

సంకేతములు

తర్కాద్యపదంబుల యర్థలింగ బోధకవాక్యములకు, పదములకును నిర్దుష్కల				()
అధిక పాఠములకు నిర్దుష్కల	...			[]
అజంతిశబ్దములకు వెనుక	...	అ-అ	మొదలైనవి	
హలంతశబ్దములకు	...	చ-జ-త-మ్-న్	మొదలైనవి	
అవ్యయములకు	అవ్య
పులింగములకు	పు
స్త్రీలింగములకు	స్త్రీ
నపుంసలింగములకు	న
పుంస్త్రీలింగములకు	పు
పుంనపుంసలింగములకు	పు
స్త్రీనపుంసలింగములకు	స్త్రీ
త్రిలింగములకు	త్రి
పాఠాంతరములకు	(పా)
పక్షాంతరములకు	(ప)
ఏకవచనములకు	ఏ
ద్వివచనములకు	ద్వి
బహువచనములకు	బ
ఉదాహరణములకు	ఉదా
అధిక పాఠములకు	అ పా

మొదలైనవి

శ్రీ రస్తు

స తీ కా మ ర కౌ శ ము

ప్రథ మ కాం డ ము

—ॐॐॐ—

అమరసింహుఁ డను కవిసింహుఁడు తాను జేయు దొరకొనిన
అమరకోశ మను నిఘంటు గ్రంథరాజము విఘ్నము లేకుండ సమాప్తి
నొందుటకుఁ బరబ్రహ్మమును ధ్యానించి గ్రంథరచనారంభమున నిష్ఠ
దేవతాస్తుతి చేయుట శుభప్రద మను నర్థమును నన శిష్యపరంపరకుఁ
దెలుప గ్రంథాదిని దేవతాస్తుతిం గావించెను.

మం గ శ ము

శ్లో॥ యస్య జ్ఞానదయాసిన్ధో రగాధ స్సావళూ గుణాః

సేవ్యతా మక్షయో ధీరా స్స శ్రియే చామృతాయ చ॥ ౧

ప్రథ మా ర ము

టీక. హేధీరాః=నిర్గుణోపాసకులుగాను, నగుణోపాసకులుగాను
నుండెడు పండితులారా! జ్ఞానదయాసిన్ధోః జ్ఞాన=నిఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్య
పరమతత్వారమునకును, దయా=భక్తజనపరిక్షణమందుఁగల యవ్యాజ

కనుగొనును, సిద్ధిః=జయమునకు సముద్రునివలె ఆధారభూతుడనై, అపాధస్య = అపాజ్ఞానమునందును, సతిగంభీరుడనైన, యస్య = నిర్గుణ సగుణస్వరూపుడైన యే పరమాత్మయొక్క, గుణాః=సత్యజ్ఞానానందాదులును కారుణ్యాది నిఖిలకళ్యాణగుణములును, అనఘాః=పర్వ సిద్ధాంత సమ్మతము లగుటచేత అపాధకములును [లేక యాపాధి రహితములును] హేతుకణాశలేశము లేనందున నిర్మలములును అయి నవో, అక్షయః=నిత్యుఁడు ను నాశిహితుఁడు నయిన; సః=నిర్గుణసగుణ స్వరూపుఁ డయిన యా పరమాత్మ; అమృతాయచ=విశ్వకై వల్యరూప డైన మోక్షముకొఱకును; శ్రీయై=ధర్మాస్థకామము లను త్రివర్గ సంపదకొఱకును, సేవ్యరూప్=నిర్వికల్పకనమాధ్యాదిక్రియలచేసాన్యతి రిక్తుఁడుగా నెల్లప్పుడు భావింపబడుచుండుగాక. వారివారి మతానుసారముగా శంఖచక్రకూలాద్యాదులధ ధరుఁడుగా ధ్యానింపబడుచుండుగాక.

అమరసింహుఁడు నిఖిలజనులకు సకలవిషయములును కరకలా ములకముగాఁ దెలియుచున్నట్లును విఘ్నములును జేయ నుపక్రమించి యా నిఘ్నములును నాశియించు సర్వోత్తముగుపాశమున సతీరమణీయ ముగాఁ దాను రచించిన మంగళశ్లోకము ఆస్తికమతావలంబులైన యద్వైత దైత విశిష్టాదైతు లనంబడు త్రివిధజనులకు సంగీకారంబై నిర్గుణసగుణ పరములుగా నర్థం బగునట్లు భగవద్గుణవర్ణనముచేసి పండి తోత్తముల సంబోధించి యఖిలజనులకును సేవ్యుడైన యుత్తమవస్తు విట్టి దని నిర్దేశించి తెలిపెను.

నిర్గుణపర తాత్పర్యము

అద్వైతమతావలంబులైన పండితులారా ! జ్ఞానస్వరూపుడైన నిర్వ్యచనీయమహిమ గల పరమాత్మ యాయోపాధిరహితుఁ డనియు నిత్యుడనియు, మోక్షాపేక్ష గలవారికి భావింపదగివాఁ డనుట.

సగుణపర తాత్పర్యము

ఓ పండితులారా ! నిఖిలభక్తజనపరిరక్షణము నందు నపరిమిత

కృపాశునై యఖిలకళ్యాణగుణరత్నాకరుం యైన భగవంతుడు త్రివర్గ సంపద వచ్చేయితు పురుషులకు సేవింపబడినవాడగుట.

కవిహృదయపరిజ్ఞానమూలము

ఇట్లు నిర్గుణవరముగా నర్థవిశేష చేయుటకు మూల మేమన, నీ శ్లోకమందు నిర్గుణనగుణబోధక మైన 'జ్ఞానదయాసింధోః' అను ననుస్త పదమున జ్ఞానసింధోః-దయాసింధోః-అని పేర్కొని నర్థమగునట్లు తెలిపి యుభయార్థబోధకములుగా అగాధస్య-యస్య-గుణాః-అనఘాః-అనియు అక్షయః-జ్ఞానః-అనియు గొన్ని శబ్దములను ప్రయోగించి యుండుట వలన నిర్గుణోపాసకులకు మోక్షప్రాప్తియు, నశోపాసకులకుఁ ద్రివర్గ సంప్రాప్తియుఁ గలుగుచున్న వసు స్వాభిప్రాయముకు దెలుపుటకుఁ గాను 'అమృతాయ' అను మోక్షవాచకమును శబ్దమును, 'శ్రియై' అను త్రివర్గ సంపద్యాచక మైన శబ్దమును ప్రత్యక్షముగా ప్రయోగించి యుండుట వలనను నీ శ్లోకమును నిర్గుణ నగుణ వరముగా రచించె ను తోచుచున్నది. శ్రీశబ్దమునకుఁ ద్రివర్గ సంపత్పరముగా నర్థము వాడి నిఘంటువున "అక్షిప్త సకస్యతీ ధాతీ త్రివర్గ సంపద్విభూతిశోభాసు ఉప కరణ వేషరచనా వసుధాసు శ్రీరితి ప్రథితా" అని చెప్పబడియున్నది.

ద్వి తీ యా ర్థ ము

టీక. హేధీరా-ఓ పండితులారా! జ్ఞానదయా-జ్ఞాన=వరమార్థపరి జ్ఞానమును, దయా=ఇచ్చునట్టి మోక్షలక్ష్మీతోడను (ఉపలక్ష్మితస్య=కూడు కొన్నవాడు); అగాధస్య=అవాఙ్గాననగోచరుడైన; యస్య సింధోః= విశ్వవిద్యజ్ఞునినఖిల దేవతానివహస్వరూపుడైన యే నముద్రనియొక్క; గుణాః = నిఖిలకల్యాణగుణములు; అనఘాః = నిష్కల్మషములైనవో అక్షయః=(కాలత్రయానస్థాయి యాటవలన) నాశరహితుడైన; నః= ఆ భగవంతుడు; శ్రియైచ=త్రివర్గసంపదకొఱకును; అమృతాయ చ= మోక్షముకొఱకును, సేవ్యతామే=సేవింపబడుగాక.

తాత్పర్యము-గ్రంథకర్త నకవ్యమతసిద్ధాంత ప్రతిపాద్యుడగు భగవంతుని విశ్వవిద్యజ్ఞుని నిఖలదేవతానివహసింధువుగా భావించి యట్టి దేవతాసింధువుచేతను అన్యద్యుగోచరముగానుండు సింధుప్రసక్తునుగలిగి యుండు విశేష తారతమ్యమును శబ్దశేషచేతను అర్థశేషచేతను దెలియఁజేసి యట్టి నిఖలదేవతాత్మసింధుపార్థవ చేయుట యుత్తమమని పంకితుల నుద్దేశించి స్వాల్లిషాయమును దెలియఁజేసెను.

శబ్దశేషార్థశేషలచే గలుగు తారతమ్య వివేచనాక్రమము

అన్యద్యుగోచరుడగు సముద్రుడు జ్ఞానము పోఁగొట్టు సంపద నిచ్చు లక్ష్మికలిగినవాడుగాని భగవంతునివలె జ్ఞానప్రదయగు మోక్ష లక్ష్మికలవాడు కాఁడు. మఱియు నిమ్నోన్నతప్రదేశసైకతద్వీపపర్యంత నికరనమ్మితుడగుటవల నగాధుడుగాని యవాజ్ఞాననగోచరుడయిన భగవంతునివలె నగాధుడు గాఁడు- ఇదియునుంగాక ఊరోదకవత్సపూతిగంధ త్వాద్యనేకదుర్గుణనికరభరితుడుగాని నిఖలకళ్యాణగుణగణాకరఁడైన భగవంతునివలె నిర్మలగుణవిశిష్టుడు గానేరఁడు. మఱియు నీ సముద్రుడగ స్త్యమహర్షి హస్తతల చులుకితుఁడైనందున క్షయవంతుడుగాని భగవంతునివలె నిత్యుడు గాఁడు. ఇదియునుగాక పూర్వము దేవతలు సముద్రమథనము చేయుటవలన లక్ష్మి దేవిని, సమృతమును బొందిరిగాని భగవద్భజనవలనఁబొంద శక్యంబైనధర్మార్థకామ మోక్షములను బొందినవారు కారు. కనుక నిఖలదేవతానివహన్వరూపుఁడైన సింధువును సేవించుటచేతఁ బురుషార్థచతుష్టయసిద్ధి గలుగుచున్నది. కానభగవత్ప్రేమచేయుట సర్వోత్తమమని తాత్పర్యము. కొందఱు వ్యాఖ్యానకర్తలు ఈశ్లోకమునకు విష్ణుపరముగాను, బ్రహ్మపరముగాను, శివపరముగాను సముద్రపరముగాను, నర్థకల్పన చేసిరి. కాని యవి యన్నియు జైనమతావలంబి యగు నమరసింహుని వివక్షితతాత్పర్యముగా నుండనేర వని తోచుచున్నది. ఈ యర్థమునే యమరపదపారిజాతప్రణేత యగు మల్లినాథసూరియఁ దెలియఁజేసియున్నాఁడు.

విష్ణుపరముగా నర్థము చేసిన క్రమము

యన్య-అనుపదము ఇకార అకారములకు సంధివలన నేర్పడిన శబ్దమనియు, ఇకారమునకు లక్ష్మీ దేవి యర్థమనియు, అకారమునకు విష్ణు వర్థమనియుఁ జెప్పిరి. కాన యన్య అనఁగా లక్ష్మీనారాయణమూర్తి అని యర్థము. తిక్కినది సమానము.

బ్రహ్మపరముగా నర్థము చేసిన క్రమము

అక్షయః-అనుపదమునందుఁగల అకారమునకు విష్ణువు వాచ్యుఁడనియు, గృహవాచకమైన క్షయశబ్దమునకు యత్పత్తి కారణభూతుఁడర్థమనియుం జెప్పిరి. గాన విష్ణువే యత్పత్తి కారణభూతుఁడుగాఁ గల వాఁడు బ్రహ్మ దేవుఁ డనుట.

శివపరముగా నర్థము చేసిన క్రమము

“అకారో బ్రహ్మవిక్ష్ణీశ కమరేష్వజ్జణేశ” అనుకోశబలము వలన అకారమునకు శివుఁడును వాచ్యుఁడుగాన యన్య అను పదము నకుఁ బూర్వోక్త ప్రకారముగా నర్వైశ్వర్యనమేతుఁ డగు శ్రీగుహేశ్వరుఁ డర్థమని కొందఱు సమర్థించిరి.

సముద్రపరముగా నర్థము చేసిన క్రమము

అక్షయః-అనుపదమునకు విష్ణువునకు సానభూతుఁ డని యర్థము చెప్పిరి. ఇట్లు క్షిప్తకల్పనలవలన బుద్ధిమంతు లనేకార్థముల నూహింప వచ్చునుగాని యవి యన్నియుఁ గవిహృదయము కావని నమ్మఁదగును.

అవతరణికః;-గ్రంథకర్త చదువుకొనువారికి రుచిపుట్టుటకై తన చేతఁ జేయఁబడు నిఘంటువును నప్రయోజనముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ సమాహృత్యాన్యతన్త్రాణి సంక్షిప్తైః ప్రతినంస్కృతైః

సమూర్ణ ముచ్యతే వర్తైర్నామలిజ్ఞానువానసమ్॥

టీక. అన్యజ్ఞాణి = (ఉత్పలినీ త్రికాణ్ణి మొదలయిన) ఇతర గ్రంథములను; సహహృత్వ = సంగ్రహించి; సంక్షిప్తైః = సంక్షేపింపఁ బడినవియు, ప్రతిపన్నతైః = పర్యాయములచేతను, లింగనిర్ణయములచేతను సంస్కరింపఁబడినవియునైన; వర్తైః = తమలో సంబంధము గల పదసమూహములచేత; సమూర్ణమ్ = ంశియున్న; నామలిక్ష్ణానుశాసనమ్ = నామలింగము శాసనమును సమీక్షించువు; ఉచ్యతే = చెప్పఁబడుచున్నది. అన్యనిఘంటువులు కొన్ని పర్యాయహీనములుగాను, కొన్ని లింగహీనములుగాను కొన్ని వర్గహీనములుగాను నున్నవి. ఈ నిఘంటువునందు నన్నియునున్నవి. కావున నది యన్నిటికంటె మిక్కిలి శ్లాఘనీయమని తాత్పర్యము.

అవతరణిక:-గ్రంథకర్త ప్రతిశబ్దమునకు లింగమును జెప్పినచో గ్రంథము విస్తరించునని యొక్కొక లింగము గల పదములకు నులుతులను దెలుపుచున్నాడు.

శ్లో॥ ప్రాయశః రూపభేదేన సాహచర్యాచ్చ కుత్రచిత్
స్త్రీపుంసపుంసకం జ్ఞేయం తద్విశేషవిధేః క్వచిత్ । 3

టీక. స్త్రీపుంసపుంసకమ్ = స్త్రీలింగ పుంలింగ సపుంసకలింగములు; ప్రాయశః = తఱచుగా; రూపభేదేన = (పదములకు తుదనున్న దీర్ఘ వినర్గబిందువులు మొదలైనవానిచే గలుగు) రూపభేదముచేతను; కుత్రచిత్ = ఆరూపభేదముచేత నెఱుంగరానిపట్టున; సాహచర్యాత్ చ = లింగమునెఱుంగదగిన నామముయొక్క, సాన్నిధ్యమువలనను; క్వచిత్ = ఆ రెంటివలన లింగము నెఱుంగరానిచోట; తద్విశేషవిధేః = ఆ లింగములను నీ పద మీ లింగముని విశేషముగా విధించుటవలనను; జ్ఞేయమ్ = తెలియుదగినది. అది యెట్లన 'కామోదకీగదా ఖడ్గో నస్తకః' 'వ్యోమపుష్కర ముష్కరమ్' ఇట్టి స్థలములయందు రూప భేదములచేతను; 'భాను కరః' 'వియ ద్విష్ణుపదమ్' ఇట్టి చోట్లయందు సాహచర్యము

వలనను; 'స్త్రీయ స్సుమనసః,' 'భరి స్త్రీ దున్దుభిః పుమానీ' ఇట్టి
దిక్కుల విశేషవిధిచేతను లింగములు తెలియవచ్చునని యర్థము.

అవతరణిక: | గంధక ర్త పూర్వోక్తరూపభేదాదులచేత ద్వంద్వసమా
సాదులయందు లింగము నెఱుంగ రాదనుశంకను బరిహరించుచున్నాడు.

శ్లో॥ భేదాఖ్యానాయ న ద్వంద్వో నైకశేషో న సజ్కరః

కృతోఽత్ర భిన్నలింగానా మనుక్తానాం క్రమాదృతే॥ ౪॥

టీక. అత్ర=ఈగ్రంథమునందు; అనుక్తానామ్=(స్థలాంతరమునందు
లింగముతోఁ) జెప్పబడిన; భిన్న లింగానామ్=వేఱు వేఱు లింగములు గల
పదములకు; భేదాఖ్యానాయ=లింగ భేదమును జెప్పబడిన; ద్వంద్వః=
ద్వంద్వసమాసము; న కృతః=చేయబడినదికాదు; ఏక శేషః=ఏక శేషము;
నకృతః=చేయబడినదికాదు; క్రమాత్ యు తే=ప్రస్తావము లేక; సజ్కరః=
సంకరము-లింగ భేదము తెలియని కూటమియు; న కృతః=చేయబడినది
కాదు; అనగా సభిన్నలింగములకును స్థలాంతరమునందుఁ జెప్పబడిన
భిన్నలింగములకును ద్వంద్వైక శేషములు గలవనియు, ప్రస్తావమువలన
భిన్నలింగములకుసాంకర్యము గలదనియుఁ దాత్పర్యము. అదియేలాగఁగ
అభిన్నలింగములకు 'ద్యోదివా ద్వేస్త్రీ యామ్' 'స్వర్గనాక త్రిదివ త్రిదశా
లయాః' ఇట్టి దిక్కుల ద్వంద్వంబును, 'నాన త్యావశ్వినా', 'జిమూతౌ
మేఘ పర్వతౌ' ఇట్టిదిక్కుల నేక శేషమును జేయఁబడినవి. స్థలాంతరము
నందు జెప్పబడిన భిన్నలింగములకు 'అప్పరోయక్షరక్షోగన్ధర్వకిన్న
రాః' ఇట్టిదిక్కుల ద్వంద్వంబును 'శ్వశూశ్వశురౌ శ్వశురౌ' ఇట్టిచోట్ల
ఏక శేషమును జేయఁబడినవి. ప్రస్తావంబువలనభిన్నలింగములకుసాంకర్య
మేలా గిన, స్వర్గపర్యాయాదులయందు ద్యోదివాదిశబ్దంబులును హరి
హరాదిప్రస్తావంబులయందు లక్ష్మీగా ర్యాదినామములును జెప్పబడినవి.

అవతరణిక: | ౨ మ గ్రంథక ర్త విశేషముగా లింగమును విధించు
నపుడు వర్ణలాఘవం కొరకుఁ గొన్ని సంకేతములను జెప్పుచున్నాడు.

శ్లో॥ త్రిలిక్ష్మమ్ త్రిమితీ పదం మిథునే తు ద్వయో రితి ।

నిషిద్ధలిక్ష్మం శేషార్థం త్వంతాథాది స పూర్వభాక్ ॥ ౫॥

టీక. త్రిలిక్ష్మమ్ = మూడులింగములయందని చెప్పదగినచోట;
త్రిమితీపదమ్ = త్రిమితీ పదంబును; మిథునేతు = స్త్రీలింగ పుంలింగంబులయం దని చెప్పదగినచోట; ద్వయోరితి (పదమ్) = ద్వయోః అనుపదంబును; ఉచ్చ్యతే = చెప్పబడుచున్నది; నిషిద్ధలిక్ష్మమ్ = నిషేధింపఁబడిన లింగముగల పదము; శేషార్థమ్ = తక్కిన లింగము గలది; త్వంతాథాది = తు శబ్దంబు అంతమునందుఁ గల పదంబును, అథ శబ్దంబు ఆదియందుఁ గల పదంబును; పూర్వభాక్ = పూర్వపదంబులతోఁ జేరినది; స = కాదు.

అనగా 'లిటం త్రిమితీ' ఇచట లిటశబ్దము మూడు లింగంబులయందు వర్తించు నని చెప్పక, త్రిమితీ అని చెప్పబడెను. 'అశనిర్ద్వయోః' ఇచట అశనిశబ్దము స్త్రీలింగ పుంలింగములయందు వర్తించు నని చెప్పక, 'ద్వయోః' అని చెప్పబడెను. 'ద్వీపోస్త్రీయామస్తరీపమ్' ఇచట ద్వీపశబ్దము అ స్త్రీ యా మని స్త్రీలింగ నిషేధంబుచేత, పుంలింగ సపుంసకలింగంబులు గలది యగుచున్నది. 'అవశ్యాస్తు నీహరః', పుంసిత్యన్తర్థః పారణమ్', 'శాశేత్వభివృద్ధిః' ఇట్టిచోట్ల త్వంతంబులైన అవశ్యాయః, పుంసి, శాపే అను పదంబులును 'అథహిమానీ హిమనంహతీః, 'అథ పుంభూమ్న దారాః, 'అథ కేసరే వకుళః' ఇట్టిచోట్ల అథాదు లయిన హిమానీ, పుంభూమ్న కేసరే అను పదంబులును పూర్వపదంబులతో నుండింపవు.

స టీ కా మ ర కో శ ము

[ప్రథమకాండము

స్వర్గ పర్వము

స్వ (రవ్యయం) స్వర్గనా
కత్తి దివతదశాలయాః ।
సురలోకో ద్యో దివా
(ద్వే స్త్రీయాం క్లి బే)
త్రివిష్టమ్ ॥

అమరా నిరరా దేవా
స్త్రీదశా విబుధా స్సు
రాః । సువర్వాణస్సు
మనసస్త్రిపేశా దివా
నః । అది తేయాదివిషదో
లేఖా అదితినన్దనాః । ఆది
త్యా ఋభవో ౭ స్వ
పా అమర్యా ఆమృ
తాన్దనః । బర్హిర్ముఖాః
క్రతుభుజో గీర్వాణా
దానవారయః । బృహ్నా
రకా దైవతాని (పుంసి
వా) దేవతాః స్త్రీయాం
ఆదిత్య విశ్వవనవస్తు
షితా ౭౭ భాస్వరా ౭
నిలాః మహారాజిక సా
ధ్యాశ్చ రుద్రాశ్చ (గణ
దేవతాః) ॥

స్వః । అస్వః-స్వర్గః - నాకః- త్రిదివః-త్రిద
శాలయః-సురలోకః । పు-ద్వాః । ఓ, నీ! (ద్వాః,
ద్యావ, ద్యావః) ద్యాః । వ, నీ! (ద్వాః దివా,
కః) - త్రివిష్టమ్ ॥ ౧౧ ॥ స్వర్గము పేళ్ళు, Heaven,
Paradise.

అమరాః- నిరరాః- దేవాః-త్రిదశాః-విబు
ధాః-సురాః - సువర్వాణః ॥ ౧౨ ॥- సుమనసః ॥ ౧౩ ॥
త్రిపేశాః-దివానః ॥ ౧౪ ॥- ఆదితేయాః- దివిష
దో ॥ ౧౫ ॥- లేఖాః - అదితినన్దనాః-ఆదిత్యాః- ఋ
భవః ॥ ౧౬ ॥- అస్వపాః - అమర్యాః-అమృతా
న్దనః ॥ ౧౭ ॥- బర్హిర్ముఖాః - క్రతుభుజః ॥ ౧౮ ॥- గీ
ర్వాణాః- దానవారయః ॥ ౧౯ ॥- బృహ్నారకాః ॥ ౨౦ ॥
దైవతాని ॥ ౨౧ ॥- దేవతాః ॥ ౨౨ ॥- దేవతలపే
ళ్ళు-ఈ దేవతావాచకశబ్దములు తమ ముగాబహు
వచనమునందే ప్రయోగింపబడుటవలన వానిని
గ్రంథకర్త ప్రథమా బహువచనాంతములుగా
నిరేశించెను గాని యివి నిత్యబహువచనాంత
ములు గావు. Deities, Heavenly Beings.

(ఆదిత్యా ద్వాదశ ప్రోక్తా విశ్వే దేవాదశస్సృ
తాః । వనవ శ్చాష్టసంఖ్యా తాష్టటి) ౦౪ త్తుషితా
షితాః ॥ అభాస్వరా శ్చాష్టషి ర్వాతాః పశ్చాత
మానకాః । మహారాజిక సామానో ద్వేశ తేవింశతి
స్తథా ॥ సాధ్యా న్ద్వాదశవిఖ్యాతా రుద్రా ఏకాదశ
స్సృతాః) ఆదిత్యాః-౧౨, విశ్వే ॥ ౧౩ ॥, వన
వః ॥ ౧౪ ॥, తుషితాః ౩౬, అభాస్వరాః- ౬౮,
అనిలాః- ౮౯, మహారాజికాః-౨౨౦, సాధ్యాః
౧౨, రుద్రాః ౧౧, బి - ౧౧, ఈ ౯ గణ దేవతా
జాతుల పేళ్ళు. Sets of Divinities,

విద్యాధరో ౭ పురో
యక్షరక్షో గర్ధ్వ కిన్న
రాః । పిశాచో గుహ్యాక
స్పిద్ధో భూతో (౭మీ
దేవయోనయః) ॥౧౧॥

అసురా దైత్య దై
తేయ దనుజేంద్రాః
దానవాః । శుక్ర శిష్యా
దితిసుతాః పూర్వదేవా

సురద్విపః ॥ ౧౨

సర్వజ్ఞ స్సుగతో
బుద్ధో ధర్మరాజస్తథాగ
తః । సమస్త భద్రో భగ
వాన్మారజిల్లోక జ్జివః ।
షడభిజ్ఞో దశబలో ౭
ద్వయవాదీ వినాయకః
మునీంద్ర (శ్రీఘనశ్చాస్తా
ముని (శ్యాక్యమునిస్తు
యః) ॥౧౩॥ స శాక్య
సింహస్స ర్హస్థసిద్ధ శ్చౌ
ద్ధోదనిశ్చ (సః) గౌతమ
శ్చార్క బన్ధుశ్చ మా
యా దేవీసుతశ్చ (సః) ॥

విద్యాధరః ॥పు॥ (మాలిక, అంజనము మొద
లగు విద్యల ధరించు జీమూతవాహనుడు మొద
లగు వాడు)-అప్సరాః ॥నీ, నీ॥ (ఊర్వశి మొదలగు
దేవాంగనలు) యక్షః ॥పు॥ (కుబేరాదులు)రక్షః
॥నీ, నీ॥ (లంకావాసులగు మాయాపులు)-గర్ధ్వః
(తుంబురు ప్రభృతులు)-కిన్నరః (అశ్వముఖులు)
పిశాచః (కుబేరానుచరులగు మాంసాశనులు)-
గుహ్యాకః॥ (నిధిరక్షకులగు మణిభద్రాదులు)
స్పిద్ధః॥ (విశ్వావసుప్రభృతులు) - భూతః ॥పు॥
(రుద్రానుచరులగు బాలగ్రహాదులు) ౧౦-అమీ
=వీరు, దేవయోనయః=దేవతలకు జనించినవారు
Demi-Gods and Nymphs

అసురాః - దైత్యాః - దైతేయాః - దనుజాః
కన్దారయః ॥౧౩॥ - దానవాః - శుక్రశిష్యాః - దితి
సుతాః - పూర్వదేవాః - సురద్విపః ॥౧౪, పు, బ॥
౧౦-అసురుల పేర్లు. Giants or Titans, Demons

సర్వజ్ఞః-సుగతః-బుద్ధః-ధర్మరాజః - తథాగ
తః - సమస్తభగ్నః - భగవాన్ ॥౧౫॥ - మార
జిత్ - లోకజిత్ - జివః - షడభిజ్ఞః - దశబలః - అద్వ
యవాదీ ॥నీ॥ - వినాయకః - మునీంద్రః - శ్రీఘనః -
శాస్తా ॥ము॥ - మునిః ॥పు॥ ౧౩-బుద్ధదేవునిపేర్లు.
Buddha or Jina.

శాక్యసింహః - సర్హస్థసిద్ధః - శ్చౌద్ధోదనిః - గౌత
మః - అర్కబన్ధుః - మాయాదేవీసుతః ॥పు॥ ౧౪-
యః=వండు, శాక్యముని= "శాకపృథ్వీవతిచ్చ
పింవాసంయస్మాచ్చచక్రీరే తస్మాదిహ్నాకువం
శాస్తేశాక్యా ఇతిభువిస్మృతాః" అని చెప్పబడిన
శాక్యవంశమునఁబుట్టిన బుద్ధావాంతరిభేదముగల
శాక్యమునికలఁడో; సః = ఆ బుద్ధదేవునిపేర్లు.
Buddha, the founder of the religion named
from him.

[బహుః-అత్మభూసురః
జ్యేష్ఠః - పరమేష్ఠీ పితా
మహాః । హిరణ్యగర్భో
లోకేశ శస్వయమ్నా
శ్చతురాననః॥ ౧౬॥ ధా
తా-బయోని ద్దుహిణో
విజ్ఞః కమలాననః । దేవుని పేళ్ళు. [శతావస్థ-శతధృతి-విరిజ్ఞః-
సౌష్ఠా ప్రజాపతి ర్యేధా
విధాతా విశ్వసృష్టిధిః
[శతావస్థ శ్చతధృతి ని
రిజ్ఞో-జో విరిజ్ఞః॥]
౧౭॥

[బహుః॥న్-అత్మభూః-సురజ్యేష్ఠః - పరమే
జ్యేష్ఠః-పరమేష్ఠీ పితామహః- హిరణ్యగర్భః-లోకేశః -
స్వయంభూః - చతురాననః- ధాతా॥ఋ- అబ్జ
యోనిః - ద్రుహిణః - విరిజ్ఞః-కమలాననః -
సౌష్ఠా॥ఋ॥ ప్రజాపతిః - శేధాః॥న్- విధాతా
॥ఋ॥-విశ్వసృష్ట్ ॥జో॥ - విధిః॥పు॥౨౦॥-బహు
దేవుని పేళ్ళు. [శతావస్థ-శతధృతి-విరిజ్ఞః-
అబ్జ-విరిజ్ఞః॥] అధికపాఠము.
బాంబాయి ప్రతియందుండు అధికపాఠము.
[నాభిజన్మా-జ్జజః పూర్వో-నిధనః-కమలో
న్భవః । నదానన్తో రజోమూర్తి సృత్యో హంస
వాహనః] Brahma or the Creator.
౧౭॥

విష్ణు ర్నారాయణః
కృష్ణో వైకంఠో విష్ణు
శ్రవాః । దామోదరో
హృషీకేశః కేశవో
మాధవస్వభూః॥౧౮॥
దైత్యారిః పుణ్డరీకాక్షో
గోవిందో గరుడధ్వజః ।
పీతామ్బరో-చ్యుత
శ్శార్ఙ్గో విష్వక్సేనో జనా
ర్దనః॥ ఉపేంద్రో ఇన్ద్రా
వరజ శ్చక్రపాణి శ్చతు
ర్భుజః । పద్మనాభో మ
ధురిపు ర్వాసుదేవ ప్రీ
తిక్రమః॥ ౨౦॥ దేవకీ
నందన శౌరి శ్శీవతిః
పురుషోత్తమః । వనమా
లీ బలిధ్వంసీ కంసారాతి

విష్ణుః-నారాయణః - కృష్ణః- వైకుంఠః- విష్ణు
శ్రవాః॥న్- దామోదరః- హృషీకేశః - కే
శవః - మాధవః - స్వభూః - దైత్యారిః-పుణ్డరీ
కాక్షః-గోవిందః - గరుడధ్వజః - పీతామ్బరః -
అచ్యుతః-శార్ఙ్గీ॥న్- విష్వక్సేనః - జనార్దనః -
ఉపేంద్రః-ఇన్ద్రావరజః- చక్రపాణిః- చతుర్భుజః
పద్మనాభః-మధురిపుః - వాసుదేవః - త్రివిక
మః-దేవకీనందనః - శౌరిః - (వా)సానిః-శీవతిః-
పురుషోత్తమః - వనమాలీ॥న్- బలిధ్వంసీ॥న్॥
కంసారాతిః-చ్యుతజః - విశ్వమ్భరః - శతభ
జిత్ - విధుః - (శీవతనలాత్మనః॥పు॥౩౯॥- విష్ణు
దేవునిపేళ్ళు. [గదాగ్రజః-ముక్తకేశః-దాశార్వా
దశరూపభృత్॥] అధికపాఠము.
బాంబాయి ప్రతియందుండు అధికపాఠము.
[పురాణపురుషో యజ్ఞపురుషో నరకాంతకః ।
జలశాయీ విశ్వరూపో ముకుందో మురమర్దనః॥]
టీక. పురాణపురుషః-యజ్ఞ పురుషః-నరకా

రథోక్షజః ! విశ్వస్థురః
కైలభజిద్విధుశ్రీ
వత్సలాఞ్చనః । గదా
గ్రజో మఞ్జకేశో దా
శార్థో దశరూపభృత్
వసుదేవో (ఎన్నఁనక
స్సవపా)ఎనకదున్దుభిః॥

బలభద్రః ప్రలమ్బ
ఘ్నో బలదేవో-ఎన్న
తాగ్రజః । కేదతీరమణో
రామః కామపాలా
హలాయుధః॥౨౩॥ నీలా
మ్బరో రాహిణే యస్తా
లాఞ్గో ముసలీహలీ ।
సంకరణసీరపాణిః కాలి
నీభదనో బలః॥

మదనో మన్మథో
మారః ప్రద్యుమ్నో
మీనకేతనః । కన్దర్ప
దర్పకో-ఎనజః కామః
పంచశర స్పృశః॥ ౨౪॥
శమ్భురాని రఘనసిజః కుసు
మేషు రసన్యజః । పుష్ప
ధన్వా రతిపతి ర్మృగరధ్వజః
ఆత్మభూః॥౨౬॥

బ్రహ్మసూరిశ్వకేతుః
(స్వాస్తి) దసిరుద్ధ ఉమా
పతిః [అరవిన్ద మశోకం

నః-జలశాయీ-విశ్వరూపః - ముకుందః-ముర
తర్దనః॥Sri Vishnu, the pervader and preserver.

వసుదేవః - ఆనకదున్దుభిః ॥పు॥ ౨ - అన్య
జనకః=శ్రీశృష్ణునితండ్రి యగు వసుదేవునిపేర్లు.
Vasudeva, father of Sri Krishna.

బలభద్రః-ప్రలమ్బఘ్నః-బలదేవః - అన్య
తాగ్రజః-రేః కీరమణః - రామః-కామపాలః-
హలాయుధః - నీలామ్బరః-రాహిణేయః - తా
లాఞ్క-ముసలీ (పా)ముసలీ-హలీ॥-సంకర
ణః-సీరపాణిః-కాలినీభదనః-బలః॥పు॥౨౩ బలరా
మునిపేర్లు, Balarama, brother of Sri Krishna.

మదనః-మన్మథః-మారః-ప్రద్యుమ్నః-మీ
నకేతనః-కన్దర్పః-దర్పకః-అనజః - కామః-పంచ
శరః-స్పృశః-శమ్భురారిః-(పా)నమ్భురారిః-మనసిజః
కుసుమేషుః-అసన్యజః-పుష్పధన్వా॥న్॥ రతిపతిః
మృగరధ్వజః-ఆత్మభూః॥పు॥౨౪॥-మన్మథునిచేర్లు
[శృంగారయోనిః-శ్రీపుత్రో]రుద్రాణిః-కన్తుకాయజౌ
శమ్భుచాపః-మధుసఖశ్శూర్పకారాతిపౌఢ్మయా
టికః-శృంగారయోనిః-(శ్రీపుత్రః)-రుద్రాణిః-కన్తుః-
కాయజః-ఇత్యుచాపః-మధుసఖః - శూర్పకారా
తిః-హృచ్చయః]॥౨౫॥Cupid, the god of love.

బ్రహ్మసూరిః-విశ్వకేతుః- (పా) ఋశ్యకేతుః
అనిరుద్ధః - ఉమాపతిః॥పు॥ ౪- అనిరుద్ధుని పేర్లు.
Aniruddha, son of Pradyumna.

చూతంచ నవమల్లి
కా । నీలోత్పలంచ
పక్షా తే పశ్చబాణస్య
సాయకాః]

లక్ష్మీః పద్మాలయా
పద్మా కమలా శ్రీర
ప్రియా [ఇన్దిరా లోక
మాతా మా రమా
మగ్గళ దేవతా । భార్గవీ
లోకజననీ క్షీరసాగర
కన్యకా]

(శబ్దో లక్ష్మీ పతేః)
పాశ్చజన్య (శ్రీకం)
సుదర్శనమ్ । కామోదకీ
(గదా) (ఖడ్గో) నన్దకః
కాస్తుభో (మణిః) ॥ ౨౮
[(చాప) శ్చార్ణం మురా
రేస్తు శ్రీవత్సో (లాఘ
నంమతిమ్) । (అశ్వాశ్చ)
తైబ్యసుగ్రీవ మేఘపుష్ప
వలాహకాః । (సార
ధి) ర్దారుకో (మన్తీ)
హ్యుద్ధవ (శ్చానుజో)
గదః]

గరుత్మా న్గరుడస్తా
రో వైసతేయః ఖగే
శ్వరః । నాగాస్తకః
విష్ణురథ స్సువర్ణః పన్న
గాశనః]

అరవిన్దమ్, అశోకమ్, చూతమ్ ॥న॥, నవమల్లికా
నీ॥ నీలోత్పలం॥న॥గి - మన్మథుని బాణములు.
[ఉన్మాదన స్తాపనశ్చ శోషణస్తప్తున ప్రథాన
మోహనశ్చ కామస్య పశ్చబాణః॥పక్షీర్రితాః]

లక్ష్మీః-పద్మాలయా-పద్మా-కమలా-శ్రీః-
హరిప్రియా-॥నీ॥ ౩ లక్ష్మీ దేవిపేర్లు.

[ఇన్దిరా-లోకమాతా-మా-రమా - మగ్గళ
దేవతా- భార్గవీ-లోకజననీ - క్షీరసాగరకన్యకా
నీ॥ అధికపాఠము.] Lakshmi, Goddess of
Prosperity.

పాశ్చజన్యః॥పు॥ విష్ణుదేవునిశబ్దము. his conch
సుదర్శనమ్॥న॥ (ప) సుదర్శనః ॥పు॥ విష్ణుదేవుని
చక్రము, his discus. కామోదకీనీ॥ విష్ణుదేవుని
గద, his mace. నన్దకః॥పు॥ విష్ణుదేవుని ఖడ్గము,
his sword, కాస్తుభః॥పు॥ విష్ణువు ధరించుమణి,
his jewel.

[శార్ఙ్గమ్॥న॥ విష్ణుదేవుని ధనుస్సు, His bow.
శ్రీవత్సః॥పు॥ విష్ణుదేవుని యురస్థలమునందలి
పుచ్చ, Mark on his breast. తైబ్యః-సుగ్రీవః -
మేఘపుష్పః-వలాహకః॥పు॥ ౪ శ్రీకృష్ణుని తేరి
గుట్టములపేళ్ళు-దారుకః ॥పు॥ ౧॥ సారధిపేరు.
ఉద్ధవః॥ పు॥ ౧-సుగ్రీవపేరు. గదః ॥పు॥ ౧ -
అశ్వశబ్దము పేరు. అ. పా॥]

గరుడః ॥తే॥- గరుడః-తార్క్ష్యః- వైసతే
యః-ఖగేశ్వరః-నాగాస్తకః - విష్ణురథః-సువర్ణః
-పన్నగాశనః॥పు॥- విష్ణుదేవుని వాహన మగు
గరుత్మంతునిపేర్లు. Vehicle of Vishnu.

శమ్ము రీశః పశుపతి
శ్చివ శ్శూలీ మహేశ్వ
రః ఈశ్వరశ్వర్య ఈశాన
శ్వజగర శ్చంద్ర శేఖరః
30॥ భూతేశః ఖణ్డవరశు
రిరిశో గిరిశో మృడః
మృత్యుంజయః శ్రుతి
వాసాః పినాకీ ప్రమథా
ధిపః ॥30॥ ఉగ్రః కపర్దీ
శ్రీకణ్డశ్శితికణ్డః కపాల
భృత్ । వామదేవో
మహాదేవో విరూపాక్ష
ప్రిలోచనః ॥30॥
కృశానురేతా స్సర్వజ్ఞో
ధూరటి ర్విలలోహ
తః । హర స్మరహరో
భగ్గ త్ర్యమ్బక శ్రీపు
రాస్తకః ॥33॥ గజాధ
రోఽన్ధకరిపుః క్రతుధ్వం
సీ వృషధ్వజః । వ్యోమ
శేఖో భవో భీమః
స్థాణు రుద్ర ఉమాపతిః॥

శమ్ముః-ఈశః- పశుపతిః-శివః - శూలీ॥న్॥
మహేశ్వరః-ఈశ్వరః- శర్వః- [పా]సర్వః-ఈశా
నః-శంకరః-చంద్రశేఖరః-భూతేశః-ఖణ్డవరశుః-
గిరిశః-గిరిశః-మృడః- మృత్యుజ్ఞః-మః- శ్రుతివా
సాః॥న్॥పినాకీ॥న్॥- ప్రమథాధిపః-ఉగ్రః-కపర్దీ
॥న్॥-శ్రీకణ్డః॥శితికణ్డః-కపాలభృత్ - వామదేవః
మహాదేవః-విరూపాక్షః-త్రిలోచనః॥-కృశాను
రేతాః ॥న్॥-సర్వజ్ఞః-ధూరటిః-నీలలోహితః-హ
రః-స్మరహరః-భగ్గః-(త్ర్యమ్బకః- త్రిపురాస్తకః-
గజాధరః-అన్ధకరిపుః-క్రతుధ్వంసీ॥న్॥-వృషధ్వ
జః-వ్యోమశేఖః-భవః-భీమః- స్థాణుః-రుద్రః - ఉ
మాపతిః॥పు॥ర౮-శివునిపేళ్లు Siva, the destroyer.
[శ్లో॥ అష్టమూర్తి రహిర్బుధోఽవ్యమహాకాలోమ
హావటః। భస్మాజ్జరాగోఽస్థిహరఉగ్రాక్షోనాగక
జ్జః। కణ్డకాలోఽర్ధనారీశః కాలకూటాశనోఽ
నః। కురజ్జపాణి ర్గివాసః కాలకాలోఽమృరా
మృరః। వశ్యలలాటః ఖట్వాజ్జధరః పితృవనేచరః।
గజానురారిః కుహనావటుకో వటమూలగః। ఆది
భిక్షు ర్మహామృత్యు ర్భవమ్య ర్ప్రపవాహనః। ఖ
ణ్డేనుశిబికోఽనాది ర్జటిలో బ్రహ్మమూర్షధృత్॥
వారాయణప్రియః పశ్చిమక్రో ద్రుహిణసారథిః ।
విగమాశ్శ్వోపదీభారో వేదకౌలేయకోఽగ్నిదృక్॥
క్రిడాకిరాతిః కైలాసమస్తీరో దక్షసింహరః ॥
క్షోణీరథో హరిశిరో మేరుద్వాముద్భధీమధిః॥]

కపర్దీ (ఽశ్వజటాజా
టః) పినాకోఽ జగవం
(ధనుః) । ప్రమథా(స్త్రి)
పారిషదా బాహ్ని
త్యాద్యాస్తు మాతరః॥

కపర్దః॥పు॥ ౧-అన్యజటాజాటః=శివుని జటా
జాటము, Braided hair.పినాగః ॥పు॥-అజగవమ్
॥న్॥ ౨-ఇశనిధనుస్సు Bow. ప్రమథాః॥ పారిష
దాః॥పు.బ॥ ౩-నంది మొదలైనప్రమథగణముల
పేళ్లు, Attendants, మాతరః॥ఋ,సీ,బ॥౧,బ్రహ్మ

The divine mothers or
Energies of the gods.

విభూతి రూపైశ్వర్య
(మణిమాదిక మప్యథా)

మొదలైన నస్తమాత్మలపేర్లు [బ్రాహ్మీ-
మాహేశ్వరీచైవ, కౌమార్దేవేష్టనీతథా|వారాహీ-
చైవ చేన్ద్రాణీ చాముద్గా నప్తమాతిరః||]

విభూతిః-భూతిః ||సీ||వశ్వర్యమ్||న||5-అప్యథా
(వర్తమానం) అణిమాదికం - అణిమాద్యప్త
సిద్ధులపేర్లు. [అణిమా మహిమాచైవ గరిమా
లభిమా తథా| పా]ప్తిః (పాకామ్య మీశిత్వం
నశిత్వం చాప్తసిద్ధయః) Superhuman power.

ఉమా - కాల్యాయనీ - గౌరీ-కాలీ - హైమ
వతీ - ఈశ్వరీ- శివా - భవానీ-రుద్రాణీ-శర్వా
ణీ - సర్వమజ్జలా- అపర్ణా - పార్వతీ - దుర్గా-
మృడానీ- చణ్డికా-అమ్మికా||సీ||౧౭- శివుని భా
ర్యయగు పార్వతీదేవి పేర్లు. The wife of Siva
and Goddess of destruction.

ఉమా కాల్యాయనీ
గౌరీ కాలీ హైమవతీ
శ్వరీ ||౩౬|| శివాభవానీ
రుద్రాణీ శర్వాణీ స
ర్వమజ్జలా | అపర్ణా పా
ర్వతీ దుర్గా మృడానీ
చణ్డికా-అమ్మికా ||౩౭|| సీ|| అధికపాఠము.]

(అర్యాదాక్షాయణీ చైవ
గిరిజా మేనకాత్మజా)
వినాయకో విఘ్న రాజ
ద్వైమాతూర గణాధిపాః
(అ) ప్యేకదన్త హేరమ్మ
లమ్బాదర గజాననాః||

[అర్యా-దాక్షాయణీ-గిరిజా-మేనకాత్మజా -
వినాయకః - విఘ్న రాజః- ద్వైమాతూరః -
గణాధిపః - ఏకదన్తః హేరమ్మః-లమ్బాదరః-
వినాయకో విఘ్న రాజ గజాననః|| పు|| ౮- శివునికుమారుడైన వినాయ
ద్వైమాతూర గణాధిపాఃకుని పేర్లు. Ganesa, the obviator of difficulties.

కార్తికేయః - మహాసేనః- శరణ్ణామ్న ||౧౯||-
కార్తి కేయో మహామదాననః - పార్వతీనన్దః - స్కన్దః- సేనానీ -
సేన శృరణ్ణామ్నదాననః | అగ్నిభూ-గుహా-బాహు-లేయః- తారకజిత్ -
పార్వతీ నన్దనః స్కన్ద-విశాఖః-శిఖనాహనః-మాన్దాతురః- శక్తిధరః -
సేనాసీరగ్ని భూరుహః| కుమారః-కౌఞ్చదారణః ||పు|| ౧౭-శివుని కు
బాహులేయ తారకజమానుడగు కుమారస్వామి పేర్లు. God of war.

కార్తి కేయో మహా
మదాననః | అగ్నిభూ-గుహా-బాహు-లేయః- తారకజిత్ -
పార్వతీ నన్దనః స్కన్ద-విశాఖః-శిఖనాహనః-మాన్దాతురః- శక్తిధరః -
సేనాసీరగ్ని భూరుహః| కుమారః-కౌఞ్చదారణః ||పు|| ౧౭-శివుని కు
బాహులేయ తారకజమానుడగు కుమారస్వామి పేర్లు. God of war.

ద్యౌశాఖ శిఖనాహనః |
పాన్మాతురశ్శక్తిధరః ఈ
మూరః కౌఞ్చదారణః||

[శృంగీ శృంగీరిటి స్తున్ది పన్నికో పన్ది కేశ్వరః|
పాన్మాతురశ్శక్తిధరః ఈ నన్ది కేశ్వరుని పేర్లు. చరమోటతు చాముద్గా
మూరః కౌఞ్చదారణః||చర్మముణ్డాకు చర్మికా| శివపరిచారికల పేర్లు.]

కార్తి కేయో మహా
మదాననః | అగ్నిభూ-గుహా-బాహు-లేయః- తారకజిత్ -
పార్వతీ నన్దనః స్కన్ద-విశాఖః-శిఖనాహనః-మాన్దాతురః- శక్తిధరః -
సేనాసీరగ్ని భూరుహః| కుమారః-కౌఞ్చదారణః ||పు|| ౧౭-శివుని కు
బాహులేయ తారకజమానుడగు కుమారస్వామి పేర్లు. God of war.

ద్యౌశాఖ శిఖనాహనః |
పాన్మాతురశ్శక్తిధరః ఈ
మూరః కౌఞ్చదారణః||

కార్తి కేయో మహా
మదాననః | అగ్నిభూ-గుహా-బాహు-లేయః- తారకజిత్ -
పార్వతీ నన్దనః స్కన్ద-విశాఖః-శిఖనాహనః-మాన్దాతురః- శక్తిధరః -
సేనాసీరగ్ని భూరుహః| కుమారః-కౌఞ్చదారణః ||పు|| ౧౭-శివుని కు
బాహులేయ తారకజమానుడగు కుమారస్వామి పేర్లు. God of war.

ద్యౌశాఖ శిఖనాహనః |
పాన్మాతురశ్శక్తిధరః ఈ
మూరః కౌఞ్చదారణః||

ఇంద్రో మరుత్వాన్ ఇంద్రో-మరుత్వాన్ || త్ || - మఘవా || న్ || ,
 ఘవా బిడౌజాః పాక బిడౌజాః || న్ || - పాక శానసః - వృద్ధశ్రవాః || న్ ||
 శానసః | వృద్ధశ్రవాః పునాసీరః - పునుహూతః - పురందరః - జిష్ణుః -
 పునాసీరః పునుహూతః లేఖర్షభః-శ్రకః-శతమన్యుః- దివన్వతిః- సుతా
 పురందరః || ౪౦ || జిష్ణుమాన్ || గోత్రభిత్ || ద్ || - వజ్రీ || న్ || - వానవః-
 లేఖర్ష భశ్శక్తి శ్శతమ వృత్రహా || న్ || - వృషా || న్ || - వాస్తోష్పతిః-సుర
 న్యుద్దివన్వతిః | సుతా వతిః- ఒలారాతిః - శచీవతిః- జమ్భుకేదీ || న్ ||
 మా గోత్రభి ద్వజీ వా హరిహయః- స్వారాట్ || జ్ || - నముచినూతనః-
 నవో వృత్రహా వృషా || సంక్రందనః - దుశ్శ్యవనః - తురామాట్ || హ్ ||
 వాస్తోష్పతి సురపతిర్భుమేఘవాహనః - ఆఖిన్ద్రః - సహస్రాక్షః - ఋ
 లారాతిశ్చ చీవతిః | జమ్భుభుక్షాః || న్ || పు || ౩౫ - దేవేంద్రుని పేళ్ళు.
 కేదీ హరిహయ స్వాస్త్వి శ్రో || ప్రాచీనబర్హిరహిహా పృతనామా ట్పులో
 రా జ్జముచినూదనః || మజిత్ || టిక. ప్రాచీనబర్హిః-అహిహా || న్ || పృత
 సంక్రందనో దుశ్శ్యవన నామాట్ || హ్ || పులోమజిత్ || అధిక సాతము]
 స్తురామా క్షేఘవాహనః | Indra, Regent of the Sky.
 ఆఖిన్ద్రః స్సహమాత్రి
 ఋభుక్షాః

(తన్యతుపియా) || ౪౦ || పులోమజా - శచీ (పా)నచీ-ఇన్ద్రాణీ || నీ || ౩-
 పులోమజా శచీన్ద్రాణీ ఇంద్రుని భార్యపేళ్ళు. Wife of Indra.
 (సగరి) త్వమరావతీ | అమరావతీ || నీ || ౧-ఇంద్రుని పట్టణము పేరు.
 (హయ) ఉచ్చైశ్శ్రీవా ఉచ్చైశ్రవాః || న్ || పు || అతని గుఱ్ఱము.
 (స్సూతో) మాతలిర్న మాతలిః || పు || ౧-అతని సారథి, his charioteer.
 స్తనం (వనమ్) || స్వా నస్తనమ్ || న || ౧-అతని యువవనము, s garden.
 (త్రాసాతో) వైజయన్తః వైజయన్తః || పు || ౧- అతని మేడ, his palace. జ
 జయన్తః పాకశానసః | యన్తః-పాకశానసః || పు || ౨-అతని కు
 విరావతో భ్రమా విరావతిః - అభ్రమాతెజః-విరావతిః- ఆ
 తజ్జై రావణాభ్రమువల్ల వల్లభః || పు || ౪-ఇంద్రుని యేనుగు
 భాః || ౪౬ || Indra's elephant.

ప్రహాదనీ వజ్ర (ప్రహాదనీ || నీ || - వజ్రమ్ || ప్న || - కులిశమ్-భిదురమ్
 క్రీస్యా) తుళిశంభిదు || న || - పవః- శతకోటిః- స్వరుః (స) స్వరుః || న్ ||

రం పవః । శతకోటి స్వశమ్భుః-దమ్భాలిః ॥పు॥-అశనిః ॥ప॥ ౧౦-వజ్రా
రు శ్చమ్భాలి డమ్భాలి ముధముపేళ్లు, Thunder-bolt.
రశని (ర్వయోః) ॥౪౭॥

వ్యోమయానం విమా
నో (ఽస్త్రీ) (నారదాద్యా
సురర్షయః) । (స్వా)
త్సుధర్మా దేవ సభా
పీయూష మమృతం
సుధా । మన్దాకినీ వియు
ద్గజ్ఞా స్వర్ణదీ సురదీర్ఘికా
మేరు స్సుమేరు ర్హేయూద్ధి
రత్న సాను స్సురాలయః॥
పక్షైతే దేవతరవో మ
న్దారః పారిజాతకః । సన్తా
నః కల్ప వృక్షశ్చ (పుం
సివా) హరిచంద్రనమ్ ॥౫౦॥

సనత్కుమారో వై
ధాత స్వర్వై ద్యావ
శ్విసీసుతో । నానత్యా
వశ్వినా ద్రసా వాశ్వినే
యావ (తాపుభా) ॥౫౧॥

(స్త్రీ)యాం బహు వ్య
ప్సరస స్వర్వైశ్వా (డ
ర్వశీముఖాః) । ఊర్వశీ
మేనకా రమ్భా ఘృతా
చీచ తిలోత్తమా । సుకే
శీ మంజు ఘోషావచీ

వ్యోమయానమ్ ॥న॥ విమానః-॥పు॥ ౧-దేవ
రథముపేళ్లు, Air-chariot. సురర్షయః ॥ఇ, పు,
బ॥ ౧-నారదుఁడు దేవలుఁడు మొదలుగాఁ గల
దేవరుల పేళ్లు, Divine sages. సుధర్మా (పా) సుశర్మా
॥న్॥-దేవసభా ॥సీ॥ ౨-దేవసభ; The council
of the Gods. పీయూషమ్-అమృతమ్ ॥న॥ సుధా
॥సీ॥ ౩-అమృతముపేళ్లు, Nectar of Ambrosia.
మన్దాకినీ-వియద్గజ్ఞా-స్వర్ణదీ-సురదీర్ఘికా ॥సీ॥ ౪-
ఆకాశగజ పేళ్లు, The Ganges of the Sky, మేరుః
సుమేరుః-హేమూద్ధి-రత్న సానుః-సురాలయః-
॥పు॥ ౫-మేరుపర్వతముపేళ్లు, The extremity of
the world's axis, మన్దారః-పారిజాతకః- సన్తా
నః - కల్పవృక్షః ॥పు॥-హరిచంద్రనమ్ ॥ పు॥ ౫
దేవతల వృక్షములపేళ్లు, Celestial trees,

సనత్కుమారః-వైధాతః ॥పు॥ ౧-బ్రహ్మ
పుత్రుఁడైన సనత్కుమారునిపేళ్లు స్వర్వైద్యా -
అశ్వినీసుతో-నానత్యా-అశ్వినా-ద్రసా- ఆశ్వినే
యా ॥పు, ది॥ ౬- దేవవైద్యులయైన యశ్వినీ
దేవతల పేళ్లు, Physicians of Heaven.

అప్సరసః॥న్॥-స్వర్వైశ్వాః॥సీ, బ॥ ౨-ఊర్వశి
మేనక, రంభ, ఘృతాచి, తిలోత్తమ, సుకేశి,
మంజు ఘోష మొదలుగాఁగల]దేవవేశ్యలపేళ్లు
Celestial courtesans. గన్ధర్వాః॥ (పా) గాన్ధర్వాః
॥పు, బ॥ ౧- దేవతలలో హాహాహూహూవులు
తుంబురువిశ్వావసుచిత్రరథులు మొదలుగలదేవ

రేఖాసురాంగనాః (హా) గా. చుకుల పేళ్ళు, Celestial musicians; Quiristers
హాహూ హూ టైవ of Heaven.
మాద్యా) గన్ధర్వా (ప్రి
దివాకసామ్) ౫౨॥

అగ్ని ర్వైశ్వానరో అగ్నిః-వైశ్వానః- వహ్నిః-వీతిహోతః -
వహ్ని ర్వైతిహోతో ధనజ్ఞయః-కృపీట గమోనిః- జ్వలనః-జాత వేదాః॥
ధనజ్ఞయః । కృపీటయో న॥-తనూనపాత్॥ద్, ప్న॥బర్హిః॥న్॥ శుష్మాన్॥
ని ర్జ్వలనో జాత వేదా (ప)బర్హి శుష్మాన్॥కృష్ణవర్మాన్॥ శోచిష్కేశః-
స్తనూనపాత్॥ ౫౩॥ ఉషర్భుధః-ఆశ్రయాశః (ప) ఆశ్రయాశః-బృహ
బర్హి శుష్మా కృష్ణవర్మా ద్భానుః-కృశానుః-పావకఃఅనలః- రోహితాశ్వః
శోచిష్కేశ ఉషర్భుధః । (ప)లోహితాశ్వః-వాయుసఖః-శిఖావాన్॥త్॥
ఆశ్రయాశో బృహదాభుసశ్శణిః-హిరణ్య రేతాః ॥న్॥హుతభక్॥జ్
నుః కృశానుః పావనో గహనః- హవ్యవాహనః-నప్తార్చిః॥న్॥దమునాః
౭ నల॥ రోహితాశ్వో ॥న్॥ శుక్రః-చిత్రభానుః-విభావనుః-శుచిః ॥పు॥
వాయుసఖశ్శిఖా వానా అప్పిత్రమ్ ॥న్॥ ౩౪-అగ్ని హోతునిపేళ్లు Fire
శుశ్శణిః । హిరణ్య రే [కాలీ, కిరాలీ, మనోజవా, సులోహితా, సుధూ
తా హుతభు గహనో మ్రవర్ణా, స్ఫులింగినీ, విశ్వదాసా, అనునవి
హవ్యవాహనః॥ ౫౫॥ యేడు వరుసగా అగ్నిజ్వాలలు]

నప్తార్చి ర్దమునా శ్శు
క్ర శ్చిత్రభాను ర్విభా
వనుః । శుచి రప్పిత్ర

హార్యస్థు బాడబో ఔర్యః బాడబః - బడబానలః॥పు॥ ౩- బడ
బడబానలః॥౫౬॥ వ) గాగ్ని పేళ్లు, Submarine fire జ్వాలః-కీలః, ॥న్॥
పేర్వయో) ర్జ్వల అర్చిః ॥న్, ప్న॥-హేతిః॥నీ॥శిఖా॥నీ॥౫౭-అగ్నిజ్వాల
కీలావర్హిరేతిశ్శిఖా (ప్రి పేళ్లు, Flame స్ఫులిజః ॥త్రి-అగ్నికణః ॥పు॥౨-
యామ్) (త్రిషు) స్ఫు మిణుగులులపేళ్లు, Spark సంతాపః - సంజ్వరః
లిజ్గో౭గ్ని కణసంతాప॥పు॥ ౨-వేడిమిపేళ్లు, Heat.
సంజ్వర (సృహా) [ఉ ఉల్కా - ౧ - కొఱవిపేరు, A fire-brand
ల్కాస్యా నిర్గతజ్వాలా భూతిః ॥నీ॥ భసితమ్॥భస్మ॥న్॥న్॥ తూరః ॥పు॥-
భూతిరృపితభస్మినీ ॥తూరతూ ॥నీ॥౫౮॥ బూదిపేళ్లు, Ashes. దాహః-దవః

రో రక్షాచ దావస్తువు||౨- కారుచిచ్చుపేళ్లు, A forest-conflagration
దవో వనహుతాశనః||] అధిక పాఠము.]

ధర్మరాజః పితృపతిస్స ధర్మరాజః-పితృపతిః- సమవర్తి ||న్||-వరేత
మవర్తీపరేతరాట్ ||కృ|| రాట్||జ్||-కృతాస్తః- యమునాభాతా ||ఋ||-
తాస్తో యమునా భా శమనః-యమరాట్||జ్||- యమః- కాలః- దణ్డ
తా శమనో యమరా ధరః- శ్రాద్ధదేవః- వైవస్వతః- అస్తకః||పు||౧౮
డ్యమః ||౨౦|| కాలా యమునిపేళ్లు, Yama the judge of the departed
దణ్డధర శ్శ్రాద్ధ దేవో souls.
వైవస్వతో-స్తకః ।

రాక్షసః కోణపః కృ రాక్షసః-కోణపః-(పా) కోణపః- శ్రవ్యాత్
వ్యాత్- వ్యాదో-న్ ||౨౧|| ద్|| శ్రవ్యాదః- అసపః (పా) ఆశపః- ఆశరః
పఆశరః ||౨౨|| రాత్రిచ్ఛ (పా) ఆసురః-రాత్రిచ్ఛరః- రాత్రిచరః-కర్పరః
రో రాత్రి చరః కర్పరో (పా) కర్పరః-వికపాత్మజః-యాశుధానః-పుణ్య
నికపాత్మజః । యాతు జనః-నైర్పతః ||పు|| యాతు ||న|| రక్షః ||న్, న||
ధానః పుణ్యజనో నై ౧౨ నిర్మతిపేళ్లు (రాక్షసవాచకములు) A Giant.
ర్మతో యాతు రక్షసీ||

ప్రచేతా వరుణః పాశీ ప్రచేతాః||న్||-వరుణః-పాశీ||న్||- యాదసాం
యాదసాంపతి రప్పతిః| పతిః- అప్పతిః||పు||౨ వరుణవిపేళ్లు, The Regent
of Water.

శ్వసన స్పర్శనో వా శ్వసనః- స్పర్శనః- వాయుః- మాతరిశ్వా-
యుర్మాత రిశ్వాన దాగ ||న్||-సదాగతిః-పృషదశ్వః- గన్ధవహః - గన్ధవా
తిః ||౨౩|| పృషదశ్వో హః- అనిలః- ఆశుగః- సమీరః - మారుతః-
గన్ధ వహోగన్ధవాహో- మరుత్-జగత్ప్రాణః - సమీరణః - సభస్యాన్
నిలూ-శుగః । సమీర త్|| వాణిః-పవనః- పవమానః-ప్రభజ్జనః||పు||
మారుత మరు జ్జగత్ప్రాణ ౨౦-వాయు దేవునిపేళ్లు, Air or Wind.
సమీరణాః| సభస్వద్వాత ప్రవన పవమాన ప్రభ జ్జనాః ।
ప్రవన పవమాన ప్రభ జ్జనాః ।

ప్రాణో-పానస్సమా

ప్రాణః-అపానః-సమానః- ఉదానః-వాన్యః

[ప్రళమ్బనో మహావాతో ఝంఝూవాతన
వృష్టికః||టిక. ప్రళమ్బనః- మహావాతః- ఝం
ఝూవాతః- సవృష్టికః= గాలితోఁగూడినవాన
అధిక పాఠము] Violent wind.

న శ్చోదాన వ్యానాచ శ్చ-ఇమే=ఇవి, శరీరస్థాః=శరీరమునందుండు వా
వాయువః ౬౩॥ శరీరస్థా యవః=వాయువులపేర్లు, Five vital airs.

ఇమే

[(హృది) ప్రాణో(గుదే)౭పాన స్సమానో
(నాభిసంస్థితః) ఉదానః (కణ్ఠదేశస్థః) వ్యాన(స్స
ర్వశరీరగః) నాగశ్చ కూర్మః కృకరో దేవదత్తో
ధనన్జయః । (వాద్వారే) నాగ (ఆఖ్యాతః)కూర్మ
(ఉన్నీలనే స్మృతః)॥ కృకరాచ్చ (క్షురంజ్ఞేయం)
దేవదత్తా (ద్విబృహ్మణమ్) । (నడహతి మృతం
వాపి సర్వవ్యాపీ) ధనన్జయః॥] అధిక పాఠము.

రంహ స్తరసీతు రయ

రంహః-తరః॥న,న॥-రయః-స్వదః-జవః ॥పు॥

స్వద్యః జవో౭థ

శ్చ-వేగముతోఁగూడిన గమనముపేర్లు. speed.

శ్రీఘం త్వరితం లఘు

శ్రీఘమ్-త్వరితమ్- లఘు-క్షీప్రమ్ - అరమ్-

క్షీప్ర మరం దుశ్రమ్॥

దుశ్రమ్- సత్కరమ్ - చపలమ్-తూర్ణమ్ - అవి

సత్కరం చపలం తూర్ణ

లమ్బితమ్-ఆఘ॥న॥ ౧౧ శ్రీఘముగా, (లేక)శ్రీఘ

మవిలమ్బిత మాఘ చ

మైనది. Quick or swiftly.

సతతావర తానిశమ్

సతతమ్-అనారతమ్-అతాన్తమ్- సత్తతమ్-

సత్తతావర తానిశమ్

అవిరతమ్-అనిశమ్-నిత్యమ్ - అనవరతమ్ - అజ

నిత్యానవరతాజన (మ

న)మ్॥౬-ఎడ తెగక(లేక)ఎడ తెగనిది. Continuous

or Continually.

వ్యభాతిశయాభరః॥

అతిశయః-భరః-అతివేలమ్- భృకమ్- అత్య

అతివేల భృ శాత్యద్ధా

ర్థమ్-అతిమాత్రమ్-ఉన్మాదమ్- నిర్భరమ్-తీవ్రమ్

తిమా త్రోద్మాద నిర్భ

వశాన్తమ్-నితాన్తమ్ - గ ధమ్ - బాధమ్-దృ

రమ్ ౬౬॥ తీవ్రైశాన్త

ధమ్॥౧౪-అతిశయముపేర్లు. Much or excessive.

నితాన్తాని గాధ బాధ

దృఢానిచ । (క్షీబేశీఘా

శీఘ్రశబ్దము మొదలుఁగృథశబ్దము వఱకుఁగల

దృఢత్యేష్యా త్రిష్వే

శబ్దములలో అతిశయ భరశబ్దములు రెండును నిత్య

పాంశద్వ గామియత్)

పులింగములు . తక్కినశబ్దములు క్రియావిశేషణ

ములైనను గుణనాచకములైనను ॥న॥ ఈశబ్దముల

లోనే శబ్దము విశేష్యముతోఁగూడునోయది॥౩॥

కుబేర త్ర్యమ్భక కుబేరః - త్ర్యమ్భకసఖః-యక్షరాట్ ॥జ్॥
 సఖో యక్షరాష్ట్రవ్యా కే గుహ్య కేశ్వరః-మనుష్యధర్మాన్॥-ధనదః-రాజ
 శ్వరః । మనుష్యధర్మాధన రాజః-ధనాధిపః-కిన్న రేశః - వైశ్రవణః - పౌల
 దో రాజరాజో ధనాధిపః॥ ప్త్యః-సరవాహనః-యక్షః- ఏకపిద్యః - విలబిలః-
 కిన్న రేశో వైశ్రవణః శ్రీదః-పుణ్యజనేశ్వరః॥పు॥౧౭ - కుబేరునిపేర్లు.
 పౌలస్త్య సరవాహనః । Kubera, the god of riches.
 యక్షైకపిద్యలబిల శ్రీద
 పుణ్యజనేశ్వరాః ॥

(అస్యోద్ధానం) చైత్రతరథమ్ ॥న॥ ౧ - కుబేరుని తోటపేరు.
 త్రతరథం (పుత్త్రస్త్రి) నల నలకూబరః ॥పు॥౧॥ అతనికుమారునిపేరు. కైలా
 కూబరః । కైలాసః (స్థా నః॥పు॥౧- అతని యునికపట్టు పేరు. అలా ॥నీ॥
 న) మలకా (పూర్వీమా ౧-అతని పట్టణము పేరు. పుష్పకమ్ ॥న॥౧-అతని
 నంతు) పుష్పకమ్ ॥౭౦॥ విమానము పేరు కిన్నరః-కింపురుషః- తురజ్జవద
 (స్వా) తిన్నరః కింపురు నః-మయుః॥పు॥౪-కిన్నరుల పేర్లు. కొందఱీనాలు
 వ తురజ్జవదనో మయుః । గును నాలుగుజాతు బందురు. నిధిః-శేవధిః॥(సా)
 నిధి (రా) శేవధి (రే) నేవధిః॥పు॥౨ నిధిపేర్లు. Treasure. పద్మశక్తాద
 దాః) పద్మశక్తాదయో యః=పద్మము శక్తము మొదలయినవి, నిధేః=నిధి
 (నిధే) ॥౭౦॥ [మహా యొక్క, శదాః=శేదములు. పద్మము శక్తము
 పద్మశ్చ పద్మశ్చ శక్త్యో మొదలైనవి తొమ్మిది నిధిశేదములనుట. Auri-
 మకరకచ్చపా । ముకుంద ferous gems.[మహాపద్మః, పద్మః శక్త్యః, మకరః,
 కుంద లీలాశ్చ ఖర్వశ్చ కచ్చపః, ముకుందః, కుందః, నీలః, ఖర్వః॥పు॥]ఇవి
 నిధయో నవ] నవనిధి శేదములు.
 ఇతి స్వర్గవర్గః. స్వర్గముతో జేసిన పదనమూహము ముగిసెను.

ద్యౌదివ (ద్యౌః ప్రి ద్యౌః॥ఓ॥-ద్యౌః-॥వీ॥నీ- అభ్రమ్- వోయమ।
 యా మః) వోయమ్ ॥పుష్కరమ్-అన్నురమ్-నభః॥నీ॥ - అన్నరిక్ష
 పుష్కర పుష్కరమ్ । నమ్-గగనమ్-అనన్తమ్-సురవ ర్తమ్॥నీ॥ ఖమ్-వి
 భో-౭ సోక్షం గగన యత్ -నిష్టుపదమ్॥నీ॥-ఆకాశమ్-విశాయః॥నీ॥న్న
 మనన్తం సురవ ర్తమ్॥౧౭ ఆకాశముపేర్లు. The sky or atmosphere.

వియద్విష్ణు పదం (వాతు
పుం) స్యా కాశవిహాయసీ||
[విహాయసోఽపినాలోఽపి

ద్యు రపి స్యాత్తదవ్య
యమ్ | తారాపథ శ్శబ్ద
గుణో మే ఘ ద్వా రం
మహాబిలమ్]

ఇతి న్యాయవర్గః.

దిశస్సు కకుభః కామా
అశాశ్చ హరితశ్చ (తాః)

ప్రాచ్యవాచీ ప్రతీచ్య
(ప్రాః పూర్వ దక్షిణ
వశ్చిమాః) |

(ఉత్తరా ది) గుడిచీ
(స్యా) ద్దిశ్యంతు (తిషు
(దిగ్భవే) [అవాగ్భవం]
మవాచీన ముదీచీన
(ముదగ్భవమ్) | (ప్రత్య
గ్భవం) ప్రతీచీనం పాచీ
నం (పా)గ్భవం (తిషు)||

ఇన్ద్రోఽపహ్నిఃపితృపతి
శ్చైర్భృతే వరుణో
మరుత్ | కుబేర ఈశః
తయః పూర్వాదీనాం
దిశాం (క్రమాత్)|| ౭౩

విరావతః పుణ్డరీకో
బాహునః కుముదోఽర్జు
నః | పుష్పదంత స్సార్వ

[విహాయనః- నాశః ||పు||-ద్యుః||అవ్య|| -
తారాపథః- శబ్దగుణః ||పు||- మేఘద్వారమ్ -
మహాబిలమ్ ||స|| అధికపాఠము.]

అశాశముతోఽజేరిన పదనమూహము ముగిసెను.

దిశః||శ్|| కకుభః||భ||-కామాః - అశాః ||అ||
హరితః ||త్||సీ||బ|| ౭౩ దిక్సమాన్యనామములు.

Quarters of the world, Region, Direction.
ప్రాచీ-అవాచీ (పా) అపాచీ-ప్రతీచీ||సీ|| ౩-
పరుసగాఁ బూర్వ East దక్షిణ South వశ్చిమ
west దిక్కుల పేర్లు.

ఉదీచీ||సీ||౧-ఉత్తరదిక్కు-పేరు North.

దిశ్యమ్||త్రి||౧-దిక్కులందుఁ బుట్టిన వస్తువు
పేరు, What is produced in a direction, [అవా
చీనమ్ = దక్షిణదిక్కునఁ బుట్టినది, Southern.
ఉదీచీనమ్=ఉత్తరదిక్కునఁబుట్టినది, Northern.
ప్రతీచీనమ్=పడమటిదిక్కునఁబుట్టినది, Western.
పాచీనమ్=తూర్పుదిక్కునఁబుట్టినది, Eastern.]

ఇన్ద్రః-పహ్నిః-పితృపతిః-నైర్భృతః-పరుణః-
మరుత్- కుబేరః- ఈశః ||పు|| ౮ క్రమాత్ =
పరుసగా, పూర్వాదీనామ్=తూర్పు మొదలైన,
దిశామ్=(నిమిది) దిక్కులకు, పతయః = అధి
పతులపేర్లు. Regents of quarters and points.

విరావతః-పుణ్డరీకః-వామనః-కుమానః - అ
బాహునః-కుముదోఽర్జునః-పుష్పదంతః-సార్వభౌమః- సుప్రతీకః ||పు||
౯. | పుష్పదంత స్సార్వభౌమః-(పరుసగా నెనిమిది) దిగ్గజములపేర్లు.

భౌమ స్సువృతీక (శృది గజాః॥ (కరి) ణ్యోఽభృ ముః కపిలా పిఙ్గాలఽను పమా (క్రమాత్) । తా మృపర్ణి శుభ్రద న్తీచా జ్ఞనా చాజ్ఞనావతీ ॥22॥

(కీర్తనావ్యయ) స్వపద శం (దిశోర్మధ్యే) విదిక్ (స్త్రియామ్) । అభ్యస్త రం త్వస్తరాలం చక్ర వాలం తు మణ్డలమ్

2౮

Elephants belonging to the Eight Regent.

అభ్యముః-కపిలా-పిఙ్గాలా- అనుపమా - తా మృపర్ణి - (క) తామృకర్ణి-శుభ్రదన్తీ-అజ్ఞనా- అజ్ఞనావతీ॥సీ॥౮-కీర్తనా-త్=సరుసగా, కరిణ్యః= అష్టగజముల భార్యలపేళ్ళు.

అపదిశమ్॥ న, అవ్య॥ - విదిక్॥సీ॥౨- దిశోర్మధ్యే=రెండుదిక్కుల నడుమనుండెను మూలదిక్కు- పేళ్ళు Intermediate point. అభ్యస్తరమ్ - అస్తరామ్॥స॥౨-మధ్యప్రదేశముపేళ్ళు, Included space. చక్రవాలమ్ - మణ్డలమ్॥స॥౨- మణ్డలాకారమైన వస్తువు పేళ్ళు. The sensible horizon or any arc and circumference.

అభ్యంమే ఘో వారి వాహః స్తనయుత్పర్జితా లాహకః । ధారాధరో జలధర న్నటిత్వా న్వారి ణ్యోఽమృభృత్ ॥ ఘన జీమూత మదిరజలము

గృహమయోవయః కాద మ్బిసీ మేఘమాలా (తి

ష మేఘభవేఽభియమ్॥ స్తనం గర్జితం (మేఘనిరోహ) రణ దించ । శమ్భాశత్రస హృదిన్యైరావత్యః ౧౧ ౧౨ తటిత్సా నీ ద్యుచ్ఛృజ్చతా లాఽపిచ । స్ఫూర్ణధుర్య

అభ్యమ్॥స॥ మేఘః- వారివాహః- స్తనయః త్పర్జితః - బలాహకః- ధారాధరః- జలధరః-తటి త్వాన్ ॥త్॥ - వారిజః- అమృభృత్-ఘనః-జీ మూతః-మదిరః- జలముక్ ॥చ॥ధూమయోనిః ॥పు॥ ౧౨-మేఘముపేళ్లు, A cloud.

కాదమ్బిసీ-మేఘమాలా॥సీ॥౨ మేఘవంక్తి, A line of clouds. అభ్యియమ్ ॥త్రి॥ ౧ - మేఘ పి = మేఘమునందుబుట్టిన జలాదులు. స్తని తమ్-గర్జితమ్-రణితమ్ ॥స॥ 3- మేఘములధ్వని - అనగా నులుము, The rattling of thunder. అది శబ్దముచేత స్వనిత ధ్వనితాదులగుపేళ్ళుగులవు. శంపా(పా)సంపా-శతహృదా-హృదిసీ-విరావతీ- చక్షుప్రభా-తటిత్-సాదామనీ- (పా) సాదామనీ విద్యుత్-చచ్చలా-చపలా॥సీ॥ ౧౦- మెలుము

బ్రహ్మోహ మేఘజ్యోతిః Lightning-స్ఫూర్జధుః- వజ్రనిర్ఘోషః (పా) వజ్రని
 రిగమృదః ||౮౨|| ఇన్ద్రాః ప్రేమః ||పు|| ౨ వజ్రఘట్టనమువలనఁగలిగిన ప్రమోఽ
 యుధం శక్రధను (స్త్ర, A clap of thunder. మేఘజ్యోతిః ||న్||న||-ఇర
 దేవ ఋజు) రోహితీమ్ ||మృదః ||పు|| ౨ - మేఘమునందున్న తేజస్సు, A flash
 వృష్టిర్వర్షం తద్విఘాతే of lightning. ఇన్ద్రాయుధమ్- శక్రధనుః ||మ్||న||
 వగ్రహః ౨వగ్రహా (స ౨-ఇన్ద్రధనుస్సు, Rainbow. రోహితీమ్ ||న్|| ౧ ఋ
 మా) ||౮౩|| ధారాసజ్జ=చక్కఁగా నున్న యాధనుస్సు, Indra's bow
 మ్పాత ఆసారః శీకరో unbenent. వృష్టిః ||నీ||-వర్షమ్ ||న్|| ౨-వాన, Rain
 ౨మ్బుకణః (స్త్రుతః) వగ్రహః-అవగ్రహః ||పు|| ౨ తద్విఘాతే= ఆ వర్ష
 ప్లోపలస్సు కరకా (మే ము యొక్క విఘ్నమునందు వర్తించును. అనఁగా
 ఘచ్చన్నే ౨హ్ని) దుర్దిననావృష్టి, Drought. ధారాసమ్పాతః - ఆసారః
 నమ్ ||౮౪|| ||పు|| ౨-జడివాన, A hard shower. శీకరో-అమ్బు
 కణః ||పు|| ౨-తుంపురులు, Thin rain. వర్షోపలః
 ||పు||-కరకా ||నీ|| (పా) కరకః ||పు|| ౨-పడగండ్లు
 Hail. దుర్దినమ్ ||న్|| ౧ మేఘచ్చన్నే=మేఘముచే
 తఁగవబడిన, అహ్ని=నిలము, A cloudy day

అస్తర్ధా వ్యవధా (పుం
 సి) త్వస్తర్ధిరవ వారణమ్
 అపిధాన తిరోధాన పిధా
 నాచ్ఛాదనానిచ ||

అస్తర్ధా- వ్యవధా ||నీ|| అస్తర్ధిః ||పు||-అవవార
 ణమ్- అపిధానమ్ - తిరోధానమ్ - పిధానమ్ -
 ఆచ్ఛాదనమ్ ||న్|| ౮-కవళుల పేర్లు. Covering,
 disappearance, or concealment.

హిమాంశు శ్చస్త్రో హిమాంశుః- చిన్ద్రామః ||న్|| చస్త్రో-ఇన్ద్రః-
 మాశ్చస్త్రో ఇన్ద్రః కుముద కుముద బాన్ధవః-విధుః- సుధాంశుః-శుభ్రాంశుః-
 తాన్ధవః : విధు స్సు ఓషధీకః-నిశాపతిః- అజ్ఞః- జైవాత్మకః :
 ధాంశు శ్చుభ్రాంశురోగః- మృగాజ్ఞః- కలానిధిః- ద్విజ : శక
 షధీశః ||౮౬|| ధరః- నక్షత్రేశః - క్షపాకరః ||పు|| ౨ - చంద్ర
 శ్చైవాత్మక న్నోమృనిపేర్లు, The moon.
 తాన్ధవః : ర్మృగాజ్ఞః
 కలానిధిః : ద్విజరాజ
 శ్చుభ్రాంశుః : నక్షత్రేశః
 క్షపాకరః : ౮౭.

కలాతు (పోడశో భాగో) బిమ్బా (ఽస్రీ) మణ్డలం (లీ) ము) ||

కలానీ || ౧-చంద్రునియొక్క పదియవపాటి పేరు, A digit; a phase of the moon. బిమ్బః || ప్న ||-మణిమ్ || ప్రి || ౨-చంద్ర నూర్వ మండలముల పేర్లు, The disc of the sun or moon.

భిత్తం శకల ఖణ్డే (నాపుం) స్వరోఽర్ధం (శమేఽంశకే) || చన్ద్రికా కామీదీ జ్యోతాన్తి ప్రసాద (స్తు) ప్రసన్నతా || కలజ్జాల్లా లాఞ్చ నంచ చిహ్నం లక్ష్యచ లక్షణమ్ || ౮౯ || [పాళిః శీతుర్ధ్వజో లిజ్గం నిమిత్తం వ్యజ్జనం పదమ్ | ప్రజ్ఞానంచా వ్యభిజ్ఞానం లలామంచ లలామ చ] |

భిత్తమ్ || న ||-శకలమ్-ఖణ్డమ్ || ప్న ||-అర్ధః || పు || ౮-తుమక పేర్లు, A part అర్ధశబ్దము సమాంశమును జెప్పనపుడు || న || Half. చన్ద్రికా-కామీదీ-జ్యోతాన్తి || నీ || ౩-వెన్నలపేర్లు, Moonlight. ప్రసాదః || పు ||-ప్రసన్నతా || నీ || ౨-నిర్మలత్వము పేర్లు, purity, clearness; brightness. కలజ్జ-అజ్జః || పు ||-లాఞ్చనమ్-చిహ్నమ్-లక్ష్య || న్ ||-లక్షణమ్ || న || ౧-గుఱుతు పేర్లు, A spot or mark; stigma. [పాళిః || నీ || శీతుః-ధ్వజః-లిజ్గమ్-నిమిత్తమ్-వ్యజ్జనమ్-పదమ్-ప్రజ్ఞానమ్-అభిజ్ఞానమ్-లలామమ్-లలామ || న్ || అధిక పాఠము.]

సువమా (వరమా శోభా) శోభాకాన్తి ర్యతి శ్చవిః | అవశ్యాస్తు నీహారస్తుపార స్తుహినం హిమం || ౯౦ || [పాలేయం మహికాచాథ హిమా నీ హిమనంహతిః | శీతం (గుణే తద్వదర్థా) స్పృషి మశ్శిశిరో జడః || ౯౧ || తుమారశ్శీతల శ్శీతోహి మ (స్పృష్టాన్యలిజ్జాః) ధ్రువ ఔత్సాహికాన్తి

సువమా || నీ || ౧-వరమా-ఎక్కువైన, శోభా-కాన్తి పేరు, Exquisite beauty. శోభా-కాన్తిః-శ్చవిః || నీ || ౮-కాన్తి పేర్లు, Splendour. అవశ్యాస్తు నీహారస్తుపార స్తుహినం హిమం-ప్రాలేయమ్ || న || మహికా (పా) మహికా || నీ || ౨-మంచు పేర్లు, Frost. హిమానీ-హిమనంహతిః || నీ || ౨-మంచుయొక్క సమూహము పేర్లు, A mass of snow. శీతమ్-౧. గుణవాచక మైనపుడు || న || శైత్యగుణము పేరు, Chillness. స్పృషి మః-శిశిరః-జడః-తుమారః-శీతలః-శీతః-హిమః || పు || ౨-శైత్యగుణముగలదాని పేర్లు, Frigid. ఇవి విశేష్యలింగములు, భువః-ఔత్సాహికాన్తి || పు ||

(సాన్య) దగస్త్యః కుమ్భ ౨ ధ్రువుని పేర్లు, The polar star అగస్త్య -
సమ్భవః మైత్రా వరుణీ కుమ్భసమ్భవః- మైత్రావరుణీః॥పు॥ 3 అగస్త్యుని
(రస్వేన) లోపాముద్రా పేర్లు, Star Canopus. లోపాముద్రా ॥సీ॥ ౧-అగ
(నక్షత్రిణీ) । నక్షత్ర మృ స్త్వనిభార్యపేరు నక్షత్రమ్-ముక్షమ్-భమ్॥న॥-
క్షంభం తారాతారకా తారా ॥సీ॥ తారకా-ఉడు ॥న్న॥ ౬నక్షత్రము
పుష్కడు (వాస్త్రీయామ్) పేర్లు, A star. అశ్వినిత్యాదితారాః=అశ్వినినక్ష
దాక్షాయ (శ్యోఽశ్విని త్రము మొదలయినయరువదియేడునక్షత్రములు,
త్యాది తారా) అశ్వయు దాక్షాయణ్యః॥ఈ, సీ, బ॥-దాక్షాయణులనబడు
గశ్విని । రాధా విశాఖా చున్నవి. Asterisms. అశ్వయుక్ ॥జ్ ॥అశ్విని॥సీ॥
పుష్కేతు సిద్ధతిమృశ ౨-అశ్వినినక్షత్రముపేర్లు, The head of Aries.
విష్ణయా॥౮॥ (నమా) రాధా-విశాఖా॥సీ॥ ౨-విశాఖానక్షత్రము పేర్లు,
ధనిష్ఠా (స్యః) ప్రోవృ Stars in the southern scale. పుష్కమ్ ॥న॥ - సి
పదా భాద్రపదా (ప్రి ధ్యః-తిష్యః ॥పు॥ 3-పుష్కనక్షత్రము, Stars in
యః) ॥మృగశీర్షం మృగ Cancer. శ్రవిష్ఠా-ధనిష్ఠా॥సీ॥ ౨ ధనిష్ఠ పేర్లు, The
శిర (స్తస్మిన్నే)వా ౬ గ Dolphin. ప్రోవృపదాః॥సీ॥ ౧-పూర్వాభాద్రపేరు.
హయగ్రీ ॥౯॥ ఇల్వలా భాద్రపదాః॥సీ॥ ౧-ఉత్తరాభాద్రపేరు, The wing
(స్తచ్చిరోదేశే తారా of pegasus. మృగశీర్షమ్-మృగశిరః ॥న్ ॥ అగ
కా నివన్తి యాః) । హయగ్రీ॥సీ॥ 3 -మృగశీర్షముపేర్లు Orion. ఇల్వ
లాః॥ ౧-తచ్చిరోదేశే=ఆ మృగశీర్ష నక్షత్రము
మీద, యాః తారకాః నివనన్తి-ఏనక్షత్రము
లున్నవో అవి, Stars in the head of Orion.

బృహస్పతి స్సురాచా బృహస్పతిః-సురాచార్యః- గీమతిః-ధివణః-
రోత్య గీమతి ర్ధివణో గురుః-జీవః-ఆజీరసః-వాచస్పతిః- చిత్రశిఖణ్డిజః
గురుః॥ జీవ ఆజీరసో వా ॥పు॥ ౧బృహస్పతిపేర్లు, Jupiter. శుక్రః - దైత్య
చస్పతి శ్చిత్రశిఖణ్డిజః ॥గురుః-కావ్యః-ఉశనా॥న్ ॥భార్గవః-కవిః ॥పు॥ ౬
శుకో దైత్యగురుః కా శుక్రుని పేర్లు, Venus. అజ్ఞారకః- కుజః-భౌమః-
వ్య ఉశనా భార్గవః క లోహితాగ్ని-మహీసుతః॥పు॥ ౭అంగారకనిపేర్లు
విః ॥అజ్ఞారకః కుజో భౌ Mars. రాహిణీయః-బుధః- సౌమ్యః ॥పు॥ 3 -
మౌ లోహితాగ్ని మ బుధుని పేర్లు, Mercury. సౌరిః- శనైశ్శురః ॥పు॥

హినుతః । రాహిణీయో ౧-శనిపేళ్ళు, Saturn. [శనిః-మందః-వజ్రః-కాలః-
బుధస్సౌమ్య (స్సహ) ఛాయాపుత్రః-అసితః-అర్కజః] అధికపాఠము.
సారిశ్చైశ్చరా [శనిః తమః॥న్॥పు॥రాహుః-స్వర్భామః-సైహింకేయః
సౌపజుకాతా ఛాయా - విధుంతుడః ॥పు॥ ౫- రాహుపుపేళ్లు, The
పుత్రో-సితో-ర్కజః] ascending node.

తమస్తు రాహుస్వ
ర్భామసైహింకేయో మరీచ్యత్రిముఖాః=మరీచి, అత్రి, (అంగిరస్సు,
విధుంతుడః । (న ప్రవృత్తయః=న ప్రవృత్తులు, చిత్రశిఖిణిసః॥న్॥
యో మరీ చ్యత్రిముఖః, బి-బి-శిఖిణికు అనంబడుదురు, Ursa-major.

భా)శ్చైత్రశిఖింశిసః (రా లగ్నమ్॥న్॥౧-రాసుల యుగయము, Ascension,
శీనాముదయో) లగ్నం the rising of the signs. ఆ రాసులు:- మేషము,
తేతుమేష వృషాదయః Aries. వృషభము Taurus, మిధునము Gemini;

సూర సూర్యార్క మా Virgo, శుల Libra, వృశ్చికము Scorpio, ధనుస్సు
దిత్య ద్వాదశాత్మి దివా Sagittarius, మకరము Capricorn, కుంభము,
కరాః॥౧౦౦॥ భాస్కరా Aquarius, మీనము Pisces, అను పంజరము
హస్కర బ్రహ్మ ప్రభా signs of Zodiac.

కర విభాకరాః । భాస్వ
ద్వివస్వత్ప్రాశ్వ హరి
దశోష్టరశ్రయః॥ సూరః (పా) శూరః - సూర్యః- అర్యమా
॥న్॥-ఆదిత్యః-ద్వాదశాత్మా॥న్॥-దివాకరః-భా

వికర్తనార్క మార్తర్ద స్కరః-అహస్కరః-బ్రహ్మః-ప్రభాకరః - విభా
మిహిరారుణ పూషణః । కరః- భాస్వాన్ ॥త్॥ -వివస్వాన్ ॥త్॥ -నప్తా
ద్యుమణి సరణి ర్భిత్రి శ్వః - హరిదశ్వః - ఉష్ణరశ్మిః-వికర్తనః-అర్కః
శ్చిత్రభాను ద్వీరోచనః ॥ మార్తణ్డః (పా) మార్తాణ్డః- మిహిరః- అరుణః -
విభావసు ర్గ్రహపతి స్త్రి పూషా॥న్॥-ద్యుమణిః- తరుణి- మిత్రైః- చిత్ర
మాంపతిరిహర్పతిః । భా భానుః - విరోచనః-విభావనుః - గ్రహపతిః -
నుర్జంస స్సహస్రాంశు త్విమాంపతిః- అహర్పతిః-భానుః-హంసః-సహ
స్తపన సువితా రవిః । స్రాంశుః తపనః-సవితా ॥ము॥- రవి ॥పు॥ 32

[కర్కసాక్షి జగచ్చక్షు సూర్యపేళ్లు, The Sun. [కర్కసాక్షి॥న్॥ - జగ
రంశుమాలీ తయీత చక్షుః ॥ష్॥-అంశుమాలీ॥న్॥-తయీతనుః - 1వ

సుః । ప్రద్యోతనో దినద్యోతనః-దినమణిః-ఖద్యోతః-లోకబాన్ధవః-ఇనః
మణిః ఖద్యోతో లోక భగః-ధామనిధిః-వస్త్రినీవల్లభః- హరిః] అ-పా.
బాన్ధవః । ఇనో భగో [వద్మాత్మస్తేజసాంరాశిశ్చాయానాథస్తమిప్రహా
ధామనిధిః వస్త్రినీవల్ల వద్మాత్మః-తేజసాంరాశిః- ఛాయానాథః - తమి
భో హరిః:] [ప్రహః|| అధికపాఠః.]

మాతరః పిఙ్గలోదణ్డ (శ్చ) మాతరః-పిఙ్గలః-దణ్డః ||పు|| 3-చణ్డాంశోః=సూ
ణ్డాంశోః పారిపార్శ్వ మ్యునియోక్త-పారిపార్శ్వకాః=పార్శ్వమునందు
కాః) । సూరసూత్రోఽ అంగ దేవతల పేర్లు, Attendants of the Sun.
రుణోఽసూరుః కాశ్యపి సూరసూతః-అనుః-అసూరుః కాశ్యపిః-గరుడా
ర్గరుడాగజః ||౧౦౮|| గజః ||పు|| ౫-సూర్యసారథి పేర్లు, The dawn, the
పరివేషస్తు పరిధి గుప్త charioteer of the Son. పరివేషః. (పా) పరివే
సూర్యకమణ్డలే । కిరణో శః-పరిధిః ||పు|| ఉపసూర్యకమ్-మణ్డలం ||న|| ౮-ఒ
ప్రమయాఖాంశు గభ కానోకప్పుడు సూర్యునిచుట్టును జూడఁబడు గుం
స్తి ఘృణి ధృవయః ||డలాకారమైన తేజోవిశేషముపేర్లు, Halo.కిరణః
భానుః కరో మరీచిః ఉన్యః-మయాఖః-అంశుః-గభ స్తిః-ఘృణిః- ధృ
(స్త్రీపుంసయో) ర్దీధితిః స్త్రిః-(ప)వృష్టిః-భానుః-కరః-||పు|| మరీచిః||వృ|| దీధి
(స్త్రీయూమ్) । (స్యః) తిః||సీ||౧౦ సూర్యకిరణముపేర్లు, Aray. ప్రతా-
ప్రభా రు గుచి స్త్రి గుకో-చీ-రుచిః-త్విత్||మ్||-భా-భాః||న్||- ఛవిః-
ద్భా భాశ్చవి ద్యుతిదీ ద్యుతిః-దీప్తిః||సీ||రోచిః||న్|| శోచిః||న్||-న్|| ౧౦
ప్రయః ||౧౦౯|| రోచి సూర్యకాంతిపేర్లు, Light. ప్రకాశః- ద్యోతః -
శోచి (రుశేక్తీ జే) ప్ర ఆతపః||పు|| 3-ఎండపేర్లు, Sunshine. కోష్ణమ్-
కాశో ద్యోత ఆతపః । కోష్ణమ్- మన్దోష్ణమ్-శదుష్ణమ్||న|| ౮- ఇంచుక
కోష్ణం కవోష్ణం మన్దో వేడిమిపేర్లు, Warmth.ఇంచుక వేడిమిగలవస్తు
ష్ణంశదుష్ణం (తిషు తద్వ వుః జెప్పనపుడు ||త్రి|| తిగ్గమ్-తీక్షణమ్-ఖరమ్||న||
తి)|| ౧౦౯|| తిగ్గంతీక్షణ 3-వేడిమిపేర్లు, Heat.కోష్ణాదిశబ్దములవలె వేడి
ఖరం (తద్వ) స్మృగత్మ ణిమిగల వస్తువును జెప్పనపుడు||త్రి|| మృగత్పష్టా||
ష్టా మరీచికా ||సీ|| ఎండమావుల పేర్లు, Mirage,
దిక్కులతో జేరిన పదనమూహము ముగిసెను.

ఇతి దిగ్వర్గః

కాలోద్భవోఽప్యనే
హోఽపిసమయోఽప్యనే
పక్షతిః || ౧౦౮ || ప్రతి
పక్ష్యాద్యస్త్రీ త్వే
దాద్యాస్త్రీధయో
యోః) ఘనోది నాహ
సీ (వాతు క్షీబే) దివస
వాసరా || ౧౦౯ || ప్ర
త్యూహోఽహర్ముఖం క
ల్య ముమః ప్రత్యుషసీ
అపి | ప్రభాతంచ దినా
స్తేతు సాయంసన్ధ్యా పి
త్యప్రసూః || ౧౧౦ ||
(ప్రా)హ్లాఽపరాహ్లా
ధ్యాహ్లా) స్త్రీసన్ధ్య

(మధ) శర్వరీ | నిశానిశి
శినిరాత్రి స్త్రీ యామా
క్షణదా క్షపా || ౧౧౧ ||
విభావరీ తమస్విన్యా
రజనీ యామినీ తమీ |
తమిసా (తామనీరాత్రి)
జ్ఞానిని (నిని)
యఽన్వితా) || ౧౧౨ ||
అగామి వర్తమానాహ
ర్యభా యాం నిశి
పక్షి

గర్భరాతం (నిశా బ
హ్లాః) ప్రజాబో రజ

కాలః-దివ్యః-అనేహః||న్||-సమయః||పు||౪-కా
లము పేర్లు, Time. పక్షతిః-ప్రతిపత్ ||ద్,నీ||౨-
పాడ్యమి (ప్రథమ) First lunar day. తిథయః||
పు,ఇ,బ||౧-పాడ్యమి మొదలయినతిథులు, A lu-
mar day. ఘనోపు||౧-సమ్-అహః||న్,న|| - దివ
సః-వాసరః||పు||౨-దినము పేర్లు. A day-ప్రత్యూ
సీ (వాతు క్షీబే) దివస
వాసరా || ౧౦౯ || ప్ర ||న్||- ప్రభాతమ్ ||న||౩- ప్రాతఃకాలము పేర్లు,
త్యూహోఽహర్ముఖం క The dawn. దినాంతః-సాయః||పు|| (పా)సాయమ్||
ల్య ముమః ప్రత్యుషసీ అవ్య||౨-సాయంకాలము పేర్లు, Evening. సం
అపి | ప్రభాతంచ దినా ధ్యా-పితృప్రసూః|| డ్,నీ||౨- సంధ్యాకాలము
స్తేతు సాయంసన్ధ్యా పి పేర్లు, Twilight, [వ్యవ్రం విభాతం ద్వేక్షి బేపుసి
త్యప్రసూః || ౧౧౦ || గోసర్గ ఇవ్యతే||] అధికపాతము.
(ప్రా)హ్లాఽపరాహ్లా త్రిసన్ధ్యమ్||న|| ౧-ప్రాహ్లాపరాహ్లా మధ్యాహ్న
ధ్యాహ్లా) ము లనబడు దినాద్యస్తమధ్యభాగముల నమూ
హము, Forenoon, After-noon and Mid-day.

శర్వరీ - నిశా-నిశిశి-రాత్రిః- త్రియామా-
క్షణదా-క్షపా-విభావరీ-తమస్వినీ-రజనీ(ప)రజనిః
-యామినీ-తమీ (పా) తమీ ||నీ|| ౧౨|| రాత్రి
పేర్లు, Night.
తమిసా||నీ|| ౧-తామనీరాత్రిః- గాఢాంధ
కారణ - శివే. A dark night.
జ్ఞాత్రి||నీ|| ౧-చన్ద్రీకయా=పన్నులోడ,అ
కా=కూడినరాత్రి పేరు, A moon-lightnight.
పక్షిణీ ||నీ|| ౧- అగామి వర్తమానాహర్ముక్తా
యాం నిశి=చన్ద్రునట్టిపగటితోను నడచెడు పగటి
తోను గూడినరాత్రి, A night and two days.

గర్భరాతమ్||న||౧-నిశాః-బహ్లాః=పెక్కు-
హ్లాః) ప్రజాబో రజరాతంల పేరు, A multitude of Nights. ప్రజాబో

నీముఖమ్॥

౧౧౩

॥పు॥ - రజనీముఖమ్॥ స|| ౨ - ప్రదోషకాలము
పేళ్లు, The beginning of night.

అర్ధరాత్రిసీశీఘ్రా (ద్వా)

అర్ధరాత్రి-సీశీఘ్రా: ॥పు॥ ౨ - అర్ధరాత్రిము పేళ్లు
Midnight.

(ద్వా) యామప్రహరా

మాము:- ప్రహరా: ॥ పు॥ ౨ - జాము పేళ్లు, A
period of three hours.(సమా) । (స) పౌర్ణమి
(ప్రతిపత్తిచ్చ దశ్యోర్వ
దస్తరమ్)॥ ౧౧౪పర్వసన్నిఃపు॥ (ప) పర్వసన్నిః, న||సన్నిః॥పు॥ ౧ -
పున్నమకును పాడ్యమికిని, అమావాస్యకును పా
డ్యమికినినడుమనున్న కాలము పేరు, The junction
of the fifteenth and first of a lunar fortnight.పక్షాంతాః పౌర్ణమి
(ద్వే)పక్షాంతాః ॥పు॥ - పక్షాదశీ॥ ఈ, నీ॥ ౨ - పున్న
మకును అమావాస్యకును పేళ్ళు.పౌర్ణమాసీతు పూ
ర్ణిమా । (శలాహీనేనా)
అనుమతి: (పూర్ణే) రా
కా (నిశాకరే) ॥౧౧౫॥పౌర్ణమాసీ - పూర్ణిమా॥నీ॥ ౨ - పున్నమ పేళ్లు,
Day of full moon. నిశాకరే = చంద్రుడు కలాహీ
నే (సతి) = ఒక కళ చేత దక్కువైనవాడుగా నున్న
ప్పుడు, సా-అపున్నమ, అనుమతి: ॥నీ॥ ౧ - అనుమతి
యనంబడును, Moon one digit less than full పూ
ర్ణే (సతి) = పదాఱు కళలతో గూడియున్నప్పుడు,
రాకా॥నీ॥ రాక యనంబడును, Moon quite full.అమావాస్య త్వ
మావస్యా దర్శ స్సూ
ర్యేనుసజ్జః । (సా దృ
ష్టేను) సినివాలీ (సా
దృష్టేనుకలా) కుహూ:॥అమావస్యా - అమావాస్యా॥నీ॥ దర్శ - సూ
ర్యేనుసజ్జః: ॥పు॥ ౪ - అమావాస్య పేళ్లు, Day of
new moon. సినివాలీ॥నీ॥ ౧ - దృష్టేను: సా = చంద్ర
శ కనబడిన అమావాస్య పేరు. సూ॥నీ॥ ౧ -
దృష్టేను: లా సా = చంద్ర కళ కన పని యమా
వాస్య పేరు. [An eclipse.

ఉపరాగో గ్రహా

ఉపరాగ:- గ్రహా: ॥పు॥ ౨ - గ్రహము పేళ్ళు.

(రాహుగ్ర నేత్విస్తా

సోపప్తవ:- ఉదర క్త: ॥ పు॥ ౨ - రాహుగ్ర నేత్విస్తా

చ తూష్టిచ, । సోపప్త
వోపరక్త (ద్వా)మాత్రచేత గ్రహింపబడిన, ఇన్ద్రో = చంద్రునికిని, పూ
ష్టిచ = సూర్యునికి పేళ్లు, Eclipsed sun or moon.

పగ్నూత్పాత ఉపా

అగ్నూత్పాత:- ఉపాహిత: ॥పు॥ ౨ - ధూమ

హితః॥	౧౧౭॥	కేతువు చేళ్ళు, A meteor or comet.
(ఏకయోక్త్యా) పుష్పవ నై (దివాకరనిశాకరా)	౧-ఏకయా ఉక్త్యా = ఒకనూటచేత, దివాకర నిశాకరా = సూర్యచంద్రుల పేరు, Sun & Moon.	పుష్పవనైత్ (ఎ) పుష్పదనై॥ అ, పు॥ ద్వి॥
(అష్టాదశనిమేషాస్తు)	కాష్ఠా ॥ నీ॥ ౧-అష్టాదశనిమేషాః = పదునెని మిది తెప్పపాట్లకాలము పేరు, Time measured by 18 twinklings.	కాష్ఠా ॥ నీ॥ ౧-అష్టాదశనిమేషాః = పదునెని మిది తెప్పపాట్లకాలము పేరు, Time measured by 18 twinklings.
లా॥	౧౧౮	కలా ॥ నీ॥ ౧-తాః త్రింశత్ = అట్టి కావలు ముప్పది గూడిన కాలము పేరు, Eight seconds.
(త్రింశత్తు తాః) క	౧౧౯	క్షణః ॥ పు॥ ౧-తాః త్రింశత్ = అట్టి కళలు ముప్పది గూడిన కాలము పేరు, Four minutes.
(తాస్తుత్రింశ) త్త	౧౨౦	ముహూర్తః ॥ పు॥ ౧-తే ద్వాదశ - అట్టిక్షణము లు పంజెండుగూడిన కాలము పేరు, 48 minutes.
(స్తేతు) ముహూర్తా	౧౨౧	అహోరాత్రః ॥ పు॥ ౧-తే త్రింశత్ = అట్టిముహూ ర్తములు ముప్పదిగూడినకాలము, A day and night.
(ద్వాదశ ౭ స్త్రీయా మ్) (తేతు త్రింశ) ద	౧౨౨	పక్షః ॥ పు॥ ౧-తేదశపక్షాః = అట్టి అహోరాత్ర ములు పదునెనుగూడినకాలము, A fort - night.
హోరాత్రః	౧౨౩	శుక్లః ॥ పు॥ ౧-శ్శుక్లః ॥ పు॥ ౧ - వరుసగా బూర్వపక్షము (Light fort-night) నకును, అపర పక్షము (dark fort-night) నకును బేళ్ళు.
పక్ష (స్తేదశ పక్ష చ॥)	౧౨౪	మాసః ॥ పు॥ ౧-తా వృభౌ = ఆ శుక్లకృష్ణపక్ష ములు రెండు గూడినకాలము పేరు; A month.
(పక్షాపూర్వావరౌ)	౧౨౫	ఋతుః ॥ పు॥ ౧-షష్ఠాభిమాసము మొదలు రెండేసి నెలలుగూడిన కాలము పేరు. A season.
శుక్లకృష్ణ	౧౨౬	అయనమ్ ॥ వ॥ ౧-తైః త్రిభిః = అట్టిముఖపులు మూడు గూడినకాలము పేరు, A half-year.
మాసస్తు (తావృభౌ)	౧౨౭	వత్సరః ॥ పు॥ ౧-సూర్యుని యు త్తరపుదిక్కున సం చారముగాను దక్షిణపుదిక్కున సంచారముగాను నుండు దక్షిణోత్తరాయణములు రెండును సంవ
(ద్వా ద్వా మాసాది మా సా స్యా) దృతు	౧౨౮	
(స్తై) రయనం (త్రిభిః)॥	౧౨౯	
(అయనేద్వే గతి రుద గ్దక్షిణా ౭ ర్కస్య) వత్స రః॥	౧౩౦	

త్వర మనఁబడును. ఇదియే యొకయేడు A year. మాఘాది శ్రావణపర్యంతము సూర్యుని యుత్తర గతి, ఉత్తరాయణము, Sun's progress to the north of the equator. శ్రావణాది మాఘపర్యంతము దక్షిణగతి, దక్షిణాయనము, Sun's progress to the south of the equator. అట్టి అయనములు రెండుగూడిన కాలమునంవత్వరమనుట, A year.

(సమరాత్రి ద్వివేకా
లే) విషువ ద్విషువం
(చ తత్)॥ ౧౨౧॥

(పుష్యయుక్తా పార్ణ
మాసీ) పాషీ

(మాసేతు యత్రసా
నామాన) పౌషో (మా
ఘాద్యా ప్తైవ మేకా
దిశాఽవతే)॥ ౧౨౨॥

మార్గశీరే నహమార్గ
అగ్రహాయణిక॥ (శృనః)

పాషేతైష సహస్యా
(ద్వౌ)

తపా మా (ఫే ౨

థ)ఫాల్గునే (స్యా) త్త
పస్యః ఫాల్గునిక

(స్యా) చైత్రే
చైత్రకో మధుః॥

వైశాఖే మాధవో
రాధో

విషువత్ - విషువమ్॥న॥ ౨ - సమమైన రేయుం
బగలుగలకాలము - అనఁగారాత్రియును, బగలును
సమమైన కాలము పేళ్ళు, Equinox.

పాషీ॥నీ॥౧-పుష్యయుక్తా - పుష్యనక్షత్రము
తోఁ గూడిన, పార్ణమాసీ-పున్నమపేరు.

పౌషః॥పు॥౧-ఏమాసమున నాపున్నమవచ్చు
నో, ఆ మాసము పౌష మనఁబడును. తక్కిన
మాఘమాసము మొదలగు పదునొకండును
నిట్లు తెలియఁదగినవి.

మార్గశీర్షః - నహః॥న్॥ మార్గః - అగ్రహాయ
ణికః॥పు॥ ౪ - మార్గశీర్షము పేళ్ళు, December.
January.

పౌషః - తైషః - నహస్యః॥పు॥ ౩ పుష్యమాస
ము పేళ్ళు, January-February.

తపాః॥న్॥-మాఘః॥పు॥ ౨-మాఘమాసము
పేళ్ళు, February-March.

ఫాల్గుణ - ఫాల్గుణి కః॥పు॥ ౩ - ఫాల్గు
మాసము పేళ్ళు, March-April.

చైత్రః - చైత్రికః - మధుః॥పు॥ ౩ చైత్ర
మాసము పేళ్ళు, April-May.

వైశాఖః - మాధవః - రాధః॥పు॥ ౩ -
వైశాఖ మాసము పేళ్ళు, May-June.

శరత్సమాః॥

మానేన స్వా ద
హోరాత్రః పై త్రో
వ స్థేనాదైవతః॥ ౧౨౯॥
[దివ్యై ర్వరసహస్రే
ద్వైదశభి రైవతం యు
గమ్]

దైవేయుగ సహస్రే ద్వై
బ్రాహ్మః
కల్పాతు (తౌశ్మణామ్)

మన్వస్తరం (తుది
వ్యానాం యు గా నా
మేకసప్తతిః)॥ ౧౩౦

సంవర్తః ప్రలయః క
ల్పః క్షయః కల్పాంత
(ఛత్యపి । అ స్త్రీ)వజ్రం
(పుమాన్) పాపాపాప
కిల్బిషకల్మషమ్ ॥౧౩౧॥
కలుషం వృజినై నోఽ
ఘ సుంహో దురితదు
ష్కృతమ్ । (స్వా)ధర్మ
(మస్త్రీయాం) పుణ్యశ్చో
యసీ సుకృతం వృషః॥

ముత్ప్రీతిః ప్రహుదో
హర్షః ప్రమోదామో

సంవత్సరము పేళ్లు, A year.

మనుష్యుల యొకమాసముచేత పితృ దేవతలకు
నొక యహోరాత్రము, A patriarchal day.
అందు శుక్లపక్షము పగలు, కృష్ణపక్షము రాత్రి.
మనుష్యుల యొకసంవత్సరము దేవతలకు నొక
యహోరాత్రము. అందు సుత్తరాయణము
పగలు, దక్షిణాయనమురాత్రి; అట్టిమున్నూ టలు
వది యహోరాత్రములు దేవతల కొక సంవత్స
రము. అట్టిపండ్లెందువేల సంవత్సరములు దేవత
లకు నొకయుగము. దేవసంబంధమైన రెండువేల
యుగములు బ్రహ్మకు నొక యహోరాత్రము.
తౌ=ఆ యహోరాత్రములు, నృణామ్=మను
ష్యులకు, కల్పా=రెండుకల్పములు. అందుఁ బగ
లుదయకల్పము, రాత్రి క్షయకల్పము.

మన్వస్తరమ్॥న॥౧-దివ్యానాం యుగనామ్=
దేవయుగములయొక్క, ఏకసప్తతిః = డెబ్బది
యొకటి గూడిన కాలము పేరు.

సంవర్తః - ప్రలయః - కల్పః - క్షయః - కల్పా
ంతః॥పు॥౫-ప్రళయకాలము పేళ్లు, Destruction
of the world.

వజ్రమ్॥పు॥-పాపా॥న్, పు॥- పాపమ్-కిల్బి
షమ్-కల్మషమ్-కలుషమ్-వృజినమ్-ఏనః ॥న్॥-
అఘమ్-అంహః-॥న్॥దురితమ్-దుష్కృతమ్॥న॥
౧౨-పాపము పేళ్లు, Sin.

ధర్మమ్ ॥పు॥ పుణ్యమ్- శ్రేయః॥న్॥- సుకృ
తమ్॥ న॥-వృషః ॥పు॥ ౫ - పుణ్యము పేళ్లు,
Virtue or moral merit.

ముత్ ॥ద్ ॥-ప్రీతిః॥నీ॥-ప్రమదః - హర్షః -
ప్రమోదః-ఆమోదః-సమ్మదః-అనన్దధుః-అనన్దః-

ద సమ్మదాః । (స్వా)పు-శర్మ ॥న॥ శాతమ్ (పా) సాతమ్-సుఖమ్॥న॥
దానస్తథు దానస్తశ్శర్మ ౧౨-సంతోషము పేళ్ళు, Joy or pleasure.
శాత సుఖానిచ ॥౧౩౩॥

శ్వశ్చేయనంశివసంభ శ్వశ్చేయనమ్-శివమ్-భద్రమ్-కల్యాణమ్-
ద్రంకల్యాణం మజ్జశం మజ్జశమ్-శుభమ్-భావుకమ్-భవికమ్-భవ్యమ్-
శుభమ్ । భావుకం భవి కుశలమ్ ॥న॥ క్షేమమ్॥న్న॥-శస్త్రమ్ ॥న॥ ౧౨-
కం భవ్యం కుశలం క్షే శుభము పేళ్ళు, Happiness, happy or right.
మ (మస్త్రీయమ్) ॥ ఈశబ్రములలో పాపపుణ్యశబ్దములు రెండును
౧౩౪॥ శస్త్రం చా సుఖశబ్దము మొదలయిన పదుమూడు శబ్దములు

(భత్రిషుద)వ్యే పాప ను ద్రవ్యవాచకములైనపుడు మూడులింగముల
పుణ్యసుఖాదిచ) । యందు వర్తించును.

మతల్లి కా మచర్చికా మతల్లికా-మచర్చికా ॥నీ॥ - ప్రకాణ్డమ్ ॥న॥
ప్రకాణ్డముద్భుతల్లజౌ॥ ఉదః-తల్లజః ॥పు॥ ౫ - శ్రేష్ఠవాచకములు,
(ప్ర)శస్త్ర వాచకాన్య E ellent ones. అయః ॥పు॥ ౧ శుభమునుజేయు
మూ) న్యయ (శ్శుభావ సత్కర్మము పేరు, Good Fortune.

హోవిధిః) । దైవందిష్టం దైవమ్-దిష్టమ్-భాగదేయమ్-భాగ్యమ్ ॥న॥
భాగదేయం భాగ్యం వియతిః ॥నీ॥-విధిః॥పు॥ ౬-పూర్వకృతమైన శుభా
(స్త్రీ)నియతి ర్విధిః॥ శుభకర్మము పేళ్ళు, Destiny or luck.

హేతు(ర్నా)కారణం హేతుః॥పు॥-కారణమ్-బీజమ్-॥న॥ ౩-కారణ
బీజం నిదానం త్యాది ము పేళ్ళు, A cause. నిదానమ్-ఆచికారణమ్ ॥న॥
కారణమ్ । క్షేత్రజ్ఞ ఆ ౨- మొదటికారణము పేళ్ళు, A primary cause.

త్యాపురుషః ప్రధానం క్షేత్రజ్ఞః-ఆత్మా॥నీ॥-పురుషః ॥పు॥ ౩జీవుడు,
ప్రకృతిః (స్త్రీ)యామ్) The soul ప్రధానమ్ ॥న॥-ప్రకృతిః ॥నీ॥ ౨-ప్ర
॥౧౩౨॥ కృతి పేళ్ళు, The cause of the material world.

(విశేషఃకాలి) కోఽవ అవస్థా॥నీ॥౧-కాలముచేతఁ జేయబడిన యా
స్థా (గుణా) స్వత్స్వరంజ వనాదిరూపమైన విశేషముపేరు, State or con-
స్థమః । జనుర్జననజన్మా dition. సత్త్వమ్-రజః-తమః॥నీ॥౩- ప్రకృతి
ని జని రుత్పత్తి రుద్భ గుణములు, Attributes and essential qualities
వః॥ ౧౩౫॥ of matter- భనుః॥నీ॥జననమ్-జన్మ ॥నీ॥న॥జనిః-

ప్రాణీతు చేతనా ప్రాణీన్-చేతనః-జన్మీన్-జన్మః-జన్మ్యః-శరీరీ
 జన్మీ జన్మ జన్మ్య శరీరీన్-పు ౬ - మనుష్యులు మొదలుగాఁగల ప్రాణుల
 ణః | జాతి రాతంచ సా పేళ్లు, An animal or sentient being. జాతిః | నీ|
 మాన్యం వ్యక్తి స్తు జాతీమ్-సామాన్యమ్-న ౩-ఘటత్వాదిజాతిపేళ్లు-
 (వృథగాత్మికా) ||౧౩|| Kind or sort. వ్యక్తిః | నీ|౧-వృథగాత్మికా=జాతి
 చిత్తస్తు చేతోహృద కాళ్యాయమైన ఘటాదివ్యక్తి పేరు, Individuality.
 యం స్వాంతం హృన్మా చిత్తమ్-చేతః | న | -హృదయమ్-స్వాంతమ్- హృ
 శనం మనః| త్|దీ-మానసం-మనః|న|న ౨-మనస్సు పేళ్లు,
 ఇతికాలవర్గః. The mind or faculty of reason.
 కాలముతోఁ జేరిన పదసమూహము ముగిసెను.

బుద్ధి ర్మనీమా ధిషణా బుద్ధిః-మనీమా-ధిషణా- ధీః-ప్రజ్ఞా- శేముషీ-
 ధీః ప్రజ్ఞా శేముషీ మ మతిః-ప్రేక్షా-ఉపలబ్ధిః-చిత్-సంగతీ-ప్రతిపత్
 తిః|| ప్రేక్షోపలబ్ధి శ్చి ద్||-జ్ఞప్తిః||-చేతనా||నీ||౧౪-బుద్ధి పేళ్లు, Under-
 త్నం వి త్ప్రతిపజ్ఞప్తిచే standing or intellect. మేధా||నీ||౧-ధారణావతీ=
 తనాః | ధీ (ధారణావతీ ధారణాశక్తిగల, ధీః=బుద్ధి, Retentive intellect
 మేధా) సంకల్పః (కర్మ A comprehensive mind. సంకల్పః||పు||మానసం
 మానసమ్)|| ౧౪|| కర్మ=మనోవ్యాపారము, A resolve [అవధానం,
 సమాధానం ప్రణిధానం(తత్తవచ)సమాధానము]

చిత్తాభోగో మన చిత్తాభోగః - మనస్కారః ||పు|| ౨- మనస్సు
 స్కార చ్చుర్చ సజ్ఞా నిండుకొనియుండుట పేళ్లు, Attention of the mind
 విచారణా | అధ్యాహర చ్చుర్చా - సంఖ్యా - విచార to its own dealings. చర్చా - సంఖ్యా - విచార
 న్తర్క ఊహా వి చిణా||నీ||౩-ప్రమాణముచేత సర్థము పరీక్షించుట
 కిత్తాకు సంశయః|| పేళ్లు, Consideration exercise of judgment. అ
 ౧౪౨|| సందేహ ద్వాప ధ్యాహరః-తర్కః-ఊహః||పు||౩-తర్కవనుపూ
 రా (చాధ) రించుటకై యెక్కువపదమును దెచ్చుకొనుటకు
 పేళ్లు, Supplying an ellipsis. అపూర్వముగా
 చుత్పేక్షించుటకు పేళ్ళని కొందఱు, Inferring.

(సమా) నిర్ణయనిశ్చయ
యా | మిథ్యాదృష్టి
రాస్తీకతా

వ్యాపాదోదోహ
చిన్తనమ్||౧౮౩||
(సమా) సిద్ధాంత రా
ధానై

భ్రాన్తిర్మిథ్యామతి
రభిమః
సంవిదాగూః ప్రతి
జ్ఞానం నియమాశ్రయ
సంశ్రవాః ||౧౮౪|| అజ్ఞా
కా రాభ్యుపగమ ప్రతి
శ్చవ సమాధయః

(మోక్షేధీ) రాస
(మన్యత) విజ్ఞానం శిల్ప
శాస్త్రయోః ||౧౮౫||

ముక్తిః కైవల్య
నిర్వాణకేయో నిశ్చే
యసామృతిమ్ | మో
క్షో ౭ పవర్గో ౭

భాజ్ఞాన మవిద్యా
హంమతిః స్త్రియామ్||
రూపం శబ్దో గంధ రస

విచిత్రాన్||నీ||-సంశయః-సందేహః-ద్వాపరః||పు||
ర-సందేహము పేళ్లు, Doubt or uncertainty.

[విమర్శో భావనా చైవ వాననా చ నిగద్యతే]
నిర్ణయః-నిశ్చయః ||పు||-నిశ్చయము పేళ్లు,
Certainty, or ascertainment. మిథ్యాదృష్టిః-
నా స్తికతా||నీ||-పరలోకము లేదనుబుద్ధి పేళ్లు,
Heresy, or heterodox.

వ్యాపాదః||పు||-ద్రోహచిన్తనమ్||న|| ౨-ద్రో
హము తలంచుట పేళ్లు, An injurious design.
సిద్ధాంతః- రాధాంతః|| పు|| ౨-సిద్ధాంతము
పేళ్లు, A demonstrated truth.

భ్రాన్తిః మిథ్యామతిః ||నీ|| భ్రమః ||పు|| ౩-
భ్రాంతి పేళ్లు, Error or mistake, illusion.

సంవిత్||ద్||అగూః||క్షో|| (ప) అగూః||౮||, నీ||-ప్ర
తిజ్ఞానమ్ ||న||-నియమః- అశ్రవః- సంశ్రవః- అజ్ఞా
కారః - అభ్యుపగమః-ప్రతిశ్రవః-సమాధిః||పు||
౧౦- అంగీకారము పేళ్లు, An agreement, pro-
mise, Assent.

జ్ఞానమ్ ||న|| ౧-మోక్షమునందలి బుద్ధిపేరు.
Knowledge which tends to the emancipation of
the souls. True knowledge.

విజ్ఞానమ్||న|| ౧-మోక్షముకంటె వేరైన శిల్ప
చిత్రాదిశాస్త్రమునం దున్న బుద్ధిపేరు, Know
ledge of arts.

ముక్తిః||నీ|| కైవల్యమ్ నిర్వాణమ్- శ్రేయః||
న్||-నిశ్చేయసామృతిమ్||న||-మోక్షః-అప
వర్గః||పు|| ౮-మోక్షము పేళ్లు, Beatitude. Absolu-
tion or that which tends to exempt the souls
from further transmigration.

అజ్ఞానమ్||న||- అవిద్యా-అహంమతిః||నీ|| ౩-
అజ్ఞానము పేళ్లు, Spiritual ignorance.

విషయాః-గోచరాః-ఇంద్రియార్థాః||పు||బ|| ౩-

స్వర్ణాశ్చ విషయా (అరూపము, శబ్దము, గంధము, రసము, స్పర్శము ననుమి) । గోచరా ఇన్ద్రియేయైదు విషయముల పేర్లు, Five objects of sense. హృషీకమ్-విషయమ్॥న్॥-ఇన్ద్రియమ్॥న॥గి-షయాన్ద్రియమ్॥ కర్మే ఇన్ద్రియము పేర్లు, An organ of sense కర్మేన్ద్రియంతు (పాయ్యాదియమ్॥న॥గి-పాయ్యాది=పాయూపస్థవాక్పాణిమనో నేత్రాది) ధీన్ద్రిపాదముల పేర్లు, An organ of action. ధీన్ద్రియమ్ గి-మనోనేత్రాది=మనోనేత్ర జిహ్వఘ్రాణత్వక్ శోత్రముల పేరు. An intellectual organ.

తువరస్తు కషాయో (౭-స్త్రీ) మధురో లవణః కటుః॥ ౧౪౫॥ తిక్ష్ణో ౭మశ్చ (రసాః పుంసీ) (తత్త్వం మదమీ త్రిపు)

తువరః (పా) తూవరః-కషాయః॥పు॥౨-బిగరపేర్లు, Astringency. మధురః॥గి-తిక్ష్ణోదనము పేరు, Sweetness. లవణః॥పు॥ ౧ ఉప్పన, Salt taste. కటుః॥పు॥గి-కారము, Pungency. తిక్ష్ణఃపు॥గి-చేదు పేరు, Bitterness. అమః(ప)అంబఃపు॥గి పుల్లన పేరు, Sourness. ఈ యారుశబ్దములును రసవాచకములైనపుడుపుల్లింగములు. ఆ రసముతోఁ గూడిన వస్తువులనుజెప్ప నపుడుత్రిలింగకములు.

(విమర్శితే) పరిమలా (గనే జనమనోహరే)॥ ౧౪౬॥ ఆమోద (సో ౭ తినిర్హారీ)

పరిమలః॥పు॥గి-నాన్యద్రవ్యములను మెదుపుటవలన బుట్టినదై జనలకు మనోహరమై యుండుగన్ధము పేరు, A pleasing scent. ఆమోదః॥పు॥గి-మిక్కిలిదూరముగావ్యాపించునట్టియాపరిమళము పేరు, A delightful and strong smell.

(వాచ్యలిజ్జత్వ) (మా గుణాత్) ।

ఇది మొదలు 'గుణే శుక్లాదయః' అనుచోగల శుక్లశుభ్రాది శబ్దములవరకు గల శబ్దములు విశేష్యముయొక్క లింగమును బొందునవి.

సమాశ రీ తు నిర్హారీ సురభి ర్హారితర్యణః॥ ఇష్టగన్ధ స్సుగన్ధి స్సాన్ధి దామోదీ ముఖావానః । పూతిగనిస్తుదురన్ధి

సమాశ రీన్॥నిర్హారీన్॥౨-దూరముగా వ్యాపించు గంధముగల వస్తువు పేరు, A scent spreading far. సురభిః పూణతర్యణః-ఇష్టగన్ధః సుగన్ధిః॥ర॥-హంచిగంధముగల వస్తువు పేర్లు, fragrant substance. ఆమోదీ ॥న్॥-ముఖవాసనః॥

విస్సం (స్వా) దామగన్ధి
(యత్)॥

౧౫౧౧

౧-కర్పూరము మొదలయిన ముఖవాసనాద్రవ్యము పేళ్లు, A perfume for the mouth. పూతిగన్ధి:- దుర్గन्ధ:-౨-దుర్గంధముగలవస్తువు పేళ్లు, An ill-smelling substance. వి.సమ్ - అనుగన్ధి-నో॥౨-అపవ్యమైన మాంసాదులవలన గంధముగల వస్తువుపేళ్లు, Smell of raw meat.

మక్త మ భమచి శ్వేత విశద శ్వేతపాణ్డరాః ।
అవదాత స్పితోగారో
వలక్షోధవలోద్భుతః॥

మక్తః-మధుః-మచిః-శ్వేతః-విశదః-శ్వేతః-పాణ్డరః-అవదాతః-నితః-గారః-వలక్షః(పా)అవలక్షః-ధవలః-అర్జునః॥ ౧౩ తెలుపునర్ణముపేళ్లు-White.

హరిణః పాణ్డరః
పాణ్డ

హరిణః-పాణ్డరః-పాణ్డరః-౩-తెలుపు, వచ్చునగలిగినవర్ణముపేళ్లు, Yellowish white. పేరు,Grey.

(రీమత్పాణ్డ్రస్తు) ధూనరః

ధూనరః॥౧-ఈమత్పాణ్డ్రః=ఇంచుక తెలుపునన్న

కృష్ణే నీరాసిత శ్యామ-కాల శ్యామల మే
చ కాః॥

కృష్ణః-నీలః-అసితః-శ్యామః-కాలః-శ్యామలః-మేచకః॥౨ - నలుపునర్ణముపేళ్లు, Black, or dark blue.

పీతో గారో హరిదాభః పాలశో హరితో
హరిత్ ॥

పీఠః గారః-హరిదాభః॥౩-పసుపునన్నపేళ్లు, Yellow. పాలాక్షః(పా)పలాక్షః-హరితః-హరిత్ ॥౩-ఆకుపచ్చ వర్ణముపేళ్లు, Green.

లోహితో రోహితో రక్త శోణః (శోకనద
చ్చవి)॥

లోహితః-రోహితః-రక్తః॥౩ - ఎఱుపునన్నపేళ్లు Red. శోణః॥౧-కోకనదచ్చవిః=ఎఱుకలువవంటికాంతగల యెఱుపునర్ణము పేరు, Crimson.

(అవ్యక్తరాగ) స్వరుణ

రుణః॥౧వ్యక్తముగానియెఱుపుపేరు, Dark red.

(శ్వేతితర క్తస్తు) పాల
లః [తామ్రా విపీతరక్త
స్తు పిష్టరః పరికీర్తితః
శ్యావ (స్వాస్తి) త్కపిశో

పాలలః॥౧-తెలుపు నెఱుపుగూడిన వర్ణము పేరు, Pale red- [తామ్రః-విపీతరక్తః-పిష్టరః॥౩-పసుపు నెఱుపులిసినవర్ణముపేళ్లు] శ్యావః-కపిశో॥౨-మర్కటవర్ణమువంటివర్ణముపేళ్లు, Brown.

ధూ మ్రధూమలా
కృష్ణలోహితే॥ ౧౫౧౨॥

ధూమ్రః-ధూమలః-కృష్ణలోహితః॥౩- నలుపును, నెఱుపును గలిగిన వర్ణముపేళ్లు, Purple

కడారః కపిలః పిఙ్గ
విశజ్ఞా కదు) విజ్ఞతా ।

చిలకీర్మిర కల్పామ
బశలైతాశ్చ కర్పశేః

(గుణే శుక్లాదయః
పుంసః)

(గుణిలిక్ష్ణస్థు తద్వతి)

ఇతి ధీవర్గః.

కడారః-కపిలః-పిఙ్గః-విశజ్ఞః-కదుః-విజ్ఞలః॥ ౬-
గోరోచనవర్ణమువంటి వర్ణముపేళ్లు, Tawny.

చిత్రః-కిర్మిరః-కల్పామః-కబలః- ఏతః- కర్ప
ః॥ ౬-నానావర్ణములపేళ్లు, Variegated.

శుక్లశబ్దము మొదలుకొని కర్పరశబ్దమువఱకు
గల గౌరవ శబ్దములును వర్ణవాచకము లైనప్పుడు
పుల్లింగములు. వర్ణముగలవస్తువును జెప్పనపుడు
విశేష్యముయొక్క లింగము గావి.

బుద్ధితోజేరిన పదనమూహము ముగిసెను.

బ్రాహ్మీతు భారతీ భా
షా గీర్వా గ్వాణీ సర
స్వతీ॥ ౧౩౭॥ వ్యాహ
ర ఉక్తిర్ల పితం భాషి
తం పచనం వచః ।

అపభ్రంశోఽప శబ్ద
(స్వాస్య)

(చాప్తస్తే) శబ్దస్త
(చాచకః)॥ ౧౩౮॥

(తిజ్జుబ స్తచయో)
వాక్యం (క్రియావా కార

కాన్వితా) ।

బ్రాహ్మీ-భారతీ-భాషా-గీర్వాణీ-వాక్ ॥ ౧౩౭॥
వాణీ-సరస్వతీ॥ ౧౩౮॥-వ్యాహరః॥ పు॥ ఉక్తిః॥ ౧౩౯॥-ల

పితమ్-భాషితమ్ - వచనమ్-వచః ॥ ౧౪౦॥ ౧౩-
వాక్కు పేళ్లు, ఇందుతో మొదటియేడు సరస్వతీ

దేవికినిపేళ్లు, Speech; Goddess of speech;

అపభ్రంశః-అపశబ్దః॥ పు॥ ౧౩-అపశబ్దము పేళ్లు.

Ungrammatical word or language.

శబ్దః॥ పు॥ ౧-వ్యాకరణాదిశాస్త్రములందర్థవాచక
ముగా వ్యవహరింపఁబడు సుశబ్దము పేరు, A word

వాక్యమ్॥ ౧-తిజ్జుబ మనఁగాఁగియు, సుబస్త
మనఁగాశబ్దము, కాననివినంబంధించినయర్థముగా

పదనమూహము వాక్య మనఁబడును, Sentence
దీర్ఘతః

యైః సు వాక్యమునఁబడును॥ ఉదా॥ ఘటమ య

శుక్తిః॥ ౧౩-వేదః-అమాయః॥ పు॥ ౩- వేదము
పేళ్లు Holy writ-త్రయీధర్మః॥ పు॥ ౧-తిజ్జుబః

అవేదమునందఁ జెప్పబడియున్న యజ్ఞాదివిధు
పేరు, Duty enjoined by Vedas.

ఋక్ ॥ ౧౩॥ ౧౩-సామ॥ ౧౩॥ యజుః॥ ౧౩॥ ౩-వః
సగా ఋక్సామయజుర్వేదములపేళ్లు,

శుక్తిః (స్త్రీ) వేద అ
మాయ యత్రయీధర్మ

స్తు (తద్వతి)॥ ౧౩౯॥

(స్త్రీయా) మృక్సామ
యజుషి (ఇతి వేదా

లికా	౧౬౨	గల ప్రబంధము పేర్లు, A riddle.
సత్ప్రతిస్తు ధర్మసంహితా	సత్ప్రతిః - ధర్మసంహితా నీ ౧-మానవాది సర్వశాస్త్రముల పేర్లు, A code of laws.	
సమాహృతిస్తు సజ్జమాః	సమాహృతిః నీ - సంగ్రహః పు ౧- అనేక పలుకులయందుండు సర్థములు నొకటిగాఁగూర్చిన గ్రంథము. A compilation and abridgment.	
సమస్తాశ్చ సమస్తా	సమస్తాః - సమస్తాశ్చ నీ ౧-విశక్తి పరిజ్ఞానా గమే యద్యంబడుపద్యాంతము పేర్లు, A part of a stanza.	
సాధా	[పేర్లు, Rumour.	
కింవదనీ జనశ్రుతిః	కింవదనీ-జనశ్రుతిః నీ ౧-లోకప్రవాదము	
వారాహస్మిన్వైర్వృత్తాస్త ఉదంతస్సాన్య ఓధా హ్వయః ఆఖ్యా ౭ హ్యే అభిధానంచ నామధేయంచ నామచ	వారాహస్మిన్వైర్వృత్తిః నీ - వృత్తాంతః - ఉదంతః పు ౪-వృత్తాంతము పేర్లు, Tidings News.	
	ఆహ్వయః పు - ఆఖ్యా-ఆహ్వ నీ - అభిధానమ్-నామధేయమ్ - నామ న ౫- నామధేయము పేర్లు, A name or appellation.	
హూతి రాకారణా ౭	హూతిః-ఆకారణా నీ - ఆహ్వానమ్ న ౩-పిలుచుట పేర్లు, A call or summons.	
హ్వయం సంహూతి (రబ్ధశ్రుతిః కృతా)	సంహూతిః నీ ౧-బహుభిఃకృతా=పెక్కుమంది పిలుచుట పేరు, Clamour, or Citation by many at once.	
వివాదో వ్యవహారి (స్పృ)	వివాదః - వ్యవహారిః పు ౧-తగవు పేర్లు, A contest or law suit.	
దుష్పన్యాసస్య వాఙ్ముఖమ్	ఉష్పన్యాసః పు -వాఙ్ముఖమ్ న ౧-వాక్యాంతభము పేర్లు, The exordium.	
ఉపోద్ఘాత ఉదాహరః	ఉపోద్ఘాతః-ఉదాహరః పు (ప) ఉదాహరణమ్, ౧- ఉదాహరించుట పేర్లు, An example, Introduction; Preface.	
	[An oath.	
శపనం శపథఃపునూన్	శపనమ్ న శపథః పు ౧-ఒట్టుపెట్టుకొనుట,	
ప్రశో ౭ సుయోగః	ప్రశ్నః- అనుయోగః పు పృచ్ఛా నీ ౩-	

పృచ్ఛాచ

ప్రతివాక్యోత్తరే (స
మే)॥ ౧౬౬॥మిథ్యాభియోగో ౨
భ్యాఖ్యాన(మథ) మిథ్యాభిశంస
నమ్| అభిశాపఃప్రణాదస్తు (కబ్దస్సాన్ద
దనురాగజః)॥ ౧౬౭॥యశః కీర్తి స్వవ
జ్ఞాచస్తవః స్తోత్రం స్తుతిః
ర్నుతిః|ఆమేడితం (ద్విస్త్రి
రుక్త)ముచ్చైఘ్నమం తు
ఘోషణా॥ ౧౬౮॥కాశుః (త్రియూంశ
కాశో యశ్శోకభీత్యానిర్భ
ర్న్యనే)॥అవర్ణాక్షేప నిర్వా
ద పరీవా దాపవాద
(వత్) ॥౧౬౯॥ ఉపక్రో
శో జగుస్సాచ కుతాస్స
నిన్దాచ గర్హణే॥పాశువ్య మతివాద
(స్సాన్యత్)

అడుగుట పేళ్ళు, A question.

ప్రతివాక్యమ్ - ఉత్తరమ్ ॥న॥ ౧ - ఉత్తర
అడుగుట పేళ్ళు, An answer.మిథ్యాభియోగః॥పు॥అభ్యాఖ్యానమ్॥స॥౧-
లేనిదాని నాక్షేపించుట, A groundless demand.మిథ్యాభిశంసనమ్ ॥న॥ అభిశాపః ॥పు॥౧-లేని
నోషమునుపైఁ బెట్టుట పేళ్ళు, A false accusation.ప్రణాదః ॥పు॥ ౧-అనురాగజః=అనురాగము
అనఁ బుట్టిన, శబ్దః=శబ్దము పేరు, A sound
indicating affection.యశః॥న॥-కీర్తిః॥-సమజ్ఞా (పా)సమాఖ్యా
॥౩॥ ౩-కీర్తి పేళ్ళు, Fame, Reputation.స్తవః ॥పు॥-స్తోత్రమ్॥న॥స్తుతిః-నుతిః ॥నీర-
స్తోత్రము పేళ్ళు, praise.ఆమేడితమ్॥న॥౧-ద్విఃక్రిఃఉక్తమ్=(హర్షాదు
లచేత) రెండుమాఁడు మాటలు పలుకఁబడిన
శబ్దము పేరు, Repetition.ఉచ్చైఘ్నమ్ ॥న॥-ఘోషణా-నీ॥౧-గట్టిగాఁ
బలుకుట పేళ్ళు, Making a loud noise.కాశుః॥నీ॥౧-శోకభీత్యాభిః ధ్వనేః వికారః=
శోకభయాదులచేత నయిన ధ్వనియొక్క వికార
ము పేరు, Change of voice in grief, fear & c.అవర్ణః-ఆక్షేపః-నిర్వాదః- పరీవాదః- (పా)
పరివాదః-అపవాదః-ఉపక్రోశః ॥పు॥-జగుస్సా-
కుత్సా-నిన్దాఃనీ॥-గర్హణమ్ ॥న॥ ౧౦-నింద పేళ్ళు,
Censure. Blame, or Contempt.పాశువ్యమ్॥న॥-అతివాదః ॥పు॥ ౧-అప్రియ
ముగాఁ బలుకుట పేళ్ళు, Opprobrious speech.

భర్తృసం (తృప్త కా రగీ)॥	భర్తృసమ్ ॥న॥ ౧-అపకారగీః=వరునికి భయమును బుట్టించు నపకారవాక్యము పేరు, Menace.
(య స్సనిష్ఠ ఉపాల మ్మస్త్రతస్య) త్పరిభావ ణమ్	పరిభావణమ్ ॥న॥ ౧-నిందతోఁగూడిన యుపా లంభము పేరు. ఉపాలంభమనిన ఎత్తిపొడుచుట, మర్మము దూఱునాడుట, Reproof-attended with insult or discouragement.
(తత్ర) త్యాక్షారణా (యస్యస్య దా కో) శ్చ మైథునం ప్రతి॥౧౭౧॥	త్యాక్షరణా ॥నీ॥ (ప) త్యాక్షరణమ్ ॥న॥ ౧-మైథు నం ప్రతి యః తతో శ్చః తత్ర స్యాత్ = సరస్త్రిపురు షసంయోగ విమిత్తమువలనఁ గలుగు నింద పేరు, A calumnious accusation of 'adultery.
(స్యా) దా భావణమా లాపః	ఆభావణం ॥న॥ ఆలాపః ॥పు॥ ౨-గమనా గమనాది నమయుమునందలి మంచిమాట పేర్లు, Speaking of; Addressing.
ప్రలాపో ౭ (సర్థకం వచః)॥	ప్రలాపః ॥పు॥ ౧-అనర్థకం వచః=అప్రయోజక మైనమాట పేరు, Incoherent speech.
అనులాపో (మ. హు ర్భాషా)	అనులాపః ॥పు॥ ౧-ముహుర్భాషా=పలుమా లువలకుట పేరు, Repetition; Tautology.
విలాపః పరిదేవనమ్ ॥ ౧౭౨॥	విలాపః ॥పు॥- పరిదేవనమ్ ॥న॥ ౧-దుఃఖము తోడిమాట పేర్లు, Lamentation.
విప్రలాపో (విరోధోక్తి)	విప్రలాపః ॥పు॥ ౧-విరోధముగఁబలుకుట పేరు, Quarrel or Mutual contradiction.
స్వంతాపో (భావణం విధః)॥	సంతాపః (పా) నల్లాపః ॥పు॥ ౧-ప్రీతిచేతఁబర స్పరము సంభాషించుట పేరు, Conversation.
సుప్రలాప స్సువచన	సుప్రలాపః ॥పు॥-సువచనమ్ ॥న॥ ౨- పరిశుద్ధ మైనమాట పేరు, Elegant discourse.
మవలాపస్తు నిహ్నవః॥	అవలాపః-నిహ్నవః ॥పు॥ ౧-మోసపుచ్చుమాట, Denial or concealment of knowledge.
సందేశవా గ్వచికం (స్యాత్)	సందేశవాక్ ॥చ్, నీ॥- వాచికమ్ ॥న॥ చెప్పి వంపుమాట పేర్లు, A verbal message.
(వాగ్భేదాస్తు త్రిషూ త్తరే)॥	రుశతీశబ్దము మొదలు నమ్యక శబ్దమువఱకు వాగ్విశేషములు ॥౩॥

రుశతీ (వాగకళ్యాణ
స్యా) త్కల్యాణం శు
భాత్మికా ౧౭౪ (అ
త్యర్థమధురం) సాన్వయం
సంగతం హృదయంగ
మమ్ నిష్ఠురం పరుషం
గ్రామ్య మశ్లేః సూ
నృతం (పియే ౧౭౫
నత్యేఽథ) నజ్జులక్ష్మి
ష్టే (పరస్పరపరాహతే)
లుప్తవర్ణపదం గ్రస్తం
నిరస్తం (త్వరితోదిత
మ్) ౧౭౬

రుశతీ-(సా) ఉపతీ 1. ౧-అకల్యాణీ=అశుభ
మైనవాక్కు, Unauspicious discourse. కల్యాణ
భాత్మికా=శుభమైనవాక్కు, Auspicious
discourse. సాన్వయమ్ ౧-అత్యర్థమధురమ్ = మి
క్కిలిపియమైనవాక్యము, Sweet & conciliating.
సంగతమ్-హృదయంగమమ్ 1. ౧-మనస్సునకు
సరిపోయిన వాక్యము, Apposite & proper. నిష్ఠు
రమ్-పరుషమ్ 1. ౧-కఠినమైనమాట, Harsh
గ్రామ్యమ్-అశ్లేః ౧-సామరజన వాక్యము Vul
gar, coarse. సూనృతమ్ ౧-ప్రియే నత్యే=ప్రియ
మును సత్యమునైన వాక్యము, Pleasing & true,
నజ్జులమ్-క్షిప్తమ్ ౧-పరస్పరపరాహతే = పూ
ర్వోత్తర విరుద్ధమైన వాక్యము, Inconsistent.
గ్రస్తమ్ ౧-లుప్తవర్ణపదమ్ = అశక్త్యాదులచే
త నర్థముగాని,పదముగాని లోపించినవాక్యము,
imperfectly pronounced. నిరస్తమ్ ౧-త్వరితో
దితమ్=స్వరచేత బుట్టినవాక్కు, Spoken fast.

అమృకృతం (సని
ష్టేన) మబద్ధం స్యాదన
ర్థకమ్ | అపక్షరమవా
చ్యంతా దాహత
మృపాంశమ్ ౧౭౭
(అథ) మిష్టమవిన్నప్త
తిథం (త్వస్థితం వచః)
(సోల్లంఘనంతు సోత్పా
నం మణితం రతీకూజ
తమ్) సత్యంతథ్యమృ
తం సమ్య (గమూని
త్రిషు తద్వతి) ౧౭౮

అమృకృతమ్ ౧-సనిష్టేనమ్=తుంపురులతో
గూడినవాక్యము, Sputtered. అబద్ధమ్-అనర్థక
మ్ ౧-పానగనిహూట, Unmeaning discourse.
అపక్షరమ్ - పాచ్యమ్ ౧-ఉచ్చరింపరాని తి
మృపాంశమ్ ౧-అహతిమ్ - మృపాంశ
మ్ ౧-మిక్కిలియు సంగభావితమైనయర్థముగల
మాట. An assertion of impossibility. మిష్ట
మ్-అనిష్టమ్ ౧-అర్థము తెలియరానిమాట,
An indistinct speech. వితథమ్ ౧-అన్యతమ్
వచః=అన్యవాక్కు, Falsehood. సత్యమ్ - త
థ్యమ్-ముతమ్-సమ్యక్ 1. ౧-౪-సత్యవాక్కు
Truth. ఈ సత్యాది శబ్దములు నాలుగును సత్య

ఇతి వాగ్వర్గః

శబ్దే నినాద నినఃస్వః
 భావనరవస్వనాః । స్వాస్వ
 నిర్భోష నిర్భోష నాదః
 స్వాస్వనిస్వనాః॥ ఆరవా
 రావ సంరావ విరావా

(అథ) మర్మరః । (స్వః
 తే వస్త్రవర్ణానాం) (భూ
 షణానాంత) శిజ్జితమ్॥

నిక్వాణో నిక్వాణః
 క్వాణః క్వాణః క్వాణః
 (మిత్యపి) ।

వీణాయాః క్వాణః
 ప్రాదేః ప్రాదేః ప్రాదేః
 క్వాణాదయః॥ ౧౮౧॥

The sound of lute.

కోలాహలః కలకల

(స్త్రీకాంచ) వాశిత
 రుతమ్ ।

(స్త్రీ) ప్రతిశ్రుతి
 భావన

గీతం గావ (మిత
 నమే) । ౧౮౨॥

ఇతి కబ్బాదివర్గః,

వాక్కుగల పస్తువును జెప్పనపుడు ॥౧౮॥

వాక్కుతో జేరిన పదనమూహము ముగిసెను.

శబ్దః-నినాదః-నినః-స్వనిః-భావనః-రవహః-
 స్వనః-స్వాస్వ-నిర్భోషః-నిర్భోష-నాదః-ని
 స్వాస్వ-నిస్వ-ఆరవః-ఆరావః-సంరావః-వి
 రావః- ॥పు॥ ౧౮-మోతికేళ్య, Sound.

మర్మరః ॥పు॥ ౧-వస్త్రవర్ణానామ్-స్వనితే=
 కోలు, అకులు, వీణమోత, Rustling. శిజ్జ
 తమ్ (పా) శింజా ॥నీ ౧-భూషణముల ధ్వని,
 The tinkling of ornaments.

నిక్వాణః-నిక్వాణః-క్వాణః-క్వాణః ఉపు-క్వ
 ణమ్ ॥నీ ౧-వీణాది నళలవాద్యధ్వనుల పేళ్ళు,
 A tone, or musical sound.

ప్రాదేః క్వాణః (విష్పన్నాః)= ప్రతిపద
 ముదలయినయుపనర్తలకుంబరమైన క్వాణధాతువు
 మీదఁబుట్టిన ప్రాదేః ప్రాదేః క్వాణాదయః= ప్రా
 క్వాణ ప్రాదేః శబ్దములు, వీణాయాః= వీణ
 యొక్క, స్వనితే=ధ్వనియందు వర్తించును,

కోలాహలః-కలకలః ॥పు॥ ౨ - గుంపులొ
 బుట్టిన గొప్ప రొదపేళ్ళు, A confused sound.

వాశితమ్-రుతమ్ ॥నీ ౨-తిరక్కామ్=చుక్క ప
 ట్నాదులయొక్క-ధ్వని పేళ్ళు, The cry of birds &c-
 ప్రతిశ్రుతి ॥నీ॥-ప్రతిధ్వనః ॥పు॥ ౨ - ప్రతి
 ధ్వని పేళ్ళు, An echo.

గీతమ్-గావమ్ ॥నీ ౨-పాటపేళ్ళు, singing.

ఇమే = ఈరెండును, నమే=నమారకములు.
 మోత మొదలైనపదనమూహము ముగిసెను.

నిపాదరభ గాన్ధార
షడ్జమధ్యమ ధైవతాః |
పంచమ (శ్చే) త్యమీ
సప్త తన్త్రీ కణ్ఠోత్థితా
స్వరాః|| ౧౮౩||

The seven musical notes.

నిపాదః-ఋషభః - గాన్ధారః - మడ్జః - మ
ధ్యమః- ధైవతః పంచమః ||పు|| 3-అమీ సప్త=
ఈయేమను, తన్త్రీకణ్ఠోత్థితాః = వీణాయందును
కంతమునందును బుట్టు, స్వరాః=స్వరముల పేర్లు.
[మడ్జం మయూరో పదతి గావస్త్యపభ
భావీణః| అజావికంశు గాన్ధారంకౌశ్చాః శ్వణతి
మధ్యమమ్|| పుష్పసాధారిణే కాలే పికః కూజతి
పంచమమ్ | ధైవతం హేమలేవాజీ నిపాదంబృం
హతే గజః|| మయూరాదయ ఏతే హి మత్తా
గాయంతి పంచమమ్||] అధిక చాతము.

కాకరీ (తుకలేనూత్మే)

కాకరీ||నీ||౧-నూత్మేకే లే=నూత్మమైన కల
ధ్వని పేరు, minute tone.

(ధ్వనాతు మధురాస్ఫు
టే)|| కలొమన్ద్రస్థ (గ
మీర్భరే) తారో౨ (త్యు
ప్యై) త్రయ స్త్రీమ||
౧౮౪||

కలః|౧-మధురాస్ఫుటే ధ్వనా = శ్రోతసుఖ
మును, అస్పష్టవర్ణమునైన ధ్వనిపేరు, An inarticu-
late but sweet tone మన్ద్రః||౧-గమీర్భరే-గంభీర
ధ్వనిపేరు, A low-tone- తారః|౧-అత్యుప్యై=
మిక్కిలియు సధికమైన ధ్వనిపేరు, A high tone

సమన్వితలయ స్వేక
తాలా

ఈమూడు శబ్దములును త్రిలింగకములు.
[నృణామురసి మధ్యస్థో ద్వావింశతివిధోధ్వనిః||
సమన్ద్రః కణ్ఠమధ్యస్థ స్తార శ్శిరసి గీయతే|]
సమన్వితకలయః - ఏక తాలః ||పు|| ౨-స్వ
త్తగీతవాద్యములను సరిగా ముగించుట పేళ్ళు,
Harmony.

వీణాతు వల్లకీ | విపశ్చి
(సాతుతన్త్రీ)భిన్నప్ర
భి)పరివాదిసి|| ౧౮౫||

వీణా-వల్లకీ-విపశ్చీ ||నీ|| 3-వీణపేర్లు, A lute.
పరివాదిః||నీ||౧-సప్తభిఃతన్త్రీభిః-యుక్తాసా=
ఏమతం తులతోగూడిన యావీణ పేర్లు, A lute
with seven strings.

తతం (వీణాదికం వా
ద్య)మానదం (మురజా
దిమ్|| (వంశాదికంతు)

తతమ్ ||న|| ౧- వీణ మొనలైన తన్త్రీవాద్య
ము, Any stringed instrument. ఆనదమ్ ||న||౧-
మద్దెల మొదలయిన చర్మవాద్యము, A drum or

సుపిరం (కాంస్య తా tympan. సుపిరమ్ ||న|| ౧-పిల్లనగ్రోవి మొదలైన
లాదికంఠునమ్) ||౧౮౬|| ముఖవాద్యము, A wind instrument, ఘనమ్
(చతుర్విధ మిన) వా న|| ౧-తాళము మొదలయిన కంచువాద్యము
ద్యం వాది త్రాతోద్య పేరు, A cymbal bell &c. వాద్యమ్-వాదిత్రమ్-
నాటకమ్|| అతోద్యమ్ ||న|| ౩-పూర్వోక్త చతుర్విధవాద్య
ముల పేర్లు. A musical instrument.

మృదజ్ఞా మరజా

(భేదా) స్వ జ్ఞాన్యలి
జ్యోర్వకా (స్రయః)||
(స్వా) ద్యతః పట హా
ధక్కా-భేరి (స్త్రీ) దున్దు
భిః (పుమాన్) | అనకః
పటహా (౭ స్త్రీ) స్వా

తోణి-ణా (వీణాది
వాదనమ్)|| ౧౮౮||

(వీణాదణ్డః) ప్రవాల

(స్వ్యాత్)

కకుభస్త ప్రసేవకః |

కోలమ్బక (స్తు కా
యో ౭ స్వా) ఉపనా
హా నిబద్ధనమ్||

౧౮౯||

(వాద్యజ్ఞా భేదా) డమ
రు మద్దుణ్డిమ ర్పుర్లు
రాః మర్దలః పణవో ౭
స్వేచ్ఛ)

మృదజ్ఞాః- మరజాః ||పు|| ౨-మద్దెలపేర్లు
Drums and tabours.

అజ్ఞ్యః - ఆలిజ్యః - ఊర్ధ్వః (పా) ఊర్ధ్వ
||పు|| ౩-మద్దెలయొక్క భేదములు, Three Sort
of drums.

యతః-పటహాః ||పు||-ధక్కా ||స్త్రీ|| ౨-డవి
పేర్లు, A double drum. భేరి||స్త్రీ||-దున్దుభిః||పు||-
భేరిపేర్లు, A kettle-drum. అనకః-పటహాః||పు||

౨-తప్పెటపేర్లు, A large kettle drum.

తోణిః ||పు|| ౧-వీణాదివాదనమ్=వీణ మొ
లయనవానిని వాయించు కొడుపుపేరు, Bow.

ప్రవాలః ||పు|| ౧-వీణయొక్క యొళపుపేరు
The neck of alute.

కకుభః-ప్రసేవకః ||పు|| ౨-వీణయొక్క కరివెపేర్లు

The belly below the neck of a lute.

కోలమ్బకః ||పు|| ౧-వీణతంత్రి ఒకగు మొదల
యిన శరీరము పేరు, The body of the lute. ఉ

రాహః ||పు||-నిబద్ధనమ్ ||న|| ౨-వీణ తంత్రి కట్ట

చొటికిని, బిరడలకాను పేర్లు, The tie.

డమరుః-మద్దుః- డిణ్డిమః- ర్పుర్లుః- మర్దలః
పణవః ||పు|| ౩-వరునగా డమరుకము-గుమ్మెట

గాయగిడిగిల్లు - కైమల్లు - మద్దెల - ఉపా

దము వాద్యభేదముల పేర్లు. అన్యేచ అనుట

గోముఖాదివాద్యభేదములు ౦ గల వని భావము

జస్తు) కుమారో భర్తా
దారకః॥౧౯౮॥ (రాజా) ౨ - రాజు, భర్తాదారికా ॥నీ॥ ౧ - ఆరాజు
భర్తారకో దేవ (నైస్తు) సూతుపేరు. దేవీ॥నీ॥౧-పట్టాభిషిక్తురాలైనరాణి
తా) భర్తాదారికా । దేవేను, Queen. భట్టిని॥నీ॥౧-తక్కినరాజు భార్యల
వీ (కృతాభిషేకాయా) పేరు. అబ్రహ్మణ్యమ్॥నా ౧-చంపదగనివాడను
(మితరానుకు) భట్టిని॥నీ॥ ౧-రాజు
౧౯౯॥ అబ్రహ్మణ్య (మ నావహుఁడనెపేరు అమ్మానీ॥౧తల్లిపేరు. వానూః॥
వధ్యోక్తా) (రాజాస్వామి) నీ॥౧-చిన్నపడుచు పేరు, మారిమః॥పు॥౧. పూజ్యని
లస్తు రాష్ట్రీయః । ఆ పేరు. అత్తికా(పా)అన్నికా॥నీ॥౧-అక్కపేరు. నిష్ఠా
మ్మా (మాలా౨ ధభా ॥నీ॥నిర్వహణమ్॥నా ౨-నాటకకథనుచుగించుట,
లాస్యా) ద్వాయా (గా The Catastrophe or conclusion. హడ్డే - హడ్డే-
ర్యస్తు) మారిమః ॥౧౯౯॥ చాలా । అన్య । ఈ ౩ నువరుసగా నీ చురాలిని దాసిని
అత్తికా (భగినీశ్వేష్ఠా) చెలికత్తెనుగూర్చిపిలుచుట. అజహరః అజ్జవిక్షేపః
నిష్ఠానిర్వహణే (సమే) పు॥౨ఆశునవ్వునుకరీరమునుకదలింపుట, Gesture.
హడ్డే హడ్డే మాలా౨ వ్యజ్ఞః-అభినయః॥పు॥౨- హా సవిన్యాసాదులచే
(హ్వనే నీచాం చేటిం భావార్థమును తెలుపుట. Indication of a pas-
నభం వ్రతి) । అజహరో sion. అజ్జీకమ్-సాత్త్వికమ్॥తి॥ ౨-శనుబాములు
౨జ్జవిక్షేపో వ్యజ్ఞకాశీ మొదలైన యంగములచేతను (Assumed bodily
వయా (సమా)॥ (నిర్వృ posture.) మనోవృత్తిరూపమయిన నత్తము
తేత్వజనత్వభ్యాం ద్వే చేతను (sincere emotion) పుట్టింపబడిన క్రియ
త్రి) మౌఙ్గిక సాత్త్వికే లకును స్వేదరోమాంచాదులకును బేళ్లు, Tokens,
శృక్లార వీరకరుణాద్భు శృక్లారః-వీరః-కరుణః-అద్భుతః-హాస్యః-భయా
త హాస్య భయానకాః । యః॥పు॥-బీభత్సమ్-శౌద్రమ్॥పృ॥ ౮ - రసముల
బీభత్సశౌద్రే (చరసాః) పేళ్లు, Tastes or sentiments. శాస్త్రః, Devotion
and resignation-వాత్సల్యః, Parental affection.

శృక్లారశ్శుచి రుజ్జ్వలః॥
౧౯౯॥

శృక్లారః - శుచిః - ఉజ్జ్వలః । పు॥ ౩- శృం
గారరసము పేళ్ళు, Love.

ఉత్సాహ వర్ధనో వీరః

ఉత్సాహవర్ధనః - వీరః । పు॥ ౨-వీరరసముపేళ్లు,
Heroism.

కారుణ్యం కరుణా ఘృ
ణా । కృపాదయాఽను
కమ్పాస్యాదను క్రోశో
(ఽన్యతో) హాసః॥

హాసో హాస్యంచ
బీభత్సం వికృతం
(తి)ష్ఠీదం ద్వయమ్)

విన్మయోఽ ద్భృతమా
శ్చర్యం చిత్ర మవ్యథ
భైరవమ్ ॥౨౦౧॥ దారు
ణం భీషణం భీష్మం ఘో
రం భీమం భయానకమ్ ।
భయంకరం ప్రతిభయం
రాద్రీం తూగ్రీ (మ
మిత్రీ)షు॥ చతుర్థ)

దరతాసా భీతిర్భీష్మా
ధ్వనంభయమ్ ।

(వికారో మానసో)
భావోఽ

సుభావో (భావబోధ
కః)॥ ౨౦౩॥

గర్వోఽ భిమానోఽ
హృజ్ఞానో

మానశ్చిత్తసమున్నతిః

కారుణ్యమ్ ॥న॥ - కరుణా - ఘృణా-కృపా
దయా-అనుకమ్పా॥నీ॥ - అనుక్రోశః ॥పు॥ 2-
కరుణారసము పేళ్లు, Tenderness.

హాసః-హాసః ॥పు॥-హాస్యమ్ ॥న॥ 3-హాస్య
రసము పేళ్లు, Laughter. (Disgust.

బీభత్సమ్-వికృతమ్ ॥న॥ ౨-బీభత్సరసము పేళ్లు,
ఈ రెండు శబ్దములును బీభత్సరసహేతువు
లయిన మాంసాదులను జెప్పనవుడు ॥తి॥

విన్మయః॥పు॥-అద్భుతమ్-ఆశ్చర్యమ్-చిత్రమ్
ర-అద్భుతరసము పేళ్లు, Surprise. భైరవమ్-దా
రుణమ్-భీషణమ్-భీష్మమ్-ఘోరమ్,-భీమమ్,-భ
యానకమ్ - భయంకరమ్ - ప్రతిభయమ్॥ ౧
భయానకరసము పేళ్లు, Horror. రాద్రమ్-తూగ్ర
మ్॥ ౨-రాద్రరసము పేళ్లు, Anger. అద్భుతశబ్ద
ము మొక లి పదునాలుగు శబ్దముల సురసహేతు
నస్తువాచకము లైనవుడు ॥తి॥

దరః-తాసః॥పు॥-భీతిః-భీః-॥నీ॥ సాధ్వనమ్-భ
యమ్॥న॥ (సా) భీయా॥౨- భయము పేళ్లు, Fear
or terror.

భావః ॥పు॥ ౧-రసములఁ బుట్టించెడు స్థాయి
భావవ్యభిచారిభావసాత్త్వికభావములను మనో
వికారము పేళ్లు, Sentiment or passion.

అనుభావః॥పు॥ ౧- భావబోధకః=ఆ భావము
నటింపఁచెడి ముఖవికాసాదుల పేరు, indication
of sentiment.

గర్వః-అభిమానః-అహజ్ఞానః॥పు॥ 3-అహం
కారము పేళ్లు, Pride. [దర్వోఽ వలేవోఽ వప్త
మృ శ్చిత్తోద్యోగః స్మయోమదః]

మానః॥పు॥ ౧- చిత్తసమున్నతిః-నేనుత్పన్న

అనాదరః పరిభవః	హృద నను చిత్తైస్సత్యమా పేగు. Arrogance.
పరిభావ స్తిరసిక్రియా	అనాదరః-పరిభవః-పరిభావః పు -తిరస్కి-
౨౦౪ రీధా౨వమాన	యా-రీధా-అవమాననా - అవజ్ఞా సీ - అపహే
నా౨వజ్ఞా ౨ పహేలన	లనమ్ (పా) పహేలనమ్-అనూరణమ్ (పా) అను
మనూరణమ్ [నికార	ణమ్ - అనూక్షణమ్ - అనుక్షణమ్ స ౯
శ్చ వ్యభీభావో న్య	తిరస్కారము పేళ్ళు, Disrespect.
కార్యశ్చ పరాభవః	[నికారః - అభిభావః - న్యకారః - పరా
మందాక్షం హి) త్రుపా	భవః పు అధికచారము.
వీడా) లజ్జా	మందాక్షమ్ స - హీః శ్రీపా - వీడా - లజ్జా
	సీ - సిగ్గుపేళ్లు, విడాశబ్దము, పుల్లింగమును
	గలడు, Modesty or shame.
(పా)౨ పతనా౨(స్వ	అపతనా సీ ౧- అవ్యతిః = పరులవలనవచ్చిన
తః) ౨౦౫	సా=అ సిగ్గుశేరు, Bashfulness.
తాన్తి స్తితితా ౨	తాన్తిః-తితితా సీ ౨-ఓర్పు పేళ్లు, Forbearance.
భిధ్యాతు (పరస్వవిషయే	అభిధ్యా సీ ౧-(పరధనాపహరణ విషయమైన)
స్పృహ)	యభిలాషపేరు, Coveting another's property.
అతాన్తి రీర్ష్యా	అతాన్తిః - ఈర్ష్యా సీ ౨-పరునియొక్కయు
	తగ్గర్పమునకు నోర్యకుండుట పేళ్లు, Envy.
నూయాతు (దోషా	అనూయా సీ ౧-మంచిగుణములుగలిగియు
రోహో గుణేవ్యపి)	న్నను దోషమునారోపించుట పేరు. Detraction.
వైరం విరోధో	వైరమ్ స -విరోధః-విద్వేషః పు 3- వైరము
విద్వేషో	పేళ్ళు, Enmity.
మన్యుశోకాతు మక్	మన్యుః-శోకః పు -మక్ చ , సీ 3-శోకము
(త్రియామ్)	పేళ్ళు, Grief or sorrow.
పశ్చాత్తాపో౨ నతాప	పశ్చాత్తాపః-అతాపః-విప్రతీసారః పు 3-
శ్చవిప్రతీసారి (ఇత్యపి)	పశ్చాత్తాము పేళ్ళు, Repentance.
కోప క్రోధామరరో	కోపః-క్రోధః-అమర్షః-రోషః-ప్రతిఘః పు ౪
ప్రతిఘా రుటుక్రధా	ట్ మ , సీ -క్రుత్ ధ , సీ ౨-కోపము పేళ్లు, Rage.
యా)	

(మచాతు చరితే) శీలశీలము||న||౧-పవిత్రచరితము పేరు, Good conduct.
 మున్మాద శ్చిత్తవిభ్ర) ఉన్మాదః-చిత్తవిభ్రమః||౨- భూతావేశాదు
 మః|| ౨౦౮|| లచేతఃగలిగిన చిత్తచాంచల్యము, Infatuation.

ప్రేమా (నా) ప్రియ ప్రేమా||న్, పు||-ప్రయతా||నీ|| - హర్షమ్-
 తా హర్షం ప్రేమ స్నే ప్రేమా||న్, ||-స్నేహః||పు||౨-స్నేహము పేళ్లు,
 హో౨థ Affection or kindness.

దోహదమ్ ఇచ్ఛా దోహదమ్|| న||- ఇచ్ఛా - కాఙ్క్షా-స్పృహ-
 కాఙ్క్షా స్పృహేహ త్ దోహదమ్||న్-వాఙ్మ-లిప్తా||నీ|| - మనో
 ద్వార్షా లిప్తా మనో రథః - కామః - అభిలాషః - తర్షణః||పు||౧౨-కో
 రథః|| ౨౦౯|| కామో ౨ రిక పేళ్లు, Desire or longing.
 భిలాష స్తర్షణ|| [Ardent desire,

(నమహాన్) లా.పా లాలసా|| పు|| ౧ - అధికమైన కోరిక పేరు,
 (ద్వయోః) | ఉపాధి ఉపాధిః||పు||-ధర్మచింతా||నీ||౨-ధర్మచింత పేళ్లు,
 (రా) ధర్మచింతా Virtuous reflection.

(పుం) స్యాధి (రాన్) అధి|| పు|| ౧-మానసివ్యథా=మనస్సంబంధ
 వ్యథా)|| ౨౧౦|| మనఃసవ్యథపేరు, Mental pain; affliction.
 (స్యా) చింతాస్మృతి చింతా-స్మృతిః||నీ||-ఆధ్యానమ్||న||౩-చింతించు
 రాధ్యాన టపేళ్లు, Recollection.

ముక్త తోత్కలికే ఉత్కల-ఉత్కలికా|| నీ||౨-ఇష్టవస్తుప్రాప్తి
 (నకే) | యందలి కాలవిశంబము నోర్వఁజాలక తహతహ
 ఉత్కల హోత్కల వ్యవ ఉత్కల-వ్యవసాయః (పా) ఆధ్యవసాయః
 సాయ (స్యాత్) ||పు|| ౨-మహాకార్యవిషయః మయిన యుద్యోగ
 ము పేళ్లు; Perseverance; ardour.

(స) వీర్య (మతిశక్తి) వీర్యమ్||న|| ౧-అతిశక్తిభాక్=మిక్కిలిదృఢమ
 భాక్|| ౨౧౧|| యన, సః=ఆ యుత్సాహము పేరు, Fortitude.
 కపటో (౨) కపటః|| పు|| వ్యాజః-దమ్భః - ఉపధి||పు||-
 దమ్భావధము శ్చ ద్ధ ఛపటః||న్-కెతవమ్||న||-కున్మతిః-నికృతిః||నీ|| కా
 కుత పే | త్యమ్||న||౧-కపటము పేళ్లు. కపట మనఁ బరదో

(హాసస్సత్తాస)స్మితమ్

(స్స మానాక్) స్మితమ్

(మధ్యమస్సాప్య) ద్వి
వాసితంరోమాఞ్చ రోమ
హరణమ్ ।

క్రద్ధితం రుదితం క్రుప్తం

జృమ్భస్తు (త్రిమ) జృ
మ్భణమ్ ॥ ౨౧౭ ॥విప్రలమోభ విసంవా
దో

రిజ్ఞణం ఫలనం (సమే) ।

(స్యా) నిద్రాశయ
సం స్వాప స్వప్న సం
వేశ (ఇత్యపి) ॥ ౨౧౮తస్మి ప్రమీలా
భాకుటి ర్భుకుటిర్భూ
కుటిః (ప్రియామ్) ।అదృష్టి (స్వాదసా
మ్యైశ్చై)సంసిద్ధి ప్రకృతి (సమే)
॥ ౨౧౯ ॥ స్వరూపంచస్వభావశ్చ నిర్గతా
థ వేపథుః । కమ్పాథక్షణ ఉద్ధగో
మహ

స్యాత్ = ఎత్తిపాడుచుటతోఁ గూడిన నవ్వుపేరు,

A hoarse-laugh.

స్మితమ్ | నాగ-ఇంచుకంతనవ్వుపేరు, A smile-

విహాసితమ్ | నాగ-ఇంచుకంతనవ్వునకును గొప్ప
నవ్వునకును మధ్యమమైన పరిపాటినవ్వు పేరు,
A laugh.రోమాఞ్చః | పు- రోమహరణమ్ | నా- రోమ
ములు గగురుపాడుచుట పేళ్లు, Horripilation.క్రద్ధితమ్-రుదితమ్-క్రుప్తమ్ | నా-3- రోదనము
పేళ్లు, weeping.జృమ్భః | త్రి-జృమ్భణమ్ | నా- ఆవులించుట
పేళ్లు, Gaping, yawning.విప్రలమోభః-విసంవాదః | పు- ౨-వివరీతముగాఁ
బలుకుట పేళ్లు, Deceiving by a false affirmation.రిజ్ఞణమ్ (పా) రిజ్ఞణమ్-ఫలనమ్ | నా- బాణు
టకుఁగాని స్వధర్మము విడుచుటకుఁగాని పేళ్లు,
Tumbling; deviating from duty.నిద్రాశీ-శయనమ్ | నా-స్వాపః - స్వప్నః -
సంవేశః | పు- ౫- నిద్ర పేళ్లు, Sleep.

[పేళ్లు, Lassitude.

తస్మి (పా) తస్మా-ప్రమీలా | నీ- కునికిపాటు
భ్రకుటిః-భ్రకుటిః-భ్రుకుటిః | నీ-3-బొమ
ముడి పేళ్లు, A frown.అదృష్టిః | నీ- అసౌమ్యే = (రోషముచేత) సౌమ్య
ముగాని, అశ్శి = దృష్టి పేరు, A look of displeasure.సంసిద్ధిః - ప్రకృతిః | నీ - స్వరూపమ్ | నా -
స్వభావః - నిర్గతః | పు- ౫ - స్వభావము పేళ్లు,

The natural state; disposition.

వేపథుః-కమ్పః | పు- ౨- వడఁకు పేళ్లు, A tremour

క్షణః - ఉద్ధగః - మహా-ఉద్ధవః-ఉత్సవః | పు-

ఉత్సవ ఉత్సవః ||౨౨౦||

ఇది నాట్యవర్గః||

ఉత్సవము పేర్లు, A festival celebration.

నాట్యముతో జేరిన పదనమూహము ముగిసెను.

అధోభువన పాతాల
బలినద్ధరసాతలం । నా
గలోకో ౭

అధోభువనమ్ - పాతాలమ్- బలినద్ధరసాతలం - నాగలోకః||పు||౨-పాతాళము పేర్లు,
The infernal region: the nether world.

శ కుహరం సుషిరం
వివరం బిలం॥ చిద్రం ని
ర్వ్యధనం రోకఃరన్ధ్రం
శ్వభ్రం వపా సుషిః ।
గర్తవత (భువిశ్చిశ్చే)

కుహరమ్-సుషిరమ్-వివరమ్-బిలమ్-చిద్రమ్-
నిర్వ్యధనమ్- రోకఃమ్- రన్ధ్రమ్ -శ్వభ్రమ్ |నా -
వపా - సుషిః ||సీ|| ౧౧ - రంధ్రము పేర్లు,
A hole, or vacuity, a ravine.

(సరస్వతీ) సుషిరం (తి
మృ) ౨౨౨

అన్ధకారో (౭ ప్రే
యాం) ధ్వస్తం తమి
నం తిమిరం తమః ।

(ధ్వస్తేగాఢే) ౭న్ధత
మనం

గర్తః (వ) గర్తా |సీ| - అవటః |పు| ౨ -
భువి=భూమియందుండు, శ్వభ్ర=బొక్క పేర్లు,
A hole in the ground.

సుషిరమ్! ౧- రంధ్రముతోఁ గూడిన చిద్రము
వాచకమయినపుడు త్రిలింగము. Having holes.
అన్ధకారః||పృ||౨-ధ్వస్తమ్-తిమిరమ్ - తిమి
రమ్ - తమః||న,న||౨- చీకటి పేర్లు, Darkness-
gloom.

అన్ధతమనమ్||న||౧ - గాఢేధ్వస్తే=గాఢాంధ
కారము పేరు, Intense darkness.

(క్షీణే) ౭వతమనం

(తమః ||౨౨౩||విష్వ) ౭
స్వమనమ్
ఇతి పాతాలవర్గః.

అవతమనమ్||న||౧- (క్షీణేధ్వస్తే)= క్షీణమ
యిన చీకటిపేరు, Imperfect darkness.

సంతమనమ్||న||౧||విష్వక్ ధ్వస్తే=అంతటవ్యా
పించిన, తమః-చీకటిపేరు, Universal darkness.
పాతాలముతో జేరిన పదనమూహము ముగిసెను.

నాగాః కాద్రవేయా

నాగాః- కాద్రవేయాః ||పు, బ|| ౨- పడగలును
తోడగలును కలిగి మనుష్యాకారములైన దూ
పుత్తులయిన నాగులముల పేర్లు.

(స్తదీశ్వరః) । శేషో ౭

శేషః- అన్తః||పు||౨- తదీశ్వరః=ఆ నాగు

నన్తో

వాసుకిస్తు సర్పరాజోఽ
భగోననః॥ తిలిత్స (స్వా
దజగరే శయు

ద్వాహన (ఇత్యుభా) ।
అలగర్దో జలవ్యా

(స్రమా) రాజిల దు
భా॥ ౨౨౫॥

మాలుధానో మా
తులాహి

ర్ని ర్భుకో ముక్త
కఞ్చుకః ।

సర్పః పృథాకు ర్భుజగో
భుజజ్జోఽ హిర్భుజజ్జమః॥
అశీవిహో విషధరశ్చక్రీ
వ్యాల సురీన్ద్రవః॥ కుణ్డలీ
గూఢపా చ్చక్షుశ్శవా
కాకోదరః ఘణీ॥ సర్వీ
క రో దీర్ఘ పృష్ఠో దన్ద
శూకో బి లే శ యః ।

ఉరగః పన్నగో భోగీ
జిహ్వాగః పవనాశనః॥

[లేలిహానోద్విరసనోవ్యా
శః కుమ్భానసో హరిః॥]

(తి)వ్యా హేయం
విషాస్థాది)

స్ఫటాయాం తు ఫణా

బాములకు రాజయిన యాదిశేషుని పేర్లు.

వాసుకిః-సర్పరాజహః॥పు॥ ౨- వాసుకి పేర్లు.
గోనన-తిలిత్సః ॥పు॥ ౨- కొండచిలువ పేర్లు.
అజగరః- శయుః- వాహనః ॥పు॥ ౩- పెను

బాము పేర్లు, Boa Constrictor.

అలగర్దః (పా) అళిగర్దః-అజగర్దః-జలవ్యాలః-
పు॥ ౨- నీరుకట్టుపాము పేర్లు, A Water-snake.
రాజిలః-కుణ్డభః॥పు॥ ౨- ఇరుదలల శిఖండిపేర్లు,
Amphisbaena.

మాలుధానః-మాతులాహిః॥పు॥ ౨- ఉమ్మెత్త
లోనిముట్టుబాము పేర్లు. అది ఖల్వాంగకారమై
దీర్ఘదేహలాంగూలమై చతుష్పాత్తునైయుండును.
నిర్ముక్తః-ముక్తకఞ్చుకః॥పు॥ ౨- కుబునమువిడి
చినపాము, A snake that has cast his slough.

సర్పః- పృథాకుః- భుజగః- భుజజ్జః- అహిః-
భుజజ్జమః- అశీవిహః- విషధరః- చక్రీన్- వ్యాలః-
సురీన్ద్రవః- కుణ్డలీన్॥గూఢపాత్ ॥౬॥- చక్షుశ్శ
వాః ॥నీ॥- కాకోదరః- ఘణీన్॥- దర్వికరః- దీర్ఘ
ప్రదన్దః- శూకః- బిలేశయః- ఉరగః- పన్నగః-
భోగీన్॥- జిహ్వాగః- పవనాశనః॥పు॥ ౨౨౫- సామా
న్యముగా పాముల పేర్లు, A snake or serpent.

[లేలిహానః-ద్విరసనః-వ్యాశః- కుమ్భానసః-
హరిః॥పు॥] అధికపాఠము.

అహేయం ॥తి॥ ౧- పాము యొక్క
విషము ఆస్థి చర్మము మొదలయినవాని పేరు,

Belonging to a snake.

స్ఫటా ॥నీ॥ - ఫణా॥ ౨ - ఫణగ పేర్లు.

(దయోః) ।

(నమా)కల్పక నిర్మితా

క్షేపకస్తుగరలం విష

మ్ ॥ ౨౨౯ ॥ (పుంసిక్తి జే

చ) కాకోల కాలకూటః

హలాహలాః । సారాస్త్రి

కశ్మక కేయో బ్రహ్మపు

త్ర్యఃప్రదీపనః ॥ దారదో

వత్సనాథ (శ్చవిషభేదా

అమీ నవ) ।

విషవైద్యో జాజ్ఞలికో

వ్యాలగా) హ్యహి

తుణ్డికః ॥ ౨౩౧ ॥

ఇతి భోగివర్గః

(స్యా) నారకస్తు

నరకో నిరయో దుర్గతిః

(స్త్రియీమ్) ।

(తద్భేదా) స్తవనావీ

మహారావ రావారః ॥

నజ్ఞాతః కాలనూత్ర

(చే త్యాద్యా)

(స్సత్త్వస్తు) నారకాః

ప్రేతా

వై తరణీ (సిన్ధుః)

స్థావరస్త్రిస్తు నిర్మతిః ॥

The expanded hood of a serpent. [slough.

కల్పకః-నిర్మితః ॥పు॥ ౨-కుబునము పేళ్ళు,

క్షేపకః ॥(పా)క్షేపకః ॥పు॥-గరలం ॥న॥ -విషమ్ ॥

మ్ ॥ 3- సామాన్యముగా విషము పేళ్ళు, Venom.

కాకోలః - కాలకూటః - హలాహలః (ప)

హలాహలః-హలహలః-హలహలః-సారాస్త్రికః-

శ్మక కేయః, బ్రహ్మపుత్రః-ప్రదీపనః-దారదః-వత్స

నాథః ॥పు॥ అమీ నవ-ఈతోమ్మిది, విషభేదాః-

విషభేదముల పేళ్లు, Nine sorts of fixed poison.

విషవైద్యః - జాజ్ఞలికః ॥పు॥ ౨- విషమును
దించు వైద్యుని పేళ్లు, Conjuror using charms
against poison.

వ్యాలగా)హి ॥న॥ (పా) వ్యాళగాహః-అహిః

తుణ్డికః ॥పు॥ ౨-పాముల వాడు, A snake-catcher

నర్పముతో జేరిన పదసమూహము ముగిసెను.

నారకః- నరకః- నిరయః ॥పు॥ దుర్గతిః ॥నీ॥

ర, సామాన్యముగా నరకము పేళ్ళు, Hell; the

infernal regions.

తపనః- అపీచిః- మహారావః- రావః-

నజ్ఞాతః (పా)సంహారః ॥పు॥ కాలనూత్రమ్ ॥న॥ ౬-

ఇత్యాద్యాః=ఇవి మొదలయినవి, తద్భేదాః=ఆ

నరకభేదముల పేళ్లు. Various hells.

నారకాః - ప్రేతాః (పా) పరేతాః ॥పు॥ ౭॥

౨- సత్త్వః = నరకమునందుండు ప్రాణుల పేళ్లు,

Departed souls in hell.

వైతరణీ ॥నీ॥ ౧-సిన్ధుః=నరకమునందలి నది పేరు,

The river of hell. [misfortune or misery.

అలక్ష్మీ-నిర్మతిః ॥నీ॥ ౨, అభాగ్యము పేరు,

విప్లి రాజా:

కారణ (తు) యాతనా
తీవ్రవేదనా ।

పీడా బాధా వ్యధాదుః
ఖమామనస్యం ప్రసూ
తిజమ్ (స్యా) త్కష్టం కృ
చ్ఛమాభీలం (తి)ష్ఠే
షాంభద్యగామియత్)

ఇతి సరకవర్గః.

సముద్రో 2- బిరకూ
పారః పారావార స్పరి
త్పతిః॥ ఉదన్వా సుదధి
స్సిన్ధు స్పరస్వాన్ సాగ
రోర్జలవః । రత్నాకరో
జలనిధి ర్యాదః పతి రి
పాంపతిః॥ ౨౩౬॥

(తస్యప్రభేదాః) క్షీ
రోదోలవణోద (స్తథా
పరే) ।

ఆపః (స్త్రీభూమ్ని)
వా ర్యాని నలిలం కమ
లంజలమ్॥ పయః కీలా
మమృతం జీవనం భవ
నం వనమ్॥ కబన్ధ ముద
కం పాథః పుష్కరం
ర్వతోముఖమ్ అమ్భా
2-ర్గమపానీయ నిర

విప్లిః-ఆజాః-సీ॥ ౨-వెట్టిపేళ్ళు. సరకమునందుఁ
దోయుట పేళ్ళని కొందఱందురు.

కారణ-యాతనా-తీవ్రవేదనా॥సీ॥ 3-అతిశయ
మయిన వేదనపేళ్లు. Agony, excessive pain.

పీడా-బాధా-వ్యధా॥సీ॥-దుఃఖమ్-ఆమన
స్యమ్ (పా) అమానస్యమ్-ప్రసూతిజమ్-కష్టమ్
కృచ్ఛమాభీలం-ఆభీలమ్॥సా-సామాన్యముగా దుః
ఖముపేళ్ళు. ఈ శబ్దములలో ఏది విశేష్యనిఘ్న
మవుచున్నదో యది త్రిలింగములు గలది, Pain.
సరకముతోఁజేరిన పదసమూహముముగిసెను.

సముద్రః-అబ్ధిః-అకూపారః-పారావారః-
నరిత్పతిః-ఉదన్వాన్॥త్-ఉదధిః-సిన్ధుః-సర
స్వాన్॥త్-సాగరః-అర్ణవః-రత్నాకరః-జల
నిధిః-యాదఃపతిః-అపాంపతిః॥పు॥ ౧౭-సము
ద్రుని పేళ్ళు. The sea or ocean.

క్షీరోదః-లవణోదః॥ తథా=అట్లు, పరే=ఇతర
మయిన, దధ్యుదః-ఘృతోదః-ఇక్షూదః-సు
రోదః-స్వాదూదః-ఈ ఏడును, తస్య=ఆనము
ద్రముయొక్క, ప్రభేదాః=భేదములు.

ఆపః॥ప్,సీ,బ॥-వాః॥ర్-వారి-నలిలమ్-కమ
లమ్-జలమ్-పయః॥న్-కీలామ్-అమృతమ్-
జీవనమ్-భవనమ్-వనమ్-కబన్ధమ్-ఉదకమ్-
పాథః॥న్-పుష్కరమ్-సర్వతోముఖమ్-అమ్భా
న్-అర్ణవః॥న్-తోయమ్-పానీయమ్-నిరమ్-
క్షీరమ్-అమ్బు-శశ్చరమ్(+)-నంపరమ్-మేఘ
పుష్పమ్॥సా-ఘనరనమ్॥పు॥౨౭-ఉదకముపేళ్ళు

క్షీరాన్బుశమ్బరమ్ [శృ] [శృపీటంనా కాణ్డం ||పృ|| జీవనీయమ్-
పీటంకాణ్డం(మస్త్రీ స్యా) కుశం-విషం||న||] అధిక పాతము, Water.

జీవనీయం కుశం విషం

మేఘపుష్పం ఘనరసం

(తి)మద్యే ఆవ్య

మమ్మయమ్|| ౨౩౯||

భజ్జ న్తరజ్జ ఊర్జి (ర్కా

ప్రియాం) నీచ

రథోర్జిమ | మహ

త్సాల్లోల కల్లోతా

(స్యా) దావలో(మబ్బ

సాం | భమః|| ౨౪౦||

వృషన్తి బిన్దు వృషతాః

(పుమాంసా) విపుషః

(ప్రియః) | చక్రాణి

పుటశేదా (స్వస్య)

ర్భిమాశ్చ జలనిర్గ

మాః|| ౨౪౧||

కూలంరోధశ్చతీరంచ

ప్రతీరంచ తటం (తి)మ

పారావారే (పరా

స్వాచీ తీరే)

పాత్రం (తదన్తమ్)

ద్వీపా (మస్త్రీయా) మ

న్తరీపం (యదన్తస్వా

రిణన్తటమ్)

ఆవ్యం-అమృతం||తి|| ౨- జలవికారము

పేర్లు, Watery or consisting of water.

భజ్జః-తరజ్జః ||పు||-ఊర్జిః-వీచిః||పు|| ౪-

కడశ్చ పేర్లు, A wave.

ఉల్లోలః-కల్లోతాః ||పు|| ౨-మహత్సాల్లోలః=

నాష్టకరుశ్చపేర్లు, A surge of billow.

ఆవర్తః||పు|| ౧-అమృతాం= ఉదకముల యొ

క్క, భ్రమః=సుడిపేరు, A whirl-pool.

వృషన్తిత్, న, బి-బిన్దుః-వృషతః||పు||-విపుషః||

మ, సీ, బ, ర-జలబిందువుల పేర్లు, A drop of water.

చక్రాణి (పా) వక్రాణి, న, పుటశేదాః ||పు||

౨-సదీప్తము పేర్లు, సీఘ్నరివచ్చు బుగ్గపేరును,

A winding course, or a reach of the river.

భ్రమాః-జలనిర్గమాః||పు|| ౨-సీఘ్నపాణుటకు

గట్టినతూము మొదలయినవాని పేర్లు. చక్రాదులు

నాబుగను జలమార్గము పేర్లని కొందఱందురు.

A drain or pipe.

కూలం - రోధః | న | తీరం - ప్రతీరం ||న||-

తటం ||తి||, దరిపేర్లు, A shore or bank.

పారం - అవారం | న | ౨, పరార్వాచీ

తీరే= వరుసగా నీవలి యావలి ధరుల పేర్లు,

The opposite, and the near bank.

పాత్రం | న | ౧, ఆ రెండుదరుల నడుము పేరు,

The channel, basin.

ద్వీపః||పు||-అన్తరీపం | న | ౧, అన్తర్వారిణః=

నీళ్ళనడుము, యత్తటం=వ దిబ్బకలదోదాని పేర్లు.

An island.

(తోయోస్థితం త) త్సు
లిసం

పులిసమ్|నా ౧-నీల్లెండి కనుపించు తిన్నె పేరు,
An islet formed by alluvium.

సైకతం సైకతా మ
యమ్|| ౨౪౩|| నివద్య
రస్తు జమ్బాలః పజ్జో-
(=ప్రీ) శాదకర్తమా |
జలోచ్చాప్తసాః పరీ
వాహః

సైకతమ్ - సైకతామయమ్ |నా ౨- ఇసుక
తిన్నెల పేళ్ళు, A sand-bank.
నివద్యరః-జమ్బాలః ||పు||-పజ్జః||పు||-శాదః-
ర్దమః||పు|| ౫-అమసు పేళ్ళు, Mud or Mire.
జలోచ్చాప్తసాః- పరీవాహః ||పు, బ||౨- అలు-
కుల పేళ్ళు, Inundation channel for carrying
off an excess of water.

కూపకా (స్తు) విదార
కాః|| ౨౪౪||

కూపకాః-విదారకాః||పు|| ౨-చెలమలు, పిల్ల
నూతులు కుండలెనవి, A temporary well.

నావ్యం (తి)లిజ్గం
నాతార్యే)

నావ్యమ్||తి||౧- నాతార్యే=ఓడ జేతడాలు-
నగిన నావ్యముల పేరు, Navigable.

(ప్రీ)మూం) నాస్తరః
స్తరిః |

నాః||బొ||-లః||ణిః-తరిః(పా)తరి||నీ||౩-ఓడ పేళ్ళు.
A boat- (A raft or float.

ఉడుపంతుప్తవః కోలః
సోత్తో (మృ)నర

ఉడుపమ్||నా|| - వ్తవః-కోలః||పు||౩-తెప్ప పేళ్ళు,
సోత్తోః ||నో. న|| ౧- స్వతిః=తనంతట పాటు

ణం స్వతిః|| ౨౪౫||
ఆ తర స్తరవణ్ణం

నున్న, అమ్మపరణమ్ = బలప్రవాహము పేరు,
A natural stream.

(స్యాత్)
దోణీ కాష్టా మ్బు

ఆతరః||పు||-తరవణ్యమ్||నా||౨ ఓడ నడుపువాని
కిచ్చుకూలి పేళ్ళు, Fare or freight.

వాహిని |

ద్రోణీ-కాష్టామ్బు వాహిని||నీ||౨-దోన పేళ్ళు,
An oval basin.

సాంయూత్రికః పోత
వణిక్

సాంయూత్రికః - పోతవణిక్||జో,పు|| ౨- ఓడ
బేరగాని పేళ్ళు, A voyaging merchant.

కర్ణధార(స్తు)నావికః||
౨౪౬||

కర్ణధారః-నావికః ||పు|| ౨- ఓడ నడుపువాని
పేళ్ళు, The pilot or helmsman.

నియామకాః పోత
వాహః

నియామకాః - పోతవాహః ||పు||బ||౨- ఓడ
స్తంభంపైనుండి యుపాయముచెప్పవారి పేళ్ళు,
The steersman.

కూపకో గుణవృక్షకః

కూపకః - గుణవృక్షకః||పు|| ౨- ఓడమీద

నాకాడ్జః క్షే ప ణీ ట్కము గట్టు స్తభయు పేళ్లు, The mast.
 (స్వా) దరిత్రం కేవివా నాకాడ్జః || పు || - క్షే శణీ || నీ || 3 - ఓడనడపుగడ
 తకః || ౨౪౨ || పేళ్లు, The oar. ఆరితమ్ || న || - కేతపాతః || పు ||

అభిః (స్త్రీ) కావ ౨ - ఓడ నడపు తెడ్డుపేళ్లు, The rudder, helm.
 కుద్దాలః అభిః || నీ || - కావకుద్దాలః || పు || ౨ - అవణాదులు
 సేకపాత్రంతు సేచ త్రపుమానిగుద్దలి పేళ్లు, A scraper, or shovel.
 సమ్ | సేకపాత్రం - సేచనమ్ || న || ౨ - ఓడలోఁజొచ్చిన

యానపాత్రంతు సేళ్ళను వెడలఁజల్లు పాత్రము పేళ్లు, A bucket.
 యానపాత్రం || న || - పోతః || పు || ౨ - ఓడపేళ్లు.

పోతః A ship.

(౭బిభవే త్రిషు) న సముద్రీయం || త్రి || ౧ - అబిభవే = నముద్రము
 ముద్రీయమ్ || ౨౪౩ || సంధుఁ బుట్టిన వస్తువు పేరు, Marine.

(క్షీబే) ౭ ర్ధనావం అర్ధనావం || న || ౧, నావః = ఓడయొక్క, ఆర్ధే =
 (నావో ౭ ర్ధే) సగము పేరు, A boat's half.

(౭తీతనాకే) ౭ తిను అతిను || తి || ౧ - ఓడనుదాటిన వస్తువు పేరు,
 (తి)షు || Landed from a boat. [నన్నియు త్రిలింగకములు.

(తి)ష్ట్యాగాథాత్ ప్రశన్నశబ్దము మొదలు అగాధశబ్దవర్యంతము
 ప్రశన్నో ౭ చ్ఛః ప్రశన్నః - అచ్ఛః || ౨ - నిర్మలవస్తువు పేళ్లు.

కలుషో ౭ నచ్చః ఆవిలః || 3 - కలఁగినదానిపేళ్లు,
 నిమ్నం - గభీరం - గమ్భీరమ్ || 3 - లోఁతైన

నిమ్నం గభీరం దాని పేళ్లు, Deep.

గమ్భీర [Shallow.

ముత్రానం తద్విపర్య ఉత్రానం || ౧ - లోఁతు కాని దాని పేరు.
 యే | అగాధ మతల అగాధం - అతలస్వర్యః || ౨ - మిక్కిలిలోఁతైన

స్త్రే దాని పేళ్లు, very deep, unfathomable.
 కైవర్తేదాశధీవరా || కైవర్తః - దాశః (పా) దాసః - ధీవరః || పు || 3 - మ

౨౪౦ || త్యములంబట్టు జాలరివానిపేళ్లు, A fisherman.
 ఆనాయః (పుంసి) జాలం ఆనాయః || పు || జాలమ్ || న || ౨ - వలపేళ్లు, A net.

స్యాత్ శణనూత్రం శణనూత్రం - (పా) నణనూత్రం | పవిత్రకమ్ ||

పవిత్రకమ్ ।

మత్స్యధానీ కువే
ణ (స్యాత్)

బడిశం మత్స్యబద్ధ
నమ్ ॥౨౧॥ పృథురో

మా ర్ముఖో మత్స్య

మీనో వైసారిణో ౨ ఙ్గ

జః । విసార శృకులీ

(చాథ) గణ్డక శృకు

లార్భకః॥ ౨౧౨॥

సహస్రదంష్ట్రః పాతీన

ఉలూపీశికుక (స్సమా)

నడమీన శ్చిలిచిమః

ప్రోష్ఠీతు శఫరీ (ద్వ

యోః)॥ ౨౧౩॥

క్షుద్రాక్ష మత్స్య

సజ్జాతః పాతాధాన

(మఖోర్ముఖాః) రో

హితో ముద్గుర శ్చాలో

రాజీవ శృకుల స్తిమిః॥

౨౧౪॥ తిమిడ్గిలాదయ

(శ్చాథ)

యాదాంసి జలజన్త

నః ।

౧

స॥ ౨- కలత్రాటి పేళ్లు, The rope of a net-

నుత్సాధానీ - కువేణీ॥ ౨-చేపలబుట్ట పేళ్లు,

A fish basket.

బడిశమ్ - మత్స్యబద్ధనమ్ (పా) మత్స్య వేధ

నమ్ ॥౨౧॥ ౨-ముఖము పేళ్లు, A fish hook.

వృథురోమాన్ ॥ ర్ముఖః-మత్స్యః - మీనః -

వైసారిణః- అణ్డజః-విసారః-శకులీ॥ ౨-పు.

పామాన్యముగా మత్స్యముల పేళ్లు. A fish.

గణ్డకః-కుశలార్భకః ॥పు॥౨-చేపిల్లల పేళ్లు,

జెల్ల పేళ్ళని కొందఱు, Sparus emarginatus.

సహస్రదంష్ట్రః - పాతీనః॥పు॥ ౨- వేయికోటల

మీను, తొట్ట, A sheat fish, Silurus pelorius.

ఉలూపీన్-శికుకః॥పు॥౨-శిశువువలె చపల

మయును నడవమీను పేళ్లు, A porpoise.

నడమీనః-చిలిచమః ॥పు॥ ౨-కాలుగనువు

లోఁ జిరుగు మీను పేళ్లు, A sort of sprat.

ప్రోష్ఠీనీ-శఫరీ॥పు॥౨-మిట్టి, ఎగిరిపడుమీను,

A sort of carp, Cyprinus Chrysoparcus.

క్షుద్రాక్షమత్స్యసజ్జాతః॥పు॥-పోతాధానమ్॥

న॥ ౨- మీనుపిల్లల గుంపు పేళ్లు, Small fry.

యాదాంసి జలజన్త

యాదాంసి ॥న॥౧॥-జలజన్తనః ॥ఉ, పు॥బ॥

౨- జలజంతువుల పేళ్లు, Aquatic animals.

(తద్భేదా) శ్విశుమా
రోద్ర శబ్దవో మకి
రాదయః॥ ౨౧౫

(స్వాత్మలీరః కర్క
టకః
కూర్మే కమతకచ్చ పా

గ్రాహోఽవహరో

నక్రస్తుకుమ్భిరోఽథ

మహీలతా ॥౨౧౬॥
గణ్డాపదః కిక్కులరో
నిహాకాగోధికా (సమే)
రక్తపాతు జలూకా
యాం స్త్రియాం భూ
మ్ని (జలొకనః॥౨౧౭॥

ముక్తాస్ఫోటః (స్త్రి
యాం) శుక్తిః
శబ్ధ (స్వాస్థ్య) త్కమ్బు
(రస్త్రియామ్) ।

క్షుద్రశబ్ధా శ్విజసఖా
శ్విమ్బూకా జలశుక్త
యః॥ ౨౧౮॥

శ్శేమణ్డూక వర్షాభూ
శాలూర ప్లవదర్దురాః
శిలీ గణ్డాపదీ

శిశుమారః=మొనలి, Porpoise, ఉద్రః=నీరు
సిల్లి, Otter, శబ్దు=నీరుపంది, Scate, మకరః=
చొటమీను, Seal, ర- ఇవియు అదిశబ్దముచేత
జలహస్తాదులును, జలజంతువిశేషములు.

కులీరః-కర్కటకః (పా) కర్కటకః ॥పు॥ ౨ -
ఎండకాయ పేళ్ళు, A crab.
కూర్మః-కమతః-కచ్చవః॥పు॥ ౩ తాచేటి పేళ్ళు,
A turtle or tortoise.

గ్రాహః-అవహరః-॥పు॥ ౧-ప్రాణిహింసజేయు
నుహామత్స్యము పేళ్ళు, A shark.

నక్రః - కుమ్భిరః॥పు॥ ౧- ఏనుగును బట్టి
యాడ్చు జలచరము పేళ్ళు, A crocodile.

మహీలతా॥నీ॥-గణ్డాపదః-కిక్కులకః॥పు॥ ౩-
ఎట్టి పేళ్ళు, A worm. [The Gangetic alligator.
నిహాకా - గోధికా॥నీ॥ ౨-నీరుడుము పేళ్ళు,
రక్తపా-జలూకా - జలొకనః॥నీ, నీ, బ॥ ౩-
జలగ పేళ్ళు, రక్త పాశబ్దమునకు సోమపాశబ్దము
వలెను రూపము గలదు, A leech.

ముక్తాస్ఫోటః ॥పు॥-శుక్తిః ॥నీ॥ ౧-ముత్తేవు
చిప్ప పేళ్ళు, A pearl oyster.

శబ్ధః ॥పు॥-కమ్బుః ॥ప్ప॥ ౨-శంఖము పేళ్ళు,
A conch. [పేళ్ళు, Small shell.

క్షుద్రశబ్ధా- శబ్ధాః ॥పు, బ॥ ౨- గుల్ల
శమ్బూకా ॥పు॥జలశుక్తయః॥ఇ, నీ, బ॥౨-
కప్పచిప్పల పేళ్ళు, Bivalve shell.

శ్శేమణ్డూక-వర్షాభూ-శాలూర- (పా) సా
లూరః-ప్లవః॥-దిర్దురః॥పు॥౬ కప్ప పేళ్ళు, A frog.

శిలీః- గణ్డాపదీ ॥నీ॥ ౧- అడు ఎట్టి పేళ్ళు,
A female worm.

భక్తి వర్షాభ్య

కమతీ ధులిః॥ ౨౨౬॥

(మద్గురస్య (పియా)

శృజ్జీ

దుర్నా మాదీర్ణకోశికా

జలాశయో జలాధార

(స్తతా)గాధ జలే

హృదః॥

౨౬౦॥

అహవ స్తు నిపానం

(స్యా దుపకూపజలాశ

యే)। (పుంస్యేవా) స్థః

ప్రహీకూప ఉదపానం

తు (పుంసివా) ॥౨౬౧॥

నేమి స్త్రీకా (౨స్య)

వీనాహా (ముఖ

బద్ధన మస్య యత్)

పుష్కరిణ్యాంతం ఖాతం

స్యా)

ఽఖాతం దేవఖాత

కమ్॥

పద్మాకర స్తటాశా

(౨స్త్రీ) కాసార స్పరసీ

సరః॥

భక్తి - వర్షాభ్యసీ॥ ౨ - అడుకప్ప పేళ్లు,

A female frog- [A female turtle.

కమతీ-ధులిః ॥సీ॥ ౨- అడు తాచేటి పేళ్లు,

శృజ్జీసీ ౧-మద్గుర మను మీనుభార్యపేరు,

Silurus Pungentisimus. [పేళ్లు, A cockle.

దుర్నామా- దీర్ణకోశికాసీ-౨-నీనుగుజలగ

జలాశయః-జలాధారఃపు॥౨- నీళ్లుగలతావు

పేళ్లు, A reservoir, a pond

హృదఃపు- అగాధజలే= అగాధమైనజలము

గల, త్రుతి=ఆస్థలముపేరు, A deep lake.

అహవః ॥పు॥-నిపానమ్॥౨ - నూతియొద్ద

పశువులు నీళ్లుత్రాగుటకుగట్టియున్న తొట్టిపేళ్లు,

A trough near a well for watering cattle.

అస్థః- ప్రహీ-కూపఃపు॥-ఉదపానమ్ ॥పు

ర- నూతిపేళ్లు, A well.

నేమిః-త్రికాస్త్రీ॥౨-నూతియందునీళ్ళెత్తుటకై

యేర్పఱచిన రాత్తుము మొదలైన దారుయం

త్రిముపేళ్లు, A contrivance of raising water.

వీనాహాఃపు॥ ౧ నూతి హంసపాది మొద

లయిన వాయిట్టుపేరు, The cover of a well.

పుష్కరిణీ సీఖాతమ్ ॥స॥ ౨-నలుచదరము

గాఁ త్రవ్వఁబడిన గుంటపేళ్లు, A square pond.

అఖాతమ్-దేవఖాతకమ్ ॥స॥ ౨-దేవతలచేత

త్రవ్వఁబడిన గుంటపేళ్లు, A natural pond;

పద్మాకరిఃపు॥-తటాశః (పా)తదాగఃపు॥౨-

తామరలు గల చెఱువుపేళ్లు, A lake, కాసారః॥

పు॥- సరసీ సీ- సరః॥ స, స॥ ౩- కొలనిపేళ్లు,

A pond or pool, పద్మాకరాదులెదుకేశారకము

లని కొందఁ జందుదు.

వేశస్తః పల్వలం
చాల్పసరో
వాపీతుద్విర్వికా ॥౨౬౩॥

భేయం తు పరిభా
౨౨ ధార (స్త్రాష్ట్రా
సాం యత్రధారణమ్)

(స్యా) దాలవాలమా
వాల మావాహ౨ ధ
నదీ సరిత్ ॥౨౬౪॥ తర
జ్జీణీ శైవలినీ తనిటిశీహా
దినీ ధునీ ప్రోతస్వినీ ద్వి
వనతీ స్రవస్తీ నిమ్నగా
౨౨వగా ॥ ౨౬౫॥

[కూలజ్జ-మా నిర్ఘరిణీ
రోధోవక్త్రా సరస్వతీ]
గజ్గా విష్ణుపదీ జహ్ను
తనయా సురనిమ్నగా
భాగీరథీ త్రివధగా త్రి
ప్రసాతా భీష్మనూ రపి
కాలినీ సూర్యతనయా
యమునా శమనస్వసా

రేవాతు నర్మదా
సోమోద్భవా మేఖల
శన్యకా ॥౨౬౭॥ కరతో
యా సదానీరా

బాహుదా సైతవా
హినీ ।

వేశస్తఃపల్వలమ్- అల్పసరః॥౨౬౩॥ ౩-
పడినదిపేళ్ళు, A basin.

వాపీ- దీర్ఘికానీ ॥ ౨- నడబావి పేళ్ళు,
A well with steps. [A ditch.

భేయమ్|నా-పరిభానీ ౨- అగడ్త పేళ్ళు,
ఆధారః|పుం-యత్ర=వ స్థలమునందు, అమ్మ
సామ్=(పట్టగట్టి)పిళ్లకు, ధారణమ్=విలుపులకలదో
యట్టి మహిమను చెడు, A dike.

ఆలవామ్-అశీలమ్|నా-ఆవాహః|పు ౩-చెట్టు
పాదులపేళ్ళు, A basin round the foot of a tree.
నదీ-సరిత్-తరజ్జీణీ-శైవలినీ - తటినీ - హా
దినీ- ధునీ- ప్రోతస్వినీ-ద్వివవతీ-స్రవస్తీ-నిమ్న
గా- అపగా నీ ౧౨-నదిపేళ్ళు, A river.

[కూలజ్జ-మా-నిర్ఘరిణీ- రోధోవక్త్రా - సర
స్వతీనీ] అథోవాశము.
గజ్గా- విష్ణుపదీ- జహ్నుతనయా- సురనిమ్న
గా- భాగీరథీ-త్రివధగా- త్రిప్రసాతా, 1౧- భీష్మ
నూఃనీ ౮-గజ్గానదిపేళ్ళు, The Ganges.

కాలినీ- సూర్యతనయా- యమునా- శమన
స్వసా॥య॥నీ ౮- యమునానది పేళ్ళు,

రేవా- నర్మదా-సోమోద్భవా -మేఖలశన్య
కా॥నీ ॥ ౮-నర్మదానదిపేళ్ళు.
కరతోయా- సదానీరా॥నీ ॥ ౨-కారివివాహ
ముననీశ్వరునిహస్తోదకమువలన బుట్టిన నదిపేళ్ళు,

బాహుదా-సైతవాహినీనీ ౨ - బాహుదా
నదిపేళ్ళు,

శతదుగ్ధి శతదుగ్ధి
(స్వాత్)

విపాశాతు విపాత్

(స్త్రియామ్)॥ ౨౬౦॥

శోణోహిరణ్యవాహ
(స్వాత్) త్కుల్వా (౨
ల్పాకృత్తి)నూనరిత్

శతదుగ్ధి:-శతదుగ్ధి:॥సీ॥ ౨- వసిష్ఠునికి వెఱచి
చూచుచాయలై ప్రవహించిన నది పేర్లు.

విపాశా-విపాత్॥శ్॥ ॥సీ॥౨-వసిష్ఠునిపాశము
యను విడిపించిననది పేర్లు.

శోణ:-హిరణ్యవాహ:॥పు॥౨-శో.నదము పేర్లు.
కుల్వా॥సీ॥-౧ల్పా=కొంచెమై,కృత్తి)మా =
కృత్వించిన, నరిత్=కాలున పేరు, A canal.

శరావతీ వేత్రిసతీ
చన్ద్రభాగా నరన్యతీ॥

[గోదావరీ భీమరథీ కృ
ష్ణవేణీచ గౌతమీ] కా
వేరీ (నరితో ౭ న్యాశ్చ)

సంభద సిన్ధుసంగ
మః) ।

(ద్వయోః) ప్రిశా
లీ (వయనః పదవ్యాం)
(త్రిషుతూతరౌ)॥ ౨౭౦॥

(దేవీకాయాం సర
యాంచ భవే) దావిక
సారవౌ ।

సాగన్ధికంతు కహ్లాం

హల్లకం రక్తనన్ధ్యకమ్
॥౨౭౧॥

(స్యా) దు త్పలం
కు వలయ

(మధ) నీలామ్బుజన్మచ ।
ఇన్ద్రివరం(చనీలే ౭ స్మిన్)

శరావతీ - వేత్రిసతీ - చన్ద్రభాగా - నరన్యతీ -
కావేరీ ॥సీ॥ ౭ - అన్యాశ్చ=కృష్ణవేణీ గోదావరీ

నరయాప్రముఖములు, నరితో=నదీవిశేషములు.

[గోదావరీ - భీమరథీ - కృష్ణవేణీ - గౌతమీ
ఈ॥ సీ॥] అధికపాశము.

సంభదః ॥పు॥ ౧-నదులయొక్క-కూటమి పేరు.

The mouth of a river confluence of two rivers.

ప్రిశాలీ॥పు॥౧-పయనః పదవ్యామ్=గోముఖ

మాత్రిము మొదలగుబహుమార్గము పేరు, A drain.

యందట చెప్పబడు దావిక సారవశబ్దములు॥త్రి॥

దావికః- సారవః॥ ౨- వరుసగా దేవీకానదియం

చును, నరయునదియందును బుట్టిన వస్తువులపేర్లు.

సాగన్ధికమ్- కహ్లాం - (పా) కల్హాం ॥న॥

౨- ఇందుక యెఱువును మిక్కిలి పరిమళమును

గల కలువ పేర్లు, The fragrant water-lily.

హల్లకమ్- రక్తనన్ధ్యకమ్ ॥న॥ ౨-చెంగలువ

పేర్లు, The red water-lily.

ఉత్పలమ్-కువలయమ్॥న॥౨-సామాన్యముగా

గలువ పేర్లు, Any water-lily.

నీలామ్బుజన్మ॥న్॥-ఇన్ద్రివరమ్॥న॥౨-నల్లకలువ

పేర్లు, The blue water-lily.

(నీతే) కుముద శైరజే||
౨౩౨||

శాలూక (మేషాంకద్వ
స్యాత్)

వారివర్జిత కుమ్మి కా
జలనీలీ తు శైవాలం
శైవలోఽథ

కుముద్యతీ ||౨౩౩||
కుముదిన్యాం నలిన్యాం
బిసినీపద్మినీముఖాః ।

(వా పుంసి) పద్మ
నలిన మరవింద మహా
త్పలమ్ । నహస్రపత్త్రం
కమలం శతపత్త్రం కు
శేకయమ్ । పక్షేరుహం
తామరనం సారనం నర
సీరుహమ్ ||౨౩౪|| బిస
ప్రసూనరాజీవ పుష్క
రామ్బోరుహాణి చ ।

పుష్కరీకం సితామ్బా
జ (మధ)
రక్తనరోరుహమ్||
రక్తోత్పలం కోకనదం
నాలో నాల

(మథాస్త్రియామ్)||
మృణాలం బిస

కుముదమ్-శైరవమ్||న|| ౨- తెల్లకలువపేళ్లు,
The esculent white water-lily.

శాలూకమ్||న||౧-ఏషామ్-ఈసాగన్ధికాదుల
ముక్క, కన్దః స్యాత్ =దుంప వేరు, The root of
a water-lily.

వారివర్జిత - కుమ్మి కా ||నీ|| ౨- నాచు పెళ్ళు,
జలనీలీ ||నీ|| - శైవాలమ్||న||-శైవలః (పా)
శైవలః ||పు|| ౩-పాచిపేళ్లు, Moss.

కుముద్యతీ-కుముదిని||నీ|| ౨- తెల్లకలువతీగె
పేళ్లు. నలినీ-బిసినీ-పద్మినీ||నీ|| ఈ ౩-ను ముఖమ
న్నందువలన|| అబ్జినీ-కమలినీ-నరోజినీ- మొదలై
వియుఁ దామరతీగె పేళ్లు, The stalk of a
lotus or a collection of lotuses.

పద్మమ్||పు||- నలినమ్-అరవిందమ్ - మహా
త్పలమ్-నహస్రపత్త్రమ్- కమలమ్-శతపత్త్రమ్-
కుశేకయమ్ - పక్షేరుహమ్ - తామరనమ్ -
సారనమ్-నరసీరుహమ్-బిసప్రసూనమ్-రాజీవమ్-
పుష్కరమ్ - అమ్బోరుహమ్ ||న||౧౬- తామర
పువ్వు పేళ్లు, A lotus, Nelumbium speciosum.

పుష్కరీకమ్- సితామ్బాజమ్- ||న|| ౨ - తెల్ల
తామరపువ్వు పేళ్లు, A white lotus.

రక్తనరోరుహమ్- రక్తోత్పలమ్ - కోకనదమ్||
న|| ౩- ఎఱుతామరపువ్వు పేళ్ళు, A red lotus.
నాలో ||పు|| (పా) నాళా||నీ|| నాలమ్ ||న|| ౨- తా
మరకలువ మొదలై నవానికాడపేళ్లు, The stalk.

మృణాలమ్ ||పు||-బిసమ్ ||న|| ౨- తామర
తూండ్ల పేళ్ళు, A lotus-fibre.

(మబ్బాది కదమ్మే) వజ్జమజ్జిమ్|| (పా) శబ్దమ్|ష్న| ౧ - తామరపువ్వులు మస్త్రీయూమ్) ||౨౨౨|| మొదలైనవాని సమూహముపేరు, An assem-

blage of water - lilies.

కరహాట శ్శిఫా కస్తః

కరహాటః |పు|-శిఫా |నీ|-కస్తః |పు| ౩- తామరదుంపపేళ్ళు, శిఫాకస్తః- అని యేకపదమును, The root of lotus.

కిజ్జల్కః కేనరో (౨) కిజ్జల్కః |పు| కేనరః |ష్న| అలకరుపుపేళ్ళు. (స్త్రీయూమ్) | A filament.

సంవర్తికా సంవదలం

సంవర్తికా|నీ|-అంశలమ్|నా| ౨ - తేలరేకుల పేళ్ళు, Tender leaves.

బీజకోశో వరాటకః||

బీజకోశః- వరాటకః|పు| ౨- తామరపువ్వు బీజని దుద్దుపేళ్ళు, The seed vessel of the lotus

[౨౨౩||

ఇతి వారివర్గః.

పదకముతోఁ జేసిన పదసమూహము ముగిసెను.

ఉక్తం స్వర్గోష్ఠ్యమదిక్కాలధీవాక్చబ్బాది నాట్యకమ్ |

పాతాలభోగి నరకం వారి చైమాంచ సజ్జతిమ్|| ౨౨౪||

టీ. స్వర్గోష్ఠ్యమదిక్కాలధీ వాక్చబ్బాదినాట్యకమ్ - స్వః = స్వర్గమును, వోష్ఠ్యమ=ఆకాశమును, దిక్=దిక్కును, కాల=కాలమును, ధీ = బుద్ధియు, వాక్=వాక్కును, శబ్దాది=శబ్దములు మొదలైనవియు, నాట్యకమ్=నాట్యమును, పాతాలభోగినరకంవారి చ-పాతాల=పాతాలమును, భో. =సర్పమును, సరకం=నరకం. వారిచ=జలమును, ఏమామ్=ఈ స్వర్గాదులయొక్క, సజ్జతంచ = (వానివానితో) సంబంధించినదియు - సంబంధించిన వస్తువులనుట, ఉక్తమ్=చెప్పబడెను.

ఈ కాండమునందు స్వర్గవర్గు మొదలుగా పండ్రెండువర్గములును, ఆయా వర్గములయందు స్వర్గము మొదలయిన యాయా వస్తువులును, ఆయా స్వర్గాదివస్తువులతోఁ జేరిన దేవతాదివస్తువులును జెప్పబడి యున్న వనుట

ఇత్యమరసింహకృతౌ నామలిక్ష్మానుశాసనే ।
స్వర్గాదికాణః ప్రథమ స్సాజ్ఞ ఏవ సమర్థతః ॥

౨౮౦

టీ. అమరసింహకృతౌ = అమరసింహుని కృతిగా నుండు, నామ
లిక్ష్మానుశాసనే = నామలిక్ష్మానుశాసన మను నిఘంటువునందు, ఇతి = ఈ
పూర్వోక్తప్రశారమున, ప్రథమః = మొదటిదైన, స్వర్గాదికాణః = స్వర్గము
మొదలయినవానిని దెలియజెప్పిభాగము, సాజ్ఞ ఏవ = సాక్షముగానే,
సమర్థతః = నెఱవేర్పఁబడెను.

నామలిక్ష్మానుశాసనము - ప్రథమకాండము.

నంపూర్ణము.

సతీకామరకోశము — ప్రథమకాండము

ప ర్వా య ప ద శే వ ము

శ్లో.

36. వి భూ తిః, Superhuman power consisting in preternatural faculties of eight sorts as below:—

అణిమా, the power of assuming an imperceptible form. విహిమా, the power of increasing one's size at will. క్షితిమా, the faculty by which one can make himself heavy or great. లఘిమా, the super natural power of assuming excessive lightness at will. ప్రాప్తిః, the power of obtaining any thing. ప్రాకామ్యమ్, the attribute of irresistible will. ఈశిత్వమ్, the power of commanding వశిత్వమ్, the power of subjugating.

75. ఇన్ద్రః, Regent of East; వహ్నిః, of South-east; విశ్వుః, of South; వైశ్వుతః, of

శ్లో.

South-west; వరుణః, of West మరుత్, of North-west; కుబేరః, of North. ఈశః, of North-east.

2. స్ఫూర్జ ధుః, The noise attending a stroke of lightning.

115. పక్షాంతౌ, The two last days of half-month.

116. సినివాలీ, The days on which the moon rises with a scarcely visible crescent.

116. కుహూః, The last day of a lunar month when the moon is invisible.

123. మా ర్గ శీ ర్షః, month in which the moon is full, nearly in the longitude of Orion's head, తిపాః, near the lion's heart. ఫాల్గునః, near the lion's tail. వై త్రిః, near the virgin's spike. వై శా ఖః, near the southern scale. శ్యేష్ఠః, near the scorpion.

శుచిః, near the bow of Sagittarius. శ్రావణః, nearly in the longitude of the eagle. నభస్యః, nearly in the longitude of the wing of Pegasus. ఆశ్వినిః, near the head of Aries. కృత్తికః, near the Pleiades.

158. సత్యమ్, The principle of existence which enlightens, constitutes knowledge and in the cause of truth.

రజః, The principle of foulness or passion, which occasions coveting and is the cause of pain.

తమః= The principle of darkness which over-spreads, and is the cause of error and illusion.

147. రూపం, Colour, figure, శబ్దః, Sound, గంధః, Smell, ంధః, Taste flavour. స్పృశః, Touch, సంస్పృశః, contact.

148. పాయః, The organ of excretion. ఉపస్థం, The organ of generation వాక్, The voice పాణిః, The hand. పాదః, The

foot. మనః, The mind, నేత్రం, The eye. జిహ్వః, the tongue, ఘ్రాణం, The nose, త్వక్, The skin శ్రోత్రం, The ear.

166. Preface, Prologue.

173. సోల్లంతనం, Ironical taunting, sarcastic.

మణిపం, An inarticulate murmuring sound uttered at cohabitation.

218. విహాసః, Change of place, posture, gait or look on the approach of the lover విభ్రంశః, Affection of indifference, విభ్రమః, Wantonness of youth; caprice- లాటం, Languid gestures, and signs, పేలా, Lasciviousness. లీలా, Imitation of the lover's manner to beguile the time in his absence.

224 నాగాః, Demi-gods in human shape with a serpent's tail and dilated neck.

234. విష్టిః, Compulsory and unrewarded labour; or the person executing such labour; casting into hell.

శ్రీరస్తు.

సతీకాండము

ద్వితీయకాండము

గంగాధర చదువువారికి ముందు విషయపరిజ్ఞానము గలుగఁ జేయుఁ దలంచి ద్వితీయకాండమునఁ జెప్పఁ వర్గల యనుక్రమమును సంగ్రహముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

వర్గాః పృథ్వీ పుర త్కాశృ ద్వనాపథి మృగాదిభిః ।

వృబ్రహ్మక్షత్రి విటూచ్ఛదై స్సాక్షోపాక్షై రిహోదితాః ॥౧॥

టీక. ఇహ = ఈభూమి కాండమును రెండవకాండమునందు, సాక్షోపాక్షై =

అంగప్రత్యంగములతోఁ గూడుకొనియున్న, పృథ్వీపురత్కాశృ ద్వనాపథి ధిమృగాదిభిః = భూపురశైలవనాపథి సింహాదులతోడను, వృబ్రహ్మక్షత్రి విటూచ్ఛదై = మనుష్య బ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్య శూద్రులతోడను, (ఉప) లక్ష్మితాః = కూడుకొనియున్న వర్గాః = వర్గలు, ఉదితాః = చెప్పఁబడియున్నవి.

తాత్పర్యము. ఈ కాండమునందు భూవర్గ పురవర్గశైలవర్గ వనాపథివర్గ సింహాదివర్గ మనుష్యవర్గ బ్రహ్మవర్గక్షత్రియవర్గ వైశ్యవర్గ శూద్రవర్గ లవి పదివర్గాలు నాయా వర్గలయందు నాయా భూమ్యాదిపదార్థము లకు సంగములైన మృత్తికాది పదార్థములును, సుపాంగములయిన అధ్వాది పదార్థములును చెప్పఁబడి యున్నవనుట.

భూర్భూమిర చలాః

భూః॥సీ॥(ప) భూర్ ॥అవ్య॥-భూమిః-అచలా-

శస్తా రసా విశ్వమ్భు గాలనస్తా-రసా- విశ్వమ్భురా- సిరా-ధరా- ధరితీ-

సిరా ధరా ధరిత్రీధరణిః ధరణిః - (పా) ధరణీ- ఖోణిః (పా) ఖోణీ-జ్యో-

ఖోణి ధ్యా కాశ్యపీశీ కాశ్యపీ - క్షితిః - సర్వంసహ - వసుమతీ -

తిః॥సీ॥సర్వం సహ - సువసుధా- ఉరీష్వ - పసుధరా- గోతా-కుః-పృథివి

మతీ వసుధోరీష్వ వసుధ(ప) పృథివి- పృథ్వీ- త్కా- అపని- సేదిన్.

గా గోత్రాకుః పృథివీ మహిః (పా) మహీ ||నీ|| ౭ - భూమి పేళ్లు.
 పృథ్వీత్మాఽవని ర్స్థాని Earth.

మహిః ||౩|| [విపులా గ [విపులా- గహ్వరీ-ధాతీ-గాః ||౬|| -ఇలా-
 హ్వరీ ధాతీ] గా రిలా సుమ్భవీ-క్షమా-జగతీ-రత్నగర్భా- భూత ధాతీ]-
 సుమ్భవీ క్షమా । జగతీ అభిమేఖలా |నీ| అధిపతము]

రత్నగర్భాచ భూతధా
 త్రివిధ మేఖలా]

మృన్మృత్తికా
 (పశస్తాతు) మృత్నా
 మృత్నాచ (మృత్తికా) ।
 ఉర్వరా (నర్వసస్యా
 ధ్యా)

(స్యా) దూవః తూర
 మృత్తికా । ర
 ఉషవా నూషరో

(ద్వావ పృథ్వలిజ్ఞా)
 స్థలం స్థలీ ।

(సమానా) మరు
 ధన్యానా
 (ద్వే) ఖలాప్రహతే
 (సమే) ||౫|| త్రి (వృథో)
 జగతీ లోకో విప్రపం
 భవనం జగత్ ।

(లోకోఽయం)
 భారతం వర్షం

మృత్ ద్- మృత్తికా|నీ|౨-మన్ను పేళ్లు. Soil.
 మృత్నా-మృత్నా |నీ| ౨-వశస్తా=వశస్త
 మైన, మృత్తికా=మన్ను, An excellent soil.

ఉర్వరా |నీ| ౧- సర్వసస్యాధ్యా = సకల
 మయిన సస్యములతోఁగూడియున్న భూమిపేరు,
 Fertile with crop.

ఉషః |పు| - తూరమృత్తికా |నీ| ౨- చాటి
 మన్ను పేళ్లు, Saline soil.
 ఉషవాన్ |త్| ఉషరః |౨-చవుటి నేల పేళ్లు,

Barren ground with Saline Soil.

ద్వావపి=ఈ రెండు శబ్దములును, అన్యలిజ్ఞా=
 విశేష్యముయొక్క లింగములు గలవి.

స్థలమ్ |న| స్థలీ |నీ| ౨-తనంతట చదరమై
 ముందు నేల పేళ్లు, A place.

మరుః-ధన్యా |న్|పు| ౨-నీళ్లు లేని భూమి పేళ్లు,
 A region devoid of water.

ఖలమ్-అప్రహతమ్|త్రి|౨-దున్న నేల పేళ్లు.
 Untilled or waste land.

జగతీ |నీ|-లోకః |పు|-విప్రవమ్- భవనమ్ -
 జగత్ |న| ౫-జగత్తు పేళ్లు, A world.

భారతం వర్షమ్|న|౧-అయం లోకః=హిమవ
 త్పర్వతమునకు దక్షిణమును, దక్షిణ సముద్రము
 నకు నడుమనునది దేశము పేరు. India.

(శరావత్యాస్తుయో
2వధేః |౬| దేశః పా
గ్దక్షిణః) పాచ్య

పాచ్యః |పు| ౧-అవధేః=ఎల్లయయిన, శరా
వత్యాః=శరావతి యనియెడు నదికి, పాగ్దక్షిణః
యః దేశః=తూర్పుతీర్థగూడినదక్షిణ దేశము పేరు
శరావతీనది యీశాన్యపు దిక్కుననుండి నైర్వతి
మూలపడమరకును ద్రమునగలిసియున్న నదియని
తెలియవలయును. The south-eastern region.

ఉదీచ్యః (పశ్చిమో
త్తరః |

ఉదీచ్యః |పు| ౧-ఆనదియేయెల్లగాఁగల, పశ్చిమో
త్తరః=పడమరతోఁగూడిన యుత్తర దేశము పేరు.
The north-western region.

(ప్రత్యన్తో) మేచ్ఛ
దేశ (స్వాత్)

మేచ్ఛదేశః |పు| ౧-ప్రత్యస్తః=భారతవర్షమునకు
తుదనుండు కామరూపాదిప్రత్యంత దేశము పేరు.

(మధ్య దేశ స్తు) మధ్య
మః || 2 ||

A country of barbarians.

మధ్యమః |పు| ౧- మధ్య దేశః=వినశనతీర్థము
సకుఁ దూర్పుచ ప్రయాగకుఁ బడమరయునైన
హిమచద్వంద్య పర్వతముల మధ్య దేశము పేరు.
మధ్యక్షేత్రము, The middle region.

ఆర్యావర్తః పుణ్య భూ
మి (ర్మధ్య విధ్య హి
మాగయోః) |

ఆర్యావర్తః |పు| పుణ్యభూమిః |సీ| ౨-తూర్పు
పడమటినుండము తెల్లగాఁగల విధ్య హిమాగ
యోః=వింధ్యహిమవత్పర్వతములయొక్క, మధ్య
మే=మధ్య దేశము పేర్లు, The region of sanctity.

సీన్వజ్జనపదా దేశ
విషయా తూపనర్
నమ్ || ౩ ||

సీన్వత్-జనపదః |పు| ౨- వాసయోగ్యమైన
దేశము పేర్లు, An inhabited country, దేశః- వి
షయః |పు| -ఉపనర్తనమ్ |న| 3- గ్రామనమూ
హము పేర్లు, A country.

(తిగ్మాగోపా)

ఆగోపాత్ తిగ్మా=ఇది మొదలు గోవృక్షబ్రహ్మ
సతకు నడుమనుండు నామపదములలో విశేష
విధి లేవివి |తిగ్మా|

(న్నరపాద్యే) నద్వా
న్నద్వల (ఇత్యపి) |

నద్వాన్ |త్| 1-నద్వలః |౨-నడపాద్యే=కిక్కున
నపు తఱుచుగాఁగల దేశము పేర్లు, A country

కుముద్వాన్ (కుముద పా)యే) కుముద్వాన్ |త్| ౧ - కుముద పా)యే= తెల్లకలువలు తలుచుగాఁ గల దేశము పేరు, A country abounding in water-lilies.

వేతస్వాన్ (బహు వేతసే||) వేతస్వాన్ |త్| ౧-బహు వేతసే=ప్రబులిచెట్లు తలుచుగాఁ గల దేశము పేరు, A country abounding in ratans.

శ్వాదల (శ్వాదహరితే) శ్వాదలః | ౧ - శ్వాదహరితే = లేతకసపు లేతఁ బచ్చగా నుండు దేశము పేరు, A country abounding in green grass.
(నజమ్బాశేతు) పజ్జి పజ్జి-లః|౧- నజమ్బాశే=అనుసుతోఁగూడిన దేశము పేరు, A clayey and marshy region.

(జలపా)య) మనూ అనూపమ్|౧-జలప్రాయమ్=నీళ్లు తలుచుగా గల దేశము పేరు, A watery or wet country.

(పుంసి) కచ్చ (స్త కచ్చః|పు|౧-తథావిధః=అట్లునీళ్లుతలుచుగా గల సదీనరస్సుల సమీప దేశముల పేరు, Contiguous to Water.

(స్త్రీ) శర్కరాశర్కరిల శర్కరా |స్త్రీ-శర్కరిలః-శార్కరః-శర్కరా నాన్ |త్| ౪ - మొరముగలదానిపేళ్లు Full of stony nodules.

(దేశవవాదిమా)

(వేవ మున్నే యాస్మి) మునందు, సిక తా- సికతిలః-అనియు, ఇసుకగల దానియందు సైకతః - సికతావాన్, అనియు ఉన్నేయాః=ఉహింపందగినవి. Sandy.

(దేశో నద్యుపా) వ నదీమాతృకః- Watered from a river. దేవ వ్యుమ్న సంపన్న వీహి మాతృకః- watered by rain. ఈ రెండును, వరు పాలిళః | స్వా) న్నదీ పగా,నదీజలముచేతను, వర్షజలముచేతను పండు మాతృకో దేవమాతృ నట్టి నరినైరుగల దేశము పేర్లు.

కత్ప (యథాక)మమ్||

యథాకమ్|౧-యథాకమ్=యథావిధముగా, అనియు

న్వాన్
(స్వాత్తతోఽన్యత)
రాజవాన్ ।

దేశే=దేశముపేరు, Ruled by a just king.
రాజవాన్ || త్ || ౧-తతః = ఆ దేశముకంటె,
అన్యత్ర=వేరైన సామాన్యరాజుగలదేశముపేరు,
Governed by a king,

గోష్ఠం గోస్థానకం

గోష్ఠమ్ - గోస్థానకమ్ || న || ౨ ఆవు లుండు
నుండ పేళ్లు, A fold for kine.

(తత్తు) గాష్ఠీనం భూ
తపూర్వకమ్) ౧౩||
(పరిశ్రంతభూః) పరిశ్రంతః

గాష్ఠీనమ్ || న || ౧-భూః పూర్వకంతత్ = పురాతన
మైదానమునందుపేరు, The site of a former fold.

సేతురాలా (స్త్రియాం
పుమాన్) ।

పరిశ్రంతః || పు || ౧- పరిశ్రంతభూః = గ్రామ
సగరములయొక్క- సమీపభూమి పేరు,
Skirts, ground contiguous to a town &c.
సేతుః || పు || - ౨- సేతుః || స్త్రీ || ౨- కట్ట పేళ్లు ||
A dam or mound, a bridge.

వాచిలూరు శ్చ నాకు
శ్చ వల్లీకం (పున్న పు
నమ్) । ౧౪||

వాచిలూరుః (వా) వాచిలూరుః-నాకుః || పు ||
వల్లీమ్ (-) వల్లీమ్ || పు || ౩- పుట్ట పేళ్లు,
An ant-hill or a mole-hill.

అయనంవ ర్మమార్గా
ధ్వజానాః పడవీన్యతః
సరణిః పద్ధతిః పద్యా
వర్తన్యకపదీతిచ || ౧౫||

అయనమ్-వర్మమార్గః || న || ౧-మార్గః-అధ్వాన్ ||
ధ్వాః || న || పు || - పడవీ-న్యతః-సరణిః-పద్ధతిః-
పద్యా-వర్తనీ-వర్తనీ || స్త్రీ || ౧౨-త్రోవపేళ్లు.
A road, path, or way.

అతివన్ధాస్సుపన్ధాశ్చన
త్పథ (శ్చార్పితేఽధ్వజా
న్యధ్వోరుచిభ్యోః
పథః పదధ్వా కాపథ
(స్సమాః) । ౧౬||

అతివన్ధాః || న || -సుపన్ధాః || న || - సత్పథః || పు ||
౩-పదధ్వాశ్చోవ పేళ్లు A good road.
న్యధ్వోరుచిభ్యోః - న్యధ్వోరుచిభ్యోః - పథః - పదధ్వా || న ||
కాపథః || పు || ౨- చెడ్డత్రోవపేళ్లు విపథకాపథ
శబ్దములు నపుంసకములును, A bad road.

అవన్ధా స్వపథం

అవన్ధాః || న || పు || - అవధమ్ || న || ౨-తప్తత్రోవ
పేళ్లు A wrong road or the want of a road.

(తుల్యే) శృజ్గాటక
చతుష్పథే ।

శృజ్గాటకమ్-చతుష్పథమ్ || న || ౨- నాలుగు
త్రోవలు గూడినచోటుపేళ్లు, Crossing of roads.

పొస్తరం (దూరతా
నోడ్యా)

పొస్తరమ్ ||న|| ౧- దూరతాన్యః అధ్వా=
పడారియై నడచుట తేని త్రోవ పేరు, A long and
onesome way without trees, water &c.

కాన్తారం (వర్షదుర్గ
మమ్)

కాన్తారమ్ ||న|| ౧- దుర్గమం వర్ష = చోర
కంటకాదులచేత నడువ శక్యముగాని త్రోవ పేరు,
A difficult or dangerous road, wilderness.

గవ్యూతిః (స్త్రీ కోశ
యుగం) A league-

గవ్యూతిః ||నీ|| ౧ కోశయుగమ్ - రెండుకోశముల
తోవ పేరు. ౨ రాలంబులకు లొకహస్తము, ౩౦౦
హస్తము లొకకోశము. కోశమనఃగా కోసు.

నల్వః (కిష్కు చతుశ్చ
తమ్) A furlong.

నల్వః ||పు|| ౧- కిష్కుచతుశ్చతమ్ = నన్నూలు
హస్తముల ప్రమాణము గల త్రోవ పేరు.

ఘట్టాపథ స్సంసారం

ఘట్టాపథః ||పు|| - సంసారమ్ ||న|| ౧ - పదివిండ్లపట్టు
గల రాజమార్గము పేరు, Chief road in a village

(తత్పుర) స్వావహ
రమ్ ||

ఉపనిహ - రమ్ (పా) ఉపనిహ్వరమ్ ||న|| ౧-
పురస్యతోత్ = దుర్గముగానుండు పురముయొక్క
రాజమార్గము పేరు. A high way;

[ద్యావాప్రథివ్యా రో
దస్యాద్యావా భూమి
చరోదనీ దివస్ప్రథివ్యా

ద్యావాప్రథివీ-రోదనీ-ద్యావాభూమిః ||నీ|| రో
దాన్, నా-దివస్ప్రథివీ ||నీ|| ౨- భూమ్యా కాశముల
పేర్లు. The earth and the sky.

గుళ్ళా తు రుమా

గుళ్ళా-రుమా ||నీ|| - అవణాకరః ||పు|| ౩- చవిటిపట్టు,

(స్వా) ల్లవణాకరః]

ఉప్పుశము, A salt marsh; the salt-producing soil.

ఇతి భూమివిధః.

భూమితోః జేరిన పదనమూహము ముగిసెను.

పూః (స్త్రీ) పురీ నగ
ర్యా (వా) పత్తనం పుట
భదనమ్ । స్థానీయం నిగ
మా

పూః ||రో, ||నీ|| - పురీ-నగరీ ||పు|| - పత్తనమ్ (పా)
పట్టణమ్ - పుటభదనమ్ - స్థానీయమ్ ||న|| - నిగమః ||
పు|| ౨ - పట్టణము పేళ్ళనియొక పక్షము. వీనిలో మొ
దటిమూడు ౧౦౦ గ్రామములవ్యవహారమునకు
స్థానమైయుండు ప్రధానపురములకును, కడను
రెండు కోటల యగ్రద్దలచేత దుర్గములైన పట్ట
ణములకును పేళ్ళనియొక పక్షము A town or city.

(ఐశ్వర్యమును స్థూలనగరం
రాత్నరమ్ ||౧౯|| త)
చాఖానగరం

వేశో (వేశ్యాజనన
మాళియః) ।

అపణస్తుషపద్యాయాః

వివశిః పణ్యవీధికా॥
౨౦॥ రథ్యా ప్రహోలి
ర్విశిఖా
(స్యా) చ్చయో పవ,
(మస్త్రీయమ్) ।

ప్రాకారో వరణ స్సాలః
ప్రాచీనం (ప్రా) న్త తో
వృత్తిః॥

భిత్తిః (స్త్రీ) కుడ్య
మేదూకం (తదన్త
ర్వస్తకీకనమ్)

గృహం గేహాదవసి
తం వేశ్య నద్ధ నికేత
నమ్ ॥౨౨॥ ని శాన్త
నస్త్యనదన భవనాగారి
మన్దిరమ్ । గృహః (పుం
సచ భూమ్నైవ) నిశా
య్య నిలయాలయాః॥

శాఖానగరమ్॥౧౯॥-మూలనగరాత్ = రాజ
ధాంకంతు, అన్యత్ = దాని నమీచముచరించ
బుజుడిచున్యమైన, పురమ్ = పట్టణము, A suburb.

వేశః॥పు॥౧- వేశ్యాజననమాళియః = వేశ్యా
రమూహపుష్కానము పేరు. The abode of harlots.

అపణః॥పు॥౧-విషద్యా ॥నీ॥ ౨-మర్శిక వేల్లు
A shop. [market street.

వివశిః-పణ్యవీధికా॥నీ॥ ౨-అంగడివీధివల్లు, A
రథ్యా-ప్రతోతిః(పా)ప్రహోలి-విశిఖా॥నీ॥ ౩-ప్రా
ణమున ప్రధానమైన రచ్చమిట్ట, A high street.
చయో॥పు॥ ౨-ప్రమ్॥న్న ౨-కోట యుగం
బెట్టినకొటము మట్టిదెన్న మొదలగు హానినట్టు,
A rampart. [A surrounding wall.

ప్రాకారః- వరణః- సాలః- ॥పు॥ ౩- కోట,
ప్రాచీనమ్(పా)ప్రాచీనమ్॥న॥౧-ప్రాన్తతన్యతః =
౨౦॥ ఊరి పట్టు వేయి వెయ్యి గు, A bound hedge.

భిత్తిః॥నీ॥కుడ్యమ్॥న॥౨-గోడ పేళ్ళు, A wall.
ఏదూకమ్(పా)ఏదూకమ్ ॥న॥ ౧-నడుము నడు
కులకొయ్యలు మొదలైనవి వేసిగట్టిగాఁగట్టినగోడ.
Wall strengthened by bones and other hard
substances within. బొద్దాదులు. పూజారమెముక
లుంచి కట్టుగోడ మొదలైనవానిపేరు, A tomb,
A sanctuary filled with relics.

గృహమ్- గేహమ్- ఉదవసితమ్- వేశ్య ॥నీ॥-
నద్ధ॥నీ॥-నికేతనమ్-నిశాన్తమ్- వస్త్యమ్ (పా)
నస్త్యమ్-నడనమ్-భవనమ్-అగారిమ్- మన్దిరమ్॥
నస్త్యనదన భవనాగారి॥న॥-గృహః॥పు.బ॥-నిశాయ్యః- నిలయః- అల
యమ్ । గృహః (పుం-వాసః ॥పు॥కుటి॥నీ॥-సాలా॥పు॥ సఖా॥నీ॥
సచ భూమ్నైవ) నిశా॥౨౦- ఇంటిపేళ్లు, A house; a hall. గృహభిద్ధము
పుంలింగ మైనపుడు నిత్యబహువచనము.

[ధివ్యమోకోనివనం స్థానా ౨ వసథ వా అవసథమ్ - వాస్తు || ఉ || - సంస్త్రాయమ్ - ఉటస్తుచ | సంస్త్రాయముటవమ్-ధామ||న్||న|| - నివేశః ||పు|| - శరణమ్ ||న|| క్షయః||పు||] అధిక పాఠము.

క్షయః] వా సః కు టి

(ద్వియో) శ్చాలా నభా

సంజవనం (త్విదమ్) |

చతుశ్శాలం

(మునీనాంత) త్వర శా

లోటజో (౨ ప్రాయాం)

చైత్యమాయతినం

(తుల్యే)

వాజిశాలా తు మ

స్తుధా |

ఆవేశనం శిల్పిశాలా

ప్రసా పానీయశాలికా||

మఠ (శ్చాత్తాదినిల

యో)

గజ్జా తు మదిరా

గృహమ్ |

గర్భాగారంవానగృహ

మరిష్టం సూతికాగృ

హమ్ ||౨౬|| కుట్టిమో

౨ స్త్రీనిబద్ధా భూశ్చన్ద్ర

ధివ్యమ్-ఓకః ||న్|| - నివసనమ్ - స్థానమ్ -

అవసథమ్ - వాస్తు || ఉ || - సంస్త్రాయమ్ - ఉట

వమ్-ధామ||న్||న|| - నివేశః ||పు|| - శరణమ్

||న|| క్షయః||పు||] అధిక పాఠము.

సంజవనమ్-చతుశ్శాలమ్||౧||౨-నలుదిక్కుల నభి

ముఖముగా నడుమ నెడము విడిచి కట్టి నయింటి

పేళ్ళు, A quadrangle.

వర్ణ శాలా||నీ||ఉటజః||న్న||౨-మునీనాంతత్ =

జునులయొక్క-యింటి పేళ్ళు, A hermitage, a hut.

చైత్యమ్-ఆయతినమ్-||౧||౨-యజ్ఞ శాల పేళ్ళు,

బౌద్ధాలయ మనియు రచ్చ చెట్టనియుం గొండలు,

An altar; a monument, a sacred tree.

వాజిశాలా - మద్దురా ||నీ|| ౨ - గుట్టపుశాల

పేర్లు, A stable [కొట్టము, A workshop.

ఆవేశనమ్||౧||-శిల్పిశాలా ||నీ|| ౨ - కమసాల

ప్రసా - పానీయశాలికా||నీ||౨-చలిపందిరి పేళ్ళు,

A place of refreshment.

మఠః ||పు|| ౧-శాత్తాదినిలయః = శిష్యులు

నన్వ్యాసులు మొదలగువారి గృహము పేరు.

A convent of ascetics; A school of students.

గజ్జా||నీ||-మదిరాగృహమ్ ||న్|| ౨-మద్యము

చేయు నింటి పేరు, A tavern.

గర్భాగారమ్-వానగృహమ్||౧||౨-పడకటిల్లు

మొదలైనయింటిలో పలిభాగము పేళ్ళు, An inner

and private room. ఇందు మొదటిది దేవునిగర్భ

గృహ మని కొందరు.

అరిష్టమ్ - సూతికాగృహమ్ ||న్|| ౨ - పురు

టింటి పేళ్ళు, The lying-in-chamber.

[కుట్టిమః||న్న||౧-తాతికట్టడపు నేల. చన్ద్ర

శాలా శిరోగృహమ్]

శాలా||సీ||- శిరోగృహమ్||న|| ౧-పై మేడపేర్లు.
An apartment on the house top.] [A window,

నాతాయనం గవాక్ష
(సాన్య) స్మృద్ధిపో
(౭ప్రీ) జనాశ్రయః ।

నాతాయ..మ్||న||-గవాక్షః||పు|| ౧- కిటికీలపేర్లు.
శుద్ధిపః||న్న|| జనాశ్రయః ||పు|| ౧- ఆస్థానము
మొదలయిన మండపము పేర్లు, A temporary
hall; a sanctuary.

హర్మ్యాది (ధనినాం
వాసః)

హర్మ్యమ్||న|| ౧-ధనినామ్=ధనికులయొక్క,
వాసః = గృహము పేరు, ఆదిశబ్దముచేత అట్టాల
కాదినామములును గలవు. The abode of the
wealthy. A grand edifice.

సాసాదో (దేవ భూ
భుజామ్)|| ౨౭||

సాసాదః||పు||౧- దేవభూభుజామ్= దేవగృహము
లేక రాజగృహము, A temple or palace.

సాధో(౭ప్రీ) రాజ
సదన ముపకార్యోప
కారికా ।

సాధః||న్న||-రాజసదనమ్||న||-ఉపకార్యా-ఉప
కారికా||సీ|| ౪- రాజగృహము పేర్లు; A royal
residence. ఉపకార్యోపకారికా శబ్దములు గుడా
రము పేర్లని కొందఱు, A tent.

స్వస్తిక స్వర్వతోభ
ద్రో నన్ద్యావస్తావయో
(౭పిచ) ||౨౮|| పిచ్చన్ద
కః (ప్ర)భదాహి భవన్తి
శ్వరసద్రనామ్)
(త్ర్యగారం భూభుజా)
మస్తః పురం (సాన్య) దవ
రోధనమ్ ||౨౯|| శుద్ధా
స్త శ్చావరోధ శ్చ

స్వస్తికః-స్వర్వతోభద్రః-నన్ద్యావస్తావ ర్తః-పిచ్చన్దకః
||పు|| ౪ - ఆదిశబ్దముచేత రుచిక వర్ణమానములు
మొదలైనవియు, ఈశ్వరసద్రనామ్=రాజదేవగృ
హముల, ప్రభదాః = ద్వారభేదాదిభేదములచే
బుట్టిన రచనావిశేషములు, భవన్తి=అగుచున్నవి.
అస్తఃపురమ్-అవరోధనమ్||న||- శుద్ధాస్తః- అవరో
ధః||పు||౪- భూభుజామ్=రాజులయొక్క, త్ర్యగ
రమ్=ప్రీఃన్న యింటి పేరు. Seraglio; harem.

(సాన్య) దట్టః డౌమ
(మస్త్రీయామ్)

అట్టః ||పు||-డౌమమ్-(పా)క్షోమమ్||న్న||౧-
యుద్ధము చేయుటకయి వాకిట మణ్ణిపముమీదఁ
గాని, కొత్తశముమీదఁగాని కట్టినయిండ్ల పేర్లని
కొందఱు అందురు. మేడలకు వెనుక దిక్కున గట్టి
యుండు గృహము పేర్లని కొందఱు అందురు.

A fortified place in
front of a building.

ప్రభూః ప్రభూః-అలిద్దః(పా) అలిద్దః పు||
అలిద్దః ప్రకోష్ఠకే||

3-తలవాకిటి ముందటనుండు ప్రకోష్ఠము పేళ్లు,
A terrace before the house door; portico.

గృహవగ్గహణీదేహ

గృహవగ్గహణీ-దేహలీ||సీ|| ౨-గడపపేళ్లు.
The threshold- [ముందలి]పేళ్లు, A court or yard.

అజ్ఞామ్(పా) అజ్ఞామ్-చత్వరమ్-అజ్ఞామ్||స|| ౩-
(అజ్ఞాద్వాని) శిలా

అజ్ఞామ్(పా) అజ్ఞామ్-చత్వరమ్-అజ్ఞామ్||స|| ౩-
శిలా||సీ|| ౧-అథస్తాద్వాని=గడపక్రిందిలోక్తుడు
మానిన, అడ్డకమ్మి, The lower timber of a gate.

నాసా (దారుపరిస్థి
తమ్)||

నాసా||సీ|| ౧ ఉపరితమదారు=గడపకు పైనుండు
మానిన; లక్ష్మీకమ్మి, The upper timber.

ప్రచ్ఛన్న మన
ద్వారం(స్వాత్)

ప్రచ్ఛన్నమ్-అన్తర్వాగమ్||స|| ౧-లోపలివాకిటి
పేళ్లు, A private door. [A back door.

పక్షద్వారంతు పక్షకః
వలిక నీధే) పటల పా
స్తే(౭౪)

పక్షద్వారమ్||స||-పక్షకః||పు|| ౨-దిడ్డివాకిలిపేళ్లు.
వలిఃమ్ - నీధేమ్ - పటలపాస్తమ్ ||స|| ౩-
చూరుకొణిగ పేళ్లు, The edge of the thatch.

వటలం ఛడి|| ౩౨||
గోపానసీ (తు వలభీ
చ్ఛాదనేవశదారుణి)

వటలమ్-ఛడిః||మ్, సీ|| ౨- కప్పుపేళ్లు. 'Roof
గోపానసీ ||సీ|| ౧- వలభీచ్ఛాదనే = కొణిగ
కాధారమైన పట్టెగు గప్పుచున్న, వక్రదారుణి =
వంకరమౌనిపేరు. కొందఱు గోపానసీవలభిశబ్ద
ములు రెండును గృహమునకు కప్పైన వక్ర
దారుపు పేళ్ళందురు, The wood of a thatch.

కపోతపాలికాయాం
తు విటక్కుం (పున్నపు
నశమ్) ౩౩||

కపోతపాలికా ||సీ||- విటక్కుమ్||మ్|| ౨- నా
ర్యవిహారస్థానాదుల యందుం జనురమైన కత్తు
లుండు మాచుపేళ్లు, A viary or dovecot-

(స్త్రీ) ద్వార్యారం
ప్రతిహరః

ద్వార్యార్, సీ|| ద్వార్యమ్||స|| ప్రతిహరః||పు||
౩-వాకిటిపేళ్లు, A gate; entrance. [seat.

(స్వా) ద్వితర్దిస్తు వేదికా
తోరణో(౭౭ స్త్రీ)
బహిర్వారమ్

ద్వితర్ది-వేదికా||సీ|| ౨-అరుగుపేళ్లు, A raised
తోరణః||మ్|| - బహిర్వారమ్||స|| ౨- పుష్ప
మాలికాదులు గట్టుటకొరకు గృహమువెలుపల

		నంభద్వయముచే గట్టంబుగన ద్వారముపేళ్లు. The outer gate, an ornamental arch.
(పురద్వారంతు) గో పురమ్	381	గోపురమ్ ౧ - పురద్వారమ్ = పట్టణపు వాకిలిపేరు, A city gate or temple gate,
(కూటం పూర్వం య) ద్ధస్తినఖ (స్తస్తి)		హస్తినఖః పుర-పట్టణపువాకిట శత్రువులు గొట్టున రాకుండ నిజ్జూన్యతముగా వేసిన కుంటిదిన్నెపేరు, A turret protecting the ap- proach to the gate of a city or fort.
(న్నభతి)ను కవాట మరరం (తుల్యే)		కవాటమ్ (పా) కపాటమ్ - అరరమ్ త్రి ౨ - కలపుపేళ్లు, A door.
తద్విష్కమ్మే ౨ ర్గ లం (ననా)	382	అర్గలమ్ స్స ౧ - తద్విష్కమ్మే = ఆ తలుపు మొక్క - గడియ మార్చినిపేరు, Door-bolt or bar
ఆరోహణం (స్యా)		ఆరోహణమ్ - సోపానమ్ న ౨ - సోపానముల పేళ్లు, Stairs, steps of a staircase.
తోసానం నిశ్శేణి స్వధిరోహణీ		నిశ్శేణిః - అధిరోహణీ నీ ౨ - నిచ్చెనపేళ్ళు, A ladder. [A broom.
సమ్మార్జనీశోధనీ (స్యా)		సమ్మార్జనీ-శోధనీ నీ ౨ - చీపురుకట్టపేళ్లు.
తస్యకరో ౨వకర (స్త యా 3౮ క్షిప్తే)		సంకరః - అవకరఃపు 3 - తయా = ఆచీపురు కట్టచే, క్షిప్తే = తుడువబడిన ధూళి మొదలైన దానిపేళ్లు, Dust or sweepings.
ముఖం నిస్సరణమ్		ముఖమ్ - నిస్సరణమ్ న ౨ - ఇంటివాకిట నుండు ప్రదేశముపేళ్ళు, The entrance of a house.
సన్నివేశో నికర్షణమ్		సన్నివేశః పు - నికర్షణమ్ న ౨ - పట్టణము చుట్టువాటినిబయలుపేళ్లు, An open space in a town or village.
(సమా) సంవసథ గ్రామా		సంవసథః - గ్రామః పు ౨ - గ్రామము పేళ్లు, A village.
వేశ్యభూ ర్వాస్తు(ర ప్రియామ్)	32	వేశ్యభూః నీ - వాస్తుః పు ౨ - ఇల్లుగట్టుటకు యోగ్యమయిన భూమిపేళ్లు, Building-ground, The site of a habitation.
గ్రామాస్త ముపశ		గ్రామాస్తమ్ - ఉపశల్యమ్ న ౨ - గ్రామ

ల్యం (స్యాత్)	సమీపప్రదేశములపేళ్లు, Space near a village
సీమసీమ (స్త్రియా	సీమాన్-సీమాః, సీ, ౨-పాలి మేర గుణుతు
ముఖే)	పేళ్లు, The boundary or limit.
ఘోష ఆభీరవల్లి (స్యా)	ఘోషఃపు-ఆభీరవల్లిఃసీ, ౨-గొల్లవల్ల పేళ్లు,
త్వక్తణ శృబరాలయః	A station of cow-herds.
ఇతి పురవర్గః.	వక్త-ణః-శృబరాలయః పు ౨-బోయవల్ల పేళ్లు,
	The abode of the lowest men.
	వట్టణముతోఁ జేరిన పదిసమూహము ముగిసెను.
<hr/>	
మహీధరిశిఖరిశ్శాభృ	మహీధరిః-శిఖరీన్-శ్శాభృత్ - అహర్యః-
దహర్యధర పర్వతాః	ధరః-పర్వతః-అద్రిః-గోత్రః-గిరిః- గా)వాన్
అది గోత్ర) గిరిగా	అచలః-శైలః-శిలోచ్చయఃపు ౩-కొండపేళ్లు,
వాచల శైల శిలోచ్చ	A mountain or hill.
యాః ౩౯ లోకాలోక	లోకాలోకః-చక్రవాలః పు ౨-భూమికి
శ్చక్ర) వాల	గోటవలెఁ జట్టుకొనియుండు పర్వతము పేళ్లు.
	A range surrounding the earth.
స్త్రికూట స్త్రికక	త్రికూటః-త్రికకుత్ ద్ పు ౨-త్రికూట
(త్సమా)	పర్వతముపేళ్లు, A hill with three peaks.
అస్తస్త్త చరమశ్శాభృ	అస్తః - చరమశ్శాభృత్ పు ౨- అస్త
	పర్వతముపేళ్లు The western mountain.
ఉదయః పూర్వపర్వత	ఉదయః - పూర్వపర్వతః పు ౨- ఉదయ
౪౦	పర్వతముపేళ్లు, The eastern mountain.
హిమాలయోఽది)	హిమాలయః- అద్రిరాజః పు ౨ హిమవ
రాజ స్వాస్థ్య స్థలయ	త్పర్వతముపేళ్లు, మలయః- చందనాలయః పు
శ్చస్తనాలయః)	౨-మలయపర్వతముపేళ్లు.
హిమవాన్నిషధో వి	హిమవాన్ త్ నిషధః-విన్ధ్యః - మాల్య
న్ధ్యో మాల్యవాన్ ప	వాన్ త్ - పారియాత్రికః- పు - గన్ధమాదనమ్
రియాత్రికః గన్ధమాదన	న ౩-మటియు హేమకూటము మొదలైనవి
మన్యేచ హేమకూ	ప్రత్యేక పర్వతములు.
టాకయో సగాః ౪౧	

పామాణ వృస్తర గా) పామాణః - ప్రస్తరః - గ్రావాన్ - ఉపలః -
 వోప లాశ్మాన శ్శిలా అశ్మాన్ ||పు|| శిలా - దృవత్ - (పా)దృశత్ ||
 దృవత్ | ద్||సీ|| ౭-రాతిపేళ్ళు, A stone or rock.

కూటో (౭ప్రీ) శిఖరం కూటః||పు||-శిఖరమ్ ||పు||-శృజమ్||న|| ౩-
 శృజం పర్వతశిఖము పేళ్ళు, A peak or summit.

ప్రపాతస్థ తటో ప్రపాతః-తటః-భృగుః||పు|| ౩-కొండచటియ పేళ్ళు,
 భృగుః|| ౪౨|| A precipice : a slope.

కటకో (౭ప్రీనిత మ్బ౭దేః) కటకః||పు||౧-అద్ర్దేః నితమ్బః=కొండనడుము
 పేరు, The side or ridge of a mountain.

స్థుః పృష్ఠ స్థాన స్థుః - ప్రస్థః ||పు|| స్థానః ||పు|| ౩- పర్వతము
 యొక్క సమయమున భూమి పేళ్ళు, Table-land.
 (రప్రీయమ్) |

ఉత్సః పృన్రవణం ఉత్సః||పు||ప్రన్రవణమ్||న|| ౨ - కొండయూట
 పేళ్ళు, A fountain or spring.

వారి పృవాహాని వారిప్రవాహః-నిర్ఘరః - ఝరః||పు||- (పా)
 నిర్ఘరో ఝరః|| ౪౩|| ఝరీ|| ౩-కొండయందుఁబుట్టినజలప్రవాహము,
 A cascade. water - fall.

దరీతు కన్దరో (వాప్రీ) దరీ ||సీ|| కన్దరః ||పు||౨-పర్వతబిలముపేళ్ళు,
 (దేవఖాతబిలే)గుహ|| గుహీ||సీ||- గహ్వరమ్ ||న||- ౨ - దేవఖాత
 గహ్వరం బిలే=దేవతలచేతఁ దృవ్వంబడిన బిలము పేళ్ళు,
 A natural cave, a den.

గణ్డశైలా(స్థుచ్ఛతాః గణ్డశైలా||పు|| ౧-గిరేః = పర్వతమునుండి,
 స్థూలోపలాగిరేః) |౪౪| చ్యుతాః=జాతిన, స్థూలోపలాః=గొప్పరాళ్లపేరు
 Huge rocks fallen form a mountain.

ఖనిః (ప్రీయా ఖనిః (ప) ఖానిః ||సీ||-ఆకరః||పు|| ౨- లోహ
 మాకరః (స్యాత్) రత్నాదులు వుట్టు గనిపేళ్ళు, A mine.

పాదాః పృత్యస్త పాదాః-ప్రత్యంతపర్వతాః||పు||౨-పెద్దకొండ
 పర్వతాః | సమీపమునందుఁ జుట్టుకొనియున్న తిప్పలపేళ్ళు,
 Hilllocks near a mountain.

ఉపత్యకా (౭దే) ఉపత్యకా||సీ||౧-అద్ర్దేః=పర్వతముయొక్క

రానన్నా భూమి)

అనన్నా భూమిః = నమీన మైన కిందటిభూమి పేరు,
Land near the foot of a mountain.

(రూర్ధ్వ) మధిత్య కా॥

అధిత్య కా॥ నీ॥ ౧ - ఉర్ధ్వమ్ = ఎర్రతముయొక్క,
పైనది భూమి పేరు, Land on a mountain.

౪౫॥

ధాతు (రత్నశిల్ప) ద్యుజ్ఞే)

ధాతుః ॥ పు॥ ౧ - అప్రేతముయొక్క,
మనశ్శిలా = హరితాశము, అది = మొదలయిన
శిలావికారముల కన్నిటికిని సామాన్యనామము.

A mineral or fossil, [Red chalk.

గైరికం (తువిశేషతః) ।

గైర్మమ్ ॥ న॥ ౧ - వాని విశేషనామము,

నికుజ్జా (వాక్తి బే
లతాది సిహితోదరే)

నికుజ్జా - కుజ్జా ॥ పు॥ ౨ - లతాదిసిహితోదరే =

౪౬॥

అది మొదలయిన వానిచేతఁగఁబ్బంబడిగృహము

వలె నున్న పొదల పేళ్ళు, A bower: a place
overgrown with creepers &c.

ఇతి శైలవర్గః

ఎర్రతములతో జేరిన పదసమూహము ముగిసెను.

అట వ్యరణ్యం విహితం

అటవీ॥ నీ॥ - అరణ్యమ్ - విహితమ్ - గహనమ్ - కాన

గహనం కాననం వనమ్ ।

నమ్ - వనమ్ ॥ న॥ ౬ - అడవి పేళ్ళు, కాననవనశబ్ద

A grove.

ములుతోఁటకును పేళ్ళని కొండఁబందురు, A forest

మహారణ్య మరణ్యానీ

మహారణ్యమ్ ॥ న॥ ౬ - అరణ్యానీ ॥ నీ॥ ౨ - దొడ్డ

యడవి పేళ్ళు, A large forest.

గృహారామ స్తు నిష్కు

గృహారామః - నిష్కుటః ॥ పు॥ ౨ - ఇంటిచేరువ

ట॥

నున్న తోట పేళ్ళు, A grove near a house.

ఆరామ (స్వాస్థ్య) దుప

ఆరామః ॥ పు॥ - ఉపవనమ్ ॥ న॥ ౩ - కృత్రిమమ్ =

వనం (కృత్రిమం వన

మనుష్యులు పెట్టిన; తద్వనమ్ = ఆ వనము పేళ్ళు,

మేవ తత్) ।

A garden.

అమాత్య గణికా

వృక్షవాటికా ॥ నీ॥ ౧ - అమాత్యగణికా

గేహోపవనే) వృక్షవా

గేహోపవనే = ప్రధానులయొక్కయు, వేశ్యల

టికా॥

యొక్కయు ఇండ్లలోపలి తోట పేరు.

౪౭॥

(పుమా) నాకీడ

అక్రీడః ॥ పు॥ - ఉద్యానమ్ ॥ న॥ ౨ - సాధారణమ్ =

ఉద్యానం రాజ్యస్సాధా

నకలజనులకు సాధారణమయిన, రాజ్యః = రాజు

రమణం వనమ్) |

(స్వాదేతదేవ) ప్రమదావనమ్ [ప్రా] ప్రమదవనమ్ ||న|| ౧-
అన్తఃపురోచితమ్ = అంతఃపురమునకు మూర్తి
తమ్ | ౪౯ ||

వీధ్యాళి రావలి: ప
జ్జి శ్చేణీ
రేఖాన్తు రాజయః |

వన్యా (వనసమూహా
స్యా)

దఙ్కురోఽభినవో
ద్భిని || ౫౦ ||

వృక్షోమహీరుహశ్చా
భివిటపీపాదపస్తరుః | ఆ
నోకహఃకుటస్సాలః ప
లాశీన్రుద్రుమాగమాః ||

వానస్పత్యః (ఫలైః
పుష్పాత్)

(తై రపుష్పా) ద్వన
స్పతిః |

ఓషధ్యః (ఫలపాకా
న్తై)

(స్వా) దవన్ధ్యః ఫలే
గ్రహిః || ౫౧ ||

యొక్క, వనమ్ = ఉభవనము పేర్లు, A public park.
ప్రమదావనమ్ [ప్రా] ప్రమదవనమ్ ||న|| ౧-
అన్తఃపురోచితమ్ = అంతఃపురమునకు మూర్తి
ముచితమైన, ఏతదేవ = ఈరాజుతోటపేరు.

A royal pleasure garden.
వీధిః-ఆలిః-ఆవలిః - పక్షిః-శ్రేణీ ||నీ|| ౫-
పంక్తిమూత్రము పేర్లు, A row or range.
రేఖా (ప్రా) రేఖా-రాజః ||నీ|| ౨- ఎడతెగక
దట్టమైన పంక్తిపేర్లు, A continuous line.
వన్యా ||నీ|| ౧ - వనసమూహము పేరు,
A multitude of groves.

అఙ్కురః [ప్ర] అఙ్కురః-అభినవోద్భిత్ ||దో||పు||
౨-క్రొత్త మొలక పేర్లు, A germin or sprout.
వృక్షః-మహీరుహః-శాఖః ||నీ|| - విటపీ (నీ)-
పాదపః - తరుః-అనోకహః-కుటః-సాలః-పలాశీ||
నీ||-ద్రుః-ద్రుమః- ఆగమః || పు||౧౩- వృక్షము
పేర్లు, A tree.

వానస్పత్యః ||పు|| ౧-పుష్పాత్ = పుష్పమువల
నంబుట్టిన, ఫలైః = ఫలములతోఁ గూడిన మామిడి
మొదలయిన వృక్షముల పేరు. A tree fructify-
ing from blossoms; as the mango &c.

వనస్పతిః ||పు|| ౧-అపుష్పాత్ = పువ్వులు లేక
కలిగిన ఫలములతోఁ గూడిన వనన మొదలయిన
వృక్షముల పేరు, A tree fructifying without
apparent blossoms: As the bread-fruit &c.

ఓషధ్యః ||నీ|| ఫలపాకాన్తై = పండుచునే నశించు
అరటి, వరి మొదలైన వాని పేరు, An annual plant.

అవన్ధ్య-ఫలే గ్రహిః ||౨-గొడ్డువోక ఫలించు
ప్రమాడు పేర్లు, Fruitful.

వన్యోఽఫలోఽవ
కేళీచ

ఫలవాన్ ఫలినః ఫలి

ప్రపుల్లోత్ఫుల్ల సం
పుల్ల వ్యాకోశ వికచ
స్ఫుటః ॥౫౩॥ పుల్ల
(ప్రేతే) వికసితే

స్య రవన్యాదయ
ప్రీతు) ।

స్థాణు(రప్రీ) ధ్రువ
శృంగుః

(హ్రస్వశాఖాశిఫః)
క్షుపః ॥౫౪॥

(అప్రకాణ్డే) స్తమ్భ
గుత్మా

వల్లితు వ్రతతి ర్లతా

(లతాప్రతానినీ)వీరు
ద్దుర్మిన్యులవ ఇత్యసి
॥౫౫॥

(నగాద్యారోహ)ఉ
చ్చాయ ఉత్పేధ
శోచ్యచ్యాయచ్చ (సః) ।
ల(ప్రీ) ప్రకాణ్డాన్సు-
ర్థ (స్యాన్మూలాచ్చా
ఖావధేన్తరోః) ॥౫౬॥

(నమే) కాఖాలతే

వన్యః-అఫలః-అవకేళీ ॥౫౩॥ ౩-గ్రొడ్డుమాని
పేళ్ళు, Barren fruitless.

ఫలవాన్ ॥౫౪॥-ఫలినః- ఫలిన్ ॥ ౩-తత్కాల
మునం బండియున్నమానిపేళ్ళు, Bearing fruit.

ప్రపుల్లః-ఉత్ఫుల్లః-నంపుల్లః - వ్యాకోశః-
(పా) వ్యాకోశః-వికచః-స్ఫుటః-పుల్ల, వికసితః ।
౫ - వికసించినదానిపేళ్ళు, Blown as a flower.

అవంధ్యశబ్దము మొదలు వికసితశబ్దమువఱకు
నన్ని శబ్దములును త్రిలింగములు.

స్థాణుః॥౫౫॥-ధ్రువః-శృంగుః॥పు॥ ౩ మ్రోడు
పేళ్ళు, The trunk of a lopped tree.

క్షుపః॥ పు॥ ౧ - కుటుచకొమ్మలును ఊడలును
గలిగియున్న గుఱ్ఱమాచుపేరు. A small tree
with short branches.

స్తమ్భః-గుల్మః॥పు॥౨-ప్రకాండము లేక ఆకులు
తలుచుగాగలదానిపేళ్ళు. ప్రకాండమనవేళ్లకును
కొమ్మలకును సదుమ నుండుభాగము, A shrub.

వల్లి(వ) వల్లిః-వ్రతతి-లతా॥నీ॥ ౩- తీగపేళ్ళు
A creeper.

వీరుత్ ॥౬౧॥-గుల్మిన్ ॥నీ॥-ఉలపః॥పు॥౩ - తీగల
గుంపు గలపొడపేళ్ళు, ఆకులనమూహము గల
తీగపేళ్ళని కొండలు, A spreading creeper.

ఉచ్చాయః-ఉత్పేధః-ఉచ్చాయః॥ పు॥ ౩-
నగాద్యారోహః = పర్వతాదుల పొడవుపేళ్ళు,
The height of a tree, hill &c.

ప్రకాణ్డాన్సు-స్థ-పు॥౨-మూలాత్ - వే
రు మొదలు, కాఖావధేః = కొమ్మలవరకు గల,
తరోః=చెట్టుయొక్క మధ్యభాగము, The trunk.

కాఖాలతా॥నీ॥౨-కొమ్మపేళ్ళు A branch.

సంస్థానా శాలే

సంస్థానా-శాలా||నీ|| ౨ - మౌక్తికు మొదటి కొమ్మ పేళ్ళు, A principal branch.

శిఫా జటే

శిఫా-జటా||నీ|| ౨ - చెట్టు మొదటి యూడల పేళ్ళు A fibrous root.

(శాఖాశిఫా) ౨ సరో
హ (స్వామ్యస్థూలాచ్చ
[౧౦౫ తా ల తా] || ౫౭ ||

అవరోహః||పు|| ౧ - వాఖాశిఫా = చెట్టు కొమ్మలు యందలి యూడలకును, మూలాత్ = చెట్టు మొదటనుండి, అగ్రమ్ = కొనవరకు, ౫ తా = పోయిన, ల తా = తీగనును పేరు, A scandent fibre.

శిరో ౨ [౧౦ శిఖరం
(వానా)

శిః||నీ|| ౧ - అగ్రమ్||నీ|| శిఖరమ్||వ్న|| ౩ - చెట్టు కొన పేళ్ళు, The top or crown of a tree.

మూలం బుధో ౨
జీనామకః||
సారో మజ్జా (సమా)

మూలమ్|| నీ|| - బుధ్ః (సా) జీర్షః - అజీర్షా నామకః||పు|| ౩ - చెట్టు మొదటి పేళ్ళు. The root. సారః - మజ్జా ||నీ||, పు|| (ప్ర) మజ్జా||నీ|| ౨ - చెట్టులో నుండు చేప పేళ్ళు. The pith

త్వక్ (ప్రీ) వల్కలవ
ల్కల (మప్రీయామ్)||

త్వక్||చీ||, నీ|| - వల్కమ్ - వల్కలమ్||వ్న|| ౩ - నార పేళ్ళు, The bark.

కాష్ఠం దార్శిన్యనం
త్వక్ ఇధ్మ మేధ
సమిత్ (ప్రీయామ్)
నిష్కుహః కోటరం
(వానా)

కాష్ఠమ్ - దారు||నీ|| ౨ - కోయ్య పేళ్ళు, Wood. ఇధ్మమ్ - ఏధః||నీ|| నీ|| - ఇధ్మమ్ ||నీ|| - ఏధః|| పు|| - సమిత్ ||ధీ||, నీ|| ౫ - సమిధల పేళ్ళు, Fuel. నిష్కుహః||పు|| - కోటరమ్|| వ్న|| ౨ - మౌక్తికు లొట్ట పేళ్ళు. The hollow of a tree.

వల్లరీ మజ్జరీ (ప్రీ)
యా|| ౫౭ ||

వల్లరీ - మజ్జరీ||నీ|| ౨ - పుష్పల గుత్తికిగాని, పూ చిన కొమ్మకుగాని పేళ్ళు. ఇవి ఇకారాంతములును.

A flower-stalk; a compound pedicel.

వత్త్రం పలాశం ఛద
నం దలం పర్ణం ఛదః
(పుమాన్) | వల్లవో
(౨ ప్రీ) కిసలయం

వత్త్రమ్ - పలాశమ్ - ఛదనమ్ - దలమ్ - పర్ణమ్|| నీ|| - ఛదః||పు|| ౬ - ఆకుల పేళ్ళు, A leaf; foliage.

వల్లవః|| వ్న|| - కిసలయమ్||నీ|| ౨ - చిగురు పేళ్ళు, ఆకులతోఁ గూడిన గంటు పేళ్ళని కొందఱుందురు.

A sprout or shoot. A twig full of young leaves

విస్తారో విటపో (౨) ప్రీ

విస్తారః||పు|| - విటపః||వ్న|| ౨ - కొమ్మలు,

యామ్)।

౬౦

చిగుళ్ళు మొదలయిన వాని సమూహము పేళ్ళు,
The branch & its shoot.

(వృక్షాదీనాం ఫలం)

సన్ధ్యం

వృత్తం ప్రసవబద్ధమ్।

సన్ధ్యమ్(పా)శన్ధ్యమ్॥న॥ ౧-వృక్షములు మొద
లయినవానిఫలము పేళ్ళు, Fruit: crops; harvest
వృత్తమ్-ప్రసవబద్ధమ్-॥న॥ ౨-తోడిమ పేళ్ళు,

The foot stalk of a leaf or fruit; the peduncle.

(అమ ఫలే) శలాటు

(స్వాచ్ఛమే) వాన

(ముఖే తి)పు ॥౬౧॥

శలాటుః॥తి॥ ౧-పండనికాయ, Unripe fruit
వామ్ ॥తి॥ ౧- ఎండుకాయ పేరు, Dried
fruit.

క్షారకో జాలకం(క్షి

చే)

క్షారకః॥ పు॥ -జాలకమ్॥ న॥ ౨-కొందలువనరు
మొగ్గలకును- కొందలు వనరుకాయలకును,
కొందలు మొగ్గల గుమికిని పేళ్ళని చెప్పిరి.

A bud or germ.

కలికాకోరకో(౬శ్రి

యామ్)।

(ప్ర) ద్ధుచ్ఛక్తు

స్తబకః

కలికా ॥సీ॥ -కోరకః॥ పు॥ ౨ - ఇంచుకంతవృద్ధి
నొందిన మొగ్గలపేళ్ళు, An unblown flower.

గుచ్ఛకః- స్తబకః॥పు॥ ౨-గన్నేరు మొదలైన
వానియందు నొకకొమ్మయందుగానబడుననేక
పుష్పములగుత్తి పేళ్ళు, A cluster of blossoms

కుట్టలా ముకులా

(౬శ్రియామ్) ॥౬౨॥

(శ్రియ)స్సుమనసః

పుష్పం ప్రసూనం

కుసుమం సుమమ్।

మకరందః పుష్పరసః

కుట్టలః ॥పు॥-ముకులాః ॥పు॥ ౨-అవుగు విక
సింహగల మొగ్గల పేళ్ళు- An opening bud.

సుమనసః॥న, సీ, బ॥-పుష్పమ్-ప్రసూనమ్-
కుసుమమ్-సుమమ్॥న॥ ౩-పువ్వులపేళ్ళు, సుమన
శ్శబ్దము ఏకవచనమును గలదు. A flower.

మకరందః- పుష్పరసః ॥పు॥ ౨-పూదేన పేళ్ళు,

The honey of flowers.

పరాగ స్సుమనోరజః॥

౬౩॥

పరాగః॥పు॥-సుమనోరజః॥న, న॥ ౨-పుప్పొడి
పేళ్ళు, The pollen of a flower farina.

(ద్విహీనం ప్రసవే

సర్వం)

సర్వమ్=(రాగబ్రవృత్తలతాదులు) అన్నియు ప్ర
సవేపుష్పఫలవాచక మైనపుడు, ద్విహీనమ్=స్త్రీ
రింగపుల్లింగములు లేనిది సపుంసకమే యనుట.

(హరీతక్యాదయః
స్త్రీయామ్)॥

అశ్వత్థవైశవ స్థాత్తు
నైయగో ధైజుదం (ఫ
లే) ౬౪॥ బార్హతం చ
(ఫలేజమ్బూజమ్బూజః
(స్త్రీ)జమ్బూజమ్బూజం
(పుష్పేజాతీపృథ్విత
య స్వలిక్ష్ణా)

(వీహయః ఫలే)॥
౬౫॥

(విదార్యాద్యా
స్త్రీయామ్)

(పుష్పేక్షీభేదపి పా
టలా)

బోధిదుమశ్వులదలః
విప్పలః కుజ్జరాశనః॥

అశ్వత్థే ౭౪ కపిత్థే
(స్వ)ర్ధధిత్థగ్రాహిమన్మ
థాః (తస్మిన్)దధిఫలః
పుష్పఫలదస్తశతావపి॥

ఉదుమ్బరే జన్తుఫలా

హరీతక్యాదయః=హరీతకీ, కోశాతకీ మొదలై
నవి, పంసవే=పుష్పఫలవాచక మైనపుడు, స్త్రీ
యామ్=స్త్రీలింగమునందు వర్తించును.

అశ్వత్థమ్ - వైశవమ్ - స్థాత్తుమ్ - నైయగో
ధమ్ - ధైజుదమ్ - బార్హతమ్॥ ౬౪ - చరునగా అశ్వ
త్థాదివృక్షముల ఫలము పేర్కొను.

జమ్బూజః॥ ౬౫ - జమ్బూ - జమ్బూవమ్॥ ౩ - జమ్బూజః
ఫలే=నేరేడుపండు పేర్కొను. The rose apple fruit.

జాతీపృథ్వితయః = జాతీమల్లికాశేఫాలికాది
శబ్దములు, పుష్పే = పుష్పవాచకము లైనపుడు,
స్వలిక్ష్ణాః=తమలింగములు గలవి; స్త్రీలింగములే
యనుట.

వీహయః = వీహిమామముద్గయవాదిశబ్దములు,
ఫలే=ఫలవాచక మయినపుడు, స్వలిక్ష్ణాః=తమ
లింగములు గలవి. పుల్లింగములే యనుట.

విదార్యాద్యాః=విదారీ గమ్భారీ మొదలైన
శబ్దములు, మూలేదపి=పుష్పమున కేగాక మూల
మునకువాచకములయినపుడును, స్వలిక్ష్ణాః=తమ
లింగములు గలవి; స్త్రీలింగములే యనుట

పాటలా=పాటలాశబ్దము, పుష్పే=పుష్పవాచక
మయినపుడుకీభేదపి=నపురానకలింగమునందును,
అపిశబ్దమువలన స్త్రీలింగమునందును వర్తించును.
బోధిదుమః - చలదలః - సిప్పలః - కుజ్జరాశనః -
అశ్వత్థః ॥ పు॥ ౫ - రావిచెట్టు, The holy fig-tree,
Ficus religiosa.

కపిత్థః - దధిత్థః - గ్రాహిన్ ॥ - మన్మథః =దధి
ఫలః - పుష్పఫలః - దస్తశతః ॥ పు॥ ౭ - వెలగచెట్టు,
The wood-apple tree, Feronia elephantium.

ఉదుమ్బరః - జన్తుఫలః - యజ్ఞాజ - హేమదు

యజ్ఞాలోహేమదుగ్ధకః॥
కోవిదారేచమరికః
కుద్దాలోయుగస్మితకః॥

సప్తవర్ణేవిశాలత్వం
కృష్ణదోవిషనుచ్ఛవః॥

ఆరగ్వధే రాజన్యక
శమ్యాక చతురజ్జులః॥
ఆరేవత వ్యాధిఘాత
కృతమాల సువర్ణకాః॥
(స్వ)ర్జమ్బా రేనస్తశత
జమ్బుజమ్బూరజమ్బులః
వరుణే వరణ స్నేతు
స్త్రికళాకః కుమారకః॥
పున్నాగే పురుష స్తు
కః కేసరో దేవవల్లభః॥
చారిభద్రే నిమ్మతరు
ర్మదారః పారిజాతకః॥
తివికే న్యననో నేమీ
రథదు రతిముక్తకః॥
వజ్రుల శ్చిక్చిక్చాచ
(కర్వా) పీతన కపీత
నా ఆమ్రాతకే

మధూ కే తుగుడ
పుష్పమధుద్రుమా 23
వానవస్థ మధుష్టీతా
జలజేత్రమధూలకః॥
పీతా గుడఫల స్పృంసీ

గ్ధకః॥పు॥ర-అత్తిచెట్టుపేళ్ళు, Glomerous fig tree
కోవిదారః-చమరికః-కుద్దాలః-యుగపత్రికః
॥పు॥ర- ఎజ్జికాంచనపుచెట్టు పేళ్ళు. Mountain
ebony. Bauhinia variegata.

సప్తవర్ణః॥పు॥- విశాలపత్రిక్ చ, నీ॥ శారదః॥
పు॥(పా) శారదీనీ॥విషనుచ్ఛవః ॥పు॥ర-ఎడాకు
పేళ్ళు, Echites scholaris.

ఆరగ్వధః (వ) ఆరుగ్వధః - రాజన్యకః-
శమ్యాకః(పా) శమ్పాకః-సమ్పాకః-చతురజ్జులః
ఆరేవతః-వ్యాధిఘాతః-కృతమాలః-సువర్ణకః॥
పు॥ర-రేలచెట్టుపేళ్ళు, Cassia fistula.

జమ్బూరః-దస్తశతః-జమ్బుః-జమ్బూరః-జమ్బు
లః॥పు॥గి-నిమ్మచెట్టుపేళ్ళు, Lemon tree,
వరుణః-వరణః-స్నేతుః-తిక్తశాకః॥కుమార
కః॥పు॥గి-ఉలిమిరిచెట్టుపేళ్ళు, Crataeva Tapia
పున్నాగః-పురుషః-తుజ్జః-కేసరః-దేవవల్ల
భః॥పు॥గి-సురపొన్నపేళ్ళు, Rottlera tinctoria.
చారిభద్రః-నిమ్మతరుః-మదారః-పారిజాతకః-
పు॥ర-చారిజాతముపేళ్ళు, Coral tree.

తివికః-న్యననః-నేమిః-రథదుః॥అశిముక్త
కః-వజ్రులః-చిత్రీకృత్ ॥పు॥2 నమ్మిచెట్టుపేళ్ళు
Dalbergia Oujeinensis.
పీతనః-కపీతనః-ఆమ్రాతకః॥పు॥3-అంబాశపు
చెట్టుపేళ్ళు, Spondias Mangifera.

మధూకః=గుడపుష్పః-మధుదుగ్ధముః-వా
వస్థః - మధుష్టీలః॥పు॥గి-ఇప్పమానిపేళ్ళు
Bassia Latifolia. (పేరు

మధూలకః॥పు॥౧- నీటబుట్టినయిప్పమాని;
పీలుః-గుడఫలః-స్పృంసీ॥నా॥పు॥3-గోగుపేళ్ళు
Cannabis sativa. Careya arborea-

(తస్మిన్ స్థగిరినమ్మవే) ||
అక్షోటకస్తరాతా
(దాస్)
వజ్రోలేతునికోచకః ||

అక్షోటకః - కస్తూరాలః (పా) కస్తూరాలః || పు ||
అ-గీరినమ్మవే తస్మిన్ = కొండగోళు, *juglans regia*
(వేళ్ళు, *Alangium*
అక్షోటకః - నికోచకః || పు || ౨ - ఊడుగుచెట్టు

వలాశే కింశుకః పరో
వాతపోధో
(౭౪) వేతనే || ౭౫ రథా
భ్రువువిదుల శీతవా
నీరవశులః ||
(దాస్) పరివ్యాధ విదు
తానా దేయించామ్ము
వేతనే || ౭౬ ||

వలాశే-కింశుకః - పర్వః - వాతపోధః || పు || ౭-
మోడుగ చెట్టు వేళ్ళు, *Butea frondosa*
వేతనే-రథః-అభ్రువు-విదులః-(పా) విదురః-
శీతః-వానీరః-వశులః || పు || ౩-వబ్బలిచెట్టు
వేళ్ళు, *The rattan plant*.
పరివ్యాధః-విదులః-నాదేయి||నీ|| అమ్ము
వేతనే||పు|| ౪-నీరువబ్బలిచెట్టు వేళ్ళు.

శోభాజ్ఞానే శిగుత్త
గస్తకాక్షీ బమోచకః
(రక్తోపా)
మధుశిగు (స్నాన్య)
దరిష్టః ఫేనిల (స్నమా) ||

శోభాజ్ఞానే - శిగుః - శీర్షగస్తకః - అక్షీబః -
(ప) అక్షీబః-మోచకః || పు || ౫-మునగ చెట్టు వేళ్ళు.
Moringa Pterygosperma.
మధుశిగు||పు|| ౧-ఎఱ్ఱపువ్వుల మునగ పేరు
అరిష్టః-ఫేనిలః || పు || ౩-కుంకుడుచెట్టు వేళ్ళు,
Soapnut tree.

విల్వశాణ్డిల్వశైలూషా
మాలూరశ్రీఫలావతి
ప్లక్షీ జటి పర్కటి
(స్నాత్)

విల్వః-శాణ్డిల్వః-శైలూరః-మాలూరః-శ్రీఫలః
|| పు || ౬-మారేడుచెట్టు వేళ్ళు, *Egle Marmelos*
ప్లక్షీ-జటి || న్ || పర్కటి || న్ || పు || (ప) జటి-
పర్కటి || నీ || ౩-జావీ చెట్టు వేళ్ళు, *Ficus venosa*.

వ్యగోధో బహు
పాద్యులః || ౭౮ ||
గాలవశ్శాబరో లోధ
సిరీటస్త్రిల్వ మార్జనా ||

వ్యగోధః - బహుపాత్ || ద్ || - వటః || పు || ౩-
మట్టిచెట్టు, *Banyan or the Indian fig tree*.
గాలవః-శాబరః-(పా) సాబరః-లోధః-తిరీటః
తిల్వః-మార్జనః || పు || ౯-లోద్దుగుచెట్టు వేళ్ళు,
Symplocos racemosa.

అమ శూతో
రనాలో

అమః - చూతః - రసాలః || పు || ౩-మామిడి
చెట్టు వేళ్ళు, *Mango tree*.

(2సా)నమాకారో నమాకారః॥పు॥౧-అతిసారభఃఅసా=మిక్కిలిపరిమ
(2తిసారభః॥ 2౯॥ శమఃగలమూమిడి, A very fragrant sort of mango
కుమ్భాలూ బలకే(క్రీ కుమ్భమ్ - ఉలూఖలమ్ ॥న॥-కొళికః-
జే) కాశికో గుడ్డులుః గుడ్డుః-పునః ॥పు॥ ౫ - గుగ్గిలపుచెట్టు పేళ్ళు,
పురః! The baubul tree, Bdellium. కుమ్భాలూఖల
మ్- అని యేక నామముగాఁ గొంద రందురు.

శేలుఃశేమ్లాతకశ్శీత శేలుః-శేమ్లాతకః-శీతః-ఉద్దాలః- బహువా
ఉద్దాలో బహువారకః రకః॥పు॥ ౫-విరిశి చెట్టుపేళ్ళు, Gordia myxa.
రాజాదనమ్॥న॥-ప్రియాలః (పా) పియాలః-
శ్చ నన్న కద్రు ధనుః సన్నకనుః - ధనుఃపటః (స) ధనుపటః ॥పు॥ర-
పటః! మారటిచెట్టుపేళ్ళు, Ghironjia Sapida.

గమ్భారీ సర్వతోభా గమ్భారీ - సర్వతోభాదా - కాశ్మరీ - మధువ
ద్రాకాశ్మరీ మధుపర్ణి ర్ణికా - శ్రీవర్ణి-భద్రవర్ణి-॥నీ॥ కాశ్మర్యః ॥పు॥ 2-
కా॥౧॥ శ్రీపర్ణిభద్ర వర్ణిచ కాశ్మర్యశ్చ గుమ్మడుచెట్టుపేళ్ళు, Gmelina arborea

(వృథ ద్వయోః) కర్కస్తూ ర్బదరీ కోలీ కర్కస్తూ॥-పు॥బదరీ-కోలీ-ఘోష్టా ॥నీ॥ర-
ఘోష్టా ర్బదరీ కోలీ రేగుచెట్టుపేళ్ళు, మొదటి 3 ను గంగ రేగునకు
ను, ఘోష్టాశబ్దము రేగుపండునకును పేళ్ళందురు.

కువలమ్ ఫేనిలే॥౮౨॥ సా కువలమ్- ఫేనిలమ్-సావీరమ్-బదరమ్- కోలమ్
వీరం బదరంకోల ॥న॥౫- రేగుపండుపేళ్ళు, Zizyphus jujuba.

(మధస్యా) త్వాదు త్వాదుకణ్ణకః- వికజ్జతః- సువావృక్షః-
కణ్ణకః! వికజ్జతః గ్రన్థిః-వ్యాఘ్రసాత్ ॥దీ॥పు॥ ౫- పుల్లవెలగ
సువావృక్షోగ్రన్థి వేళ్ళు, Flacourtia Sapida.

వ్యాఘ్రసాదపి ॥౮౩॥ వీరవాతః- నాగరజ్జ॥పు॥౯- నారదపుచెట్టు
వీరవాతో నాగరజ్జో నాదేయూ- భూమిజమ్బుకా॥నీ॥౯ - కాకినేరేడు
పేళ్ళు. ఈ ర- నారదము పేళ్ళందురు.

తిన్దుక స్ఫూర్జకః కాల తిన్దుకః-స్ఫూర్జకః-కాల - పక్షి- శితిసారకః॥
స్ఫూర్జకఃఅసాకోరః పు॥ ర-తిన్దుకచెట్టు పేళ్ళు, Diospyros glutionsa.

కాకేందుః కులకః కాక
పీచుః కాక తిన్దుకే ।

గోలిథోర్మాటలో
ఘట్టా పాటలిర్నోక్షము
మృ.కా॥ ౧౫॥

తిలకః త్సురక శ్రీ
మాన్

(సమకా)పిచూర్మాబు
కా॥ శ్రీవర్తికాకుముదికా
కుమ్భాకైడర్యకట్టులా

క్రముకః పట్టికాఖ్య
(సాస్య) త్పట్టి లాతూ
పిసాదవః ।

తూదస్తుయూషక
ముకో బ్రహ్మణోష్ఠబ్ర
హ్మదారుచి॥ తూలంచ

నీషప్రియక కదమ్పా
స్తు హలిప్రియే

వీరస్పత్నోఽరుష్ధరోఽ
గ్నిముఖభల్లాతకీ(త్రిమ)

గర్దభాణే కన్దరాల
కపిలన సుపార్శ్వకాః ।
ప్రక్షశ్చ తిన్దిడిచిఞ్చాఽ
మికాఽ

(ధో)పీతసారకే॥ ౧౬॥
సర్జకాఽసన బద్ధూక
పుష్పప్రియః జీవకాః ।
సాలేతు సర్జకార్ష్యాకస్య
కర్ణకా సస్యసంవరః॥

౯౦॥

కాకేందుః-కూడిః- కాక పీచుకః-కాక తిన్దుకః ।
పు॥ ౧-నల్లతమిక్ పేళ్ళు, Diospyros tomentosa.

గోలిథః(పా) గోలిథాః-ర్మాటలః॥ పు-ఘట్టా-
పాటలిః (పా) పాటలా॥ నీ- పిచూక్ష-పిచూక్ష-కః
(పా) ముమ్మా-కః ॥ పు॥ ౧- ముమ్మా-పుష్పట్టు పేళ్ళు.

తిలకః-త్సురకః- శ్రీమాన్॥ తే॥ పు॥ ౩ - తిల
కపుచెట్టు. [The tamarix tree.

పిచూక్ష-ర్మాటలః॥ పు॥ ౧-౨ కే-పెట్టుపేళ్ళు,
శ్రీవర్తికా-కుముదికా-కుమ్భా॥ నీ- కైడర్య॥
కట్టులః॥ పు॥ ౧- తేకు చెట్టుపేళ్ళు, Teak.

క్రముకః - పట్టికాఖ్యః-పట్టిన్॥ లాతూపిసా
దవః॥ పు॥ ౪ ఎట్టు లాద్దును పేళ్ళు.

తూదః-యూషః (పా) పూగః- క్రిముకః-
బ్రహ్మణ్య॥ పు॥ ౧-బ్రహ్మణ్యదారు- తూలమ్ ॥ ౧౬-
గంధరావి పేళ్ళు, Hibiscus pobulneus

నీవః-పిచూక్షః- కదమ్పః-హలిప్రియః॥ పు-
౪-౧ డప చెట్టుపేళ్ళు, Nauclea orientalis.

వీరస్పత్నః-రుష్ధరో॥ పు॥ ౧- అగ్నిముఖ ॥ నీ॥
భల్లాతకీ॥ త్రి॥ ౪-జీవ చెట్టుపేళ్ళు, Marking nut.

గర్దభాణః-కన్దరాలః-కపిలనః- సుపార్శ్వకః-
ప్రక్షః॥ పు॥ ౧-౨ బజ్జన్చి పేళ్ళు, Picus tuperculata.

తిన్దిడి (పా) తిన్దిడి - చిఞ్చా - అమికా॥ నీ॥
౩ - చింత చెట్టుపేళ్ళు, Tamarind tree.

పీతసారకః-సర్జకః-సనః (ప) అసనః-బద్ధూక
పుష్ప-ప్రియకః- జీవకః॥ పు॥ ౧ - వేగి చెట్టు
పేళ్ళు, Terminalia Alata tomentosa.

సాలః-సర్జ-కార్ష్యః (పా) కార్ష్యః- అశ్వ
కర్ణకః- సస్యసంవరః ॥ పు॥ ౧- మద్ది చెట్టుపేళ్ళు.
Pentaptera Arjuna.

నదీనర్జు వీరతరు రిద్దో
దుః కకుభోఽర్జునః

రాజాదనఫలాధ్యక్షే
క్షీరికాయా
(మథధ్వయోః) || ౯౦ ||
ఇజ్జుదీ తాపనతరు

హృజ్జరేచర్మిమృదు
త్వచా

పిచ్చిలాపూరణీమా
చాచిరాయ శాల్మలీ
(ద్వయోః) || ౯౧ ||
పిచ్చాతుశాల్మలీపేష్టే

రోచనఃకూటశాల్మలిః
చిరిబిల్వన క్తమాలః
కరజశ్చ కరజ్జ కే || ౯౩ ||

ప్రకీర్యఃపూతికరజః
పూతికః కలిమారకః

(కరజ్జకదా) వడ్డన్దో
మర్కట్యజ్గర్వలర్కీ ||
౯౪ ||

రోహిరోహితకః ప్లిహ
శతుర్దాడిమపుష్పకః
గాయత్రీ బాలతన
యఃఖదిరోదస్తధావనః
|| ౯౫ ||

నదీనర్జు - వీరతరు - ఇద్దోదుః - కకుభః -
అర్జునః || పు || ౯౦ - ఏఱుమద్దిచెట్టు పేళ్ళు.

రాజాదనమ్ - ఫలాధ్యక్షమ్ || ౯౧ || - క్షీరికా|| సీ ||
3 - పాలచెట్టు పేళ్ళు.

ఇజ్జుదీ|| పు || - తాపనతరు || పు || ౧ - గారచెట్టు
పేళ్ళు - పుల్లింగమునందు ఇజ్జుదః, Bramble.

భూర్జః - చర్మీన్ || - మృదుత్వక్ || చ || పు || 3 -
భుజపత్త్రపుచెట్టు పేళ్ళు, The birch tree.

పిచ్చిలా-పూరణీ- మోచా|| సీ || - చిరాయః -
(పా) స్థిరాయః || న, న || - శాల్మలిః || (పా) శల్మ
లిః || పు || ౧ - బూరుగుచెట్టు పేళ్ళు, Silk-cotton tree.

పిచ్చా|| సీ || - శాల్మలీ వేష్టః || పు || ౧ - బూరుగు
బం - పేళ్ళు, Its gum. [బూరుగు పేళ్ళు.

రోచనః || పు || - కూటశాల్మలిః || పు || ౧ - కొండ
చిరిబిల్వః - న క్తమాలః (పా) న క్తమాలః -

కరజః - కరజ్జకః || పు || ౨ - కానుగు పేళ్ళు, Galedupa
Arborea.

ప్రకీర్యః (పా) ప్రకీరః - పూతికరజః - పూతికః -
కలిమారకః (పా) కలికారకః || పు || ౪ - నెమలి
యడుగుచెట్టు పేళ్ళు, Gray Bondue.

వడ్డన్దో || పు || - మర్కటీ - అజ్గారవల్లరీ || సీ || ఈ
3 ను వరుసగా ఆరుగుంటు గల కానుగునకును
తీగెకానుగునకును, నిప్పువన్నెగుర్తులుగల కాను
గునకును పేళ్ళు.

రోహి|| న్ || - రోహితకః - ప్లిహశత్రుః - దాడిమ
పుష్పకః || పు || ౨ - ములుమోదుగు పేళ్ళు.

గాయత్రీ|| సీ || (ప) గాయత్రీ|| న్ || - బాలతనయః -
ఖదిరః - దస్తధావనః || పు || ౩ - చంద్రచెట్టు పేళ్ళు,

Mimosa Catechu.

అరిమేదో విట్టదిరే

కదరః (ఖదిరేసి తే) ।
సోమవల్కలః ॥

(వ్యథ) వ్యాఘ్రపుచ్చ
గర్భర్షహస్తకా ॥౬౬॥
ఏర్ణుడురుబూకశ్చరుచ
కశ్చిత్రకశ్చ (సః) । చ
ఇచ్చః పంచాఘ్నిలోమణ్డ
వర్ణమానవ్యడమ్మకాః ।
(అల్పాశమీ) శమీ
ర(స్యాత్)

శమీనక్తు ఫలాశివా ।
పిండితకో మరునక శ్వ
ననః కరహాటకః ॥౬౮॥
శల్యశ్చ మదనే

శక్రపాదపః పారిభ
ద్రకః । భద్రదారు ద్రు
కిలిమం పీతదారుచదా
రుచ ॥ పూతికావ్యం చ (స
ప్తస్య దేవదారుణ్య
భద్రయోః) । పాటలిః
పాటలా ౨ మోఘా
కాచస్థాలీ ఫలేరుహః ॥
కృష్ణవృంతా కుబేరాక్షీ ।

శ్యామాతు మహిలా
హ్వయా । లతాగోవర్ధినీ
గుడ్ధా) పియఙ్గుః ఫలినీ

అరిమేదః - విట్టదిరః ॥ పు॥ ౨ - మర్కంధము గల
చంద్రబేళ్ళు, వెలితుమ్మపేళ్ళని కొందఱునును.
A fetid mimosa. A white mimosa

కదరః - సోమవల్కలః ॥ పు॥ ౨ - వెలిచంద్రపేళ్ళు

వ్యాఘ్రపుచ్చః - గర్భర్షహస్తకః ఏర్ణుడు - ఊరు
బూకః - రుచకః ॥ (పా) రుబుకః - చిత్రకః - చఇచ్చః -
పంచాఘ్నిలః - మణ్డః - వర్ణమానః - వ్యడమ్మకః ॥ పు॥
౧౧ - ఆముదవుచెట్టుపేళ్ళు, Palma christi, Ricinus
communis.

శమీరః ॥ పు॥ ౧ - అల్పాశమీ = పిన్నజమ్మి చెట్టు
పేరు. [Mimosa albida.

శమీ - నక్తు ఫలాశివా ॥ నీ ॥ ౩ - జమ్మి చెట్టుపేళ్ళు,
పిండితకః - మరునకః - శ్వననః - కరహాటకః -
శల్యః - మదనః ॥ పు॥ ౬ - మంగ చెట్టు పేళ్ళు,
Vangueria spinosa or Gardenia dumetorum.

శక్రపాదపః - పారిభద్రకః ॥ పు॥ భద్రదారు -
ద్రుకిలిమమ్ - పీతదారు (పా) పూతిదారు - దారు -
పూతికావ్యమ్ ॥ న ॥ ౭ - దేవదారు వృక్షము. దేవదా
రుశబ్దము ॥ ప్న ॥ Uvaria longifolia; Commonly
called deodor.

పాటలిః ॥ పృ॥ పాటలా - అమోఘా - (ప) మో
ఘా - కాచస్థాలీ (పా) కాలస్థాలీ - ఫలేరుహః - కృష్ణ
వృంతా - కుబేరాక్షీ ॥ నీ ॥ ౭ - కుబ్జాట్టు చెట్టు పేళ్ళు
The trumpet flower. Bignonia suave-olens.

శ్యామా - మహిలా హ్వయా - లతా - గోవర్ధినీ
గుడ్ధా) - పియఙ్గుః - ఫలినీ - ఫలి - విష్వక్సేనా -
గర్భఫలీ - కామార్భా ॥ నీ ॥ పియకః ॥ పు॥ ౧౨ -

ఫలీ॥౧౦౧॥ విష్ణుకే శేంఠుచెట్టుపేళ్ళు, Nauclea cadamba Afra-
నాగధఫలీ కారమ్మా grant seed so named-

(వీయక కృ (సా)।

మణ్ణాక పర్ణ ప్లతోర్ణ మణ్ణాక పర్ణ:- ప్లతోర్ణ:- నట:- కట్వజ:- మ
కట ట్విక్తి డ్విక్తి ణ్ణ:- శోన్యానాక:- శుకనాస:- ముత్త:- దీర్ఘపున్న:-
శోన్యానాక శుకనా సత్త కటన్నట:- శోణక:- (సా) శోనక:- అరయ:-
దీర్ఘపున్న కటన్నట (సా) అరటు॥పు॥౧౨-దుండీగపుచెట్టుపేళ్ళు; పెద్ద
శోణక శ్చారతా మాచిపేళ్ళుని కొందరంకురు. Bignonia indica

తివ్యఫలా త్వమలకీ తివ్యఫలా॥నీ॥-ఆమలకీ॥త్రి॥ - అమృతా-వయ
(త్రిమ) ॥౧౦౩॥ అమృ స్థా॥నీ॥౪-ఉసిరిక చెట్టుపేళ్ళు. Emblic myrobalan
తాచ నయస్థాచ Terminalia belerica.

(త్రిలిజను) విభీతకః విభీతకః ॥త్రి॥- అక్ష:- తుమ:- కర్న ఫల:-
క్షుప్తమః కర్న ఫలా భూ భూతావాస:- కల్పిదుమః ॥పు॥ ౯. - తాండ
తావాసః కల్పిదుమః॥ చెట్టు, Beleric myrobalam.

అభయా త్వవ్యధా ప అభయా-అవ్యధా- పథ్యా- వయస్థా (సా)
థ్యావయస్థా పూతనా వాయస్థా-పూతనా- అమృతా- హరితకీ- హైను
ఽమృతా హరితకీహై వతి- రేచకీ (సా) చేతకీ - శ్రేయసీ - శివా॥
మవతి రేచకీ శ్రేయసీ నీ॥ ౧౧-కరక చెట్టుపేళ్ళు. Yellow myrobalan.
శివా॥౧౦౪॥ పీఠాదుస్స Terminalia citrina- సరళపు చెట్టుపేళ్ళు.
రలః పూతికావం (చా పీత్రుః - సరలః ॥పు॥ పూతికావమ్ ॥న॥ ౩-
థ) ద్రుమోత్పలః । ద్రుమోత్పలః - కర్లికారః - పరివ్యాధః ॥పు॥
ర్లికారః పరివ్యాధో ౩-కొండగోగు పేళ్ళు. Pentapetes acerifolia
లకుచో లకుచో లకుచః-లికుచః- డహుః ॥పు॥ ౩- కిమ్మరేగు
డహుః॥ ౧౦౬॥ కేళ్ళు, గజనిమ్మ పేళ్ళు, Artocarpus Lucucha.

పననః-కణ్ణికీఫలో పననః(సా)పననః-కణ్ణికీఫలః॥పు॥ ౨ - పననచెట్టు
Bread-fruit. పేళ్ళు, The Jaka tree. Artocarpus integrifolia-

నిచులోఽ మృజఙ్గ నిచులః- అమ్బుజః-ఇజ్జలః (సా)హిజ్జలః॥పు॥
లః ౩-గన్నేరు చెట్టు పేళ్ళు, Eugenia acutangula
కాకోదుమ్మరి కాఫలుః కాకోదుమ్మరికా-ఫలుః-మలపూః (సా) మల

కృష్ణపాక ఫలావిగ్న
సుమేధాః కరమర్దకే॥

౧౧౩॥

కాలస్కన్ధ స్తమాళ
(స్యా)త్తాపిఞ్చ (౨
ప్రభ)సిద్ధకః॥సిద్ధవారే
స్త్రీసురసా నిర్గుణ్డీనా
ణికే (తృపి) ॥౧౧౪॥
వేణీ గరాగరీ దేవతా
లో జీమూత (ఇత్సపి)
శ్రీహస్తీసీతు భూరుణ్డీ
తృణశూల్యం తు మ
లికా ॥౧౧౫॥ భూపదీ
శీతభీరుత్వ
(సైవా)౨స్సోటా (వ
నోద్భవా)

శ్రేఫాలికాతుసువహః
(నిర్గుణ్డీ వీలికాచ సా)
(సితా౨సా) శ్వేత
సురసా భూతవే (శ్వ
భ) మాగధీ । గణికా
యాధికా౨మృ పా
(సావీతా) హేమపుష్ప
కా॥౧౧౬॥ అతిముక్తః
పుణ్డీక (సస్య) ద్వాస
స్త్రీమాధవీ లతా ।
సుమనా మాలతీ జాతి

ఈ కొడిసెచెట్టుయొక్క ఫలము వేళ్ళు.
కృష్ణపాక ఫలః-అవిగ్నః-సుమేధాః-కరమర్దకః॥
పు॥ ౪-౩ లివెచెట్టు వేళ్ళు. కృష్ణపాక ఫలశబ్దముగకు
కృష్ణపాకః-పాకకృష్ణః అను నిలి మొదలగు నానా
రూపములును గలవు, Carissa Carandas-

కాలస్కన్ధః-తమాలః-తాపిఞ్చ॥పు॥ ౩ - సముద్ర
తీరమునందలి నల్లనియాకులుగలచీకటి చెట్టు వేళ్ళు.
సిద్ధకః-సిద్ధవారః-ఇన్ద్రానుజః ॥పు॥- నిర్గుణ్డీ-
ఇన్ద్రాణికా ॥సీ॥ ౫-వావిలి చెట్టు వేళ్ళు, Vitex
trifolia and Nigundo-

వేణీ-గరాగరీ (పా) ఖరాగరీ ॥సీ॥- దేవతాలః(పా)
దేవతాడః-జీమూతః ॥పు॥౪- దేవతాశవృక్షము.
శ్రీహస్తీ-భూరుణ్డీ॥సీ॥ ౨-గురుగు చెట్టు వేళ్ళు
తృణశూల్యమ్ (పా)శృణశూల్యమ్॥స॥ (ప)తృ
ణశూల్యా-తృణశూల్యా-మల్లికా- భూపదీ- శీత
భీరుః ॥సీ॥ ౪-మల్లెచెట్టు వేళ్ళు. Jasmin-
ఆస్సోటా (పా) ఆస్సోతా॥సీ॥౧-వనోద్భవా=
అడవియందుఁబుట్టిన, సైవ=ఆ మల్లెపేరు.

శ్రేఫాలికా-సువహః॥సీ॥౨-నీలికా సా నిర్గుణ్డీ=
నల్లవావిలిచెట్టు వేళ్ళు, Justicia Ganderusa.
శ్వేతసురసా-భూతవేశీ ॥సీ॥౨-సితా అసా =
తెల్లపువ్వులు గల వావిలిచెట్టు వేళ్ళు.
మాగధీ - గణికా - యూధికా - అశ్శుష్టా
॥సీ॥ ౪-అడవి మొల్ల, Jasminum Auriculatum-
హేమపుష్పికా॥సీ॥ ౧-పచ్చపువ్వుల మొల్ల పేరు.
అతిముక్తః పుణ్డీకః ॥పు॥- నానస్తి-మాధవీ.
లతా ॥సీ॥౫-శ్రీశక్తిగురు మొదలవేళ్ళు, Gaertnera.
racemosa ౧౧౭ ॥Jasminum Grandiflorum
సుమనాః ॥సీ॥-మాలతీ-జాతిః॥సీ॥ ౩-బాజి వేళ్ళు.

నస్తలూ నవమాలికా||

౧౧౮||

మాఘ్యం కుష్ఠం

రక్తక స్తు బన్ధూకో
బన్ధుజీవకః |

నహః కుమారీ తరణి
రమ్మానస్తుమహానహః |

౧౧౯||

(తత్ర) శోణే కురవక
(స్తల) పీతే కురణ్ణకః |
నీలీ ఝిణ్ణీ (ద్వయో)

ర్యాణా దానీ చార్తగల

శ్చసా|| ౧౨౦|| సైరేయ

కస్తు ఝిణ్ణీ (స్వా)

(త్రిస్మిన్) కురవకో (౨

రణ్ణే) (పీతా) కురణ్ణకో

(ఝిణ్ణీస్మిన్) సహచరీ

(ద్వయోః) || ఉచ్యతే

జ్ఞం జహ

వజ్రిపుష్పం (పుష్పం

తిలస్య యత్) |

ప్రసిద్ధా నశతపాన

చణ్డాత హయమూర

కాః|| ౧౨౧|| కరవీరే

కరీరేతు క్రకరగర్భ

లా(పుభా) |

ఉన్మత్తః కిరవోధూ

రోధత్తూరః కనకాహ్వ

నస్తలూ-నవమాలికా || నీ|| ౨-విరజాజివేభ్యు,

Double Jasmin;

మాఘ్యమ్-కుష్ఠమ్ || న|| ౨-మొల్లపేభ్యు,

Jasminum multiflorum-

రక్తకః-బన్ధూకః-బన్ధుజీవకః|| పు|| ౩-మంకెన
పేభ్యు, Pentapetes phoenica. (పేభ్యు, Aloe-

నహః-కుమారీ-తరణిః || నీ|| ౩-పిన్నగోరట
అమ్మానః || పు||- మహానహః || నీ|| ౨-పెద్దగో

రట పేభ్యు, Globe amaranth.

కురవకః || పు|| ౧-ఎఱ్ఱపువ్వుల గోరటపేరు.

కురణ్ణకః|| పు|| ౧-పచ్చపువ్వుల గోరటపేరు.

నీలీ-ఝిణ్ణీ|| నీ||-తాణా|| పు||-దానీ || నీ||-ఆర్త

గలః || పు|| ౧-నల్లపువ్వుల గోరటపేభ్యు.

సైరేయకః || పు||-ఝిణ్ణీ|| నీ|| ౨-ములుగోరట
పేభ్యు, Barleria cristata.

కురవకః|| పు|| ౧-ఎఱ్ఱపువ్వులములుగోరటపేభ్యు.

కురణ్ణకః || పు||-సహచరీ || పు|| ౨-పీతాఝిణ్ణీ=

పచ్చపువ్వుల ములు గోరటపేభ్యు.

ఉచ్యతే (పా) ఓభగ్నిపుష్పమ్ || న||-జపా

|| నీ|| ౨-దాననపుచెట్టుపేభ్యు, China rose-

వజ్రిపుష్పమ్ || న|| ౧-తిలస్యయత్పుష్పమ్=

నవపువ్వులపేరు, The blossom of sesamum.

ప్రసిద్ధా-నశతపానః-చణ్డాత-హయమూర

కః-కరవీరః|| పు|| ౧-గన్నేరుపేభ్యు, కొండలు మొ

ఢటిరెండుశబ్దములు తెల్ల గన్నేరునకును తక్కిన

చణ్డాత-హయమూర-కరవీరః-కర్ణినిః || పు|| ౩-వెనుతురు

చెట్టుపేభ్యు.

ఉన్మత్తః-కిరవోధూ-ధూర్తః - ధత్తూరః - కనకా

హ్వయః - మాతులః - మదనః || పు|| ౨-ఉమ్మత్త

యః॥మాతులొ మదన
(శ్చన్యఫలే) మాతుల
పుత్రికః॥

ఫలపూరోబీజపూరో
రుచకో మాతులబుజ్జకే॥

నమీరణేమరువకః
ప్రస్థపుష్పః ఫణిర్జకః॥ జ
మ్బిరో (ఽవ్యథ)

పర్ణానీ కిర్ణకరులేర
కా॥ (సి తే) లైర్జకో (ఽప్ర
పాతీతు) చిగ్గోపహ్ని
సంజ్ఞకః॥ ౧౨౪౫॥

అర్ధావ్యవసూకాఽఽ
స్ఫటిగణరూపవికీరణా
మందార శ్చార్కచర్ణే
(ఽత్ర) శుక్లే॥ లరః
ప్రతాపసా॥

శివమలీ పాశుపతి
ఏకాస్థీలో బకోవసుః॥

వస్తావృతాదసీవృక్ష
రుహజీవన్తి (కేత్యపి) ॥

వత్సాదనీ చిన్నరుహ
గుడూచీత నిక్రికాఽమృ
తా॥ జీవన్తికాసోమవల్లి
విశల్యా మధువర్ణ్యపి
మూర్వా దేవీమధురసా
మూరటా తేజసిన్రవా -
మధూలికా మధుశ్రేణీ
గోకర్ణీ పీలువర్ణ్యపి

పేళ్ళు, Thorn apple. (Datura fastuosa.)

మాతులపుత్రికః॥ పు॥ ౧-అన్యఫలే = దీని
ఫలము పేరు.

ఫలపూరః-బీజపూరః-రుచకః-మాతులబుజ్జకః-

పు॥ ౪-మూదీఫలపుష్పం పేళ్ళు, Citron-

నమీరణః-మరువకః-చిన్తపుష్పః-ఫణిర్జకః-

(పా) ఫణిర్జకః-జమ్బిరః॥ పు॥ ౫-మరుచమాపేళ్ళు,
Sweet marjoram-

పర్ణానీ-కిర్ణకరః-మలేరః॥ పు॥ ౩- నల్లగైర.

అర్జకః॥ పు॥ ౧- తెల్లగైర పేరు.

పాతీ॥ నే॥- చిత్రికః- పహ్ని సంజ్ఞకః॥ పు॥ ౩-

చిత్రిమూలము పేళ్ళు, Ceylon Lead- wort-

అర్ధావ్యవసూకః- అనుకః- అస్ఫటికః (పా) అస్ఫటి
కః-గణరూప-వికీరణ-మందార-శ్చార్కచర్ణి॥ పు॥

౨-జల్లేడు చెట్టు పేళ్ళు, Swallow wort.

అలరికః-ప్రతాపసః॥ పు॥ ౨-తత్రిశుక్లే॥ తెల్ల

జల్లేడు పేళ్ళు, The white swallow wort-

శివమలీ॥ నీ॥-పాశుపతః-ఏకాస్థీలః-బకో- (పా)

బకో-వసుః॥ పు॥ ౫-బకోపుష్పము పేళ్ళు.

వస్తా-వృతాదనీ-వృక్షరుహ-జీవన్తికా॥ నీ॥

౪-బదనిక పేళ్ళు, A parasite plant.

వత్సాదనీ- చిన్నరుహ- గుడూచీ-త నిక్రికా-
అమృతా- జీవన్తికా-సోమవల్లి- విశల్యా - మధు
వర్ణి॥ నీ॥ ౮ - తిప్పతీగె పేళ్ళు, Menispermum
glabrum.

మూర్వా- దేవీ- మధురసా- మూరటా- తేజసి-
న్రవా (పా) సుప్రవా- మధూలికా- మధుశ్రేణీ
(పా) ధనుః శ్రేణీ-గోకర్ణీ- పీలువర్ణి॥ నీ॥ ౧౦-చాగ
చెట్టు పేళ్ళు, Dracona nervosa.

పాతా-అమ్మమవిద్యకరీ
సాపనీ శ్రేయసీ శివా॥
ఏకామీలా పాపచలీ
ప్రాచీనా వనతిక్రికా॥

కటుః కటుంబరాఽశో
కా రోహణీకటురోహి
ణీ మత్స్యపితృకృష్ణభే
దీ చక్రాక్షీ శకులాదనీ॥

ఆత్మగుప్తాఽజహాఽ
వృష్ణా కణ్డూరప్రాప్త
మాయణీ ౧౩౨॥ ఋష్య
ప్రాక్తా శూకశిష్పిఃకపి
శచ్ఛూశ్చ మర్కటీ॥

చిత్రోపచితా నృ
గోగ్రీధీ ద్రవనీశమ్భరీ
పృషా ౧౩౩॥ ప్రత్య
శ్చేణీసుతి శేణీ రణ్డా
మూషికపర్ణపి॥

అపామార్గ శైఖరి
కోధామార్గన మయూ
రకా॥ ప్రతికర్ణకీశవల్లి
కిణిహీ ఖరమజ్జరీ॥

హజ్జికా బ్రాహ్మణీ
పద్మాభార్గి బ్రాహ్మణ
యష్టికా॥ అజ్ఞాం
వల్లి బాలేయశాక
బర్హం వర్ధకాః॥

మజ్జిస్తా వికసా జడ్డీ
సమక్తా కాలమేషికా॥

పాతా-అమ్మమవిద్యకరీ - సాపనీ - శ్రేయసీ-
శివా-(పా)రసా-ఏకామీలా- పాపచలీ-ప్రాచీనా-
వనతిక్రికా॥ నీ ౧౦-అగరుహాఽటి పేర్లు,

Cissampelos hexandra.

కటుః-కటుమ్బరా(పా) కటుమ్బరా-అశోకా-
రోహణీ-కటురోహణీ-మత్స్యపితృ - కృష్ణభేదీ-
చక్రాక్షీ-శకులాదనీ-నీ ౧౧- కటుః రోహణీ పేర్లు,
అశోకరోహిణి మనియుంగలదు, Black hellebore.

ఆత్మగుప్తా-అజహా-అవృష్ణా-కణ్డూర-ప్రాప్త
మాయణీ - ఋష్యప్రాక్తా - శూకశిష్పిః - కపి
శచ్ఛూశ్చ-మర్కటీ-నీ ౧౨-మృగసాండ్చెట్టుపేర్లు,
Dolichos pruriens.

చిత్రో-ఉపచితా-నృగోగ్రీధీ - ద్రవనీ - శమ్భరీ
(పా) నమ్మరీ-నృషా-ప్రత్యశ్చేణీ - సుతి శేణీ-
గణ్డా-మూషికపర్ణి-నీ ౧౦-ఎకక చెవి చెట్టుపేర్లు,
Anthericum tuberosum.

అపామార్గః-శైఖరికః-ధామార్గనః-మయూ
రకః॥పు-ప్రతికర్ణకీ (పా)ప్రత్యకృష్ణీ - కీశవల్లి
(పా)కీశపర్ణి-కిణిహీ-ఖరమజ్జరీ ॥నీ ౧- ఉత్తరేణీ
పేర్లు, Achyranthes aspera.

హజ్జికా- (పా) భజ్జికా-బ్రాహ్మణీ-పద్మా-భార్గి
బ్రాహ్మణయష్టికా-అజ్ఞాంవల్లి-నీ ౧-బాలేయశాకః
బర్హం - వర్ధకః॥పు-బారంగిపేర్లు, చిరు లేకు
పేర్లుని కొందఱందురు, Ovieda verticellata.

మజ్జిస్తా-వికసా-జడ్డీ-సమక్తా-కాలమేషికా-
మణ్డూకపర్ణి-భణ్డీ - భణ్డీ - యోజనవల్లి-నీ ౧-

మణ్డూకపర్ణి భణ్డీ
భణ్డీ యోజనపల్లవః

యాసో యవాసో
దుఃస్పర్శో ధన్యయాసో
కుశాశకః॥౧౩౭॥ రోజినీ
కచ్చ రాసన్తా నము
ద్రాన్తా దురాలభా

పుష్పివర్ణీ పృథక్పర్ణి
చిత్రప ర్ణజ్ఞీవర్ణికా

కోమ్యువిన్నా సింహ
పుచ్చి కలశీ ధావనీ
గుహా

నిదిగ్ధికా స్ఫుశీవ్యా
ఘ్రిబ్రహతీ కణ్ఠకారి
కా॥౧౩౮॥ ప్రచోదనీ
కులీ తుద్రాదుఃస్పర్శా
రాప్తీ కేత్యపి

నీలి కాలాక్షితకా
గ్రామీణా మధుపర్ణి
కా॥ ౧౩౯॥ శీఘ్రీతుతా
దోణీ డోలాచనీలినీ

అపల్లవ స్సోమరాజీ
సుల్లి స్సోమవర్ణి కా
కాలమేషీ కృష్ణఫలా
వాగజీ పూతిఫల్యపి

ప్రహ్వపకుల్యా వైదే
హీమాగధీ చపలా
కా॥ ౧౪౦॥ డోషణా
పిప్పలీ కౌణీకోలా (౭

మణ్డూకపేర్ణ్య. Madder.

యాసో-యావాసో - దుఃస్పర్శః - ధన్యయాసో
కుశాశకః - పురోదనీ - కచ్చరా-అసన్తా - నము
ద్రాన్తా-దురాలభా ॥నీ॥ ౧౦-తీటకసింద పేర్ణ్య.
Prickly scopolia.

పుష్పివర్ణీ-పుథక్పర్ణి - చిత్రపర్ణి - పృథ్వివర్ణి
కా (పా) అజ్ఞీవర్ణికా ॥నీ॥ ౮ - కోలపొన్న పేర్ణ్య,
Hoemonites cordifolia.

కోమ్యువిన్నా-సింహపుచ్చి-కలశీ(పా) కలశి -
ధావనీ (పా) ధావనీ - గుహా॥నీ॥ ౭ - కక్కతోడ
నవ్రపేర్ణ్య, ఎక్కతోడసొన్న పేర్ణ్యము.

నిదిగ్ధికా స్ఫుశీ-వ్యాఘ్రి - బ్రహతీ-కణ్ఠకారి
కా-ప్రచోదనీ-కులీ-తుద్రా-దుఃస్పర్శా=రాప్తీ)
కా॥నీ॥ ౧౦-వాగజుడుపేర్ణ్య, A sort of prickly
nightshade [solanum jacquini.]

నీలి-కాలాక్షితకా-గ్రామీణా-మధుపర్ణి కా-
గజ్జనీ - శీఘ్రీ-తుతా - ద్రోణీ - డోలా (పా)
దోలా - నీలిపానీ-౧౦-నీలిచెట్టు పేర్ణ్య, Indigo.

అపల్లవః-పు॥-సోమ-జ-సు-ల్లి - సోమ-ల్లి
కా-కాలమేషీ-కృష్ణఫ - వా-జీ(పా) వా-కూచీ
పూతిఫలీ॥నీ॥ ౮ - కాగుగచ్చ పేర్ణ్య, Conyza
anthelmintica.

కృష్ణ-ఉపకుల్యా-వైదేహీ - మాగధీ-చప
లా-కణా-డోషణా-పిప్పలి-కౌణీ-కోలా ॥నీ॥ ౧౦
కా॥ ౧౪౨॥ డోషణా
పిప్పలీ కౌణీకోలా (౭

భ) కరిపిప్పలీ. కపిచ్చి
కోలవల్లి శేయసీనికః
(పుమాన్) చ్యవంత
చవికా

కాశచిఛ్చీగుజ్జామ
కృష్ణలూ ।

పంజు-పా-ఇక్షుగన్ధా
శ్వదంత్రా-పా-ఇక్షుగన్ధా
గోకన్ధా-గోక్షురక-చశృక్వా-బివు ౭
పనకృష్ణాల (ఇక్షువి) ।

విశ్వా-విహ-పతిహ-అతిహ-ఉపహ
విహ-పతిహ-అతిహ-ఉపహ
శృంగీ-పా-ఇక్షుగన్ధా
భ)క్షి-పా-ఇక్షుగన్ధా

శతమూలీ బహుసు
తా-భీరు రిన్దీచరీ వరీ
ఋశ్యప్రోక్తా-భీరువత్తీ
నా దాయ శ్చ భా
వరీ । అహేరు

రథశీలదుకా శేయః
హర్షిణః ॥౧౮౭॥
దార్శిపవంపచా దారు
హర్షిదా పక్ష నీత్తిపి ।
వచాగ్నిగన్ధా-పక్షిగన్ధా
గోలామూ శతపర్వకా
(పుక్లా) హైనువతి
వైద్యమాత్య సిం
హ్యాతు వాశికా । పృ
ఖో-అటరూష స్సింహ

కరిపిప్పలీ-కపిచ్చి- కోలవల్లి-శేయసీనికః-చవికా
Pothos officinalis.
చ్యవంత-చవికా-నీ [చ] చవికమ్ ౧౧౭-
చ్యవంత. The wood of the long pepper plant

కాశచిఛ్చీ (పా) కాశచిఛ్చీ-గుజ్జా-కృష్ణలూ
నీ 3-పూపలగురు వెండ, Abrus precatorius.

పంజు-పా-ఇక్షుగన్ధా-శ్వదంత్రా-పా-ఇక్షుగన్ధా
గోకన్ధా-గోక్షురక-చశృక్వా-బివు ౭
పనకృష్ణాల, Pedalium murex.

విశ్వా-విహ-పతిహ-అతిహ-ఉపహ
(పా) విహ-పతిహ-అతిహ-ఉపహ
శృంగీ-పా-ఇక్షుగన్ధా-పక్షిగన్ధా
భ)క్షి-పా-ఇక్షుగన్ధా

శతమూలీ-బహుసుతా-అభీరుః (ప) భీరుః
భీరుః-వరీ-ఋశ్యప్రోక్తా (పా) ఋశ్యప్రోక్తా
అభీరువత్తీ-నారాయణ-శతావరీ-అహేరుః (ప)
అహేరుః ॥నీ ౧౦-పిల్లపిచ్చరవేళ్ళు, చల్లగడ్డ,
Asparagus racemosus.

పీతిదుః-కాలేయకః-హర్షిదుః ॥పు॥ దార్శి-ప
చండచా-దారుహర్షిదా -పర్షి ॥నీ ౭ - చూని
చనుపు వేళ్ళు, Amomum Zanthorhizon

వచా-గ్నిగన్ధా-పక్షిగన్ధా-గోలామూ - శత
పర్వకా ॥నీ ౧౭-వనవేళ్ళు, Orris root.
హైనువతి ॥నీ ౧-తెల్లనివన, Acorus calamus.
వైద్యమాత్య ॥ ఋ-సింహ-వాశికా (పా)
వాశికా-నీ ౧౭-వృషః-అటరూషః- (పా) అటరూషః-
సింహావ్యః-వాశికః (పా) వాశికః-వాశిక వృక్ష ॥పు॥

స్వవాళకోవాజదస్తకః
ఆస్ఫటాగిరికర్ణీ (పా) -
విష్ణుకాంతా - పరాజితా
తా

ఇత్తుగన్దా - కాణ్డే
తుకోకిలాక్షేతుర తు
రా|| కా లేయస్సాచ్చీ
తళివాచత్రావధుః కా
మిసిమిశ్చేయా (వ్య
ధ)సింహుణ్డోపజ్రదః
స్ను క్కుహీ గుకా
గి|| సమస్తదుగ్ధా

కోవేల్ల మమోఘా
చిత్రతణ్డలూ తణ్డలశ్చ
క్రిమిఘ్నస్థి విడల్గ (పు
న్నపుంసమ్) || గి|| ౧౨ ||

బలావాట్యాకో
ఘృణారవా తు కణపు
ప్పికా

మృద్వీకాగోస్తనీదా
తాస్వాద్వీమధుర సే
తచ || గి|| ౧౩ ||

సర్వాసభూతిస్సగలా
క్రిపుటాత్రివృతా (క
పుత్ | త్రిభణ్డీ రేచనీ

క్యామాపాలిన్ద్యాశ
సుషేణికా || గి|| ౧౪ || కా
లా మళూరవిడలా - ర్ధ
చన్ద్రా కాలమేషికా

౧-అడ్డనరపుచెట్టు, *Justicia adhatoda*.

ఆస్ఫటా (పా) ఆస్ఫతా - గి|| కర్ణీ - విష్ణుకాంతా -
అపరాజితా || సీ || ౪ - విష్ణుకాంతము పేళ్ళు,
Clitoria ternatea.

ఇత్తుగన్దా || సీ || - కాణ్డేక్షుః - కోకిలాక్షుః - ఇత్తుర -
తురః || పు|| ౧౨ - గొలిమిపి, *Barleria Longifolia*.

కా లేయః || పు|| శీతశివా || సీ || (పా) శీతశివః || పు|| -
చత్రా - మధురికా - మిసి - మిశ్చేయా || సీ || ౬ - సవావ
పేళ్ళు, *Anethum Sowa*.

సింహుణ్డః (పా) సీహుణ్డః - వజ్రద్రుః || పు|| -
స్నుక్ || హా, సీ || స్నుహీ - గుడా - సమస్తదుగ్ధా || సీ ||
౬ - తేముడు పేళ్ళు, *Euphorbia Tirucalli*.

వేల్లమ్ || స || అమోఘా - చిత్రతణ్డలూ || సీ ||
తణ్డల - క్రిమిఘ్నః || పు|| విడల్గమ్ || ప్న || ౬ - వాము
నిశంగము పేళ్ళు.

[చెట్టు పేళ్ళు, *Ricinus christi*.
బలా || సీ || - వాట్యాకో || పు|| ౧ - చిట్టాముదపు
ఘృణారవా - కణపుప్పికా || సీ || ౧ గిలక చెట్టు
పేళ్ళు, *Crotalaria retusa*.

మృద్వీకా - గోస్తనీ - దాత్తా - స్వాద్వీ - మదు
రసా || సీ || ౧ - దాత్తా పేళ్ళు, *Grape*.

సర్వాసభూతిః - సరలా - క్రిపుటా - శ్రీవృతా -
క్రిపుత్ - త్రిభణ్డీ - రేచనీ (పా) రోచనీ || సీ || ౨ - తెల్ల
తెగడ పేళ్ళు, *Convolvulus Turpethum*.

క్యామా - పాలిన్దీ - సుషేణికా - కాలా -
మళూరవిడలా - అర్ధచన్ద్రా - కాలమేషికా || సీ || ౨
- ల్లతెగడ పేళ్ళు.

మధుకంఠీతకం యస్మి
మధుకంమధుయస్మికా
విదారీ క్షీరశుకే త్సు
గన్ధాక్రోష్టీ)ను (యూసి
కా) (అన్య)

క్షీరవిదారీస్యాన్యహ
శ్వేతర గన్ధికా||౧౫౬||
లాజులీ శారదీసోయ
పిప్పలీ శకులాదనీ||

ఖరాశ్వా శారదీ
దీప్యోమయూరోతోచ
మన్తక|| ౧౫౭||

గోపీ శ్యామాశారిబా
(సా) చ్చన్దనోత్పలశా
రికా|| యోగ్య ముద్ది
సిద్ధిలక్ష్యా (వృద్ధే
ప్యావ్యానా ఇమే)||

కదలీ వారణసుకా ర
మృ మోచాంకురు
త్పలా|| కాష్ఠీలా

ముద్గపర్ణితు కాశము
దానహేత్విపి ||౧౫౮||

వార్తాకీ హిజులీ సింహీ
భణకీ దుష్పరిధర్మిణీ||

నాకులీ సురసానాగ
సుగన్ధాగన్ధ నాకులీ న
కులేస్తా భుజ్జాక్షీ చ
త్తాకీ సువహా (చసా!)

విదారిగన్ధాంకుమతీ

మధుకమ్-క్షీరకమ్-యస్మి మధుకమ్||౧౫౫|| - మధు
యస్మికా||సీ||౪-అతిమధుకము, Liquorice. (సీ)
విదారీ-క్షీరశుకా-ఇముగన్ధా-శోష్ణీ||సీ||౪-
తేల్ల వేలగుమ్మల పేళ్ళు, Convolvulus panicu
latus.

క్షీరవిదారీ-శుకేశ్వేతా - ముగగన్ధికా ||సీ||
3-అన్యా=నల్ల వేలగుమ్మల పేళ్ళు.
లాజులీ-శారదీ-తోయపిప్పలీ-శకులాదనీ ||సీ||
౪-చదుపిప్పలీ పేళ్ళు, Jussieua repens.

ఖరాశ్వా - శారదీ ||సీ|| దీప్యః - మయూరః-
రోచను స్తః ||పు|| ౫౭-ఓనుము పెల్లు, (Celosiacri.
stata) The seed of bishop's-weed.

గోపీ-శ్యామా-శారిబా-చన్దనా(సా)అనన్తా-
ఉత్పలశారిబా ||సీ|| ౫౭ - సుగంధిపాలపేళ్ళు, Peri
ploca indica. యోగ్యమ్||సీ||-బుద్ధిః-సిద్ధిః-అక్షీః
||సీ|| ౪-బుద్ధియను (గంభ్యము పేళ్ళు) బుద్ధియను
గంభ్యమునకు పేళ్ళు.

కదలీ-వారణసుకా-రమ్భా-మోచా-అంకు
రుత్పలా - కాష్ఠా||సీ||౬-అంకురి పేళ్ళు, The
banana or plantain tree.

ముద్గపర్ణి-కాశమున్దా-నహా ||సీ|| 3-పిల్లపెనర
పేళ్ళు, Asparagus racemosus.

వార్తాకీ-హిజులీ-సింహీ-భణ్డాకీ-దుష్పరి
ణీ||సీ||౫౭-ములక చెట్టు పేళ్ళు, Egg plant.

నాకులీ-సురసా-నాగసుగన్ధా-గన్ధనాకులీ - న
కులేస్తా-భుజ్జాక్షీ-చత్తాకీ-సువహా ||సీ|| ౫-న
ర్పాక్షి పేళ్ళు. కొండలు నాగసుగన్ధా అనుచోట
రాసా-సుగన్ధా, అనియుం జెప్పుదురు.

విదారిగన్ధా-అంకుమతీ-పాలపర్ణి(సా)శాలపర్ణి

సాలవర్ణి స్థిరా ధుగ్రవా||

౧౬౧||

శుణ్ణికేరీ సముదాన్తా

కార్పాసీబవ రేతిచభా

రద్దాజీ (తు సానన్యా)

శృణ్ణికేరీ వృషభో వృషః

||౧౬౨||

గాజ్జేరుకీ నాగబలార్పు

మా హాస్వి వేధుకా

ధామార్గవో ఘోష

క (స్యా)

మహాజాలీ (సవీరకః)||

జ్యోత్స్నీ పటోలికా

జాలీ

నాదే మూఘామిజ

మృకా

స్వాల్పాజలీ త్వగ్ని శిఖా

కాకాజ్జీ కాకనాసికా||

౧౬౪

గోధావదీశు సునహ

మునలీ తాలములికా |

అజశృణ్ణిమాణీ (స్యా)

ద్గోజన్యా దార్వికీ (స

మే) ౧౬౫||

తామ్బూలవల్లీ తా

మ్బూలీ నాగవల్ల్యవ్య

ధన్విజా | మారేణు

రేణుకా కాన్తి కపిలా

-స్థిరా-ధుగ్రవా ||నీ||౬-ముయ్యకుపాన్న చేళ్ళు, Hedysarum Gaujeticum.

శుణ్ణికేరీ-సముదాన్తా-కా గ్వాసీ (పా) కర్పాసీ-బవకా ||నీ|| ౬ - వృత్తిచెట్టు, Cotton tree.

రద్దాజ్జీ||నీ||౧-అవివృత్తి, Wild cotton,

శృణ్ణికేరీ||-వృషభః(పా)ముషభః-వృషః||పు||

౩-వృషభ ముచ నాషధముపేర్లు.

గాజ్జేరుకీ-నాగబలార్పుమా - హాస్వి వేధు

కా||నీ||౬-వీర చెట్టుచెట్టు.

ధామార్గవః-ఘోషకః ||పు||౨ - అపడచెట్టు

పేర్లు. [గలయూవడ చెట్టుపేరు.

మహాజాలీ||నీ||౧-వీరకః సః=సప్తనిపుర్యోమ

జ్యోత్స్నీ-పటోలికా-జాలీ ||నీ|| ౩-పొట్టచెట్టు

చేళ్ళు, The snake-gourd plant.

నాదేయూ-భూమిజమ్బూకా||నీ||౨-నేలనేరేసు

పేర్లు, Premna herbacea. [గొట్టుచెట్టు,

లాజలీ-(పా)లాంగకీ-అగ్ని శిఖా ||నీ||౨-తరి

కాకాజ్జీ-కాకనాసికా ||నీ|| ౨ - కాకినొండపే

ర్లు. Wild cherry. [చేళ్ళు, Cissus pedata.

గోధావదీ-సునహ ||నీ|| ౨- చెప్పుచెట్టు

మునలీ-తాలములికా||నీ||౨-నేల తాటి పేర్లు.

Curculigo orchioides- [Odina wodier

అజశృణ్ణి-గమాణీ||నీ||౨- దుమ్ముచెట్టు పేర్లు

గోజన్యా-దార్వికా||నీ||౨- ఎద్దునాలుక చెట్టు

పేర్లు. బెండ చెట్టును, Phlomis esculenta.

తామ్బూలవల్లీ-తామ్బూలీ-నాగ వల్లీ ||నీ||౩-

తిములపాకుతీర పేర్లు, Betel.

ధన్విజా-మారేణు-రేణుకా - కాన్తి - కపిలా-

ధన్వగన్ధి||నీ||౬-రేణుక యనుగ్రంథము పేర్లు

శే. శి (నల్ల)

భ)నినన్ను ౧౦౨౨
యుటా ౨౫లా ౨జ్జ
టా తాలీకి నా తామలకీ

అచ 1 ప్రపాణ్డవీం
పాణ్డర్గ

(మధ)నున్న కుబేరకః
కుజీకచ్చః కాన్తలకో
(నన్దివృత్తో ౨)

ధాన్యనీచన్దాధా
వారి డేను కుప్పత్త
గంహాని ౧౦౨౪

వ్యాలాయుధం వ్యా
ఘనఖం కరజం చక్ర
కారకమ్ 1

సుమిరావిద్రుమలతా
కపోతాజ్జీర్నటీ నలీ
ధమ న్యజ్జనకేశీ చ

హను వ్వాట్టవిలాసిని
శుక్తిశ్చభః ఖురః కోల
దలం నఖ

మధాధకీ కాశీ మృ
త్నాన్ని తులంకా మృ
త్తాలక సురాష్ట్రజీ
మల్లన్నలంబా శుభ్రం
వానేయం పరిపేలవమ్

పేళ్ళు Andropogon aciculatum.

వితున్నక పు|| యుటా-అమలా-అజ్జ టా-తా
లీ-శి నా-తామలకీ|| నీ|| ౨-నలయుసిరిక పేళ్ళు.

1౩ పాణ్డరీమ్-పాణ్డర్గమ్ (పా)పుణ్డర్గమ్|| న||
౨-పుండరీక నును గ్రంథము పేళ్ళు.

తున్న-కుబేరకః-కుజీకః-కచ్చః-కాన్తలకః-
నన్దివృత్తః || పు|| ౨-నన్దివృత్తము పేళ్ళు, Cedrela
Toona.

రాక్షసీ-చన్దా-ధాహరీ || ద్త|| - డేనుః-దుమ్మ
త్త|| - గంహానికః || పు|| ౨-నల్ల చోరము పేళ్ళు.
బలరక్క-సి శేల్పని కొందఱుండును Zedoary.

వ్యాలాయుధమ్ (పా) వ్యాదాయుధమ్ - వ్యా
ఘనఖమ్-కరజమ్ (పా) కరజమ్-చక్రకారకమ్||
న|| ౪ - వ్యాఘనఖ మును గంధద్రవ్యము పేళ్ళు,
పులిగోరు నెట్టు, A perfume.

సుమిరా (పా) సుమిరా-విద్రుమలతా-కపోతా
జ్జీ-నటీ-నలీ-ధమనీ-అజ్జనకేశీ|| నీ|| ౨-నలియును
గంధద్రవ్యము పేళ్ళు. సువ్వగు త్తిక.

హనుః-వాట్టవిలాసిని-శుక్తి|| నీ||-శబ్దః-ఖురః|| పు||
కోలదలమ్-నఖమ్|| న|| ౨-నఖమును గంధద్రవ్యము
పేళ్ళు. కొందఱు సుమిరాదులగి-నలికిని, ధమని
ముడిలు ౪-బెత్తయునకును, శుక్తి మొదలుగి-నఖ
మునకును పేళ్ళుండును.

ఆధకీ-కాశీ-మృత్నాన్ని-తులంకా|| నీ|| - మృ
త్తాలకమ్ (పా) మృత్ || ద్|| - తాలంమ్-సురాష్ట్ర
జమ్|| న|| ౨-తో వరిమన్ను A fragrant earth.

మల్లన్నటమ్-దాశపుటమ్-ప-సేయమ్ - పరిపే
లవమ్-అవమ్-గోవురమ్ - గోవర్దమ్-కైవర్దము

వన గోవుర గోవర్ధ
తన రీతునకాచి చి

గోధిపర్వతపుం
బహుపుష్పసాణ్డము
కుక్కురే॥ ౧౭౮॥

మరువూలా మునికు
నాన్నుకా-దేవీకా
లఘుః॥ మనుగ్రాస్తా
నధూః కోటివస్తా
అజ్ఞోపి కేత్యుని॥౧౭౯॥

తనస్త్రినేత్రామనీ
జటిలాలోచనామనీ॥

వ్యోమత్రేహత్యుటం
భృజ్జం వ్యవం చోద
నిరాజ్ఞమ్॥ ౧౮౦॥
అచ్చురదో ద్రావిడః
కాబ్యకా పథముఖ్యః॥
ఓషధ్యో (జాతిమూ
త్రేన్యు)

రజాతేనస్త్రిమామ
ధమ్॥ ౧౮౧॥

కాకా భృంశత్ర
పుష్పా

తణ్ణులీయోఽమృతా
రిమః॥

విశల్కాఽగ్నిశిఖాఽ
నస్తా ఫలినీ కక్రి

స్తామ్॥౧౮౨॥- మంగముస్తల పేర్పు, Cyperus
rotundus.

గోధిపర్వతపుం-భూమ్-బహుమ్-పుష్పమ్ (ప)
బహుపుష్పమ్ (పా) బర్హిపుష్పమ్-సాణ్డము-
కుక్కురమ్॥౧౮౩॥-సాణ్డము మనుగంధద్రవ్యము,
మచ్చుకును, మూడికత్రియు, A perfume.

మరువూలా (ప) మరుత్-మూలా-విశుకా-
పుష్పకా- (పా) పుష్పకా- దేవీ-లకా-లఘుః-నము
దాస్తా-నధూః-కోటివస్తా-అజ్ఞోపికా (పా)
-క్షాసికానీ॥౧౮౦॥-స్త్రి-మన-గంధద్రవ్యము
రిష్ట, Medicago esculenta.

తనస్త్రి-చటామనీ-జటిలా-లోచనా-మనీ
నీ॥౧౮౧॥-జటామనీపేర్లు, Indian Spikenard.

త్యక్తమ్॥౧౮౨॥-పత్తీమ్-అత్త-అమ్-భృజ్జమ్-
భృజమ్-చోదమ్-(చోదోదమ్-నిరాజ్ఞమ్-॥౧౮౩॥
2 అనంగ నెక్క-పేర్లు, Cassia lignea,

కయావరక-ద్రావిడక-కాబ్యక-పథముఖ్యకః
॥౧౮౪॥-గంధకచోలము, Curcuma Zerumbet.

ఓషధ్యో (ప) ఓషధయః॥నీ॥౧౮౫॥-అకారభేద
ములచే వేర్వేరుగాఁ దెలియఁడు అశాదిజాతుల
యందువర్తింపఁను, A herb, or deciduous plant.

ఔషధమ్॥౧౮౬॥-జాతివ్యతిరిక్తమైన రోగ
హరద్రవ్యము కాని కన్పిటశిని కాదు, A drug.

కాకమ్॥౧౮౭॥-భోజనార్హములైన యాకులు
పుష్పాలు మొదలైనవానిపేరు, An esculent plant.

తణ్ణులీయః-అమృతా రిమః॥౧౮౮॥-చీట్టి
కూర పేర్లు, Amaranthus polygamus.

విశల్కా-అగ్నిశిఖా-అస్తా ఫలినీ (పా) ఫలినీ-
శక్రపుష్పి॥నీ॥౧౮౯॥-నాంగేటిచాలుకూర పేర్లు,

లకునంగుజ్జుచారిత్ర ము
హస్త రసోపకాః
పుకర్న వా శోభఘ్నీ
వితున్నంను. పల్లవమ్

(స్యా) వ్యాధిః శీతలం
ఽపరాజితా శవాపర్ణ
పి॥ ౧౯౫॥
పాశానకాజ్ఞీకట
భీషణ్యా జ్యోతిష్మతీ
లకా॥

వార్షికంతాయనూ-
ణా (స్యా) త్రామనీ
బలభద్రకా॥ ౧౯౬॥

విష్యక్యేఽప్రియాఘృష్టి
ద్వారాహీబదరేత్యపి ।

మార్కవోభృద్గరాజ
(స్యా)

త్కామచీను
వాయసీ॥ ౧౯౭॥

శతపుష్పా నితచ్చత్త్రా
ఽతిచ్చత్త్రానుధురామ
సిఃతప క్షుష్కీకారీచ
సారణీ తు ప్రసారణీ
(తస్యాం) కిలచ్ఛరా
రాజబలా భద్రబతేతీచ

జనీ జతుకా జననీ
జతుకృ చృశోవర్తిసి॥
౧౯౯॥ సంస్పర్శాఽ

మహాశస్త్రః శస్త్రాశకః॥పు॥౬- బెల్లలిశేర్పు. తెల్ల
మల్లి, garlick. [Hogweed

పుకర్న వా శోభఘ్నీ ॥ ౧౭-గలితేన కేళ్య,
నితున్నమ్-నునివల్లమ్॥౧౮-నీరు చెందలి
పేళ్య. Marsilea dentata.

పాశానకాజ్ఞీ॥పు॥(౧) పాశానకాజ్ఞీ. శీతలం ॥పు॥ (పా)
ఫలాల-అపరాజితా-శవాపర్ణి (పా) అననపర్ణి ॥౨॥
౪-హేమదత్త చెట్టు పేళ్య, Pentaptera tomentosa
పాశానకాజ్ఞీ॥౩॥ కటభీ-పశ్యా-జ్యోతిష్మ
తీ. లతా॥౪॥ ౫ - ఎక్కడుదీగ పేళ్య, మూనేను
దీగ-మెలపుతీగ. Heart-pea.

వార్షికమ్॥౪॥-త్రామనూణా-త్రాయనీ -
బలభద్రకా॥నీర-అపరాజితాచేళ్య.

విష్యక్యేఽప్రియా-ఘృష్టిః-(పా)ఘృష్టిః-వారా
హీ-బదరా॥నీర॥౭-చిత్తీగ పేళ్య, Dioscorea.

మార్కవః-భృద్గరాజః ॥పు॥ ౨ - గుంజగ
తేరు పేళ్య, Trailing Eclipta.

త్కామచీ-కామసీ॥నీ॥౧-కాంచిచెట్టు పేళ్య,
Solanum trilobatum.

శతపుష్పా-నితచ్చత్త్రా-అతిచ్చత్త్రా - మధు
రా-మనీః (పా) యసిః-అపాన్కుష్టీ - మారవీ ॥నీ॥
౭-పెద్దకణాప పేళ్య, అశనిసరాప. Anise.

సారణీ (పా) పాశణా - ప్రసారణీ - కటాగ్న
రా-రాజబలా - భద్రబలా - ॥నీ॥ ౫-గొం తెను
గొం చెట్టు పేళ్య, Paederia foetida.

జనీ - జతుకా (పా) జతుకా - జననీ(పా)
రజనీ-జతుష్పల్ (పా) జతుష్పల్ - చక్రపర్తిని-
సంస్పర్శా॥నీ॥౬-కోరింద చెట్టు పేళ్య.

ధ శటీ గన్ధమాలీ వ
గ్ధాన్తి (కేర్తవీ) కర్పూ
రోపి పలాళోపధ

కూలవేల్లః కటిల్ల
కః ॥ ౨౦౦ ॥ సువవీ చా

ధ) కూశల సటోల
సిక్త కలుకుః
కూశాణ్ణకః కర్పూ
రు

కుర్వాకుః కర్పూటీ
(ప్రేమా) ॥ ౨౦౧ ॥

ఇత్వాకుః కుమరీ
మీ (స్వాత్)

కుమ్భులాబూ (కుభే
సమే)
చిత్రా గవాక్షీ గోద
నూ

విశాలా త్విన్ద్రావరణీ
౨౦౨ ॥

అర్చోమ్మ సూరకః
కన్దో

గణ్డీరస్తు సమప్టిలా
కలమ్బుపోశా (౨
(ప్రేమ) మూలకంహి
లమాదికా ॥ ౨౦౩ ॥
స్తుకం (కాక భేదాః స్తుకః

శటీ-గన్ధమాలీ - వడ్డనికా ॥ నీ ॥ - కర్పూరః
[చా] కర్పూరః - పలాళోపు ౫ - గంధకతోయ
పేళ్ళు, A species of Curcuma.

కూలవేల్లః-కటిల్లకః-(పా)కటిల్లకః ॥ పు ॥ - సువవీ-
(పా)కుశలవీ ॥ ౨౦౦ - కాలదచ్చెట్టు పేళ్ళు, Momordica
Charantia.

కుశల-సటోలః-తిక్తః-కలుకుః ॥ పు ॥ ౮-
చేరుపొట్టపేళ్ళు, Trichosanthes dioeca.

కూశాణ్ణకః (చా) కూశాణ్ణకః కర్పూరం ॥ పు ॥
౨ - కుమ్మరపుచ్చెట్టు పేళ్ళు, A pumpkin gourd.
ఉర్వాకుః-కర్పూటీ ॥ నీ ॥ ౨ - వోపచ్చెట్టు పేళ్ళు,
Cucumber.

ఇత్వాకుః - కుమరీమ్మా ॥ నీ ॥ ౨ - చదగుచ్చెట్టు
పేళ్ళు చేదుసాఱ, A bitter gourd.

కుమ్భు-అలాబూః (పా) అలాబూః (ప) అలాబూః
॥ నీ ॥ - అచాగపుచ్చెట్టు, సాఱ, Cucurbita lageneris.

చిత్రా-గవాక్షీ-గోదనూ ॥ నీ ॥ ౩ - గిల్లపావర
చెట్టు పేళ్ళు, బుడమ పేళ్ళును.

విశాలా-త్విన్ద్రావరణీ ॥ నీ ॥ ౨ - పెద్దపావర పేళ్ళు
Coloquintida Cucumis Colocynthis-

అర్చోమ్మ-సూరకః-వర్షకః ॥ పు ॥ ౩ - కంద పేళ్ళు.
Arum campanulatum.

గణ్డీరః ॥ పు ॥ - గిమ్మిలా ॥ నీ ॥ ౨ - వీణకం పేళ్ళు
కలమ్బు ॥ నీ ॥ - ఉరదకా (ప) ఉరదకీ ॥ నీ ॥ -
మూలకం (ప) - హిలమాదికా ॥ నీ ॥ - చాస్తుకమ్
(ప) చాస్తుకమ్ ॥ న ॥ - ఈ ౫ - చు పయనా తీగె
బచ్చలి (Convolvulus repenes), చు ప బచ్చలి

(Basella rubra), ముల్లంగి, (Radish), చిలుకకూర
(Hinglisha repens.) చక్రవర్తికూర Chenopodi

మా స్వర్ణ చంద్రిక
కావ్య ప్రవేశిక
ప్రకాశించినది

(ప్రవాహిత) ౨౦౪
గోవిందా శివరామ్
నాల్గో శకలాక్షి

కరుణానికే మేఘునా
మనము సాక్షులను (చి
ప్రేరణమే)॥ ౨౦౫
(వాక్య) భక్తి మనస్సు
గర్వము

మాడలా వ్రలో
వ్రలో

పంజాబీస్థానాధికార
స్థాపనార్థి
కల్యాణాధికార
వేణుమనూర కేంద్రం

[illegible][illegible]

సత్యధర్మము పో
గలో ౨

को.क.क (३) (२) (३) (३)

um album) అను నైదు తాళభద్రములపేర్లు.
 దూర్వా-శాస్త్రముననుసారముగిర్వా-భాగవతి-
 శాస్త్రములందొక్కొక్కటిగా || ౩ || - కటిక పేర్లు, Bent grass
 (Agrotis linearis).

[illegible]

చంద్ర-మేఘ-నాభ-నీ-పు-మ-స్తా-స్త్రి-
ము-స్తా-మ్ || పు. ౪-సింహ-పుశుం-ము-స్తల-పేఢ్య-
Cyperus rotundus.

భవగిణి స్తవః ॥పు॥-గుడ్డా ॥సీ॥ ౨-రాగము
స్తవగిణి, భవగిణి స్తవ, Cyperus pertinuis
చూడాలా-చక్రిలా-ఉచ్ఛవా ॥సీ॥ ౩-వల్లవ
స్తవగిణి

పద్యములు - శత్రువులను - తప్పించి - పోయెను - మృత్యువు
 పద్యములు - శత్రువులను - తప్పించి - పోయెను - మృత్యువు
 పద్యములు - శత్రువులను - తప్పించి - పోయెను - మృత్యువు

శ్రీ కాశీ స్థితి ౧ - నాయువు పేరు గొట్టెయి
 బి చున్న పెళ్ళి పేరు. The whistling
 bamboos-

*१॥२॥-३॥४॥-५॥६॥७॥८ - వసుం
 కనుకల పేర్లు; వానశబ్దముగా గాని లిప్తిలో గను
 నుండి నిజమైనది జడలుంటారు. A knot or joint.

అన్వయము: తేజోవతి: తర: 3- కాశీవిదుర
పేళ్ళు, Saccharum Sara-

సడక-ధనుసః-పోటగియి-1పు3- కిక్కనకన
కీర్తన, ననుపదంటు, A reed.

కమ్మ - కత్తు - స్థానీ - పోలగలఃపం॥ ౩

అంకం ఇక్షున్దాబలం
గంఃపుంభూమం తు
బుద్ధిజాః ।

రసాల ఇక్షు

(నద్యేవాః) పుష్పా
స్తాకాదయః ॥ అంకం

స్వాద్వీరణం వీరతరం

(మూలేనస్య)

శీర (పస్త్రీయమ్)

అధ్యయనలదం సేవ్య

మమృణాలం జలాశయ

మ్) ॥ అంకం ॥ లామజ్జక

లఘులయ మవదాహ

ప్రకాశకే ।

(నదా య) స్త్రా

(నా చా నా

నా భా అం) ॥ అంకం

(అస్త్రీ) కుశం కథో

(భ) కత్తిణమ్ పా

సాన్ధిక ధ్యానదేవ

జగ్గక రావమ్ ।

చత్తాతిచ్చత్తి

లఘ్న

మాలాత్మక

భూస్త్రా

తెల్లకనకపిష్టంబులు ॥ పుష్పా-మూదయపు
నపువేరు. ఈ ర ను తెల్లకనక పేళ్ళని కొంద

అందుకు. Saccharum Spontaneum,

రసాల-ఇక్షుః ॥ పుష్ప-చెఱుక పుష్ప, Sugarcane.

పుష్పః-కాస్తాకః-అనదయమే, గోళికాః ॥

పుష్ప-ముదలె-చితి పేష్టాః-చెఱుకువిశేషములు,

వీరణమ్-వీరణమ్ ॥ ౨- అప్రయకనపువేళ్లు.

Andropogon muricatum.

శీర-మ-అధ్యయనమ్-లఘమ్-సేవ్యమ్-

అమృణాలమ్-జలాశయమ్-లామజ్జకమ్-లఘు

యమ్- (ప) లఘు-లయమ్-అవదాహమ్-ఇప్సకా

పథమ్ ॥ ౧౦-స్వ-ఈ యపునక నయమ్

నా శా-అంకం ॥ ట్టికెళ్లు. Cas-cus.

నదా యః-నదాబ్జం ముందలి న వఱకునైన

బ్రతులంతి. దేవులపించుము, గర్భాచార్యమాక

ప భాఅం-నా శా-అంకం ॥ ట్టికెళ్లు - శ్యామాకః=

నా శా-అంకం ॥ ట్టికెళ్లు-అవి ముందలెనపునకాన్య

నా శా-అంకం ॥ ట్టికెళ్లు-అవి ముందలెనపునకాన్య

నా శా-అంకం ॥ ట్టికెళ్లు-అవి ముందలెనపునకాన్య

నా శా-అంకం ॥ ట్టికెళ్లు-అవి ముందలెనపునకాన్య

నా శా-అంకం ॥ ట్టికెళ్లు-అవి ముందలెనపునకాన్య

నా శా-అంకం ॥ ట్టికెళ్లు-అవి ముందలెనపునకాన్య

నా శా-అంకం ॥ ట్టికెళ్లు-అవి ముందలెనపునకాన్య

నా శా-అంకం ॥ ట్టికెళ్లు-అవి ముందలెనపునకాన్య

నా శా-అంకం ॥ ట్టికెళ్లు-అవి ముందలెనపునకాన్య

నా శా-అంకం ॥ ట్టికెళ్లు-అవి ముందలెనపునకాన్య

నా శా-అంకం ॥ ట్టికెళ్లు-అవి ముందలెనపునకాన్య

నా శా-అంకం ॥ ట్టికెళ్లు-అవి ముందలెనపునకాన్య

నా శా-అంకం ॥ ట్టికెళ్లు-అవి ముందలెనపునకాన్య

వజ్రాస్యహర్యక్షః కే
సరీ హరిః॥ ౨౧౬॥

[కణ్ఠీరవోగజరిపుః పి
దృష్టి ర్మృగాధిపః॥]

శార్దూల ద్వీపినా
వ్యాఘ్రే)

తరక్షుస్తు మృగాదనః॥

వరాహ స్సూకరో

ఘృష్టిః కోలః పోత్రీ

కిరికిటిః॥ ౨౧౭॥ దంష్ట్రీ

ఘోణీ నైబర్హమాకో

దో భూదార (ఇత్యపి)

కపిప్లవజ్జప్లవగ శా

ఖామృగ పల్లిముఖః॥

మర్కటో వానరః కీశో

వనోకా

(అథ) భల్లుకే ఋక్షా

చృభల్లుభాలూకా

గణ్ఠకే ఖడ్గ ఖగ్గినా॥

లులాయోమహిషోవా

హద్విషత్తాసర సైరిభాః

(స్త్రియాం) శివా భూ

రిమాయు గోమాయు

మృగధూర్తకః ॥ నృగా

ల పశ్యేత్ కోష్ఠ్య ఫేరు

ఫేరవ ఆమ్బికాః॥

ఒకు ర్బిడాలో మార్జా

రో వృషదంశక ఆఖు

కేసరీన్ హరిః॥ పు॥ ౬ - సింహము పేల్లు. A lion

అధికపాఠము.

[కణ్ఠీరవః-గజరిపుః-పిబ్బద్యః-మృగాధిపః॥ పు॥ ౭]

అధికపాఠము.

శార్దూలః-ద్వీపీన్-వాఘ్రః ॥ పు॥ ౩ - పెద్ద

పులిపేల్లు, A tiger. [hyena.

తరక్షుః-మృగాదనః॥ పు॥ ౨-సింహగిపేల్లు, A

వరాహః-సూకరః[పా]సూకరః-ఘృష్టిః(పా)

గృష్టిః-కోలః-పోత్రీన్-కిరిః-కిటిః-దంష్ట్రీన్-

ఘోణీన్-నైబర్హమాన్-కోదః-భూదారః॥

పు॥ ౧౨-అడవిపండ్రి పేల్లు, A hog.

కపిః-ప్లవజః-ప్లవగః-శాఖామృగః-పల్లిముఖః

మర్కటః-వానరః-కీశః - వనోకా॥ ౧౩॥ పు॥ ౧-

కోతి పేల్లు, A monkey or ape.

భల్లుకః (ప) భల్లుకః-ఋక్షః - అచ్చభల్లుః-

(ప) అచ్చః-భల్లుః - భాలూకః॥ పు॥ ౪ - ఎలుగు

గొడ్డు పేల్లు, A bear. [rhinoceros

గణ్ఠకః-ఖడ్గః-ఖగ్గీన్॥ పు॥ ౩-ఖడ్గమృగము పేల్లు, A

లులాయః-మహిషః - హహద్విషన్॥ ౧౧॥-కాన

రః-సైరిభః॥ పు॥ ౭-కారెనుపోతు పేల్లు, A buffalo

శివా॥ ౧॥-భూరిమాయః [పా]భూరిమాయః-

గోమాయః-నృగధూర్తకః-నృగాలః [పా] శృ

గాలః-పశ్యేత్-కోష్ఠ్యః-ఫేరుః-ఫేరవః-ఆమ్బికాః

॥ పు॥ ౧౦-నక్కపేల్లు, కోష్ఠ్యశబ్దః-సనుకముకారాం

తమునకువలె రూపము, A Jackal.

ఒకు ర్బిడాలో మార్జారః-[పా]మార్జారః-వృష

దంశకః [పా] వృషదంశకః-ఆఖుభక్ ॥ ౧౩॥ పు॥

కృష్ణపార దురు
స్వజురజు శమ్మర
రాహిమాః॥ ౨౨౫॥
గోక్షర పుష త్రోన్వి
రాహి తా శ్చనురో
(మృగాః) ।

చర్మమాలకుఁ గారణములయిన, హరిణాః=ఇట్టి జాతులలో విశేషములు.

కృష్ణపారః(పా)కృష్ణశారః=నల్లయిట్టి, The spotted antelope. దురుః=నల్లచారలనున్న, The stag. స్వజుః=తలవంచుకొని పోవు జం. హతు రజుః=జేలరోమములుగలయిట్టి, The spotted axis. శమ్మరః=ఎఱువన్నెగల నన్నపుజం. రాహి మాః=కొంతగొట్టెగోక్షరః=కణితిప్పవతః=దుప్పి. The porcine deer. ఏణాః=పెద్దకన్నలు గల నల్ల యిట్టి ఋక్కః(పా)ఋచ్చః=చునబోతు, White-footed antelope-రాహితః=కేసరియను మృగము చనుః=నల్లపు మృగము. Bosgrunniens ఈ ౧౨ న॥పు॥-మృగాః=తమతమ పేళ్ళనేత బ్రసిద్ధములైన మృగభేదములు.

గర్ధ్వశ్చరభో రామ
స్సమరో గవయా
శ్శకః॥ ౨౨౬॥

గర్ధ్వః=కొడ్డక పురుషునివలె గయన గలమృగము. శరభః=ఎఱువకాళ్ళు లిగిసి చ మును చంపి మృగము. రామః=పెద్దకప్పి స్సమరః=పెద్దసవరపుమృగము. గవయః=గరు పోతు, Bos Gavoeus - శకః=కుందేలు, A hare-

ఇత్యాదయోవృశే
న్ద్రాద్యా గవాద్యాః
పశుజాతయః ।

A beast-

ఇత్యాదయః = గర్ధ్వశబ్దము మొదలయినవి యాఱునున్న గ్రేన్ద్రాద్యాః=సింహశబ్దము మొదలు చవరశబ్దవర్గంతము లయినవి గు, గవాద్యాః= కైశ్వనర్గయందఁ జెప్పబడుగోవులు మొదలై వవియు, పశుజాతయః=పశువులనిచెప్పబడు

[అథోగస్తా శు
ఖసోమకః పుంధ్వజ
ఉన్దురః- ఉన్దురు
రూషికో-౨వ్యాఖ
గిరికాబాలమూషికా॥

[అథోగస్తా - ఖనకః - వృకః - పు ధ్వజః ఉన్దురః] ఎఱక పేళ్ళు, అధిక పాఠము. ఉన్దురః-మూషికః (పా)మూషికః - ఆఖుః॥ పు॥ ౩-ఎఱక పేళ్ళు. A rat. [A small rat.

గిరికా-బాలమూషికా॥ ౩॥ ౨-చిట్టెలుక పేళ్ళు.

[చుచున్నది గన్ధమూషీ
దీర్ఘదేహీ తు మూ
షికా]

సరటఃశృకలాన(స్వా)
న్మసలీ-గృహ-గోధికా||
లూతా (స్త్రీ) తన్తునా
యోర్ణనాథ మగ్గుట
కా (స్వయాః)।

నీజు స్తు క్రిమిః

కర్ణజలూకా శతప
(ద్యుతే)॥ ౨౨౯॥

వృశ్చిక శూకీట
(స్వా)
దలిద్రోణా తు వృ
శ్చికే ।

పారావతిః కలరవః
కపోతోఽథ
శశాదనః॥ పత్రిశ్యేన

ఉలూకస్తు వాయసా
రాతిపేచకా ।

(దివాన్ధఃకౌశికోఘూహో
దివాభీతో నిశాటనః]

వ్యాఘ్రాటస్తు భర
ద్వాజః

ఖడ్గరీటస్తు ఖడ్గనః

౨౩౦॥

[చుచున్నది-గన్ధమూషీ ॥సీ॥౨- చుచుచేళ్ళు,
A mouse- దీర్ఘదేహీ - మూషికా ॥సీ॥ ౨-పంది
కొక్కుచేళ్ళు, The Bandcoot-

సరటః-శృకలానః॥పు॥౨-చొండచేళ్ళు, Cameleon.
ముసలీ-గృహ-గోధికా॥స్త్రీ॥౨-బల్లి, A lizard.

లూతా॥స్త్రీ॥-తన్తునామః. యోర్ణనాథః - మగ్గు-
టకః॥పు॥ ౪-నాలెపురుగుచేళ్ళు, A spider-

నీలిజుః-క్రిమిః॥పు॥౨-పురుగుల చేళ్ళు, మాసి
మీడినల్లని పురుగులనికొండఅంతున, An insect.

కర్ణజలూకా(పా)కర్ణజలూకా-శతపదీ॥సీ॥౨-
జెట్టిచేళ్ళు, చెవిదూఱుపామును, రోకటిబండ్లము,
A centipede-

వృశ్చికః-శూకీటః ॥పు॥ ౨-నల్ల తేలుచేళ్ళు,
కలుగురు చేరును. A Caterpillar.

అలీ॥న్॥(పా) అలీ॥న్॥ - (దోణః (పా) మా
ణః-వృశ్చికః॥పు॥౩- ఎట్ట తేలుచేళ్ళు, శామాన్య
ముగా తేలుచేళ్ళని కొండఅందురు A Scorpion-

పారావతిః-కలరవః-కపోతః ॥పు॥ ౩- పావు
రముచేళ్ళు, A dove or pigeon-

శశాదనః-పత్రి॥న్॥-శ్యేనః॥పు॥౩-జే॥చేళ్ళు,
A Hawk or falcon-

ఉలూకః - వాయసారాతిః-పేచకః ॥పు॥౩-
నూబచేళ్ళు, An owl,

[దివాన్ధః-కౌశికః-ఘూహః-దివాభీతః - నిశా
టనః] అధికపాఠము.

వ్యాఘ్రాటః-భరద్వాజః ॥పు॥ ౨-వట్టింత
చేళ్ళు, భారద్వాజపక్షి A sky-lark-

ఖడ్గరీటః-ఖడ్గనః ॥పు॥౨-మందపిచ్చుకచేళ్ళు.
కాటుకపిట్ట, రువ్వపులుగు, కొజ, A wagtail

లోహపృష్ఠ స్తు క
బ్జ (హ్య)

(దభ)చామః కికిదివిః
కలిజ్జభృజ్జఘామ్యాటా

(అథస్యా)చ్ఛతపత్రి
కః॥ బార్యాఘాటోఽ

ధసాజ్ఞః స్తోకః
శ్చాటక (స్వచూః)

కృకవాకు స్త్రామ
చూఃకుక్కుట శ్చరణా
యథః॥ ౨౩౩॥

చటకః కలవిజ్ఞః (స్వా
త్స్య (స్త్రీ) చటా
(తయోః) పుమవత్స్యే
చాటకైరః (త్ర్యవత్స్యే
చటకై (వసా)॥ ౨౩౪॥

కర్కరేటుః కరేటుస్వా
త్స్యోః కకరా (సమా)

వనప్రియః పరభృతః
కోకిలః పిక (ఇత్యపి)॥

కాశేతుకరటార్చి బలి
పుష్కనకృత్పిజాః ధాన్
జ్ఞాత్పఘావపరభృత్ప
లిభు గ్వాయసా అపి ॥

౨౩౫॥ చిరజీవీచైకద్వ
ష్టిశ్మాకలిః పిక వర్ణనః॥
ద్రోణకాకస్తుకాకోలా

లోహపృష్ఠః-కబ్జః॥పు॥ ౨-రాపులుంగు పేళ్లు,
మల్లజేగులును, A heron.

చామః. కికిదివిః॥పు॥ ౨-చాలవట్టి, A blue jay.
కలిజ్జః భృజ్ఞః-ఘామ్యాటః॥పు॥ ౩-కూఃటి,
మూఁకయినాకళ్ళి పేళ్లు, A fork-tailed shrike.

శతపత్రికః-బార్యాఘాటః॥ ౨ - మూసుగో
యిఃపు కంఠ, బెగ్గుమపు కంఠుడు, A wood-pecker.

సారజ్ఞః (పా) శారజ్ఞః - స్తోకః- చాతకః॥
పు॥ ౩-చాకోయిలపేళ్ళు, చాతకపట్టి.

కృకవాకుః-కామ్రాచూడః-కుక్కుటః - చర
ణాయుధః॥పు॥ ౪-కోడిపేళ్ళు, A gallinaceous.
fowl. (sparrow-

చటకః-కలవిజ్ఞః॥పు॥ ౨-పిచ్చుకపేళ్ళు, A
చటకా॥నీ॥౧. ఆడమపిచ్చుక, A female sparrow-
చాటకైరః॥పు॥-చటకా॥నీ॥౨ను - వరుసగా,
తయోః=ఆపిచ్చుకలయొక్క, పుమవత్స్యే=మగపిల్ల
యందును, త్ర్యవత్స్యే = ఆడపిల్ల యందును న
ర్తించును. [పేళ్ళు, Numidian crane.

కర్కరేటుః-కరేటుః॥పు॥ ౨-పెద్దకోక్కర
కృకరా-కకరః॥పు॥ ౨-కోక్కరపేళ్ళు.

వనప్రియః-పరభృతః-కోకి : -పికః-॥పు॥ ౪-
కోకి, పేళ్ళు, The black cuckoo-

కాశే-కరటః - అరిష్టః - బలిష్టః - సకృత్పి
జః-ధ్యాజః-అస్థాఘామః-పరభృత్॥త్॥- బలి
భుక్॥జీ॥-వాయసః-చిరజీవీ॥న్-వీర్యష్టి-మా
లిః-పికపర్ణనః॥పు॥ ౧౪ - కాకిపేళ్ళు చిరజీవి
మొదలు నాలుగు నధిక నామములు, A crow -

[పేళ్ళు, A raven-
ద్రోణకాకః-కాకోలః॥పు॥ ౨ - మాలకాకి

దాత్యూహః కాలక
ట్టకః॥ ౨౩౨॥

అతాయాచిత్తా

దాత్యూహః కాలక

కీరశుకా (నమా)।

బుగ్గిడ్ కాంబో ౭ థ
బకః కహ్యః

పుష్కరాహ్వస్తు
సారసః॥ ౨౩౩॥

కోకశ్చక్రశ్చక్రివా
కా రథాజ్ఞా (హ్యయ
నానుకః)।

కాదమ్బః కలహంస
(హ్య)।

దుద్కోశ కురకా
(నమా)॥ ౨౩౪॥

హంసాస్తు శ్వేతగరుడ
శ్వేత్రాజ్ఞా మానసాకను

రాజహంసా (స్తుతే
చక్రుచరత్వైహి హితై
స్త్రితాః)॥ ౨౩౫॥

(మల్లినై) ర్మల్లికా
భ్యా (స్త్రీ)

ధార్తరాష్ట్రా (స్త్రితే
తరైః)।

శరారి రాటి రాదిశ్చ

దాత్యూహః- కాలకట్టకః॥పు॥ ౨ - కూకురు
గుడ్డంగిపిట్టపేళ్ళు. భరతవక్షి, A gallinule.

అతాయా॥న్॥(పా)అతాపీన్-చిల్లః॥పు॥౨-
పిన్నగద్దపేళ్ళు. జెముడు కాకియు, చీరపిట్టయు, akite.
దాత్యూహః-కృద్రః॥పు॥౨-గద్దపేళ్ళు. బోరు
వయును, A vulture.

కీరః-శుకః॥పు॥౨-చిexక పేళ్ళు, A parrot.
కుగ్గిడ్॥చీ॥-కృజ్ఞః॥పు॥౨-కొంగ, A curlew.
బకః-కహ్యః॥పు॥౨-వక్త్రకొంగ, A crane.

పుష్కరాహ్వస్తు సారసః॥పు॥౨-బెగ్గురుపేళ్ళు,
The Indian crane.

కోకః-చక్రః-చక్రవాకః-రథాజ్ఞః॥పు॥ ౨-
జక్కవపిట్టపేళ్ళు, The ruddy goos.

కాదమ్బః-కలహంసః॥పు॥ ౨-ధూమవర్ణము
లయినముక్కుకాళ్ళుగలహంసలపేళ్ళు, A drake.

దుద్కోశః-కురకః॥పు॥ ౨-వెడ్డపులుగు
పేళ్ళు, An osprey.

హంసః-శ్వేతగరుడ॥త్॥-చక్రాజ్ఞః - మాన
సాకాః॥న్॥పు॥౨-హంస పేళ్ళు, A swan.

రాజహంసః॥పు॥౧॥గోహితైఃచక్రుచరత్వైః=
ఎఱ్ఱనిముక్కుకాళ్ళతోఁగూడి, స్త్రితాః= తెల్లనై
యుండు ఆహంసలపేళ్ళు.

మల్లికః॥ (పా) మల్లికాక్షః॥పు॥ ౧ - మలి
నైః=కొంచెముధూమవర్ణముగలముక్కుకాళ్ళ
తోఁగూడి తెల్లనైయుండు హంసలపేళ్ళు.

ధార్తరాష్ట్రా॥పు॥౧॥నితేతరైః=నల్లనిముక్కు
కాళ్ళతోఁగూడి తెల్లనైయుండు హంసల పేళ్ళు.
శరారి-అటి-అడిః॥స్త్రి॥౩-అడలుఅనువక్షి పేళ్ళు.

బలాకా బిసకణ్ణికా

అరం

(హంసస్య యోషి)

ద్వరటా

(సాంసస్యమ)లక్ష

కా

జతుకాఽజినపత్తా

(స్యా) త్వరోష్ణీతైలపా

యికా

అరం

వర్వణా మక్షికానీలీ

నరభూ మధుమక్షికా

కా

పతంగికాపుత్రికాస్యా

దంతస్తు వనమక్షికా

దంతీ (తజ్జాతరల్ప

స్యా)

గజ్జాలీ వరటా(ద్వ

యో)

భృక్షారీ చీరుకా చీరీ

ఝిల్లికాచ

(నమా

అరం

(నమా) పతజ్గ శలభా

ఖద్వోతః జ్యోతిర్జ

ణా

మధువ్రతో మధుకరో

మధులి ణ్ణధుపాలినః

అరం

ద్వితీ

బలాకా - బిసకణ్ణికా || నీ|| ౧ - తెల్లకొక్కర
పేళ్ళు, A small crane.

వరటా|| నీ|| ౧-హంసస్య=హంసయొక్క, యో
షీత్=స్త్రీ పేరు, A duck or goose.

లక్షణా(పా)లక్షణా|| నీ|| ౧-సారసస్య=బెంగురు
పక్షియొక్కస్త్రీ పేరు.

జతుకా(పా) జతుకా-అజినపత్తా|| నీ|| ౧ -
గబ్బిలాయి పేళ్ళు - చీకరువాయి A bat.

వరోష్ణి - తైలపాయికా|| నీ|| ౧ - బరిణపురుగు
పేళ్ళు, A cock-roach.

వర్వణా-మక్షికా- నీలీ|| నీ|| ౩ -నల్లనియొగ
పేళ్ళు, A blue fly.

నరభూ - మధుమక్షికా|| నీ|| ౧-జంటియొగ
పేళ్ళు, తేనెటీగ. A bee.

పతంగికా- పుత్రికా|| నీ|| ౧ - తెరయొగ పేళ్ళు.
A small bee. పేళ్ళు, A gadfly.

దంతఃపు|| వనమక్షికా|| నీ|| ౧ - అడవియొగ
దంతీ - -ల్ప=అల్పమైన, తజ్జాతిః స్యాత్=

ఆ అడవియొగలజాతిపేరు, అడవిదోమ.

గజ్జాలీ (పా) గజ్జాలీ-వరటా|| పు|| ౧ - ఎఱ్ఱ
తుమ్మెద పేళ్ళు, కలుదురొగ, A wasp.

భృక్షారీ-చీరుకా (పా)రీపురుకా-చీరీకా-చీరీ-
ఝిల్లికా|| నీ|| ౪ - చిమట పేళ్ళు, ఈలపురుగును,
A cricket.

పతజ్గః శలభా|| పు|| ౧-మిడలి పేళ్ళు, A grass-
ఖద్వోతః జ్యోతిర్జ || పు|| ౧ - మిణుగులు

బూచిపేళ్ళు, A firefly.

మధువ్రతో-మధుకరో-మధులి|| హా||-మధు
పా-అలీ|| నీ||-ద్వితీయః-పుష్పలిట్ || హా|| భృజః -

వట్పుడః-భ్రమరః-అలిః - [ఇన్దిరిః - చచ్చరీకః-

పుష్పలిశ్చజ్వమటన
భ్రమరాలయః[ఇదినిర
శ్చిత్తరీకో రోల మ్మా
బమ్భరశ్చసః] ౨౮౬॥
మయూరో బర్హిణో
బర్హీ నీలశ్లో భుజజ
భుక్ శిఖాపలశ్చిభకేక్తి
మేఘరాదామలాస్యపి॥
కేశా (వాణీమయూర
స్య) (నమా) చన్ద్రశ
మేచకా శిఖాచూడా
శిఖణ్డు పిశ్చబహ్వరే
(నపున కే) ౨౮౮॥

భుగేవిహజ్జ విహగవి
హజ్జవిహాయనఃశకు
న్దివక్షి శకుని శకున్త
శకున ద్విజాః ౨౮౯॥
పతత్రి పత్రి పతగ
పతత్పత్త్రైరథాణ్డజాః
సగో వాజవికర వివి
ష్కిర పతత్త్రయః॥ సీ
హోద్భవా గరుత్మన్తః
పిత్సన్తో నభనజ్గమాః॥

(కేహంపి కేహ) హ
రీతో వద్దుః కారణ్డనః
ప్లవః ౨౯౦॥ తిత్తిరిః
కుక్కుభోలావోజీవంజీ
పశ్చకోరణః కోయప్తి
క ప్టిభకో వర్తకో

రోలమ్ముః-బంధకః]పు॥-౧౫- తుమ్మెద పేళ్ళు.
ఇదినిర కబము మొదలు ౪ అధికనామములు,
A large black bee-

మయూరో బర్హిణః-బర్హీన్||నీలశ్లో-భుజజ
భుక్||శ్శిఖాపలః- శిఖీ||నీ|| కేకీ||నీ||-మేఘ
నాదామలాసీ||నీ||పు॥-నెమలిపేళ్ళు, A peacock
[పేర, His cry.

కేశా||నీ||-మయూరస్యవాణి-నెమలికూంత
చన్ద్రశః-మేచకః ॥పు॥ ౨-నెమలిపురికమ్ము.
శిఖా-చూడా||నీ||౨-నెమలికూంటిటి, crest.
శిఖణ్డు||పు॥ పిశ్చమ్-బహ్వమ్॥ స॥ ౩ - నెమలి
పురిపేళ్ళు, Peacock's tail.

భుగే-విహజ్జః-విహగః-విహజ్జయః-విహారయాః
||నీ||శకున్తిః-పక్షీ||నీ||శకునిః- శకున్తః - శకునః-
ద్విజః-పతత్త్రి||నీ||-పత్త్రి||నీ||-పతగః-పతన్||త్||
పత్త్రిరథః-అణ్డజః-సగోకాః||నీ||-వాజీ ||నీ|| పి
రః-వి-విష్కిరః-పతత్త్రిః-సీహోద్భవః-గరుత్మాన్
||త్||పిత్సన్||త్|| -నభనజ్గమః ॥పు॥ ౨౭ సామా
న్యముగాఁ బక్షుల పేళ్ళు, A bird.

హరీతః||పు॥=పచ్చ పట్ట. The green p'geon.
వద్దుః||పు॥=నీరు కాకి, The shag. కారణ్డనః||పు॥క
న్నలేడి. ప్లవః||పు॥నీరుకోడి, తిత్తిరి||పు॥-తీతువు.
The francoline partribge. కుక్కు-భు||పు॥=బెళగు
వ్వ, A wild cock. లావః(ప)-లావుక, A quail
జీవంజీవః|| పు॥=వన్నెపులుగు. A pheasant.

వర్ణికాదయః॥ ౨౫౨॥

చకోరకః॥పు॥ = నెన్నెలపులుగు, *Perdix rufa*.
కోయప్పిః॥పు॥ చీకుకొక్కెర, గుడ్డికొంగ, టిట్టి
భకః॥పు॥ = లకుముకిసిట్ట, *Jacana*. వర్ణకః॥పు॥ =
వెలిచెసిట్ట, దొట్లపులుగు. వర్ణికా॥నీ॥ = మూలవ
ల్లకి॥ ఈ ౧౩-శబ్దములును, తెమాం విశేషాః = ఆ
పక్షులలో భేదములు, ఇచటఁగొందఱు జీవంజీవ
చకోరశబ్దములు పర్యాయములనియు వర్ణక
శబ్దమును స్త్రీలింగముగా పఠించి వర్ణికావర్ణికా
శబ్దములు పర్యాయము లనియు జెప్పిరి.

గరుత్పక్షచ్చవాఃప
త్రింపతత్రించతనూ
రుహమ్॥

గరుత్-పక్షః-భదః॥పు॥-పత్రమ్-పతత్రిమ్-
తనూరుహమ్॥న॥౬-తెక్కలపేళ్ళు, *A wing*.

(స్త్రీ) పక్షతిః పక్ష
మూలం

పక్షతిః॥నీ॥ పక్షమూలమ్॥న॥ ౨ - తెక్కల
మొదటి పేళ్ళు, *The root of a wing*.

చఙ్ఘ్రీస్తోటి (చుభే
స్త్రీయామ్)॥ ౨౫౩॥

చఙ్ఘ్రీః-త్రోటిః-॥నీ॥౨-పక్షముక్కపేళ్ళు,
The beak

ప్రదీ నోడ్డీరగణ్డీరా
(న్యతాః ఖగగతి
కియాః)॥

ప్రదీనమ్॥న॥ = ఎగయుట, *Taking flight*.
ఉడ్డీనమ్॥న॥ = పాటుట, *Soaring*. నడ్డీనమ్॥న॥ =
వ్రాలుట, *Perching*. ౩-ను, ఏతాః-ఇవి, ఖగ
గతికియాః = పక్షులగతిభేదములు.

పేశీ కోశో (ద్వీపీ
నే)౭ణ్డం
కలాయో నీడ(చ
స్త్రీయామ్)॥ ౨౫౪॥

పేశీ॥నీ॥కోశః॥ష్ణ॥-లణమ్॥న॥ ౩-గ్రుడ్డుపేళ్ళు.
పేశీకోశః-ఒక పదమని కొందఱు, *An egg*.
కులాయః॥పు॥-నీడమ్॥ష్ణ॥౨-పక్షిగూటిపేళ్ళు,
A nest.

పోతః పాకోఽర్భకో
డిహ్మః పృథుక శ్చాబక
శ్చిశుః॥

పోతః-పాకః-అర్భకః-డిహ్మః-పృథుకః-శాబకః
శిశుః॥పు॥ ౭- సామాన్యముగా శిశువు పేళ్ళు,
Young of any animal.

స్త్రీపుంసా మిధువం
ద్వద్వం

స్త్రీపుంసా- మిధుఃమ్-ద్వద్వమ్॥న॥ ౩-స్త్రీ
పుంసా-జంటపేళ్ళు, *A couple, male and female*.

యుగలమ్ - యుగలమ్ - యుగలమ్ || 3 - జంట
పేళ్లు, A pair or brace.

సముహానివహ - సముహానివహాః - సన్దోహాః - విస

సన్దోహానివహాః - వజ్రః - స్తోమః - ఓషధిః - నికరః - వ్రాతహాః - వారః -

సజ్జాతః - సజ్జాయః - సముదాయః - సముదయః -

సమువాయః - చయః - గణః || పు - సంహతిః || నీ ||

బృన్దమ్ - నికురమ్ - కదమ్బమ్ || 2 - 2 -

గుంపుపేళ్లు, A flock or multitude.

బృన్దఫేదాః = ఇతర జెప్పించుచున్న సముహావిశే

షములపేళ్లు. వర్గః || పు || 1 - సమై = ఒకేతీరువస్తు

పులగుంపుపేళ్లు, A multitude of similar things

సజ్జః - సార్జః || పు || 2 - జన్తుభిః = ప్రాణిసమూ

హముపేరు, An assembly of animals -

కులమ్ || 1 - 1 - సజతీయైః = సజాతీయము లైన

ప్రాణిసమూహముపేరు. A multitude of

homogeneous animals.

యూథమ్ || పు || 1 - తిరశ్చమ్ = తిర్యగ్గంతు

సముహము, A flock of birds or beasts.

సముజః || పు || 1 - పశుః = పశువులగుంపు

పేరు, A herd of beasts.

సముజః || పు || 1 - అన్యే హమ్ = పశువులగుంపు

సమ్యనుయిన వరపక్ష్యాదసముహము పేరు, An

assembly of men &c.

నికాయః || పు || 1 - సధర్మిణామ్ = ఒక్క విధమ

యిన సడకగలవారియొక్కగుంపుపేరు, An asso-

ciation of persons performing like duties -

పుష్కరాశీపూర్వరః
కూట (పుష్ప్రి) మామ్||

కాశీతి శౌక మా
యూరతైత్తిరాదీని (శ
ద్గజే)।

(గృహసక్తాఃపక్షి
మృగా) శ్చేకాః(స్యు)
ద్గృహ్యకా(శ్చితే)।

౨౬౦।

ఇతి సింహాదివర్గః

పుష్కరః-రాశిః-ఉత్కరః-||పు|| కూటమ్|| పు||ర-
ధాన్యానామసమూహముపేష్లు, A heap of grain.

కాశీమ్||౨||=పావురములగుంపు, A flock o
does. శౌకమ్ ||౩||=చిలుకలగుంపు, parrots
మయామ్||౪||=నెమిళ్ళగుంపు, of peacocks
తైత్తిరామ్||౫||=తీతువులగుంపు, of francoline par-
tridges. ఆదిపదముచేత మఱియు, తద్గజే = అ
యాగుంపున కీలాగున దెలియునది.

చేకాః (పా) సేకాః-గృహ్యకాః ||పు||౨-గృహ
సక్తాః=పెంపఃబడియిల్లుచురగిస, పక్షి మృగాః=స
క్షులకును క్షుగములకును పేళ్ళు, Domesticated
birds or beasts.

సింహము మొదలైనవానితో జేరిన

పదసమూహము ముగిసెను.

మనుష్యా మానుషా
మర్త్యా మనుజా మాన
వానరాఃస్యుఃపుమాం
సఃపృథ్విజనాఃపురుషాః
పూరుషా నరః||౨౬౧||

స్త్రీ యోషిదబలా
యోషానారీసీ మన్తినీ
వధూఃప్రతీపదర్శనీవా
మా వనితా మహిలా
(తథా)। ౨౬౨।

(విశేషా) స్వర్ణనా
భీరూః కామినీ వాసు
లోచనా | ప్రసుదా
భావినీ కాంతాలలనాచ
నితమ్బినీ||౨౬౩||నుష్టరీ

మనుష్యః-మానుషః-మర్త్యః-మనుః-
నరః- నరః పుమాన్||౨||-పృథ్విజనః - పురుషః
పూరుషః||-నా|| ఋ||పు|| ౧౧-మనుష్యుల పేళ్ళు,
Man; mankind.

స్త్రీ-యోషిత్||సీ|| (ప) యోషితా||అ||-ఆబ
లా-యోషా(పా)జోషా,నారీ-నీమన్తినీ-నధూః-
ప్రతీపదర్శినీ-వామా-వనితా-మహిలా||సీ|| ౧౧-
సామాన్యముగా స్త్రీ పేళ్ళు, A woman or female.

అజ్ఞనా=మంచి అవయవములు గలది, well
shaped. భీరూః=భయముగలది, timid. కామినీ-
మిగులఁగామముగలది, loving. వాసులోచనా=
మంచి కన్నులు గలది, having fine eyes. ప్రసు
దా = మిక్కిలిమదమాగలది. భావినీ=శృంగార

కమలే రామా

చేష్టగలది (పా) మానసి=నణయకోపముగలది. కాంతా=మిక్కిలిచక్కనిది. లలనా=వేడుకగలది. నితమ్మినీ=గొప్పపిఱుగులుగలది. సుందరీ=రూప లావణ్యముగలది, handsome. కమలే=నాయకుని రమించుజేయునది. రామా=గీతకళాదులు చేర్చి రమించునది||సీ||౧౨-స్త్రీచిశేషములపేళ్ళు.

కోవనా (సైవ) భామినీ

కోవనా-భామినీ||సీ||౨-కోవముగల స్త్రీ పేళ్ళు, A passionate woman.

వరారోహ మత్త కాశి
స్యత్తమా వరవర్ణినీ

వరారోహ-మత్త కాశినీ (పా) మత్త కాశినీ-ఉత్తమా-వరవర్ణినీ||సీ||౪-ఉత్తమస్త్రీ పేళ్ళు, A handsome healthy and affectionate woman.

(కృతా భిషేకా)
మహిషీ

మహిషీ ||సీ|| ౧-కృతాభిషేకా = రాజుపట్టపు దేవి పేరు, A queen.

భోగిన్యో (౨ న్యా
నృపనీయః)

భోగిన్యో||సీ||౧-న్యోః నృపనీయః=పట్టపు దేవికంటెఁజక్కిన రాజస్త్రీల పేరు, Other wives of a king.

పత్ని పాణిగృహీతీచ
ద్వితీయా సహధర్మిణీ
౨౬౫|| భార్యజా
యా (౨భవుంభూమ్న)
దారా

పత్ని - పాణిగృహీతీ-ద్వితీయా-సహధర్మిణీ-భార్య-జాయా ||సీ|| దారా||పు, బ|| ౨ - అగ్ని సాక్షికిముగా వివాహము చేసికొన్న దానిపేళ్ళు. మొదటిక-ను యజ్ఞాధికారము గల పెండ్లామున నును, తక్కిన ౩-ను నామాన్యమున పెండ్లాము నకును చేళ్ళు కొంద అందురు, A wife.

(స్యాత్తు) కటుమ్బినీ |
పురస్థీ

కటుమ్బినీ-పురస్థీ||సీ|| ౨-పుత్త్ర భృత్యాది కటుంబము గల స్త్రీ పేళ్ళు, A matron.

సుచరితాతు సతీ సా
ధ్వీ పతివ్రతా||౨౬౬||

సుచరితా-సతీ-సాధ్వీ - పతివ్రతా ||సీ|| ౪ - పతివ్రతపేళ్ళు, A virtuous and faithful wife.

కృతసాపత్ని కా౨
ధ్యూధా౨ ధివిన్నా౨
భ స్వయంవరా పతిం

కృతసాపత్ని కా-అధ్యూధా-అధివిన్నా||సీ|| ౩-పెద్ద పెండ్లాము పేళ్ళు, The first wife. స్వయంవరా-పతింవరా-ఎర్యా ||సీ|| ౩-తనంత

వరాచవర్యాః

టనేమగని వరించు స్త్రీ పేళ్లు, A bride choosing her husband.

థ కులస్త్రీ కులపాలి
కా॥ ౨౬ ౭॥

కులస్త్రీ - కులపాలికా॥ సీ॥ ౨ - వ్యభిచారము లేమిచేత కులమును కాపాడుకొను స్త్రీ పేళ్లు, A chaste woman.

కన్యాకుమారి

కన్యా(వ)కన్యకా-కుమారి ॥సీ॥౨ - మొదటి పయస్సున నున్న పెండ్లికానివడుచు, A virgin.

గారి తు నగ్ని కాఁ
నాగతార్తవా॥

గారి-నగ్ని కా-అనాగతార్తవా॥సీ॥౩ - నమర్తాడని పడుచు, A girl who has not menstruated.

(ప్యా) నృభ్యమాదృష్ట
రజా

మభ్యమా-దృష్టరజా॥సీ॥౨ - కొత్తగా నమర్తాడినపడుచుపేళ్లు, A girl arrived at puberty

స్తరుణీయువతి (స్వ
మే) ౨౬౮॥

తరుణీ(పా)తరుణీ-యువతి॥సీ॥౨-జవ్వని - ౩౦ ఏండ్లకులోబడినయువస్సుగలది, A young woman.

(సమా)స్నుమాజనీ
వధ్వ

స్నుమా - జనీ - సధూః ॥సీ॥ ౩ - కోడలిపేళ్లు, A daughter-in-law.

శ్చింట్టే తు సువాసిని ।

చింట్టే-సువాసిని-(పా)వ్వవాసిని॥సీ॥౨-పేరం బాలిపేళ్లు, వ్వవాసిని యనుపాతమునందు బుట్టి నింటనున్న స్త్రీ పేళ్లు, A married woman staying in her father's house-

ఇచ్ఛావతీ కాముకా
(ప్యా)

ఇచ్ఛావతీ-కాముకా॥సీ॥౨-ధనాదులమందు ఆశ గల స్త్రీ పేళ్లు, A woman covetous of wealth: eager for food, etc.

దృష్టవన్యస్తీ తు కా
ముక్తి॥ ౨౬౯॥

దృష్టవన్యస్తీ-కాముక్తి॥సీ॥౨-రతియందాసక్తి గల స్త్రీ పేళ్లు, A lustful woman.

(కాన్తార్థినీ తు యా
యాతీ సజ్జితంసా)౨
భిసారికా॥

అభిసారికా॥సీ॥౧-కాన్తార్థినీ=పురుషునిం గోరి నదె,నంకేతమ్ = సంకేతస్థలమును గూర్చి, యా యాతీసా=చోవుచున్న స్త్రీ పేరు, A woman going to an assignation.

పుంశ్చరీధర్షణీబన్ధ
కన్యనతీ కుల తుత్సరీ॥
స్వరిణీ పాంసులా౨

పుంశ్చరీ-ధర్షణీ- (పా) చర్షణీ- బన్ధకీ-అనతీ-కులటా-ఇత్సరీ-స్వరిణీ - పాంసులా॥సీ॥౪-అంకు లాడిపేళ్లు, An unchaste woman.

(ధన్యా)దశశీర్వా (శిశు
నావినా)।

అవీరా (నిష్పతిసుతా)

విశ్వస్తా విధవే (నమే)॥
అలిస్సభి వయస్యాచ

వతివత్సినభర్తృకా।

వృద్ధా పలిక్సీ

పాశ్చాత్య పృజ్ఞా

పాశ్చాత్య ధీమతీ॥

౨౨౨॥

శూద్రీ (శూద్రస్య
భార్యా స్యా)

శూద్రాద్రా (తజ్జాతి
రజ్జనా)।

అభీరీతు మహాశూద్రీ
(జాతిపుంయోగయో
స్సమే॥ ౨౨౩॥

అర్యాణీ (స్వయ) మ
ర్యా (స్వాత్)
క్షత్రియా క్షత్రియా
ణ్యపి।

ఉపాధ్యాయావృషా

అశిశీర్వా॥సీ॥౧- శిశునా వినా = బిడ్డ లేని స్త్రీ పేరు,
A childless woman.

అవీరా॥సీ॥౧-నిష్పతిసుతా=చుగఁడును, బిడ్డ
లును లేని స్త్రీ పేరు, A woman having neither
husband nor children. [A widow.

విశ్వస్తా-విధవా॥సీ॥౨- పెనిమిటి లేని స్త్రీ పేర్లు,
అలిః-సభి-వయస్యా ॥సీ॥ ౩ - చెలికత్తె పేర్లు,
A woman's female friend.

వతివత్సినభర్తృకా॥సీ॥౨- మొగనాలిపేర్లు,
A woman whose husband is living.

వృద్ధా-పలిక్సీ॥సీ॥ ౨- ముదిసిన స్త్రీ పేర్లు. An
old or grey-haired woman.

పాశ్చాత్య-పృజ్ఞా ॥సీ॥౨-తాళక వ్యవహారమునందు
మిక్కిలి యెఱుకగల స్త్రీ, An intelligent woman.

పాశ్చాత్య-ధీమతీ ॥సీ॥ ౨ - ఎక్కువబుద్ధి గల
స్త్రీ పేర్లు, A wise woman.

శూద్రీ ॥సీ॥౧-శూద్రదశ్యభార్యా=శూద్రజాతి
కాన్పిదైననుశూద్రునిపెండ్లాముపేరు, The wife
of a Sudra.

శూద్రాద్రా॥సీ॥౨-తజ్జాతిఃఅజ్ఞనా=శూద్ర జాతి
యందుఁ బుట్టిన స్త్రీ పేరు, A woman of the
Sudra tribe.

అభీరీ-మహాశూద్రీ ॥సీ॥ ౨- జాతిపుంయోగ
యోఃనమే=గొల్లజాతి స్త్రీకివిగొల్లని పెండ్లామున
కునుపేర్లు, A milk-woman or milkman's wife

అర్యాణీ - అర్యా॥సీ॥౨ - వైశ్యజాతియందుఁ
బుట్టిన స్త్రీ పేరు, A varisya woman.

క్షత్రియా - క్షత్రియాణీ॥సీ॥ ౨- క్షత్రియజాతి
యందుబుట్టి క్షత్రియునకుగాని మరియొకనికి
గాని పెండ్లాముయిన స్త్రీ, A kshatriya woman.

ఉపాధ్యాయా- ఉపాధ్యాయా ॥సీ॥ ౨ - తనంత

ధ్యాయా

స్వా దాచార్యాః
(పి చ స్వతః॥) ౨౭౪॥
ఆచార్యానీ (తు పుం
యోగి)

(స్వా) దర్శి

క్షత్రియా (తథా)

ఉపాధ్యాయాన్యు
పాధ్యాయా
పోతా (స్త్రీపుంస
లక్షణా॥) ౨౭౫॥

వీరవత్సీ వీరభార్యా

వీరమాతాః పుంసాః
జాతావత్యాపి జా
తాః పుంసా తావ
ప్రసూతాః॥ ౨౭౬॥
(స్త్రీ) నగ్ని కా కో

కాత్యాయ (స్వర్ధృపు
ద్ధాయా కాపాయవన
నాఽధవా)॥ ౨౭౭

సైరస్థి (పరవేత్తస్థా
న్వవశా శిల్పకారికా)

టనే చదువుచెప్పెడి స్త్రీ, A female teacher.

ఆచార్యానీ॥నీ॥౧-తనంతటనే మంత్ర వ్యాఖ్యా
నము చేసెడి స్త్రీ, A spiritual instructress.

ఆచార్యానీ॥నీ॥౧-తాను మూఢురాలైనను,
పుంయోగే=ఆచార్యుని పెండ్లామైన స్త్రీ, The
wife of a spiritual preceptor.

అర్యీ॥నీ॥౧-తాను శూద్రురాలైనను వైశ్యుని
పెండ్లాముపేరు, Wife of a vaisya

క్షత్రియా॥నీ॥౧-తాను వైశ్యురాలైనను
క్షత్రియుని పెండ్లాముపేరు, Wife of a Ksyatriya
ఉపాధ్యాయానీ -ఉపాధ్యాయా॥నీ॥౨-ఉపా
ధ్యాయుని పెండ్లాముపేర్లు, Wife of a tutor

పోతా॥నీ॥౧-స్త్రీ పుంసలక్షణా = స్త్రీపురుష
లక్షణములు(మీసలు)గలస్త్రీ పేరు, A masculine
woman.

వీరవత్సీ - వీరభార్యా॥నీ॥౨-వీరుని పెండ్లాము
పేర్లు, A hero's wife-(ప్రేర్లు, A hero's mother

వీరమాతా॥ము॥వీరసూతా॥నీ॥౨- వీరునితల్లి
జాతావత్యా-పి జాతా - పుంసూతా - పుంసూ
తా (పు) పుంసూతా॥.౧౭-బాలెంతరాలిపేర్లు

A woman recently delivered-

నగ్ని కా-(పా)లగ్ని కా-కోటపీ॥నీ॥౨-దినముల

A female messenger or go between,

కాత్యాయని॥నీ॥౧-యూ అర్ధవృద్ధా=నగము
మునసి, కాపాయవననా=కాచీరకట్టి, అధవా=
విధవయై యున్న స్త్రీ పేరు.

సైరస్థి॥నీ॥౧-స్వవశా=స్వతంత్రురాలై, పర
వేత్తస్థా=పరగృహముననుండి, శిల్పకారికా=గంధ

అసిక్ష్ణీ (స్వాదవృద్ధా
యా పే)మ్యాన్తఃపుర
చారిణీ॥ ౨౮౮

వారస్త్రీ గణికా
వేస్యా రూపాజీవాః

(భసాజన్తైఃసత్కృ)
తా)వారముఖ్యా (స్వా
త్కుట్టనీశవల్లీ(సమే)
౨౮౯॥

విప్రీక్షి కాత్వీక్షణికా
దైవజ్ఞాః

భ రజస్వలా । స్త్రీధ
ర్మిణ్యవి రాతేయీ
మలినపుష్పవత్సః॥ ఋ
తుమత్యవృద్ధక్యాపి
(స్వా) ద్విజఃపుష్ప
మార్తమమ్ ।
శృద్ధాలు ర్దోహదవతీ

నిష్కలా విగతార్త
వా॥ ౨౯౦

ఆపన్నసత్త్వా(స్వా
ద్ధర్మిణ్యన్తర్వత్సః చె
గర్భిణీ
గణికా వస్తు గాణిక్యం
గార్భిణం యావతం
(గణే)॥ ౨౯౧॥

లేపనతిలకనిర్మాణాదులగుపనులుచేయు స్త్రీ పేరు.
అసిక్ష్ణీ॥సీ॥౧-అవృద్ధా=ముదుసలిగాక, పేమ్యా=
రాజ స్త్రీలు చేప్పిన పని చేయుచు, అన్తఃపుర
చారిణీ=అంతఃపురమున నుండు స్త్రీ పేరు.

వారస్త్రీ-గణికా-వేశ్యా-రూపాజీవా॥సీ॥౧-
లంజెపేళ్ళు. A courtesan or harlot.

వారముఖ్యా॥సీ॥౧ - జన్తైః = జనులచేత,
సత్కృతా=సత్కరింపబడిన, సా=ఆ లంజపేరు.
కుట్టనీ-శవల్లీ(పా)సవల్లీ॥సీ॥౨-కుంటెనక తె
వేళ్ళు, లంజెను విటునికేదార్చునది, A procuress.

విప్రీక్షి కా - ఈక్షణికా - దైవజ్ఞా॥సీ॥౩-
వేల్పుసానివేళ్ళు, శుభాశుభములను చెలినది.
A fortune-teller.

రజస్వలా-(స్త్రీ)ధర్మిణీ-ఆవిః-ఆత్రేయీ-మలినీ-
పుష్పవతీ-ఋతుమతీ-ఉదక్యా॥సీ॥౪- ముట్టును
స్త్రీ పేళ్ళు, A woman in her courses-

రజః॥నీ॥-పుష్పమ్-ఆర్తవమ్॥ న ॥ ౩ -ముట్టు
నెత్తురువేళ్ళు, The courses.

శ్రద్ధాలుః - దోహరవతీ॥సీ॥౨-గర్భవశమున
మంచి వస్తువులనుగోరుస్త్రీ పేళ్ళు, వేవిళ్ళుగలది.
A pregnant woman longing for any thing.

నిష్కలా (ప) నిష్కలీ-విగతార్తవా॥సీ॥౨-
ముట్టుడిగిన స్త్రీ పేళ్ళు A woman past child-bearing
ఆపన్నసత్త్వా-గుర్విణీ-అన్తర్వత్సః-గర్భిణీ॥సీ॥
౪-గర్భిణీ స్త్రీ పేళ్ళు, A pregnant woman.

గాణిక్యమ్ - గార్భిణమ్ - యావతమ్ ॥ న ॥
౨-గణికాదేః గణే= యదనగా గణికా నమూనా
మునకును (An assemblage of harlots); గర్భిణీ

పునర్భూద్ధిధిమా (రూ
ఘాన్వి)

(నైకా) దిధిమః(పతిః)

(నకు ద్విజో)౭౫ గే
దిధిమః (నైవ యస్య
కుటమ్బినీ ౨౮౩)

కానీనః(కన్యకాజాత
స్యతః)

(౭౪) సుభగానుతః
సౌభాగినేయః

(స్యా) త్పారస్రైజే
య (స్రపరస్త్రీయాః)॥

వైత్తవ్యసేయః (స్యా
త్) వైత్తవ్యసీయశ్చ
పితృవ్యసః)

(సుతోమాతృవ్యసు
వైప్రవం)

నైమాత్రేయోవిమా
త్పజః॥ ౨౮౫॥

(అథ) బాన్ధకినేయస్యా
ద్భ్రమల శ్చాన్తీసుతః
కౌలతేయః కౌలతేరో

భిక్షుకీకు సతీ యది॥
తదా)కౌలతీనేయో

నమూహమునకును, of pregnant women, యువ
తీనమూహమునకును, — of young women.

పునర్భూః-దిధిమః॥ ౨౮౩ ॥ = రెండుమూలులు, ఊధా=పెండ్లాడిన స్త్రీ, A virgin widow re-married.

దిధిమః ॥పు॥ ౧-తిస్యాఃపతిః= దానిరెండవ మగనిపేరు, Her second husband.

అగేదిధిమః ॥పు॥ ౧-ఆమాటు మనువుదాని యందు బిడ్డలంగన్న ద్విజునిపేరు, One to whom she has borne children.

కానీనః ౧-కన్యకాజాతః సుతః=పెండ్లికాని పడుచుకొడుకు, Son of an unmarried woman.

సుభగానుతః-సౌభాగినేయః ॥పు॥ ౨-భాగ్య వంతురాలికొడుకు, Son of an auspicious mother.

పారస్రైజేయః॥పు॥ ౧-పరస్త్రీయాః=పరస్త్రీకి బుట్టినకొడుకు పేరు, Son by another's wife.

వైత్తవ్యసేయః- వైత్తవ్యసీయః॥పు॥ ౨- పితృవ్యసు=తండ్రితోఁబుట్టినదానికొడుకు పేరు మేనత్తకొడుకు, Paternal aunt's son.

మాతృవ్యసుః సుతశ్చవమ్=తల్లితోఁబుట్టినదానికొడుకును ఇల్లే, మాతృవ్యసేయః-మాతృ వ్యసీయః అనఁబడును, Maternal aunt's son.

నైమాత్రేయః - విమాతృజః ॥పు॥ ౨-ననతి శల్లికొడుకు పేర్పు, Step-mother's son.

బాన్ధకినేయః - భ్రమలః-అనతిసుతః- కౌలతేయః-కౌలతేయః॥పు॥ ౫-అంగులూడికొడుకు పేర్పు, A bastard Son of a disloyal wife.

కౌలతీనేయః - కౌలతేయః॥౨ - పతివ్రతయై భిక్షార్థముగా గృహములను గూర్చి నందచారము

(2సాః) కాశాదో

(చాన్దాః)

అన్యజన్తయ

స్వామ్యుః పుత్రిః

(స్త్రీ) హంస్వయ

౨౮౭॥ ఆహుర్దహిత

రం సర్వే)

2వశ్యం తోకం(త

యో స్వమే)

స్వభాతే) తారసా

రస్యా

తాతసుజనకఃపితా

జనయిత్రీ ప్రసూ

ర్మాతా జననీ

భగినీ స్వసా

సనన్దాతా(స్వసా

శ్య)

రక్షప్రీపాత్రీ (సు

తత్మజా)॥ ౨౮౯॥

(భార్యాస్తు భార్యుర్ద

యో తారః (స్వ్యః

వరస్వమే)

ప్రజావతీ భార్యిజా

యా (brother's wife)

మా తులానీతు మా

తల్లి॥

చేయు స్త్రీయొక్కకొడుకునకును పేళ్ళు, A son of a female beggar.

అన్యజన్తయః-సూ-న-నుతః-పుత్రిః॥పు॥

గీ-కొడుకుపేళ్ళు, A son.

అమీనశ్వే=ఈగి-ను, స్త్రీహమ్=స్త్రీలింగ

మందుననర్తించి, దుహితరీ మాహుః=కూతు

పేళ్ళగును. అపున, అత్తజా-తనయా-సూనుః-ను

తా-పుత్రి-పుత్రికా-దుహితా॥ఋ॥ అని రూ

పంబులు, A daughter.

అపశ్యమ్-త్రోకమ్॥౩॥ ౨ - కొడుకునకును

కూతునకును సమానమైనపేళ్ళు, Offspring.

బౌరనః-బౌరన్యః॥పు॥౨-స్వజాతే=సవర్ణ వి

వానా స్త్రీ-జనయిత్రీ-సవలనజుట్టినకొడుకు పేళ్ళు,

A legitimate son.

[Father,

తాతః-జనకః-పితా॥ఋ॥పు॥౩-తండ్రిపేళ్ళు,

జనయిత్రీ-ప్రసూ-మాతా॥ఋ॥-జననీ॥నీ॥

౪-తల్లిపేళ్ళు, Mother.

[Sister,

భగినీ-స్వసా॥ఋ॥నీ॥౨-తోడబుట్టినదానిపేళ్ళు

సనన్దా[వా] సనన్దా॥ఋ॥నీ॥౧-మగనికితోడ

బుట్టినదాని పేరు, అడుచిడ్డ, Husband's sister.

సప్తీ[వా] సప్తా॥ఋ॥ పాత్రీ॥నీ॥౨-సుతా

త్మజా=కొడుకు కూతురును, కూతుకూతున

కును పేళ్ళు, మనమదలు, Grand-daughter.

యాతరః॥ఋ॥నీ॥౧-భార్యిపుర్వస్యః=తోడ

బుట్టినవారియొక్క, భార్యాస్తు=పెద్దలు, వరస్వ

మే=తమలోదనుకు పేరు, తోడికోడండ్రు.

ప్రజావతీ-భార్యిజాయా॥నీ॥౨-తోడబుట్టిన

వాని పెండ్లము పేళ్ళు అన్న పెండ్లమునికొందలు.

మాతులానీ-మాతల్లి॥నీ॥౨-మేనమామ

పెండ్లముపేళ్ళు, Maternal uncle's wife.

(పతిపత్యోఽయః ప్రమాః)
శ్వశూరః

శ్వశుర (స్తుతా
తయోః) ।

పితృశ్చాతా పితృ
వ్య (స్వాత్)

(మాతృశ్చాతాశ్చ
మాతృలః॥ ౨౦౧॥

స్వాలా(స్వశ్చాత)త
రః పత్యోఽయః)

(స్వామినో) దేవృదే
వశా ।

స్వస్త్రియాభాగినేయః
(స్వాత్)

జామాతా(మహిశః
వశః॥ ౨౦౨॥

పితామహః పితృ
పితా

(తత్పితా) పితృ
మహః ।

(మాతృ)రాతామహః
(దేవం)

సపిత్తా (స్తు) సనాథ
యః॥ ౨౦౩॥

సమానోదర్యసోదర్య
స గ ర్భ్య స మా జా

శ్వశూరః॥సీ॥౧-పతిపత్యోఽయః ప్రమాః=మగని
తల్లి, తేక, పెండ్లాయితల్లి, తల్లి, Mother-in-law,
శ్వశురః॥పు॥౧-తయోఃపితా=మగనితల్లికిని
పెండ్లము తండ్రికిని పేరు, నూము, Father-in-law
పితృవ్యః॥పు॥౧-పితృశ్చాతా = తండ్రితోఁ
బుట్టినవారి పేరు, Paternal uncle.

మాతృవ్యః॥పు॥౧-మాతృశ్చాతా = తల్లితోఁ
బుట్టినవారి పేరు, మేననూము, Maternal uncle.

స్వాలాః [చ] శ్వాలాః॥పు, బ॥ ౧ - పత్యోఽయః
భ్రాతృలః=పెండ్లము తోఁబుట్టినవారిపేరు, బాన
మొదలగును, Wife's brothers.

దేవా॥ము॥-దేవరః॥పు॥ ౨-స్వామినః=పెనిమిటి
తోఁబుట్టిన వానిపేళ్ళు, Husband's brother.

స్వస్త్రియః-భాగినేయః ॥పు॥౨-తోడఁ బట్టి
గానినొడుగు పేళ్ళు, మేల్లును, Sister's son

జామాతా॥పు॥ము॥ ౧ - మహిశః వశః =
మాతృమగనిపేరు అల్లుడు, Son-in-law-

పితామహః॥పు॥-పితృపితా ॥ము॥౨ - తండ్రికి
పేళ్ళు, తాత, Paternal grand-father-

ప్రపితామహః॥పు॥౧-తత్పితా=తాతతండ్రి.
మొత్తాడ, Paternal great grand-father.

వీరమ్=ఇల్లటి, మాతామహః = అల్లితండ్రి,
Maternal grand father. ప్రమాతామహః=అల్లి
తాత, Maternal great grand father, అనఁబడు
దురు. ఇవి॥పు॥

సపిత్తాః - సనాథయః॥పు॥౨ - ఏమతరిములగు
లోఁబడిన జాతుల పేళ్ళు, Kinsmen.

సమానోదర్యః-సోదర్యః-సగర్భ్యః-సమాజః॥
పు॥౧ ఒక తల్లికొడుకుల పేళ్ళు, A brother of

(స్వయాం)।

సగోత్ర బాన్ధవజాతిజన్మ
స్వ స్వజనా(స్వయాం)।జ్ఞాతేయం జన్మతా
(తేమాం క్రమాబ్యాస
సమూహయోః)ధనః ప్రియః పతిర్భర్తా
జార నూపవతి (స్వ
యాం)। ౨౯౫॥(అన్యతే జారజః)
కున్డో An adulterine
(స్వ జేధ ర్తరి) గోలకః
A widow's bastard
ప్రాతీయో భాత్రిజో(భాత్రి భగిన్యో)
భాతరా(పుభా)।
౨౯౬॥మాతాపితరా పితరా
మాతరపితరా ప్రసూ
జనయితారా।శ్వశూర్శ్వశుకా
శ్వశుకా।పుత్రౌ(పుత్రీశ్చ)
దుహితాచ ౨౯౭॥

the whole blood.

సగోత్రః-బాన్ధవః-జాతిః-జన్మః-స్వః-స్వజనః
పు॥౬-ఒక గోత్రముగల జ్ఞాతుల పేర్లు, A distant
kinsman-జ్ఞాతేయమ్!స॥౧-జన్మ తానీ॥ ౧-ఈరెండును
క్రమాత్ = వరుసగా, తేమాంభానసమూహయోః
=జ్ఞాతిభావమునకును (Relationship.) బంధు
సమూహమునకును(Aggregate of kinsmen)జ్ఞాతి
భావమునగా దాయాఃత్వము, [పేర్లు, Husband.ధనః-ప్రియః-పతిః-భర్తాః॥పు॥ మగని
జారః-జీవపతిః॥పు॥౨ - అంకు మగనిపేర్లు,
Paramour-కున్డో॥పు॥౧॥అన్యతే = మగండు జీవించియుం
డఁగా, జారజః=అంకు మగనికి బుట్టినకొడుకు.గోలక॥పు॥ ౧-భ ర్తరిమృతే = మగండు చని
పోయిన వెనుక అంకుమగనికిబుట్టినకొడుకు-
భాత్రీయః (స)భాత్రీత్వస్యః భాత్రిజః ॥పు॥౨
తోడబుట్టినవానికొడుకుపేర్లు, A brother's son.భాతరా॥ఋ, పు. ద్వి॥౧- భాత్రీత్వభగిన్యా
శ్చభా = తోడబుట్టిన యన్న చెల్లెండ్లకుఁగాని,
శమ్ముండు అక్కలకుఁగానిపేరు, Brother & sister.మాతాపితరా॥ఋ॥ -పితరా॥ఋ॥ - మాతరపి
తరా ॥౨॥(ప్ర)ఋ॥-ప్రసూజనయితారా॥ఋ. పు,
ద్వి॥౨-తల్లిదండ్రుల పేర్లు, Father and mother
శ్వశూర్శ్వశుకా -శ్వశుకా॥పు, ద్వి॥౨-అత్తమామ
లకు పేర్లు, Husband's or wife's father & motherపుత్రౌ॥పు, ద్వి॥౧-పుత్రీశ్చదుహితాచ=కొడ
మనకును కూతువకును పేర్లు, Son and daughter

జన్మతీ జన్మతీజాయా
వతీభార్యావతీ (చతౌ)

జన్మతీ - జన్మతీ - జాయావతీ - భార్యావతీ!
పు॥ ద్వి॥౪-ఆయుగలపేళ్ళు, Husband & wife.

గర్భాశయో జరా
యుః (పు॥) స్వల్పంచ
కలహా (౨ ప్రై యామ్) ౨౯౦

గర్భాశయః - జరా యుః॥ ఉ॥ (ప) ౧॥ పు॥ ౨ - గర్భ
మును చుట్టుకొనియున్న నూనిపేళ్ళు, Womb-
ఉచ్చిష్టః॥ - కలహః॥ ౨ - శుక్లశోనితయః॥ ఈ
సేవరిండము, Embryo-౪ - నూనిపేళ్ళనికొంచులు.

నూతిమాసోవై జననో

నూతిమాసః - వై జననః॥ పు॥ ౨ - చిక్షుగుగమనెల,
The last month of gestation-

గర్భోభూణ (కహా
నమా) । తృతీయావ
శృతిశృణ్ణః క్లిబః పడ్డో
నపుంసకమ్ ౨౯౧

గర్భోభూణః॥ పు॥ ౨ - గర్భముపేళ్ళు, Fetus.
తృతీయావశృతిశృణ్ణః॥ క్లి॥ - శణ్ణః (కా) వడ్డో॥ పు॥ -
క్లిబః - పడ్డః॥ పు॥ - నపుంసకమ్॥ ౨౯౧ - నపుంసకుని
పేళ్ళు, A eunuch.

శిశుత్వం శైశవం
బాల్యం

శిశుత్వమ్ - శైశవమ్ - బాల్యమ్ ౧౧॥ ౩ - పది
మాతొడ్లకు లోపలి వయస్సుపేళ్ళు, Childhood

తాగుణ్యం యౌవనం
(నమే)।

తాగుణ్యమ్ - యౌవనమ్॥ ౧॥ ౨ - మంచివయస్సు
పేళ్ళు, Youth or manhood.

(హ్యత్) స్థావిరం (శు)
వృద్ధ్యం (వృద్ధనజేఽ
పి) వార్ధకమ్ ౩౦౦

స్థావిరమ్ - వృద్ధ్యమ్ - వార్ధకమ్ (ప) వార్ధక్య
మ్॥ ౩ - ఏలవయొడ్లకు మీదికి ముదివయస్సు,
Old age. వార్ధకమ్॥ ౧ - వృద్ధనజేఽపి = వృద్ధుల
సమూహమునకును పేరు, Assemblage of old men.

వలితం (జరసా
శౌక్ల్యం కేశాదా)

వలితమ్॥ ౧॥ ౧ - కేశాదా = నెరుపులు మొద
లయినవానియొనలి, జరసా = చూడిమి చేరి, శౌక్ల్య
మ్ = తెల్లఁదనము పేరు, Greyness of hair

విప్రసా జరా

విప్రసా - జరా॥ ౧॥ ౨ - మిక్కిలి ముదిమి పేళ్ళు,
Decrepitude.

(స్యా) మత్తానశయా
డియూనైవసా (చ)

మత్తానశయా - డియూనై - నైవసా॥ ౧॥ - నైవసా
ధయ్యార - చన్మగదుచు చిన్నపాపేళ్ళు, An

స్తనంధయా॥ 300॥ infant.

బాల (స్త్రీ) న్యాః
వకో

వ య స్థ స్తరుణో
యువా

వనయాఃస్థిరో వృ
ద్ధో జీవోజ్జీవోజ్జీవః॥

వర్షియాన్దశమీ
జ్యాయాన్

పూర్వజస్త్యగియో
ఽగ్రజః॥

జఘన్యతే (స్వ్యః) కః
వృ యవియోఽపరజా
నుజాః॥ 303॥

అమాంసో దుష్పా
శ్చాశో

బలవాన్మాంసలో
ఽంసలః॥

తున్దిః స్తున్దిభ స్తున్ది
బృహత్కుక్షీః పిచణ్డో
లః॥ 302॥

అంటిటోఽవనాటశ్చ
వృధటో నతరాసికే
కేశవః కేశికః కేశీ

వలినో వలిభ (న)
మా॥ 304॥

వికలాబ్ధస్తుపోగణ్ఢాః॥

బాలః - నవజాతకః॥ ౨ - పదియారేడకు
లోబడినవయస్సుగలవానిపేర్లు, A child.

వయస్థః-తరుణః-యువా ॥న్॥ 3-చాయపు
వానిపేర్లు, A young man.

వనయాః ॥న్॥-స్థిరః-వృద్ధః- జీవః - జీర్ణః-
జరన్ ॥త్॥౬-ముదిసినవానిపేర్లు, An old man.

వర్షియాన్ ॥న్॥-దశమీ ॥న్॥-జ్యాయాన్ ॥న్॥
3-మిక్కిలి ముదిసినవానిపేర్లు, One very aged.

పూర్వజః-అగ్రయః (పా) అగ్రమః-అగ్రజః
3 - అన్న Elder brother. First born.అగ్ర్యః -
అగ్రీయః, అనియు రూపములు.

జఘన్యజః-కఠిన్యః-మవీయాన్ ॥న్॥ - అన
కః-అనుజః॥౫-తన్నునిపేర్లు, Younger brother
కనీయాన్-కన్యసః-యవిప్తః,అనియు రూపములు.

అమాంసః-దుర్బలః-ఛాతః॥(పా) శాతః॥ 3-
బక్క-వానిపేర్లు, చిక్కినవాడు, Feeble; thin,

బలవాన్ ॥త్॥-మాంసలః-అంసలః॥ 3 - బలి
సినవానిపేర్లు, Strong; lusty,

తున్దిః-తున్దిభః (పా)తున్దిః-తున్దీన్ ॥బృహ
త్కుక్షీః-పిచణ్డీః॥(పా)పిచణ్డీః॥౫ - పెద్దకడుపు
గలవానిపేర్లు, Corpulent; pot bellied.

అ టిటః-అవనాటః-అవృధటః-నతరాసికః-ర-
చప్పిడిముక్కుగలవానిపేర్లు, Flat nosed.

కేశవః-కేశికః-కేశీన్ ॥ 3-మంచిమెండకలు
గలవానిపేర్లు, Having much or fine hair.

వలినః - వలిభః॥ ౨-ముదిరిచేత ముదుతలు
పడిన చర్మముగలవానిపేర్లు. Flaccid.

వికలాబ్ధః-పోగణ్ఢః[పా] అపోగణ్ఢః॥ ౨ - అంగ

ఖరో హస్త శ్చ
వామనః ।

ఖరణాస్త్వాఘోరణసో
విఘో విగతనా
సికః ॥ 30౬ ॥

ఖరణా (స్వాస్తి) త్తుర
ణసః
[వజ్రః (వగతజానుకః) ।

ఊర్ధ్వజ్ఞ రూర్ధ్వజానుః
(స్వాత్మా)

సంజ్ఞా సంహతజానుః
కః ॥ 30౭ ॥

స్వా దేదే బధిరః
కుబ్జే గడులః

కుకరే కుణిః ।

పృశ్చీరన్తనా

శ్రోణానక్షా
ముడ్డస్సు మాణ్డితే ॥ 3౦౮ ॥

వలిరః కేకరే
ఖోడే ఖజ్జా

(ప్రిష్ఠబరావరాః) ।

హీనుని పేళ్ళు, Deformed-

ఖరోః-హస్తః- వామనః ॥ 3- పొట్టివాని పేళ్ళు,
A dwarf. [వానిపేళ్ళు, Sharp nosed.

ఖరణాః ॥ ౩ ॥ ఖరణసః ॥ ౨- వాడిముక్కుగల
విగత(పా) విఖ్యః- విగతనాసికః ॥ ౨- కుక్కు-
పోయినవానిపేళ్ళు, Noseless-

ఖరణాః ॥ ౩ ॥ ఖరణసః ॥ ౨- బుట్టముక్కుగల
వానిపేళ్ళు, Potato-nosed-

వజ్రః (పా) వజ్రః- వ్రగతజానుకః ॥ ౨- ఒకటి
కొకటి యెడముగల మోకాళ్ళుగల వానిపేళ్ళు,
Bandy-legged.

ఊర్ధ్వజ్ఞః (పా) ఊర్ధ్వజ్ఞః- ఊర్ధ్వజానుః ॥ ౨-
పొడగు మోకాళ్ళుగల వానిపేళ్ళు, Long-shanked.

సంజ్ఞః (పా) సంజ్ఞః- సంహతజానుకః ॥ ౩- ముట్టి
మోకాళ్ళుగల వానిపేళ్ళు, Knock-kneed.

కుబ్జః ॥ ౩- చుట్టబానికేళ్ళు, Deaf.

కుబ్జః- గడులః ॥ ౨- అంతునడగా- పేళ్ళుగల
గాని కేకరిలపొట్టివాడు, Hump-backed.

కుకరః కుణిః (ప) కుణిః ॥ ౨- ఈచ బోయిన
చేతులుగల వానిపేళ్ళు, Having a withered arm-

పృశ్చీరః- అల్పతనుః ॥ ౨- అల్ప దేహము గల
వానిపేళ్ళు పొడుచుట్టపు అలిసిరివాడు, Small.
short or thin.

[cripple.

ఖోడః- వజ్రః ॥ ౨- పిచ్చుకుంట వానికేళ్ళు A
ముడ్డః- మాణ్డితః ॥ ౨- బోడివానిపేళ్ళు, Bald;
close shaved.

[eyed.
వలిరః- కేకరః ॥ ౨- మెల్లకంటివాడు, Squint-
ఖోడః- ఖజ్జా ॥ ౨- కాలుకుంటివాని పేళ్ళు, Lame.

బరావరాః- త్రిష్ఠ = బరాశబ్దమునకు వెనుక
కెప్పినశబ్దము లన్నియు ఖజ్జాశబ్దము వలనకు [తిష్ఠి]

జటులః కాలకః సింధు
స్తిలక స్తిలకాలకః॥

30౯॥

అనామయం (పా)దా
రోగ్యం

చికిత్సా రుక్ష్మత్తికి
యా ।

భవజమౌషధభైషజ్య
స్యగదోజాయ (రిభ్యసి)

(స్త్రీ) రుగ్మజాచో
పతాప రోగ వ్యాధి
గదామయాః ।

(పుమాన్) య త్కూ
క్షయశ్శోషః

ప్రతిశ్వాసస్త పీనసః
॥3౧౦॥

(స్త్రీ) క్షుణ్ణతం క్ష
వః (పుంసి)

కానస్తుక్షవధుః(పు
మాన్) ।

శోఘస్తు శ్వయధు
శ్శోఢః

పాదస్ఫోటో విపాది
కా॥

3౧౧

కిలాసం సిద్ధ

కచ్చావం (తు) పామ
పామే విచర్చికా ।

కణ్ఠాః ఖర్జూశ్చ

జటులః (పా)జటులః-కాలకః-సింధుః-స్తిలకః-స్తిల
కాలకః॥పు॥౧౭॥ తికాకారములయిన నల్లయచ్చల

పేళ్ళు, పుట్టుకుచ్చలు, A freckle or mole,

అనామయమ్-అరోగ్యమ్॥౩౦౯-రోగము లేక
యుండుటపేళ్ళు, Health.

చికిత్సా-రుక్ష్మత్తిక్రియా ॥స్త్రీ॥౧- రోగమునకు
ఔషధిక్రియ చేయుటపేరు, Medical treatment.

భవజమౌషధమ్-భైషజ్యమ్ ॥న॥ అగదః-
జాయః॥పు॥౧౭॥-మందుపేళ్ళు Medicament-

రుగ్మజ్జా-రుగ్మజ్జాస్తిశివతాషః-రోగః-వ్యాధిః-
గదః-అమయాః॥పు॥౨-రోగము పేళ్ళు, A disease.

యత్కూన్-క్షయః-శోషః॥పు॥౩-క్షయరోగము
పేళ్ళు, Pulmonary consumption.

ప్రతిశ్వాసః-పీనసః ॥పు॥౧-పీనసపడిసెము
పేళ్ళు, Catarrh.

క్షుణ్-స్థి, స్థి క్షుణ్-స్థి॥న॥-క్షుణ్॥పు॥౩-తుమ్ము
పేళ్ళు, Sneezing.

కానః (పా)కాశః-క్షుణ్ఘః॥పు॥౧-దగ్గుపేళ్ళు,
Cough.

శోఘః-శ్వయధుః-శోఢః- (పా) శోషః॥పు॥౩-
వాపుపేళ్ళు, Intumescence.

పాదస్ఫోటః॥పు॥విపాదికా॥స్త్రీ॥౧- కాళ్ళుపగులు
కుప్పభేదముపేళ్ళు, Kibe.

కిలాసమ్-సిద్ధమ్ ॥(పా) సిద్ధమ్ ॥న॥౧-సిద్ధిము,
Blotch. సిద్ధమ్ అనుచో- కిలాససిద్ధి యని
పాఠము.

కచ్చాః॥పామా॥న్-పామా॥అ-విచర్చికా॥
స్త్రీ॥౧-గజ్జపేళ్ళు, Scab.

కణ్ఠాః-ఖర్జూ-కణ్ఠాయా ॥స్త్రీ॥౩॥తీటపేళ్ళు Itch.

కణ్డాయా

విస్ఫోటఃపిటక (స్త్రీ)
పు) 303

ప్రణో(2-స్త్రీయూ)
మీర్మమరుః(క్షీబే)
నాడీవ్రణః(పుమాన్)
కోతోమణ్డలకం

కుష్ఠశ్చిత్రే
దుర్నానుకార్యసి
308

అనాహ(స్తు) విబంధ
(స్వాత్) Epistasis.
గ్రిహణీరు క్రివాహి
కా

ప్రచ్ఛర్దికా వమి(శ్చ)
(స్త్రీ) పుమాంస్తు) వమ
పు (స్వమాః) 307

(వ్యాధిశ్చదా)విదధిః
(స్త్రీ) జ్వర మేహభగ
నరాః

అశ్మరీ మూత్రీకృ
చ్చిం (స్వాత్)

(పూర్వేషుకావధే
(స్త్రీపు) 306

విస్ఫోటఃపుపిటకః(తి) 1-పాక్కులపేళ్ళు,
బొప్పలు, Boil.

వ్రణఃపు-శర్మమ్-అరుఃన్ 13-పుంటి
పేళ్ళు, Sore or wound.

నాడీవ్రణఃపు-సెలవేసినపుంటిపేరు, Ulcer.
కోతోపు-మణ్డలకమ్ 1- మండలాకార
మయిన కుష్మపేళ్ళు, ఎఱ్ఱపులుము, Leprosy with
round spots.

[పులుము, Leprosy.
కుష్ఠమ్-శ్చిత్రమ్ 1- తెల్లకుష్మపేళ్ళు. తెల్ల
దుర్నానుకార్యసి 1- మూలవ్యాధి
పేళ్ళు. Hemorrhoids-

అనాహః-విబంధః(పా)నిబంధనఃపు-ఇరువాయి
గట్టురోగము పేళ్ళు, మలమూత్రములు గట్టుట.
గ్రిహణీరుక్-జీ-ప్రవాహికా 1-గ్రిహణి
పేళ్ళు, Diarrhoea.

ప్రచ్ఛర్దికా-వమి(పా)చమి 1-వమిధుఃపు
3-వాంతిపేళ్ళు, కక్కువ్యాధి, Vomitting.

విదధిః 1-కడుపులోఁబుట్టుబల్లగడ్డ, An inter-
nal abscess. జ్వరఃపు-జ్వరము, Fever- మేహః
పు-ప్రమేహము, Gonorrhoea. భగవద్రఃపు-చూ
డరానితావునఁ బుట్టు భగందర మను వ్రణము,
Fistula in anus. ఈ ర ను, వ్యాధి శ్చదములు.

అశ్మరీ 1-1=Stone. మూత్రకృచ్చిమ్ 1-1 =
Strangury. 1 -మూత్రకృచ్చిము పేళ్ళు. నీరు
విడువఁగూడని తెవులు.

ఇది మొదలుకొని పుకావధే=పకం తేజో
రేతసీచ, అనుపకృశబ్దము వఱకు, పూర్వే=ముం

రోగహార్యగదజ్ఞారో
భిష్క్యైద్యాచికిత్సకే
వారోనిరామయః
కల్యణ్మలాఘో (ఋగ్భో
గదాత్) 3౧౭॥

గౌనగౌన్నూ ఆమ
యాపి విక్యతో వ్యాధి
తోఽపటః ఆతురోఽ
భ్యమితోఽభ్యాస్తః
(సమా) సామసకచ్చు
రా 3౧౮॥

దర్దురో దర్దురోగి
(స్యాత్)

ఆరోగ్యోగయతో
ఽర్చనః

వాతకీ వాతరోగి
(స్యాత్)

సాతినరోఽతిసా
రకీ 3౧౯॥

(స్యః) క్షిన్నాక్షే
చల్లచిల్లపిల్లాః (క్షిన్నే
ఽక్షి చాప్యమి)

ఉన్మత్త ఉన్మాదవతి
శ్లేష్మలః శ్లేష్మణః
కఫీ 3౨౦॥

న్యజ్ఞో (భుగ్నేరుజా)

దుః శిష్పంగలశబ్దము లన్నియు ॥త్రి॥

రోగవారీ॥న్ అగదజ్ఞారః-భిష్క్ ॥జ్ - వై
ద్యః-చికిత్సకః॥గ-వైద్యుని పేర్లు, Physician-
వార్తః-నిరామయః-; ల్యు॥ 3-రోగము లేనివాఁ
డు, Healthy. ఉల్లాఘః ౧-గదాత్ నిర్గతః=రో
గము తీరినవాని పేరు, Recovered from sickness.

గ్లాః - గ్లాస్నుః ౧ - చిక్కినవాని పేర్లు,
Emaciated or weak- ఆమయ-వీ ॥న్ - విక్య
తః-వ్యాధితః-అపటః-ఆతురః - అభ్యమితః - అ
భ్యాస్తః॥పు ౭-తెవులుగలవాని పేర్లు, Diseased.
సామనః-; చ్చురః ౧ -గజ్జగలవాని పేర్లు,
Scabby.

దర్దుణః-దర్దురోగీ॥న్-౧దర్దురి పను ప్తశేద
ము గలవాని పేర్లు, afflicted with herpes.

ఆరోగ్యోగయతః-అన్యనః ౧ - మూలరోగ
ము గలవాని పేర్లు, -with hemorrhoids.

వాతకీ॥న్-వాతరోగీ॥న్ ౧- వాతరోగము
గలవాని పేర్లు, -With gout or rheumatism.

సాతినః-అతిసారకీ ॥న్ ౧- అతిసారరోగ
ముగలవాని పేర్లు, -With dysentery.

క్షిన్నాక్షః-చల్లః - చిల్లః - పిల్లః ౨ - తడిసిన
కన్నులుగలవాడు, Bler-eyed. ఆమి-ఈ ౪
శబ్దములు, క్షిన్నే అక్షి=తడిసిన కంటియందును
వర్తించును, Diseased eye. [వాని పేర్లు, Insane.

ఉన్మత్తః-ఉన్మాదవాన్॥త్ ౧-వెట్టియై త్రిన
శ్లేష్మలః-శ్లేష్మణః-కఫీ॥న్ 3-శ్లేష్మ వ్యాధిగల
వాని పేర్లు, తెమడ తెవులు, Phlegmatic.

న్యజ్ఞః ౧-రుజా=రోగము చేత, భుగ్నే=వక,
మడునవాని పేరు, Gibbous from disease.

వృద్ధనాభా తుడ్డిల
తుడ్డిభా

కిలాసీ సిద్ధులూ

అన్ధో అన్ధు

బూర్ఖా లేమూర్త
మూర్ఖితో॥ 3౨౧॥

శుక్రం శేజో రేతసీచ
బీజవీర్యేన్ద్రియాణిచ॥

మాయాపిత్తం

కఫః శ్లేష్మా

(ప్రియాయాంతు) త్వ
గన్మగ్వరా॥ 3౨౨॥

పిశితిం తిరసం మాం
సం పలలం క్రన్ధ
మామిషమ్॥

ఉత్తప్తం శుష్కమాం
సం (స్యాత్త) ద్వల్లూరం
(తిలిజ్జకమ్)॥ 3౨3॥

రుధిరేనృగ్లోహితా
నర క్షత్వతిజశోణితమ్॥

వృక్కాగ్రమాంసం

హృదయం హృత్

మేధస్సు వపావసా॥

3౨౪॥

వృద్ధనాభిః-తుడ్డిలః-తుడ్డిభః॥ 3-పొడవైన
బొడ్డుగలవాని పేళ్ళు, Having an elevated navel.

కిలాసీ॥న్॥-సిద్ధులః॥ ౨-సిబ్బముగలవాని
పేళ్ళు, Having blotches.

అన్ధః-అన్ధుక్॥న్॥ ౨-గుడ్డివాని పేళ్ళు, Blind

మూర్ఖాః-మూర్తః-మూర్ఖితః॥ 3-మూర్ఖ
రోగముగలవాని పేళ్ళు, Fainting.

శుక్రమ్ (పా) శుక్రమ్-శేజః॥న్॥ రేతః॥న్॥ బీజమ్.
వీర్యమ్-ఇన్ద్రియమ్॥న్॥౬- రేతస్సు పేళ్ళు, Seed.

మాయాః॥పు॥-పిత్తమ్॥న్॥ ౨-వైత్యము, Bile.

కఫః-శ్లేష్మా॥౧॥పు॥౨-కఫము పేళ్ళు, Phlegm

త్వక్॥న్॥-అన్మగ్వరా (పా) అన్మగ్వరా॥నీ॥౨-
చర్మము పేళ్ళు, The skin.

పిశితిమ్ - తిరసమ్ - మాంసమ్-పలలమ్-క్ర
న్ధమ్-అమిషమ్॥న్॥ ౩-మాంసము పేళ్ళు, Flesh.

మాంసామిషశబ్దములు ౨-ను॥న్న॥అనికొండలు.
ఉత్తప్తమ్-శుష్కమాంసమ్॥న్॥- నల్లూరమ్॥
తి॥ 3-ఎండినమాంసము పేళ్ళు, Dry Flesh.

రుధిరమ్-అన్మక్॥న్॥-లోహితమ్-అన్మమ్-రక్త
మ్-క్షత్వతిజమ్-శోణితం॥న్॥౨- నెత్తురు పేళ్ళు, Blood.

వృక్కా (పా) బుక్కా॥నీ॥-అగ్రమాంసమ్॥
న్॥౨- శ్రోతిము నందు వృక్కముని ప్రసిద్ధమైన
మంచిమాంసము పేళ్ళు, The thorax.

హృదయమ్-హృత్॥న్॥౨- గుండెకాయ
పేళ్ళు. హృదయకములము. The heart. వృక్కా-
దులు ర ను గుండెకాయ పేళ్ళని కొండలుందురు.

మేధః॥న్॥॥న్॥౧-హృదయమున నస్థులయొ
దుండెడు మేధసు The marrow of bones' వపా॥

పశ్చాద్ధీవాసిరా
మన్యా
నాడితు ధమని స్పిరా

తిలకం క్లోమ

మస్తిష్కం గోర్దం
కిట్టం మలో (2-స్త్రి)
యామ్ 3-౨౫

అన్త్రం పురీతిత్

గుల్మస్తుప్లీహా (పు
న్యథ)

వన్నసా / స్నాయుః
(స్త్రియాం)

కాలఖణ్డా యకృతీ తు
సమే ఇమే 3-౨౬

స్పటికాస్యన్దిసీలాలా

దూషికా (నేత్రయో
ర్మలమ్)

[నాసామలంతు

సీగ-బొడ్డుకింద కోశవలెనుండుపొరమాంసము,
The skin of the intestines వసా సీ ౧-అన్ని
మాంసములలో మేలైన క్రొవ్వు, The serum of
flesh. ఈ కెను పర్యాయము లని కొందఱుండురు.

మన్యాసీగ-పశ్చాద్ధీవాసిరా = పెడతలనుండు
బోలునరము, Muscle at the nape of the neck,

నాడి-ధమనిః (పా)ధమనీ-సిరా(పా)శిరా సీ 3-
సామాన్యముగా బోలునరములు, A nerve.

తిలకమ్-క్లోమన్ (ప)క్లోమమ్ ౧౧ ౨-కడుపు
లో నొక ప్రక్క నెత్తినెముండు మాంసవిశేషము
పేళ్ళు, నీరుతిత్తి యనికొందఱు, The bladder-
యస్తిష్కమ్-గోర్దమ్ ౧౧ ౨-మెదడు The brain

కిట్టమ్ ౧౧ ౨ - మలః ౧౧ ౨ - క్రొవ్వు, రేత
స్సు, నెత్తురు, మెదడు, మూత్రము, విష్ణు, గులిమి,
చీమిడి, తెరుడ, కన్నీరు, కంటిపుస, చెమట అను
పదములములపేళ్ళు, An excretion.

అన్త్రమ్(పా)అన్త్రమ్ - పురీతిత్ ౧౧ ౨-పేగుల
పేళ్ళు, పురీతిచ్చబ్దము పుంలింగమును, Entrails.

గుల్మః-స్థిచాన్ ౧౧ ౨-కడుపున నెడమదిక్కున
పచ్చనైయుండుమాంసవిశేషము, Spleen.

వన్నసా (స) స్నసా-స్నాయుః సీ ౨-సన్నపు
నరమాల పేళ్ళు, A tendon or muscle.

కాలఖణ్డామ్-యకృత్ ౧౧ ౨ - కడుపున కుడి
ప్రక్కనున్న నల్లనిమాంసవిశేషము, The liver

స్పటికా (పా) స్పటికా - స్పన్దిసీ-లాలా సీ 3-
నోటిజొలుపేళ్ళు, Saliva.

దూషికా(పా) దూషికా సీ ౧-నేత్రయోః
మలమ్-కంటిపుసపేరు, The rheum of the eyes.

సింఘామ్ ౧౧ ౧-చీమిడి, The mucus of the nose.

సింఘాజం పిజామం
కర్ణ యోర్మలమ్]

మూత్రం ప్రసావ
ఉచ్చారావను-రా
శనుం శక్యత్ ||పురీష
గూఢేవర్చస్- (నుస్త్రీ
విషావిషా (స్త్రీయా) ।

(స్యా)క్రూర్వరఃకపా
లో (2-స్త్రీ)

క్రీకనం కుల్య మస్థిచ॥
(స్యా)చ్ఛరీరాస్థి)
కజ్జాలః

(వృష్టాస్థితు) క శే
రుకా ।

(శిరోస్థితు)కరోటిః
(స్త్రీ)

(పార్వాస్థినితు) వర్చ
కా॥ 3౬౯॥

అజ్గంప్రతీకో2వయ
వో2వఘనో2థ

క లేబరమ్ । గాత్రం
పపుశ్చంహననం శరీరం
వర్షవిగ్రహః॥కాయో
దేహః(క్లిబవుంసోఃస్త్రీ
యాం) మూర్తిస్తనుస్త
నూః ।

పాదాగ్రంపవదం

పాదః పదజ్ఞి శ్చర

పింజామమ్॥న॥౧-గులిమి, Ear-wax.

పేళ్యు, Urine.

మూత్రమ్॥న॥ప్రసావః ॥పు॥ ౨-మూత్రము
ఉచ్చారః-అవను-రః॥పు॥శమలమ్-శక్యత్ -
పురీషమ్-గూఢమ్॥ష్ట॥-వర్చస్కమ్॥ ప్ష ॥నిస్తా-
నిట్ ॥ష్ట॥ (పునిట్ ॥శ్ ॥స్త్రీ॥-అమేధ్యముపేళ్యు,
Faeces.

క్రూర్వరః॥పు॥-కపాలః॥ష్ట॥౨-తలయెముకనునక
పేళ్యు, The skull-bone.

క్రీకనమ్-కుల్యమ్-అస్థి ॥న॥ 3-ఎముక, Bone.

కజ్జాలః॥పు॥౧-(చర్మమాంసరహితమై ఒక
టిసోనొకటికూడుకొనియున్న) శరీరాస్థి=ఒకలి
యెముకల సమూహముచేరు, The skeleton.

క శేరుకా॥స్త్రీ॥౧ - వృష్టాస్థి=వెన్నెముకచేరు,
The back bone.

కరోటిః॥స్త్రీ॥౧ - శిరోస్థి = తలపుట్ట చేరు,
The skull cranium.

వర్చకా ॥స్త్రీ॥౧-పార్వాస్థిని=ప్రక్కయెముక
చేరు, A rib.

అజ్గమ్ ॥౧॥- ప్రతీకః - అవయవః - అవఘనః
॥పు॥౪-కగచరణాద్యవయవమాలచేరు, A limb.

క లేబరమ్-గాత్రమ్-నపు॥న॥-సంహననమ్-
శరీరమ్-వర్ష॥న్ ॥న॥విగ్రహః॥ కాయః ॥పు॥-దేహః
ష్ట॥మూర్తిః-శనుః-తనుః॥స్త్రీ॥౧౨-ఒకలిపేళ్యు,
తనుశబ్దము సాంతనవునకమును గలదు, The
body.

పాదాగ్రమ్-ప్రదదమ్॥న॥౨-పాదముయొక్క
కొనపేళ్యు, విగాళ్యు, Point of the foot.

పాదః-పత్ ॥ద॥-అజ్ఞిః॥పు॥-చరణః॥ష్ట॥౪-పా

లో(ఽస్త్రీ యామ్)॥

(తద్గ్రస్తీ) ఘటికే
గుత్సా

(పుమాన్) న్నాస్తి(స్త్రీ
యోరధః) ।

జఙ్గాశ్చ ప్రస్థతా
జానూరుప వ్యాప్తీప

(దస్త్రీ యామ్) ॥ 3 - ౨
నక్తి(కీలేపుమా) నూడ

(స్త్రీపుంసే)
వజ్రణః ।

గుదం త్యచానం
పాయు(ర్నా)

వస్త్రీ(ర్నా) శరధోద్వ
యోః)॥ 333॥

కటా(నా) శ్రోణిఫలకం
కటిః శ్రోణిః కకుద్మ

తీ ।
(వశ్చ) నితమ్బః

(స్త్రీకట్యాః)

(కీలేశు) జఘనః
(పురః) 33౪॥

(కూపకౌతునితమ్బస్థా
ద్వయహీనే) కుకుద్మరే

(స్త్రీ యాం) స్థిచౌ
కటిహౌథా

పుపస్థో(వ్యక్తయూః)

దముశేఖ్యు. A foot.

ఘటికా॥స్త్రీ॥-గుల్ఫః॥పు॥ ౨- చాదముయొక్క పార్శ్వ
ములయందుండు బుడిపి, చీలకుండ, The ankles.

పార్శ్వి॥పు॥(ప)పార్శ్వి॥స్త్రీ॥౧-తయోరధః=అచీల
యొడిక్రిందిప)దేశము పేరు, మడన. A heel.

జఙ్గా-స)న్వతా॥స్త్రీ॥౨-పిక్క పేళ్లు, The shank.
జానుః॥౧ (స) జానుః॥పు॥ -ఊగుపర్వః॥ ॥

అష్టీచత్ ॥న్న॥౩-మోకాలి పేళ్లు, A knee;
నక్తి॥న॥ఊగుః॥పు॥-౨తొడ పేళ్లు, A thigh-

జఙ్గా॥పు॥౧-శస్త్రాన్తి = అతొడలకునుపిఱు
దులకును సంధి పేరు. Xజలనట, The groin-

గుదమ్-అచానమ్ ॥౧॥- పాయుః॥పు॥౩ -గుద
సానమా, The anus.

వస్త్రీ॥పు॥౧ - నాభరధః =బొడ్డుకిందపొత్తి
కడపుపేరు, The abdomen- [The hip-

కటా॥పు॥-శ్రోణిఫలకమ్ ॥న॥౨- మొల పేళ్లు,
కటిః (పా) కటి-శ్రోణిః(పా) శ్రోణి-కకుద్మతీ ॥స్త్రీ॥

౩-పిఱుదుల పేళ్లు, Loins- ఈ గి మొల పేళ్లును.

నితమ్బః ॥పు॥౧-స్త్రీకట్యాః = స్త్రీలయొక్క-
మొలకు, పశ్చాత్ = వెనుక దిక్కువనున్న ప్రదేశ

మునకు పేరు, పిఱుదు, A woman's buttocks-
జఘనమ్ ॥౧॥౧-పురః = స్త్రీల మొలముందర

ప్రదేశము పేరు, మడికట్టు, Mons veneris-

కుకుద్మమ్ ॥౧॥౧-నితమ్బస్థా = అడదాని
పిఱుదులమీదనుండు, కూపకౌ=గుంతల పేళ్లు,

Cavities of the loins-
స్థిచ్ ॥చ్ ॥కటిహౌథః॥పు॥౨- పిఱుదులపైని

యన్నత ప్రదేశముల పేళ్లు, The buttocks-
ఉపస్థః॥పు (వ) ॥-వక్ర్యమాణయోః=ముం

యోః) 33౫॥ దుఃశైవ్యుల యోని శిశ్నముల పేరు, Organs of generation of either sex.

భగోయోని(ర్వయోః) భగః॥పు॥-యోనిః॥పు॥ ౨-యోనిపేళ్లు, Vulva.
శిశ్నో మేథో) మేహ శిశ్నః॥మేథః॥పు॥(ప)మేథః॥పు॥ - మేహానమ్ -
న శేఫః॥ (ప) శేఫః॥పు॥ ౩-శిశ్నము బేళ్ళు, Penis.

ముష్కొ-౨-స్థానోశో ముష్కొ-౨-స్థానోశోః(ప)అస్థానోశోః-వృషణః
వృషణః ॥పు॥ 3-వృషణముల బేళ్ళు, The scrotum and the testicles.

(పృష్ఠవంశాధరే) (త్రీ త్రీః॥పు॥ ౧-పృష్ఠవంశాధరే=వెన్నెముకకు
కమ్ 33౬॥ దిగువనున్న పదేశము పేరు, The end of the spine

పిచణ్డ కుక్షీ జఠరోద పిచణ్డః(ప)పిచణ్డఃకుక్షీః॥పు॥ జఠరమ్ ॥పు॥
రం తున్దం ఉదరమ్-తున్దమ్॥పు॥ ౧-కడుపుపేళ్ళు, The belly.

స్తనా కుచా) స్తనః-కుచః॥పు॥ ౨-చన్నుల పేళ్ళు The paps.
చూచుకమ్॥పు॥ - ఇచాగ్రమ్ ॥పు॥ ౨-చను

గ్రం(స్యాత్) మొస పేళ్ళు, A nipple.
(ననా) క్రోడం భజా క్రోడమ్॥పు॥-భజా స్తరమ్॥పు॥ ౨-చేతులనడు
స్తరమ్ 33౭॥ మా. [The bosom.

ఉరో వత్సంచ వక్షశ్చ ఉరోః॥పు॥-వత్సమ్-వక్షః॥పు॥ ౩-తొమ్ముపేళ్ళు.
వృష్ణం (తు చరమం వృష్ణమ్॥పు॥ ౧-శనోః = శరీరముయొక్క, చర
తనో) మమ్=వెనుకటిపార్శ్వముపేరు, The back.

వృన్ధోభుజశిరో౨ం వృన్ధోపు॥-భుజిః॥పు॥ ౨-అః ॥పు॥ 3-
సో (౨-స్త్రీ) మూచుబేళ్ళు, The shoulder, Scapula.

(నధితస్యైవ)జతు) జత్రుః॥పు॥ ౧-తస్యైవ=ఆ మూచుయొక్క, నధీ=
ణీ 33౮॥ సంధుల పేరు. The collar bones.

బాహుమూలే (ఉభా) బాహుమూలమ్॥పు॥ - కక్షః॥పు॥ ౨-చంకపేళ్ళు,
కక్షా The arm pit.

పార్శ్వ (మస్త్రీ) పార్శ్వమ్॥పు॥ ౧ - తయోరధః=ఆ చంకలకు
తయోరధః) దిగువనున్న పదేశముపేరు, వక్రక్క. A side.

మధ్యమంచావలగ్నం మధ్యపమ్-అవలగ్నమ్-మధ్యః॥పు॥ 3-నడు
చ మధ్యో (౨-స్త్రీ) ముపేళ్ళు. The waist.

(ద్యౌవరాద్యయోః)॥

33౯॥

భుజబాహూపవేష్ట
దోః(స్వాత్మ) త్కఫోణి (స్తు)
కూర్పరః

(అస్యోవః) ౧౪౪౬

(స్వాత్మ)

ప్రకోష్ట (స్తస్యచా
వ్యధః)॥ 3౪౦(మణిబద్ధాదాకసిప్తం
కరస్య) కరభో (బహిః)

వచ్చితాఖ శ్చయఃపాణి

స్తర్జనీ(స్వాత్మ) త్ప్రదే
శినీ॥ 3౪౧॥అజ్గుల్మః కరశాఖా
(స్తుస్య)(పుంస్యజ్గుత్వప్రదే
శినీ) మధ్యమా ౭ సామి
తా(చాపి) కనిష్ఠా (చేతి
తా) కమాత్ ॥ 3౪౨॥పునర్భవః కరరుహోన
భో(౭స్త్రీ) నఖరో (౭
స్త్రీయామ్)॥ప్రదేశతాల గోకర్ణా
(స్తర్జన్యాదియ తేత తే
3౪౩॥ అజ్గుమ్)

పరాద్యా=ముందుఁ జెప్పఁబడు భుజబాహుశబ్ద

ములు ౨-ను, ద్యయోః=పుంస్త్రీలింగములు.

భుజః-బాహుః-ప్రవేష్టః - దోః॥న్॥పుః (వ)
దోః॥, ౨॥న్, ౩॥(ప)దోమా॥నీ॥ర-చేయి, The arm.
కఫోణి॥పు॥(౩)స్తీ॥కూర్పరః (పా) కర్పరః ॥పు॥౨-
మాచేతిపేళ్ళు. The elbow.ప్రగణ్ణః॥పు॥౧-అస్యోపరి=చంకవరకు నున్న
మాచేతిమీ॥చేతిపేరు, Humerus.ప్రకోష్టః॥పు॥౧౩స్యఅథః = మణికట్టువఱకు
నున్న మాచేతికిందటిముగతేతిపేరు, A fore-arm
కరభః॥పు॥౧-మణిబద్ధాత్=మణికట్టుమొదలు,
అనిష్టమ్=చిటికెన వ్రేలివరకు, కరస్య=చేతియొ
క్క, బహిః=వెలుపలిభాగము Metacarpus.వచ్చితాఖఃశయః(పా)శయః-పాణిః॥పు॥3-మ
ణికట్టునుండి ప్రశ్చళితఁగూడినచేయి, A hand-
స్తర్జనీ-ప్రదేశినీ॥(పా) ప్రదేశినీ ॥స్తీ॥ ౨-జాట్టన
ప్రేలిపేళ్ళు, A fore-fingerఅజ్గులీ(ప)అజ్గులిః కరశాఖా॥స్తీ॥౨-సామాన్య
మగా ప్రేళ్ళపేళ్ళు, Fingers.అజ్గుమ్॥పు॥పేనుప్రేలు. The thumb. ప్రదేశి
నీ॥స్తీ॥జాట్టనప్రేలు, Fore.finger. మధ్యమా॥స్తీ॥నడి
మిప్రేలు, Middle finger. అసామికా॥స్తీ॥దర్శనప్రే
లు Ring finger. కనిష్ఠా॥స్తీ॥(పా)కనిష్ఠికా, కన్యపా
కనినీ-కనినికా=చిటికెనప్రేలు, Little finger.పునర్భవః(పా)పునర్భవః-కరరుహః॥పు॥నఖః॥
న్న॥-నఖరః॥న్న॥(ప)తి॥౧-గోరుబేళ్ళు, A nail.ప్రదేశః॥పు॥ లొడితెడు, Spithama. తాలః
పు॥గోకర్ణః॥పు॥జత్తిలి. ఈ3-మ తరన్యాదియ
తే=వరుసగా జాట్టనప్రేలు నడిమిప్రేలుదర్శనప్రేళ్ళు

(నకనిష్ఠే స్థా) స్థిత స్తి
ద్వారా శాఖలుః
A long span

(పాణి) చ నేట ప్రతల
ప్రమాస్తా (విస్తృతా) శా
తా) 3౪౪॥

(ద్వాసంహతే) సం
హతలః (ప్రతలా వాసు
దక్షిణే)

(పాణి ర్నికుబ్జః) ప్ర
స్థతిః

(తౌయుతా) వజ్జలిః
(పుమాన్) 3౪౫॥

ప్రకోష్ఠే విస్తృత
క శ హస్తా

(ముష్ట్యాతుబద్ధయా
న) రత్ని (స్థాస్య)

దరత్ని (స్తునిష్కనిష్ఠే
న ముష్టినా) ॥ 3౪౬॥

వ్యామో (బాహ్యో
స్సకరయో స్తతయో
స్తీర్య గస్తరమ్)

(ఊర్ధ్వవిస్తృతదోః

తోఁగూడి, త తే = వలువబడిన, అజ్ఞుపే = పెనువే
లిచేతఁగొలిచిన, 3-కొలతలవేళ్ళు A short span.

విజస్తిః॥పు (ప) స్తి ॥-వ్యాదశాఖలుః॥పు॥౨-న
కనిష్ఠేస్థాత్ = చిటికీఁ వేలితోఁగూడ వలువబడిన
పెనువేలిచేఁ గొలిచినకొలత. తే నేడు.

చపెటఁ-ప్రతలః-విహస్తా॥పు॥3-విస్తృతా
శ్చతా = చాచినవేళ్ళు గల యటచేతిబేళ్ళు, The
palm with extended fingers.

సంహతలః (పా) సింహతలః॥పు॥౧-సంహతే = చా
చినవేళ్ళుగలిగికూడియున్న, ద్వావామదక్షిణౌ
ప్రతలా = ఎడమను చేతులు రెంటికీని పేరు, అనఁ
గా మొక్కెడుచేతులు, Both such palms joined.

చస్థతిః॥స్తి (ప) పు॥౧-నికుబ్జః = వంపబడిన,
పాణిః = అటచేతి పేరు, చేర, పుడిసిలియు, The
palm bent as if to hold a liquid.

అజ్జలిః॥పు॥౧ యుతే = చంచికూర్చబడిన, తౌ =
ఆరెండుచేతులదోసిలి, Both such palms joined.

హస్తా॥పు॥౧-విస్తృతకరే = చావబడిన యటచే
యిగల, ప్రకోష్ఠే = ముంజేయి, మూర A cubit.

రత్నిః ॥పు (ప) స్తి॥౧-ముడువబడినయటచేతి
తోఁగూడినమూర, పిడిమూర, A short cubit.

౨రత్నిః॥పు (ప) స్తి॥౧-నిష్కనిష్ఠేన-చాచిని
చిటికెనవేళ్ళుగల, ముష్టినా = పిడికిలితోఁగూడిన
యామూరపేరు, A cubit from the elbow to
the tip of the little finger.

వ్యామో॥పు॥౧-నకరయోః = అటచేతులతోఁ
గూడుకొని, తిర్యక్ = అడ్డముగా, తతయోః = చా
వబడిన, బాహ్యోః = భుజములయొక్క, అస్త
రమ్ = నడుము పేరు, బార, A fathom. Orgyae

పారువమ్॥తి॥౧-ఊర్ధ్వవిస్తృతదోః పాణిన్

పాణిన్యమానే) పారు మానే=మీదికిఁజూపుబడిన బాహువులతోఁగూ
వం(తి)పు॥ 3౪2॥ డినయటచేతులు గల పురుషుని ప్రమాణమునకు
పేరు, మానిని చేయెత్తుపాడవు. The measure of
a man's reach.

కణ్ఠోగలో (2౪)

గ్రీవాయాంశిరోధిః

కన్ఠరే (తృప్తి)

కమ్బుగ్రీవా(తి)రే
భాసా)

2వటుర్ఘాటాశృకా
టికా॥ 3౪౩॥

నక్త్రాస్త్ర్యే వదనం
తుణ్డమానశం లపనం
ముఖమ్ । (క్రీబే)

ప్రమాణంగన్ధవహఃపూ
ణా నానాచ నాసికా

ఓష్ఠాధరా (తు)రదన
చ్చదా దశనవానసీ
(అధస్తా) చ్చిబుకం

గజ్జా కపోతా

(కత్పరా) హనుః॥

3౪౪॥

రదనా దశనా దన్తా
రదా

స్తాలుతు కాకుదమ్

రసజ్ఞా రసనా జిహ్వ

కణ్ఠః-గలోః॥పు॥ ౨-కుశ్మంధ శేఖ్య, The throat.

గ్రీవా-శిరోధిః॥సీ॥-స్థరా॥సీ॥ 3-మెడ పేళ్ళు,

The neck.

కమ్బుగ్రీవా॥సీ॥౧-తిరేభాసా=మూడురేఖ
లుగల యా మెడ పేరు, A conch-shaped neck-

అవటుః ॥పు॥ ఘాటా-శృకాటికా ॥సీ॥ 3-పెడ

తలపేళ్ళు, Back of the neck.

నక్త్రాస్త్ర్యే, అన్యమ్ - వదనమ్ - తుణ్డమ్-అన
నమ్-లపనమ్-ముఖమ్॥౩॥ 2-నోటి పేళ్ళు, మోము

The mouth; the face

ఘాణమ్॥సీ॥-స్థనహః-ఘోణా-నానా (వా)
నస్యా-నాసికా॥సీ॥౨-ముకు-పేళ్ళు The nose.

ఓష్ఠః-అధరః-రదనచ్చదః ॥పు॥-దశనవానశీ
న్, సీ॥ ౪-పెదపిపేళ్ళు, The lips.

చిబుకమ్॥సీ॥౧-అధస్తాత్ = పెదవిదిగువనన్న
గడ్డముపేరు, The chin.

గజ్జా-కపోలః॥పు॥ ౨-చెక్కిళ్ళు, The cheeks

హనుః॥సీ॥ (ప) పు॥ ౧ -తత్పరా-అచెక్కిళ్ళ
మీది భాగమునకుఁగాని పెనుకటిభాగమునకుఁ

గాని పేరు, వెలిదపుడలును, The jaw.

రదనాః-దశనాః-దన్తాః - రదా ॥పు॥ బి ౪
పండ్ల పేళ్ళు, Teeth.

తాలు॥ఉ॥ (ప)న్ -కాకుదమ్॥సీ॥౨-దపుడలపేళ్ళు,
తాలుపులు, The palate. Itongue.

రసజ్ఞా-రసనా-జిహ్వ॥సీ॥ 3-నాలుక పేళ్ళు, The

కేశ్య
మలకా శూర్ణ కున్ద
లాః |

(తేలలాట) భీమ
రకాః

కాశపక్ష్యిఖణ్డకః ||
3౫౬ ||

కబరీ కేశవేసోఽథ
ధమ్మిల్ల (స్వయంతాః
కచాః) |

శిఖాచూడా కేశపాశీ

(వ)తినాంతు జటా
నటా || 3౫౭ ||

వేణీ ప్రవేణీ

శీర్షణ్య శిరస్య (విశ
దే కచే) |

పాశః పక్ష్యహస్త
శ్చ (కలాపార్థాః కచా
త్పరే) || 3౫౮ ||

తనూరుహం రోమ
లోమ

(తద్వృద్ధా) శ్మశు
(పుష్కూభే) |

ప్రమలయోక్త - సమూహము The hair of head.
అలకాః || పు || (వ) న||-చూర్ణకున్దలాః || పు ||
అ-కుసులచేర్పు, నెటిపలులు, Curls.

భీమరకాః || పు || ౧-బలాటే = నొసటిమీద
వ్రాలెడి, తే=అకుసులచేరు, ముండురులు, Curls.
on the forehead. (నెటిమరులు)

కాశపక్ష్యః - శిఖణ్డకః || పు || ౧- కూడటి పేర్లు
చిప్పకూడటి నెలులు, Locks of hair left at the
tonsure [A bird or tress.

కబరీ|| నీ|| - కేశవేసః || పు || ౧-తురుసు పేర్లు, కొప్పు
ధమ్మిల్ల || పు || ౧-స్వయంతాః = (హాకి కదామా
దులచే) కట్టుబడిన, కచాః = వెండ్రుకలపేరు, కీలు
గంటు, Braided and ornamented hair.

శిఖా-చూడా - కేశపాశీ || నీ || ౩ - సిగపేర్లు,
A lock on the crown of the head.

జటా-నటా || నీ || ౧-వతినామ్ = సతులయొక్క
జడపేర్లు, An ascetic's clotted hair.

వేణీ (పా)వేణీః-ప్రవేణీ (పా)ప్రవేణీ || నీ || ౧-
అల్లినజడపేర్లు, Braided & un-ornamented hair.

శీర్షణ్యః-శిరస్యః || పు || ౧-విశదే = ఒకటి నొకటి
గలియవి, కచే = వెండ్రుకలపేర్లు, Unentangled hair

పాశః-పక్ష్యః-హస్తః || పు || ఈ ౩ను, కచాత్పరే =
కేశపర్థాయములపై ప్రయోగింపబడి, కలా
పార్థాః = కేశ సమూహవాచకములొను || క్ష || కచ
పాశీ, కేశపక్ష్యః - మనలహస్తః, Much hair.

తనూరుహం-రోమ || క || లోమ || న్, న || - ౩ శరీరము
నందుబుట్టిన వెండ్రుకలపేర్లు, Hair of the body

శ్మశు || న || ౧-పుష్కూభే = పురుషునిముఖమందు,
తద్వృద్ధా = అవెండ్రుకలవృద్ధియందును ర్తించును.
అసంగా గడ్డమును మీసమును, The beard.

ఆకల్ప వేమా నేపథ్యం
ప్రతికర్మ ప్రసాధనమ్॥

3౫౯॥

(దృశ్యే తేతి) వ్యలంక
రూపలంకరిష్టుశ్చ మణి
తః ప్రసాధికోఽలంకృ
తశ్చ భూషితశ్చ పరి
ష్కృతః॥ 3౬౦॥ విభా
జ్యజిష్టు రోచిష్టు
భూషణం (స్యా) నలం
కీ॥ నూ॥

అలంకార స్వాభర
ణం పరిష్కారో విభూ
షణమ్॥ మణ్డనంచా(భ)
మకుటం కిరీటం (పు)
న్నపుంసకమ్॥

చూడామణి శ్చిరో
రత్నం

తరలో(హారమధ్య
గః)॥ 3౬౧॥

వాలపాశ్యాపారిత
థ్యా

పత్రిపాశ్యాలలా
టికా

కరి కా తాలపత్రం
(స్యాత్)

కుణ్డలంక ర్ణవేష్టనమ్॥

ఆకల్పః-వేమః (ప) - వేళః ॥ప॥ నేపథ్యమ్-
ప్రతికర్మ॥న॥-ప్రసాధనమ్ ॥౧॥ ౩౫-సువర్ణవస్త్ర
మూల్యాభరణవేతనమున యొప్పికము వేళ్ళు ప్రతి
కర్మ ప్రసాధనకర్మముగా తిలకపత్రిరచనాదులను
వేళ్ళనింపఁ జూపఁ గన్ము. Dress or embellishment.

అలంకరూ॥ము॥-అలంకరిష్టుః॥ ౧ - అలంకరిం
చువాడు, Skilled in adorning. వణితః-ప్రసాధి
తః-అలంకృతః-భూషితః-పరిష్కృతః॥౨॥-అలంకరిం
పఁచినవానివేష్టు. Adorned నిభాట్ (జ్)-భాజ
ిష్టుః-రోచిష్టుః॥ 3-భూషణాదులచేతఁ బకాశించు
చున్నవానివేళ్ళు, Resplendent- ఈ గంయు॥తి॥
భూషణమ్॥ ౪॥ (పా) భూషా - అలంకరితా॥నీ॥
౨-అలంకరిం చుట వేళ్ళు. Act of adorning.

అలంకారః॥పు॥-ఆభరణమ్॥౪॥ - పరిష్కారః॥
పు॥విభూషణమ్-మణ్డనమ్॥ ౫॥౨-సామ్యుల వేళ్ళు,
Ornaments, jewels.

మకుటమ్ (పా) మకుటమ్ ॥౪॥ - కిరీటమ్॥పు-
౨-కిరీటము వేళ్ళు, A crest or crown.

చూడామణిః॥పు॥ శిరోరత్నమ్॥౪॥ ౨-తల
మానికము వేళ్ళు, A gem on the crest.

తరలః॥పు॥౧-హారముయొక్క వడిమినాయకమణి
వేరు, The central gem of a necklace.

వాలపాశ్యా-పారితథ్యా॥నీ॥౨-కొప్పున నలం
కారార్థమై పెట్టు నుపార్థావరచితవలయుచు వేళ్ళు.

పత్రిపాశ్యా - లలాటికా ॥నీ॥ ౨- నొనటం
గట్టుకాసికము వేళ్ళు, పాపలబాట్టును.

కరి కా॥నీ॥ తాలపత్రిమ్ ॥౪॥ ౨-చెవులక మ్ముల
వేళ్ళు, An earring worn by women.

కుణ్డలమ్-కర్ణవేష్టనమ్॥౪॥౨ - పోగుల వేళ్ళు,

3౬౩|| An ear-ring worn by men.

గ్రైవేణకం కణ్ఠభూషా
(A short necklace)
లబ్ధవనం (స్వా)ల్లన్తి
కా||

గ్రైవేణమ్ (పా) గ్రైవేణమ్. గ్రైవేణమ్-
కణ్ఠభూషా||సీ||౨-మౌళవంశుకోష్ఠసాయుజ్యపేఠ్యు,
లబ్ధవనమ్ (పా) లంబమాణమ్||సీ||-లలన్తి కా
|||| మౌళవంశుదు వేలుచున్న పేరుల పేఠ్యు,
A loose necklace.

(స్వరై) హలమ్మికా ౨

హలమ్మికా||సీ|| ౧-స్వరైః = బంగారుచేతఁ
జేయబడిన పేరుల పేరు, A golden necklace.

భోరన్మాతాతి (మా
క్తికైఃకృతా) || 3౬౪||

భోరన్మాతాతి||సీ|| ౧-మాక్తికైఃకృతా = ము
త్యములచేత జేయబడిన పేరుల పేరు, A necklace
of pearls. [A garland of pearls.

హారో ముక్తావలీ
దేవచ్చన్దో (౨ సా
శతయష్టికః)

హారోపు-ముక్తావలీ||సీ||౨-ముత్యములదండ,
దేవచ్చన్దోపు|| ౧-శతయష్టికః = నూలు సర
ములుగల, అసా = సముత్యముల దండపేరు,

A garland composed of 100 strings.

హారభద్రా (యష్టిభే
దా) ద్దుత్సగుత్సార్ధగో
స్తనా|| 3౬౫|| అర్ధహ
రో మాణవక

గుత్సః గుత్సార్ధః-గోస్తనః-అర్ధహారః-మాణ
వకః||పు|| ఈశు. యష్టిభద్రాత్ = సరములభేదము
వలన, హారభద్రా = వేర్వేరుహారముల పేఠ్యు. అవి
వరుసగా, ౩౨, ౨౪, ౧౨, ౨౦ సరములుగలవి.

ఏకావ (త్యేకయష్టికా)
(సైవ) నక్షత్రమాలా
(స్వాత్సప్తవింశతిమా
క్తికా)|| 3౬౬||

ఏకావలీ||సీ|| ౧-ఒంటిసరముగలహారముపేరు.
నక్షత్రమాలా||సీ|| ౧-సప్తవింశతిమాక్తికా =
౨౭ ముత్యములు గల, సైవ = ఆ హారముపేరు,
A garland containing 27 Pearls.

ఆనాపకః పారిహర్యః
కటకోవలయో (౨ స్త్రి
యామ్)||

ఆనాపకః-పారిహర్యః||పు||౨-నూడిగముపేఠ్యు
కటకః||న్న||-వలయః||న్న||౨-కడియముపేఠ్యు,
౪-కడియముపేఠ్యునికొందఱందురు, A bracelet.
కేయూరిమ్-అబ్ధదమ్ ||స||-౨-బాహుపురి పేఠ్యు,
Ornament of the arm.

కేయూరమబ్ధదం (శు
త్యే)

అబ్ధీయకమూర్తి
కా|| 3౬౭||

అబ్ధీయకమ్||స (ప) పు||-ఊర్తి కా ||సీ||౨-
ఉంగరిము పేఠ్యు, A finger-ring.

సాక్షరా) అజ్ఞలిము
దా) (సా)

కబ్జ-అమ్ కభూవ
ణమ్

(స్త్రీకట్యామ్) మేఖలా
కాభిష్ట సప్తకీరకనా త
థా॥ 3౬౮॥ (క్లిబే) సార
ననం (చాథ)

(పుంస-ట్యామ్) శృ
జ్జలం (తీమ) ।

పాదాబ్జదంతలూకోటి
ర్నజ్జి రోనూపురో ౭
(స్త్రీయామ్) ॥ ౩౬౯॥
హంసకః పాదకటకః
Ornament of the feet.
కిడ్కిణీ త్సుద్రాఘట్టికా

(త్వక్ఫలకిమి రో
మాణి) వస్త్రయోని

ర్దశతీమ) ॥ ౩౭౦॥

వాల-ం త్మామాది
ఫాలంతు కార్పాసం
బాదరం (చ తత్)

కాశేయం (కిమిరో
శోథం)

అజ్ఞలిమునా) ॥ సీ॥ ౧-సాక్షరా=అక్షరము
లతోఁగూడిన, సా = ఆయుంగరము పేరు, ముద్దు
టుంగరము, A seal-ring.

కబ్జ-అమ్॥ ప్ష॥ - కరభూవణమ్॥ న- ౨-మాక్తి
కాదులతోఁగూడినకడియము. A wrist ornament.

మేఖలా-కాభిష్ట (సా) కాభిష్టః - సప్తకీ - రశనా
(సా) రసనా॥ సీ॥ - సాననమ్॥ న॥ ఇవి, స్త్రీకట్యామ్
= స్త్రీలయొక్క-గిరిపములయిన మొలనూళ్ళ పేర్లు.
సానికి వరుసగా, ౮, ౧, ౭, ౧౬, ౩ సరము
లుండును. A woman's girdle.

శృజ్జలమ్॥ తీ॥ ౧=పుంస-ట్యామ్ = పురుషుని
మొలనూలు పేరు, A man's belt.

పాదాబ్జదంత॥ న॥ - తులారోటిః॥ సీ॥ - మధోరః॥
ప్ష॥ - నూపురః॥ ప్ష॥ - హంసకః - పాదకటకః॥ పు॥
౬-అందెపేళ్ళు. ఇచ్చటకొందఱుపాదాంగదతులా
కోటిశబ్దములు పెండెరము, పేళ్ళనియు, హంసక
పాదకటకశబ్దములు కాలిసొమ్ముపేళ్ళనియు పలికిరి.

కిడ్కిణీ- త్సుద్రాఘట్టికా॥ సీ॥ ౨- చిరుగంటల
పేళ్ళు, గజ్జలును, Bells or tinkling ornaments.

త్వక్ = నార, ఫలమ్ = కాయ, క్రిమిః = పురుగు,
రోమ॥ న॥ = వెండ్రుకలు. ఊరను, వస్త్రయోనిః =
వస్త్రమునకుఁగారణములు, Materials of cloth.
ముందుఁజెప్పఁగలవాల్యాదిశబ్దములు ౧౦॥ త్రి॥

వాలమ్-త్మామమ్॥ ౧-నారచీర, Made of bark.
ఫాలమ్-కార్పాసమ్-బాదరమ్-॥ ౩-నూలుచీర
పేళ్ళు, Made of cotton.

కాశేయమ్॥ ౧ - కిమిరోశోథమ్ = పురుగుల
చేతనైన బుట్టలనూలుచేతఁ జేయబడిన పట్టుచీర
మొదలగువానిపేరు, Silken.

రాజ్య-వం (మృగ
రోమజమ్)॥ Woollen.
అనాహతం నిష్ప్రవా
ణి తన్త్రకం (చ నవా
మ్బరే)।

(త త్త్యా) దుద్దమనీ
యం (యదౌతయో
ర్యత్రయో ర్మృగమ్)॥
పత్తోర్ణం ధాతకాశే
యం

(బహుమూల్యం) మ
హాధనమ్ ।

క్షామండుకూలం(స్యా)

(ద్వేతు) నివీతం పా
వృతం (తీ)మ్॥ 3 2 3॥

(స్త్రియం బహుత్వే
వత్త్రస్య)నకాన్యుర్వ
స్తయో (ద్యయో) ।

దైర్ఘ్య మాయామ
అరోహః

పరిణాహో విశాల
తా। 3 2 ౪॥

పటచ్చరం జీర్ణవత్త్రం
(సమా)నక్తకకర్పణ।

వత్త్రమాచ్ఛాదనం
వాసశ్చేలం పనన ము

రాజ్య-వమ్॥౧- మృగరోమజమ్ -మృగరోమము
లచేజేయబడిన సేలువలు మొదలగువానివేరు.

అనాహతమ్-నిష్ప్రవాణి-తన్త్రకమ్॥ 3-నవా
మ్బరే=త్రొత్తచీర పేళ్ళు, New and unbleached
cloth.

ఉన్తీమమమ్॥న॥౧- ధౌతయో=ఉరుకబడిన,
వత్త్రయో=వత్త్రములయొక్క, యుగంతత్ =
జంట పేడ, A pair of bleached cloths.

పత్తోర్ణమ్॥న॥౧- ధౌలకాశేయమ్ = కడిగిన
పట్టుచీర ముదలయిన వానివేరు, Bleached silk,

మహాధనమ్॥న॥౧- బహుమూల్యమ్=గొప్ప
వెలగలచీర వేరు, దొడ్డవెలగలవస్తువులకన్నిటికిని
కన్న వి కొండలందురు, Any thing precious.

క్షామమ్ (పా) క్షోమమ్-దుకూమ్॥న॥ ౨-
వెలిపట్టుచీర, తెలవివలువయును Woven silk.

నివీతమ్-పావృతమ్॥తీ॥ ౨- కప్పకొనుకోక
పేళ్ళు, A veil or mantle.

దశాః॥నీ, ౪॥ -వస్తీ॥ పు॥ ౨ -వత్త్రస్య=
వత్త్రముయొక్క-కొన పేళ్ళు. బద్దె Ends of a
cloth.

దైర్ఘ్యమ్॥న॥-ఆయామః-ఆరోహః(పా) అనా
హః॥పు॥ 3-నిడువు పేళ్ళు. Length.

పరిణాహః॥పు॥ - విశాలతా॥నీ॥ ౨ - వెడల్పు
పేళ్ళు, Width [ముపేళ్ళు, Old cloth.

పటచ్చరమ్ - జీర్ణవత్త్రమ్॥న॥౨- పాతవత్త్ర,
నక్తకః-కర్పటః॥పు॥౨-చినిగినవత్త్రముపేళ్ళు,
మాసిసకోకయనియు, Dirty or tattered cloth.

వత్త్రమ్-అచ్ఛాదనమ్-వాసః॥న॥- చేలమ్-
పననమ్-అంకుశమ్॥న॥౨-కోక పేళ్ళు, నక్తకకర్ప

శుక్లమ్||

327||

సుచేలకః పటా
(స్త్రీస్యాత్)
వరాశిః నూలశాట
కః |

నిచోః ౩ వచ్చదపట

(స్వమా) రల్లకకమ్మలొ
అస్తరీయోపసంహార
పరిధానాన్యధోఽంశుకే |

(ద్వా) ప్రాచారోత్త
రాసక్లా(నమా) బృహ
తికా(తిథా) 322||నం
వ్యాస ముత్తరీయంగవ

చోలః కూర్వానకో ౨
(స్త్రీయూమ్)

నిశార(ప్యాత్పా)వ
రణే హిమానిలనివార
ణే|| 32౮||

(అర్ధోరుకం వరస్త్రీ
ణాం స్యా) చృణ్డాతక
(మంశుకమ్)||

(స్యాత్తి)ప్యాప్రప
దీనం(తక్వా)ప్యాత్పా
ప్రపదంహి యత్||

32౯||

(అస్త్రీ)విశాన ము
ల్లోహో
దూహ్యాద్యం వస్త్ర

ము మొదలుగాయుకోక పేళ్ళనికొండలు, Cloth.
సుచేలకః||పు||-పటః ||న్న|| ౨-మంచికోక పేళ్ళు,
Fine cloth.

వరాశిః(పా)వరాశిః-నూలశాటకః ||పు|| ౨-
ముదుగునకోక పేళ్ళు, Coarse cloth.

నిచోః - ప్రచ్చదపటః ||పు|| ౨ పలుపుపై
బలుచు కోక పేళ్లు, A cover or wrapper.

రల్లకః-కమ్మలః||పు|| ౨-కంబళిపేళ్ళు A blanket.
అస్తరీయమ్-ఉపసంహారమ్-పరిధానమ్ -అ
ధోఽంశుకమ్||న||ర-కట్టువస్త్రము, Lower garment-

ప్రాచారః-ఉత్తరాసక్లా||పు||-బృహతికా ||నీ||
న-వ్యాసమ్ - ఉత్తరీయమ్ ||న|| ౨- ఉత్తరీయము
పేళ్ళు, పైనివేసుకొను నంగవస్త్రము Upper.
garment.

చోలః||పు||-కూర్వానకః||న్న|| ౨-స్త్రీపురుషుల
కుబుసము పేళ్ళు, అవిక పేళ్ళనికొండలు A bodice.

నిశారః||పు|| ౧-హిమానిలనివారణే=మంచు
ను, గాలినిపోగొట్టు, ప్రావరణే=వచ్చడము పేరు,
A warm cloak.

చణ్డాతకమ్||న్న|| ౧-వరస్త్రీణామ్=వారస్త్రీలయొ
క్క, అర్ధోరుకమ్=తొడలనునగముక వుచున్న అం
శుకమ్=పస్త్రము పేరు, చల్లాడము, A petty coat.

అప్రపదీనమ్||త్రి|| ౧-యత్=ఏవస్త్రము, అప్ర
పదమ్=బొగాలువఅకు, ప్రాప్నోతి=వ్యాపించు
నో, తత్= ఆవస్త్రము పేరు, అంగీ, పావడ మొద
లైనది. A dress reaching to the feet.

వితానమ్||న్న||-ఉల్లోచః (పా) ఉల్లాధః ||పు||
౨-మేలు-ట్టు పేళ్లు, చందువ, An awning.

దూహ్యమ్-వస్త్రవేశ్య ||న్||న||ఈ-ను ఆద్య

శేష్యుని ।

ప్రతిస్థాపనవికా
స్వాత్మికసంఘటి (చా)

పరికరార్థజననము-రః

Personal decoration.

(స్వా)స్వాత్మిక ర్థజననము

మృతా ।

ఉద్వర్తనోత్సాదతే

(ద్యేనమ)

అస్తావలప్రవః॥3౮౧॥

స్నానం

చర్మకుచార్చిక్యం

స్నానో ౭

(ధ)ప్రబోధనమ్॥అను
బోధః

వత్త్రీలేఖావత్త్రీజులి
(రిమెమే, ॥ 3౮౨॥

తమాలవత్త్రీతిలక
చిత్రకాణి విశేషమ్॥
(ద్వితీయంచతురీయం
చనస్త్రియా)

(మధ)కుంజమమ్॥
కాశ్మీరజన్మాగ్ని శిఖం
పరిం బాహ్నిక శితన

పదముచే బటకటీరానితబ్దములును గుడారము
పేళ్ళు, A tent.

ప్రతిస్థాపనవికా (సా) జననికా-తిరస్క
రిణీసి॥3-తేరబట్టపేళ్ళు, A screen.

పరికరార్థ ॥న్, స॥అర్థజననము-రి॥పు॥౨-చందన
కుంకుమదులచే దేహము నలంకరించుచునుట.

మూర్తిః-మూర్జనా-మృతా॥సి॥3-దేహమునం
దలి ముఱికిపోగొట్టుటపేళ్ళు, Cleaning the body-

ఉద్వర్తనమ్-ఉత్సాదనమ్ ॥స॥౨- నలుంగు
బేళ్ళు, Cleaning with perfumes-

అస్తావః-అప్రవః॥పు॥-స్నానమ్॥స॥3-స్నానము
పేళ్ళు, Bathing.

చర్మకుచార్చిక్యమ్॥(చా) చర్మిక్యమ్॥స॥స్నానకః॥
పు॥3-చర్మకుచము ముదిలైనచాని పూలిపేళ్ళు.

Smearing the body with fragrant unguents.

ప్రబోధనమ్॥స॥ అను బోధః ॥పు॥౨-సుగంధ
ద్రవ్యములయందు నడచియున్న పరిమళమును

తెలదులచే ప్రకాశింపజేయుట.

Reviving the scent of a perfume.

వత్త్రీలేఖా (సా)వత్త్రీలేఖా-వత్త్రీజులి॥సి॥
౨- స్త్రీల స్తనాదులయందు కస్తూరికాదులచే

వ్రాయఁబడుమొకరికావత్త్రాదులపేళ్ళు, Delineations
with saffron &c on the breast, cheeks, &c.

తమాలవత్త్రీమ్॥స॥-తిలకమ్॥పృ॥- చిత్రకమ్
॥స॥- విశేషమ్ ॥పృ॥ ౪-నొసటి బొట్టు పేళ్ళు,

A beauty-spot on the forehead-

కుంజమమ్-కాశ్మీరజన్మా ॥న్॥- అగ్నిశిఖమ్-
వరమ్- బాహ్నికమ్-శితనమ్- రక్తమ్ - సంకోచ
విశునమ్ (ప) సంకోచమ్-విశునమ్ - ధీరమ్ (సా)

రక్తంసంకోచపి శునం
ధీరలోహితచన్దనమ్॥

లాక్షా-రాక్షాజీశు (శ్రీ
బే) యావో-అగ్రో-చ
మామ-మః॥

అనన్తం దేవకుసుమం
శ్రీనంజ్ఞ

(మధ)నామమ్
॥3౮౫॥ కాలీమృగం

కాలానుసార్వచా
(ధ)నమార్కమ్॥చంద

కా-గురు రాజార్హ లో
హాశీ-విజ జోద్గమ్॥

కాలాగుర్విగురుః

(స్వాత్త)నృజ్జల్యా (మ
ల్లిగన్ధి యత్) ।

యక్షధూప స్పర్జరసో
౭.రాల నర్వసావపి ॥

3౮౭॥ బహుయావో-౭
(స్వభ)నృకధూపకృతి

మధూ.కా॥

తుల్యమ్-విణ్ణక
స్పృహో-యావనో-౭

(స్వభ) పాయపః॥3౮౮
శ్రీవాసో-వృధూబో-౭

పి శ్రీవేష్ట నరలద్రవా ।
మృగనాభిర్మృగమదః

వీఃమ్. లోహితమ్-చన్దనమ్(ప)లోహితచన్దనమ్
॥౩౮౬॥ శుంకుమపుష్పవేళ్యు, Saffron.

లాక్షా-రాక్షా (పా)రాక్షా॥౩౮౭॥ రా
క్షా-అ-క్షా-మృమామయః ॥పు॥౭-అక్క-వేళ్యు,
Lac.

అనన్తమ్-దేవకుసుమమ్-శ్రీనంజ్ఞమ్॥న॥3౮౮॥ రా
పుష్పవేళ్యు, అనంగము, Cloves.

నామమ్ (పా) జావకమ్-కాలీ-మృగమ్-కా
లానుసార్వమ్॥ ౩౮౯-నవ్యగంటి గంధమువేళ్యు

నల్లని గంధద్రవ్య మని కొందఱు.
చరిశమ్(పా)నంశికమ్-అగురు-రాజార్హమ్-

లోహమ్-క్రిమిజమ్-జోద్గమ్॥న॥౭-అగురువేళ్యు
A gallochum.

కాలాగురు॥న॥-అగురుః॥పు॥౭-కృష్ణాగురుః,
Black gallochum.

మజ్జల్యా॥నీ॥౭-మల్లపువ్వుల వానగలకృష్ణా
గురువేళ్యు, A fragrant sort.

యక్షధూపః-స్పర్జరసః-అరాలః(ప)రాలః-నర్వ
రసః బహుయావః॥పు॥౭-నజ్జరనమువేళ్యు, Resin.

వృకధూపః-కృతి-మధూపకః॥పు॥౭-అనేక
పరిమళః స్త్రువుచేత తయారబడిన ధూపమువేళ్యు.

Compounded perfume.

శుంకుమ్-విణ్ణక-సింహ-యావనః॥పు॥౮
శుమ్-దేశములందుంబుట్టు శుంకు బండ్లి వేళ్యు,
Incense.

పాయపః-శ్రీవాస-వృకధూపః-శ్రీవేష్ట-న
రలద్రవః॥పు॥౭-నరళద్రవదారువుల బండకవేళ్యు,

Terpentine.

మృగనాభి॥పు॥-మృగమదః॥పు॥కస్తూరీ-నీ॥

కస్తూరి

(చాఫ) కోలకమ్ 3౮౯
తక్కోలకం కోశఫల(మధ) కర్పూర మస్త్రీ
యామ్ ఘనసారశ్చంద్ర
సంజ్ఞ స్థితాభో హీ
మవాలుకా॥ గన్దసారో
మలయజోభద్రశీశ్చంద్ర
నో॥ (స్త్రీయామ్)॥తైలపరిక గోశీరేహరి
చంద్ర (మస్త్రీయామ్)॥

3౯౦॥

తిలపరీతువత్తాగ్ధం
రజ్జనం రక్తచంద్రమ్
కుచంద్రం(చాఫ) జాతికోశజాతి
ఫలే (నమ)॥ 3౯౧(కర్పూరాగరుకస్తూరి
తక్కోలైర్యక్ష కర్దమః
గాత్రానులేపనీ వర్తి
రక్తరక్తం (స్వా) ద్విలేప
నమ్॥ 3౯౩॥

చూర్ణాని వాసయో

3-కస్తూరిపేర్పు, Musk.

కోలకమ్-తక్కోలకమ్ (పా) కంకోలకం (పా)
కకోలకమ్-కోశఫలమ్॥న॥ 3-తక్కోలపుచెట్టు
పేర్పు, దానియొక్క ఫల ముకొందలు, Bdellium
కర్పూరమ్॥న్న॥-ఘనసారః॥చంద్రసంజ్ఞః-సి తాభ
(పా) సి తాభ॥పు॥ హిమవాలుకా॥స్థితిగి-కర్పూర
ముపేర్పు, Camphor.గన్దసారః-మలయజః-భద్రశీః॥పు॥ చంద్రః-
న్న॥౮-చంద్రముపేర్పు, Sandal wood-తైలపరికమ్॥న॥ ౧- మిక్కిలిచల్లనైన తెల్ల
చంద్రము, white & cool sort. గోశీరమ్॥న॥ ౧
మిక్కిలి వాసం గలచంద్రము, Very fragrant
sort. హరిచంద్రమ్॥న్న॥ ౧-మోమిచంద్రం వాసన
గల పసుపునన్న చంద్రము, Yellow sort
smelling like a ripe mango. ఈ 3 ను పసుపు
వన్నెచంద్రముపేర్పుని కొందలు.తిలపరీ॥స్థి॥ (చ)తిలపరీ॥న్, పు॥ పత్తాగ్ధమ్-రజ్జ
నమ్-రక్తచంద్రమ్-కుచంద్రమ్॥న॥గి- నిష్ఠితచంద
నము పేర్పు, Red sanders.జాతికోశమ్-జాతిఫలమ్॥న॥ ౨- జాతికాయ
పేర్పు, Mace-యక్షకర్దమః॥పు॥ ౧-కర్పూరాగరుకస్తూరితక్కోల
ములతోగూడినగంధముపేర్పు, Perfumed paste.
గాత్రానులేపనీ-వర్తి॥స్థి॥ ౨-నుగంధద్రవ్యముల
జేర్చి మెడిపినముద్దపేర్పు. నర్కమ్-విలేపనమ్॥న॥
౨-మైపుతలై మెడిపిన గంధాదులు, ఈ ర మై
పుతలయనికొందలు, Perfume for the person.

చూర్ణమ్॥న॥-వాసయోగః॥పు॥ ౨-గంధపుబొడి

గా (స్పృష్ట)
ర్యావితం వాసితం (త్రి
షు) (సంస్కారోగన్ధ
మాల్యాద్యై ర్ఘస్యా
త్) దధివాచనమ్॥

3౯౪॥

మాల్యంమాలాసృ
జా (మూర్ధ్ని)
(కేశమధ్యేతు)గర్భ
కః॥

ప్రభృష్టకం (శిఖాల
మిబ్బ)
(పురోస్థస్తం) లలా
మకమ్॥ 3౯౫॥

ప్రాలమ్బ (నృజాలమిబ్బ
స్యాత్కణ్ఠాత్)

వైకృతకం (తుతత్.
య త్తిర్యక్ క్షీప్త
మరసి)

(శిఖాస్యా) కీడ శేఖ
రా॥ 3౯౬॥

రచనాస్యాత్పరిస్పన్ద
Decoration of hair.

అభోగః పరిపూర్ణ
తా॥ Completion.

ఉపధానం తూపబర్హః

పేళ్ళు, Perfumed Powder. [పేళ్ళు, Perfumed.
భావిహమ్-వాసితమ్-॥త్రి॥౨-వాసనగట్టిన నిస్తువు
అధివాచనమ్॥౩౯౪-గన్ధమాలాద్యైః = గం
ధమాల్యాదులచే వస్త్రాదులకు, యః సంస్కారః
స్యాత్ = వీసంస్కారముగలదో, తత్ = దానిచేరు,
Adjusting with Perfumes.

మూర్ధ్నిమ్॥న॥చాలా-నగ్గ్॥జోనీ॥ 3 - మూర్ధ్ని
= శిరస్సునందలి పువ్వులదండ పేళ్ళు, A chaplet.
గర్భకః॥పు॥౧ - కేశమధ్యే = వెండ్రుకలలో
బయటికి తెలియునట్లు ముడిచిన పూదండ పేరు,
A chaplet worn in the hair.

[ప్రభృష్టమ్॥న॥౧-శిఖాలమ్బా=సిగను వేలడి
పూదండ పేరు, Suspended from the middle lock
లలామకమ్॥న॥౧ - పురోస్థస్తమ్ = నొసటి
మీఁద బడునట్లు ముందుఁ గట్టిన పూదండ పేరు.
Falling over the forehead.

ప్రాలమ్బమ్॥న॥౧-కణ్ఠాత్ = మెడనుండి, ఋజు
లమ్బి=చక్కగా తొమ్మున వేలుపూదండ పేరు
Hung round the neck.

వైకృతమ్ (పా) వైకృతమ్॥న॥౧-ఉరసి=తొమ్ము
న, తిర్యక్ = జందెమువలె నడ్డముగా, క్షీప్తమ్ =
వైచికోన్నతత్ = ఆపూదండ, Worn as a Scarf.

ఆ కీడః-శేఖరః॥పు॥౨-శిఖాసు = శిఖామీఁదఁ
జుట్టుబడిన పూదండ పేరు, Tied on the crest.

రచనా॥నీ॥-పరిస్పన్దః ॥పు॥౨-మాల్యాదులచే
నైన శృంగారవిశేషమును బుట్టించుట పేళ్లు.

అభోగః॥పు॥-పరిపూర్ణ తా॥నీ॥౨-వస్తువులయొక్క
గాని గణాదులయొక్క గాని నిండియుండుట పేరు.

ఉపధానమ్॥న॥-ఉపబర్హః॥పు॥ ౨ - తలగడ,
A Pillow.

శయ్యామౌ శయనీ
యతే॥ 3-2॥ శయన
మధ్య పంక్తిజ-
క్లాఖిప్తయో (నహాః)
గేన్దుః శయనీ

దీః ప్రదీపః
వీతమానమ్॥ 3-౮
సముద్గః స్పృహతః

ప్రతిగ్రాహః పత్య
హః॥

ప్రసాధనీ పంక్తిజా
పిష్టాతః పటవాసకః॥

౯౯॥
దర్పణేమితువాదర్యా

వ్యజనంతాల వృత్తకం
ఇతిమహమ్నశ్చిరః॥

నస్తత్త్వోహి జనన
కులాన్యభిజనాన్వయా
రం॥ వంశోన్వయా
యన్మనానో

వర్ణా (స్పృహ) హ
దాదయః విప్రక్తి
య విజ్ఞాదా శ్చ
తుర్వర్ణమితిన్మృతం॥
రాజబీజీరాజవంశో

శయ్యా॥నీ॥-శయనీయమ్-శయనమ్ ॥న॥ 3-
పలుపుచేళ్ళు, సానపు, A bed.

శయ్యా-శయ్యజః-శయ్యజః॥పు॥-ఖట్వా॥నీ॥
౪-శయనీయమ్-శయనీ A bed stead.

గేన్దుః-గేన్దుకః (శా)కంమకః॥పు॥ ౨-చెండుచేళ్లు.
బాల్, A ball to play with.

దీపః-ప్రదీపః॥పు॥ ౨-దీపము చేళ్లు, A lamp.
వీతమ్-విసజమ్॥ ౨-వీతపు చేళ్లు, A stool.

సముద్గః-సంపుటకః॥పు॥ ౨-క గాటము
చేళ్లు, సంపుటము, A casket.

ప్రతిగ్రాహః-పత్యహః॥పు॥ ౨-తమ్మపడిగము
చేళ్లు, A spitting pot (A comb.

ప్రసాధనీ-శబ్ద కా॥నీ॥ ౨-దువ్వెల చేళ్లు,
పిష్టాతః-పటవాసకః॥పు॥ ౨-చీరలు వాసన

శట్టు ద్రవ్యము చేళ్లు, Perfumed Powder.
దర్పణః-ముకురః (శా)ముకురః-ఆదర్పణ॥పు॥

3-అద్దము చేళ్లు, A mirror, (A fan.
వ్యజనమ్-తాళవృత్తమ్ ॥న॥ ౨-విసవికట్టి,

మహమ్నశ్చిరః-జీవితపదనముహమ్నశ్చిరః ముగిసెను.

నస్తత్త్వః॥నీ॥-గోత్రమ్-వంశమ్-కులమ్॥అభి
జనః-అన్వయః-వంశః-అన్వయా-సంతానః॥పు
౯౯-వంశము చేళ్లు, Race or lineage.

వర్ణా॥పు॥ ౧-జాతి చేరు, Tribe or class.
కాహ్లాణ క్షాతీయ వైశ్య శూద్ర వర్ణములు
గూడిచాటింపవల్య మనబడును.

రాజబీజీన్॥-రాజవంశ్య॥పు॥ ౨-రాజవంశ
మునబుట్టిన వాడు, Sprung from a royal family.

బీజ్యస్తు కులసంభవః॥

రం౧॥

మహాకుల కులీనార్య
సభ్య సజ్జన సాధవః॥

బ్రహ్మచారి గృహీ
వానప్రస్థాభిక్షు

(శ్చతుష్టయే)॥రం౨॥
ఆశ్రమాఽ (స్త్రీ)

ద్విజా త్యగ జన్య
భూదేవబాడబాః ।
విప్రశ్చబ్రాహ్మణోఽ
(సా)మల్పర్యా (సూ
గాధిభిర్వృతః) రం౩॥

విద్యాన్వివశ్చిద్రోషజ్ఞ
స్సన్ సుధీః శోవిదో
బుధః । ధీరోమనీషీజ్ఞః
ప్రాజ్ఞస్సశ్శాన్తవాన్పణ్డితః
కవిః॥ రం౪॥ ధీమాన్
సూరిః కృతీ కృష్టిర్బ
వర్ణో విచక్షణః దూర
దర్శీ దీర్ఘదర్శీ

శ్రోత్రియచ్ఛాస్త్రసా

బీజ్యః - కులసంభవః॥పు॥౧-ఏదైనొకవంశము
సంభవించుట్టినవాడను, Sprung from any family.

మహాకులః - కులీనః-అర్యః-సభ్యః - సజ్జనః-
సాధుః॥పు॥౩-సంపదకులమునఁ బుట్టినవాని పేళ్లు,
Of honorable parentage.

బ్రహ్మచారి॥న్-గృహీ ॥న్-వానప్రస్థః -
భిక్షుః॥పు॥౪-రను వరుసగా బ్రహ్మచారికిని (the
unmarried religious student), గృహస్థుకును
(the married house-holder), వనస్పతికిని (the
hermit), సన్యాసికిని (the ascetic) పేళ్లు.

ఆశ్రమః॥పు॥౧-భవచతుష్టయే=బ్రహ్మచర్య
ముమొదలగునాల్పిరికించేరు, Religious state-

ద్విజాతీః-అగోజన్మా॥న్॥భూదేవః-బాడబాః॥
విప్రః-బ్రాహ్మణః॥పు॥౩-బ్రాహ్మణునిపేళ్లు, A man
of the sacerdotal class. ద్విజః-ద్విజన్మా అనియును
మల్పర్యా ॥న్. పు॥౧-యాగాదిభిః=యజన
(Sacrifice), యాజన (assisting to sacrifice).
అధ్యయన (study), అధ్యాపన (teaching), దాన
(benefaction), ప్రతిగ్రహ (accepting alms) ము
లతో, యుతః=కూడిన, అసౌ=బ్రాహ్మణునిపేరు.

విద్యాన్॥న్॥ విపశ్చిత్ ॥త్॥-దోషజ్ఞః-నన్-
త్॥-సుధీః-శోవిదః-బుధః-ధీరః-మనీషీ ॥న్॥ జ్ఞ॥
ప్రాజ్ఞః-సశ్శాన్తవాన్॥త్॥-పణ్డితః-కవిః-ధీమాన్,
॥త్॥ సూరిః- (ప్ర)సూరీ॥న్॥- కృతీ ॥న్॥- కృష్టిః-
లబ్ధవర్ణః- విచక్షణః॥పు॥౨౦- విద్యాంనునిపేళ్లు,
wise or learned man, దూరదర్శీ ॥న్॥-దీర్ఘదర్శీ
న్॥ పు॥౨- దూరపు ఆలోచన గలవాని పేళ్లు,
provident. ఈ ౨౨ను వింద్యాసునిపేళ్ళనియు.

శ్రోత్రియః- శాస్త్రసా॥పు॥ ౨-వేదముఁజదివిన

(సమా)॥ ౪౦౫॥
ఉపాధ్యాయో ౭ధ్య
పకో౭

(ధ స్యాన్ని పే కాదికృ)
ద్గురుః॥

(మన్త)వాఖ్యాకృ)
దాచార్వ An in-
strucror in holy writ

ఆ దేష్టా (త్వధ్వరే)
ప్రతి॥౪౦౬॥ యష్టాచ
యజమానశ్చ

(ససోమవతి) దీక్షితః॥

ఇజ్యాశీలోయాయ
జూకో

యజ్వా (తు విధి నే
ప్రవాన్)॥ ౪౦౭॥

(స గీష్పతీష్ట్యా) స్థపతిః

సోమపీధీనుసోమపాః

సర్వవేదా(స్సయేనే
ష్టా యాగ సర్వస్వ
వక్షిణః)॥ ౪౦౮॥

అనూచానః (ప్ర)వచ
నేసాక్షే౭ధీతి గురో

వాని పేర్లు, A pries: conversant with scripture-
ఉపాధ్యాయః-అధ్యాపకః ॥పు॥ ౨-వేదముం
జదివించువాని పేర్లు, A teacher.

గురుః॥పు॥౧-నిషేకాదికృత్ = గుర్బాదానము
పుంసవనము మొదలయిన కర్మములను జేయించు
తండ్రి పేరు, A spiritual parent:

ఆచార్యః॥పు॥ ౧- మన్త) వ్యాఖ్యాకృత్ =
కల్పనూత్ర)నహితముగా వేదముంజదివించి దాని
యర్థమును దెలియజెప్పవాని పేరు.

ఆ దేష్టా ॥ఋ,పు॥ ౧-అధ్వరే=యజ్ఞవిషయమున
యుప దేశము చేయువాని పేరు. ॥వ్రతీ॥న్॥యష్టా
ఋ॥-యజమానః॥పు॥ ౩ - యజ్ఞముం జేయువాని
పేర్లు, ఈరశబ్దములునుయజ్ఞకర్త పేర్లనికొందఱు

దీక్షితః॥పు॥౧-సోమవతి=సోమము గలయజ్ఞ
మునందు కర్తయైన, నః=వానిపేరు.

ఇజ్యాశీలః-యాయజూకః ॥పు॥ ౨- వలుమా
ఋయజ్ఞముంజేయు స్వభావము గలవానిపేరు.

యజ్వా ॥న్,పు॥౧-విధినా=యథాశాస్త్రము
గా,ఇప్రవాన్=యజ్ఞము చేసినవానిపేరు.

స్థపతిః॥పు ౧-గీష్పతీష్ట్యా=బృహస్పతి పేరుగల
ఇష్టిచేత యజ్ఞము చేసినవానిపేరు.

సోమపీధీన్ ॥ (పా)సోమపీతీన్॥సోమపాః ॥పు॥
౨-యజ్ఞముచేసి సోమపానముంజేసిన వానిపేర్లు.

సర్వవేదాః ॥న్,పు॥౨-సర్వస్వదక్షిణః= తన
సామ్యంతయు దక్షిణగాగల విశ్వజిత్తు మొదల
యినయాగః=జన్మము,యేన =ఎవనిచేత,ఇప్రః=
చేయబడినదో వానిపేరు.

అనూచానః॥పు॥౧-గురోః=ఒక గురువువలన,
సాక్షే౭వచనే=ఎడంగములతోగూడిన వేదము

స్తుత్యః)

(అభ్యాసజ్ఞ) స్వమా
వృత్తిః

సుత్వా (తత్త్వభివృద్ధి)
కృతే|| రం||

ఛాత్రానేవాసినా
శిష్యే
శైక్షాః (పాఠముకల్పి
కాః)

(ఏకబ్రహ్మప్రకాశా
రామిథ) స్వబ్రహ్మ
చారిణః|| రం||

సతీర్థ్యాస్తేష్వగురునః
Spiritual brethren.

(చిత్తవాసగ్ని) మగ్ని
చిత్.

(పారంపర్యోపదేశే
స్వా) దైతిహ్య మితి
హృదయే (వ్యక్తమే) రం||
ఉపజ్ఞా (జ్ఞాన మాద్యం
స్థానైః)

(జ్ఞాత్వా రంభ) ఉప
క్రమః |

యజ్ఞస్సహోధ్వరో
యాగ స్స పుత్రస్తు

సు జెప్పఁగా, అధీతీయః = చదివినవారి పేరు.

సమాప్త్యైపు|| ౧ - అభ్యాసజ్ఞః = కీవాన్య
యనము చేసిన వెనుక గురువుజేత స్వమాస్థాత్రమ
ముకొఱకా ననుమొఱబొందిన వానిపేరు.

సుత్వా|| ౧ - అభివృద్ధి కృతే = జన్మము
నందలి సోమలతను కొట్టిపడిచిన వానిపేరు.

ఛాత్రః - అనేవాసినా|| ౧ - శిష్యః|| పు|| ౩ -
శిష్యుల పేళ్ళు, A pupil ;

శైక్షాః - (పాఠముకల్పి
నారంభించిన శిష్యుని పేళ్ళు, A novice in Vedas

స్వబ్రహ్మచారిన్, పు|| ౧ - ఒకగురువునొద్దనొక
వేదముచదువ నొకప్రతమునేయూచరించువారికి
తమలోఁ దమకు పేరు, Fellow-students.

సతీర్థ్యాస్తేష్వగురుః|| పు|| ౨ - ఒకగురువునొద్దవేద
ముగాని, మఱియొక విద్యగాని చదువువారి పేళ్ళు

అగ్నిచిత్|| పు|| ౧ - అగ్నిం చిత్వాన్ = అగ్ని
చయనము చేసినవానిపేరు, ఆహితాగ్ని, One
who has consecrated the sacrificial fire.

ఐతిహ్యమ్|| ౧ - ఇతిహా (అవ్య) ౨ - పారంపర్యో
పదేశే = పారంపర్యముచేత వచ్చిన యుపదేశము
పేళ్ళు, Traditional instruction.

ఉపజ్ఞా|| ౧ - ఆద్యంజ్ఞానమ్ = ఉపదేశము
లేక తనంతటనే మొదటఁ బుట్టిన జ్ఞానము పేరు,
Untaught knowledge.

ఉపక్రమః|| పు|| ౧ - జ్ఞాత్వా = ఇదియిలాగున
సిద్ధించుననియు పాఠముచేరిన, ఆరంభః = ఆరం
భించుటకు పేరు, Deliberate commencement.

యజ్ఞః - నవః - అధ్వరః - యాగః - సప్తతన్తుః -
మఘః (పా) మఖః - క్రతుః|| పు|| ౨ - యజ్ఞము

రక్షణః క్రతుః॥ ౪౦౨॥

(పాతో హోమశ్చా
తిథీనాం సపర్యా తర్ప
ణాం బలిః ఏతేషాన్) స
హోమశ్చా బ్రహ్మయజ్ఞా
దినామకాః॥ ౪౦౩॥

సమజ్ఞాపరిషద్కోష్ఠీ
సభా సమితి సంసదః॥ ఆ
స్థానీ (క్షీబ) మాస్థానం
(స్త్రీసపుంసకయో) స్ప
దః॥ ౪౦౪॥

పాగ్గ్వంశః (ప్రాగ్
విగ్రహాత్)
A room in front of
the offerings.

సదస్యా విధిదర్శనః॥

సభాసదస్సభాస్థారా
స్పృహ్య. స్సామాజికా
(శ్చేతే) ॥ ౪౦౫॥

బేఘ్, A sacrifice.

పాతః = వేదపాఠము, Study of scripture.
హోమః = వైశ్వదేవాదిహోమము, present-
ing of oblations to the gods, ఆతిథీనాం సపర్యా =
ఆతిథిపూజ, hospitable reception of guests
తర్పణమ్ = పితృతర్పణము, Libation of water to
the names of ancestors, బలిః = భూతబలి, casting
of food on the ground for gods or mundane
beings. ఏతే = అను నివి, పశ్చాదుహోమయజ్ఞాః =
పంచమహోమయజ్ఞములనబడును. (Five daily
sacrifices) ఇవేవరుసగా, బ్రహ్మయజ్ఞాదినామకాః
= బ్రహ్మయజ్ఞము, దేవయజ్ఞము, మనుష్యయజ్ఞ
ము, పితృయజ్ఞము, భూతయజ్ఞముని బేఘ్ గలవి.
సమజ్ఞా-పరిషత్ ॥ ౪౦౩॥ - గోష్ఠీ - సభా - సమి
తిః - సంసత్ ॥ ౪౦౪॥ ఆస్థానీ - స్థానము - సదః॥
స్థానీ - సామాన్యముగా సభ బేఘ్ స్థానీ
శబ్దము మొదలు ౩ ను దొరలున్న సభ పిళ్ళిని
కొందఱందును, An assembly or meeting.

పాగ్గ్వంశః॥ పు॥ ౧-హవిర్గ్రహాత్ = హవి
స్సులను బెట్టియున్న గృహముకంటె, ప్రాక్ = పూ
ర్వభాగమునందు యజమానుడు మొదలయిన
వారుండుటకొఱకు నిర్మింపబడిన గృహము చేరు

సదస్యః - విధిదర్శిన్, పు॥ ౨ - యజ్ఞమునందు
హెచ్చుతక్కువలురాకుండ కనిపెట్టియున్న ఋ
త్విక్కులబేఘ్, By-standers whose business it
is to notice and correct mistakes.

సభాసత్ ॥ ౪౦౫॥ - సభా స్థారః - సభ్యః - సామా
జిక॥ పు॥ ౪ - సభయందుండువానిబేఘ్, A mem-
ber of the assembly.

అధ్వర్యుద్ధాతృ
హోతారో (యజు
స్సమర్చిదః క్రీమా
త్)।

ఆగ్నిధాన్యాధినై
ర్వార్యాః ఋత్విజో
యాజకాశ్చ షేరగః।

వేదిః పరిష్కృతా
భూమిః The altar.
(నమే)స్థణ్ణిలచత్వరే।

చమాలోయాపకటకః

కుమ్భా(సుగహనా
వృణిః) రగః॥

యాపాగ్నిం నిర్మ
(నిర్మఘ్నదారుణి) త్వ
రణి (ర్వయోః)।

దక్షిణాగ్ని ర్హవ్య
త్యాఽహవనీయా(త్రి
యోఽగ్నయః)।రగః।
(అగ్నిత్రీయ మిదం)
తేతా

వగ్నిత (వృంస్కం)

అధ్వర్యుః-ఉద్ధాతా ॥ఋ॥ - హోతా॥ ఋ,
పు॥ ఈ 3 ను, క్రీమాత్ = వసునగా, యజుస్సా
మర్చిదః=యజుశ్చేదమును పోసి చేదమును ఋ
గ్వేదమును నెఱచిన ఋత్విక్కుల పేర్లు, Reciters
of the prayers.

ఋత్విక్ ॥క్ష॥ యాజకః॥పు॥ ౨-ధనైః=యజ్ఞ
కర్తృదములేత, వార్యాః= పరింపదగిన, ఆగ్ని
ధాన్యాః= ఆగ్నిధృతిఁడు మొదలయిన పదునా
ర్వురకును పేర్లు, Officiating priest.

వేదిః(పా)కేదీసీ॥౧-పరిష్కృతా= యజ్ఞము
కొఱకు పరిష్కరించబడిన, భూమిః=భూమి పేరు.
స్థణ్ణిమ్- చత్వరీమ్ ॥న॥ ౨ - అగ్నిహోత్రీ
ము నందుకొఱకు సంస్కారము చేయబడిన
స్థానము పేర్లు, Sacrificial ground.

చమాలః-యాపకటకః-॥పు॥ ౨ - యాపస్తం
భమునండలి కొయ్యతోఁ జేసిన కడియము పేర్లు
A wooden ring on the sacrificial post.

కుమ్భా ॥సీ॥ ౧ - యజ్ఞశాలచుట్టును బెట్టిన
మిక్కిలిగహనమయిన వెలుగుపేరు, An enclosure
round the place of sacrifice. [Top of the post.

యాపాగ్నిం తర్హ ॥న్॥న॥ ౧ -యాపముకొన,
అరణిః॥ పు॥ ౧- నిర్మఘ్నదారుణి = అగ్నిని
బుట్టించుటకై మధింపదగినచూగివిపేరు, Wood
for producing fire by attrition.

దక్షిణాగ్నిః-గార్హవత్యః - అహవనీయః॥పు॥
ఈ 3 ను వగ్నిశ్చేకముగాఁ దమతమపేర్లచేతఁ
బ్రసిద్ధము లయిన మూడగ్నుల పేర్లు.

తేతా॥సీ॥౧-ఒకమాటచేతమూడగ్నులపేరు,
The three sacred fires collectively.

వగ్నితః ॥పు॥ ౧-మంత్రముచేత సంస్కరింప

తోఽనలః)।

నమూహ్యఃపరిచా
య్యవచాయ్యా (వ
గ్నోప్రయోగిణః॥)

(యో గార్హపత్యా
దానియ దక్షిణాగ్నిః
ప్రణీయతే తస్మిన్నా
నాయోః (2

థా) గ్నాయీస్వాహా
చ హుతభుక్తియా॥
(ఋక్) సామిధేనీ థా
య్యా (చ యా స్వా
దగ్నివమిన్దనీ) ॥౪౨౦॥

(గాయత్రీ)ప్రహు ఖం)
భన్తో

(హవ్యపాకే) చరుః
(పుమాన్)॥ ౪౨౦॥

అమిత్రా (సా శృతో
ష్టే యా క్షీ రే స్వా
దధియోగతః)।

ధవిత్రీం (వ్యజనం
తద్యద్రీచితం మృగ
చర్మణా)॥ ౪౨౩॥

శృషదాజ్యం (నద
ధ్యాజ్యే)

పరమాన్నంతు పా
యనమ్।

బడిన అగ్ని పేరు, Fire consecrated by prayers.

నమూహ్యః-పరిచాయ్యః-ఉపచాయ్యః ॥పు॥
3-యజ్ఞాగ్ని పేర్లు, Sacrificial fire.

అనాయ్యః॥పు॥౧-గార్హపత్యాత్ = గార్హప
త్యాగ్నివండి, అనీయ = తేర్చి, యా = ఏ, దక్షిణా
గ్నిః = దక్షిణాగ్ని, ప్రణీయతే = ప్రణయింపబడు
నో, తస్మిన్ = దాని పేరు.

అగ్నాయీ - స్వాహా - హుతభుక్తియా ॥సీ॥
3-అగ్నిహోతుః పు వెండ్లాము పేర్లు.

సామిధేనీ-థాయ్యా ॥సీ॥ ౨-అగ్నివమిన్దనీ =
అగ్నిని మొదట ప్రజ్వలింపజేయు, ఋక్ = వేద
ఋక్కు, Prayer uttered to excite fire.

భన్దనః॥సీ॥౧-గాయత్రీ మొదలయిన యిరు
వదియూఱు ఛందస్సుల పేరు, Metre.

చరుః॥పు॥౧-హవ్యపాకే = అగ్నియందు జేల్వ
దగిన పక్వాన్నము పేరు, A prepared oblation.

అమిత్రా॥సీ॥౧-శృతోష్టే = కాచబడి వేడి
యైన, క్షీరే = సాలయందు, దధియోగతః = పెరుగు
కూర్చుటనలన నైన వికారము పేరు, A mixture
of boiled and coagulated milk.

ధవిత్రీమ్ (సా) ధువిత్రీమ్ ॥సీ॥ ౧-యజ్ఞము
నందగ్నిప్రజ్వలనముకొఱకు, మృగచర్మణా = ఇట్టి
తోలుచేత, రచితమ్ = చేయబడిన, వ్యజనమ్ =
వినపకట్లపేరు - A fan made of antelope's hide.
శృషదాజ్యమ్॥సీ॥ ౧-నదధ్యాజ్యే = పెరుగుతో
గూడిన నేతిపేరు, Oblation of butter and curds.

పరమాన్నమ్॥సీ॥ - సాయనమ్॥సీ॥ (ప) ॥పు॥
౨-పాలు పోసి వండిన యన్నము పేర్లు.

హవ్యకవ్యే (దేవమై తే) అన్నే)

పాత్రం (సువాది కమ్) ॥ ౪౨౪ ॥

(ధువోపబృజ్జహూ (రాతు) సువో (భ దాః సు) చః ప్రీయః) ।

ఉపాకృతః (పశురసా యో ౨ బిమన్త్య కృతౌ వాతః ॥ ౪౨౫ ॥

పరమృరాకం కననం ప్రోక్షణం (చ వధార్థ కమ్) ।

(నాచ్యలిక్ష్ణః) ప్రమీ తోపనమృన్న ప్రోక్షి తా (వాతే) ॥ ౪౨౬ ॥

సాన్నాయ్యం హవి

The thing to be offered.

(రగ్నాతు హుతం త్రిషు) వమత్కృతమ్ ।

దీక్షాన్తో ౨ వభృథో (యజ్ఞే)

(తత్కర్నార్హంతు) య జ్ఞాయమ్ (త్రీవ్య)

హవ్యమ్- కవ్యమ్ ॥న॥ ౨- వరునగా దేవతల కును పితృ దేవతలకును యోగ్యమయిన అన్నము చేర్లు, Food of the gods and manes.

పాత్రమ్ ॥న॥ ౧- (సువాదికమ్ = సురము, చతుసము మొదలైన యజ్ఞపాత్రల కన్నిటికిని పేరు, A vessel. (ధువా-ఉపబృజ్ - జుహూః ॥ సీ ॥ సు) పః ॥ పు ॥ ౪- సు) చః భదాః = సుక్కు-భేదముల పేర్లు.

ఉపాకృతః ॥ ౧- కృతౌ = యజ్ఞమునందు, యో = ఏవశువు, అభిచ్యవ్ర్య = అభిచ్యవ్రీడి, వాతః = చంద్రబడినదో, అసావశుః = ఈ పశువు పేరు, A victim of sacrifice.

పరమృరాకమ్-కననమ్ (పా) కమమ్-ప్రోక్షణమ్ ॥న॥ ౩-వధార్థకమ్ = యజ్ఞమునందులి పశురధము పేర్లు, Immolation.

ప్రమీతః - ఉపనమృన్నః-ప్రోక్షితః ॥ త్ ॥ ౩- వాతే = యజ్ఞమున హింసింపబడిన పశువు మొదలైన దాని పేర్లు, Slain or immolated.

సాన్నాయ్యమ్-హవిః ॥న॥ ౧-అగ్నియందు వేల్చుచు గిన హవిస్సు పేర్లు. సాన్నాయ్యశబ్దముడధి పయోరూపమైన హవిస్సు పేర్లు కొందఱు.

వమత్కృతమ్ ॥ త్రి ॥ అగ్నా = అగ్నియందు, హుతమ్ = నేల్చబడిన హవిస్సు, Sacrificed in fire.

దీక్షాన్తః-అవభృథః ॥ పు ॥ ౨-యజ్ఞే = యజ్ఞాంతమునందలి న్యూనాతిరిక్తదోషపరిహారముకొఱకు జేయునప్టి. Supplemental sacrifice performed

to atone for any defect in the principal one. యజ్ఞాయమ్ ॥ త్రి ॥ ౧-తత్కర్నార్హమ్ = అయజ్ఞకర్మమునకుఁ దగినవస్తువు, Suitable to a sacrifice.

(ధ కృతుక) ర్మేష్టం

పూర్వం (భాతాది
కర్మ యత్)।

అమృతం విఘ్నసో
యజ్ఞశేష భోజనశేష
యోః॥ ౪౨౮॥

త్యాగో విహపితం దా
న ముత్పర్జన విపర్జనే ।
విశ్రాణనం వితరణంస్ప
ర్శనం ప్రతిపాదకమ్॥
ప్రాదేశనం నివృత్తన
మపవర్జన మంహతిః ।

(మృతార్థంతదహర్తా
నం త్రిమస్యా) ద్ధార్ధ్య
దైహికమ్॥ ౪౩౦॥

పితృదానం నివాస
(స్వాస్యత్)

శ్రాద్ధం (తత్కర్మ
శాస్త్రతః)।

An obsequial obla-
tion.

అన్వాహార్యం మాసి
కే

ఇష్టమ్॥న॥ ౧ - క్రతుకర్మ = క్రతుపునందలి
హోమదాహాన్నిశ్రియపేరు. Sacrificial presents.

పూర్వమ్॥న॥ ౧-భాతాదికర్మయత్ = గుంటలు
శుభ్య శోయలు మొదలైనదాని నిర్మించుట
చేరు. An act of pious liberality.

అమృతమ్॥న॥-విఘ్నః॥ పు॥ ఈ-వగునగా,
యజ్ఞశేష భోజనశేషయోః=జన్మమును జేయఁ
గా మిగిలిన హోజ్యాదులకును, దేవతాహ్వానము
భుజింపగా మిగిలిన యన్నాదులకును పేళ్ళు,
Remains of a sacrifice or oblation.

త్యాగమ్॥పు॥-విహపితమ్ (పా) విహాయితమ్-
దానమ్ - ఉత్పర్జనమ్ - విపర్జనమ్-విశ్రాణనమ్-
వితరణమ్-స్పర్శనమ్-ప్రతిపాదనమ్-ప్రాదేశనమ్
విపర్జనమ్ - అపవర్జనమ్॥న॥ (పా) అపవర్జనమ్-
అంహతిః॥న॥ ౧౩-ఈవిపేళ్ళు, Gift of donation-

ద్ధార్ధ్యదైహికమ్ (పా) ద్ధార్ధ్యదేహికమ్॥త్రి॥
౧ - మృతార్థమ్ = మృత్యులైనవారినిగురించి, తద
హర్తానమ్ = ఆమృతదినములయందుఁ జేయఁబడు
దానము పేరు, నెలమాసికములకును పేరు. Obse-
quies of a deceased person.

పితృదానమ్॥న॥, నివాసః॥పు॥ ౧-పితరులనుద్దే
శించి చేయఁబడు జలాంజల్యాని దానము పేరు.

Gifts in honour of the deceased.

శ్రాద్ధమ్॥న॥ ౧-శాస్త్రతః=శాస్త్రోక్తమయిన
దేశకాలాదిప్రాతాదినియమముచేత, తత్కర్మ =
ఆపితృదేవతలనుకూర్చి చేయఁబడు బ్రాహ్మణ
భోజనము మొదలైనదాని పేరు, తద్దినము.

అన్వాహార్యమ్-మాసికమ్॥న॥ ౧- నెలనెలకుం
జేయఁబడు పిండపితృయజ్ఞము పేరు, అమావాస్య

(20 శో2ప్తమా2
హ్నః కుతపో (2 స్త్రీ
యామ్) || ౪౦ ||

పశ్యేషణాపరీప్తిశ్చ
స్వేషణాచ గపేషణా

సని స్వధ్యేషణా

యాచ్ఛా2భిశ స్తిర్యా
చనా2ర్ధనా || ౪౩౨ ||
(మత్తుతి)

వస్మయ్య (మహార్థే)

పాద్యం (పాదాయ
వారిణి)

(క్రమా)దాతిథ్యాతి
థేయే (అతిథ్యర్థే2త్ర
సాధుని) || ౪౩౩ ||

స్వాదావేళిక ఆగస్త
రతిథి(రాగృహగతి)

పూజా నమస్యా2వ
చితి స్సపర్యా2ర్చా2
ర్హణా(స్సమాః) || ౪౩౪ ||

శ్రాద్ధము, Monthly obsequies.

కుతపో (చా)కుతుపో|| ౪౦ - అహ్నః=పగటియొక్క, అప్తయో2శః=సంపదవసాలు, అనగాపగలుగిరిసాళ్ళలో ౭ సాళ్ళుపోగా-వసాలు-To-

wards midday (the eighth muhurta of the day)

పశ్యేషణా-పరీప్తి|| ౪౧ - శ్రాద్ధాదుల యందుద్విజభక్తి కుశూహ, Homage. అస్వేషణా-గపేషణా|| ౪౨ - ధర్మమునరయుట, Investigation. ఈర-

సామాన్యముగా వెదకుట పేళ్ళనియును. Search.

సనిః-అధ్యేషణా || ౪౩ - పూజ్యుల నొక ప్రయోజనమునందు నత్కార పూర్వకముగా నియోగించుట పేళ్ళు. Request or solicitation.

యాచ్ఛా-అభిశ స్తిః-యాచనా - అర్ధనా|| ౪౪ - అడుగుట పేళ్ళు, Asking or begging.

ముందుచెప్పఁగల అర్హతబ్రహ్మము మొదలు అగంతు శబ్దముఁజేయు నాఱుశబ్దములును || ౪౫ ||.

అర్హ్యమ్|| ౪౬ - అర్హార్థే=పూజకొఱకైనవలదుల అర్హ్యదకము, A respectful oblation of water.

పాద్యమ్|| ౪౭ - పాదాయ=పాదముకొఱకైన, వారిణి=ఉదకము పేరు. పాదోదకము. Water for ablution of the feet.

అతిథ్యమ్-అతిథేయమ్ || ౪౮ - క్రమాత్=వరుసగా, అతిథ్యర్థే=అతిథులకొఱకైన యన్నాదులకును, అత్ర సాధుని=అతిథులయందు మంచి దైవభక్త్యాదులకును పేళ్ళు, Hospitality.

ఆవేళికః-ఆగస్తః|| ౪౯ - అతిథిః || ౫౦ - గృహగతిః || ౫౧ - ఇంటికవచ్చిన యతిథిపేళ్ళు, A guest.

పూజా-నమస్యా-అవచితిః-సపర్యా-అర్చా-అర్హణా || ౫౨ - పూజించుట పేళ్ళు, Worship, reverence.

పరివస్యాతు శుశ్రూ
షా పరిచర్యావ్యవస
నమ్|

ప్రజ్ఞాఽటాఽట్యా
పర్యటనం

చర్యా (త్వీర్యాపథ
స్థితిః) || ర3౫||

ఉపస్పర్శ స్వాచమన

(మథ) మాన మభా
వణమ్|

ఆనుపూర్వీ (స్త్రిమాం
వా)ఽవృత్తరిపాటీఅను
క్రమః| పర్యాయశ్చా
తిపాత (స్తుస్యా) త్ప
ర్యయ ఉపాత్యయః|
నియమో వ్రత (మ
స్త్రీ తచ్చోపవాసాది)
పుణ్యకమ్ || ర3౭||
ఉపవస్తం తూపవాసో

వివేకః (వృథగాత్మ
తా)|

(స్యా)ద్బ్రహ్మవర్చనం
వృత్తాధ్యయనధి

పరివస్యా-శుశ్రూషా-పరిచర్యా ||సీ||-ఉపాన
నమ్-స- (ప) ఉపాసనా-ఉపాస్తి||సీ||ర - శుశ్రూష
పేళ్ళు, Service, propitiation.

ప్రజ్ఞా-అటా అట్యా ||సీ||- పర్యటనమ్ ||న||
ర-భిక్షామై పలుమాటు దిరుగుటపేళ్ళు,
Wandering for alms.

చర్యా||సీ||౧-ఈర్యాపథస్థితిః=భ్యాసమానాది
వ్రతములయందు స్థిరమైయుండుట, Persever-
ence in austerities.

ఉపస్పర్శః||పు||-ఆచమనమ్ ||న|| ౨- శుద్ధాచ
మనముపేళ్ళు, Rinsing the mouth.

మానమ్-అభావణమ్-||న|| ౩- మాటాడకుం
డుట పేరు, Silence, taciturnity.

ఆనుపూర్వీ ||న్న|| ఆవృత్ - పరిపాటిః (ప)
పరిపాటీ||సీ|| అనుక్రమః- పర్యాయః ||పు||౫- స్వా
ధ్యాయక్రమముపేళ్ళు, Order, method.

అతిపాతిః - పర్యయః- ఉపాత్యయః ||పు|| 3-
క్రమముదప్పట, Violation of the order.

నియమః- వ్రతమ్||న్న|| ౨- శాస్త్రోక్తనియ
మముపేరు, A vow. పుణ్యకమ్ ||న||౧-ఉపవాసా
దిరూపమైన ఆ వ్రతముపేరు. A penance.

ఉపవస్తమ్ (పా) ఔపవస్తమ్ ||న||-ఉపవాసః
(ప)ఉపోషణమ్||పు||౨-ఉపవాసముపేళ్ళు, A fast.
వివేకః||పు||-వృథగాత్మతా ||సీ||౨- ప్రకృతిపురు
షులు వేరని యెఱుంగుటపేరు, Discriminating

between matter & spirit. True knowledge.

బ్రహ్మవర్చనమ్||న|| వృత్తాధ్యయనధి||సీ||౨-
మందినడత, వేదపాఠములయనమృద్ధి, Holiness.

(రథాంజలిః ||ర3౮|| బ్రహ్మాంజలిః ||పు|| ౧- వేదపాఠనమయమునందు

పాతే) బ్రహ్మజ్ఞులిః
(పాతే విభ్రు)హే)
బ్రహ్మబిద్ధవః

(భ్యానయోగాననః)
బ్రహ్మసనం
A holy posture.

కల్పో విధిక్రమాః
౪౩౯॥

ముఖ్య (స్మృత్యుత్పథ
మఃకల్పో)౭
సుకల్ప (స్తుతితో౭
ధమః)

(సంస్కారపుర్వం
గ్రహణం స్మృ) దుపా
కరణం(పు)తేః॥౪౪౦॥
Obeisance.
(సమేతు) పాదగ్రహణ
మభివాదన (మిత్యుత్తే)

భిక్షుః పరివ్రా
ట-ర్శస్థి పారాశర్యసి
మన్త-రీ॥౪౪౧॥ తపస్వీ
తాపనః పారికాష్ఠీ
వాచంయమో మునిః॥

(తపఃకేశనహా)
దాన్త
వర్ణినో బ్రహ్మ
23

వ్రాహ్మచార్యపూర్వకమైన యంజలిపేరు.
బ్రహ్మబిద్ధవః॥పు॥౧-పాతే=పేదపాత సమయ
మునందలి విభ్రుమః=నోటవెడలుతుండు పరలపేర్లు,
Santified saliva.

బ్రహ్మసనమ్॥న॥౧-భ్యానయోగాననే=భ్యా
నము చేయుటకొరకు, యోగమునందలి స్వస్తి
కము పద్మకము మొదలైన యాసనములపేర్లు.
కల్పః-విధిః-క్రమః ॥పు॥ ౩-ఇది యిట్లుచేయు
వలెననెడ వేదోక్తమయిన విధానముపేర్లు, A

sacred precept or rite prescribed by religion.
ముఖ్యః ॥పు॥ ౧-వర్ధయః = మొదట చేయు,
కల్పః=చేదవిధానముపేరు, A chief injunction.
సుకల్పః॥పు॥౧-తిః = దానికంటె, అధమః=
వెనుకఁజెప్పఁబడు వేదవిధానముపేరు, A second-
ary or succedaneous injunction.

ఉపాకరణమ్ ॥న॥ ౧-సంస్కారపూర్వమ్ =
ఉపనయనసంస్కారము మొదలుగా, పు)తేః
గ్రహణమ్=వేదమును చదువ దొరకొనుటపేరు.
Holy study of the Vedas after initiation.

పాదగ్రహణమ్-అభివాదనమ్ ॥౪॥ ౨-గోత్ర)
నామములు చెప్పి మొక్కుటపేర్లు. A bow or
prostration to a person addressed by name.

భిక్షుః-పరివ్రాటకీ॥జే॥ - కర్మస్థి ॥న॥ - పారా
శరీన్ ॥-మనః-రీ ॥న॥ ॥పు॥ ౫ - సన్యాసి పేర్లు,
A mendicant. తపస్వీ ॥న॥ - తాపనః - పారికాష్ఠీ
న॥పు॥౩ - తపస్సు గలవానిపేర్లు, An ascetic.

వాచంయమః-మునిః॥పు॥౨ మానవతీ పేర్లు,
A holy sage practising rigid taciturnity.

ఈ ౧౦ సన్యాసి పేర్లని కొందఱు.

దాన్తః ॥పు॥౧-తపః కేశనహః=తపస్సునలనం
గలుగుతమనోర్పువాడు, Patient of austerity.

వర్ణి ॥న॥ - బ్రహ్మచారి ॥న॥పు॥౨ - బ్రహ్మ

చారిణః॥	తరం॥	చారిశేఘ్నః A religious student practising austerity, an unmarried man. శేఘ్నః, A saint
ఋషిః స్యోచనః సాతక స్వాత్మహా (వ్రతీ) ।		ఋషిః (ప)రిషిః-సత్యవచాః॥న్॥పు॥ ౨-ఋషి సాతకః-ఆత్మహా॥పు॥౨-వ్రతీ=వేదమునుచది విమర్శించి నాశ్రమార్హమునొందక వ్రతముగ లవాడై తీరస్థానశీలుడైయున్న బ్రహ్మచారిశేఘ్నః, యతీ॥న్॥ - యతః॥పు॥౨- చరిత్రేద్వియగా)
(యే నిర్జి తేన్ద్రియ గా)మా) యతః		యతః=జయింపబడిన యగ్రద్రియ సమూహము యతః (శ్చ తే)॥తరం॥
(యః సణితే ప్రతవశ చేతే) సణిల శా(య్య సా)సాణిల (శాచ)		సణితే=సాణిలశాచి॥న్॥సాణిల॥పు॥ ౨- వ్రతవశా త్=వ్రతాధీనత్వమువలన, సణితే=సేలము, యః=ఎ వడుకె=శయింపబడునోవాడు. One who sleeps on the bare ground by way of mortification.
భవిరజస్తమన (స్పృ ద్వయాతిగాః ॥రరం॥		విరజస్తమనః॥న్॥-ద్వయాతిః॥పు॥౨-రజస్త మోగుణములను విడిచియున్న సాత్త్వికుల శేఘ్నః, Men perfectly virtuous.
పవిత్రః పయతః పూతః సావణ్ణా స్పర్శలిజనః । Heretics.		పవిత్రః-పయతః-పూతః॥పు॥ 3 - పవిత్రుః డయినవానిశేఘ్నః, Holy pious, or sacred person. సావణ్ణా(సా)సాఖణ్ణాః-సర్వలిజ్జీ॥న్॥పు॥౨-వేద బ్రాహ్మ్యలైన బాల్ధకాసాత్వికక్షుపణకాదుల శేఘ్నః. [కాపీసంఖండితంవాన ప్రౌఢం కక్ష్యపుటితథా] [ప్రవజ్యాతు పరివజ్యా తపస్వీతు తపస్థితః॥] అధిక వాతము.
(పాలశో దణ్డ) ఆపా శో(వ్ర)తే) రామ్భ(స్పృశైవః) (అస్త్రీ) కమణ్డలుః కుణ్డీ		ఆపాథః॥పు॥౧॥పాలాశః దణ్డః=వ్రతమునం దుబట్టుమోదుగుకోలపేరు, A student's staff. రామ్భః॥పు॥౧-వైణః=వెదురుకోలపేరు. కమణ్డలుః॥పు॥౩-కణ్డీసీ॥౨-కమండలుపుశేఘ్నః, A wooden water pot of an ascetic.
(ప్ర)తినా మానసం) బృషీ		బృషీ (ప) బృషీ॥సీ॥౧-ప్రతినామ్=వ్రత స్థులయొక్క, ఆనసమ్=దర్శాదులచేతఁ జేయఁ బడిన మానసముశేఘ్నః.

అజనం చర్మకృతిః శ్రీః

అజనమ్-చర్మ-న్-నాకృతిః||సీ|| 3-చర్మము పేళ్ళు, Deer skin.

భైత్యం భిక్షాకదమ్బకమ్|| ౪౪౩||

భైత్యమ్-భిక్షాకదమ్బకమ్||న|| ౨-విచ్చమెత్తిన పదార్థములయొక్క గుంపు, Aggregate of alms.

స్వాధ్యాయః (స్వా)జ్ఞానం
Reading inaudibly,
or muttering prayers.

స్వాధ్యాయః-జపః (సా) జాపః ||పు|| ౨-తమ జేదమును జనువుట పేళ్ళు, చప్పత్తి చేత జేదమును జనువుట యని కొంద అందురు.

సుత్యాసీతి శివవ
స్వవనం (చనా)।

సుత్యాసీతి-శివవ||పు||-సచనమ్||న|| 3-పానమునకును సోమలతను దండుకును పేళ్ళు.

(సర్వైశ్చ సామాన్యైశ్చ) జప్యైశ్చ (తప్యైశ్చ) ఘోషైశ్చ
జప్యైశ్చ (తప్యైశ్చ) ఘోషైశ్చ
జప్యైశ్చ (తప్యైశ్చ) ఘోషైశ్చ

అఘోషైశ్చ||శ్రీ|| ౧-సర్వైశ్చ సామాన్యైశ్చ = సమస్త సామాన్యము, అపద్యైశ్చ = పాద్యము, జప్యైశ్చ = మంత్రము పేళ్ళు, An expiatory prayer.

దర్శనపౌర్ణమాసశ్చ
(యాగోపత్యాస్తయః) పృథక్

దర్శన-పౌర్ణమాసః (సా) పూర్ణమాసః ||౪|| ఈ, య, పత్యాస్తయః = అమావాస్య పౌర్ణమాసుల మందు జేయబడు, పృథక్ యాగం = సర్వేషు యాగముల పేళ్ళు, Half-monthly sacrifice.

(శరీరసాధనాపేక్షం నిత్యం యత్కర్మత) ద్యుమః|| ౪౪౪||

యమః ||పు|| ౧-శరీరసాధనాపేక్షమ్ = శరీరము నమాత్రము సాధనముగా నపేక్షించునదై, నిత్యం యత్కర్మత = నిత్యముగా జేయదగిన నత్యాహంసాదికర్మలపేరు, A perpetual duty.

నియమః (స్వసయత్కర్మానిత్య మాగస్తసాధనమ్)

నియమః ||పు|| ౧-ఆగస్తసాధనమ్ = శరీరము కంటె బాహ్యములయిన మృజ్జలాదులను సాధనము గాఁగలిగినదై, అనిత్యం యత్కర్మతః = సమయ విశేషములయందు కామనాదులచేత చేయదగిన అనిత్యమైన స్నానోపవాసజపాదికర్మములపేరు.

A voluntary duty.

క్షారం శుభ్రదాకరణం ముణ్డనం వపనం తథా||

క్షారమ్-భద్రదాకరణమ్-ముణ్డనమ్-వపనమ్ ||న|| ౪-క్షారము పేళ్ళు, Shaving.

ఉపవీత్యం యజ్ఞసూత్రం (ప్రోద్ధతే దక్షిణే)

ఉపవీత్యమ్||న|| ౧-దక్షిణే రే = కుడిభుజము, ప్రోద్ధతే నతి = తొడుగుబడుచుండగా, యజ్ఞసూత్రం

కత్తి)

ప్రాచీనావీత (మన్య
స్మిత్)

నివీతం (కణ్ణలమ్మ
తమ్)

అజ్ఞల్యగే తీర్థం దై
వం స్వల్పాజ్ఞల్యోర్హ
లే కాయమ్ మధ్యే
జ్ఞప్తాజ్ఞల్యోః వైశ్రిం
నూలే న్యూజ్ఞప్తస్య
బ్రాహ్మమ్ ॥ ౪౫ ॥

(స్వా)ద్భవభూయం
బ్రహ్మత్వం బ్రహ్మసాయ

జ్ఞ (మిత్యపి)

దేవభూయాదికం (త
ద్వత్)

Becoming identified
with a god.

శ్చప్రసం (సాన్తపనా
దికమ్) ॥ ౪౫ ॥

(సన్న్యాసవత్సవశనే
పుమాన్) ప్రియా

మ్=ఎవమ భుజముమీద జందెము చేరు, The
sacred thread passed over the left shoulder.

ప్రాచీనావీతమ్ ॥ ౪౫ ॥ అన్యస్మిన్=ఎవమభుజ
ము; ప్రోద్ధృతేనతి = తొడుగఁబడు చుండగా,
యజ్ఞనూతమ్=కుడిభుజముమీద జందెము చేరు.

నివీతమ్ ॥ ౪౫ ॥ కణ్ణలమ్మతమ్=మొదలుహారము
వల్ల వేలాడు, యజ్ఞనూతమ్=జందెము చేరు.

దైవంతీర్థమ్ = దేవసంధ్యవైనతీర్థము, అజ్ఞ
ల్యగే=వేశ్యకుడయందును, కాయమ్=ఋషిసం
బంధమొక్కమ స్వల్పాజ్ఞల్యోః=చిటికెరవేలు
దర్శనవేశ్యయొక్క, నూలే=మొదటను, వైశ్రిం
విత్రసంబంధమయిన తీర్థము, జ్ఞప్తాజ్ఞల్యోః=పె
ద్దవేదాజ్ఞల్యగేవేశ్యయొక్క, మధ్యే=కడుమను,
బ్రాహ్మమ్=బ్రహ్మసంబంధమైనతీర్థము, అజ్ఞ
ప్తస్య=వేశ్యవేలియొక్క, నూలే = మొదటను
నుండును, అట్లుగా నా యావ్రదేశమున యందు
వారి నా దిక్కి దర్శనములు చేయవలయు ననట.

బ్రహ్మభూయమ్-బ్రహ్మత్వమ్-బ్రహ్మసాయ
స్యమ్ ॥ ౪౫ ॥ ౩-బ్రహ్మ స్వరూపమాట చేర్చు,

Identification with Brahma, Godhead.

దేవభూయాదికమ్=దేవభూయశబ్దము మొద
లయినశబ్దబాతము, అనగా దేవభూయమ్, దేవత్వ
మ్, దేవసాయజ్ఞమ్, అనశబ్దములు, తద్వత్=
అట్లే దేవస్వరూపమాట. ఈ ౩ ను-॥ ౪౫ ॥

శ్చప్రసమ్ ॥ ౪౫ ॥ సాన్తపనాదికమ్=సాంతపన
చాన్తపనాదికవ్రతములచేరు, A penance-

ప్రియా ॥ ౪౫ ॥ సన్న్యాసవతి=వర్తనంగవరి
త్యాగముతోఁ గూడుకొని, అనశనే=ప్రాణవరి
త్యాగవర్తంత మాహారము లేకయుండుటచేరు,
Fasting to die.

2-ధవీహానప్రా
గ్నిః

కుశానా(హా)భాన్తి
ధ్యేర్యావధాల్పనా

౪౫౩॥

నాత్య(సంస్కార
హీనస్యా)

దవాధ్యామోనినా
శృతిః

ధర్మధ్వజీలిజ్జవృత్తి
An imposter.

రక్షిర్ (శతవ్రతః)॥

౪౫౪॥

(సుప్తేయస్మిన్నస్త
మేతిసుప్తేయస్మిన్న
జేతిచ । అంసునా)
నభినిర్మక్తాభ్యుతౌతౌ
యాథాక్రమమ్)॥

౪౫౫॥

పరివేత్తా2(సుజో2
నూధే జ్యేష్ఠే దారపరి
గ్రహాత్) ।

పరివీత్తి (సుతజ్ఞా
యాన్)

వీరహాన్॥-నప్రాగ్నిః ॥పు॥ ౨-ఉత్పన్నేష్టిజేసి
గార్హవత్యాగ్నిః విజీచినవానిపేర్పు.

హానాస్తి॥౧-హాభాత్ = ఆశాశాసన. మిథ్యే
ర్యావధాల్పనా = అనత్యభిక్షు ధర్మచూర్ణమును
కల్పించునది తిరుగుట చేరు, Hypocrisy practice
of religious austerities through avarice.

నాత్య॥పు॥౧ - సంస్కారహీనః = ఉపనయ
నాదిసంస్కారములు లేనివానిపేరు An unini-
tiated person

అవాధ్యాయః-సిరాశృతిః॥పు॥ ౩-జేదము చదు
వనివాడు, One who has not duly read the Vedas
ధర్మధ్వజీన్॥-లిజ్జవృత్తిః ॥పు॥ ౨ - రిత్తవేష
మున బ్రతుకువానిపేర్పు. A hypocrite,

అనక్షిర్॥౧- శతవ్రతః ॥పు॥ ౨- పరశ్రీకమ
నాదుల వేర విష్టముయిన వ్రతము గలవాని పేరు.
A violator of his vow through incontinence-

యస్మిన్=విద్యజాము, సుప్తేనతి = నిద్రపోవు
చుండగా, అంశుమాన్=మామ్యము, అస్తమే=
అస్తమయమును, నిశి=పొంతు చున్నాడో, య
స్మిన్=విద్యజాము, సుప్తేనతి=నిద్రపోవుచుండగా,
ఉదేతిచ = ఉదయించునో, తౌ = ఆవ్యజా లిద్ద
ఱును, యాథాక్రమమ్=చరుసగా, అభినిర్మక్తాభ్యు
తౌ=అభినిర్మక్తుడనియును, One who is asleep
at sun-set అభ్యుదిశుడనియును, — at sun-rise

జ్యేష్ఠే=అన్న, అనూధేనతి = పెండ్లి కూడక
యుండగా, అనుజః=తమ్ముడు, దారపరిగ్రహా
త్=తాను పెండ్లి కూడుట వలన, పరివేత్తా=పరి
వేత్తయనబడును. పరివేత్తా॥ఋ, పు॥

పరివీత్తి॥పు॥౧॥-తజ్ఞాయాన్ = పరివేత్తయొ
క్కయన్న పేరు, An unmarried elder brother,

వివాహోపయుమా
(సమా॥ తథా) పరిణ
యోన్వాహోపయా
మాః పాణిపీడనమ్ |

శ్వవాయోగ్రామ్య
ధర్మోమైధుమచిధువ
నం రఃమ్ || రః ౭ ||

త్రిచర్మో (ధర్మకామా
ర్మై)

శ్చతుర్వర్గ (స్వమో
క్షకైః) |

(సబలైస్స) శ్చతుర్భ
ద్రమ్

జన్యా (స్నిగ్ధావర
న్యయే) || రః ౮ ||
ఇతి బ్రహ్మచర్యః.

మూర్ధాభిషిక్తో రాజ
న్యో బాహుజః క్షత్రి
యో విరాట్ |

రాజ్ఞ రాట్నార్థివ
క్షాత్రి శ్చ వైభూష
మహీక్షితః || రః ౯ ||

(రాజాతుప్రణతాశే

వివాహః-ఉపయమాః-పరిణయః-ఉద్యాహః-
ఉపయామాః || పు॥ - పాణిపీడనమ్ || న॥ ౭ - పెండ్లి
పేళ్ళు, Marriage.

శ్వవాయుః - గ్రామ్యధర్మః || పు॥ - మైధునమ్ -
చిధునమ్ - రతిమ్ (ప్ర) సురగమ్ || ౭ - స్త్రీసంగము
పేళ్ళు, Copulation, sexual intercourse.

త్రిచర్మః || పు॥ ౧ ధర్మ కామార్థైః - ధర్మ కామార్థములు
మూర్తికి నొక పేరు, The aggregate of the three
ends of human life. viz. duty, love and wealth.

చతుర్వర్గః || పు॥ ౧ - స్వమోక్షకైః = మోక్షము
తోఁగూడుకొనియున్న ధర్మ కామార్థములు నా
లును, The above three with final beatitude.

చతుర్భద్రమ్ || పు॥ ౧ - సబలైః = బలయుతములైన,
త్రైః = సాల్బిటికి నొక పేరు, The four ends of
human life equally potent.

జన్యాః || పు॥ ౧ - వరన్యః = పెండ్లికొడుకుయొక్క,
స్నిగ్ధాః = చెలికాగుడు, The bridegroom's friends.
బ్రాహ్మణులతో జేరిన పదనమూహము
ముగిసెను.

మూర్ధాభిషిక్తః - రాజన్యః - బాహుజః - క్ష
త్రియః (ప) క్షత్రిః - విరాట్ || క్ష॥ పు॥ ౭ - పట్ట
బద్ధుడయిన క్షత్రియునికిని ఆచంకమునఁబుట్టిన
వారికిని పేళ్ళు, A man of the military tribe.

రాజాన్ - రాట్ || క్ష॥ - పార్థివః - క్షాత్రిభృత్ -
త్ - సృషభూషః - మహీక్షితః || త్॥ పు॥ ౭ - ప్రజ
లను పాలించు క్షత్రియునికిని ఆకార్యమును చేయు
మఱి మొదలకి పేళ్ళు, A king, a prince.

అధీశ్వరః || పు॥ ౧ - ప్రణతాశేషసామన్తః = తనకు

మహామన్తస్యా) డధీ
శ్వరః।

చక్రవర్తీసార్వభౌ
మౌ

(సృష్టోఽనోయో)మణ్డ
లేశ్వరః। ర౬౦॥

(యేనేష్టం రాజనూ
యేన మణ్డల స్వేశ్వర
శ్చ యః। శా స్తి య
శ్చాజ్ఞానూ రాజ్ఞ స్స)
సమా)

(డధ)రాజకమ్॥ ర౬౧॥
రాజన్యకం (చ నృపతి
క్షత్రియాణాం గణే
కృమాత్)।

మస్త్రీధీనచివోఽ
మాతోఽ
(నేస్) కర్మనచివా (స్త
తః)॥ ర౬౨॥

మహామాత్రః ప్రధా
నాని

మొక్కుచున్న నకలసామంతులు గల, రాజా=
రాజుపేరు. సామంతు లనగా తపదేశము చుట్టు
నుండు రాజులు, An emperor paramount over
all the neighbouring princes.

చక్రవర్తీన్-సార్వభౌమః ॥పు॥ ౨-సమస్త
భూమి నేలు రాజు పేర్లు, An universal monarch.
మణ్డలేశ్వరః ॥పు॥ ౧ - సార్వభౌముని కంటె.
అన్యః= పేటై కొంతభూమి నేలు, సృష్టః=రాజు
పేరు, A tributary prince.

యేన=ఎవనిచేత, రాజనూయేన=రాజనూయ
మను యాగముచేత, ఇష్టమ్= యజింపబడెనో,
యః=ఎవ్వడు, మణ్డలస్వః=హిమవ శ్శేషునుధ్వభూ
మికి, ఈశ్వరః=ప్రభువైయున్నాడో, యః=ఎవ
డు, ఆజ్ఞాయా=తనయాజ్ఞచేత, రాజ్ఞః=నకలరాజు
లను, శా స్తి=శిక్షించుచున్నాడో, సః = వారు
ముగ్గురును సమాష్టలనబడుదురు. ఈమూడు
విధములుగలయొకడేనమ్రాట్టనికొందఱు, సమ్రా
ట్ ॥జ్,పు॥ A paramount sovereign who has
performed a Rajasuya sacrifice.

రాజకమ్ - రాజన్యకమ్ ॥న॥ ౨-కృమాత్ =
వరునగా, నృపతిగణే=ప్రజల నేలురాజులసమూ
హమునకును, An assemblage of princes, క్షత్రి
యాణాంగణే=క్షత్రియజాతివారి సమూహము
నకును పేర్లు, An assemblage of warriors.

మస్త్రీన్-ధీనచివః-అమాత్యః ॥పు॥ ౩-ఆలో
చనచెప్పమంత్రీపేర్లు, A minister, a counsellor.
కర్మనచివః ॥పు॥ ౧-తతః=ఆ మంత్రికంటె, అన్యే=
నేటైన చిల్లరపనులవారి పేర్లు, other ministers.

మహామాత్రః ॥పు॥-ప్రధానమ్ ॥న॥ (ప) ॥పు॥
౨-అధికులును హీనులును గాక నడితరమైన

పురోహస్తు పురోహితః
(ప్రస్తురి వ్యవహారా
ణాం) పాద్యవాకాడు
దర్శకా॥ ర౬౩॥
ప్రతిహరే ద్వారపాల
ద్వాస్థ ద్వాస్థితి దర్శ
కాః॥

రక్షిపర్గస్తవసీకస్థో (౭

థా) ధ్యక్షాదకృతౌ (౭
మా॥ ర౬౪॥
స్థాయకో౭ (ధ్యక్షా
గ్రామే)

గోపా (గ్రామేషు భూ
రిషు)

భారికః (కనకాధ్య
క్షో)

రూప్యాధ్యక్షస్తు
నైష్ఠికః॥ ర౬౫॥

(అస్త్రపురేత్వధిక్వ
తస్యా) చస్త్రస్వంశికో
(జన)

సావిదల్లాః కఞ్చుకీ
నః సాపత్యస్సావిదా
(శుతే) ర౬౬॥

సేనావతి మొదలయినవానిచేళ్ళు, The king's
companions. [పేర్లు, The priest or chaplain.

పురోధాః॥న॥- పురోహితః॥ ౨ - పురోహితుని
[పాద్యవాకః-అక్షదర్శకః ॥పు॥ ౨- వ్యవహా
రాణాం ద్వాస్థితి = వ్యవహారములను నిచారించు
ధర్మాధికారిచేళ్ళు, The judge.

[ప్రతిహరః(ప) [ప్రతిహరః-ద్వారపాలః-ద్వా
స్థః-ద్వాస్థితిః-దర్శకః ॥పు॥ ౫ - చాకటి కావలి
వానిచేళ్ళు, ద్వాస్థాస్థితిదర్శకః, అః యొక పేరుగా
గొంద అందురు, Door-keeper, porter.

రక్షిపర్గః - అసీకస్థః ॥పు॥ ౨ - అంగరక్షకుల
సమూహముచేళ్ళు, The royal body-guard.

అధ్యక్షః-అధిక్వతః॥పు॥ ౨-ఎందునేని యొక
దానియందు నధికాముగలవానిచేళ్ళు, Officer-
స్థాయకః॥పు॥౧ [గ్రామే=ఒక గ్రామమునందు
అధిక్వతః=అధికారముగలవానిపేరు, An over-
seer of a village.

గోపః॥పు॥౧-భూరిషుగ్రామేషు=అనేక గ్రామ
ములయందధికారముగలవానిపేరు, The superin-
tendent of a district.

భారికః॥పు॥౧-కనకాధ్యక్షః =బంగారమునం
దలి యధికారముగలవానిపేరు, The treasurer.

రూప్యాధ్యక్షః-నైష్ఠికః ॥పు॥ ౨-టంకపాల
యధికారిచేళ్ళు, The master of the mint.

అస్త్రస్వంశికః ॥పు॥౧-అస్త్రపురే=అంతఃపుర
మునందు, అధిక్వతః=అధికారియైన, జనః=జనుడు
The chamberlain.

సావిదల్లాః-కంచుకీ ॥న॥ - స్థాపత్యః-సావిదః॥
పు॥ ౪-అంతఃపురమునందలి కావలివాని చేళ్ళు,
Attendants guarding the king's harem

వడ్డోవర్సనర (స్త్రుత్యా)

సేవ కార్థ్యనుజీవినః

విషయాన స్తరో రా
జాశ్చ త్సుర్ని త్రి (మతః
పరిమ్) ౪౬౭॥ ఉదాసీ
నః పరతరః)

పార్శ్వ గ్రాహ (స్త్రుప్తవృ
త్తిః)

రిపావైరి సపత్నారి
ద్విష ద్వేషణ దుష్టు
దః॥ద్విద్విష క్షాహితా
మిత్రదన్యు శాత్రువశ
త్రవః॥ అభియూతిపరా
రాతివ్రత్యర్థిపరిపథినః॥
స్నిగ్ధోవయస్యస్పవ
యా

(అథ) మిత్రం సఖా
సుహృత్

సఖ్యంసాప్త వదీనం
(స్యా) దనురోధోఽను
వర్తనమ్ ౪౭౦॥

యథార్హవర్ణః ప్రణి
ధి రవసర్పశ్చరః స్పశః

వడ్డః (పా) శడ్డః-వర్స వరః॥ పు॥ ౨-వృషణ
హీనులుగాని యక్షులుగాని, స్త్రీవృభావముగల
వారివేళ్ళు, నపుంసకులు, A eunuch.

సేవకః-అర్థీన్॥ అనుజీవీన్॥ పు॥ ౩-సేవకుని
వేళ్ళు, కొలువుగాడు. A Servant-

విషయాన స్తరః=తన దేశమునకంటె చేరినయా
వలి దేశమునందుగను, రాజా=రాజు, శత్రుః॥పు॥=
శత్రువు, అతఃపరః=అశత్రు దేశమునకునావల దేశ
మునందుండెడిరాజు, మిత్రమ్॥న॥=మిత్రుడు, పర
తరః॥పు॥-అమిత్రునిదేశమునకు నావలి దేశమునం
దుండురాజు, ఉదాసీనః=ఉదాశీనుడు, Neutral.

పార్శ్వ గ్రాహః॥పు॥౧-ఒకదిక్కును గెలువబోవు
రాజునకు, పృష్ఠతః=పెనుక నుండు శత్రువుపేరు,
An enemy in the rear.

రిపా-వైరీన్॥ సపత్నః - అరి-ద్విషత్ ॥ద॥
ద్వేషణ-దుర్వృత్ ॥ద॥ ద్వీట్ ॥మ॥-విపక్షః - అ
హితః-అమిత్రః-దన్యుః-శాత్రువః-శత్రుః-అభి
యూతిః (పా) అభిఘాతిః(ప్ర)అభిఘాతీ ॥న॥ - ప
రః-అరాతిః-వ్రత్యర్థీన్॥పరిపథీ॥పు॥ ౧౯ - శత్రు
వువేళ్ళు, An enemy, a hostile party.

స్నిగ్ధః-వయస్యః-సవయాః॥న॥పు॥౩-సమూహ
వయస్కుల చెలికానివేళ్ళు, A companion.

మిత్రమ్॥న॥సఖా॥ఇ, పు॥-సుహృత్ ॥ద॥, ॥పు॥౩-
స్నేహితునివేళ్ళు, A friend, an ally. (Friendship.
సఖ్యమ్-సాప్తవదీనమ్ ॥న॥ ౨ - చెలిమివేళ్ళు,
అనురోధః॥పు॥ - అనువర్తనమ్ ॥న॥ ౨ - అను
కూలించుటవేళ్ళు, Compliance Serving.

యథార్హవర్ణః-ప్రణిధిః- అవసర్పః - చరః-
స్పశః-చారః-సూధపురుషః॥ పు॥ ౭-వేగులవాని

చారశ్చ గూఢపురుష

శేఘ్ర, A spy: a secret agent in a disguise.

ఇందులో మొదటి అను - కృత్వీవల భిక్షుకాది
రూపము చేతనుండు వేదపలవాని పేర్లనికొందఱు.

శాస్త్రః ప్రత్యయిత
(ప్రియ)॥ ౪౭౧॥

అప్తః - ప్రత్యయితః ॥త్రి॥ ౨ - అప్తుఃపేఘ్ర,
Trusted, confidential.

నాంపర్షిరో జ్యోతిషి
కోదైజ్ఞానా (పరి)
స్మరౌ హూర్తిమా
హూర్తిజ్ఞా శార్తా
నిశా (అపి)॥ ౪౭౨॥

నాంపర్షిః-జ్యోతిషికః-దైవజ్ఞః - గణకః -
మాహూర్తిః-మాహూర్తిజ్ఞాన్ ॥న్॥ శార్తా
నిశా॥ ౪౭౨॥ జోమ్యునిపేఘ్ర, An astrologer or an
astronomer-

తాన్వికో జ్ఞాత
సిద్ధాన్త

తాన్వికః-జ్ఞాతసిద్ధాన్తః ॥పు॥ ౨- ఏదైననొక
శాస్త్రముయొక్క తత్త్వము దెలిసినవాని పేఘ్ర,
A man versed in any science,

సత్తీగృహపతి (స)
మా)।

సత్తీ॥న్॥-గృహపతిః॥ పు॥ ౨-నదా దానము
చేయువానిపేఘ్ర, A generous house-holder.

లిపికారో ౭ క్షరచణో
క్షరచర్చుశ్చ లేఖకే

లిపికారిః-(పా)లిపికారిః-అక్షరచణః - అక్షరచ
ర్చుః-లేఖకః॥పు॥ ౪-లేఖకునిపేఘ్ర, లేఖరి, A scribe

లిఖితాక్షరసంస్థానే
లిపిలిబి (రుఖ్యస్త్రీయో)

లిఖిత్-అక్షరసంస్థాన్-లిపిః (పా) లిపి -
లిబిః (పా)లిబీ॥న్॥ ౪-ప్రధానములైన యక్షరముల
యొక్కముపేఘ్ర, 'అక్షరవిన్యాసే' అనడిపాత
మునందు, లిఖితా-లిపిః-లిబిః॥ ౩-ప్రవాత పేఘ్ర.

A writing.

(స్వా) త్సందేహరో
దూతో

సందేశవారః - దూతః॥పు॥ ౨-దూత పేఘ్ర,
A messenger, envoy-

దూత్యం (తద్భావ
కర్మణి)॥ ౪౭౪॥

దూత్యమ్ (ప) దౌత్యమ్॥ ౪౭౪-తద్భావకర్మ
ణీ-అదూతయొక్క భావకర్మములకు పేరు, Ar
embassy or message.

అధ్వనీనో ౭ ధ్వగో
౭ధ్వన్యః పాన్థః పథిః
ఇత్యపి)।

అధ్వనీనః-అధ్వగః-అధ్వన్యః-పాన్థః - పథిః
పు॥ ౫ - తెరువరిపేఘ్ర, త్రోవ నడిచువాడు
A traveller.

(సా) మ్మమాత్మ

స్వామి॥ ౪౭౫-రాజ, అమాత్యః=మంత్రి

దృశ్యమ్

(సామదానే భద్రదణ్డా
పి) త్యుపాయ (చతుష్ట
యమ్ ౪౭౮

సాహనం తు దశా
దణ్డా

సామసా స్త్వ (మహో

నమా) | భద్రోపజాపా

ప్రవధా (ధర్మాద్యై
ర్యత్పరీక్షణమ్ ౪౭౯

(వచ్చుతి)

వ్యవడక్షిణో (యస్త్య
తీయా ద్యగోచరః)

వివిక్తవిజనచ్చన్న ని
శ్శూన్యాస్తథారహః || ౨
హశ్చోపాంశు(చాల్గిజే)
రహస్య. (తదభివే
తి)మ్

(నమా) వినీమృవి
శ్వాసా

శ్రీహో(భృంశో

జః= తేజస్సు The dignity arising from treasure
and forces, Majesty.

సామన్, న|| సియముఁ జెప్పట; దానమ్||
స||=దానముచ్చట; bribery; భేదః||పు||=కూడియు
న్నవారిని వేయవలయుట. నణ్డా||పు||=కీడించుట,
ఇతి, ఉపాయ చతుష్టయమ్=ఈరసఉపాయము
ననబడును. ఉపాయః||పు||, Means of success.

సాహనమ్||న||-దశః-దణ్డా||పు|| 3 - దండోపా
యముపేళ్ళు, subduing, punishment.

సామన్||న||- సాస్త్వమ్ ||న||౨- సామోపాయ
ముపేళ్ళు, conciliation, negotiation.

భేదః-ఉపజాపః||పు||౨ భద్రోపాయముపేళ్ళు
Disunion, sowing of dissention.

ఉపధా||నీ||౧-ధర్మాద్యై=ధర్మార్థకామముల
చేత పంతులు మొదలైనవారిని, యత్ పరీక్ష
ణమ్=పరీక్షించుటపేరు, Trial of test of honesty.

వచ్చు = ఈముందు చెప్పబడు 'వడక్షిణ
వివిక్తవిజన చ్చన్ననిశ్శూలక, శబ్దములైనను||తి||

అవడక్షిణః||తి||౧- తృతీయాగ్నగోచరః =
మూడవవాడు మొక్కలైనవారికి తెలియనట్లుగా
నద్దటాడుకొను, యః=ఏకాంతమేనిగలదో దాని
పేళ్ళు, Secret unknown to a third person-

వివిక్తః-విజనః ఛన్దః నిశ్శూలకః||తి||- రహ
న్||న||- రహన్- ఉపాంశులవ్య||౨- ఏకాంతము
నకుఁ దగినస్థలముపేళ్ళు, Solitude.

రహస్యమ్||తి||౧-తదభివే= ఆయెకాంతస్థలము
నందుఁబుట్టినది. Occurring in private.

వినీమృభః (పా) విశ్రీమృభః- విశ్వాసః||పు||౨-
విశ్వాసముపేళ్ళు, నమ్మిక. Trust, confidence

ప్రేమః||పు||౧-యథోచితాత్ = తనకుచితమైన

యథో చి తా త్) రహం॥

అశ్రేష్ఠ న్యాయ కల్పాస్తు దేశరూపం ననుజ్ఞానమ్ ।

యుక్తమాపయికం లభ్యం భజమానాభినీత (వత్)॥ రహం॥న్యాయ్యం (చ తిషు వత్)

సప్రధారణాశు నమర్థనమ్ ।

అపవాద స్తునిర్దేశో నిదేశ శాసనం (చరః॥) రహం॥ శిష్టి శాస్త్రాచ సంస్థాశు మర్యాదా ధారణా స్థితిః ।

అశోఽపరాధో మ స్తుశ్చ (సమేతూ) ద్దానబధనక॥ ద్విపాద్యో (ద్విగుణో దణ్డో)

భాగధేయః కరోబలిః

(ఘట్టాదిదేయం) శు లో (2-త్రై)

ప్రాభృతంతు ప్రదేశనమ్॥ రహం॥

ధర్మమువలన, భ్రశం=చలించుట చేరు, Falling from rectitude; betraying.

అశ్రేష్ఠః-న్యాయః -కల్పః॥పు॥-దేశరూపమ్-ననుజ్ఞానమ్॥న॥౧-శనకు చిత్తమైత ధర్మములవలన జలించక ముందుట చేళ్ళు, Propriety, fitness.

యుక్తమ్ - బోధయికమ్-లభ్యమ్ - భజమానమ్-అభినీతమ్ - న్యాయ్యమ్ ॥ ౩॥౬-న్యాయము తోఁగూడినదానిచేళ్ళు, Right, fit or proper.

సంప్రధారణా॥నీ॥-సమర్థనమ్ ॥న॥౨- యుక్తా యుక్తములయందు నిశ్చయ క్తమని సమర్థించుట చేరు, Deliberation on the propriety or impropriety of any thing; a determination thereon.

అపవాదః (పా)అపవాదః-నిర్దేశః-నిదేశః॥పు॥ శాసనమ్॥న॥శిష్టి-అజ్ఞా॥నీ॥౬-అజ్ఞ, An order or command.

సంస్థా-మర్యాదా - ధారణా - స్థితిః॥నీ॥ర-మర్యాదచేళ్ళు, మేరదప్పకయుండుట, Continuance in the right path.

అశః॥న॥న॥-అపరాధః- మస్తుః॥పు॥౩ - అపరాధముచేళ్ళు, offence, fault, transgression.

ఉద్దానమ్-బధనమ్॥న॥౨-కట్టివే చుట, Binding. ద్విపాద్యః॥పు॥౧-ద్విగుణః=రెట్టింపును, దణ్డః=దండుగగొనుట చేరు, Double penalty.

భాగధేయః-కరో-బలిః॥పు॥౩- రాజనకు నీడగిన యప్పనముచేళ్ళు, Rents, tax, tribute.

శుల్కః॥న్న॥౧-ఘట్టాది దేయమ్=సుంకపుచా వడి మొదలై నచోట్లరాజనకిందగినద్రవ్యము, Toll

ప్రాభృతమ్-ప్రదేశనమ్॥న॥౨- దేశవలకును, మిత్రులు మొదలగువారికినియ్యబడుకానుక చేరు,

An oblation, or a present.

ఉపామన ముపకార
హ్య ముపహార (స్త
ధో)పదా ।

యాతకా (దిక్షుయ
ద్వేనుం (సునామోహ
రణం (చతత్) రౌరతి

తత్కాల (స్తుతివా
త్వం (స్వ)
(రుతరః కాల) ఆ
యతిః ।

సాంధ్యస్థిరం (ఫలం
వర్షం)
ఉదయః ఫలముత్త
రమ్) రౌరతి

అదృష్టం (వహ్నితో
యాది)

దృష్టం (స్వపరచక్ర
జమ్)

Obvious danger

(మహాభూ) మహాభ
యం (స్వపక్ష ప్రభవం
భయమ్) రౌరతి

ప్రక్రియాశ్చక్రికా

(స్వా) చ్చామరంశు
వశర్లక్ష్మమ్ ।

ఉపామనమ్-ఉప గామ్యం॥ ఉప హారః ॥ పు-
ఉపహా ॥ ౩॥ రాజదన్యార్థమై తెన్ను కానుక
పేళ్ళు, An humble offering to a king.

యాతకమ్॥ ప-సుదాయః॥ పు-హరణమ్ ॥ న॥
3-యత్ = ఏది, దేయమ్ = వివాహమునందల్లునికి
యత్ = దేయము నీదిగినో ఆ వస్తువు పేళ్ళు,
A nuptial present, A special present.

తత్కాలః॥ పు-తమాత్వమ్ ॥ న॥ ౨-వర్తమాన
కాలము పేళ్ళు, Present time-
ఆయతిః ॥ ౩॥ ౧-ఉత్తరకాలః = రాగల
కాలము పేళ్ళు, Future time.

సాంధ్యస్థిరమ్॥ ౧-చధ్యఃఫలమ్ = తత్కాలము
వంతులగు ఫలము, immediate consequence-
ఉదయః ॥ ౨॥ ౧-ఉత్తరం ఫలమ్ = ముందు
రాగల ఫలము పేళ్ళు, Future consequence-

అదృష్టమ్॥ న॥ ౧-వహ్నితో యాది = అగ్ని జల
ము మొదలైన వానివలన బుట్టిన భయము పేళ్ళు,
Casual and unseen danger.

దృష్టమ్॥ న॥ ౧-స్వపరచక్రజమ్ = తనవారివల
నను వకవారివలనను బుట్టిన భయము పేళ్ళు.

“దృష్టంత్యపరచక్రజమ్” అనియు పాఠముగలదు.
అహిభయమ్॥ ౧-మహాభూతమ్ = రాజులకు,
స్వపక్షప్రభవమ్ = మూలబలము మొదలుగానేను
విధములైన స్వపక్షముల వలనబుట్టిన, భయమ్ =
భయము, Latent danger from one's own party.

ప్రక్రియాశ్చక్రికా॥ పు॥ ౨-అధికారము
పేళ్ళు, Bearing of royal insignia.

చామరమ్-చక్రిక్షమ్॥ ౧-విశామక, The
bushy tail of the Bo-grunniens used as a fan.

నృపాననం (తు య)

దభదాననం

సింహాసనం (తుతత్)

ర౦౯॥ (హైమం)

ఛత్త్రాంతాంతవత్త్రం

(రాజ్ఞస్త్వ) నృపలక్ష్మ

(తత్)

భద్రకృష్ణాపూర్ణ

కుమ్భా

భృగ్గౌరీ కనకాలు

కా॥ ర౦౯॥

నివేశ శిబిరం (శిబి)

నజ్జనం తూపరక్షణమ్

A sentry, an out post.

(హస్త్యశ్చరథ పా

దాతం) సేనాజ్ఞా (స్వా

చ్చతుష్టయమ్)॥

ర౦౯॥

దస్తిదస్తావలో హస్తీ

ద్విరదో నేకపోద్విపః

మతల్లజో గజో నాగః

కుంజారో వారణః కరీ॥

ఇభః స్తమ్బేరమః పద్మీ

యూధనాథ (స్త్ర)

యూధపః॥

మదోత్కటో మదకలః

నృపాననమ్ - భద్రదాననమ్ ॥న॥౧ - రాజులు

కూర్చుండు నానకము పేర్లు, A throne.

సింహాసనమ్ ॥౧౧-హైమమ్ = బంగారుతో

జేయబడినట్లు = రాజు కూర్చుండు నానకము

పేరు, A throne made of gold. [A Parasol.

ఛత్త్రమ్-ఛత్రవత్త్రమ్ ॥న॥౧- గొడుగు పేర్లు

నృపలక్ష్మన్, న॥౧-రాజ్ఞః=రాజునకువచ్చే

తత్=ఆగొడుగు పేరు, A royal parasol.

భద్రకృష్ణా-పూర్ణకుమ్భః॥పు॥౧ రాజుదా

రాదులయందు బెట్టబడిన పూర్ణ కలశము పేరు,

A golden jar filled with holy water.

భృగ్గౌరీః॥పు॥-కనకాలుకా ॥నీ॥౧ - బంగారు

గిండి పేర్లు, A golden vase-

నివేశః॥పు॥-శిబిః॥న॥౧ - దండుచిగియున్న

తావు, దండు విడిచిన పాళెము, A camp.

నజ్జనమ్ - ఊరక్షణమ్ ॥న॥౧ - దండుకావలి

కొరకు చుట్టు బెట్టిన వెలుగు మొదలైన దాని పేరు

సేనాజ్ఞమ్ ॥న॥౧- హస్త్యశ్చరథ పాదాతమ్=

ఏనుగులు గుట్టలులు రథములు కాలుబలము

న నడి, చతుష్టయమ్=ఈ రను, సేనాంగములన

బడును, A component part of an army.

దస్తి॥న॥దస్తావలః-హస్తీ॥న॥-ద్విరదః - అనే

కహః - ద్విపః - మతల్లజః - గజః-నాగః-కుంజరః-

వారణః-కరీ॥న॥-ఇభః-స్తమ్బేరమః-పద్మీ॥న॥పు

౧౧-ఏనుగు పేర్లు, An elephant-

యూధనాథః-యూధపః॥పు॥౧ - ఏనుగుల

గుంపులో ముఖ్యమయిన యేనుగు పేర్లు, The

leader of a herd of wild elephants-

మదోత్కటః-మదకలః॥పు॥౧- మదముపట్టిన

కలభఃశరీశాబకః॥	యేనుఁగు పేళ్ళు, A rutting elephant.
౪౯౩॥	కలభః-శరీశాబకః (పా)కరివోతకః ॥పు॥ ౨ -
ప్రభిన్నో గర్జితో	వీనుఁగుగున్న పేళ్ళు, A young elephant.
మత్తః	ప్రభిన్నః-గర్జితః-మత్తఃపు॥ ౩-మదముగాలు
(నమా) వుద్వాన్త	నేనుఁగుపేళ్ళు, A furious elephant in rut.
నిర్బదా	ఉద్వాన్తః - నిర్బదః ॥పు॥ ౨-మదమువిడిచిన
హస్తికంగజతా బృన్దే	యేనుఁగుపేళ్ళు, An elephant out of rut.
కరిణీ ధేనుకా వళా	హస్తికమ్॥న॥-గజతా॥నీ॥౨-బృన్దే = వీనుఁ
గర్జః కటో	గులగుంపు పేళ్ళు, A herd of elephants.
మదో దానం	గర్జః-కటః॥పు॥౨-వీనుఁగు చెక్కిలిపేళ్ళు, An
వసుధుః(కరశీకరః)	మదః॥పు॥-దానమ్॥న॥౨-మదముపేళ్ళు, Rut.
	వసుధుః॥పు॥౧-కరశీకరః = తొండమువలన
	బుట్టిన తుంపరపేరు, Water emitted from the
	elephant's trunk.
కుమ్భా (తు శిరసః	కుమ్భా॥పు॥౪-శిరసఃకుమ్భౌ = వీనుఁగుశిరస్సుమీఁ
పిష్టౌ)	దనుండుమాంసఖండములు, కుంభస్థలము, The
	frontal globes on the forehead of an elephant,
(తయోర్మధ్యే) విదుః	విదుః॥పు॥౧-తయోః = అకుంభస్థలముల యొ
(పుమాన్) ౪౯౪॥	క్క, మధ్యే-నడుము, The hollow between them.
అవగ్రహో (లలా	అవగ్రహో॥పు॥౧-లలాటమ్ = వీనుఁగు నొసటి
టం స్యాత్	పేరు, Elephant's forehead.
ఈషికా (త్వక్చీకూట	ఈషికా (పా)ఇషీకా॥నీ॥౧-అక్షీకూటమ్ =
కమ్)	వీనుఁగు కనుగుడ్డుపేరు, Elephant's eye ball.
(అపాణ్డదేశో) నిర్మా	నిర్మాణమ్॥న॥౧-అపాణ్డదేశః = వీనుఁగుకడ
ణం	కన్ను పేరు, Corner of his eye.
(శర్ణ మూలంతు)	చూలికా॥నీ॥౧-శర్ణమూలమ్ = వీనుఁగుచెవి
చూలికా॥	మొదటిపేరు, Root of his ear.
(అధః కుమ్భన్య) వా	వాహితమ్॥న॥ ౧-కుమ్భన్య = వీనుఁగు కుంభ

హితం

స్థలమునకు, అధః=దిగువనున్న ప్రదేశముపేరు,
Part below the frontal globes.

ప్రతిమాన (మధోఽస్య యత్)

ప్రతిమానమ్ || న || ౧-అస్య = ఈవాహితమునకు,
అధః=దిగువనున్న, యత్ = ప్రదేశముపేరు,
Part between the tusks-

అననం (స్కన్ధదేశస్యాత్)
పద్మకం (బిన్దుజాలకమ్) || ౪౯౭ ||

అననమ్ || న || ౧-స్కన్ధదేశః = ఏనుగుయొక్క
మూలపుపేరు, Elephant's withers.

పద్మకమ్ || న || ౧-బిన్దుజాలకమ్ = ఏనుగునకు
యావనమున దేహములోఁబుట్టిన బొట్ల పేరు,
ఏనుగుని బొట్లు, marks on his body,

పక్షభాగః (పార్శ్వభాగో)

పక్షభాగః || పు || ౧-పార్శ్వభాగః = ఏనుగు
యొక్క యుభయపార్శ్వములపేరు, His flank.

దంతభాగః (స్త్రయోఽగ్రతః)

దంతభాగః || పు || ౧-అగ్రతః, యః = ఏనుగు
యొక్క ముందుభాగముపేరు, His front.

(ద్యౌపూర్వపశ్చాజ్ఞాదేశే) గాత్రపరే (కమాత్) || ౪౯౮ ||

పూర్వపశ్చాజ్ఞాదేశే = ముందటను వెనుక
యన్న మోతాళ్ళకిని ప్రదేశములురెండును, క
మాత్ = రుసగా, గాత్రపరే = గాత్రం (Shoulder)
అపరమ్ (పా) అపరమ్ (Thigh) అని చెప్పబడును.

శోత్త్రం వైణక

శోత్త్రమ్-వైణకమ్ (పా) వేణుకమ్ || ౫౦-
ఏనుగును శిక్షించు కోలపేళ్ళు, అంకుశము,
A pike to drive an elephant-

మాలానం బన్ధస్తమ్భే (౭౪)

ఆలానమ్ || న || బన్ధస్తమ్భః || పు || ౨- ఏనుగును
కట్టు స్తంభము, Post to which he is tied.

శృంఖలే అన్ధోనిగలో (౭౫) స్త్రీస్యాత్

శృంఖలమ్ || త్రి || అన్ధః || పు || నిగలః (పా) నిగ
డః-న్న || ౩-ఏనుగును కట్టుగొలుసు పేళ్ళు, Chains

అంకుశో (౭౬) స్త్రీస్యాత్

అంకుశః || పు || స్త్రీస్యాత్ || ౨-అంకుశము పేళ్ళు,
The goad of an elephant.

దూష్యాక త్వావరతా) Leathern girt.

దూష్యా (పా) చూషా-క త్వా (ప) క త్వా-వర
తా || నీ || ౩-ఏనుగునడుమున కట్టుతోలుమోకు.

(స్యా) తల్పనానజ్జ

కల్పనా-నజ్జనా || నీ || ౨- ఏనుగును. శృంగా

నా (నమే)!

ప్రవేశ్యాస్తరణం
ర్ణః పరిష్కాయః కథో
(ద్వయాః)॥ ౫౦౦॥
జీవం (ద్విసారం
ప్రవేశం)

ವಾಶಿಪು (ವಜ್ರಸ್ಥಂಭ) ।
An elephant-stable.

ఘోషము మిరి జూరె
 తలవల్లమున జూమః॥
 వాచ వాహులైన నర
 వాచ వాహులైన నర
 ఆజానీయః కలీనః

(స్వస్థ) ద్వినీతా (సా
ధువాహినః)॥ ౧౦౨॥
వనాయుజాఃపరస్వీ
కాఃకామోజ్జాబాహ్ని
కా(హయాః)।

యయు (రశ్వో-శ్వ
మేధీయో)

జవన (స్తు జవాధికః) ॥
౫౦౩॥

పృథ్వీశాఖ

(సితిః॥ కర్కో-

రించు పేర్లు, Equipping an elephant

ప్రజ్ఞాశీ-అపరకమే॥ - దర్శన - పరిస్థాపం॥
పు-భక్త॥ పు(వ)॥ అంతి - వసుధైకుటమ్బయతచ
సద్గుణ లలితేష్వ, His trappings.

వీరిమొ॥ ౧౦-కిసానో = బలము లేని. వాస్తవ్య
శ్యవో = ఏనుగునందును గుఱ్ఱమునందును బేరు. an
elephant or horse unfit for riding.

వార్హీన్ ౧౦. గజబంధన = వసుగును పట్టుట
 గోళికుఁ జేయఁబడిన యాధము (లేక) గజశాల
 A hole or trap for catching elephants.

ఘోటకః(ప)ఘోటఃవీడిః(పా)వీడిః (ప)॥వీడిన్
తొంగి-తొరజుః-ఉత్తయి-తొరజుః వాణీన్॥వా
హః-అర్చన్॥(ప్ర)అర్చన్॥తో॥నష్టమ్యః-హయః
సైన్ధవః-నస్తి॥పుం-గౌతమః శ్రీశ్చ, A horse
ఆజనేయః॥పుం-వీడిః=మలముల గుడ్డ
ములపేరు, Horses of a good breed

వినితాః॥పు॥౧- సాధు వాహనః=అస్య మాయ
 నేర్చిన గుఱ్ఱవాలు, Horses trained for the manege
 వనాయుజః (పు) వానాయుజః-పారసీకః-కా
 మ్భాజః-పాష్టికః॥పు॥ ఈరనువరుసగా వానాయు
 జము, పారసీకము, కాంభోజము, బౌష్టికము-అను
 నాలు దేశములలోఁబుట్టిన, వాయాః=గుఱ్ఱములు.

య.య.ః||పు||౧-౬:శ్వమేధీయః-అశ్వమేధయా
గమనకుః దగిన, అశ్వః = గుఱ్ఱమొనకు పేరు,
A horse fit for sacrifice.

జవనః ||పు||౧-జవాధిః= వేదముచేత సధిః
మొనగుఱిముపేరు, A fleet horse courser.

పృష్ఠ్యః-స్థారీన్॥(పా)సూరీన్॥పు.౨- మోః
పుమాయుగుఱ్ఱము పేళ్ళు, A pack horse.

కర్క :॥పు॥౧-సితః= తెలఁగుఁము. A white horse

రథోః (హోధానధన్య
యః)

(బాలః) కిశోరో

వాన్యోవ్యాబడబా

బాడబః (గణే) ॥౨౦౪॥

(త్రిమాస్) శీఘ్రం (య
దశ్యేన దశేనకే
గవ్యతే)

కశ్యం (శుభధన్య
శ్యానం)

హేమాహేమా (హ
విస్వహః) ॥ ౨౦౫॥
విగాంధు (విగాంధే)

(బృద్ధే) త్వశ్వీయ మా
శ్వ (వత్)

ఆనన్యన్తిం ధారితరం
రేచితం నల్గితం పుత్తిమ్ ॥
౨౦౬॥ (గతయోఽ
మూః పశ్య) ధారా

ఘోణా (శు) ప్రోధ
(నస్త్రియమ్)

కవికాశు ఖలీనో

రథోః ॥పు॥ ౧- రథన్యోహోధామః=రథమును
బంధించు శుభ్యము చేరు, A chariot-horse.

కిశోః ॥౨॥౧-బాలః= పిల్లపులిల్ల చేరు, A colt-
బాలి-అన్య-బడబా ॥౩॥-వాన్యోవ్యాబడబా, A mare-

బాడబః ॥౪॥౧-గణే=గోకిగణమునకు, A mare.
అశ్వీయ=శుభ్యము చేత, ఏతేన=ఏతేన చేత = ఏ
శో,యత్=ఏతేన, గవ్యతే=హోదానధన్యము
దో,తత్=అశ్వోద, అశ్వీయమ్=ఏతేన చేత చేత
అనున, A day's journey for a horse.

కశ్యమ్ ॥౫॥౧-అశ్యానమ్=శుభ్యముయొక్క,
విధన్యమ్=చదువు చేరు, A horse's flank.

హేమా-హేమా నీతి-విస్వహః=పిల్లములు
విత్తి-అ-హేమా, శుభ్యము-ధన్యవి, Neighing.

విగాంధు ॥౬॥౧-విగాంధే=శుభ్యపుమెడదగ్గర
చోటు, అచట దేవముని యుండును, His throat.

అశ్వీయమ్-అశ్వీయమ్ ॥౭॥౨-నృన్దే=శుభ్యముల
గుంపు చేర్పు, A multitude of horses.

ఆనన్యన్తిమ్ ॥౮॥౧=ననుమైననడపు, walk- ధారి
తమ్ ॥౯॥=అధికమైన చతుర్థమైన నడపు, trot
రేచితమ్ ॥౧౦॥=తాళగతితో పేరెముగాఁ దిరుగుట,
sidling- నల్గితమ్ ॥౧౧॥=తేగముచేత విడువంబడి
మిఁదికి రాళ్ళు కదలించుట, gallop. పుత్తిమ్ ॥
౧౨॥=తేగముచేత సంతమేగమును ననుముగాఁ
బోవుట, Vaulting. ఈగెను-ధారా ॥౧౩॥ శుభ్యపు
గతిశేషములు, Paces of a horse.

ఘోణా-ప్రోధమ్ ॥౧౪॥౨-శుభ్యపునుకు
చేర్పు, The nostrils of a horse.

కవికాశ్రి-ఖలీనః (ప)ఖలీనమ్ ॥౧౫॥-శశ్వే

(ఽస్త్రీ) శఫమ్ (క్లిబే)
ఖురః(పుమాన్) ౫౦౨।

పుచ్చి(ఽస్త్రీ) లూ
వలాజ్ఘలే వాలహస్త
శ్చ వాలధిః।

(తిగ్మా) పాన్వత్రలుతి
తే (గురావృత్తేషుమా
ర్భవి) ౫౦౩।

(యానేచక్రిణియుద్ధా
ర్థే) శతాజ్ఞ స్వస్థనో
రథః।

(అసౌ) పుష్కరథ (శ్చ
క్రియాసం న సమరా
య యోత్) ౫౦౪।

కర్ణిరథః ప్రివహణం
డయనం (చ సమం
త్రయమ్)।

(క్లిబే) పశ్యకటో (ఽ
స్త్రీ) ద్దస్త్రీకమ్బులి
వాహకమ్ ౫౦౫।

శిబికా యావ్యయా
నం (యోత్)

డోలా పీఞ్ఘ (ఽదికా
ప్రియాం)।

(ఉభాతు) ద్వైపవై
యాఘా ద్వీపచరా

పేళ్ళు, The pit of a bridle.

శఫమ్ ॥న॥ - ఖురః ॥పు॥ - గొరిసెల పేళ్ళు,
A horse's hoof.

పుచ్చి॥న్న॥-లూహ ॥న్॥ (ప) లూహమ్-లూ
జ్ఘాలమ్ ॥౩॥ 3-గుట్టలు మొలకలువాని తోడ
పేళ్ళు, Tail. వాలహస్త-వాలధిః ॥పు॥ ౨-కేశ
యుక్తమైనతోడ పేళ్ళు, A bushy tail.

ఉపావృత్తే-లుతిశః॥తి॥ ౨-భువి=భూమియందు,
చుహుః=పలుమూలము, పరావృత్తే=పొర్లాడిన
గుట్టలు పేళ్ళు, A horse rolling himself.

శతాజ్ఞ-స్వస్థనః-రథః ॥పు॥ 3-యుద్ధార్థే =
యుద్ధముకొరకైన, చక్రిణి=బండికిండ్లతోగూడిన,
యానే=వాహనము, రథము, A war-chariot.

పుష్కరథః(పా)పుష్కరథ॥పు॥౧-యచ్చక్రియానం
ఏరథము, నచ. గాయ=యుద్ధముకొరకు, న=కానో
అసౌ=ఇది, A car for travelling or for pleasure

కర్ణిరథః(పా)కర్ణిరథః॥పు॥౨-హణమ్-డయ
నమ్ ॥౩॥ 3- మనుష్యులుమోయు విహానమును
రథము పేళ్ళు, A covered litter for women

అపః॥న్, న॥-శకటః॥న్న॥౨-బండి పేళ్ళు, A cart.
గస్త్రీ॥స్త్రీ॥-కమ్బులివాహకమ్ ॥౩॥౨-దిద్దినయె
ద్దులుదీయుబంధిపేళ్ళు, A carriage drawn by oven

శిబికా॥స్త్రీ॥-యావ్యయానమ్ ॥న్॥ ౨ - అందల
ముపేళ్ళు, పల్లకియు, A palanquin.

డోలా-పీఞ్ఘ ॥స్త్రీ॥౨-ఉయ్యాలపేళ్ళు, ఆది
శబ్దముచేసించాడుకునుడోలయును పేరుకలను,
A hammock or swing.

ద్వైపః-వైయాఘ్రిః॥తి॥౨ - దీపచరావృ
తే=పులితోలుచేతకప్పబడిన, రథే=రథము పేళ్ళు.

వృతే రథే॥ ౫౧౧॥

(పాణ్డుకమ్మల సంవీత
స్వద్రవః) పాణ్డుకమ్మలీ
(రథే) కామ్మలవాస్తా
(ద్యాః కమ్మలాదిభి
రావృతే) ౫౧౨॥
(త్రిషు ద్వైపాదయో)

A car covered with tiger skin.

పాణ్డుకమ్మలీ॥న్.తి॥౧- పాణ్డుకమ్మలసంవీత
స్వద్రవః= తెల్లకంఠిచేతఁ (పాణ్డుకమ్మల) రథము చేరు.
కామ్మలమ్॥న్.తి॥౧- వాస్త్రమ్॥న్.తి॥౧- మొ
దలయినది వరుసగా; కంఠము నిత్రుము మొద
లైనవానిచేతఁ గప్పుచుండెనధము చేళ్ళు, ద్వైపా
దయః= ద్వైపశబ్దము మొదలుకొని వాస్త్రశబ్దము
వఱకు ౫-శబ్దములును ॥తి॥

రథ్యా రథకద్యా(రథ
వృతే)
ధూః(ప్రీతీజే) యాన
ముఖం

రథ్యా-రథకద్యా॥నీ॥౨-రథవృతే=రథవనమా
హమపేళ్ళు, A multitude of cars.

ధూః॥న్.తి॥- యానముఖమ్॥న్.తి॥౨-రథము
మొదలయిన వాహనముల ముందుదిశఁగ చేళ్ళు,
Fore-part of a carriage.

(స్యా) వృథాజ్ఞ మవ
స్థరః॥

రథాజ్ఞమ్- అకస్మాదః (సా) అవస్థరః ॥పు॥
అబండికన్ను, కాలినొగ వెనుక లైన రథాదయ
నములచేళ్ళు, Any part of a carriage. [wheel.

చక్రం రథాజ్ఞం
(రథ్యాస్తే) నేమః(ప్రీ
స్యాత్) (పథి) (పుమా
న్) పిణ్డికా నాభి
(రథ్యా) కీలకే శు
ద్వయో) రణిః॥ ౫౧౪॥

చక్రమ్- రథాజ్ఞమ్॥న్.తి॥౨-బండిక చేళ్ళు, A
నేమః॥నీ॥(సా) కేచా-వృధిః॥పు॥౨-తేస్యాస్తే=
అబండికంటికి డిక్కుమిచ్చేళ్ళు, Tire. [చేళ్ళు, Nave.
పిణ్డికా-నాభిః॥నీ॥౨- బండి యెని నడిచుతూ
నణిః॥పు॥౧-అత్తా (కీలకే=ఇసుకడపల బండి
కండ్లుజాఱకుండనుచినచీ, The pin of the axle

రథగుప్తి రవరూథో
(సా)

రథగుప్తి-రవరూథః ॥పు॥౨-రథమును రక్షించు
కొఱకు వైగప్పిన లోహము మైన కవచము,
The fender of a carriage.

కూబరస్తు యుగధరః ॥

కూబరః-యుగధరః॥ పు॥౨- కాడికట్టు నొగ
చేళ్ళు, The pole to which the yoke is fixed.

అనుకర్షో(దార్యధః
సం)

అనుకర్షః ॥పు॥ (సా) అనుకర్షాన్॥౧-దార్యధః
సమ్=అనొగచగువనుండు కోడికీలుయనుమాని
చేరు, Axle-tree or botom of a carriage.

పానక్టో (సాయుగా
ద్యుక్తిః || శిలః ||

(సవ్యం సావ్య భాహు
సంయుతం యుక్తిః
వత్తించ ధోరణమ్ ||

పరంభగావాహకం
(యత్త) ద్వైనితీ (చ
ప్రే) హమ్ || శిలః ||

ఆధోరణా వాస్తిపకా

వాస్త్యారోహా సమాది
నః ||

నియంతాహాజ్ఞానాయ
న్తానూః || త్రాప సా
రథిః || శిలః || సవ్యేష్ట
దక్షిణస్థా (చ సంజ్ఞా
రథకుటుమ్బికః) ||

రథిర స్వ్యవ్రాహాహః

అశ్వారోహా (స్తు)
సానికః || శిలః ||

భటా యోధాశ్చ
యోధార

సేనాపతా (స్తు)
సైనికాః ||

(సేనా మాంస సవే
తా యే) సైన్యా (సే)
సైనికా (శ్చితే) || శిలః ||
(బలినో యే సహసీ)

పానక్టో || పు || ౧ - యుక్తాత్ = కాడిగంట,
యుక్తిః = శాస్త్రవక్తాః పేరు, A separate yoke.

సానమ్ - యుక్త్యన్ - పత్తిమ్ - ధోరణమ్ || చ ||
ర-సవ్యన్ = పరభువున వాహనమ్ = వాహన
వాహనాదేభ్యః, Any vehicle; horse &c-

పరంభగావాహకమ్ || న || - వైనితీమ్ || పు || ౨ -
సేనా మాంస సవ్యేష్ట, A mediate vehicle as a porter
carrying a litter or a horse dragging a carriage

ఆధోరణా - చాస్తిపకః || పు || ౨ - ఏనుఁగు
మానటివాచి సేభ్యః, An elephant driver.

వాస్త్యారోహః - సమాదిన్ || పు || ౨ - ఏనుఁగు
చక్కుదొర, A warrior riding an elephant.

నియంతా || ఋ || చాహి || ఋ || యన్తా || ఋ || -
సూహి-క్రితా || ఋ || సాధి-సవ్యేష్టః (స) సవ్యే
ష్టా || ఋ || (స) సవ్యేష్టా || నే || - దక్షిణస్థః || పు || ఈ ర-
యు, రథకుటుమ్బికః = సారథికి, సంజ్ఞాః = పేళ్లు,
A charioteer.

రథిన్ || పు || స్వవ్రాహాహః || పు || ౨ - రథికుని పేర్లు.
రథకుఁడెను, దొర, A warrior in chariot,

అశ్వారోహః - సాదిన్ || పు || ౨ - గుట్టపురొండు
పేళ్లు, A horseman.

భటా-యోధా-యోధా || ఋ || పు || ౩ - యుద్ధము
చేయువాని పేర్లు, A warrior.

సేనాపతా - సైనికాః || పు || ౨ - నండుగాచు
శలూరుల పేర్లు, Guards or sentinels.

సైన్యా - సైనికాః || పు || ౨ - సేనా మామ్ = సేన
యందు, యే = ఏనుగు సమరేతాః = కూడియున్న
రో, తే = ఆచతురంగబలము, Arrayed troops.

సాహసీః - సహసీ || న || పు || ౨ - యే = ఎవరు,

ణ)సాహస్ర(స్త్రీ) సహస్ర
[నిణః]

పరిధిస్థః పరిచరః
సేనానీ ర్యాహినీవతిః॥
౧౨౦౦

కల్పకో వారవాణో
(౭స్త్రీ)

(యత్తు మధ్యే సః
ఇచ్చకాః । బద్ధ నిత)
తస్యారసన మధికాజ్ఞో

(౭భ) శీర్షకమ్॥౧౨౦౧ ।
శీర్షణ్యంచ శిరస్త్రీ(౭
భ)తనుత్రం వర్షదం
శనమ్ । ఉరశ్చదశజ్జ-
టకోజాగరఃకనచో (౭
స్త్రీయామ్॥ ౧౨౦౨

అముక్తః ప్రతిముక్త
శ్చ పినద్ధ శ్చాపిద్ధ(వ
త్) । నన్నద్ధో వర్మిత
స్సజ్జో దంశితో పూ
ధశజ్జటః॥౧౨౦౩॥(తి)
హ్యముక్తాదయో)

(వర్మభృతాం) కావ
చికం (గణే)

పదాతి పత్తి పతగ

సహస్రీణః=వేయింటిలెక్క-ను,బలినః = గుట్టము
లు మొదలయిన బలముగలవారో, తే=వారిపేళ్లు,
A thousand strong. [వానిపేళ్లు, A guard.

పరిధిస్థః-పరి చరః ॥పు॥౨-సేనచట్టను కాచు
సేనానీః ॥ ఈ - వాహినీవతిః ॥పు॥౨-సేనాధిపతి
పేళ్లు, దళవాయి, A commander or general.

కల్పకోః॥పు॥-వారవాణః (సా) బాణవారః॥
వృ॥ ౨-కుబునమువలె మేనికి ముఠువయినదాని
పేళ్లు, బొందలము, Breast-plate, hawberk-

సాహినీవతిః॥అధికాజ్ఞః ॥వృ॥ ఈ౨-ను, నక
ఇచ్చకాః=కలముకముతోడిగినవాయుయత్తు=దేనిని
మధ్యే=నడుమున, బద్ధ ని=కట్టుదురో, తత్=

దానిపేళ్లు, అడు,దట్టి మొదలయినవి, A girdle.
శీర్షకమ్-శీర్షణ్యమ్-శిరస్త్రమ్ ॥౧ ౩-రబా
మడికము పేళ్లు, A helmet.

తనుత్రమ్ - వర్మనీ ॥-దంశనమ్ (సా) దంశ
నమ్ ॥న॥-ఉరశ్చదశ-కజ్జ-టకః-జాగరః॥పు॥ -వ
చః ॥వృ॥౭-జోడుపేళ్లు,జీరాపేళ్లు, Armour.
coat of mail.

అముక్తః - ప్రతిముక్తః - పినద్ధః - అపినద్ధః॥
౨-కట్టబడిన వస్త్రము మొదలయినదానిపేళ్లు,
clothed or accoutred. నన్నద్ధ - వర్మితః - నజ్జ -
దంశితః-పూధశజ్జటః॥౧౨-జోడుతోడిగినవాని
పేళ్లు, Armed or mailed,అముక్తాదయః-అముక్త
శబ్దము మొదలైన శబ్దములు తొమ్మదియైతి॥

కావచికమ్ ॥౧౧-వర్మభృతామ్ = జోడు
దొడిగినవారియొక్క, గణే= సమూహముపేరు,
Multitude of armed soldiers.

పదాతిః- పత్తిః- పదగః- పదాతికః- పదా

పాదాతిక పదాజయః॥
౫౨౮॥ పదార్థ పది

(శాస్త్ర) పాదాతిక
(పత్రినంహతిః)

శస్త్రాజీనేకాణ్డపృష్టా
యధీయా యధికా (పు
మాః॥ ౫౨౯॥

శస్త్రహస్త సుప్రయో
గవిశిఖః శస్త్రపుష్ప (వత్)

అపరాధ పృష్టతో ౨
(సా అత్యంత దృష్ట
తనాయః॥ ౫౩౦॥

ధన్వీధనుష్కాన్ ధను
ష్కానివజ్యస్త్రీ ధను
ర్ధరః ।

(స్వా)తా-ణ్డవాంస్తు
కాణ్డీర

శక్తిక శక్తిహేతి
కః॥ ౫౩౨॥

యస్మిన్ పాతిశ్చధికా
(అస్మిన్ పాతిశ్చధికా)

వైప్రీశికో (౨ సిహే
తిస్సాన్) (సమా)

జి-పద్ధ-పాతికః॥పు॥ ౨-కాలిబంట్లు పేళ్ళు, A foot-
soldier.

పాదాతికమ్ ॥౫౨౮॥-పత్రినంహతిః=కాలిబంట్లు
గుంపుపేరు, Infantry.

శస్త్రాజీనేకా-కాణ్డపృష్టః (పా) కాణ్డపృష్టః
(పా) పృష్ట కాణ్డః-అయధీయః-అయధికః ॥౪
అయధమును ధరించి జీవనము చేయువాని పేళ్ళు,
A soldier by profession.

శస్త్రహస్త-సుప్రయోగ విశిఖః - శస్త్రపుష్ప
3 - అయ్యులు గురితప్పక వేయనేర్చినవాడు,
Skilled in archery.

అపరాధపృష్టతః ॥౧ - యః = ఎవడు,
అత్యంత=గురితలన, చ్యుతనాయకః= జాతిహీ
యన దొంగలు కలవాడో, అసా = వానిపేరు,
Unskilled, missing the butt.

ధన్వీన్-ధనుష్మాన్ ॥౪॥-ధానుష్క-నివజ్య-
న్ ॥ అస్మిన్ ॥౫॥-ధనుర్ధరః ౧-విలుకానిపేళ్ళు,
An archer or bow-man.

కాణ్డవాన్ ॥౪॥-కాణ్డీరః ౨-అయ్యులేయ యధము
గాఁగలవాడు, one fighting only with arrows.

శక్తికః-శక్తిహేతికః॥౧- శక్తియేయాయుధ
ముగాఁ గలవానిపేళ్ళు, A spearman.

యస్మిన్ పాతిశ్చధికః= Armed with a club. పాతిశ్చధికః= Armed with a battle-axe. ఈ రెండును వరుసగా
యస్మిన్ పాతిశ్చధికా = దుడ్డుకత్తెయును గండ్ర
గొడ్డలియు నాయుధముగాఁ గలవారి పేళ్ళు.

వైప్రీశికః॥౧-అసిహేతి=అడ్డకత్తియేయా
యధము గాఁగలవానిపేరు, Armed with a sword

ప్రాసికాన్తికా॥౫౩౦॥ ప్రాసికః-కాన్తికః॥ ౧-ఈలవాడు, A lancer.

చర్మి ఫలకపాణి(స్వాస్తి
త్)

పశాక్షీనైజయన్త్రికః

అనుస్థవ స్పహాయ
శ్చాసుచరో ౭ భిచర
(స్పహాయః)॥ ౫౭౯॥

పురోగాగేనరపు
మాగ్రితస్స పురస్స
రాః పురోగమః పురో
గామీ

మన్దగామీతు మన్ధరః॥
౫౮౦॥

జఙ్గాలో౭తిజవ
(స్పృత్యా) జఙ్గాకరిక
జాజ్ఞికా

తరస్వీ త్వరితో వేగీ
ప్రవపీ జవనో జవః॥
జయో (యశ్యకృతే
జేతుం)

జేయో (జేతవ్య
మాత్రీకే)।

జైత్రీ(స్రు) జేతా
(యోగచ్ఛత్వలం
విద్వషతఃప్ర)॥౫౮౩॥
సో౭భ్యమితో౭
భ్యమిత్రీయో౭వ్యభ్య
మిత్రీణ (ఇత్యపి)।

చర్మిన్-ఫలకపాణిః॥౧- అరిగవాని పేళ్ళు,
శీఙ్గముగలవాడు, A shield-bearer.

పశాక్షీన్- నైజయన్త్రికః॥ ౧-పడగగలవాని
పేళ్ళు. తెక్కెముగలవాడు; A flag-bearer.
అనుస్థవః - స్పహాయః - అనుసరః - అభిచరః
(సా) అభిచరః॥౪-తోడువచ్చినవానిపేళ్లు, A com
panion or follower.

పురోగః-ప్రగేనః-ప్రవ్యః-అగ్రితస్వరః-పుర
స్వరః-పురోగమః-పురోగామీన్॥ ౭ -ముందర
నడచువానిపేళ్ళు, A leader.

మన్దగామీన్॥-మన్ధరః॥ ౧-మెల్లగా నడచు
వానిపేళ్ళు, Marching slow. (Marching fast-

జఙ్గాలః-జటిడవః॥౧-జడిగొడచువానిపేళ్ళు,
జఙ్గాకరికః-జాజ్ఞికః॥ ౨-దూరముగాఁ బోయి
యక్కడివార్తల నెఱింగించుచు బ్రదుకువాని
పేళ్ళు, A runner or express.

తరస్వీన్॥-త్వరితః-వేగీన్॥ప్రవపీన్॥-జవనః-
జవః॥౭-వేగముగలవానిపేళ్లు, expeditious.
జయః॥౧-యః జేతుం శక్యతే=అవశ్యము
గెలువశక్యమయిన వానిపేరు, Conquerable.

జేయః॥౧-జేతవ్యమాత్రీకే=సామాన్యముగ
గెలువఁదగినవాడు. Fit for conquest.
[conqueror.

జైత్రీః-జేతా॥ము॥ ౧- గెలుచువానిపేళ్లు. A
అభ్యమిత్రీః-అభ్యమిత్రీయః - అభ్యమిత్రీ
ణః॥౩-యః=ఎవడు,విద్వషతఃప్రతి=శత్రువులను
గుఱించి,అలమ్=మిక్కిలియు;గచ్ఛతి=యుద్ధము
నకుఁ బోవుచున్నాడో, సః=వానిపేళ్ళు, One
who ably faces the foe.

ఊర్జస్వల (స్పన్య) దూ
ర్జస్వీ (యః ఊర్జోఽతిశ
యాన్వితః) ॥ ౧౩౩ (స్పన్య

దురస్వా సురసిలో
Broad-chested, strong
రథికో రథికో రథి!

(కామిణి) ముఖ
కామిణి

వ్యూత్థస్త్రిణ (స్త్రిభి
భృతమ్) ॥ ౧౩౪ ॥
శూరో మేభ్యున్మే - నో
జేతా జిష్ణుః పృథ్వీవ్యః

సాంయుగీనో (రణేసా
ధు)

(శృస్తా) జీవాదయ
ప్రియ ॥ ౧౩౫ ॥

ధ్వజినీ వాహినీ సేనా
వృతనా ౨ నీకీనీ
చక్షూః ౧ వరూధినీ

బలం సైన్యం చక్రం
చానీక (మప్రియామ్)
॥ ౧౩౬ ॥

పూహా స్తు బలవిన్యా
సా

(భద్రా) దణ్డాదయో
(యధి) ।

ఊర్జస్వలః- ఊర్జస్వీన్ ॥ ౧౩ - ఊర్జోఽతిశ
యాన్వితః=బలాధిక్యముతోఁ గూడినవానివేళ్లు,
Strong; powerful; energetic.

ఊర్వాన్ ॥ త్ర-ఉరసి ॥ ౧-ఘన మయిన తొ
మ్మగలవానికినితొమ్మబలముగలవానికినివేళ్ళు,
రథికో-రథికోః (౨) రథినఁ-ధీన్ ॥ ౩-రథము
మోచుచుండువాఁడు, A person riding in a car,

అమకామిణః ॥ ౧-కామంగామి= (యుద్ధా
దులముందు) యథేచ్ఛముగా పోవువానివేళ్ళు,
One who goes or acts as he lists,

వ్యూత్థస్త్రిణః ॥ ౧-భాభృతమ్=మిక్కిలి లియుం పోవు
స్వయాశ్రయ గలవాఁడు, One who moves much.
శూరో-మేభ్యున్మే ॥ ౩-శూరునివేళ్లు, A hero.
జేతా ॥ ఋ ॥-జిష్ణుః-పృథ్వీవ్యః ॥ ౩-గెలుచున్వభావము
గలవాఁడు. Victorious; used to conquer.

సాంయుగీనః ౧-రణే = యుద్ధమనందు,
సాధుః=నేర్పరియైనవానివేరు. Skilled in war.

శస్త్రాజీవాదయః=శస్త్రాజీవశబ్దము మొదలు
సాంయుగీనశబ్దము వఱకు నన్ని శబ్దములును ॥ త్రి ॥

ధ్వజినీ - వాహినీ - సేనా-వృతనా - అనీకీనీ-
చక్షూః-వరూధినీ ॥ ౨-చతురంగములతోఁగూడిన
సేనవేళ్ళు, An army: or forces

బలమ్ - సైన్యమ్-చక్రమ్ ॥ న-అనీకమ్ ॥ ప్న ॥
౪- గజాది సేనాంగములకును, సేనకును వేళ్ళు.
Part of an army, An army.

పూహాః - బలవిన్యాసః ॥ పు ॥ ౧-సేనయొడ్డుట
వేళ్ళు, Array of troops.

యుధి=యుద్ధకాలమునఁ జేయఁబడు, దణ్డా
దయః=దండభోగమండలానంతరములు మొద

Different forms of array.

ప్రత్యాసారో (ప్రత్యాసారీ)

(నైవ్యవృత్తి) ప్రతి
[Xహా|| Reserve.

(ఏకేభేదరథత్యక్త్యా)
పత్తిః (పత్తిపదాతి కా)
A Platoon.

(పత్తికై స్త్రిగుణై
స్పర్శైః ప్రమాదా
ఖ్యా యథోత్తరమ్) ||
౧౩౩౮ || సేనాముఖుండు
లృగణౌ వాహినీ వృత
నా చమూః | అనీశీ

దశానీకీన్యోక్షాహిణ్య

A complete army,

లయినవి, భేదాః=ప్రత్యాసారీ కములు. బలమునడ్డ
ముగా నిలుపుట నండము, in line. ఒకటి వెనుక
ఒకటి నిలుపుట భోగము. in column. నండము
నా నిలుపుట భోగము, in circle. వేరు
వేరుగా నిలుపుట భవనమునందుగా in separate order.

ప్రత్యాసారీ||పు||౧-ప్రత్యాసారీ||=ప్రత్యాసా
రీ నకు వెనుకనుండు సేనభేద. The rear.

ప్రతిప్రమా||పు||౧-నైవ్యవృత్తి=సేనకు వెనుక
నన్ను నిలుపుటకు నుండు ప్రత్యేకము సేన.
పత్తిః||౧-ఏకేభేదరథత్యక్త్యా=ఒక యేనుఁగు
నొకరథమును మూడుగుఱ్ఱములునుగలిగి, పత్తి
పదాతి కా=ఒకగురుకాలిబంట్లును గల సేన.

పత్తికై=పత్తివయవములుయిన, యథోత్త
రమ్=ఉత్తరోత్తరమును, స్త్రిగుణైః=మూర్తుడింపఁ
బడిన, స్పర్శైః=సమస్తములయిన, గజరథతురగ
పదాతులతోఁగూడియున్న యేకు సేనలకు ప్రమా
త్=వరుసగా, సేనాముఖము మొదలయినయేడు
ను, ఆఖ్యాః=పేర్లు, అనగా, ౩ పత్తులు=సేనాముఖ
ము. ౩ సేనాముఖములు=గుల్కము ౩ గుల్కములు
=గణము. ౩ గణములు=వాహినీ. ౩ వాహినీలు=
వృతన. ౩ వృతనలు=చమువు. ౩ చమువులు=అనీ
శీ, అనియరము. సేనాముఖమ్||న||-గుల్కః-గణః
||పు|| వాహినీ-వృతనా-చమూః-అనీశీ||నీ||

అక్షాహిణీ||నీ||౧, దశ=పది, అనీశీన్యః=అనీశీనులు
గూడినసేన పేరు. అనగా ౨౦౮౭౦ ఏనుఁగులు,
అన్ని రథములు. ౨౫౬౦ గుఱ్ఱములు ౧౦౮౩౫౦
కాలిబంట్లును గల సేన యక్షాహిణీ

(థ) సంపది||౧౩౩౮||సం

సంపత్||దీ||-సంపత్తిః-శ్రీః-లక్ష్మీః||నీ|| ౪-౨౦

పత్తిశ్రీ(శ్చ) లక్ష్మీశ్చ
విపత్త్యాంవిపదావదా

అయుధం(తు)ప్రహర
ణం శస్త్రమస్త్ర

మథాస్త్రాయామ్
గౌరం॥ ధనుశ్చాపాధ
న్వశరాసన కోదణ్డ కా
ర్ముకమ్ । ఇమ్యాసా

(ఽప్యధకర్ణస్య) కా
లవృత్తం (శరాసనమ్) ॥
(కపిధ్వజస్య) గాణ్డీవగ
ణ్డీవా (పున్నపునకా) ।
(కోటి రహ్యా)టనీ

గోధా తలం (జ్యాఘా
తవారణే) ॥ గౌరం॥

లస్తా (స్త్రధనుర్మధ్యం)

మార్వీ జ్యో శిష్ణోనీ
గుణః ॥

(ప్రత్యా) త్పాత్యలీఢ
మాలీఢ(మిత్యాదిసాన
పఞ్చకమ్) ॥ గౌరం॥

Five attitudes in
shooting.

పద పేర్లు, Success or prosperity,

విపత్తిః॥-విపత్ ॥ద్॥-ఆపత్ ॥ద్॥ ॥సీ॥ 3-ఆపద
పేర్లు, Adversity, poverty.

అయుధమ్-(ప్రహరణమ్ - శస్త్రమ్-అస్త్రమ్-
॥స॥ అయుధము పేర్లు, A weapon.

ధనుః॥న, న॥(స)ధనుః ॥శ్చ, పు॥(ప)ధనూః॥సీ॥-
చాః॥పు॥ధన్వ॥న॥-శరాసనమ్- కోదణ్డమ్ - కా
ర్ముకమ్॥స॥-ఇమ్యాసః॥పు॥ 2-వింటిపేర్లు, A bow

కాలవృత్తమ్ ॥న॥౧-కర్ణస్య = కర్ణనియోక్త,
శరాసనమ్=వింటిపేరు, The bow of Karna.

గాణ్డీవః-గాణ్డీవః ॥పు॥౨-పిధ్వజస్య = అర్జునుని
యొక్క, శరాసనమ్=వింటిపేరు.

కోటి-అటనీ(పా)అటనీ॥సీ॥౨-అన్య=ఈవింటి
కోవ్వపేరు, Notched extremity of a bow,

గోధా ॥సీ॥-త-మ్॥స॥ ౨-జ్యాఘాతవారణే =
వింటికారిదెబ్బ పట్టించుటకై చేతం గట్టుకొను
చేతుపేర్లు, Leathern fence for the arm'

లస్తా॥పు॥౧-ధనుర్మధ్యమ్ = వింటి నడుము
పేరు, Middle of the bow.

మార్వీ-జ్యో-శిష్ణోనీ ॥సీ॥-గుణః॥పు॥ ౪-వింటి
నాళిపేర్లు, The bow-string-

ప్రత్యాత్యలీఢమ్-అలీఢమ్॥న॥ ౨ ను- ఇత్యాది
అన్నందుచేత, ననుపదమ్, విశాఖమ్, పంజలమ్॥స॥
3ను, స్థానపఞ్చకమ్=ఈగేయమయిదువిధములైన
విలుకాండనిలుకడపేర్లు. ఎందుకాలు ముగిసరికి
జూచినిలుట ప్రత్యాత్యలీఢమా. కుశికాలుముంద
రికిచూచినిలుచుట మాలీఢము. రెండుకాళ్ళునను
ముగానిలుచుటనమపదము. రెండుకాళ్ళకునడుమ

అక్షయం అక్షయం శరవ్యం

(చ)

శరాభ్యాస ఉపాస
నమ్!

పువత్క బాణ విశి
ఖా అజహ్లాగ ఖగాశు
గాః||గిరక||కలచ్చమా
ర్గణ శరావత్త్రీ రోప
ఇమ (ర్వయోః)
ప్రక్షేపణా (స్తు) నా
రాచాః

పక్షి వాజ
(ప్రిమాత్తరే)||గిరక||

నిరస్తః (ప్రహితే
బాణే)

(విషాత్తే) దిగ్ధలిప్తకా

తూణోపానజతూణీరని
వజ్రాఇమధి(ర్వయోః)
||గిరక|| తూణ్యాం

ఖడ్గే(తు)నిప్రిశచన్ద్ర
హాసాసిరిప్తయః||కాక్షే
యశో మణ్డలాగ్రకర
వాలః (కృపాణవత్)||

త్రురుః (ఖడ్గాదిముష్ట
స్యాత్)

జేనెయెడము గలిగి నిలుచుట విశాఖము, రెండు
కాళ్ళును ముండలకారముగ నిలుచుట మండలము.

అక్షయమ్-అక్షయమ్-శరవ్యమ్|| 3 - గుటి పేళ్ళు.

A butt or Mark,

శరాభ్యాసః||పు||ఉపాసనమ్|| ౧ - విలువిన్య
నేర్చుకొనట పేళ్ళు. Archery,

పువత్కః-బాణః-విశిఖః-అజహ్లాగః-ఖగః-
అశుః-కలచ్చః-నూర్గణః-శరః(పా)నరః-పత్త్రీ||
న్||-రోపః ||పు|| - ఇమః ||పు|| ౧౨ అమ్ముల పేళ్ళు,
An arrow.

ప్రక్షేపణః-నారాచః ||పు|| ౧ - నారసము
పేళ్ళు, An iron arrow.

పక్షిః-వాజః||పు|| ౨-గజుల పేళ్ళు, తెక్కలు,
Feather of an arrow. ముందు తెప్పగల నిరస్త
దిగ్ధలిప్తకము|| ౩|| ౧||

నిరస్తః|| ౧-ప్రహితే=జేయబడిన, బాణే=
బాణము పేరు, Shot: as an arrow;

దిగ్ధ - విప్తకః|| ౨ - విషాత్తే = విషముచేత
బూనుబడిన బాణము పేరు, Poisoned arrow.

తూణః - ఉపానజః - తూణీః - నివజః||పు||
ఇమధి||పు||-తూణీ (ప) తూణా||సీ|| ౬-అమ్ముల
పొదిపేళ్ళు, A quiver.

ఖడ్గే-నిప్రిశః-చన్ద్రహాసః - అసిః - రిప్టేః-
కాక్షేయః-మణ్డలాగ్రః-కరవాలః (పా) కలపా
లః-కృపాణః ||పు|| ౯ - ఖడ్గము పేరు, పెద్దకత్తి,
A scimitar.

త్రురుః||పు||౧-ఖడ్గాదిముష్టే=ఖడ్గము జముచాడి
మొదలయిన యాయుధముల పిడిపేరు. పరుణా,

మేఖలా (శనిబద్ధ
నమ్)

సూక్తి (అస్త్రీ) సూక్తి
చక్ర

సంక్రాంతి (ముప్పి
రమ్మ) గిర్రా

దుర్ముఖముగ్రము

(సూ) దీర్ఘ కర పాలికా

భిద్దిపాల స్పృగ (స్ప
తా) A short arrow.

పరిఘః పరిఘాతః
గిర్రా (ద్రవ్య) (పా)

కుతార స్వధితిః పర
మ (శు) పరశ్వధః

(సూ) చుప్రీచాసి
పుత్రి (చ) స్ఫురికాచా

సిధేయకా

(వాపుంసి) శిల్పం శ

జు- (రా)

సర్వలాహోమో (అ

స్త్రీ) హమ్)

ప్రాస (స్ప) కుస్తః

కోణ (స్ప) స్థితిః పా
ల్యశిరోబయః

సర్వభిసార స్వక్వాసు

సర్వసన్నహనా

A hilt or handle;

మేఖలా||సీ||-తన్నిబద్ధనం=అయాముధము
జాతయంతమణిక్యునగట్టుకట్టు A sword knot.

సూక్తి||స్ప||పుమ్-మమ్||నా|| 3-అరిగ పేళ్ళు.
శేడము, A shield.

సంక్రాంతి||పు||-అన్యః-ముప్పిః=ఈ యరిగ
గట్టు పిప్పేరు The grip of a shield

దుర్ముఖము-ముగ్రముః-ముగ్ర - ||ర|| 3 - ఇమవ
గుదియకేళ, A mallet.

దీర్ఘ (సూ) శుల్కః-కరపాలికా (పా) కరపాలికా||
సీ|| -తులువకత్తి పేళ్ళు, A short sword.

భిద్దిపాలః (పా) విజ్ఞిపాలః-స్పృగః||పు|| ౨-నాస్త
ప్రమాణమైన విజ్ఞిపాలమునుయపేళ్ళు.

పరిఘః-పరిఘాతః||పు|| ౨-ఇమవకట్టుగుదియ
పేళ్ళు, A bludgeon.

కుతారః||పు||స్వధితిః-పరఘః- పరశ్వధః||పు||
ర-గండగొడ్డలిపేళ్ళు, An axe.

శస్త్రీ-అసిపుత్రి-ఘరికా - అసిధేయకా ||సీ||
ర-సురియకత్తిపేళ్ళు, చూరకత్తి, A knife.

శిల్పమ్||పు||-శజుః||పు||౨-వసిపేళ్ళు, సెలకట్టు
a javelin, the pointed end of an arrow,

సర్వలా (సూ) శర్వలా ||సీ|| - తోమరః||పు||
౨-నేజాపేళ్ళు, ఇల్లకోల, An iron crow-

ప్రాసః-కుస్తః||పు|| ౨-ఈటె పేళ్ళు. బల్లెము.
A bearded dart-

కోణ||పు||-పాలిః అక్రిః-కోటి||సీ|| ర-అంచు
పేళ్ళు. కొడు. Sharp edge of a sword-

సర్వభిసారః - సర్వాఘః - సర్వసన్నహనః ||పు||
3-నకలసేనయు యుధమునకు నాయత్రివడుట

ధ

సంశప్తకాస్త్రము
యాత్సంశామాదని
వర్తనః॥

రేణుర్ద్యయోస్త్ర
యాంధూలిః పాంసు
(రానద్యయో)రజః॥
గిగి॥ చూరేక్షోః

సముత్పిష్టాపిష్టా
(భృశ మాకులే) ।

పతాకావై(జయస్త్రి
(స్యా) త్కేతనంధ్వజ
(మస్త్రయమ్)॥గిగి॥

(సా) వీరాశంసనం
(యుద్ధభూమి ర్వాఽతి
భయప్రదా) ।

(అహంపూర్వమహం
పూర్వమి) త్యహంపూ
ర్వకా(కిరీటా)॥గిగి॥

అహోపురుషికా
(దర్పా ద్యాస్యాత్పం
భావనాత్మని) ।

అహమహమికా తుసా
స్యాత్పరస్పరం యో
భవ త్యహంకారః॥

గిగి॥ అనస్తుతించువారి పేళ్ళు, A panegyrist

సంశప్తకః ॥పు॥౧-సమశుల్ = ఒట్టుబెట్టు
కొనుటవలన, సంశ్రామాత్ = ముద్దమనుండి,
అనిఃర్తినః=మరలనివాని పేరు, Chosen soldiers
sworn not to recede.

రేణుఃపు-ధూలిః॥సీ॥-పాంసుః(ప్ర)పాంశుః॥పు॥
రజః॥న-న-ర-ధూలి పిళ్ళు, Dust చూర్ణః॥పు॥-
క్షోః॥పు॥౨=ఒక వస్తువును గొట్టిన పొడి పిళ్ళు,
Powder. మొకముతోఁ గూడిన ధూళి పేళ్ళని
కొందఱుమరు. ఈయామనుధూళి బేళనికొందఱు

సముత్పిష్టా-పిష్టాలి॥పు॥౨-భృశమ్- మిక్కిలి,
అకులే=కలగిన సేన మొదలయిన వస్తువు పేళ్ళు,
An army, in great disorder.

పతాకా-వైజయస్త్రి ॥సీ॥ - కేతనమ్॥న-ధ్వజ
మ్॥పు॥౧-కెక్కె-ము పేళ్ళు. A flag or banner.

వీరాశంసనమ్॥౧-అతిభయప్రదా = మిక్కి-
లి భయంకరమైన,యా = ఏయుద్ధభూమి లదో,
సా=ఆయుద్ధభూమి పేరు, The post of danger.

అహంపూర్వికా॥సీ॥౧-అహంపూర్వమ్=నేను
ముందుచేసెద, అహంపూర్వమ్=నేనుముందు చే
సెదనని ముందు చొచ్చు, కిరీయా=కిరీయ పేరు,
Emulation for precedence.

అహోపురుషికా॥సీ॥౧-దర్పాత్ = గర్వము
వలన, అత్తని=తనయందు, సంభావనా=అడ్డుములేని
సామర్థ్యము గలదని తలంచుట, Seif-exultat on,

అహమహమికా॥సీ॥౧=పరస్పరమ్= నేనేనను
రుడను, నేనే నమరుడనని వీరులకొకరి కొకరికి
యః అహంకారః = ఏయహంకారము గలదో,
సా=దాని పేరు, Military vaunting.

ద్రవిణం తర న్
హా బల శౌర్యాణి
సామ శుష్మంచ శక్తిః
పరాక్రిమః పాణో

విక్రమ స్వతిశ
క్తితా॥ ౫౬౦॥

వీరపాణం (తుయత్పా
నం వృత్తే భావినివా
రణే)

యుద్ధమా యోధనం
జన్యం వధనం ప్రవి
దారణమ్॥ మృధమా
న్మృద్ధనం సజ్జ్యం సమీ
కం సాంవరాయకమ్ ।
(అస్త్రియాం) సమరా
నీక రణాః కలహవిగ్ర
హా॥ సంప్రహారాభినం
పాతకలి సంస్ఫృట సం
యుగాః॥ అభ్యామర్ద
సమాఘాత సంక్రామా
భ్యాగమాహవా॥ స
ముదాయః (స్త్రియ)
స్సంయ త్సమి త్యాజ
సమి ద్యుధః॥

నియుద్ధం బాహుయు
ద్ధే (౭౪)

తుములం(రణసంకులే)
A confused combat.

ద్రవిణం-తరణమ్॥ - పహాః॥ - బలమ్ -
శౌర్యమ్-సామమ్॥ - శుష్మమ్॥ - శక్తిః॥ - పరా
క్రిమః-పాణిః॥ పు॥ ౧౦ - బలిమిపేక్ష, Strength,
bravery.

విక్రమః॥ పు॥ - అతిశక్తితా॥ - సీ॥ ౨ - బలిమి, Heroic valour, Extraordinary prowess.
బలిమి, Heroic valour, Extraordinary prowess.
వీరపాణమ్॥ ౧౧ - రణే=యుద్ధము, వృత్తేవా =
నడచియుండగా నయిన, భావినివా=నడకచే
పుచునుండగా నయిన, పానమ్ = వీరులు చేయు
మద్యపానము పేరు, Drink of warriors.

యుద్ధమ్-ఆయోధనమ్-జన్యమ్ - వధనమ్-
ప్రవిదారణమ్-మృధమ్ - అస్మృద్ధనమ్-సజ్జ్యమ్-
సమీకమ్ - సాంవరాయకమ్ (పా) సంవరాయ
కమ్॥ ౧ - సమరః-అనీకః-రణాః॥ ౨ - కలహః-వి
గ్రహః-సంప్రహారః-అభినంపాః - కలిః - సం
స్ఫృటః - సంయుగః - అభ్యామర్దః - సమాఘా
తః - సంక్రామః - అభ్యాగమః - ఆహవాః - స
ముదాయః॥ పు॥ - సంయత్-సమితిః - ఆజః -
సమిత్॥ ౩ - యత్॥ ౪ - సీ॥ ౩ - యుద్ధము పేర్కొని,
సంయచ్ఛబ్దమును ఆజశబ్దమును పుల్లింగములును
గలవు, War, battle, combat.

నియుద్ధమ్, బాహుయుద్ధమ్॥ ౧ - భుజయుద్ధ
ముపేరు, పెనంగులాడుట, Close fight, struggle.

తుములమ్॥ ౧ - రణసంకులే = రెండుసేనలు
దొమ్మిగ్గాఁ దాకుట పేరు, దొమ్మియుద్ధమును.

క్షేపడా (తు) సింహనా
న (స్వాత్)

(కోణాల) ఘటనా

ఘటా ।

కృష్ణవం యోధనం
రావో

వృష్ణవం యోధనం
తమ్ ॥ ౧౬౭ ॥

విస్ఫోరణి (ధామః
స్వాత్)

పటహం డమ్పరా
(నమా)

ప్రసభం (తు) బలా
త్కారోహతో (౭

థ) ఫలితం ఫలమ్ ॥
౧౬౮ ॥

అజన్యం (క్షీబ) ఉత్పా
త ఉపనర్గ స్పృమం
త్రయమ్ ॥

మూర్ఖా (తు) కశ్మలం
మోహో ౭

వ్యవమర్ద (స్తు) క్షీడనమ్ ॥
Devastation. ౧౬౯ ॥

అభ్యవసా-వ్దనం త్వ
భ్యాసాదనం

విజయో జయః ।

క్షేపడా (పా) క్షేపణా ॥ ౧౬౬ ॥ - సింహనా ॥ ౧౬౬ ॥ -
శత్రువును భయపెట్టుటకై చేయు బల బొబ్బ
త్రొక్కితరు, War-whoop.

ఘటనా - ఘటా ॥ ౧౬౭ ॥ - ఏనుగులయొక్క
గుంపువారు, Troop of elephants.

కృష్ణవమ్ ॥ ౧౬౮ ॥ - యోధనం ॥ ౧౬౮ ॥ - యుద్ధ
మున భటు మోతపేళ్ళు, వీరాభావము అని
కొందఱు, Mutual defiance of combatants.

వృష్ణవమ్ ॥ ౧౬౯ ॥ - విస్ఫోరణి ॥ ౧౬౯ ॥ - ఏనుగుల
మోతపేట, Roaring of elephants.

విస్ఫోరణి ॥ ౧౭౦ ॥ - ధామః ॥ ౧౭౦ ॥ - స్వా
తః ॥ మోతపేడు, Twang of a bow.

పటహం - అనంబు ॥ ౧౭౧ ॥ - డమ్పరా ॥ ౧౭౧ ॥ - పట్టి
నంరంభము పేళ్ళు, యుద్ధమున పట్టి నమ్మెపు
మోతయని కొందఱు, Drum used in battle.

ప్రసభమ్ ॥ ౧౭౨ ॥ - బలాత్కారః ॥ ౧౭౨ ॥ - బ
లాత్కారము పేళ్ళు, Violence, force.

ఫలితమ్ - ఫలమ్ ॥ ౧౭౩ ॥ - యుద్ధమున మర్యాద
తప్పట, Fraud; stratagem; circumvention.

అజన్యమ్ ॥ ౧౭౪ ॥ - ఉత్పాతః ॥ ౧౭౪ ॥ - ఉ
త్పాతము పేళ్ళు, A portent. Any unusual
phenomenon boding calamity.

మూర్ఖా ॥ ౧౭౫ ॥ - కశ్మలమ్ ॥ ౧౭౫ ॥ - మోహా ॥ ౧౭౫ ॥ -
సామ్యసిలుట పేర్లు, మెయిషణములు, Fainting.

అవమర్ద ॥ ౧౭౬ ॥ - క్షీడనమ్ ॥ ౧౭౬ ॥ - పరచక్రిముచేత
నైన దేశముయొక్క రాయికి పేర్లు, బరిసికొనుట.

అభ్యవసా-వ్దనమ్ - అభ్యాసాదనమ్ ॥ ౧౭౭ ॥ -
మోహముచే బరిచక్రిము నాశమించుట పేర్లు,
దోపుడు, Striking to disable the foe, assault.

విజయః - జయః ॥ ౧౭౮ ॥ - గెలుపు పేర్లు, Victory.

వైరఘ్నిఃప్రతీకారో
వైరనిర్యాతనం(చర)

ప్రదాహోద్ధృత
సంహృత సంహానా
విద్రవోద్రవః! అద్ర
మోఽపయానం (చ)

(రణభజ్జ)సరాజముః

పరాజిత పరాభూతో

(తిష్ఠ)వ్యతిహితౌ

ప్రమాదాదు నిబర్హ
ణం నికారణం విశా
ణమ్॥ ప్రమాదాదు పరా
ననం నిమాదకం నిమా
ననమ్॥ నిర్మానణం సం
జ్ఞనం నిర్గ్రాసనం విశా
ననమ్॥ నిర్వహణం
నిహననం విహననం
వర్జనమ్॥ నిర్వాహణం
విశననం మారణం ప్రతి
ఘాతమ్॥ ఉచ్ఛాసనం
ప్రమథనకృధనోజ్ఞాన
నానిచ॥ అలంభిపిజ్జవి
శరఘాతోన్మాథవధా
(అ॥ ౫౭౩॥ స్వాత్)

పశ్చుతా కాలధ
రోద్దిష్టాస్త్రః పరిలయో
ఽత్యయః, అస్తోనా

వైరఘ్నిః॥సీ॥-ప్రతీకారః ॥పు॥ - వైరనిర్యాత
నమ్॥ ౩ - పగదీక్షుకొనుటవేళ్ళు, Revenge.

ప్రదాహః-ఉద్ధృతః-సంహృతః-సంహానః-
విద్రవః-ద్రవః-అద్రవః ॥పు॥-అపయానమ్॥స॥
ర-నిర్యాతనం వేళ్ళు, Flight, retreat.

పరాజయః ॥పు॥ రణే = యుద్ధమునందు,
భజ్జః=టటువేరు, ఓనుట, Defeat.

పరాజితః - పరాభూతః ॥పు॥ - వికారాని
వేళ్ళు, Defeated, vanquished.

వ్యతిహితః-తిరోహితః॥తి॥ ౨ - ఓడి దాగిన వాని
వేళ్ళు, Missing, having disappeared.

ప్రమాదాదు-నిబర్హణమ్-వికారణమ్-విశా
రణమ్ (చ) విశారణమ్ - ప్రమాదనమ్ - పరాన
నమ్ - నిమాదకమ్ - నిహింసనమ్ - నిర్మానణమ్ -
సంజ్ఞనమ్ - నిర్గ్రాసనమ్ - అపాననమ్ - నిస్తర్హ
ణమ్ - నిహననమ్ - మారణమ్ - పరివర్జనమ్ -
నిర్వాహణమ్-విశననమ్ - మారణమ్ - ప్రతిఘాత
ణమ్ - ఉచ్ఛాసనమ్ - ప్రమథనమ్-కృధనమ్-ఉజ్జా
నమ్॥స॥ అలంభః-పిజ్జః-విశరః-ఘాతః-ఉన్మాథః
(చ) ఉన్మాథః-వధః॥పు॥ ఈ ౩౦ యు చంపుట
వేళ్ళు, Slaughter, killing, destroying.

పశ్చుతా ॥సీ॥ (ప)పశ్చుత్సమ్ - కాలధర్మః -
దిష్టాస్త్రః - పరిలయః - అత్యయః - అస్త్రః-నాశః॥
పు - ॥మృత్యుః॥స॥-మరణమ్ ॥స॥ - నిధిః॥ప॥

శ్చోఽన్యమో)ర్జ్యుత్యు
ర్జ్యుత్యునిధనోఽ (స్త్రీ
యామ్) ౫౭౪॥

పరాసుప్రాప్తపశ్య
త్వ చరేత ప్రేతనంధి
తాః! మృతప్రమితో
(శ్రీ)ష్వేతే

చితా చిత్యాచితిః
(స్త్రీ)యామ్ ౫౭౫॥

కబంధో (౭స్త్రీ)కి
యాచిత్తమవమూర్ధ
క తేజవమ్

శ్చశానం(స్యా)త్వి
త్యవనం

కుణవశ్యన(మస్త్రీ)
యామ్) ॥ప్రగ్గ్రహో
పగ్గ్రహాబద్ధ్యాం

కారా (స్యా) ద్భన్ధనా
లయే

(పుంసిభూ) మ్మ్య
వహఃశానా (స్త్రీ)వరం
జీకోఽనుధారణమ్

౫౭౭॥

అయు ర్జీవితకాలో
(నా)
జీవాతుర్జీవనావధమ్

ఇతి క్షత్రియవర్గః.

౧౦-చాత్రపేభు, Death.

పరాసు: - ప్రాప్తపశ్యత్వ: - పరేత: - పే
త: - నంధి: - మృత: - ప్రమిత: - ॥ త్రి ॥ ౭ - చచ్చిన
వానిపేళ్ళు, Dead, perished-

చితా-చిత్యా-చితిః-సీ ॥ ౩-సాన, A funeral pile.

కబంధ: ॥న్న ॥౧-క్రియాయు క్తమ్=న ర్తనక్రియ
తోఃగూడిన, అపమూర్ధక లేబరం=తలపోయినశరీ
రము పేను, A headless trunk retaining life.

శ్చశానమ్-సిత్ప్రవనమ్ ॥న ॥౧-శ్చ శానము పేళ్ళు,
ఒలికిమట్టి, Cemetery, cremation ground.

కుణవః ॥పు ॥-శవమ్ ॥న్న ॥౧-పీనుగు, Corpse,
ప్రగ్గ్రహా-ఉపగ్రహాః ॥పు-బన్ధీ ॥సీ ॥ ౭-చెఱ
సాల నున్న మనుష్యాదులపేళ్ళు, A prisoner-
A man or beast confined.

కారా ॥సీ ॥- బద్ధనాలయః ॥పు ॥ ౧ - చెఱసాల
పేళ్ళు, A prison or jail-

అనవః ॥శి, బ ॥ ప్రాణాః ॥అ, బ, పు, ॥ ౧-ప్రాణములు,
Inspiration and respiration of five sorts.

జీవః ॥పు ॥-అనుధారణమ్ ॥న ॥ ౧-ప్రాణముల
ధరించుటపేళ్ళు, Life.

అయుః ॥న్, న ॥ జీవితకాలః ॥పు ॥ ౧-అయుస్సు,
బ్రతికియుండు కాలము, Age, duration of life.

జీవాతుః ॥పు ॥-జీవనావధమ్ ॥న ॥ ౧-బ్రతికించు
మందు. A drug to revive the dead.

క్షత్రియులతోఁజేరిన పదసమూహముముగిసెను.

ఊరవ్యా ఊరుబా ఆ
ర్యా వైశ్యా భూమి
స్పృశో విశః॥ ౫౭౮॥
ఆజీవో జీవికా వార్తా
వృత్తిర్వర్తన జీవనః॥

(స్త్రీయాం)కృషిఃపా
శుపాల్యంవాణిజ్యం(చే
తి వృత్తయః)॥ ౫౭౯॥

సేవాశ్యవృత్తి
రనృతం కృషి

(రుఞ్చశిలం) త్వృతమ్

(ద్యేయాచితా యాచి
తయో ర్యథాసంఖ్యం)
మృతామృతే॥ ౫౮౦॥

సత్యానృతం (వణిగ్భా
వః)

(పాక్ష) దృణంపర్య
దఞ్చనమ్ । ఉద్ధారో౭
ర్ధప్రయోగస్తు కుసీదం
వృద్ధిజీవికా॥ ౫౮౧॥

ఊరవ్యః - ఊరుబా - అర్యః - వైశ్యః - భూమి
స్పృశ్ ॥ ౫౭౮॥ - విత్ ॥ ౫౭౯॥ - వైశ్యులపేళ్ళు,
A man of the agricultural or mercantile tribe.

ఆజీవః॥పు॥ జీవికా- వార్తా- వృత్తిః॥సీ॥-వర్త
నమ్-జీవనమ్॥౫౮౦॥ - సాంఘికవ్యముగా జీవనోపా
యముపేళ్లు, బ్రతుకు, Livelihood; profession.

కృషిః॥సీ॥=దున్ని పైరు పెట్టుట. Agriculture.
పాశుపాల్యమ్-న॥-గోమహిమ్యాదలను పాలించు
ట, Pasture; వాణిజ్యమ్॥న॥ = బేరమాడుట,

Merchandize. ఇది=ఈ 3 ము, వృత్తయః=వత్సేక
ముగావైశ్యవృత్తులపేళ్ళు శ్రూదవృత్తి, Service
సేవా-శ్యవృత్తిః ॥సీ॥ ౨-కొలుపుగొలుచుట,
అనృతమ్ ॥న॥-కృషిః ॥సీ॥ ౩ - దున్ని పైరు
పెట్టుటపేరు, Husbandry, agriculture.

ముతమ్॥ న॥-ఉఞ్చశిలమ్=(ఊరులలోబడి
యున్న గింజల నేలుకొని బ్రతుకుట ఉంఢము,
Gathering of grains. ముక్కలో బడిన యెన్నలు
దెచ్చుకొని బ్రతుకుట శిలము, Gleaning ears
of corn) ఈ రెంటికిని పేరు.

మృతమ్, Alms solicited:అమృతమ్॥న॥Alms
unsolicited ద్యే=ఈ ౨ను, యథాసంఖ్యమ్ =
వరుసగా, యాచితా యాచితయోః=బిగరినడిగిబ
తుకుటకును నొకరి నడుగకబ్రతుకుటకునుపేళ్ళు.

సత్యానృతమ్॥న॥-వణిగ్భావః=బేరమాడుట,
క్రయవిక్రయాదివ్యాపారము, traffic, commerce.

ముణమ్-పర్యదఞ్చనమ్॥న॥-ఉద్ధారః ॥పు॥ 3-
అప్పు పేళ్ళు, Debt.

అర్ధప్రయోగః॥పు॥-కుసీదమ్॥న॥-వృద్ధిజీవికా ॥సీ॥
3-వడ్డిపేళ్ళు, Usury, Profession of money lenders

(గూచ్చునాప్తం)
అనురకోశం

(వినుయా) దావని
శ్లోకం ।

ఉత్తమ రాధాశా
(దావనాక్షాత్తమ)
మాకా శ్రీమాత్ ॥
కునీశో వాధునికోన్మ
ధ్యాజీవశ్చ వాధునిః ।
క్షేత్రాజీవః కర్షకశ్చ
శ్చక్షిశ్చ ప్రియీతి ॥

(క్షేత్రం) వ్రోహేయ
శాలేయం (వీహిశా
ల్యాద్యనోచితమ్) ॥

యవ్యం యవశ్యం వ
ప్తిశ్యం (యవాదిభవ
సంహితమ్) ॥ ౫౮౮ ॥
తిల్యతైలీన (వన్యాహో
మాణుభక్తా ద్విరూప
తా) ।

మాదీన కాద్రీనాది

అనురకోశమ్ ॥ ౧-యాచ్చనా = అనుగుట
జేత, ఆప్తమ్ = పొందబడినవిస్తువువేరు, ఎరువును
A loan; a borrowed thing.

అవనిశ్చకమ్ ॥ ౧-వినుయాత్ = గూర్చు
కొనుటవలనః బాహుళ్యమున బస్తుప్రసేన, A thing
obtained by barter. ఉత్తమస్య శబ్దము మొదలు
మొదలు చెప్పఁగా శబ్దములకు “ఉత్తమస్యారామ
ప్రీతి” అని లింగము చెప్పబడును.

ఉత్తమశ్రీ-creditor, అధనశ్రీ=debtor: ఈ అను
రకోశాత్ = వరుసగా, వ్రోహేయాక్షాశ్రీమాకా =
అప్రిచ్ఛితవాగ్ధినిబద్ధులగుచున్న వానికినిచ్చు.

కునీశో-కారుషో-వృద్ధ్యాజీ- వార్ధమిః ॥
ర-వర్ధితబ్రహ్మ-వాసివేర్భ, A usurer.

క్షేత్రాజీవ-క్షేత్ర(శా)కర్షక-శ్చక్షి-శ్చ
ప్రియీతి ॥ ర-బంధుప్రయోగమున, A husbandman

వ్రోహేయమ్ = A field fit for corn, శాలే
యమ్-for rice. ఈ అను- వరుసగా, వీహిశా
ల్యాద్యనోచితమ్ = వడ్డు రాజనాలు సంబంధము
దగిన, క్షేత్రమ్ = క్షేత్రమువేర్భ.

యవ్యమ్ - యవశ్యమ్ - వప్తిశ్యమ్ ॥ ఈవిను
వరుసగా, యవాదిభవనమ్ = యవలు యవశలు
వప్తిశలు పండు క్షేత్రములకువేర్భ.

తిల్యమ్-తైలీనమ్ ॥ ౧-నువ్వులుపండు క్షేత్రము
వేర్భ. మావ=మనుములు, ఉనూ=నల్లనుగిసె
లు, అణ=చిలునడ్డు, భక్తా=జనుము, ఈరను-
పండుక్షేత్రములకును, ద్విరూపతా=(మావ్యమ్
మాషీనమ్, ఉయ్యమ్, ఔమీనమ్, అణవ్యమ్,
అణవీనమ్, భక్త్యమ్, భాజీనమ్, అ) రెండేసివర్లు.

మాదీనమ్-కాద్రీనామ్ ॥ ఈ అను-అవివరము

(శేష ధాన్యోద్భవోచి
తమ్)॥ ౧౮౧॥

బీజాశ్శతం తూప్తమ్
ప్రసాదమ్
సీత్యం తూప్తమ్ (చ) శాశ్వ
(౧౮౨)॥

త్రిశతాశ్శతం తూప్తమ్
యాశ్శతం త్రిశతాశ్శతం
త్రిశతాశ్శతం (మిపి తస్మిన్)॥
ద్విశతాశ్శతం (తూప్తమ్)
తూప్తం ద్విశతాశ్శతం శ
మూలశ్శతం (౧౮౩)॥
Twice ploughed..

(ద్రోణాథకాదివా
పాదా) ద్రోణాథకా
కాదయః॥ ౧౮౪॥

(ఖారీవాపస్సు) ఖారీక
ఉత్తమర్ణాదయః ప్రీతి
(పున్నపుంసకయో)
ర్వప్రపం కేదారః శ్మేత
(మన్యతు)॥ ౧౮౫॥

కైదారకం (స్యాత్)
కైదార్యం శ్మేతం కై
దారికం (౧౮౬)॥

లోష్ఠానిలోష్ఠవః/పుంసి

చేత మానూరీణాదిశబ్దములును, శేషధాన్యోద్భవో
చి తమ్ = పెనలు, అప్పుడు మానూరీణా మొదలయిన
ధాన్యోద్భవమును సమశ్మేతముగా చేయును.
బీజాశ్శతమ్ - ఉత్తాప్తమ్॥ ౧ - ముండు విత్తి మొక
దున్నిశ్మేతము, Land ploughed after sowing.
సీత్యమ్ - శ్మేతమ్ - మాప్తమ్ - ౩ దున్నినశ్మేత
ముపేళ్ళు, ploughed, tilled.

త్రిశతాశ్శతమ్ - తూప్తమ్ - త్రిశతాశ్శతమ్ - త్రిశతాశ్శతమ్ -
త్రిశతాశ్శతమ్॥ ౪ - మూడుచాళ్ళు దున్నినశ్మేతము
పేళ్ళు, Thrice ploughed.
ద్విశతాశ్శతమ్ - ద్విశతాశ్శతమ్ - తూప్తమ్ - ద్విశతాశ్శతమ్ -
ద్విశతాశ్శతమ్ తత్ = అనుశ్చిత్తపూర్వం ద్విశతమ్ = ఈరెండు
శతాబ్దము (పా) అనుశ్చిత్తము - అనునది
౧ యు, ఈరెండు, ద్విశతాశ్శతమ్ = రెండుచాళ్ళు
దున్నినభూమియందు వర్తించును.

ద్రోణాథకా - ఆధానికా - ఈరెండు, ఆదిపదముచేత
పాశ్చిమాదిశబ్దములును వరుసగా సిద్ధము విత్తెను
భూమికిని, తూమువిత్తెడుభూమికిని, ఆదిపదముచేత
కుంచెడు విత్తెభూమి మొదలయినవానినిపేళ్ళు.

ఖారీకః॥ ౧ - ఖారీవాపః = పుట్టెడువిత్తలు విత్త
శ్మేతమునకు పేరు. శ్మేతమున శబ్దములు॥ త్రి॥
ఉత్తమర్ణశబ్దము మొదలు ఖారీకశబ్దమువరకు
ప్రప్రమ్॥ వృ॥ కేదారః పు॥ - శ్మేతమ్॥ ౨ -
శ్మేతముపేళ్ళు, వరిపండునేల, A field.

కైదారకమ్ - కైదార్యమ్ - శ్మేతమ్ - కైదారి
కమ్॥ ౩ - ఈరెండు, అస్య = ఈశ్మేతముయొక్క,
గణేనసమూహముపేళ్ళు. వరిపండునేలల గుంపు,
A multitude of fields. (A clod of earth,
లోష్ఠమ్॥ వృ॥ - లోష్ఠః॥ పు॥ ౨ - మట్టిగడ్డపేళ్ళు.

కోటిశః లోష్ఠశః ||

౧౮౯||

ప్రాజనం లోదనం

లోత్తమ్

ఖనిత మవదారణమ్

దాతం లవిత్ర

మాబన్ధో యోక్తమ్

యోత్ర

(మధోఽఫలమ్ నిరీ

వం) కూటకం

The body of the
plough exclusive of
the pole and share.

ఫాలః కృషికో

లాజలం హలమ్ గో

దారణం (చ) సీరో (ఽ

ధ) కిమ్యా (స్త్రీ) యుగ

కీలకః || ౧౯౦||

ఈషా లాజలదణ్డ

(స్వాస్త్రి)

సీతా లాజలపద్ధతిః

(పుంస) మేధిః (ఖలే

దారు న్యస్తం యత్పశు

బద్ధనే || ౧౯౧||

ఆశు వీహిః పాటలః

స్వాత్ శితశూకయవౌ

కోటిశః (హ) కోటిశః-లోష్ఠశః || పు ౨-

మేధిః-దారు-ఖలే కోయ్యశేఖ్య. A harrow.

ప్రాజనమ్-లోదనమ్-లోత్తమ్ || ౧౮౯|| ౩-ముని

పోలశేఖ్య, యోక్తమ్, A goad, a whip.

ఖనితమ్-అవదారణమ్ || ౧౯౦|| ౨-గుద్దలిశేఖ్య,

A spade or hoe. [A sickle

దాతమ్-లవిత్రమ్ || ౧౯౧|| ౨-కోడనలిశేఖ్య,

అబన్ధః || పు||-యోక్తమ్-యోత్రమ్ || ౧౯౨|| ౩-

పశువుల మెడను గట్టు మాకుశేఖ్య,

యోత్రమ్ || ౧౯౩||-అఫలమ్=కట్టు లేనిదియు, నిరీ

వమ్=ఏదోకోల తీసిదియునైన నా-గేటిపేరు. అఫ

లమ్-నిరీవమ్-కూటకమ్ || ౧౯౪|| ఈ ౩ను, దీనికేపేఖ్యని

కోలదియు అధోవాలమనియు బాతము గలదు.

(The plough share.

ఫాలః-కృషికోః (హ) కృషికో || పు || ౨-కట్టుశేఖ్య,

లాజలమ్-హలమ్ (హ) హలః || పు || - గోదార

ణమ్ || ౧౯౫||-సీరో || పు || ౨ నా-గేటిపేఖ్య, A plough,

కిమ్యా || స్త్రీ || - యుగకీలకః || పు || ౨-కాడిచీల

పేఖ్య, The pin of the yoke.

ఈషా (హ) ఈషా || స్త్రీ ||-లాజలదణ్డః || పు || ౨-

మేధికోలపేఖ్య, The shaft of the plough-

సీతా (హ) శీతా-లాజలపద్ధతిః || స్త్రీ || ౨-నా-గేటి

చాలుపేఖ్య, A furrow-

మేధిః || పు || ౧-ఇది. ఖలే=కళ్ళమున, చశుబద్ధనే=

పశులగట్టుబడి త్రమా, న్యస్తమ్=పాతిపెట్టిన, యత్

దారు=కోయ్య, The post of the threshing floor.

ఆశు || పు || వీహిః-పాటలః || పు || ౩-ఎట్లనివడ్ల పేఖ్య,

Rice ripening in the rains.

శితశూకః-యవః || పు || ౨-యవలపేఖ్య, Barley.

(నయా) | తోకత్తి
(స్తుతత) హరితే

తలాయ:-సతీనక: |

గో-3 || చా-రేణుబద్ధికా

(చాస్మిన్)

కో-రదూమ:-సోద్రవ: |

మజ్జల్యకో మనూ

రో-2

(ధ) కుకుప్త: మయుప్త

కా||గో-౪|| వనముద్గ

నర్వపే (తుద్వా) తున్దు

భ-౩ దమ్బకా |

సిద్ధార్థ (స్వేషధవ

(లో)

గోధూమ: స్తు-౪-౫

(గృహా)|| గో-౫||

(స్యా) ద్యాచక(స్తు) కు

ల్యామ

శ్చుకో హరిమన్థక:

(ద్వాతిలే) తిలపిజ్జశ్చ

తిలపేజ్జ (సమ్పలే) ||

తువఃక్షు తాభిజనో

రాజికాశ్చష్టికా-2-సురీ

(ప్రియా) కజ్జపియ

జ్జా (ద్వే)

అతసి (స్యా) దుమా

క్షుమా || గో-2 ||

Linseed.

28

తోకత్తి: || పు-౧-హరితే త్ర=వచ్చయవలపేరు,
Green or unripe barley.

తలాయ:-సతీనక: (పా) సతీలక:-హారేణు:-ఖడ్జిక:

|| పు-౪- అంకలపేళ్ళు, Peas.

[Paspalum frumentaceum-

కో-రదూమ:- కో-ద్రవ: || పు-౧- అశ్వ పేళ్ళు,

మజ్జల్యక:- మనూ-౪: (పా) మసుర: || పు-౧-

చిటు సెనగలపేళ్ళు, Lentil.

మకుప్త:- (పా) మకుప్తక:-మయుప్తక: (పా)

మనముద్గ:- (పా) మపుప్తక:- వనముద్గ:

|| పు-౩- అడవి పేలపేళ్ళు, Phaseolus lobatus.

నర్వ ప:- సున్నభ: (పా) తన్దుభ: - కదమ్మక:

|| పు-౩- అవాలపేళ్ళు, Mustard.

సిద్ధార్థ: || పు-౧-ధవల: ఏమ:- తెల్లవియ్యాల

పేరు, Sinapis glauca. White mustard.

గోధూమ: - సుసున: || పు-౧- గోధుమ,

Wheat.

యావ: (పా) యవక:-కుల్మావ: (పా) కుల్మా

వ: || పు-౧- అలనందలపేళ్ళు, శారుమనుములును,

Awnless barley.

చణక:-హరిమన్థక: || పు-౧- సెనగలు, Gram.

తిలపిజ్జ:-తిలపేజ్జ: || పు-౧- ద్వా=ఈ-౨ను, నిష్ఫలే

తిలే=పొల్లునువ్రలపేళ్ళు, Barren sesamum.

తువఃక్షు తాభిజన: (పా) త్తుధాభిజన: || పు-౧-

రాజికా-శ్చష్టికా-అసురీ: || గో-౩- నల్లయ్యాలపేళ్ళు,

Black mustard.

కజ్జ:-ప్రియా: || గో-౧- కొట్టలు, Panick seed.

అతసి-ఉమా-క్షుమా: || గో-౩- నల్లయ్యాలపేళ్ళు,

Linseed.

మాతులానీ (తు)ధక్తా
యాం

(ప్రహేద) స్వః
(పుమాన్) ।

కింశారున్యశూకం
(స్యాత్)

కణిశం సస్యమజ్జరీ
ధాన్యం (ప్రహేద) స్వః
మృశిః

స్తమ్భానిత్య (స్తమ్భా
నిత్యః)

నాడినాలం (చ శాణ్డో
ఽస్య)

పలాలా (ఽస్త్రీసనీ
మృళి) ౫౯౯

శడజ్గరో బునం (క్రీ బే)
(ధాన్యత్వచి) తుషః
(పుమాన్) ।

శూకో (ఽస్త్రీశ్శక్ట
తీక్ష్ణగే)

శమీ శిమ్బ

(తి)మాత్తరే) ౬౦౦

ఋద్ధ మావసంతం (ధా
న్యం)

పూతం (తు) బహులీ
కృతిమ్ ।

మాతులానీ - భక్తా ॥సీ॥ ౨-బహుము పేళ్ళు,
Hemp.

అణః పు॥౧- (ప్రహేదః = చిటునడ్ల పేరు,
Panicum pilosum.

కింశారుః॥పు॥-సస్యశూమ్॥౩॥ ౨-ధాన్యము
యొక్క చూలుపేళ్ళు, Beard of corn. [of corn,
కణిశమ్॥స॥-సస్యమజ్జరీ ॥సీ॥ ౨-ఎన్ను, Ear
ధాన్యమ్॥౩॥ప్రహేదః-స్తమ్భానిత్యః॥ ౩-ధాన్య
ముపేళ్ళు, Corn, grain, seed.

స్తమ్భానిత్యః-గుత్సః॥పు॥ ౨-శృంగాదివః-కనవుపైరు
మొదలైనవానిగట్టు, A clump of grass; a sheaf
of corn:

నాడినీ॥-నాడిమ్॥౩॥ ౨-అస్య = శాణ్డనాదుల
యొక్క, శాణ్డః = కాడపేళ్ళు, ఊచలు, Stalk

పలాలః ॥పు॥ ౧-నిష్ఫలః = ధాన్యముపోయిన,
సః = ఆపూరికట్టపేరు, Straw. [పాలుపేరు, chaff.

శడజ్గరః॥పు॥-బునమ్ (పా) బునమ్ ॥స॥ ౨-
తుషః ॥పు॥ ౧- ధాన్యత్వచి = ఉముక పేరు,

Husk of corn.

శూకో॥పు॥౧-ఇది, శ్శక్టతీక్ష్ణగే = సూక్ష్మమై
వాడియు నయిన పరిముల్లు పేరు, తేలుముల్లు
ముదలయినవాని పేరును, Awn, bristle.

శమీ-శిమ్బ (పా) సిమ్బ ॥సీ॥ ౨-కాయధా
న్యములు నురిచినపొట్టు, A legume or pod.

ఉత్తరే = ముందు చెప్పఁగల ఋద్ధ ఆవసిత
పూత బహులీకృతశబ్దములు ర ను ॥తి॥

ఋద్ధమ్-ఆవసితమ్ (ప) అవసితమ్-౨-ధాన్యమ్ =
నురిచినధాన్యము, Winnowed & stored grain,

పూతమ్ - బహులీకృతమ్ ॥ ౨- తూర్పైత్తిన
ధాన్యముపేళ్ళు, Threshed out and winnowed.

(మాషాదయ) శృమీ
ధాన్యే శూకధాన్యే
(యవాదయః) ౬౦౧||
శాలయః (శలమాద్యా
శృవప్తికాద్యాశ్చ పుం
న్యయా)।

(తృణధాన్యాని)నీవా
రాః

(స్త్రీ)గ వేధుర్గ వేధుకా||
౬౦౨||

అయోగం ముసలం
(౭స్త్రీస్యత్)

ఉదూఖం ములూఖ
లమ్

ప్రసౌటనం శూర్ప
(మస్త్రీ)

చాలనీ తిరణః (పు
మాన్) ౬౦౩||

న్యూతః ప్రసేవా
కణ్డోల పిఠా
కటకిలిజ్జాకా(నమానా)
రసవత్యాం(తు)పాకస్థా
నం మహానమ్ ౬౦౪||

పారోగవ (స్తదధ్యక్ష)
స్సూపకారా (స్తు) వల్ల
వాః ఆరాలికా ఆన్ధసి

మినుములు పెనలు మొదలైనవి శమీధాన్య
ములనంబడును, Grain in pods. యవలు గోధు
మలు మొదలైనవి శూకధాన్యములనంబడును,
Bearded corn. రాజనాలు ఎఱ్ఱరాజనాలు దొడ్డ
రాజనాలు మొదలయినవియు చిలురతి తిలన
ములకు పండుధాన్యములు మొదలైనవియు శాలి
ధాన్యములనంబడును, Rice. ఈ గ్రామమున
శాలి కలదు మస్త్రీకళబ్దుములు ||పు||

నీవారః ||పు|| ౧-తృణధాన్యాని=బిళ్ళ తిత్తక
యే పడి మొలచిపండు నునుకుచు, మాన్యు మొద
లయిన ధాన్యముల పేరు, Wild grains.

గ వేధుః-గ వేధుకా|| స్త్రీ ౨ -అడవిగోధుమల
సేళ్ళు, Coix barbata.

అయోగమ్ ||స్త్రీ||-ముసలః ||పు|| ౧- రోగలి
పేళ్ళు, A pestle for cleaning rice.

ఉదూఖం - ఉదూఖం ||స్త్రీ|| ౨ - తోటి
పేళ్ళు, A mortar.

ప్రసౌటనమ్ ||స్త్రీ||-శూర్పమ్ ||పు|| ౨- చేట
పేళ్ళు, A winnowing basket.

చాలనీ || స్త్రీ||-తిరణః||పు|| ౨-జల్లెడ పేళ్ళు, A
sieve or cribble [A sack or gunny bag]

న్యూతః (పా) స్యోనః-ప్రసేవా ||పు|| ౨-పల్కిక
కణ్డోలః-పిటః||పు|| ౨-గంపపేళ్ళు, A basket.

కటః-కలిజ్జాకః ||పు|| ౨-చావపేళ్ళు, A mat,
రసవతీ||స్త్రీ||-పాకస్థానమ్-మహానమ్ ||స్త్రీ|| ౩.
వంటసాలపేళ్ళు, A kitchen.

పారోగవః|| ౧-స్తదధ్యక్షః=ఆరంభసాలయధి
కారిపేరు, An overseer of the kitchen. సూప
కారః-కల్లవః-ఆరాలికః-ఆన్ధసికః-సూదః - బొడ

కాన్నూదాకొ దనికా
గుణాః॥ ౬౦౫॥ అపూసి
కః కద్దావికో భక్షకార
(ఇషేకోషు)।

అశ్వస్తముద్దానమధ
శ్రమణీ చుల్లిరన్తికా॥

౬౦౬॥

అక్షరధానికాక్షర
శకట్యపి హసన్త్యపి
హసన్త్య వ్య

(ధనస్త్రీప్యా) దక్ష
రోలతముల్లంకమ్॥

౬౦౭॥

(కీలే) ఒమ్మరీమంభా
ప్యా (నా)

కన్ద (ర్యా) స్వేదనీ
(స్త్రియూమ్)।

అల్పజ్వర (స్యా) నృణికః

కర్కర్యాల్పాల్పన్తి
కా॥ ౬౦౮॥

పితరఃస్థాల్పభా కుణ్డం
కలశ (స్త్రీ) ముద్వ

హా॥ ఘటః కుటనిసా

(వస్త్రీ) శరావో వర్ష
మానకమ్॥ ౬౦౯॥

ఋజీమం పిప్లవచనం

కంసో (ఒస్త్రీ) పానభా
జనమ్॥

నిః-గుణాః॥ 2-అంబుదాపేభ్యు, A cook ఆపూ
సికః-గన్దవికః-భక్షకాః॥ 3-సిండివంటలువండు

వానికిఁగాని అమ్మవానికిఁగాని పేభ్యు, A baker.
పారోగ్యవశబ్దము మొదలుకొని ఈ ౧౦ ॥౪॥

అశ్వస్తమ్-ఉద్దానమ్ (నా) ఉద్దానమ్॥నా-
అధి-హణీ-చుల్లి(వ)చుల్లిః - అన్తికా ॥నీ॥ ౫

ప్యా॥పిప్లవచనం- A furnace or fire-place.

అక్షరధానికా అక్షరశకట-హసన్తి-హసనీ॥
నీ॥ర-అస్తిష్ఠ్య కువటియా, A portable furnace.

అక్షరః ॥వృ॥౧=నివృత్తపేరు, బాగ్గులపేరని
కొండలు, charcoal అలారమ్ - ఉద్దానమ్॥నా

౨-కొఱవిపేభ్యు. Half burnt wood ఈ 3 ను
కొఱవిపేభ్యు కొండలు, A fire brand.

అమ్మరీమమ్॥నా-భా॥వృ॥౧=నివృత్తపేరు, బాగ్గులపేరని
పేరు, A frying pan.

కన్దః ॥వృ॥-స్వేదనీ ॥నీ॥౨-పెరముపేభ్యు, An
iron plate or pan, కాంధురీభ్యు, A large jar.

అల్పజ్వరః-మణిః॥పు॥(వ) మణికమ్ ॥నీ॥ ౨-
కర్కరీ-అల్పా(నా) అల్ప-గలన్తికా॥నీ॥ 3-

గడిగిండివంటకుండ, A pitcher. పేభ్యు, A pot
పితరః॥పు॥-స్థాల్ప-ఉభా॥నీ॥౩-గడ్డమ్॥నీ॥ర-కుండ

కలశః॥పు॥-ఘటః॥పు॥-కుటః-నిః॥పు॥ ౪-
కడప పేభ్యు, A water pot.

శరావః ॥వృ॥-వర్షమానకః॥పు॥౨-మూచుడు
పేభ్యు, A lid,

ఋజీమమ్-పిప్లవచనమ్ ॥నీ॥౨-బూరెలమూ-
కుడు పేభ్యు, A seether or boiler.

కంసః॥వృ॥-పానభాజనమ్॥నీ॥౨-గిన్నె పేభ్యు,
కంచము, A goblet, a metallic vessel.

కుతూః(కృత్తిన్నేహ
పాతే))

(సైవాల్యా) కుతపః
(పుమాన్) ౬౦౦

(సర్వ మావవనం)
భాణ్డం పాతాన్ముతే
(చ) భాజనమ్ ॥

దర్విః కమ్మిః ఖజాకాచ
(స్యా) త్రర్దూర్దాక
హస్తః ౬౦౦
(అత్తీ) శాకం హరిత
కం శిగు)

(రవ్య తు వాడికా
కడమ్మ(శ్చ)కలమ్మ(శ్చ)
వేళనార ఉపన్మరః ॥

౬౦౨

తిన్త్రిడికం(చ) శుక్రం
(చ) వృక్షాస్తు

(మథ)వేల్లజమ్ శురీ
చంకోలకం కృష్ణమూ
షణం ధర్మవ త్తనమ్ ॥

జీరకోజరణోజాజీ
కణా

(కృష్ణేతుజీరకే) సు
మవీ కారవీ పృథ్వీ పృ
థుః కాలోపకుఞ్చికా ॥

కుతూః ॥నీ॥ ౧-కృత్తిన్నేహపాతే=చర్మము
తోజేసిం తైలపాతముచకు చేరు, పెద్దబిడ్డె.
A leather bottle for oil.

కుతుపః॥పు॥౧-అల్పానైవ = చిన్నసిద్ధిచేయ,
A small leather bottle.

భాణ్డమ్-పాతమ్ - అన్నమ్ - భాజనమ్ ॥నీ॥
౪-సర్వమ్=చమస్తమయిన, అశ్వనమ్=బోవస్తు
పునుంను ౪వోడవ మొదలయినవస్తువులచేళ్ళు,
A vessel. [A ladle or spoon.

దర్విః-కమ్మిః-ఖజాకానీ॥౩-తెద్దుచేళ్ళు, గరిటె
త్తర్దూ॥పు॥ దాకనాస్తక ॥పు॥౨-చట్టుకము
చేళ్ళు, కొమ్మకొద్దు, A wooden ladle.
శాకం॥పు॥హరితకమ్ ॥న-శిగు॥పు॥౩-కూర
చేళ్ళు, A potherb.

కడమ్మః-కలమ్మః॥పు॥౨-అన్యవాడికా = ఈ
కూర కాడచేళ్ళు, Stalk of a potherb.

వేళనారః(పా)వేళనారః-ఉపన్మరః॥పు॥౨-
ఇంగువ జీలకఱ్ఱ మొదలయిన సుఖాకాల చేళ్ళు,
A condiment, seasoning.

తిన్త్రిడికమ్ (పా) తిన్త్రిడిమ్-తిన్త్రిడిమ్-
శుక్రమ్-వృక్షాస్తుమ్ ॥నీ॥ ౩-చింతపండుచేళ్ళు,
The tamarind fruit.

వేల్లజమ్-శురీచమ్ (పా)శురీచమ్ - కోలకమ్-
కృష్ణమ్ - ఉషణమ్ (పా) ఉషణమ్ - ధర్మవత్త
నమ్ ॥నీ॥౬-మిరియాలచేళ్ళు, Pepper.

జీరకః-జరణః ॥పు॥-అజాజీ-కణా ॥నీ॥౪-జీల
కఱ్ఱచేళ్ళు, Cumin.

సుమవీ (పా) సుశవీ॥ కారవీ-పృథ్వీ-పృథుః-
కాలా - ఉపకుఞ్చికా॥నీ॥ ౬-నల్లజీలకఱ్ఱ చేళ్ళు
Nigella Indica.

అర్చకమ్ శబ్దభేరం
(స్వా దధ)

చ్యుతాచితున్నకమ్
కుస్తుంబుకుచధాన్యాక

(చధ) శుణ్ణీ మహా
మధమ్ ౬౦౫ (స్త్రీన

పుంసకయో) ర్విశం
నాగరం విశ్వభేషజమ్

అనకాలక సావీర కు
ల్యామాభిషు రూప (చ)

అనన్తి సోమధాన్యామ్
కుజ్జాలాని (చ) కాజ్జికే

నహస్రవేధిజతుకం కా
స్తికంహిజ్జు గాయతమ్

(తృతత్రీ) రవిపృథ్వీ
బాష్పికా కబరీపృథుః

నిశాభ్యా కాఞ్చనీ పీ
తా ధుర్నిరా వరవర్ణిని

(సాముద్రం యత్తు
లవణ) సుక్షీ బం వశిరం

(చ తత్) ।
సైన్దవో (౭ స్త్రీశీత

శివ మాణిబద్ధం (చ
సిన్ధుశే) ౬౦౬

రామకేబస్తకం

పాశ్యం బిడం (చక్ర
త కేద్వయమ్)

అర్చకమ్ శబ్దభేరమ్ ॥న॥ ౧- అల్లము పేళ్ళు,
Ginger.

చ్యుతాచితున్నకమ్-కుస్తుంబుకు- ధాన్యా
కమ్ ॥ ౬౦౫-కొత్తిమీరి పేళ్ళు, కొత్తిమిల్లి Coriander.

శుణ్ణీశీ-మహామధమ్ ॥ ౬౦౬- విశ్వమ్ ॥ ౬౦౭-
నాగరమ్ - విశ్వభేషజమ్ ॥న॥ ౫౭-సాంటిపేళ్ళు,

Dried ginger.

అనకాలకమ్-సావీరమ్-కుల్మామాభిషుణమ్ (ప)
కుల్మాషమ్-అభిషుణమ్-అనన్తిసోమమ్ - ధాన్యా

మ్-కుజ్జాలమ్-కాజ్జికమ్ (పా) కాజ్జికమ్ ॥న॥ ౬౧
కలి పేళ్ళు, కనుగునీళ్ళును, Sour gruel.

నహస్రవేధి-జతుకమ్-బాషి కమ్ (పా) బాష్టి
కమ్-కాజ్జికమ్-గాయతమ్ ॥ ౬౧౨-ఇ య, Asafoetida

కాకరీ-పృథ్వీ-బాష్పికా-కబరీ-పృథుః ॥న॥ ౬౧౩-
తత్పత్తీ=అయింగువ మార్చిని పేళ్ళు.

నిశాభ్యా-కాఞ్చనీ-పీతా-హరిదా - వరివర్ణి
నీ ॥న॥ ౫౭- వసుపు పేళ్ళు, Turmeric.

అక్షీబమ్-వశిరమ్ (పా) వసిరమ్ ॥న॥ ౧-సాము
ద్రమ్=సముద్రమునఁ బుట్టిన, యత్తులవణమ్=ఏ

యువ్వు గలదో, తత్=నాని పేళ్ళు, Sea salt.

సైన్దవః ॥ ౬౦౭- శీతశివమ్ (పా) సితశివమ్-నూ
ణిబద్ధమ్ (పా) నూణిబద్ధమ్-సిన్ధుకమ్ ॥న॥ ౮ సైంధవ

లవణము పేళ్ళు, Rock salt.

రామకమ్ - బస్తకమ్ ॥న॥ ౧-శాంభరి దేశము
నందు గను యను గనిలోఁ బుట్టిన యువ్వు పేళ్ళు,

చౌటాపుని కొందఱందురు.

పాశ్యమ్-బిడమ్ ॥న॥, ద్వయమ్=ఈ ౨ ను,
కృతే=అంటువ్వు పేళ్ళు, Fictitious salt.

సావర్ప లేక్షరుచ శే
తెలకం (తత్రమేచ శే)॥
మత్స్యణ్డీ ఛాణిశం (ఖ
ణ్డవికారా)

శర్కరా సితా
కూర్పికా (క్షీరవికృ
తిస్సాన్త) రసాలాతు
మార్జితా॥ ౬౨౧॥

(స్వా) త్రేమనం (తు)
నిష్ఠానం
(తి)లిజ్జావాసితావ
ధేః)

శూలాకృతం భటి
ర్యం (చ) శూల్య

ముఖ్యం (తు) పైతరమ్ ॥
౬౨౨॥

ప్రణీత మువనంప
న్నం
ప్రశస్తం (స్వాత్మ
సంస్కృతమ్)

(స్వా)త్పిచ్ఛిలం (తు)
విజలం

సావర్పలమ్ - లక్షమ్ - సుఖమ్ ॥న॥ 3 - సావర్ప
లనణ హను సువృషేభ్యు, సావర్పలవిజలము చేరు.
తెలకమ్ ॥న॥ ౧ - మేచ శే = వల్లనై, తత్ర = ఆ
మత్స్యణ్డీ (చ) మత్స్యణ్డీ సీ - ఛాణిశమ్ ॥౫॥
ఈ అను, ఖణ్డవికారా = కిర్కరావికారములు,
ముతకయగునట్లుగాఁ జిన వెఱకుపాఁగని, మత్స్యణ్డీ.
Granulated sugar. లభ్యం : ముగాఁగఁచినపాఁగని,
ఛాణిశము, Inspissated juice of sugar cane.

శర్కరా-సితా ॥సీ॥ ౨ - పంచదార, Sugar.
కూర్పికా ॥సీ॥ ౧, క్షీరవికృతిః = జన్ను చేరు,
Inspissated milk. రసాలా - మార్జితా ॥సీ॥ ౨
సిగరి పేళ్ళు, Curds with sugar & spices. దధి శర్క
రామరీచాఁకృత మైత్రేవ్యాము పేళ్ళుకొందఱు.
త్రేమనం-నిష్ఠానమ్ ॥న॥ ౨-మజ్జికారు,
ఊరుఁబండి, sauce or condiment.

శూలాకృత శబ్దము మొదలు వాసితశబ్దము
వఱకు ముందు చెప్పఁగల శబ్దములు ॥తి॥

శూలాకృతమ్ - భటితమ్ - శూల్యమ్ ॥తి॥ 3
కఱకుట్టుపేళ్లు. ఇనువక త్తిని కట్టి పక్వముచేయఁ
బడునది, Roasted on a spit.

ముఖ్యమ్ - పైతరమ్ ॥తి॥ ౨ - కుండలో పండినపిండి
మొదలయిన దానిపేళ్ళు, Boiled in a cauldron.
ప్రణీతమ్ - ఉపనంపన్నమ్ ॥తి॥ ౨ - పాకముచేతను
రసముచేతను సమగ్రమైన శాకాదులు, Dressed
ప్రశస్తమ్ (పా) ప్రయస్తమ్ - సుసంస్కృత
మ్ ॥తి॥ ౨ - ఇంగువ జీలకఱ్ఱ మొదలయినవి చేర్చి
తిరుగఁజూసిన పదార్థము చేరు, Seasoned.

పిచ్ఛిలమ్ - విజలమ్ ॥తి॥ ౨ - మిఁగడగట్టిన
దానిపేళ్ళు, Greasy, moist, slimy,

సంస్కృష్టం శోధితం
(సమే) ॥ ౨౦ ॥

చిక్కణం మన్మథం
స్నిగ్ధం

(కుశ్య) భావితహానితే
అవశ్యం పాలి కభ్యా
హే

లాజ్యం పుంభూమ్
చాక్షతా ॥ ౨౧ ॥

వృథుః (స్నిగ్ధ) చ్చ
పిటకో

ధానా (భృష్టయవే
ప్రియమ్) ।

పూపోఽపూపః పిష్టక
(స్నాన్యత్) కరమ్భా
దధిన క్తవః ॥ ౨౨ ॥

భిన్నా (ప్రి) భ క్తమ
నో ఽన్న మోదనో
(౨ప్రి) దీదివిః

భిన్నటా దగ్ధికా
(సర్వరసా గే) మ్మణ్డ
మప్రియమ్ ॥ ౨౩ ॥
మాసరాచామ నిసా
వా (మణ్డే భ క్తనముద్య
వే) ।

యవాగూ రుష్టికా శా
ణావి లేకీ లంలాచనా ॥

సంస్కృష్టమ్-శోధితమ్ ॥ ౨ ॥ - గాలించిన
దానివేళ్ళు, రాలు లేక యేతినది, Strained.

చిక్కణమ్-మన్మథమ్-స్నిగ్ధమ్ ॥ ౩ ॥ - మసిమి
గలదానివేళ్ళు-సగ్ధమిది, నట్టుమును, Unctuous,
oily, smooth. [౨స్తుపువేళ్ళు, Scented.

భావితమ్-వానితమ్ ॥ ౪ ॥ - వానించబడిన
అవశ్యమ్ ॥ ౫ ॥ - పాలి-అభ్యాసః ॥ ౬ ॥ - గుగ్గిళ్ళ
వేళ్ళు, Food half dressed.

లాజ్యం:- పేలాలవేరు. Fried grain. అక్ష
తా:- అక్షతంపేరు. ఈ ౨ ను ॥ ౨ ॥ లాజ్యశబ్ద
మున్నీ, పి:- అక్షతశబ్దము ॥ ౩, పిముం గలదు
వృథుః:- దపిటకః ॥ ౪ ॥ ౧ - అములవేళ్ళు,
Rice flattened.

ధానాః:- సీ ॥ ౧ - భృష్టయవే - బూరుగువేరు,
Fried barley or rice. [వేళ్ళు, A cake,

పూపః-అపూపః-పిష్టకః ॥ ౨ ॥ ౩ - పిండిసంకట
కనమ్మః ॥ ౪ ॥ ౧ - దధినక్తవః = పెరుగుగలిపిన
వేళ్ళు, పిండివేరు, Cake mixed with curds.

భిన్నా:- సీ ॥ - భక్తమ్-అస్థాన్ ॥ అన్నమ్:- సీ ॥ - ఓడ
నమ్మ ॥ దీదివిః ॥ ౨ ॥ - వంటకమువేళ్ళు, Boiled
rice [వేళ్ళు, Boiled rice scorched.

భిన్నటా-దగ్ధికా ॥ సీ ॥ ౧ - మాడినవంటకము
మణ్డమ్ ॥ ౨ ॥ ౧ - సర్వం సాగే = నయ్యనూ న
మొదలైన యన్నిరసములపై తేటవేరు, Scum.
మాసరః - ఆచామః - నిసా ॥ ౩ ॥ ౩ - భక్త
సముద్యవే = అన్నము వండఁగా వార్చిన, మణ్డే =
గంజివేళ్ళు, Scum of boiled rice. ॥

యవాగూ-రుష్టికా-హాణా-విలేకీ-తరలా
నీ ॥ ౫ - కాపుగంజివేళ్ళు. Rice gruel.

మక్షణాభ్యంతరే
అగ్రపరస్తుతితాదనః
గవ్యం (తిమిషవాం
నర్వం)

గోవిద్గోమయః (ఈ
స్త్రీ కూమ్)
(తత్త్వమగ్రం) శరీరే
(ఽస్త్రీ) దుగ్ధం క్షీరం
వయస్యమమ్ || ౨౨ ||

వయస్య (మాజ్య ద
ధ్యాది)
ద్రవ్యం (దధిమసేత
రత్)

ఘృత మాజ్యం హవి
స్సర్పిః
నవనీతం నవోద్ధృ
తమ్ || ౨౩ ||

(తత్త్వ) హైయజ్ఞవీనం
(యోగో హ్యోగోదో
హోద్ధృతం ఘృతమ్)

దణ్డాహతం కాలశేయ
మరిష్ట (మసి) గోరసః

త్రకం హ్యుదశ్విన్న
29

మక్షణమ్-అభ్యంతరమ్ ||న|| ౨ - తైలము,
తలంటు, కృపరః||పు||=శుభ్రముకలసిపయన్నము.
గవ్యమ్ ||తి|| ౧-గవామ్ = గోవులయొక్క,
నవ్యమ్=సాలు పెరుగు మొదలయినవానికిని, అవ
యవములకును చేరు, Belonging to a cow.

గోవిత్ గోమయమ్ ||పు|| ౨ - ఆవు చేత
చేర్చు, Cow-dung. [చేరు, Dry cow-dung,
శరీరే||పు|| ౧-శుష్కంతత్ = ఎండినయావుచేత
దుగ్ధమ్-క్షీరమ్-వయః||న|| ౩-సాలు, Milk

వయస్యమ్||న|| ౧- ఆజ్యదధ్యాది=నెయ్యి పె
రుగు వెన్న మొదలైనవి, Prepared from milk.
ద్రవ్యమ్||న|| ౧-పెరుగులో నడుగు పెరుగు,
నడిపెరుగు, మీడిపెరుగులకు, ద్రవము, ఘన
ము, శరము అని పేర్లు; అందులో, ఘనేతరత్ = ఘన
ముదక్క-దక్కినద్రవము శరము అను పెరుగు
ద్రవ్య మనబడును, Thin or diluted curds.

ఘృతమ్-ఆజ్యమ్-హవిః||న||-సర్పిః||న||, న ||ర-
నేతి చేర్చు, Ghee clarified butter.
నవనీతమ్-నవోద్ధృతమ్ ||న|| ౨ - వెన్న చేర్చు,
Fresh butter.

హ్యోగోదోహోద్ధృతమ్-హ్యః=అలిసాటి,
గో=ఆవుయొక్క, దోహ=పాలవలన, ఉద్ధృతమ్=
పుట్టిన, ఘృతమ్=నెయ్యిగాని వెన్నగాని, యత్ =
ఎ. . . లదో, తత్=ఆది, హైయజ్ఞవీనమ్ ||న|| ౧-హై
యజ్ఞవీ, మనబడును, Butter of yesterday's milk

దణ్డాహతమ్-కాలశేయమ్-అరిష్టమ్ ||న|| -గో
రసః||పు|| ౨-మజ్జగమాత్రము, Butter-milk.

త్రమ్-ఉదశ్విత్-మథితమ్ ||న || ౩-ను-నరు

ధితం (పాదామ్బుష్టాం
బు నిర్జలమ్)।

(మణ్డం దధిభవం) మ
స్త్రి

పీయూషో (అభినవం
వంశం)।

మా బుభుక్షా
త్స

త్త కబలః (పు
ష్పం)

సపీఠః (ప్రీ) పానం
సగ్ధిః (ప్రీ) సహ భోజ
మ్।

ఉదన్యా (తి) పిపాసా
త్పత్స్య

జగ్ధిస్త్రుభోజనమ్ ।
శేమనం లేవ ఆహారో
నిఘనో న్యాద(ఇత్యపి)।
సాహిత్యం తర్పణం
త్పప్తి

ఫేలా (భుక్తనము జీ
తమ్)।

కామం ప్రకామం ప
ర్యాప్తం నికా మేష్టం

నగా, పాదామ్బుష్టాం=పాలుగ వ పాలునీళ్లుగలసిన మజ్జ
గకును, అర్థామ్బుష్టాం=నగమునీళ్లుగలసిన మజ్జగకును
నిర్జలమ్=నీళ్లు గలియని మజ్జగకును పేళ్లు.

మస్త్రీనా ౧-దధిభవమ్=పెరుగువలన బుట్టిన
మణ్డమ్=పురక పేరు, పెరుగునూడి తేట. మిఠ
గడి యని కొందఱు, Whey of curds.

పీయూషఃపు ౧ అభినవమ్=నూతనమయిన,
వయః=పాలు, సంగానీవిన యేడుదినములలోని
యాపుపాలు పేరు, జన్ను పాలు.

అశనయా - బుభుక్షా - త్సత్ ॥ ౧ ॥ ౩ -
అశలిపేళ్లు, Hunger.

[గానః-కబలఃపు ౧-శడీపేళ్లు, A mouthful,
[తేయట పేరు. Drinking together.

సపీఠః ॥ ౧ ॥-మంజు పానమ్ ॥ ౧ ॥ ౨-కూడి పానము
సగ్ధిః (ప్రీ) ॥ ౧ ॥-సహ భోజనమ్ ॥ ౧ ॥ ౨-పాత్తు
నగాన యుః బంతినిగాన కుడుచుటకు పేరు,
Eating together.

ఉదన్యా-పిపాసా-త్పత్స్య ॥ ౧ ॥ ౩-తర్పః ॥ ౧ ॥ ౪-
దప్పి పేళ్లు, Thirst.

జగ్ధిస్త్రుభోజనమ్-శేమనమ్ ॥ ౧ ॥-లేవః (పా)
లేహః-ఆహారః-నిఘనః (పా) నిఘనః-న్యాదః ॥
పు ౨-భోజనము పేళ్లు, Food: meal.

సాహిత్యమ్-తర్పణమ్ ॥ ౧ ॥-త్పప్తిః ॥ ౩ ॥-తనివి
పేళ్లు, Satiety.

ఫేలా ॥ ౧ ॥ ౧ - భుక్తనము జీతమ్=భోజనము
వలన విడువబడినది, భోజనము చేయగా మిగిలిన
యెంగలి, Orts, leavings of a meal.

కామమ్-ప్రకామమ్-పర్యాప్తమ్-నికామమ్-
ఇష్టమ్-అభేషితమ్ ॥ అవ్య ॥ ఈలను యభేషమైన

యభేషితమ్॥ ౩౩౪॥
To the heart's content
గోపేనోపాలగోసంఖ్య
గోధు గాభీర వల్లవాః
(గోమహిష్యాకింఠం)
పాదబద్ధనం

(ద్వా రవీశ్వరే)గో
మాన్ గోమీ
గోకులం (శు) గోధనం
(స్వాధ్వం వ్ర)జే॥
(తి)హ్య)శితజ్జవీనం
(తద్గావో యత్రా
శితాః పురా॥ ౩౩౬॥
Where cattle have
dwelt.

ఉత్తాభద్రో బలీ
వర్ష ఋషభో వృషభో
వృషః॥ అనద్వాన్ సౌం
భయో గాః
(ఉత్తాం సంహతి)
రాక్షమ్॥ ౩౩౭॥

గవ్యాగోత్రా(గవాం)
(నత్సధేన్వో) ర్వాత్సక
ధైనుకే॥

దానిపేళ్ళు, కడమశబ్దములుతట మగాకి)యూనికే
వదముఃశ్రమక ॥౩౪॥ Sufficiently, enough-
గోః-గోః-గోసంఖ్యః-గోధుక్ ॥హా॥ ౩౪
రః-వల్లః॥పు॥౬-గొల్లదానిపేళ్ళు, Herd of
పాదబద్ధమ్॥౭-గోమహిష్యాకింఠం=పాదముల
ఎనుముల మొదలయినవసులపేను. ఇచోపాద
వం ధనంఅనిపాతము గలను, Stock of
గోమాన్ తత్॥ గోమీన్॥౬౭౭-గోమీన్=
ఆవులకుః౭ ర్మయనదానిపేళ్ళు, Owner of
గోకులమ్. గోధనమ్ ॥౩౮॥ ౨-గవామ్-ఆవుల
యొక్క, ప్రజే=చందపేళ్ళు, A cow-pen.
ఆశితజ్జవీమ్ ॥౩౯॥పురా=మున్ను, గావః=
ఆవులు, యత్ర=ఎచ్చట, ఆశితాః=మేవబడినవో,
తత్=ఆచోటికి కేరు, Formerly grazed by cattle.
“తి)హ్య)శితజ్జవీనం తద్గావో యతోపిదాః
పురా” అను పాతమునందు ఆశితజ్జవీనమ్ ॥౪౦॥-
పూర్వ మాపు లున్న స్థలముపేరు.

ఉత్తా॥న్ ॥భద్రః-బలీవర్షః-ఋషభః-వృషభః-
వృషః॥ అనద్వాన్ ॥హా॥ సౌంభయః-గాః॥౬౮॥
పు॥ ౯-ఎద్దు పేళ్ళు, A bull or ox.

బౌక్షమ్॥౯౭॥-ఉత్తామ్ = ఎద్దు యొక్క,
సంహతిః=సమూహము పేరు, A herd of oxen.

గవ్యా-గోత్రాః॥సీ॥౨-గవామ్=ఆవుల గుంపు
పేళ్ళు, A herd of kine.

వాత్సమ్॥౩॥ A herd of calves. ధైనుకమ్॥
౩॥= A herd of milch-cows. ఈ ౨ ను నిర్దేశనగా
నత్సధేన్వోః=మాడలనమూహముఃనకును. తేనెతి
యావుల సమూహమునకును పేళ్ళు.

(ఉత్తా మహా) స్త
హోక్ష (స్వాత్)
వృద్ధోక్ష (స్తు) జరద్ధవః
(ఉత్పన్న ఉత్తా) జా
తోక్షః

(సద్యోజాత స్తు)
తర్జకః
శక్యత్కరి (స్తు) వత్స
(స్వాత్)

దమ్యవత్సతరా స)
మా) ౬౩౯

ఆర్షభ్యః (షణ్ణ తా యో
గ్యః)

వణ్ణో గోపతిరిబ్ధరః ।

(స్కన్ధవదేశోఽన్య)
వహః

సాసా (తు) గలకమ్బ
లః ౬౪౦

(స్వా) న్న స్తిత (స్తు) న
స్యోతః

ప్రవృవా ద్యుగ పార్శ్వ
గః

(యుగాదీనాం తు
వోధారో) యుగ్యపాన
జ్య శాకటః ౬౪౧

(ఖన త్యనేనతద్యో
ధాఽ స్యేదం) హలిక

మహోక్షః ౬౪౧- మహాన్ = గొప్పదైన,
ఉక్షః=ఎద్దు, A large bull or ox. [An old bull.

వృద్ధోక్షః- జరద్ధవః ౬౪౨- ముదిసినయెద్దు,
జాతోక్షః ౬౪౩- ఉత్పన్న ఉత్తా=మోయు
వయస్సుగలిగి చిక్కి-పోని కోడెపేరు, A bullock.

తర్జకః ౬౪౪- సద్యఃజాతః = అపుడు పుట్టిన
దూడపేరు, A new-born calf.

శక్యత్కరిః-వత్సః ౬౪౫- ఏడాదిలోని దూడ
పేరు, A calf.

దమ్యః-వత్సతరః ౬౪౬- మోయను, దున్నను
పనుపఱుపచగినవయస్సుగల కోడెపేళ్లు, A steer.

ఆర్షభ్యః ౬౪౭- షణ్ణ తా యోగ్యః=ఆఁబోతగు
టకుఁ దగిన కోడెపేరు, A steer fit to be set free.

వణ్ణః-గోపదః-ఇల్లర్పరః ౬౪౮- ఆఁబోతుపేళ్లు,
A bull at liberty

వహః ౬౪౯- అన్యః=ఈయెద్దుయొక్క, స్కన్ధ
ప) దేశః=మూఁపుపేరు, A bull's shoulder.

సాసా ౬౫౦- గలకమ్బలః ౬౫౧- గలగడోలు,
A bull's dew-lap.

న స్తితః-నస్యోతః ౬౫౨- ముక్కుతా)డుగట్టిన
యెద్దుపేళ్లు, An ox with a rein through his nose.

ప్రవృవాట్ హోయుగ పార్శ్వగః ౬౫౩- కాడి
మోయు నెద్దులదాపున పనుపఱుటకుఁ గట్టిన
యెద్దుపేళ్లు. Young cattle in training.

యుగ్యః- పా)నజ్యః- శాకటః ౬౫౪- ఈ ౩ను
యుగాదీనామ్ వోధారః=వరుసగా కాడిమోయు
నెద్దులకును, రెండవ కాడి మోయు నెద్దులకును,
బండి నీడ్చు నెద్దులకు పేళ్లు.

హలికః ౬౫౫- సైరికః ౬౫౬- ఈ ౨ను, అనేన-ఈనాఁ
గేటిచేత, యః ఖనతి=ఎవఁడు దున్ను చున్నాఁడో

సైరికా ।

Belonging to a plough

ధూర్వహే ధుర్వ
ధారేయ ధురీణా (స్వ)
ధుర్వస్థరాః॥ ౩౨౨॥

(ఉభా) వేకధురీణైక
ధురావే కధురావహే ।

(నతు)నర్వధురీణో
(యోభద్రస్సర్వధురా
వహః)॥ ౩౨౩॥

మాహేయీ సారథే
యీ గౌరుసా మా
తాచ శృజ్ఞీ । అరున్య
ఘ్నైరౌహీణీ (స్యా)
(దుత్తమా గోఘ)

నైచిక్కి॥

వర్ణాదిభదా త్సంజ్ఞా
స్యై శబలీ ధవలా
దయః) ।

ద్విహేయనీద్వివర్ణా
(గౌః)

ఏకాబ్దా త్వేకహేయ
నీ॥ ౩౨౪॥

చతురబ్దా చతుర్హేయ

వానికిని, తద్వోధా యః=వానిమోయువానికిని,
అన్యథానమ్=ఈనాఁగేటి సంబంధమును చానికి
చేళ్ళు, A plough-man: a plough-cattle.

ధూర్వహః-ధుర్వ-ధౌ రేయః-ధురీణః-ధుర్
న్ధరః॥పు॥౨- బండినాఁగేలు మొదలైన భారము
వహించు ఎద్దు మొదలైనది, A beast of burden.

ఏకధురీణః- ఏకధుర-ఏకధురావహః॥పు॥౩-
బండినాఁగేలు మొదలైన భారములలోనొక్క భార
మానే మోయునది, Cattle for special burden.

నర్వధురీణః॥పు॥౧-బండినాఁగేలు మొదలైన
నకలభారమును వహించు వృషభము పేరు,
Cattle for any carriage.

మాహేయీ- సారథేయీ- గౌః॥బి॥-ఉసా)-
మాతా॥బు॥-శృజ్ఞీ-అర్జునీ-అఘ్నై- రౌహీణీ
౮-అవుచేళ్ళు, A cow.

నైచిక్కి॥నీ॥ ౧-గోఘ=అవులలో, ఉత్తమా=
ఉత్తమమయిన యావుపేరు, An excellent cow.

వర్ణాదిభదాత్=వర్ణములు ప్రమాణములు
అకారములు మొదలైనవాని భేదమువలన అవు
లకు, శబలీధవలాదయః=శబలీ(Spotted), ధవలా
(White) వామనీ (Short) వక్రశృజ్ఞా (With crook-
ed horns) మొదలైన సంజ్ఞాః=చేళ్లు, న్యుః=అగును

ద్విహేయనీ-ద్వివర్ణానీ॥ ౨-రెండేండ్లవయస్సు
గల యావుపేళ్ళు, A heifer two years old.

ఏకాబ్దా-ఏకహేయనీ॥నీ॥ ౧-ఏడాదివయస్సు
గల యావుపేళ్ళు, —one year old.

చతురబ్దా-చతుర్హేయనీ॥నీ॥ ౪-నాలుగేండ్ల
వయసు గల యావుపేళ్ళు, —four years old.

(త్ర్యేణ) త్ర్యేణా
త్రిమాసుకే॥

త్ర్యేణా-త్రయోమాసుకే॥ १-అయోజేండ్లవ మున్న
గలదావు. three years old.

అభా వన్యాః
అభావన్యా (తు) నివన్
రభా(2వ)

[A barren cow.
అభా = వన్యా ॥ १-అ-గొడ్డుదావు పేళ్ళు,
అభాతోకా-వన్యాభా॥ १-దైవికముగనీచుకొని
పోయినదావు. A cow miscarrying by accident.

వర్జిత ॥ ౬౮౬॥ (అ
కాంత్రా వృక్షభావ)
వేదాద్భివృక్షాని॥

వర్జిత ॥ ౧ (వేదయై) వృక్షభావ = అభోకుడే,
అకాంత్రా = వెంటాడబడినదావు A cow in heat.
వేదాత్ ॥ ౧॥ గర్భవహుని॥ १-అ-అభోతు
సాహాయ నిచుకొన్నదావు. A cow miscarry-
ing from unseasonable union with the bull.

(కాల్యా) వవర్యా(ప)
జనే)

ఉపర్యా॥ ౧-వృజనే = వధమాగర్భమునందు
కాల్యా = పాక్షియిన ముంకలముగలిగిన
దావు. A cow fit for the bull.

వప్తహీ (బాలగర్భి
ణీ) ౬౮౭॥

వప్తహీ (పా)వప్తహీ ॥ ౧-బాలగర్భిణీ =
బాల్యమునందేతొలిచూలుగలవడ్డ పేరు. A preg-
nant heifer: a cow with calf for the first time.

(వ్యా)దచణ్ణీతు సుకరా

అచణ్ణీ - సుకరా ॥ ౧-సాధువయినదావు
పేళ్ళు. A tractable cow.

బహుసూతిః వరేష్టు
కా॥

బహుసూతిః-వరేష్టుకా ॥ ౧-పెక్కు ఈత
లీనివదావు. A cow bearing many calves.

చిన్మాతా బమ్మయణీ

చిన్మాతా-బమ్మయణీ ॥ ౧-తటిపిదావు
పేళ్ళు. A cow whose calf is full grown.

ధేను (సన్యా)న్నవనూ
తికా॥ ౬౮౮॥

ధేనుః-వననూతికా ॥ ౧-లేగటిదావు పేళ్ళు,
A cow recently calved.

సుప్రతా సుఖవన్దో
హ్యో

సుప్రతా-సుఖవన్దోహ్యో ॥ ౧-సులభముగా
పితుకనిచ్చుదావు పేళ్ళు. A cow easily milked.

వీనోద్ధీ పీపరస్తసి॥

వీనోద్ధీ-పీపరస్తసి ॥ ౧-పెద్దపాదుగుగల
దావు పేళ్ళు. A cow with a large udder.

దోగక్షీరా దోగ్గ

దోగక్షీరా-దోగ్గదూహా ॥ ౧-ఇద్దము

దుఘా

ధేనుష్యా(బద్ధకేసితా) ౬౪౯౧

సమాం.మినా(సా
యైవ ప్రతివర్షం ప్రమా
యతే).

ఉధ (స్తుక్తిబ)నూపీనం
(సమా)శివః క్షీలకా ౬౪౯౦

(సపుంసి)దామసద్దానం

వశురజ్ఞ (స్తు) దామసి

వైశాఖమన మనా
న మనానోమనదణ్డకే
కుటరో దణ్డవిమ్మ

మౌఢ
మననే గర్గరీ(సమే)
ఉష్ట్రేక్రమేలకమయ
మహాక్షా

కరభ (శ్మిశుః) ౬౪౯౨
(కరభాస్మ్య)శ్మిశ్మ
లకా (దారవైః తాద
బద్ధనైః)

అజా ఛాగీ
తుభ చ్చాగ బన్ద
చ్ఛగలకా అజే ౬౪౯౩
షేఢోరభోరణోర్ణా

పాలుపితికని యాపుపేళ్ళు.

ధేనుష్యాసీగ-బద్ధకే = కుచువలో, స్థితా =
ఉన్న యాపుపేరు, A cow pledged.

సమాంసమినాసీగ-యైవ=వయాపు, ప్రతి
వర్షమ్=వతసంవత్సరమును ప్రమాయతే=కుచు
చున్నదో, న=అ యాపుపేరు, A cow calving
every year.

[Udder,

ఉధః స్-అపీమ్ ౬౪౯౧-పూకుపేళ్ళు,
శివకః-క్షీలకః ౬౪౯౦-విశులగట్టు గూటము
పేళ్ళు, A pillar for tying cattle.

దామన్, స్మ-సద్దానమ్ ౬౪౯౦-తలుగుపేళ్ళు.
తాద, A rope of cord.

వశురజ్ఞః-దామసి (పా) అర్థం సేవ-అవలం
గట్టుదామన, A foot rope for cattle.

వైశాఖః-ఉష్ట్రః-మనానః-మనాః ౬౪౯౧-బద్ధన
ణ్డకే ౬౪౯౨-కపిష్ఠము, A churning stick.

కుటరః (పా) కుటరః-దణ్డవిమ్మ-మౌఢః ౬౪౯౩
తరికంబము పేళ్ళు, [A churnig vessel.

మననీ-గర్గరీసీగ-పెరుగుద్రచ్చుః-దవపేళ్ళు,
ఉష్ట్రే-క్రమేలకః-మయః-మహాజ్ఞ ౬౪౯౪
ఒంటెపేళ్ళు, A camel.

[A young camel.

కరభః ౬౪౯౨-శిశుః = ఒంటెపిల్లపేరు,
శ్మిశ్మలకా ౬౪౯౩-దారవైః = మూనితోడ
సిన, తాదబద్ధనైః=కాళ్ళబందములతోఁ గూడిన,
కరభాః=ఒంటెపిల్లలపేరు.

అజా-ఛాగీసీగ-మేకపేళ్ళు, A she-goat.

తుభ-ఛాగః-బన్దః-ఛగలకః-అజే ౬౪౯౩
గ-మేకపాతుపేళ్ళు, A he-goat.

షేఢోర-ఉరణోర-ఉరణః-ఉర్ణాయుః-

(క)యే ప్రసారితం
కర్తవ్యం కేయం (కే)
తవ్యమాత్రకే । వికే
యం పణితవ్యం (చ) ప
ణ్యం (క)య్యాదయ
ప్రేమ)॥ ౬౭౯॥

(క్షీణే) సత్యావనా
సత్యంకార స్పృత్యాకృ
తిః (స్త్రియామ్) ।

వివణో వికీయ
సంఖ్యాసంఖ్యేయే
ష్వాదశత్రిమ)॥ ౬౮౦॥

(వింశత్యాద్యా స
దైక త్వే సూర్యా సం
ఖ్యేయ సంఖ్యయోః ।

(సంఖ్యాధేద్విబహు
త్వేస్తా)

కర్తవ్యమ్॥ ౧-క)యే=కొనుటకు, ప్రసారిత
మ్=పచించబడిన వస్తువులేదు, ముగిగలో బెట్టి
పది Exposed for sale. కేయమ్॥౧- కే)తవ్య
మాత్రకే=కొనుటకు బచించబడని కొనచగిన
వస్తుమాత్రమేదు లేదు, Purchasable. వికే)
యమ్-పణితవ్యమ్=పణ్యమ్॥ ౩అమ్మడగినవస్తువు
లేళ్ళు, Saleable. కర్తవ్యాయః తి)మ=కర్తవ్య
శబ్దము మొదలగు గల యెదురు॥ తి)॥

సత్యావమ్ ॥౧॥-సత్యంకారఃపు॥-సత్యాకృ
తిః ॥సీ॥౩-ఒక వస్తువున మైనదిగానికొనెదనదిగాని
సత్యముగా వెళ్ళనాడుట లేళ్ళు, సంచరము,
Ratification of a bargain.

వివణః-వికీయః॥పు॥౨-అమ్ముటలేళ్ళు, Sale.
సంఖ్యాః=ఏ శబ్దము మొదలయిన సంఖ్యావా
చకశబ్దములు, ఆదశ=అష్టాదశశబ్దమువఱకు, సం
ఖ్యేయేషు=లెక్క పెట్టబడినవస్తువులయందుప
డుచును. అవియన్నియు॥తి॥ఉదాహరణము, ఏకఃపు
రుషః-ఏకాస్త్రీ-ఏకంకులమ్ - అష్టాదశపురుషాః-
అష్టాదశస్త్రీయః-అష్టాదశకులాని, మొదలైనవి.

వింశత్యాద్యాః=ఏకోనవింశతిశబ్దము మొదల
యిన, సర్వాః=తక్కినసంఖ్యావాచకశబ్దములన్ని
యు, సంఖ్యేయసంఖ్యయోః = లెక్క పెట్టబడిన
వస్తువునందును లెక్కయందును వర్తించును, సూర్యా
= ఎల్లప్పుడును, ఏక త్వే-ఏకవచసంఖ్యయైయుండు
ను. ఉదాహరణము, వింశతిర్గావః-౧౦వాంవింశతి.

ఆ వింశత్యాదులు, సంఖ్యాధేసతి= మఱియొక
సంఖ్యావాచకార్థము లగుచుండగా, ద్విబహు
త్వే=ద్వివచనము బహువచనములందు నగును.
౩॥ ౧౦వాం ద్వేవింశతి. ౧౦వాం తిసో)వింశతయః.

(తాను చానవ తేః
ప్రియః)॥ ౬౬౦॥

(పక్షేశ్వతసహస్ర)
దిక్రమా ద్దశగుణోత్త
రమ్) ।

పౌతివందు)వయంపా
య్య (మితి మానార్థః
త్రయమ్॥ ౬౬౧॥
Measura.

మానం తులాజులి
ప్రస్థే

(గుఱ్ఱావఞ్చ)౬ద్య
మావకః ।

(తేషోడశా)క్షః కర్షో
(౭ప్రీ)
పలం (కర్ష చతుష్ట
యమ్)॥ ౬౬౩॥
సువర్ణ బిస్తా (హే

తాను=అవింశ త్యాదులయందు, ఆ నవ తేః=నవతిశబ్దవర్ణ్యంతము, అనగా వింశతి త్రింశచ్ఛ త్వరింశత్పంచాశతప్రతిపదత్యశీతిసవతి శబ్దములు, ప్రీయః = ప్రీతింగములు. వింశత్యాపురుషైః, వింశ త్యాప్రీభిః, వింశ త్యాకులైః-అని॥ఉ॥

పక్షే=పది మొదలుకొని పరార్థము వరకు, దశగుణోత్తరమ్=పదింటగుణించిన లెక్కలు, క్రమాత్=వరుసగా, శతసహస్రాది=శతముసహస్ర)ము మొదలైన సంఖ్యతాను, పదిపదులు శతము, వశతములు సహస్ర) మని యిట్లు హించునది.

పౌతివమ్-(పా) యౌతవమ్-దు)వయమ్-పా య్యమ్॥ (పా) నూయ్యం ॥౬॥ ఈ ౩ను, మానార్థః=మానశబ్దార్థము గలది. మానమనగా తూచుటకును, కొలుచుటకును సాధనములైన తులాజులి ప్రస్తాదులకు సామాన్యనామము.

మానమ్=ఆ మానము, తులాజులిప్రస్థే=తానుచేతను, అంగుళము మొదలయిన వానిచేతను, తూము మొదలయిన వానిచేతను మూడువిధములుగానుండును. దానికి క్రమముగా ఉన్మానము (by weight.) ప్రమాణము (Measure of length) పరిమాణము [Measure of capacity] అని పేర్లు.

ఆద్యమావకః ॥పు॥౧- (పెండిగాక తక్కిన) గుఱ్ఱావఞ్చ=పదుగురిగింజలయెత్తుగుఱ్ఱంబుగాఁగల మొదలయిన దానిపేరు, Equal in weight to five seeds of Abrus Precatorius.

అక్షః ॥పు॥౧౩౨॥పు॥ ౨-షోడశ=పదాదైన తే=ఆయాద్యమావకము ఎత్తుగలదాని పేర్లు. పలమ్॥౧-౧౩౨ చతుష్టయమ్ = నాలుగుకర్షములయెత్తు గలదానిపేరు.

సువర్ణ-బిస్తా-(పా)విస్తాః ॥పు॥ ౨-హేముః=

మోఽక్షే)

కురుబిస్త (స్తుతత్పలే)।

తులా (స్త్రియం
పలశతం)

భార(స్వాద్విశతి
స్థులః)॥ ౬౬౨॥

అచితో (దశభారా
స్థుః)

(కాటోభార)అచితః।

కార్తావణః కార్తిక
(స్వాత్)

(కార్తి కేతామ్రకే)పణః
(అస్త్రియా)మాథ

క ద్రోణా భారీ వా
హా నికృష్టః। కుడ

వః ప్రస్థ (ఇత్యాద్యాః
పరిమాణార్థకాః స్పృథ

క్)॥ ౬౬౬॥

(భాగస్థరీయః) పా
ద (స్వాత్)

అంశభాగా(తు)వట్టకః।

ద్రవ్యం విత్తం స్వాధ
కేయం రిక్త మృగం ధ

నం వసు ॥౬౬౭॥ హిర
ణ్యం ద్రవిణం ద్యున్న

బంగారముయొక్క, అక్షే=అక్షమెత్తు.

కురుబిస్తః(పా)కురువిస్తఃపుం-తత్పలే=ఆ పల
మెత్తు బంగారు చేరు.

తులాస్త్రీం- పలశతమ్=నూలుపలా యెత్తు
గలదాని చేరు.

భారః(ప)భరఃపుం-వి శతి తులాః=ఇరువరి
నూలుయొత్తు గలదాని చేరు.

అచితఃపు(ప)పుం-నశ భారాః = పది భాగు
వుల చేరు. భారః=బరువు చేరు, A cartload

అచితఃపుం- శాశటః=బండిచేమోయదగిన
కార్తావణః-కార్తికపుం- (రెండుగురిగింజల

యెత్తు నెండి యొకమామకము, పదాఱుమామక
ము లొక కర్ణము, అట్టి కర్ణమెత్తువెండిచేజేయం

బడిన టంఃముద్ర పేర్పు [రాగిముద్ర చేరు.
పణఃపుం-కార్తి కే=కర మెత్తుగల, తామ్రకే=

అథఃపుం=తూము, ద్రోణఃపుం-నలుతుము
భారీస్త్రీం=పుట్టి; వాహఃపుం=ఇరువదిపుట్టు,

నికృష్టఃపుం=సోల. కుడవః (పా) కుడవః
పుం=మానిక. ప్రస్థఃపుం=నంచము, ఇత్యా

ద్యాః=ఇవి మొదలైనవియు, అదిపదము చేతమాన
ప్రవర్తికాదులను, స్పృథక్=వేర్వేరుగా, పరిమా

ణార్థకాః=పరిమాణవాచకములు, ఈ యాధికా
దలాయూజేశములకుం దగినట్లుసంజ్ఞలు గలిగినవి.

పాదఃపుం - తురీయః = (బి)దానియందు)
నాలప, భాగః=భాగము చేరు, A quarter.

అంశః-భాగః-నట్టఃపుం 3 పాలి చేర్లు, part, share,

ద్రవ్యమ్-విత్తమ్- స్వాధ కేయమ్-రిక్తమ్ -ము
క్తమ్-ధనమ్-వసు-హిరణ్యమ్-ద్రవిణమ్-ద్యున్న

మ్-పుం-అంశః-రాఃపుం- విధవఃపుం ౩ - ధనము
చేర్పు, Wealth, substance,

మర్కరై విభవా (అపి)
(స్వస్తి) తో-శ (శ్చ)
హిరణ్యం (చహేమహా)
స్వస్తి తాశ్చ తే)।

౬౬౮!

తాభ్యాం య దన్య
త్రిత్సు ప్యం

రూప్యం (తద్వయ
మాహతమ్)।

గారుత్మతం మరకత
మశ్మగర్భహరిన్మణిః।

శోణరత్నం లోహిత
కః పద్మరాగో (౭౪)

మాక్తికమ్ ముక్తా (౭
౪) విద్రుమః (పుంసీ) ప

వాలం (పున్నపున
కమ్)।

౬౭౦॥

రత్నం మణి (ద్వయో
రశ్మజాతో ముక్తాదికే
౭౫)।

స్వర్ణం సువర్ణం కనకం
హిరణ్యం హేమహాట
కమ్ తపనీయం శాతకు
మ్భం గాఙ్గేయం భర్మక
ర్పురమ్ । చామీకరం
జాతరూపం మహారజత
కాశ్చనే రుక్మం కార్త

కోశః (పా) కోమః॥ పు॥ - హిరణ్యమ్ ॥ న॥ ౭ - కృ
తాశ్చ తే = కరగినదియు సాముగాఁ జేయఁబడినది
యునగు కృతమును, గనియందఁబుట్టిన పొడియును
అకృతమునగు, హేమరూప్యే = బంగారును వెండి
యు. Wrought or unwrought gold or silver.

కుప్యమ్ ॥ న॥ ౧ - తాభ్యామ్ - ఆ వెండిబంగారము
లకంటె, యత్ అన్యత్ = ఇతరమయిన రాగికంను
మొదలయిన లోహము పేరు. Base metals.

రూప్యమ్ ॥ న॥ ౧ - ఆహతమ్ = ముద్ర వేయఁబడిన,
తద్వయమ్ = ఆ వెండిబంగారమును, Stamped coin.

గారుత్మతమ్ - మరకతమ్ ॥ న॥ - అశ్మగర్భః - హ
రిన్మణిః॥ పు॥ ర - నచ్చలపేర్లు, An emerald.

శోణరత్నమ్ ॥ న॥ - లోహితకః - పద్మరాగః॥ పు॥
3 - కంపులపేర్లు, A ruby. [పేర్లు, A pearl

మాక్తికమ్ ॥ న॥ - ముక్తా॥ సీ॥ ౨ - మొత్తెను
విద్రుమః॥ పు॥ - ప్రవాలమ్ ॥ క్ష॥ ౨ - పగడము,
Coral.

రత్నమ్ ॥ న॥ - మణిః॥ పు॥ - ఈ ౨ను, అశ్మజాతో =
శిలాజాతి లయిన మరక తాదులకును, ముక్తాది
కే ౭౫ చ = ముత్యమునకు పగడమునకును సామా
న్యముగా పేర్లు, A gem; a precious stone.

స్వర్ణమ్ సువర్ణమ్ - కనకమ్ - హిరణ్యమ్ - హే
మ॥ న॥ హాటకమ్ - తపనీయమ్ - శాతకుమ్భమ్ - గా
ఙ్గేయమ్ - భర్మకర్పురమ్ - చామీకరమ్ - జాత
రూపమ్ - మహారజతమ్ - కాశ్చనమ్ - రుక్మమ్ ।
కార్తస్యరమ్ - జామ్బూవదమ్ ॥ న॥ - అస్థావదః॥ పు॥
౧౮ - బంగారు పేర్లు, Gold.

సర్వం జాన్మునద మ
ప్రాపదో (౭-స్త్రి) గూం
(అలజ్జా-ర సువర్ణం
య) చ్ఛృణ్ణీకమి (త్య
దః) || ౬౨౩ ||

దుర్వర్ణం రజతం రూ
ప్యం ఖర్జురం శ్వేత
(మిశ్రపి) |

రీతిః (స్త్రి) గూం
రకూటో (న-స్త్రి) గూం
(మథ) తామ్రమ్ || సు
ల్బం మేచ్ఛముఖం వ్య
ప్తవరిష్టాదుమ్బ రాణిచ

లోహం (౭-స్త్రి)
శత్రుకం తీక్షణసిద్ధం కా
లాయసమ్ || ౬౨౪ ||

అశ్రుసాకో (౭-థ)
మణ్డూరం సింహాణ
(మసి తస్మై) |

(సర్వంచ తైజసం)
లోహం
Anything metallic.

(వికార స్వయంసః)
కుశీ || ౬౨౬ ||

క్షారః కాచో (౭-థ)
చవలో రస నూనత
(శ్చ) పారిదే
గవలం (మాహిషం

శృణ్ణీకమ్ || ౬౨౩ || ఇతి అసః = ఈశబ్ద గు, (అల
జ్జా-ర సువర్ణం = సామ్యుగాతేసిన బంగరము
పేరు, శృణ్ణీకమి = శ్చృణ్ణీకాహమును, Gold for
ornaments.

దుర్వర్ణమ్-రజతమ్-రూప్యమ్-ఖర్జురమ్ (పా)
ఖర్జుమ్-శ్వేతమ్ || ౬౨౪ || సెండిచేళ్ళు, Silver

రీతిః (పా) రీతిః || ౬౨౫ || అరకూటః || ౬౨౬ || ఇ-ఇ త్తడి
చేళ్ళు, Brass.

తామ్రమ్ - శుబ్ధమ్-మేచ్ఛముఖమ్-వ్య
ప్తమ్-వరిష్టమ్-ఉరుమ్బరమ్ (ప) బొదుమ్మరిమ్ ||
|| ౬౨౭ || రాగి చేళ్ళు, Copper.

లోహం || ౬౨౮ || శత్రుకమ్-తీక్షణమ్ - విణ్డూమ్ - కా
లాయసమ్ (పా) కృష్ణాయసమ్ - అయః || ౬౨౯ ||
అశ్రుసాకోః || ౬౩౦ || ఇరుము చేళ్ళు, Iron.

మణ్డూరమ్-సింహాణమ్ (పా) శిష్టాణమ్ || ౬౩౧ ||
అ-అ యునువచిల్బెను చేళ్ళు, Bust of iron.

లోహమ్ || ౬౩౨ || తైజసమ్ = తేజోయుక్తముల
యిన, నశ్వమ్ = సువర్ణరజత తామ్ర) రీతి కాంస్య
త్రపు సీత భీవరము లను నెనిరుచిటికిని పేరు.

కుశీ || ౬౩౩ || అయసః వికారః = ఇరుమునజేసిన
వానికి నన్నటికిని పేరు, కష్టుకే పేరని కొందఱు
Bar iron, wrought iron.

క్షారః-కాచః || ౬౩౪ || గాజాచేళ్ళు, Glass.

చవలః-రసః-నూతః - పారిదః (ప) పారిదః ||
|| ౬౩౫ || పాదరసము చేళ్ళు, Quicksilver.

గవలమ్ || ౬౩౬ || మహిషమ్ = ఎనుముసంబంధ

శృంగ

మధ్యకం గిరిజా మలే
Talc, mica.సోమోజ్జనం (తు) సా
వీరం కావో తాజ్జన మూ
మునేతుత్తాజ్జనం శిఖగ్రి
వం విశున్నకమయూర
కే||౬౮||కర్పరీ దార్వి
కా క్వాథోద్భవం తు
త్థం రసాజ్జనమ్ | రసగ
ర్భం తామ్రశైలంగన్ధాశ్మవి(తు)గన్ధకః||
౬౮||సాగన్ధిక (శృ)
చక్షుష్యా కులాశ్వా
(తు) కులత్థికా
రీతిపుష్పం పుష్పకేతుః
పౌష్పకం కుసుమాజ్జ
నమ్ | ౬౯||పిష్టారం పీతనం తాల
మాలంచ హరి తాలకేగైరేయ మన్థం గిరి
జమశ్మజంచశిలాజతుఃబోల గన్ధరస పాణి
పిష్టగోపరసా(స్సమా)మయిన, శృంగమ్ = కొమ్మపేరు, Buffalo's horn.
అభ్రకమ్-గిరిజమ్-అమలమ్-||౧||౩-అభ్రకము
పేళ్ళు. "గిరిజామలమ్" అనియొక పేరనికొందఱు.
సోమోజ్జనమ్-సావీరమ్-కావోతాజ్జనమ్ - యా
మునమ్||౧||౪-సావీరాంజనము పేళ్ళు, Antimony.తుత్తాజ్జనమ్-శిఖగ్రివమ్ - విశున్నకమ్ - మ
యూరకమ్-కర్పరీ ||సీ|| ౫-తుత్తాంజనము - మై
తము, Blue Vitriol. దార్వికా||సీ|| క్వాథో
ద్భవమ్-శుభ్రమ్ రసాజ్జనమ్-రసగర్భమ్- తామ్ర
శైలమ్||౧||౬ - రసాంజనము, Collyrium. ఇచట
తుత్తాంజనము మొదలు ర-మైలతుత్తమునకును,
కర్పరీదార్వికాశబ్దములు ౨-వంటవలనఁ బుట్టిన
మైలతుత్తమునకును, రసాంజనము మొదలు
౩-ను రసాంజనమునకును, పేళ్ళని కొందఱు.గన్ధాశ్మా||౧||-గన్ధకః (పా) గన్ధికః - సాగ
న్ధికః ||పు||౩-గంధకముపేళ్ళు, Sulphur.చక్షుష్యా-కులాశీ - కులత్థికా ||సీ|| ౩-కుభు
త్తాంజనము పేళ్ళు.రీతిపుష్పమ్||౧|| - పుష్పకేతుః ||౧|| - పౌష్ప
కమ్(పా)పుష్పకమ్-కుసుమాజ్జనమ్ ||౧|| ౪-కుసు
మాంజనముపేళ్ళు, Calx of brass.పిష్టారమ్-పీతనమ్ - తాలమ్-అలమ్-హరితా
లకమ్||౧||౫-హరిదళము Yellow orpiment.గైరేయమ్ - అర్థ్యమ్ - గిరిజమ్-అశ్మజమ్-
శిలాజతు||౧||౫-సిలాజత్తు, Red chalk, Bitumen.బోలః - గన్ధరసః - పాణః - పిష్టః - గోపః
(పా) గోపః-రసః-(పా) శశః ||పు|| ౬- బోళము
పేళ్ళు, గోపరసమనియొక పేరుగాకొందఱు, Myrrh.

డిణ్డీరో-అభిరః ఘేనః

సిన్ధూరం నాగనంభ
వమ్ || ౬౦౨ ||

నాగ సీసక యోగేష్ట
వచాణి

త్రైపు పిచ్చటమ్-రజ్జ
వజ్జే

(వ్యథ) పిచున్నూలో

థక మలోత్తరమ్ (స్వా
త్) కసుమ్మం వహ్నిశి
ఖం మహారజన (మిత్యపి
మేషకమ్బుల ఊర్ణామః

శృశోర్ణం (శశలోమ
ని) || ౬౦౪ ||

మధు క్షౌద్రం
మాక్షికాది

మధూచ్ఛిప్తం (తు) సిక్థ
కమ్

మనశ్శిలా మనోగు
ప్తామనోహ్వ నాగజ
హ్వకా || ౬౦౫ || నైపా
లీ కునటీ గోలా

యవక్షారా యవగ్ర
జః | పాకోయ్య (౭౪)

నర్జికాక్షారః కాపా
తస్సుఖవర్చకః సౌ

డిణ్డీరః (పా) హిణ్డీరః-అభిరః ఘేనః || పు || 3-
సముద్రపురుషుడు పేళ్ళు,

సిన్ధూరమ్ నాగనంభవమ్ || ౬౦౨ || ౨-సిన్ధూరము
పేళ్ళు, Minium, or red lead.

నాగమ్-సీసకమ్-యోగేష్టమ్-వజ్రమ్ || ౬౦౩ ||
సీసము పేళ్ళు, Lead.

త్రైపు-పిచ్చటమ్-రజ్జమ్-వజ్జమ్ || ౬౦౪ || ౪-తగర
ము పేళ్ళు, Tin.

పిచుః-తూలః (ప్ర) పిచుతూలః || పు || ౨-చూడి
పేళ్ళు, Cotton.

థక మలోత్తరమ్-కసుమ్మమ్-వహ్నిశిఖమ్-మ
హారజనమ్ || ౬౦౫ || ౫-కుసుమపువ్వు పేళ్ళు, safflower:
Carthamus.

మేషకమ్బులః-ఊర్ణాయుః || పు || ౨-గొట్టె వెన్ను
కలచెరి నేసిన కంబలి పేళ్ళు, A woollen blanket.

శశోర్ణమ్ || ౬౦౪ || ౩-శశలోమని-కుం దేటి వెన్ను
కల పేళ్ళు, Hare's or rabbit's hair.

మధు-క్షౌద్రమ్-మాక్షికమ్ || ౬౦౫ || - ఈ 3 ను
మాక్షికాది=మాక్షిక, భ్రామర, పాత్రికములను
3 ను తేనెకు పేళ్ళు, Honey.

మధూచ్ఛిప్తమ్-సిక్థకమ్ || ౬౦౬ || ౨-మైసము పేళ్ళు,
wax.

మనశ్శిలా-మనోగుప్తా-మనోహ్వ - నాగజ
హ్వకా || ౬౦౫ || ౪-మణిశిల పేళ్ళు, Red arsenic, నైపాలీ
కునటీ-గోలా || ౬౦౫ || ౩-నేపాళ దేశమునందు బుట్టిన
మణిశిల పేళ్ళు, మనశ్శిలాదులు, ౨-మణిశిల పేళ్ళు

యవక్షారః-యవగ్రజః-పాకోయ్య || పు || ౩-యవ
క్షారము పేళ్ళు, Nitre: Saltpetre.

నర్జికాక్షారః-కాపాతః-సుఖవర్చకః || పు || - సౌ
వర్చకమ్ - రుచకమ్ || ౬౦౬ || ౧-నజ్జాకారము పేళ్ళు

ర్బలం(స్వాద్) దుచరం
త్వక్ డ్విరావంఃరోహ
నా

శిగుజంశ్వేతమరిచం
మోటం(మూలమై
క్షనమ్) ౬౦౭

గగ్గింపిప్పలీమూలం
చటికాశిర (ఇత్తపి)

గోలోమీ భూతకేశో
(నా)

పత్తాజ్గంఠ క్తచన్ద
నమ్ ౬౦౮

త్రికటు త్రూవణం
వ్యోమం

త్రిఫలా(తు)ఫలత్రి
కమ్

ఇతివైశ్యవర్గః

శూద్రాశ్చావరవర్ణా
(శ్చ)వృషలా(శ్చ)జఘ
న్యజాః ౬౦౯

(ఆచణ్డాలాస్త్ర)సంక్లిరా
(అన్యుశ్శరణాదనా)

(శూద్రావీశోస్త్ర) క
రణో

అన్యుశ్శో (వైశ్యాన్యవర్గః)

Alkali: Natron.

త్వక్ డ్విరావంఃరోహ త్వక్ డ్విరావంఃరోహ త్వక్ డ్విరావంఃరోహ త్వక్ డ్విరావంఃరోహ
నా ౬౦౭ Manna of bamboos-
శిగుజమ్-శ్వేతమరిచమ్ ౬౦౭-మునగలిత్తులపేళ్లు
మోటమ్ ౬౦౭-చెఱకువేళ్ళపేరు, Root
of sugarcane.

గగ్గింపిప్పలీమూలమ్- చటికాశిరః ౬౦౭
నా (చ)చటికాశిరః(పా)శిరః ౬౦౭-పిప్పలీ
మూలమువేళ్ళు, Root of long pepper.

గోలోమీ ౬౦౭- భూతకేశః ౬౦౭-బటామాం
సిశిళ్ళు, భూతకేశమును తృణమువేళ్ళనికొందఱు
Root of sweet flag.

పత్తాజ్గమ్-క్తచన్దనమ్ ౬౦౮-ఎఱ్ఱనిచంద
నమ్ వేళ్ళు, Red-wood.

త్రికటు-త్రూవణమ్ (పా) త్రూవణమ్-వ్యో
మమ్ ౬౦౮-సాంటిపిప్పలిమిరియాలకూటమివేళ్ళు.

త్రిఫలా ౬౦౮-ఫలత్రికమ్ ౬౦౮-౩-కరక తాడి ఉసి
రికలనెడి మూఁటికూటమి, Three myrobalans.
వైశ్యులతోఁజేరిన పదనమూహము ముగిసెను.

శూద్రః-ఆవరవర్ణః-వృషలాః-జఘన్యజః ౬౦౯
౪-శూద్రులవేళ్ళు, Men of the fourth tribe.

సంక్లిరా ౬౦౯-చండాలశ్చవర్ణంతస్య ముందు
తెప్పగల అంబుష్టక గాదిజాతులు సంకరజాతు
లనంబడుదురు, Men of mixed origin.

కరణః ౬౦౯- శూద్రస్త్రీకిని వైశ్యునికిని
బుట్టి లేఖనవృత్తి గలవానిపేరు, A scribe.

అన్యుశ్శః ౬౦౯- వైశ్యస్త్రీకిని బ్రాహ్మణుని

స్మనోః) ౧౯౦

శూద్రా క్షత్రియ
యో రుగో

మాగధః (క్షత్రి)
యా విశోః)

మాహిష్యా (ఽర్యా
క్షత్రియయోః)

క్షత్తా (ఽర్యాశూద్ర)
యో స్సంకః) ౧౯౧

బ్రాహ్మణ్యాం క్షత్రి
యా) తూతః

(తస్యాం) వై దేహా
(వికః) ౧

రథకార (స్థూమాహి
ష్యా త్కరణ్యాయన్య
సమ్భవః) ౧౯౨

(స్యా) చ్చణ్డాల (స్థ
జనితో బ్రాహ్మణ్యాం
వృషలేన యః ।

కారు శ్చిల్పీ

(సంహతైస్స ర్వ
యో) క్షేణి (స్వజాతి
భిః) ౧౯౩

కిని పుట్టి చికిత్సావృత్తిగలవానిపేరు.

ఉగ్రిః॥ పు॥౧. శూద్రాస్త్రీకిని క్షత్రియునికిని
బుట్టి క్షత్త్రవృత్తి గలవానిపేరు.

మాగధః॥పు॥౧- క్షత్రియస్త్రీకిని వైశ్యునికిని
బుట్టి స్తుతిపాఠవృత్తి గలవానిపేరు.

మాహిష్యా॥పు॥౧- వైశ్యస్త్రీకిని క్షత్రియుని
కిని బుట్టిజ్యోతిష శకున స్వరశాస్త్రములు జీవిక
గాఁ గలవానిపేరు.

క్షత్తా॥ఋ॥పు॥ ౧-క్షత్రియస్త్రీకిని శూద్రా
కిని బుట్టి వేటవృత్తిగలవానిపేరు. ఆర్యా శబ్ద
ము క్షత్రియ స్త్రీవాచకము.

నూతః॥పు॥ ౧-బ్రాహ్మణస్త్రీయందు క్షత్రి
యునివలనఁ బుట్టి సాకధ్యానివృత్తి గల వాని
పేరు, A Charioteer.

వై దేహాకః ॥పు॥ ౧- బ్రాహ్మణస్త్రీయందు
వైశ్యునివలనఁ బుట్టినవానిపేరు. వైశ్య (స్త్రీ)కిని
శూద్రునికిని పుట్టినవానిపేరనికొందఱు.

రథకారః॥పు॥౧- కరణ్యామ్=కరణ స్త్రీయం
దు, మాహిష్యాత్ = మాహిష్యపురుషునివలన,
యన్య=ఎవనికి, సంభవః=పుట్టుకకలదో, వానిపేరు.

చణ్డాలః (పా)చాణ్డాలః॥పు॥౧- బ్రాహ్మణ్యామ్=
బ్రాహ్మణస్త్రీయందు, వృషలేన=శూద్రునిచేత
యః జనితః=పుట్టింపఁబడిన వానిపేరు.

కారుః- శిల్పీ॥న్॥పు॥ ౨- కంసాలి వానికిని,
సాలెవానికిని, మంగలివానికిని, చాకలివానికిని,
ముచ్చివానికిని పేర్లు, An artisan.

క్షేణిః ॥పు॥ ౧-సజాతీయులైన శిల్పుల సం
ఘముపేరు. A guild or company of artisans.

కులిక (స్వాత్) కుల
శ్రేష్ఠీ

మాలాకార (స్తు) లికిః ।

కుమ్మకారః కులాల
(స్వాత్) పలగడ్డ(స్తు) లేపకః ॥
౩౯౮॥

తన్తువాయః కువిన్ద
(స్వాత్) తున్నవాయ
(స్తు) సాచికః ।
రక్తజీవ శ్చిత్రకరః

శత్రుమార్జోఽసిధా
వకః ॥ ౩౯౯॥

పాదూకృచ్ఛర్మకార
(స్వాత్) వ్యోకారో లోహ
కారకః ।

An iron-smith.

నాడిన్దముస్వర్ణకారః
కలాదో రుక్మకారకే ॥

(స్వా) చాఘ్నికః కా
న్బువికః ॥

శౌల్బికస్తామ్రకట్టకః ॥

తత్తా(తు)వర్ధకి స్వప్తా

కులికః (సా) కులకః - కులశ్రేష్ఠీ ॥౩౯౮॥
శిల్పికులము లోఁ బ్రధానమైన పేర్లు, The
chief of a guild. An artist of high birth.

మాలాకారః-మాలికః ॥పు॥ ౩-పువ్వులుగట్టి
యమ్మివాని పేర్లు, A florist.

కుమ్మకారః - కులాలః ॥పు॥ ౩ - కుమ్మరవాని
పేర్లు, A potter.

పలగడ్డః - లేపకః ॥పు॥ ౩-సున్నపుగార చేయు
వాఁడు, A bricklayer or plasterer. [A weaver.

తన్తువాయః-కువిన్దః ॥పు॥ ౩- సాలెవాని పేర్లు.
తున్నవాయః-సాచికః ॥పు॥ ౩-చిప్పెవాని పేర్లు.
కుట్రీపువాడు, A tailor.

రక్తజీవః-చిత్రకరః ॥పు॥ ౩-చిత్రపువ్వు
వాని పేర్లు, A painter.

శత్రుమార్జః-అసిధావకః ॥పు॥ ౩-ఆయుధములు
చికిలిచేయువాడు, An armourer, A furbisher.

పాదూకృత్ - చర్మకారః ॥పు॥ ౩-గొడగరవాని
పేర్లు, పాదరక్షలు కట్టువాడు, A shoe-maker.

వ్యోకారః-లోహకారకః ॥పు॥ ౩-కరములవాని
పేర్లు, గనిలోనినుముదెచ్చి పుద్ధలోహమునేయు
కొనలాది జేశపిస్తాదలోహకారజాతి పేర్లనియు.

నాడిన్దముః - స్వర్ణకారః - కలాదః - రుక్మకా
రకః ॥పు॥ ౩-అగసాలెవాని పేర్లు, A gold smith.

శాఘ్నికః-కాన్బువికః ॥పు॥ ౩-శంఖముచేత కడి
యలు మొదలైనవి చేసి యమ్మివాని పేర్లు.
A shell-cutter.

శౌల్బికః- తామ్రకట్టకః ॥పు॥ ౩-రాగివని
చేయువాని పేర్లు, A copper-smith.

తత్తా ॥౩॥-వర్ధకి-త్వప్తా ॥ము॥ - రథకారః -

రథకారశ్చ కాష్ఠతట్ |
(గా)మాధీనో) గ్రామ
తక్ష:

కాటతక్షో (2 నధీన
కః)

శ్శురీముణ్డీదినాకీర్తి
నాపితాన్తావసాయిసః ||

నిర్లేజక (స్నాన్)ద్రజకః

శౌణ్డికోమణ్డహారకః |
A vintner.

జాబాల(స్నాన్)రజా
జీవీ

దేవాజీవ (స్తు) దేవలః ||
౬౯౯ ||

(స్నాన్) న్తాయాశామ్బరీ

మాయాకార(స్తు) ప్రా
తిహారకః |

శైలాలిన(స్తు) శైలూ
మా జాయజీవాః కృ
శాశ్వినః || ౭౦౦ || భరతా
(ఇత్యపి) సటాః

చారణా (స్తు) కుశీల
వాః |

కాష్ఠతట్ || మ్ || పు || ౫ - చడ్లవానిపేళ్లు, A carpenter,
గా)మతక్షః || పు || ౧ - గా)మాధీనః = గా)మ
మునకు నధీనుడయిన కాణాచివడ్లవానిపేరు, A
carpenter working for the village.

కాటతక్షః || పు || ౧ - అనధీనకః = ఒకరికి నధీనుడు
గాక కూలికి పనిచేయు చడ్లవానిపేళ్లు, An in-
dependent carpenter.

శ్శురీ.న్ || - శు. ణ్డీన్ || - నాకీర్తి - నాపితః - అన్తా
వసాయిన్ || పు || ౫ - శురీముణ్డివానిపేళ్లు, A barber

నిర్లేజకః - రజకః || పు || ౨ - నా)లివానిపేళ్లు,
Washerman.

శౌణ్డికః - మణ్డహారకః || పు || ౨ - కల్లమువాడు,
A distiller and seller of spirituous liquors.

జాబాలః - అజాజీవీన్ || (పా) అజాజీవః || పు ||
౨ - మేడలను గానువానిపేళ్లు, A goat-herd.

దేవాజీవః (పా) దేవాజీవీన్ || - దేవలః || పు ||
౨ - కూలికి దేవరను పూజించువానిపేళ్లు.

మాయా - శామ్బరీ || సీ || ౨ - ఇంద్ర)జాలము
మొదలయిన మాయపేళ్లు, jugglery.

మాయాకారః - (మాయావి-మాయా) - పా)
తిహారకః - (పా) ప్రతిహారకః (ప) ప్రతిహారకః || పు ||
౨ - నూయచేయు వానిపేళ్లు, juggler.

శైలాలీన్ || - శైలూమా - జాయజీవః - కృశా
శ్వీన్ || భరతః - సటాః || పు || ౬ - నట్టువవానిపేళ్లు,
Dancers and tumblers.

చారణః - కుశీలవః || పు || ౨ - చిక్కులయందు సం
చరించుబట్టువానికిఁగానినట్టువవానికిఁగాని పేళ్లు,
A Wandering actor or singer.

మార్దజీకా మారజి
కా:

పాణివాదా (స్తు) పాణి
ఘాః 2001

వీణావాదా (స్తు) వైణి
కా:

జీవాస్తకశ్యాకునికో

(హ్య) వాగురిక జాలి
కా: 2002

వైతంసికః కాటిక (శ్చ)
మాంసిక (శ్చ సమం
త్రయమ్) ।

భృతకో భృతిభుక్ -
రక్తకో వైతనిక (శ్చసః)
వార్తావహో వైవ
ధికో

భారవాహస్తభారికః
వివర్ణః పామరో నీచః
ప్రాశ్నోత (శ్చ) పృథగ్జనః
నిహీనోఽపశబ్దో బాల్య
క్షుల్లకశ్చేతర (శ్చసః)

భృక్ష్వేదాసేర దాసే
య దాసగోవ్యక చేట
కా: 2003 నియోజ్య

మార్దజీకః మారజికః ॥పు॥ 2 - ముద్దెలగొట్టు
వానిచేళ్ళు, A drummer.

పాణివాదః - పాణిఘోషపు ॥ 1 - చేతుల తాళము
గొట్టువాడు Those who clap their hands to
keep time in music.

వీణావాదః ॥ 1 - వైణవికః ॥పు॥ 1 - పిల్లనగోవి
మాడువారిచేళ్ళు, Players on the flute.

వీణావాదః - వైణికః ॥పు॥ 1 - వీణవాదులచు
వారిచేళ్ళు, Players on the lute. Lutanists.

జీవాస్తకః - కాకునికః ॥పు॥ 1 - పక్షుల వేటా
డువానిచేళ్ళు, A fowler. A bird catcher.

వాగురికః - జాలికః ॥పు॥ 1 - వలవేటుకానిచేళ్ళు
A hunter using nets.

వైతంసికః - కాటికః - మాంసికః ॥పు॥ 3 - మాం
సము విక్రయించువానిచేళ్ళు, A vender of flesh-
meat.

భృతకః - భృతిభుక్ ॥ 1 - కర్మకరః - వైతనికః ॥
పు॥ 1 - సూలివానిచేళ్ళు; A hireling, labourer.

వార్తావహః - వైవధికః ॥పు॥ 1 - కావడి సూయు
వాడు, A chandler. A carrier of loads on a
pole.

[వాడు, A porter.

భారవాహః - భారికః ॥పు॥ 1 - మోటుమోయు
వివర్ణః - పామరః - నీచః - పాశ్చతః - పృథగ్జనః -
నిహీనః - అపశబ్దః (పా) అపశబ్దః - బాల్యః -
క్షుల్లకః (ప్ర) క్షుల్లకః - ఇతరః ॥పు॥ 100 అల్పుని చేళ్ళు.
A low man following a degrading profession

భృక్ష్వేదాసేరః - దాసేరః - దాసేయః - దాసః - గోవ్యకః -
చేటకః - నియోజ్యః - కింకరః - ప్రేవ్యః (పా)
ప్రేవ్యః - భుజివ్యః - పరిచారకః ॥పు॥ 100 - బంటు

కింకర ప్రేమ్య భుజిమ్య పేళ్ళు, చాకిరివాఁడు, A servant or slave.
పరిచారకాః ।

పరాచిత పరిస్కన్త పరాచితః-పరిస్కన్తః- పరజాతః- పరైధితః॥
పరజాత పరైధితాః॥ పు॥ ౪-పెంపుసులులు పేళ్ళు, A fostered slave.
2౦౬॥

మన్ద స్తున్దపరిమృజ ఆలస్య శీతకోలసో మన్దః - తున్దపరిమృజః - ఆలస్యః - శీతకః -
అలసః-అనుష్ఠః॥పు॥౬-అలసు పేళ్ళు, A lazy man.
2౦౭॥

దక్షే(తు) చతురవేళల దక్షః-చతురః- వేళలః- పటుః- సూతానః-
పటవ స్సూతాన ఉష్ణ ఉష్ణః ॥పు॥౬-నేర్పరి పేళ్ళు, A dexterous person.
(శ్చ) 2౦౮॥

చడ్డాల ప్లవ మాతృజ్ఞ చడ్డాలః- ప్లవః- మాతృజ్ఞః- దివాక్తిర్రిః- బనం
దివాక్తిర్రి జనంగమః గమః- నిపాదః- శ్వపచః- అస్తేవాసీన్ ॥ - చా
నిపాద శ్వపచా వస్తే డ్డాలః-పుల్కసః ॥పు॥ ౧౦ - కూలవాని పేళ్ళు,
వాసి చాడ్డాల పుల్క A man of the lowest and most despised of the
సాః॥ 2౦౯॥ mixed castes.

(భేదాః) కిరాతశబర కిరాతః ॥పు॥౧- నెమిలిపించు మొదలైనవి
పులిన్ద్రా (మేచ్చజాతః ట్టుకొనువాండ్ర) పేరు. శబరః॥పు॥౧-ఆకులగట్టు
యః) కొనువాండ్ర) పేరు. పులిన్ద్రః॥పు॥౧-తమభాషయే
కాని యొకరిభాష నెఱుంగనివాండ్ర) పేరు. ఈ
3 ను, భేదాః= చండాలభేదములయిన, మేచ్చ
జాతయః=మేచ్చజాతులు, Barbarians.

వ్యాధో మృగవధాజ్ఞో వ్యాధః-మృగవధాజ్ఞవః-మృగయః-ఋభకః॥
వో మృగయు ఋభక పు॥ ౪-బోయవాడు, A hunter, A deer-killer.
(శ్చనః) 2౧౦॥

కౌలేయక స్సారమే కౌలేయకః- సారమేయః-శుక్కురః- మృగ
యః శుక్కురో మృగ దంతకః- శుకకః-భవకః-శ్వాన్-శుక-పేళ్ళు.
దంతకః|శునకో భవక A dog.

శ్వా (స్యాత్)

అలర్క (స్తునయోగి

అలర్క॥పు॥౧-నయోగితః=బేషధప్రయో

తః) 200	గమవలన వెట్టిపట్టిన కుక్క పేరు, A mad dog.
(కావ్య) విశ్వకదుః(ద్వ) గయాకుశలః)	విశ్వకదుః ॥పు॥౧-మృగయాకుశలః = వేట యందు నేర్పుగల, కావ్య=కుక్క పేరు, A hound.
నరమా శునీ॥	నరమా-శునీ ॥నీ॥౨-అడుగుక్కు పేర్పు, A bitch.
విట్పుర (నూకరోగ్రా మ్యా)	విట్పురః ॥పు॥౧-గ్రామ్యః నూకరః = ఊరబంటి పేరు, A village hog.
బర్కర (స్త్రుణః పశుః) 201	బర్కరః ॥పు॥౧-త్రుణః = పామిపువయస్సుగల, పశుః = పశుమాత్రమునకు పేరు Any young animal
అచ్ఛోదనం మృగవ్యం (స్యా) దాభేటో మృగ యా (స్త్రీయామ్) ।	అచ్ఛోదనమ్- మృగవ్యమ్ ॥ న॥- ఆభేటః ॥పు॥ మృగయా ॥నీ॥ ౪- వేటపట్టు, Chase; hunting.
(దక్షిణాన రుభయో గా) దక్షి జేర్మా కురజ్జ కః) 202	దక్షి జేర్మా ॥న॥పు॥౧- లుభయోగాత్ = వేట కానిబాణము తిగులుటవలన. దక్షిణారుః = మడి దిక్కున గాయముగల, కురజ్జః = మృగము పేరు, A deer wounded on its right side.
చోరైకాగారిక స్తేన దస్య తస్కర మోష కాః ప్రతిరోధిపరాన్మన్ది పాటచ్చర మలిమ్ము చాః 203	చోరః (పా)చోరి- ఐకాగారికః- స్తేనః-దస్యః- తస్కరః-మోషకః-ప్రతిరోధీ ॥న॥-పరాన్మన్- పాటచ్చరః- మలిమ్ముచః ॥పు॥ ౧౦- దొంగ పట్టు, A thief or robber.
చోరికా స్తైన్య చో ర్యే (చ) స్తైయం లోప్త్రం (మితధనమ్) ।	చోరికా ॥నీ॥-స్తైన్యమ్- చోర్యమ్- స్తైయమ్ ॥ న॥౪-దొంగతనము పట్టు, Theft. ॥ పేరు, Booty. లోప్త్రమ్ ॥౪॥౧-తధనమ్ = దొంగిలించిన సాము
వితంన (నూపకరణం బన్దనే మృగపక్షిణామ్) 204	వితంనః (పా) వీతంనః ॥ ౧ - మృగపక్షిణామ్ = మృగములను పట్టులను, బన్దనే = పట్టుటయందు ఉపకరణమ్ = సాధనమైన యురులు మొదలైన వాని పేరు, A net, chain or cage.
ఉన్యాధః కూటయన్త్రం (స్యా)	ఉన్యాధః ॥పు॥-కూటయన్త్రమ్ ॥౪॥౨-బోను పేర్పు, గాల మని కొందరు, A snare or trap.

ద్వాగురామృగబన్ధనీ ।

శుబ్బం నరాటకః (స్త్రీ
తు) రజ్జు (స్త్రీమ) పటీ
గుణః ౨౧౫॥

ఉద్ధాటనం ఘటియ
స్త్రం (నలిలోద్వాహ
నం ప్ర)హేః)

(పుంసి) వేమా వాయు
దణ్డః

సూత్రాణి (నరి)త స్తవః॥

వాణిర్యూతిః (స్త్రీ
యాం తుల్కే) పు స్తం
(లేవ్యాదికర్మణి) ।

పాశ్చాలికాపుత్తికా
(స్వాద్యస్త్రదస్తాదిభిః
కృతా) ౨౧౭॥

పిటకః పేటకః

పేటామజ్జుమా (౭౪)

విహగ్గికా । భారయస్థి

(స్తదాలమ్బి) శిక్యం
కాచౌ (౭౪)

పాదుకా ॥౨౧౮॥ పా
దూ రుపానత్ (స్త్రీ)

(సైవా)నుపదీనా-౨
(పదాయతా) ।

నధీ వధీ వరతా)

వాగురా-మృగబన్ధనీ ॥నీ॥ ౨- మృగములను
బట్టు వలపేళ్ళు, A net.

శుబ్బమ్-న- వరాటకః ॥ప- రజ్జుః ॥నీ॥-పటీ॥
తి-గుణః॥పు-గ్రాడుపేళ్లు, A cord, rope, or
string.

ఉద్ధాటనమ్-ఘటియ స్త్రమ్-న-ఈ-ను, ప్ర)హేః
= నూతివలన, నలిలోద్వాహనమ్ = నీలైత్తు
రాట్నము, A contrivance for raising water.

వేమా-న్, పు(ప)న్-వాయుదణ్డః ॥పు॥ ౨-
కో-లు నేయు తాడువలక పేళ్ళు, A loom.

సూత్రమ్-న-తన్తః॥పు॥౨-నూలు, Thread.
వాణిః-పూటః॥నీ॥౨-నేయుటపేళ్ళు, Weaving.

పుస్తమ్-న-౧- లేవ్యాదికర్మణి = లేపుపువని
మో వలయినదానిపేరు, Plastering, modelling.

పాశ్చాలికా-పుత్తికా ॥నీ॥ ౨- వస్త్రదస్తాది
భిః=వస్త్ర నంత కాష్టాదులచేత, కృతా = చేయఁ
బడిన బొమ్మ పేళ్ళు, A doll or puppet.

పిటకః-పేటకః॥పు॥౨-బుట్టపేళ్ళు, A basket.

పేటా(పా)పేడా-మజ్జుమా॥నీ॥ ౨-మందనము
పేళ్లు, A box. ఈ రను, వర్యాయములనికొండలు.

విహగ్గికా(పా)విహగ్గమా-భారయస్థిః ॥నీ॥ ౨-
కావడిబద్ద పేళ్లు, A pole for carrying burdens.

శిక్యమ్-న-కాచః॥పు॥ ౨- తదాలమ్బి= ఆ
కావడిబద్దయందు వ్రేలేడి యుట్టిపేళ్ళు, Its slings

పాదుకా - పాదూః- ఉపానత్ ॥ హా ॥నీ॥ ౩-
చెప్పుపేళ్ళు, A shoe.

అనుపదీనా ॥నీ॥ ౧-అపదాయతా= కాలికికొద్ది
దైన, సైవ= ఆచెప్పుపేరు, A boot.

నధీ-వధీ-వరతా) ॥నీ॥౩-వారు, A thong.

(స్వాదశ్వాదే స్తాడనీ)

కళా॥ 2౧౯॥

చాణ్డాలికా (శు) కణ్డో
లవీణా చణ్డాలవల్లకీ॥

కళా॥ ౧-అశ్వాదే=గుట్టము మొదలయిన

వానిని, తాడనీ=కొట్టు చుకునేరు, A whip-

చాణ్డాలికా-కణ్డోలవీణా (వ) కటోలవీణా-

చణ్డాలవల్లకీ॥ ౩-మూలవాని వీణ, A vulgar

lute. [smith's scales

నారాచీ (స్కా) దేవ

ణికాళాణ (స్ర) నికమః

కమః॥ 2౨౦॥

నారాచీ-వషణికా॥ ౨-తాసుపేళ్ళు, Gold-

శాణః-నికమః-కమః ॥పు॥ ౩- ఒరగల్లు పేళ్ళు,

సానయు, A touchstone.

వ్రశ్చనః వత్త్రపరశు

వ్రశ్చనః-వత్త్రపరశుః॥పు॥ ౨- చీర్లము పేళ్ళు,

A small saw. [కణికా పేళ్ళు, A pencil or brush.

రీషికా తూలికా (నమ)

తైజసావర్తనీ మూ

మా

ఈషికా- తూలికా॥ ౨-చిత్తరువు వాయు

తైజసావర్తనీ-మూమా॥ ౩-ఒంగారు మొద

లైనవి కరంగుమూస, A crucible. [Bellows.

భస్త్రాచర్యవ్రాసేవికా॥

అస్ఫోటనీ వేధనికా

A gimlet, or auger

కృపాణీ కర్తరీ (నమ)

వృక్షాదనో వృక్షభేదీ

A hatchet. A chisel.

టంజ్ఞః-పామాణదార

ణః॥ 2౨౨॥

భస్త్రా-చర్యవ్రాసేవికా ॥ ౩- కొలిమి త్తి,

అస్ఫోటనీ (పా) లాస్ఫోటనీ-వేధనికా ॥ ౩-

రత్నాదులు తొలులువేయు పిడిసాన పేళ్ళు.

కృపాణీ-కర్తరీ॥ ౨-కత్తెర పేళ్ళు, Scissors.

వృక్షాదనః-వృక్షభేదీ॥ ౨-పు॥ ౨-మూత్రములు

నఱకుగొడ్డలి; కత్తియులి, మొదలయిన వాని పేళ్ళు.

టంజ్ఞః-పామాణదారణః ॥పు॥ ౨-రాయిసఱ

కెడు ఉలి పేళ్ళు, A stone cutter's chisel

(కకచో (2-స్త్రీ) కర

వత్త్రా

కకచః॥ ౩- కరవత్త్రమ్ ॥ ౩- అంపము

పేళ్ళు, A saw.

(స్వా)దారా చర్యభే

దినీ॥

ఆరా-చర్యభేదినీ॥ ౨-ఆరపేళ్ళు, ఇచట'క'

కచః కరవత్త్రాస్వా దారా-చర్యభేదీకా' అని

యుం బాతముగలదు. A shoe-maker's knife.

సూర్యః స్థూణా

యః ప్రతిమా

సూర్యః (పా) సూర్య - స్థూణా - అయః ప్రతిమా

॥ ౩ - బాగలిపేళ్ళు, ఇనుప్రతిమయు, An

image; An image of iron.

శివుం (కర్మకలాప
శమ్)॥ 293॥

పృథివీమానం పృథివి
 వృం పృథివీమా పృథి
 యాతినా పృథిచ్ఛా
 యా పృథివీ రర్చా
 (పుంసీ) పృథివిధి

రువ సూ.వమా.న.
(స్వాత్)॥ 2౨౪॥

(వాచస్పతిక్) సుమ
స్య సుదృఢ సువృశ
సదృక్ । సాధారణ
సమాన (శ్చ)

స్వరూపరే త్వ
మీ॥ ౭౨॥ నభ
నంకాశ నీకాశప్రతీకా
శోపమాదయః॥

కర్మణ్యం (తు) విధాభు
త్యాభుతయో భర్మ
వేతనమ్! భరణ్యం భర
ణం మూల్యం నిర్వేళః
పణ (ఇత్సపి)!

సురా హలిపియా
హాలా పరిసుద్వరుణా

కలాదిశిమ్=వాత్సల్యమును చుట్టి నవృత్త
 గీతాదిభావ్యాకీర్తిములు-౩రను, ఉలింగనచుంబ
 వాత్సల్యాకీర్తిములు-౩రను కిశలనమును. అవి
 మొదలై కర్మ-అనగా స్వర్గకాదాకీర్తిములును,
 శిశిమ్:॥:-శిశువు నునలుపును, An art.

ప్రతిమా: మ్-ప్రతిబింబమ్ || ౩౭ - ప్రతిమా -
ప్రతిమాతినా - ప్రతిచ్ఛామా - ప్రతిక్రి: - అర్చా ||
సీ - ప్రతినిధి: || పు: ౮ - కష్టపు మోదలయినవారి
యూర్తులకు సమమగా కిలానులచేరి జేసిన ప్ర
తిమిపేర్పు, An image, a statue or picture.

ఉపమానాన్ని ఉపమానమేనని ౧- సరిపోల్చుటను
 ప్రస్తుతపదమునదిపోల్చుటకును పేర్లు, Resemblance.
 సమః-తుల్యః-సదృశః- సదృశః-సదృశ్ ॥ ౩ ॥
 సాధారణః-సమానః ౨-సమానప్రస్తుతపేర్లు, ఇవి
 పోల్చేమములయొక్క-లింగముగలవి, Like, similar

నిభః-సంకాశః-నీకాశః-పశీకాశః ॥పు॥ ఉప
మా॥నీ॥గిరిపశ్చిమముచే, కల్ప- భూత-రూప-శబ్ద
ములును, అమీ-చరముడి తరవ దేస్యక-సమా
నమునందు తుదిపదములయి సమానమస్తువు వేశ్య
వును. ఉదాహరణము:- చంద్ర)నిభః-లక్ష్మీసంకా
శా-పద్మనీకాశమ్-సూర్య-పశీకాశః మొదలైనవి

కర్మకాండ-విధా-భృత్య-భృహః-సే-భర్తా
 న-పేతామ్-భరణ్యమ్-భరణమ్-మూల్యమ్
 స-నిర్వృతః-పణాఃపుణి-సూచి-సేవ్య, Wages or
 hire.

సురా-చావిప్పియా-హాలా-పరిసుత్|త్|వరు
చాత్కళా-గన్ధోతమా-ప్రవన్నా - ఇరా - కాశ

త్వజా! గర్భోత్తమావృ
నన్నరా కాదమ్మర్కః
పరిసుతామదిరాశ్య
మద్యే (చా

వ్య)వదంశ(స్రభత్
ణమ్)|| 2౨౮||
A relish, A condiment

శుణ్ణాపానం మదస్థానం

మధువారామధుక్ర
మాః||

మధ్యానవో మాధ
వకో మధు మార్ద్యః
(మద్యయోః)|| 2౨౯||

మైరేయమానవశ్శీధు

ర్యేదకో జగల (స్ర
మా)||

సంధానం (స్యా) దభివ
వః

కిన్వాం (పుంసితు) నగ్న
హూః|| 23౦||

కారోత్తర స్ఫురామణ్ణ

వృద్-పరిసుతా-మదిరాశీశక్తమ్-మద్యమ్||నః
౧౩-కల్లుపేళ్ళు, Spirituous liquor.

అవదంశః(చా)ఉపదంశః||పు||౧-మద్యపానము
సేయునపుడు నంజుకొను మాంసము మొదల
యినదానిచేరు, భోజనమునందు నంజుకొను ఊరు
గాయ మొదలయినదియు.

శుణ్ణా||౧||-చాన్ - మదస్థానమ్ ||న|| ౩-కల్లు
ద్రాగు నింటిపేళ్ళు, A tavern.

మధువారః-మధుశ్రమః||పు||౨-పెక్కుమార్లు
కల్లు ద్రాగు వరునపేళ్ళు, Tippling.

మధ్యానవః-మాధవశః||పు||-మధు||న||౩-ఇవ్వు
పువ్వుః||కల్లుః||పు||, మార్ద్యః||మ్||-న||౧-దాక్షపండ్ల
కల్లుపేరు, ఇచట మార్ద్యకమున వాతమున నాలుగు
ను ఇప్పుపువ్వుకల్లుపేళ్ళు, Spirit distilled from
the blossoms of Bassialatifolia.

మైరేయమ్||న||౧-ఆరెపువ్వు బెల్లము కడుగు
సేళ్ళచేతిజేసిన కల్లు. అవవః||పు||౧ పక్వముగాని
చెఱకురసమానః జేసినకల్లు, శీధుః ||పు|| ౧-పక్వ
మయిన చెఱకురసమునఁ జేసినకల్లు. Rum.

మేదకః-జగలః ||పు||౨ - మద్యము సేయుటకు
నానాద్రవ్యములు గూర్చిన ముద్దపేళ్ళు.

సంధానమ్||న||-అభివవః||పు|| ౨ -కల్లు సేయుట
పేళ్ళు, Distillation.

కిన్వామ్||న||నగ్నహూః(ప్ర)నగ్నహూః||పు|| ౨ -
మద్యము సేయు మొలకపేళ్ళు, నానాద్రవ్యకృత
సురాబీజము, Ferment.

- కారోత్తరః ||పు||-సురామణ్ణమ్||న|| ౨ - కల్లు

మాచానం చానగోష్ఠి
కా ।

చవకో(2.స్త్రీ)చా
పాత్రోనరకో(2వ్య)చ
త్విగమ్ 123౧।

ధూరో(2.క్ష)దేవీ
వో(2.క్ష)ధూరో ద్యూ
తకృ(తృచూః) । (స్వ
ర్లగ్న కాః । పరిభవః
సభికామ్యతకారకాః।

23౨।

ద్యూతో(2.స్త్రీ)గా
మక్షవతీ కైతిమి ప
(ఇత్యసీ) ।

వణో(2.క్షేష) గ్
హో

2.క్షాస్తు (దేవకాః
పాశకా(శ్చ)తే) 233।
పరిణాయ (స్వశారీణాం
సమన్తాన్నయనే)

(2.స్త్రీ)యాం)అష్టా
పదం శారిఫలం

ప్రాణిమ్యూతం సమా
హ్వయః। 23౪।

తేటశేభ్యు, Yest, froth.

అచానమ్||న||-చానగోష్ఠికా||సీ|| ౨-అనేకులు
కూడి నుద్యచాయచానేయచోట పేళ్ళు, A Place
where people drink together.

చవకో||న్న||-చానపాత్రమ్||న||-నరకో||ఇది
చవకోద్దుల చా||న్న||-అనుభవగమ్||న||-౪-కల్లు
దా||న్న||పేళ్ళు, A drinking vessel. నరకా
నుభవశబ్దము ౨-ను మద్యము నడ్డించుట పే
ళ్ళనిండలు Distribution of liquor.

ధూర్తః||అక్ష)దే||న||-శీతవః||అక్ష)ధూర్తః-
మ్యూతో||త్||పు||౫||-జాదః||గాడుచాని పేళ్ళు,
A gamester. [పేళ్ళు, Surety.

అన్నః||-వృతియా||పు||౨-పూటనడువాని
సభిః||ద్యూతికారకః||పు||౨-జాదమాడించు
వాని పేళ్ళు, Keeper of a gaming house.

ద్యూతిః||న్న||-అక్ష)వతీ||సీ||-కైతిఎమ్||న||-పరిః||
పు||౪-జాదము పేళ్ళు, Gaming.

వణః||గ్లహః||పు||౨-అక్షేష=జాదముల
యందలి, పణః=పందెము చేరు, A Stake, wager.

అక్షః||దేవకః(పా)దేవకః||పాశకః||పు||౩-పాచి
కలపేళ్ళు, Dice.

పరిణాయః||పు||౧-శారీణమ్=పా రెండుక్క,
సమన్తాత్=అంతట, సయనే=నిద్రపుటయందు
వర్తించును, Moving a piece at play.

అష్టాపదమ్-శారిఫలమ్||న్న||౨-జాదమాడు
పలక, A Checkered board or cloth.

ప్రాణిమ్యూతమ్||న||-సమాహ్వయః||పు||౨-
కోడిపందెము మొదలైనది, A match of cocks &c

మూ॥ ఉక్తాభూరి కయోగత్వా దేస్మి న్యేత్రయాగిణః ।

తాదృశ్యా దివ్యతో వృత్తా సూహ్య లిక్తానరేపితే ॥ 23౫॥

టీ॥ ఇతి = ఈ శూద్రవర్గమున, యాగిణః = యాగికములైన, యే = ఏమాలాకార, మార్దజ్జీ, నైవలికా శబ్దములు, భూప్రయోగ త్వాత్ = ప్రయోగ బాహుళ్యమునందు, ఏస్మిన్ = పితృలింగమునందు, ఉక్తాః = చెప్పబడినవి, కే = ఆ శబ్దములు, తాదృశ్యాత్ = ఆ యాధర్మములు గలుగుట వలన, లిన్యోః = స్త్రీలింగములందు, వృత్తాన్వనః = వర్తించుచున్నవై, లిక్తానరేపితే = స్త్రీలింగ సపుంసలింగముల యందును వర్తించుచున్నవి యని, ఉహ్యః = తెలియించగినవి.

యాగిణము లయి జాతివాచకములైన కుంభ కారాది శబ్దములు శూద్రాదిశబ్దములవలె పులింగ స్త్రీలింగముల యందును వర్తించుచున్నవనుట. ఉదాహరణము - మాలాకారః పురవః; మాలాకారీస్త్రీ మాలాకారం బృహత్ ఇత్యదులు.

ఇతి శూద్రవర్గః = శూద్రులతోఁ జేసిన పదపరమూహము ముగిసెను.

మూ॥ ఇత్యురసింహకృతౌ నామలిక్తానుశాసనే ।

భూమ్యాదికాణ్డో ద్వితీయః సాజ్ఞ ఏవ నమర్థిణః ॥ 23౬॥

టీ॥ ఇతి = ఈ పూర్వోక్తమయిన, నామలిక్తానుశాసనే = నామలిక్తానుశాసనమునెడి, అమరసింహకృతౌ = అమరసింహుని గ్రంథమునందు, ద్వితీయః = రెండవదయిన, భూమ్యాదికాణ్డః = భూమి మొదలైనవానిని తెలియఁ జెప్పుభాగము, సాజ్ఞ ఏవ = సమగ్రముగానే, నమర్థిణః = నెఱవేర్పబడెను.

సటీకామరకోశము - ద్వితీయకాండము

నం పూర్ణము.

అమరకోశము - ద్వితీయకాండము

ప ర్యాయ ప ద శే ష ము

శ్లో.

57. అవరోహః, a fibrous root from a radican branch; a scandent plant climbing from the root to the top of a tree.

91. నదీసర్జః, Terminalia Alataglabra,

121. కుర్రణ్ణకః=Barleria prionitis.

125. పర్ణాసః=Ocimum sanctum.

అర్జకః = Ocimum gratis-simum.

163. గాంగేఃకః, The sharp angled cucumber.

172. వితున్నకః, The dwarf myrobalan.

183. ఋక్షగంధాః Osyris peltata

184. హయపుచ్ఛీ, Phaseolus minimus.

202. చిత్రా, Bryonia callosa

203. గంధీరః, Solanum speciosum

240. రాజవాంసః, A whitegan-der with red legs and bill

శ్లో.

241. మల్లికః, with brown legs ధార్తరాష్ట్రః, with black legs and bill, శరాటిః Turdus ginginianus.

277. కాత్యాయనీ, A middle aged widow wearing a dress indicating the practice of austerity.

278. సైరంద్రీ, A woman living in another's house and practising any art. అసిక్న్యే = A young maid servant of the harem.

279. వారముఖ్యా, The head of a set of harlots

290. యాతా, Husband's brother's wife.

363. బాలపాశ్వా, An ornament for the hair. పత్రపాశ్వా, -for the forehead.

406. ఆదేష్టా, An employer of priests to perform a sacrifice.

శ్లో.

407. ఇజ్యాశీలః, One who frequently sacrifices

409. అనూచాసః, One who is completely learned in sacred knowledge.
సమాప్యత్తః, One who has taken leave of his preceptor to become a householder.

418. దక్షిణాగ్నిః, A fire taken from the consecrated one, or from a domestic fire, and placed towards the south. సార్వపత్యః, The fire perpetually maintained by a householder-అహవనీయః, Fire thence taken and prepared for receiving oblations; a consecrated fire. అనాయః The southern fire taken from the householder's hearth and consecrated.

420. అగ్నియా, A Goddess presiding over the prayers with which burnt-offerings are made.

424. పరమాన్నం, An oblation of rice, milk and sugar.

425. ధ్రువా, A vessel shaped

శ్లో.

like an Indian fig-leaf and made of the wood of *Flacourtia sapida*, ఉపభృత్, A round vessel made of the wood of a holy fig-tree. జహూః = A semi-circular vessel made of the wood of *Butea*, స్రవః A ladle made of the wood of *Mimosa Catechu*.

428. అమృతమ్, Butter & c. remaining of a sacrifice. విఘనః, Residue of food offered to the gods, to the manes, to a spiritual parent &c.

439. బ్రహ్మంజలిః, A holy posture adapted to meditation and restraint of thought.

446. బృశీ, A seat made of kusa grass.

447. సుత్యా, Extracting the juice of acid *asclepias*.

456. పరివేత్తా, One married before his elder brother

584. యవ్యమ్, A field fit for producing barley. యవక్యమ్, - for forced rice పప్టిక్యమ్, for quickgrowing rice.

శ్లో.

585. తిల్యమ్,—for sesamum.
 మాష్యమ్,— black kidney beans ఉమ్మమ్,—
 for panic seed భంగ్యమ్,—
 for hemp.

641. యగ్యః, An ox yoked.
 ప్రాసంగ్యః, An ox in training with a frame on his neck. శాకటః, An ox trained to draught.

652. కటరః, The post round which the string of the churning-stick passes.

653. శృంఖలకాః, Young camels clogged with wooden rings on their feet.

654. ఔష్ఠ్యకం, A herd of camels. ఔరశ్రవకం, A flock of sheep. ఆజకమ్.
 A flock of goats.

699. దేవాజీవః, A low Brahmana subsisting by

శ్లో.

attendance upon an idol and upon the offerings made to it.

709. కీరాతః, A mountaineer wearing feathers and armed with a bow.
 శబరః, A savage wearing leaves.

పులింజః, A mountaineer speaking no intelligible language.

728. అవదంశః, Anything which excites thirst or appetite.

730. మైరేయం, Rum distilled from blossoms of Lythrum fruticosum, with sugar &c. అసవః— from the raw juice of sugar-cane శీఘ్రః,— from molasses, మేదకః, Vinous liquor for distilling.

స తీ కా మ ర కో శ ము

తృ తీ య కా ం డ ము

గ్రంథకర్త చదువువారికి సులభముగాఁ దెలియుటకై యీ సామాన్యకాండమునఁ జెప్పగల వర్గలను నానికిఁ బూర్వకాండముల యందుఁ జెప్పఁబడిన వర్గలతోఁ గల సంబంధమును జెప్పుచున్నాఁడు.

మూ॥ విశేష్యనిఘ్నై సుంక్షీర్ణై ర్నానార్థై రవ్యయైరపి ।

లిక్లాదిసంగ్రహై ర్వర్గా సామాన్యే వర్గసంశ్రయాః॥ ౧॥

టీక॥ సామాన్యే = పూర్వకాండములకు సాధారణమైన యీ సామాన్యకాండమునందు, విశేష్యనిఘ్నైః = పూర్వోక్తస్త్రీదారాదివిశేష్యములకు అధీనమైన లింగాదులుగలపదములచేతను, సుంక్షీర్ణైః = పరస్పరవిరుద్ధములైన కర్మపారాయణపరస్పరప్రభృతిశబ్దములచేతను, నానార్థైః = అనేకార్థములు గల నాకాదిపదములచేతను, అవ్యయైరపి = ఆక్షమొదలైన అవ్యయపదములచేతను, లిక్లాదిసంగ్రహైః = లింగసంగ్రహనామసంగ్రహములచేతను, వర్గాః = విశేష్యనిఘ్నై సుంక్షీర్ణ నానార్థ అవ్యయ లింగాది సంగ్రహములను నైదువర్గలు, (ఉచ్యంతే = చెప్పఁబడుచున్నవి.) (తే = ఆ వర్గలు) వర్గసంశ్రయాః = ప్రథమద్వితీయకాండవర్గలనే యాశ్రయించినవి. తఱుచుగాఁ దమలో నవాంతరవర్గలు గలవియని కాని యర్థము.

ఈకాండమున విశేష్యనిఘ్నైవర్గయందుఁ జెప్పఁగల సుకృత్యాదులు పూర్వకాండములలోని స్వర్గాదులకు విశేషణములుగాను, సుంక్షీర్ణవర్గయందుఁ జెప్పగల కర్మాదులు ఆస్వర్గాదుల వ్యాపారిములుగాను, ఇట్లే యిందలి కడమవర్గలయందుఁ జెప్పఁగల నాకాదిశబ్దములు వానికి వాచకాదులుగాను నుండుట దెలియవచ్చును. కావున నీకాండము సామాన్యకాండమనిపించుకొనును. రెండవపక్షము - నానార్థవర్గయందుకాంతాదివర్గలును అవ్యయవర్గయం దవ్యయవర్గావ్యయనానార్థవర్గలును నిట్లే లింగాదిసంగ్రహవర్గయందు నున్నవని తెలియవలయును.

ఈశాస్త్రిమున “ప్రాయశో రూపభేదేన” అను సంకేతముచేత తఱచుగా రూపభేదముచేత లింగ మెఱుంగఁదగినది యైనను నీవిశేష్య శిఘ్రవర్ణయందు నట్టి సంకేతము లేదని చెప్పుచున్నాఁడు.

మూ॥ స్త్రీదారాద్యైర్వద్విశేష్యం యాదృశైః ప్రిస్తుతం పదైః ।
గుణ ద్వివ్యక్తియాశబ్దైః స్తథాస్య స్తస్య భేదకాః ॥

టీక॥ యద్విశేష్యమ్=ఏ విశేష్యమైన యర్థము, యాదృశైః=ఏలింగాదులుగల, స్త్రీదారాద్యైః పదైః=స్త్రీదారమొదలైన స్త్రీలింగ పుల్లింగ నపుంసకలింగపదములచేతను; ప్రస్తుతమ్=ప్రక్రమింపఁబడునో, తస్య=ఆ విశేష్యమునకు, భేదకాః=విశేషణములయిన, గుణద్వివ్యక్తి యాశబ్దైః=గుణద్రవ్యక్రియావాచకశబ్దములు, తథాస్య=ఆ విశేష్యలింగాదులు గలవే యాను.

అనఁగా, విశేష్యము ఏలింగమై ప్రక్రమింపఁబడునో గుణద్రవ్యక్రియావాచకములయిన సుకృత్యాదివిశేషణములును ఆలింగములుగలవే యానని తాత్పర్యము. ప్రవీణాస్త్రీ-ప్రవీణాః దారాః-ప్రవీణం కళత్రమ్, అని గుణవాచకవిశేషణములకును, ధనినీ స్త్రీ-ధనినో దారాః-ధని కళత్రమ్ అని ద్రవ్యవాచకవిశేషణములకును ష్టేమంకరాస్త్రీ-ష్టేమంకరాదారాః-ష్టేమంకరంకళత్రమ్ అని క్రియావాచకవిశేషణములకు దాహరణములు.

(ష్టేమంకరో ౭రిప్త ష్టేమకరః-అరిప్తతాతిః-శివతాతిః-శివంకరః తాతి శివతాతి శివంకర-శుభమును జేయువానిపేళ్ళు. ఈ యర్థశ్లోకకరః ।) మును ప్రిక్షిప్తమని కొందఱు. Propitious.

సుకృతీ పుణ్యవా సుకృతీన్-పుణ్యవాన్॥త్ ధన్యః॥3-పుణ్యముగలవానిపేళ్ళు, well-fated, Fortunate.

ధన్యో మహేచ్ఛ(స్తు)మహా శయః॥Magnanimous గలవానిపేళ్ళు-విరివియైన మనస్సుగలవాఁడు.

హృదాయాలు సుహృదయౌ సుహృదయౌ-సుహృదయః॥౨మంచిమనస్సుగలవానిపేళ్ళు, Good-hearted.

మహోత్సాహో మహోత్సాహః-మహోద్యమః॥ ౨-దుష్కర ప్రయోజనములయం దుద్యోగము గలవానిపేళ్ళు. Presevering, diligent; Persistent.

ప్రవీణే నిపుణాభిజ్ఞా
విజ్ఞానిష్టాతశిష్యితాః॥ ౮
వైజ్ఞానికః కృతముఖః
కృతీ కుశల (ఇత్యపి) ।

పూజ్యః ప్రతీక్ష్య
సాంశయిక స్సంశ
యాపన్వమానసః॥ ౯

దక్షిణీయో దక్షిణా
ర్హ (సత్ర) దాక్షిణ్య
(ఇత్యపి) ।

(స్య) ర్వదాన్యస్థూల
లక్ష దానశౌణ్డా బహు
ప్రదే॥

జై వాత్సక (సాన్య)
దాయుష్మా
నస్తర్వాణి (స్తు) శాస్త్ర
విత్ ।

పరీక్షకః కారణికో
వరద (స్తు) సమర్థకః ॥ ౧౦ ॥

హర్షమాణో వికుర్వా
ణః ప్రేమనా హృష్ట
మానసః ।

దుర్మనా విమనా అ
న్తర్మనా (సాన్య)

దుత్కండవనాః ॥ ౧౧ ॥

ప్రవీణః-నిపుణః-అభిజ్ఞః- విజ్ఞః- నిష్టాతః- శి
ష్యితః- వైజ్ఞానికః (పా) విజ్ఞానిక-కృతముఖః-కృతీ
॥ ౮ ॥ కుశలః॥ ౮ ॥ నేర్పరి పేళ్లు, Skilful; conversant..

పూజ్యః-ప్రతీక్ష్య॥ ౯-పూజ్యుఁడు, Venerable.
సాంశయికః- సంశయాపన్నమానసః॥ ౯-
సందేహించువానిపేళ్లు, Irresolute.. సంశయిం
చిన వస్తువని కొందఱు, Uncertain; dubious..

దక్షిణీయః- దక్షిణార్హః- దాక్షిణ్యః (పా)
దాక్షిణ్యః॥ ౩-దక్షిణకుయోగ్యమయినవానిపేళ్లు,
Meriting a fee or reward.

వదాన్యః (పా) వదన్యః-స్థూలలక్షః (పా) స్థూల
లక్ష్యః-దానశౌణ్డా-బహుప్రదః॥ ౬-మిగుల నిచ్చు
నట్టివానిపేళ్లు, Munificent.

జై వాత్సకః-ఆయుష్మాన్ ॥ ౯ ॥ ౧- దీర్ఘాయు
ష్మంతునిపేళ్లు, Long-lived.

అస్తర్వాణిః-శాస్త్రవిత్ ॥ ౧౧-౧-శాస్త్రము
నేరింగినవాఁడు, Skilled in sacred sciences.

పరీక్షకః-కారణికః॥ ౧౦-ప్రమాణముల చేత
నర్థమును నిశ్చయించువానిపేళ్లు, Investigating-
వరదః-సమర్థకః॥ ౧౦- అడిగినవస్తువుల నిచ్చు
దేవతాదులపేళ్లు, Granting a prayer.

హర్షమాణః- వికుర్వాణః- ప్రేమనాః ॥ ౧౧-
హృష్టమానసః॥ ౮-సంతోషముతోఁగూడినమన
స్సుగలవానిపేళ్లు, Joyful, cheerful.

దుర్మనాః॥ ౧౧-విమనాః॥ ౧౧-అన్తర్మనాః॥ ౧౧-
౩దుఃఖముతోఁగూడిన మనస్సుగలవాని పేళ్లు-
sad; perplexed.

ఉత్కండవనాః॥ ౧౧ ॥ ౧-ప్రియమయినవస్తు

	నెప్పుడు దొరకునాయని తప్పరగలవాని పేళ్లు, Anxiously wishing for.
దక్షిణే సరలోదాకా	దక్షిణః-సరలః-ఉదారః॥ 3-కుటిలముగాక చ
నుకలో (దాతృభోక్తరి)	కుటై నై న మనస్సుగలవానిపేళ్లు. Sincere, candid సుకలః॥ ౧-దాతృభోక్తరి=త్యాగభోగములు
తత్పరే ప్రసితా	తత్పరః-ప్రసితః-ఆన క్తః॥ 3-ఒక పదార్థము
నక్తా	నందుఁ దగిలిన మనస్సుగలవానిపేళ్లు, Attentive- Closely intent on.
విప్రార్థోద్యుక్త ఉత్సుకః॥	విప్రార్థోద్యుక్తః - ఉత్సుకః ॥ ౨-ఇప్తమైన ప్రయోజనమునం దుద్యోగము గలవాని పేరు,
ప్రవీణే ప్రథిత ఖ్యాత విత్తవిజ్ఞాత విశ్రుతాః	ప్రవీణః-ప్రథితః-ఖ్యాతః-విత్తః-విజ్ఞాతః-విశ్రుతః ౩-ధనాదులచే బ్రసిద్ధుఁ డయినవాని పేళ్లు,
(గుణైః ప్రతీతేతు) కృతలక్షణా హతలక్షణా	కృతలక్షణః-ఆహతలక్షణః॥ ౨-గుణైః=త్యా గశౌర్యాది గుణములచేత, ప్రతీతే = ప్రసిద్ధుఁ
క్షణా॥ ౧౦॥	డయిన వానిపేళ్లు, Noted for good qualities- Celebrated, famous-
ఇభ్యో ఆభ్యో ధనీ	ఇభ్యః-ఆభ్యః-ధనీ॥ ౩- ధనికుని పేళ్లు, Opulent, wealthy.
స్వామీ (త్వీ) శ్వరః పతి రీశితా అధిభూర్నాయకో నేతా ప్రభుః	స్వామీ॥ ౩-ఈశ్వరః-పతిః- ఈశితా ॥ ఋ॥ - అధిభూః-నాయకః-నేతా॥ ఋ॥ ప్రభుః పరివృధః- అధిపః॥ ౧౦-ఏలువాఁడు, An owner or master- ధో॥ ౧౦॥
అధికర్థి సమృద్ధిః (ప్రా) ప్రాప్తా	అధికర్థిః-సమృద్ధిః॥ (ప్రా) సమృద్ధిః॥ ౨-అధిక సంపదగలవానిపేళ్లు, Every way happy.
కుటుంబ వ్యాపృత (స్తుయః) స్వాదభ్యాగ	కుటుంబ వ్యాపృతః- అభ్యాగారికః- ఉపాధిః॥ 3 - కుటుంబపోషణమునం దాసక్తుఁడై యుండు వానిపేళ్లు, Attentive to support his family.
పుమా నయమ్॥ ౧౨॥	ఉపాధిశబ్దము నియత పుల్లంగము.

(వరాజ్ఞరూపోపేతో య) సింహసంహననోఽప్రమయినయంగముతోనురూపముతోనుగూడు. (హి సః)॥ కొన్నవాడు, Handsome and well-shaped.

నిర్ధార్యః (కార్యకర్తా నిర్ధార్యః (పా) నిర్ధార్యః॥ ౧-సత్త్వసమ్పదా-య సమృద్ధిః సమృద్ధిః అపదలందును కలఃత నొందని ధైర్యసంపదతో, సమ్పదా)॥ ౧౩॥ సమృద్ధిః=కూడుకున్నవాడై, యః=ఎవడు, కా-

Acting fearlessly-

అవాచి మూకోఽ-

(ధ) మనోజవసః పితృ-సన్నిభః॥

ర్యకర్తా=కార్యమును జేయునో, సః=వానిపేరు.

అవాక్-మూకః॥ ౨-మూగవాడు, Dumb.

మనోజవసః-(ప్ర)మనోజవః-పితృసన్నిభః॥ ౨-తండ్రినిబోలినవానిపేరు, Fatherly.

(సత్కృత్యాలంకృతాం కన్యాం యో దదాతి స) కూకుడు॥ ౧౪॥

కూకుడు॥ ౧౪॥ యః=ఎవడు, సత్కృత్య = సత్క-

రించి, అలంకృతామ్ = అలంకరింపఁబడిన, క

న్యామ్=కన్యకను, దదాతి = దానము చేయుచు

న్నాడో, సః=వానిపేరు, One who gives a girl.

in marriage, decorating her with ornaments-

లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణః శ్రీలః శ్రీమాన్

లక్ష్మీవాన్॥ ౧౫॥ లక్ష్మణః - శ్రీలః (పా) శ్రీలః - శ్రీ-

మాన్॥ ౧౫॥ - సంపదగలవానికిని ఒప్పదముగల

వానికినిపేళ్లు, Prosperous, happy [Affectionate-

స్నిగ్ధ (స్తు) వత్సలః॥

స్నిగ్ధః-వత్సలః॥ ౧-గ్నేహముగలవానిపేళ్లు

(స్యా) దయాలుః కారుణికః కృపాలుః సురతః (పా) రుణికః కృపాలుః సురతః (సమాః)॥ ౧౬॥

దయాలుః- కారుణికః- కృపాలుః- సురతః (పా)

సురతః-ర-దయగలవానిపేళ్లు, Compassionate-

స్వతంత్రోపావృతః స్వేచ్ఛన్ నిరవగ్రహః॥

స్వతంత్రః-అపావృతః-స్వేచ్ఛన్॥ ౧౭॥ (పా) స్వేచ్ఛన్

స్వేచ్ఛన్-నిరవగ్రహః॥ ౧౭॥ స్వతంత్రుని పేళ్లు.

Unrestrained, Independent.

పరతంత్రః పరాధీనః పరవాన్నాధవ (సపి) అధీనో నిఘ్న ఆ

పరతంత్రః - పరాధీనః-పరవాన్॥ ౧౮॥ నాథ

వాన్॥ ౧౮॥-పరాధీనుని పేళ్లు, Dependent అధీ-

నః-నిఘ్నః-ఆయత్తః-అస్వేచ్ఛన్-గృహ్యకః॥ ౧౯॥

అధీనునిపేళ్లు, Docile ఈయ పర్యాయములని

గృహ్యకో (ఁప్యసా) కొందఱు.

ఖలపూ (స్సాస్య) దృఖలపూః-బహుకరః॥ ౨-కళ్యమునూడునువాని
హుకరోపేళ్ళు, A sweeper.

దీర్ఘసూత్రశ్చిరక్రియః॥ దీర్ఘసూత్రః-చిరక్రియః॥ ౨-విచారించి మెల్లగా
౧౭॥ కార్యముఁ జేయువాని పేళ్ళు, Dilatory, slow.

జాలోఽసమీక్ష్యకారీ (స్యాత్) జాల్మః॥ -అసమీక్ష్యకారీ॥ ౧-విచారింపక
కార్యముఁ జేయువాఁడు Acting inconsiderately

కుణ్ఠా (మస్తః క్రియా సు యః) కుణ్ఠాః॥ ౧-కార్యములందు అలస్సుఁడైనవాని
పేరు, Indolent.

కర్మక్షమో లంకర్మీణః కర్మక్షమః-అలంకర్మీణః॥ ౨-కార్యమును చేయు
సమర్థుడైనవాని పేళ్ళు, Competent to act.

క్రియావాన్ (కర్మ సూద్యతః) ౧౮॥ క్రియావాన్ ॥ ౧-కార్యమును జేయ నుద్యో
గించినవాని పేరు, Engaged in a business-

(స) కార్మికకర్మశీలో (యః) Laborious. కార్మిక-కర్మశీలః ౨-ఫలము గలిగినను లేకున్నను
కార్యముఁ జేయు స్వభావము గలవాని పేళ్ళు.

కర్మశూర (స్తు) కర్మతః కర్మశూరః కర్మతః॥ ౨-ఫలము గలుగువఱ
కును కార్యము చేయు తెగువ గలవాని పేళ్ళు.

కర్మణ్యభు కర్మరక్ రః Working for hire. కర్మణ్యభుక్ (పా) భరణ్యభుక్ ॥ ౩-కర్మ కరః॥
౨-కూలి పుచ్చుకొని పని చేయువాని పేరు.

కర్మకార (స్తు) తత్త్రియః॥ ౧-కూలి లేక పని
చేయువాని పేళ్ళు, Working without wages.

అపస్నాతో మృత స్నాతః అపస్నాతః-మృతస్నాతః॥ ౨-బంధుసుహృ
దాదిమరణ నిమిత్తమయి స్నానము చేసినవాని
పేళ్ళు, Bathing after mourning.

ఆమిషాశీ (తు) శౌ ఆమిషాశీ॥ ౧-శౌష్కలః॥ ౨-మత్స్యమాంస
ములఁ దినువాని పేళ్ళు, Eating fish and flesh.

బుభుక్షిత (స్సాస్య) త్తు బుభుక్షితః-క్షుధితః-జిఘత్సుః-అశనాయితః॥
భిలో జిఘత్సు రశనార-ఆకలిగొన్నవాని పేళ్ళు, Hungry.

యితః॥ ౨౦

పరాన్నః పరపిణ్డాదో	పరాన్నః-పరపిణ్డాదః॥ ౨-పరాన్నమే భుజించు వానిపేళ్ళు, Feeding at another's cost.
భక్షకో ఘస్మరోఽదృ రః	భక్షకః-ఘస్మరః- అదృరః॥ ౩ - తిండిపోతు పేళ్ళు, Gluttonous.
ఆద్యూన (స్యా) దౌద రికో (విజగీమావివర్జితే)॥	ఆద్యూనః- దౌదరికః॥ ౨-విజగీమావివర్జితే= నేతేఉద్యోగము లేక పొట్టపోసికొనువానిపేళ్ళు. Shamelessly voracious:
(ఉభా) వాత్మమ్భరిః కుక్షిమ్భరి (సోన్విదర పూరకే) ।	ఆత్మమ్భరిః-కుక్షిమ్భరిః॥ ౨-పోష్యవర్గమును విడిచి, సోన్విదరపూరకే=తనకడుపునే నిండించు కొనువానిపేళ్ళు, Selfishly voracious.
సర్వాన్నీన (స్తు) సర్వా న్నభోజీ	సర్వాన్నీనః-సర్వాన్నభోజీ ॥ ౧॥ ౨॥-నియమ ములేక యన్నితావుల భుజించువాని పేళ్ళు. Eating all manners of food.
గృఘ్ను(స్తు)గర్ధనఃలు భోఽభిలాషుక స్తృష్ణక్ (సమా) లోలుప లోలుభా ।	గృఘ్నుః-గర్ధనః-లుబ్ధః-అభిలాషుకః-త్ృష్ణక్ ॥ జ్ ॥ ౫॥-ఆశ గలవానిపేళ్ళు, Covetous, greedy: లోలుపః-లోలుభః॥ ౨-మిక్కిలియు నాశ గలవానిపేళ్ళు, Very covetous:
సోన్మాద(స్త్రా)నృద్దిష్టు (స్యా) Frantic- దవినీత సముద్ధతః॥	సోన్మాదః-ఉన్మద్దిష్టుః॥ ౨-భూతావేశాదులచే నొడ తెఱుంగనివానిపేళ్ళు, Mad; insane. అవినీతః - సముద్ధతః॥ ౨-వినయము లేనివాని పేళ్ళు, Misbehaving-
మత్తే శౌణ్డోత్కట క్షీ బాః Intoxicated-	మత్తః-శౌణ్డః-ఉత్కటః-క్షీబః॥ ౪-మద్యపా- నాదులచేత నొడతెఱుంగనివానిపేళ్ళు; Drunk.
కాముకే కమితాఽ నుకః । కమః కామయి తాఽభికః కమనః కా మనోఽభికః॥	కాముకః-కమితా ॥ ఋ॥ - అనుకః-కమ్రః - కామ యితా ॥ ఋ॥ అభికః - కమనః - కామనః - అభికః॥ ౯ - కాముకునిపేళ్ళు, ౨౪॥ కోరికగలవాఁడు, Lustful.
విధేయోవినయగ్రాహీ	విధేయః - విలయగ్రాహీ ॥ ౧॥ పచనేసితః-

వచనేస్థిత ఆశ్రవః ।

వశ్యః ప్రణేయో

Under influence.

నిభృత వినీతప్రశ్ని

తా(సమూహః)॥ ౨౫॥

ధృష్టే ధృష్టుర్వియాత

(శ్చ) Shameless.

ప్రగల్భః ప్రతిభా

న్వితే ।

(స్యా)దగృప్తే. (తు)

శాలీనో

విలక్షణో విస్మయాన్వితే॥

Astonished. ౨౬॥

అధీరే కాతర

త్రుష్ణా భీరు భీరుక

భీలుకాః ।

ఆశంసు రాశంసితరి

గృహయాలుర్గ్రహీ

తరి॥ ౨౭॥

శ్రద్ధాలుః (శ్రద్ధయా

యుక్తే)

పతయాలు(స్తు)పాతు

కే ।

లజ్జాశీలేపత్రపిష్టు

లజ్జాశీలః-అపత్రపిష్టుః॥ ౨౮॥

ర్వందారురభివాదకే ౨౯

ఆశ్రవః-ర-చెప్పినట్లు చేయువాఁడు,

వశ్యః-ప్రణేయః॥ ౨౫॥-బొంబాధాదులచేత వశ్య

మయినవానిపేళ్ళు, Governable.

నిభృతః-వినీతః-ప్రశ్నితః (పా) ప్రస్థతః-3-

శిక్షింపఁబడినవానిపేళ్ళు, Well trained.

ధృష్టః-ధృష్టుః(పా) ధృష్టుక్॥ ౨౬॥ వియాతః-3-

దిట్టతనము గలవానిపేళ్ళు, Impudent.

ప్రగల్భః-ప్రతిభాన్వితః॥ ౨౭॥-అప్పటప్పటికి

క్రొత్తగా ప్రకాశించు ప్రజ్ఞగలవాని పేళ్ళు,

Endowed with genius, bold.

అధృష్టః-శాలీనః॥ ౨౮॥-దిట్టతనము లేనివానిపేళ్ళు

Modest; retiring.

విలక్షణః-విస్మయాన్వితః॥ ౨౯॥-ఆశ్చర్యముచేప్రకృ

తారజ్ఞానము లేనివాఁడు, వెఱఁగుపడినవాఁడు.

అధీరః-కాతరః॥ ౩౦॥-వ్యసనాదులచేత వ్యాకుల

పడినవానిపేళ్ళు, Confused.

త్రుష్ణః-(పా) త్రుష్టః-భీరుః-భీరుకః-భీలుకః॥

౩౧॥-వెఱచుస్వభావము గలవానిపేళ్ళు, Timid.

ఆశంసుః-ఆశంసితా॥ ౩౨॥-ప్రియవస్తువుకోరు

వాని పేళ్ళు, Desirous.

గృహయాలుః-గ్రహీతా॥ ౩౩॥-పుచ్చుకొను

స్వభావముగలవానిపేళ్ళు, Disposed to take.

శ్రద్ధాలుః॥ ౩౪॥-శ్రద్ధయా=నమ్మికతో, యుక్తే=

కూడియున్న వానిపేళ్ళు, Believing; faithful.

పతయాలుః-పాతుకః॥ ౩౫॥-పడుస్వభావముగల

వానిపేళ్ళు, Habitually falling.

లజ్జాశీలః-అపత్రపిష్టుః॥ ౩౬॥-సిగ్గుపడుస్వభావము

గలవాని పేళ్ళు, Bashful.

వందారుః-అభివాదకః॥ ౩౭॥-మొక్కు-స్వభావము

శరారుహ్మతుకో హిం
స్యః

(సాన్య) ద్వర్ధిష్టు(స్తు)
వర్ధనః ।

ఉత్పత్తిష్టు (స్తూ)త్పత్తి
తా२

లంకరిష్టు(స్తు) మట్టనః॥
౨౯॥

భూష్టర్భవిష్టర్భవితా

వ ర్తిష్టుర్వర్తన
(స్పమా) ।

నిరాకారిష్టుః క్షిప్తుః
(స్యాత్)

(సాన్ద్ర)స్నిగ్ధస్తు
మేదురః॥

జ్ఞాతా (తు) విదురో
విద్వః

వికాసీ (తు) వికస్వరః॥

విసృత్వరో విసృమరః॥
ప్రచారీచవిసారిః॥౩౧॥

సహిష్టుస్సహనః
క్షునాతితిక్షుః క్షమితా
క్షమి ।

కోధనోఽమర్షణః కోపీ

గలవాని వేళ్లు, Polite; respectful.

శరారుః-ఘాతుకః-హింసః॥ ౩-చంపుస్వభా
వముగలవానివేళ్లు, Destructive, mischievous.

వర్ధిష్టుః-వర్ధనః॥ ౨-వృద్ధిఁబొందు స్వభావము
గలవానివేళ్లు, Thriving; growing.

ఉత్పత్తిష్టుః-ఉత్పత్తితా॥ఋ॥ ౨-ఎగయుస్వభా
వము గలవానివేళ్లు, Jumping up.

లలంకరిష్టుః-మట్టనః॥ ౨-శృంగారించుకొను
స్వభావముగలవానివేళ్లు, Fond of ornaments.

భూష్టుః-భవిష్టుః-భవితా॥ఋ॥ ౩- కాఁగలవాని
వేళ్లు, About to become పలుమాఱును మొలచు.
స్వభావముగల కేశనఖాదుల వేళ్లని కోందఱు.

వ ర్తిష్టుః-వ ర్తనః॥ ౨-వ ర్తించుస్వభావముగలవాని
వేళ్లు, Revolving;

నిరాకరిష్టుః-క్షిప్తుః ॥ ౨-తిరస్కరించుస్వభా
వము గలవానివేళ్లు, Disdaining; obstructive.

మేదురః॥ ౧-సాన్ద్ర=దట్టమయి, స్నిగ్ధః=నిగ్గు
గలిగిన మేఘపటలాదుల పేరు. Thick with.

జ్ఞాతా॥ఋ॥-విదురః-విద్వః॥ ౩-ఎఱుఁగు స్వభా
వము గలవానివేళ్లు, Intelligent; knowing.

వికాసీ॥న్॥-వికస్వరః॥ ౨-వికసించు స్వభావము
గలవాని వేళ్లు, Expanding.

విసృత్వరః-విసృమరః-ప్రసారీ॥న్॥ విసారీ ॥న్॥
రణతయస్వభావముగలనీళ్లమీఁది తైలబిందువు
లు మొదలై నవానివేళ్లు, Spreading, creeping.

సహిష్టుః-సహనః-క్షున్తా॥ఋ॥ తితిక్షుః- క్షమి
తా॥ఋ॥-క్షమి॥౬- స్వభావముచేత నోర్పుగల
వానివేళ్లు, Patient; content.

కోధనః-అమర్షణః-కోపీ॥న్॥ ౩- స్వభావము

చణ్ణః-స్వత్యస్తః	చణ్ణః-అత్యస్తకోపనః॥ ౨-మిక్కిలి కోపించు
కోపనః॥ ౩౨॥	గొనువానిపేళ్లు, Very passionate.
జాగరూకో జాగరితా	జాగరూకః - జాగరితా ॥ఋ॥ ౨-మేల్కొని
	యుండువానిపేళ్లు, Wakeful.
ఘూర్ణితః ప్రచలాయితః॥	ఘూర్ణితః-ప్రచలాయితః ౨-కూరుకు పాటుపడు
	వానిపేళ్లు, కూర్చుండినిద్రపోవువాడు, Reeling
స్వప్నక్ శయాలు	స్వప్ ॥జ్॥-శయాలుః-నిద్రాలుః॥౩ - నిద్ర
ర్నిద్రాలు	పోతుపేళ్లు, తూగుపోతు, Sleepy, sluggish.
ర్నిద్రాణ శయితౌ	నిద్రాణః (పా) నిద్రితః-శయితః॥ ౨-నిద్ర
(సమా)॥ ౩౩॥	పోవువానిపేళ్లు, Asleep.
పరాఙ్ముఖః పరాచీన	పరాఙ్ముఖః-పరాచీనః॥ ౨-పెడమొగముగా
(సన్య)	నున్నవానిపేళ్లు, Averting the face.
దవాజవ్యధోముఖః॥	అవాజ్ ॥చ్॥-(అపిశబ్దము చేత), అవాచీనః-
Down-looked.	అధోముఖః॥౩-తలవంచుకొన్నవానిపేళ్లు.
(దేవానభృతి) దేవ	దేవద్యౌజ్ ॥చ్॥-౧-దేవాన్ అభృతి = దేవత
ద్యౌజ్	లనుగూర్చి పోవువానికిఁగాని, దేవతలను బూ
Approaching deities.	జించువానికిఁగాని పేరు, Adoring deities.
విష్వద్యౌజ్ (విష్వ	విష్వద్యౌజ్ ॥చ్॥౧-విష్వక్ అభృతి=అంతట
గభృతి)॥ ౩౪॥	నడచువానిపేరు, Going everywhere.
(యస్సహాభృతి) స	సధ్యౌజ్ ॥చ్॥ ౧-సహ అభృతి=ఒకరితోడఁ
ధ్యౌజ్ (స)	బోవువానిపేరు, Accompanying.
(స) తిర్యజ్ య స్తిరో	తిర్యజ్ ॥చ్॥౧-తిరఃఅభృతి=అడ్డముగానడచు
భృతి)॥	వానిపేరు. Moving tortuously.
వదో వదావదో వక్తా	వదః-వదావదః- వక్తా॥ఋ॥౩ - పలుక నేర్చిన
	వానిపేళ్లు, Knowing how to speak.
వాగీశోవాక్పతి(స్స	వాగీశః-వాక్పతిః॥ ౨-నిరోపముగాఁ బలుక
మా)॥ ౩౫॥	నేర్చినవానిపేళ్లు, Eloquent.
వాచో యుక్తిపటు	వాచోయుక్తిపటుః-వాగ్మీ॥న్॥౨తానుపలుక

చావ్యగీ

వావదూకోఽతివక్త
రి|

(స్యా)జ్జలాప్క (స్తు)వా
చాలో వాచాటో బ
హుగర్వవాక్ ||31||

దుర్ముఖే ముఖరాబద్ధ
ముఖో

శక్లః ప్రియంపదే

లోహల (స్యా) దస్సు
టవాక్

గర్వవాదీ(తు) కద్వ
దః|| 32||

(సమా) కువాదకుచ
రా

(స్యా)దసామ్యస్వరో
ఽస్వరః|

రవణ శబ్దనో

నాదీవాదీ నాదీకర
(స్పమా)|| 33||

జడోఽజ్ఞే

Idiot, stupid.

ఽనేడమూక(స్తువక్తుం
[శోతు మశిక్షి తే])

నిశ్చయించిన యర్థమును తెన్నగా నిర్వహించి
పలుకువాని పేళ్లు, Speaking sensibly.

వావదూకః- అతివక్త||ము|| ౨ - అధికముగా
మాటలాడువాని పేరు, Talkative, loquacious..

జలాప్కః-వాచాలః-వాచాటః-బహుగర్వవాక్
వాక్||చ్|| ౪-దోషయుక్తముగా పెక్కుమాట

లాడువాని పేళ్లు, Talking nonsense.

దుర్ముఖః-ముఖరః-అబద్ధముఖః 3-అప్రియ
ముగాఁ బలుకువాని పేళ్లు, Scurrilous.

శక్లః (పా)శక్లః-ప్రియంపదః|| ౨-ప్రియము
గాఁ బలుకువాని పేళ్లు, Speaking civilly.

లోహలః - అస్ఫుటవాక్||చ్|| ౨-వ్యక్తము
గాకుండ మాటలాడువాని పేళ్లు, Lispings.

గర్వవాదీ||౯||-కద్వదః||౨||-నిందింపదగిన
మాటలాడువాని పేళ్లు, కొఱగాని మాటలాడు
వాఁడు, Speaking ill.

కువాదః (పా) కుపాదః - కుచరః|| ౨-పరుల
దోషమును బలుకువాని పేళ్లు, Censorious.

అస్వరః||౧-అసామ్యస్వరః = చెవులకు నింపు
గాని స్వరముగలవాని పేరు, Having a bad voice..

రవణః-శబ్దనః||౨-మ్రోయు స్వభావముగల
వాని పేళ్లు, Sonorous.

నాదీవాదీ ||న్|| వాదీకరః||౨-ఆశీర్వాదము
తోఁగూడిన దేవతాదులయొక్కస్తోత్రము జేయు
మంగళపాఠకుని పేళ్లు, Speaker of a prologue.

జడః-అజ్ఞః|| ౨-ఇష్టానిష్టనుఖదుఃఖముల నె
ఱుంగక పరవశుఁడై యూరకయున్నవాని పేళ్లు.

అనేడమూకః||౧-వక్తుమ్=పలుకుటకును, శ్రో
తుమ్=వినుటకును, అశిక్షి తే=శిక్షింపఁబడనివాని

Deaf and dumb.

తూష్ణీంశీల (స్తు)తూ
క్షీణో

నగ్నోఽవాసా దిగ
మృచే॥

నిష్కాసితోఽవకృ
ప్త (స్నాన్య)

దపథ్య స్తన్తుధిక్కృతః
ఆత్తగన్ధోఽభిభూత
(స్నాన్యత్)

దాపితస్నాధిత (స్స
మా)॥

ప్రత్యాదిప్టోనిరస్త
(స్నాన్య) త్రప్త్యాఖ్యా
తో నిరాకృతః ।

నికృత (స్నాన్య)ద్విప్ర
కృతో

విప్రలభ (స్తు) వశ్చితః॥
రం॥

మనోహతః ప్రతిహతః
ప్రతిబద్ధోహత (శ్చసః)

అధిక్షిప్తః ప్రతిక్షిప్తో

బద్ధే కీలిత సంయతో॥

వేరు. అనఁగా చెవిటివానికిని మూగవానికిని సరి
యైనవాఁడు. ఏడమూక యను పాఠమున చెప్పుడు
ను మూఁగతనమునుగలవానికి వేరని కొందఱు.

తూష్ణీంశీలః - తూష్ణీకః॥ ౨ - మాటలాడక
యూరకుండు స్వభావము గలవానిపేళ్లు, Silent.

నగ్నః-అవాసాః॥ ౧ - దిగమ్బరః॥ ౩ - దిసమొల
వాని పేళ్లు, Naked.

నిష్కాసితః-అవకృష్టః॥ ౨ - నెళ్ళగొట్టఁబడిన
వానిపేళ్లు, Expelled. [వానిపేళ్లు, Cursed.

అపథ్యస్తః-ధిక్కృతః॥ ౨ - తిరస్కరింపఁబడిన
ఆత్తగన్ధః (సా) ఆత్తగర్వః-అభిభూతః ॥ ౩ -
రాజుచేతఁగాని శత్రువుచేఁగాని పోగొట్టఁబడిన
గర్వముగలవానిపేళ్లు, Humbled. Subdued.

దాపితః-సాధితః॥ ౨ - రాజుచే దండుగ గొనఁ
బడిన వానిపేళ్లు, Condemned; or adjudged.

ప్రత్యాదిప్టః-నిరస్తః- ప్రత్యాఖ్యాతః-నిరా
కృతః ॥ ౪ - న్యాయముచేత పరిహరింపఁబడిన
వానిపేళ్లు, Removed; set aside.

నికృతః-విప్రకృతః॥ ౨ - పీడింపఁబడిన వానిపేళ్లు,
Humiliated; Insulted.

విప్రలభః-వశ్చితః ॥ ౨ - మోసపుచ్చఁబడిన
వానిపేళ్లు, Deceived; Duped.

మనోహతః-ప్రతిహతః-ప్రతిబద్ధః-హతః॥ ౪ -
మనస్సుననుతాహించెడినవాఁడు Disappointed

అధిక్షిప్తః-ప్రతిక్షిప్తః ॥ ౨ - నిందింపఁబడిన
వానిపేళ్లు, Censured.

బద్ధ - కీలితః-సంయతః ॥ ౩ - బొండ్లకొయ్య
రం॥ మొదలయిన వానిచేత కట్టబడిన వాని పేళ్లు -
Confined in stocks, Fettered.

ఆపన్న ఆపత్నాప్త
(సన్న్యత్)

కాన్దిశీకో భయద్రుతః

ఆక్షారితః క్షారితోఽ
భిశ స్తే

సంకసుకోఽస్థిరే
౪౩

వ్యసనార్తోపరక్తా (హృ
Afflicted. Suffering
pain from a cause
human or divine.

విహస్తవ్యాకులౌ (స
మా) Perplexed.

విక్లబో విహ్వలః
Overcome by fear.

(స్యాత్తు) వివశోఽరి
ప్తదుష్టధీః

కశ్యః కశ్హార్తే

(సన్నద్ధే) త్యాతతా
యీ(వధోద్యతే)

ద్వేష్యేత్వక్షిగతో

వధ్యశ్శీర్షచ్ఛేద్య (ఇ
మా సమా) || - ౪౫

విహ్యో (విషేణ యో
వధ్యో)

ఆపన్నః-ఆపత్నాప్తః॥ ౨-ఆపదఁబొందినఁ
వాఁడు, Overtaken by calamity; Distressed.

కాన్దిశీకః-భయద్రుతః॥ ౨-వెఱచి పాటిపోవు
వానిపేళ్లు, Put to flight.

ఆక్షారితః-క్షారితః-అభిశ స్తః॥ ౩-పరస్త్రిగమనఁ
బ్రహ్మహత్యాదుల వలన నిందింపఁబడినవాఁడు,
Calumniated, Accused of adultery.

సంకసుకః-అస్థిరః॥ ౨-దేనియందును నిలుకడఁ
లేనివానిపేళ్లు, Unsteady. Uncertain.

వ్యసనార్తః-ఉపరక్తః॥ ౨-దైవకృతమనుష్య
కృతములయిన శరీరవీడలుగలవానిపేళ్లు. జూదము
మొదలై నవ్యసనములు గలవానిపేళ్లనికొందఱు..

విహస్తః-వ్యాకులః॥ ౨-శోకాదులచేత వెనుక
ముందెఱుఁగనివాఁడు, Confounded, Perplexed.

విక్లబః-విహ్వలః॥ ౨-భయాదులచేతఁ దన
యవయవములను ధరింప శక్తిలేనివాని పేళ్లు,
Unable to contain one's self.

వివశః-అరిష్టదుష్టధీః॥ ౨-ఆనన్నమరణము
చేత దూషితమైన బుద్ధి గలవానిపేళ్ళు, Appre-
hensive of death.

కశ్యః-కశ్హార్తః॥ ౨-అపరాధమువలనచబుకు
పెట్లకుఁదగినవాఁడు. Deserving a whipping.

త్యాతాయీ॥ ౧-౨-వధోద్యతే=చంపుయత్న
ముగల, సన్నద్ధే=సన్నద్ధునిపేరు, Murderous.

ద్వేష్యః-అక్షిగతః॥ ౨-ద్వేషింపదగినవానిపేళ్లు,
Hateful, detestable.

వధ్యః-శీర్షచ్ఛేద్యః॥ ౨-చంపఁదగినవానిపేళ్లు,
Meriting beheading.

విహ్యః॥ ౧-విశేణ=విషముచేత, యః=ఎవఁడు,
వధ్యః=చంపఁదగినవాఁడో వానిపేరు, Meriting

death by poison.

ముసల్యో (ముసలేన
యః)।ముసల్యః॥౧-ముసలేన=రోకటిచేతఁ జంపఁ
దగినవానిపేరు, -by knocks of a pestle.శిశ్విదానోఽకృష్ణక
రాట్రశిశ్విదానః=అకృష్ణకరాట్ర॥ ౨-మంచియాచా
రము గలవానిపేళ్ళు, Innocent కొందఱు,
శిశ్విదానః-కృష్ణకరాట్ర॥ ౨-దురాచారము గల
వానిపేళ్ళనిరి. Sinful or criminal.చపలశ్చికుర (స్పహా)॥
Rash.చపలః-చికురః॥౨-దోషము విచారించక వధ
బంధనాదులను జేయువానిపేళ్ళు, Committing

Inconsiderate.

a crime without considering the guilt.

దోషైకదృక్పురోభాగీ

దోషైకదృక్॥శ్-పురోభాగీ॥౩-దోషము నే
వెదకువానిపేళ్ళు Malevolent [Wicked, perverse

నికృత స్తవస్మజుశ్శతః।

నికృతః-అస్మజుః-శతః॥ ౩-కుట్రితనిపేళ్ళు,

కర్ణేజప సూచక

కర్ణేజపః-సూచకః-పిశునః॥ ౩-కొంజము

(స్సస్య) త్పిశునో

జెప్పువానిపేళ్ళు, Informer.

దుర్జనః ఖలః॥ ౪౭॥

దుర్జనః-ఖలః॥౨-దుష్టాత్ముఁడు, Mischief-maker.

నృశంసో ఘాతుకః

నృశంసః= ఘాతుకః-క్రూరః-పాపః॥౪-పరు

కూరః పాపో

లకు బాధచేయు స్వభావము గలవానిపేళ్ళు.

destructive, mischievous [Fraudulent, crafty

ధూర్తః (స్తు) వజ్రచక్రః।

ధూర్తః-వజ్రచక్రః॥౨-మోసపుచ్చువానిపేళ్ళు

అజ్ఞేమూఢ యథా

అజ్ఞః-మూఢః-యథాజాతః-మూర్ఖః-వైధే

జాత మూర్ఖ వైధేయ

యః-బాలిశః॥౬-ఎఱుక లేనివానిపేళ్ళు, Idiot,

బాలిశః॥ ౪౮॥

కదర్యో కృపణః తుద్య

కదర్యః-కృపణః-తుద్య-కింపచానః-మితం

కింపచాన మితంపచా

నచః॥ ౫-లోభిపేళ్ళు, Miser, avaricious

నిస్సవస్త్తు దుర్విధోదీనో

నిస్సవః-దుర్విధః-దీనః-దరిద్రః-దుర్గతః॥౫-

దరిద్రో దుర్గతోఽ (పిసః)

దరిద్రునిపేళ్ళు, Poor, indigent.

వనీపకో యాచనకో

వనీపకః (పా)వనీయకః-యాచనకః-మార్గణః-

మార్గణో యాచ కార్థి

యాచకః-అర్థి-॥౬-అడుగువానిపేళ్ళు, Beggar

నా।

mendicant.

అహంయు (సాన్య) అహంయుః- అహంకారీ ||న్|| ౨-అహంకార
దహంకారీ ము గలవానిపేళ్లు, Proud.
శుభంయు(స్తు) శుభా శుభంయుః-శుభాన్వితః|| ౨- శుభముగల
న్వితః|| ౫౦|| వానిపేళ్లు, Happy.

దివ్యోపపాదుకా(దే దివ్యోపపాదుకాః||౧-దేవా=స్వర్గమునందుండు
వాః) of divine origin. మాతృపితృసంబంధము లేకపుట్టిన దేవతలపేరు.

(నృగవాద్యా) జరా జరాయుజః||౧నృగవాద్యాః=మూవియందుఁ
యుజాః|| Viviparous బుట్టినమనుష్యులు పశువులుమొదలైనవానిపేరు.
స్వేదజాః (క్రిమిదంశా స్వేదజాః|| ౧-క్రిమిదంశాద్యాః= చెమటవలన
ద్యాః) బుట్టిన పురుగులు, ఈగలు మొదలైనవానిపేరు.

Engendered by damp as worms and insects.

(పక్షిసర్పాదయా ౨ అణ్ణజాః||౧-పక్షిసర్పాదయాః = గ్రుడ్డువలనఁ
జ్జాః|| Oviparous. బుట్టిన పక్షులు పాములు మొదలైనవానిపేరు.

ఇతిప్రాణివర్గః.

ప్రాణివర్గము ముగిసెను.

ఉద్భిద (స్తరు గుల్మా ఉద్భిత్ ||ద్||-౧ తరుగుల్మాద్యాః = నేలను
ద్యా) వ్రక్కలించుకొని పుట్టు వృక్షములు, పొదలు,
కసపు మొదలయినవానిపేరు, Vegetables.

ఉద్భి దుద్భిజ్జ ముద్భి ఉద్భిత్ ||ద్|| ఉద్భిజ్జమ్-ఉద్భిదమ్||౩-ఆ తరు
దమ్ గుల్మాదులకేపేళ్లు, Sprouting; germinating.

సుందరం రుచిరం చా సుందరమ్-రుచిరమ్-చారు-సుషమమ్-సాధు-
రు సుషమంసాధుశోభ శోభనమ్-కాంతమ్ - మనోహరమ్-(సా) మనో
నమ్|| ౫౨|| కాంతం మరమమ్-రుచ్యమ్-మనోజ్ఞమ్-మజ్జ - మజ్జులమ్||
నోహరం రుచ్యం మ ౧౨-చక్కనివస్తువు, Beautiful or pleasing.

నోజ్ఞంషజ్జుమజ్జులమ్||

(త) దాసేచనకం (తృ ఆ సేచనకమ్||౧- యస్య=ఏవస్తువుయొక్క, ద
స్తేర్నా స్త్యన్తో య ర్శనాత్||=చూచుటవలన, తృప్తేః=తనివికి, అస్తః
స్య దర్శనాత్)|| ౫౩ తుద, నాస్తి=లేదో, తత్=ఆవస్తువు, Charming.

అభీష్టే ౨ భీషితం అభీష్టమ్-అభీషితమ్-హృద్యమ్- దయితమ్-
హృద్యం దయితం వల్లభమ్-ప్రియమ్||-మనస్సునకుఁ బ్రియమయిన

వల్లభం ప్రియమ్ ।

వస్తువు పేళ్లు, Beloved, desired.

నికృష్ట ప్రతికృష్టార్థ రేఫ యావ్యావమా ధమాః॥ కుపూయకుత్సి తావద్య ఖేట గర్వాణ కా (స్పమాః) ।

నికృష్టః-ప్రతికృష్టః - అర్వా॥న్- రేఫః(ప) రేఫ యావ్యావమా రేఫః॥న్-యావ్యః-అవమః-అధమః-కుపూయః కుత్సితః-అవద్యః-ఖేటః-గర్వః-అణకః॥-౧౩జా త్యాచారాదులచేత నిందితుఁ డైనవాని పేళ్లు, Inferior, low.

మలీమసం(తు)మలినం కచ్చరంమలదూషితం పూతం పవిత్రం మే ధ్యం (చ) ।

మలీమసమ్-మలినమ్-కచ్చరమ్ - మలదూషి తమ్॥ ౪-మాసినవస్తువుపేళ్లు, Foul, dirty. పూతమ్-పవిత్రమ్-మేధ్యమ్॥ ౩-పవిత్రమైన వస్తువుపేళ్లు, Purified.

వీధ్రం (తువిమలార్థ కమ్) ।

వీధ్రమ్॥౧-విమలార్థకమ్= (స్వభావముచేత) నిర్మలమయిన స్ఫటికాది వస్తువులపేరు. Clean.

నిర్ణీకంశోధితంమృష్టం నిశ్శోధ్య మనవ స్కరమ్॥ ౫౬॥

నిర్ణీకమ్-శోధితమ్-మృష్టమ్-నిశ్శోధ్యమ్-అనవ స్కరమ్॥౫-కలమము లేనట్లుశోధింపఁబడినవస్తు వుపేళ్లుCleansed- [యినవస్తువులపేళ్లు, Pithless.

అసారం ఘ్నః శూన్యం(తు)వశికం తుచ్చరి క్తకే !

అసారమ్ - ఘ్నః॥ అసారములేని దూది మొదల శూన్యమ్- వశికమ్- తుచ్చమ్- రి క్తకమ్-౪-రిత్త యైనయిల్లుమొదలైనవానిపేళ్లు, Void, empty

(క్లీబే)ప్రధానం ప్రముఖ ప్రవే కానుత్తమోత్తమాః॥ముఖ్య వర్య వరేణ్యశ్చ ప్రబర్హో౭ నవరార్థ్య(వత్) । పరా థ్యాగ్ర ప్రాగ్రహరప్రా గ్ర్యాగ్ర్యాగ్రీయ మగ్రి యమ్ । శ్రేయాన్ శ్రే

ప్రధానమ్॥నిత్యనపుంసకలింగము॥- ప్రముఖః- ప్రవేకః-అనుత్తమః- ఉత్తమః-ముఖ్యః-వర్యః-వ రేణ్యః-ప్రబర్హః-అనవరార్థ్యః-పరార్థ్యః-అగ్రః ప్రాగ్రహరః-ప్రాగ్ర్యః-అగ్ర్యః-అగ్రీయః- అగ్రి యః॥౧౭ప్రధానవస్తువుపేళ్లు, Chief, principal. శ్రేయాన్॥న్- శ్రేషః-పుష్కలః-స త్తమః-అతి శోభనః॥౫-మిక్తిలిశ్రేష్ఠునిపేళ్లు Excellentప్రధా త్నత్తమశ్చాతిశోభనే నశబ్దము మొదలు౨౨నుశ్రేష్ఠునిపేళ్ళనికొందలు. వ్యూరుత్తరపదే) వ్యా వ్యాఘ్రః-పుజ్వః-ఋషభః-కుజ్వరః-సింహః-

ప్రస్తుత వర్ణ భక్తుః
రాః॥౩౯॥సింహశాద్దా
ల నాగాద్యాః (పుంసి
శ్రేష్ఠార్థగోచరాః)।

(అప్రాగ్ర్యం ద్వయ
హీనేద్యే) అప్రధానో
పసర్జనే॥ ౬౦॥
విశజ్జటంపుణబృహ
ద్విశాలం పృథులం మ
హత్ । రుంద్రోరువిపు
లంపీనపీన్సీ (తు) స్థూల
పీవరే॥ ౬౧॥

స్తోకాల్ప ఝల్లకా
సూనిక్షుం శ్లక్షం ద
భ్రం కృశం తను ।
(స్త్రీయాం) మాత్రా
(తుటిః (పుంసి)లవలేశ
కణాణవః॥ ౬౨॥

అత్యల్పేఽల్పిష్ట మ
ల్పీయః కనీయాఽణీ
య (ఇత్యపి) ।

ప్రభూతం ప్రచురం
ప్రాజ్య మదభంబహు
లం బహు॥ పురుహం
పురుభూయిష్టం స్థిరం
భూయ(శ్చ)భూరి (చ)

పరశ్శతా (ద్యాస్తే
యేషాంపరా సంఖ్యా

శాద్దాలః-నాగః॥ ఈఽను - అదిశబ్దముచేతముఖ
చంద్రశబ్దములును, ఉత్తరపదే=సమాసమునం
దుత్తరపదములును, శ్రేష్ఠార్థగోచరాః = పూర్వ
పదార్థశ్రేష్ఠత్వమును జెప్పును. అప్పుడు, పుంసి
స్యః = పుంలింగము తాను, Pre-eminent.

అప్రాగ్ర్యమ్- అప్రధానమ్- ఉపసర్జనమ్॥ 3-
ప్రధానముకానిదానిపేళ్లు, Secondary; subor-
dinate. అప్రధానోపసర్జనశబ్దములు నియత॥న॥
విశజ్జటమ్-పుథు-బృహత్॥౬॥ విశాలమ్-
పుథులమ్-చుహత్-రుంద్రమ్(పా)వడం-ఉరువిపు
లమ్॥౯-విరివియైనదానిపేళ్లు, Spacious, Copious
పీనమ్-పీవ ॥౧॥ స్థూలమ్-పీవరమ్॥౪-బలిసిన
దానిపేళ్ళు, Fat; large.

స్తోకః-అల్పః॥ఝల్లకః-సూక్ష్మమ్-శ్లక్షమ్-ద
భ్రమ్-కృశమ్-తను-మాత్రా-తుటిః॥నియమిత స్త్రీ
లవః-లేశః-కణః-అణుః॥ నియతపు॥౧౪-కొంచె
మైనదానిపేళ్లు, సన్నమైనదియు, Minute; little;
small.

అల్పిష్టమ్-అల్పీయః॥౧॥కనీయః॥౧॥అణీయః॥
౧॥౪-అపిశబ్దమువలన, కనిష్ఠమ్-అణిష్ఠమ్, ఈ
నుమిక్కిలికొంచెమైనదానిపేళ్ళు, Very small.

ప్రభూతమ్-ప్రచురమ్-ప్రాజ్యమ్- అదభ్రమ్॥-
బహులమ్-బహు-పురుహమ్ (పా) పురుహూః-
పురు-భూయిష్ఠమ్-స్థిరమ్(పా)స్థిరమ్-భూయః
॥౧॥ - భూరి॥ ౧౨ - అధికమయిన దానిపేళ్ళు,
Much, many.

యేషామ్=ఏవస్తులకు, శతాదికాత్=నూలు
మొదలయిన సంఖ్యకంటె, పరా=అధికమైన, సం

శతాదికాత్)॥ ౬౪॥	ఖ్యా=సంఖ్యగలదో, తే=ఆవస్తువులు, పరశ్శతా
More than a hundred	ద్యాః=పరశ్శతము మొదలయిన పేళ్లుగలవియోను
Etc.	ఇవి సంఖ్యామాత్రనాచకము లయినపుడు ॥న॥
గణనీయే గాణేయం	గణనీయమ్-గాణేయమ్ (పా) గణేయమ్॥౨
*Calculable.	లెక్కపెట్టదగినదానిపేళ్లు, Numerable.
సంఖ్యాతే గణిత	సంఖ్యాతమ్-గణితమ్॥ ౨- లెక్కపెట్టబడిన
	దానిపేళ్లు, Numbered, counted.
(మథ) సమం సర్వమ్ ।	సమం-సర్వమ్-విశ్వమ్-అశేషమ్-కృతస్సమ్-
విశ్వమశేషంకృతస్సం	సమ స్తమ్-నిఖిలమ్-అఖిలమ్ - నిశ్శేషమ్ - సమ
సమస్త నిఖి లాఖిలాని	గ్రమ్-సకలమ్-పూర్ణమ్-అఖణ్డమ్-అనూనకమ్॥
నిశ్శేషమ్ ॥౬౫॥ సమ	ఈగఠన-ఆదిపదముచేత, సంపూర్ణమ్-పుష్కలమ్
గ్రం సకలంపూర్ణమఖ	అవికలమ్-అభిన్నమ్, ఇవి మొదలయినవియు-
ణ్డం (స్వా) దనూనకే॥	అంతయు నను సర్థము పేళ్లు, All; entire.
ఘనం నిరస్తరంసాద్ధం	ఘనమ్-నిరస్తరమ్-సాద్ధమ్॥౨-దట్టమయినది,
Without interstices.	Dense; Clustered together.
పేలవం విరలం తను॥	[Delicate, fine.
సమీపే నికటా౭స	పేలవమ్-విరలమ్-తను॥ ౨-పలుచనిదానిపేళ్లు
న్నసన్నికృష్ట సనీడ (వ	సమీపమ్-నికటమ్-ఆసన్నమ్-సన్నికృష్టమ్-
త్) । సదే శాభ్యాశ	సనీడమ్-సదేశమ్-అభ్యాశమ్-(పా)అభ్యాసమ్-
సవిధ సమర్యాద సవే	సవిధమ్-సమర్యాదమ్-సవేశమ్ - ఉపకణ్ఠః-అన్తి
శ(వత్)॥ ఉపకణ్ఠాన్తికా	కః- అభ్యర్ణః-అభ్యగ్ర, అభితః॥౧౫దాపుపేళ్లు,
భ్యర్ణాభ్యగ్రా) (అప్య)	అభితఃఅనునదియవ్యయము, Near, proximate.
భితో (౭వ్యయమ్) ।	
సంసక్తే (త్వ) వ్యవ	సంసక్తమ్-అవ్యవహితమ్-అపదా స్తరమ్॥ ౩-
హిత మపదాస్తర (మి	కదిసినదానిపేళ్లు, Adjoining, Contiguous.
త్వపి)॥ ౬౬॥	[యినదానిపేళ్ళు, Very near.
నేదిష్ఠ మన్తికతమం	నేదిష్ఠమ్-అన్తికతమ్॥ ౨-మిక్కిలి దాప
(స్వా)దూరంవిప్రకృ	దూరమ్-విప్రకృష్టమ్॥ ౨- దవ్యయినదాని
ష్టకమ్॥	పేళ్ళు, Distant.

దవీయ (శ్చ) దవిష్టం

(చ) సుదూరం

దీర్ఘ మాయతమ్ || ౬౯ ||

వర్తులం నిస్తలం పృ
త్తం

బన్ధరం (తూన్నతా
నతమ్) ।

ఉచ్చస్యాం శూన్నతో

దగ్ధోచ్చితా స్తుజ్ఞే

౭ ధవామనే || న్యజ్ఞీ చ

ఖర్వహ్రాస్వా (సన్యః)

అవాగ్గే ౭ వ న తా న

తమ్ ।

అరాలం వృజినంజి

హ్మమూర్తిమత్కుఞ్చి

తం నతమ్ || ౭౦ || ఆవిధం

కుటిలం భుగ్నం వేల్లి

తం వక్ర (మిత్యపి) ।

ఋజువజిహ్మప్రగుణౌ

వ్యస్తే (తావ) ప్రగుణా

కుతా || ౭౧ ||

శాశ్వత (స్తు) భువో

నిత్య సదాతన సనాత

నాః ।

స్థాన్యుఃస్థిరతరః స్థే

యా

.. (నేకరూపతయాతు

యః || ౭౩ || కాలవ్యా

దవీయః || న్ - దవిష్టమ్ - సుదూరమ్ || ౩ - మిక్కిలి

దవ్యయినదానిపేళ్ళు, Very remote. [Long

దీర్ఘమ్ - ఆయతమ్ || ౨ - నిడువయినదానిపేళ్ళు,

వర్తులమ్ - నిస్తలమ్ - పృత్తమ్ || ౩ - వట్టునైన

దానిపేళ్ళు, Round, Circular, Globular.

బన్ధరమ్ || ౧ - ఉన్నతానతమ్ - స్వభావముచేత

పొడవైన యుపాధివశమున నించుక వంగినదాని

పేరు, Naturally high but factitiously bent.

ఉచ్చః - స్యాంశుః - ఉన్నతః - ఉదగ్రః - ఉచ్చి

తః - తుజ్ఞః || ౬ - పొడుగయినదానిపేళ్ళు, High; tall.

వామనః - న్యక్ || ౭ - నీచః - ఖర్వః - హ్రస్వః -

గ్ - కుఱుచైనదానిపేళ్ళు, Short

అవాగ్గమ్ - అవనతమ్ - ఆనతమ్ || ౩ - వంగిన

దానిపేళ్ళు, Bent down.

అరాలమ్ - వృజినమ్ - జిహ్మమ్ - ఊర్తిమత్ ||

౭ - కుఞ్చితమ్ - నతమ్ - ఆవిధమ్ - కుటిలమ్ - భు

గ్నమ్ - వేల్లితమ్ - వక్రమ్ || ౧౧ - వంకరయైన

దానిపేళ్ళు, Crooked.

[దానిపేళ్ళు, Straight..

ఋజు - అజిహ్మః - ప్రగుణః || ౩ - చక్రనై యుండు

వ్యః స్తః - ఆప్రగుణః - ఆకులః || ౩ చెదరినదాని

పేళ్ళు, Confounded.

శాశ్వతః - ధ్రువః - నిత్యః - సదాతనః - సనాతనః ||

౭ - ఎన్నటికిని నాశము లేక యుండుదాని పేళ్ళు..

Eternal.

స్థాన్యుః - స్థిరతరః - స్థేయాన్ || ౩ - పెక్కుకాల

ముండుదానిపేళ్ళు, Permanent, firm.

కూటస్థః || పు || ౧ - ఏకరూపతయా = వికారము

లేక యొకలాగుననే, యః కాలవ్యాపీ = ఏది నిరవ

పీ స) కూటస్థః

ధికకాల ముండునదో యట్టి యాత్మాదులపేరు,
Uniform; Perpetually the same.

స్థావరో జగ్గమేతరః ।

స్థావరః-జగ్గమేతరః॥ ౨ - కదలకయుండు గిరి
వృక్షాదులపేళ్ళు, Immovable.

చరిష్ణుజగ్గమచరంత్ర
స మిజ్గం చరాచరమ్॥

చరిష్ణు - జగ్గమమ్ - చరమ్-త్రసమ్-ఇజ్గమ్-
చరాచరమ్॥౩ - తిరుగులాడుమనుష్యాదులపేళ్ళు,
Movable.

చలనం కమ్పనం
కమ్పం

చలనమ్-కమ్పనమ్-కమ్పమ్॥3 - కదలు స్వ
భావముగలయశ్వత్థదళాదులపేళ్ళు, Tremulous.

చలంలోలం చలాచ
లమ్ చచ్చలం తరలం
చైన పారిష్లవపరిష్లవే॥

చలమ్-లోలమ్-చలాలమ్ - చచ్చలమ్-తర
లమ్-పారిష్లవమ్-పరిష్లవమ్॥౨ - కదలుదానిపేళ్ళు,
Quaking, moving. [దానిపేళ్ళు, Exceeding.

అతిరిక్త స్సమధికో
దృఢసన్ధి(స్తు)నంహతః।
Strong knit,

అతిరిక్తః-సమధికః॥౨ - మిక్కిలి యధికమైన
దృఢసన్ధిః-నంహతః॥౨- దృఢమయినకీలుగల
యవయవాదులపేళ్ళు, లెస్సగా నదికినది.

కర్కశం కశీనంక్రూ
రం కశోరం నిష్ఠురం
దృఢమ్ ॥౨౬॥ జఠరం

కర్కశమ్ (పా) కళ్ళటమ్ - కశినమ్-క్రూరమ్
కశోరమ్-నిష్ఠురమ్-దృఢమ్-జఠరమ్॥౨-బిరుసైన
దానిపేళ్ళు, గట్టిది, Hard, solid. మూర్తిమత్॥

మూర్తిమన్మూర్తం
ప్రవృద్ధం ప్రాథ మేధి
తమ్ ।

త్॥ మూర్తమ్॥ ౨ - Material, corporeal.
ప్రవృద్ధమ్ - ప్రాథమ్-ఏధితమ్॥౩ - పెరిగిన
దానిపేళ్ళు, Full-grown.

పురాణప్రతన ప్రత్న
పురాతన చిరంతనాః॥

పురాణః-ప్రతనః-ప్రత్నః-పురాతనః-చిరం
తనః॥ ౫ - ప్రాంతదానిపేళ్ళు, Old, ancient.

ప్రత్యగ్రోభినవో
నవో నవీనో నూత
నో నవఃనూత్న (శ్చ)
సుకుమారం (తు) కో
మలంమృదులంమృదు

ప్రత్యగ్రః-అభినవః-నవ్యః-నవీనః-నూతనః-
నవః-నూత్నః॥౨-క్రొత్తదానిపేళ్ళు; New.
సుకుమారమ్ - కోమలమ్ - మృదులమ్ -
మృదు॥ ౪- మెత్తనిదానిపేళ్ళు, Soft.

అన్వ గన్వక్ష మను

అన్వక్ ॥౫॥ - అన్వక్షమ్ - అనుగమ్-అను

గేఽనుపదం (క్లీబ మ పదమ్॥ర- వెనుకపోవువానిపేళ్ళు, అనుపదమ్॥న, వ్యయమ్) । అవ్య॥ Following.

ప్రత్యక్షం (స్యా)దై ప్రత్యక్షమ్-విద్వియకమ్॥౨- పంచేంద్రియ-
న్ద్రియకంPerceptible. ములచేత నెఱుంగఁబడుదానిపేళ్ళు, Visible.

అప్రత్యక్ష మతీన్ద్రియమ్॥౨౯-Beyond the మ్॥౨-నేత్రాదిపంచేంద్రియములచేత నెఱుంగఁ
reach of the senses. బడనిరూపరసాదులపేళ్ళు, Unperceived; absent.

ఏకతానోఽనన్యవృత్తిరేకాగ్రై కాయనా నః-ఏకసర్గః-ఏకాగ్ర్యః-ఏకాయనగతః ॥ ౨-ఏకా
(పపి) । (అ) ప్యేకసర్గగృచిత్తునిపేళ్ళు, Closely attentive.

ఏకాగ్రోఽప్యేకాయనగతో(౭పిచ)॥ ౮॥

(పుం) స్యాదిః పూర్వ ఆదిః॥నియతపుంలింగము॥పూర్వః-పౌర స్త్యః-
పౌర స్త్యప్రథమాద్యాప్రథమః-ఆద్యః॥ ౫- మొదటిదానిపేళ్ళు, Prior.
first, initial.

(అథాఽప్రియామ్) అ స్త్యః ॥౨॥-జఘన్యమ్-చరమమ్-అ స్త్యమ్-
అన్తోజఘన్యంచరమమపాశ్చాత్యమ్-పశ్చిమం॥౬-తద్యయైనదానిపేళ్ళు,
స్త్య పాశ్చాత్య పశ్చి Last, ultimate.

మాః॥ ౮॥ (దానిపేళ్ళు, Vain, useless.

మోఘం నిరర్థకం మోఘమ్-నిరర్థకమ్॥౨- ప్రయోజనము లేని
స్పష్టం స్ఫుటం ప్రవృత్తమ్-స్ఫుటమ్-ప్రవృత్తమ్-ఉల్బణమ్॥౪-
క్త ముల్బణమ్ । ప్రకటమయినదానిపేళ్ళు, Apparent, evident.

సాధారణం (తు) సా సాధారణమ్- సామాన్యమ్॥ ౨ - అనేకులకు
మాన్య పౌత్తయినదానిపేళ్ళు, Common.

మేకాకీర్త్యేక ఏకకః॥ ఏకాకీ ॥౩॥-ఏకః-ఏకకః ౩-సహాయము లేక
౮౨॥ యొక్కటియైనదానిపేళ్ళు, Alone, Solitary.

భిన్నా (ర్థకా) అన్య భిన్నః-అన్యతరః-ఏకః-తప్తః-అన్యః-ఇతరః॥౫-
తర ఏకతాన్వ న్యేతరాభిన్నార్థకాః=ప్రకృతార్థముకంటె వేతైనదాని
(అపి) । పేళ్ళు,ఇవిసర్వనామశబ్దములు, Other, different.

ఉచ్చావచం నైకభేద High and low.	ఉచ్చావచమ్-నైకభేదమ్॥ ౨-అనేక ప్రకారములయిన చిత్రాదులపేళ్లు, Variegated,
ముచ్చుణ్ణ మువిలమ్బితమ్॥ ౩॥	ఉచ్చుణ్ణమ్-అవిలమ్బితమ్॥ ౨- త్వరగలదానిపేళ్లు, Quick; expeditious.
అరుస్తుద (స్తు) మర్మస్పృక్ Painful.	అరుంతుదః-మర్మస్పృక్॥ ౩॥ ౨-మర్మమునునొప్పించుమాటలుమొదలైనవానిపేళ్లు, Sharp-
అబాధం (తు)నిరర్గలమ్	అబాధమ్-నిరర్గలమ్॥ ౨-అడ్డపాటులేనిదానిపేళ్లు, Un-obstructed.
ప్రసవ్యం ప్రతికూలం (స్యా) దపసవ్యమపష్టు (చ) ౫॥	ప్రసవ్యమ్-ప్రతికూలమ్- అపసవ్యమ్ - అపష్టుర- ప్రతికూలమయినదానిపేళ్లు, Contrary.
వామం (శరీరే)సవ్యం (స్యాత్)	వామమ్-సవ్యమ్॥ ౨- శరీరే=శరీరమున నెడమపార్శ్వముపేళ్లు, Left.
అపసవ్యం (తు) దక్షిణమ్ ।	అపసవ్యమ్-దక్షిణమ్॥ ౨- శరీరమునఁ గుడిదిక్కుపేళ్లు, Right.
సంకటం (నాతు) సంబాధః	సంకటమ్-సంబాధః॥ ౨-ఇరకటపుచోటిపేళ్లు, సంబాధశబ్దము నియతపుంలింగము, Narrow.
కలిలం గహనం (సమే)॥ Impervious.	కలిలమ్- గహనమ్॥ ౨- చొరరాని దానికి , ఎఱుంగరానిదానికినిపేళ్లు Hard to be understood
సంక్షీర్ణే సంకులౌ ౨-క్షీర్ణే	సంక్షీర్ణమ్-సంకులమ్-ఆక్షీర్ణమ్॥ ౩-ఒకటికొకటి కలిసినదానిపేళ్లు, Crowded, confused.
ముణ్డితం పరివాపితమ్॥	ముణ్డితమ్-పరివాపితమ్॥ ౨- గొఱుగఁ బడినదానిపేళ్లు, Shaved.
గ్రథితం . సన్ధితం దృబ్ధం Strung; tied.	గ్రథితమ్(పా)గ్రథితమ్- గుమ్మితమ్-సన్ధితమ్ దృబ్ధమ్॥ ౩-కూర్చబడినపుష్పమాలికాదులపేళ్లు
విస్తృతం విస్తృతం తతమ్॥ ౫॥	విస్తృతమ్-విస్తృతమ్-తతమ్॥ ౩-వ్యాపించినదానిపేళ్లు, విరివిగలది, Spread, diffuse.
అన్తర్గతం విస్మృతం (స్యాత్)	అన్తర్గతమ్ - విస్మృతమ్॥ ౨-మఱవఁబడినదానిపేళ్లు, Forgotten.

దిగ్ధలి పై	దానిపేళ్ళు, Smelled. [Smeared, annointed.
సముదక్తోద్ధృతే(స	దిగ్ధమ్-లిప్తమ్॥ ౨-పూయఁబడినదానిపేళ్ళు,
మే)॥	సముదక్తమ్-ఉద్ధృతమ్॥ ౨-చేదఁబడినదాని
పేష్టితం(స్యా)ద్వలయి	౯౦॥ పేళ్ళు, Drawn, raised from a deep place.
తం సంవీతం రుద్ధమా	పేష్టితమ్-వలయితమ్-సంవీతమ్-రుద్ధమ్-ఆవృ
వృతమ్ Surrounded.	తమ్॥ ౫-నద్యాదులచేతఁ జుట్టబడిన పట్టణాదుల
రుగ్ణ భుగ్నేఽ (థ)	వృతమ్, Encompassed. secured from access.
	రుగ్ణమ్-భుగ్నమ్॥ ౨-విఱువఁబడినదానిపేళ్ళు,
	Bent, crooked.
నిశిత త్క్లుత శాతాని	నిశితమ్-త్క్లుతమ్- శాతమ్-తేజితమ్॥ ౪- నాఁడి
తేజితే॥	౯౧॥ గాఁ జేయఁబడినవి, Sharpened, whetted.
(స్యాద్వి నా శో న్తుఖం)	పక్వమ్॥ ౧-వి నాశోన్తుఖమ్=సశింపనాయ త్త
పక్వం	మయినదానిపేరు, పండినది, Mature.
ప్రీణఃప్రీతో(తు) ల	ప్రీణః-ప్రీ)తః-లజ్జితః॥ ౩-సిగ్గుపడినదానిపేళ్ళు,
జితే॥	Ashamed.
వృతే (తు) వృత్తవా	వృతః-వృత్తః - వావృత్తః॥ ౩-కన్యాదులచే
వృత్తే	Chosen. వరింపఁబడిన వరుఁడు మొదలయినవాని పేళ్ళు,
సంయోజిత ఉపాహి	సంయోజితః-ఉపాహితః॥ ౨-మఱియొకపదార్థ
తః॥ ౯౨॥	Joined. ముతోఁ గూర్చఁబడినదానిపేళ్ళు, Annexed.
ప్రాప్యం గమ్యం	ప్రాప్యమ్-గమ్యమ్-సమాసాద్యమ్॥ ౩-పొం
సమాసాద్యం	దఁదగిన వస్తువుపేళ్ళు, Attainable.
స్వన్నం రీణం స్రుతం	స్వన్నమ్-రీణమ్-స్రుతమ్-స్నుతమ్॥ ౪-కాఱిన
స్నుతమ్ Dripping.	నీళ్లుమొదలయినవానిపేళ్లు, Flowing, dropping.
సంగూఢ (స్యా)	సంగూఢః-సంకలితః॥ ౨-కూర్చఁబడినసంఖ్య
తస్సంకలితోఽ	పేళ్ళు, Arranged, heaped, added.
వగీతః ఖ్యాతగర్హ ణః॥	అవగీతః-ఖ్యాతగర్హ ణః॥ ౨- నిందింపఁబడిన
౯౩॥	దానిపేళ్ళు, Detested.
వివిధ (స్యా)ద్బహు	వివిధః-బహువిధః-నా నారూపః-పృథగ్విధః॥
విధో నానారూపః పృ	౪-పెక్కునిధములయినవస్తువుపేళ్లు, Various.

భగ్విధః)	Multiform.
అవరీణో ధిక్కృత	అవరీణః-ధిక్కృతః॥ ౧-ధిక్కరింపఁబడినదాని.
(స్యా)	పేళ్ళు, Censured, blamed.
దపధ్వస్తోఽవచూర్ణితః॥	అపధ్వస్తః-అవచూర్ణితః॥ ౨-పొడిఁగాగొట్టఁబడినదానిపేళ్ళు, Coarsely Pounded.
(అనాయాసకృతం)	ఘాణ్యమ్॥ ౧-అనాయాసకృతమ్=ఆయాసము లేక
ఘాణ్యం	జేయఁబడిన కషాయాదులు, Easily prepared.
స్వనితంధ్వనితం(సమే)	స్వనితమ్-ధ్వనితమ్॥ ౨ - మ్రోయుదానిపేళ్ళు, Making a noise.
బద్ధేనద్దానితంమూతముద్దితంసన్నితంసితమ్	బద్ధమ్-సద్దానితమ్-మూతమ్-ఉద్దితమ్-సన్నితమ్-సితమ్॥ ౩-కట్టఁబడినదానిపేళ్ళు, Bound.
నిష్పక్వం క్వధితం	నిష్పక్వమ్-క్వధితమ్॥ ౪-ఎనిమిదవపాలుమిగులునట్టుకాచఁబడినకషాయాదుల పేళ్ళు, Decocted
Well-cooked.	శృతమ్॥ ౧-పాలు నెయ్యి హవిస్సులయొక్క
(పాకేక్షీరాఽఙ్గహవిషం) శృతమ్	పాకముపేరు, Boiled (milk & cream)
నిర్వాణో (మునివహ్స్విదౌ)	నిర్వాణః॥ ౧ - మునివహ్స్విదౌ = శాంతుఁడైనముని, అగ్ని మొదలయినవి, Attained.
నిర్వాత (స్రుగతేఽనిలే)॥	beatitude (as saint) Put out (as a fire). నిర్వాతః॥ ౧-గతే అనిలే = సంచారముడిగినవాయువుపేరు, Wind no longer blowing.
పక్వం పరిణతే	పక్వమ్-పరిణతమ్॥ ౨-కాలవశమునఁబరిపాకమునుబొందినబుద్ధి మొదలయినదానిపేళ్ళు, Ripe.
గూనం హన్నే	గూనమ్-హన్నమ్॥ ౩-విడువఁబడినవిషపేళ్ళు, Passed (as ordure).
మీధం (తు) మూత్రితే	మీధమ్-మూత్రితమ్॥ ౪-విడువఁబడిన మూతముపేళ్ళు, Passed (as urine).
పుష్టే(తు)పుషితం	పుష్టమ్-పుషితమ్॥ ౫-పోషింపఁబడిన పక్షిమృగాదుల పేళ్ళు, Nourished.
సోధే త్తాన్త	సోధమ్-త్తాన్తమ్॥ ౬-ఓర్వఁబడినతిట్టు, కొట్టు మొదలయినవానిపేళ్ళు, Borne. endured.

ముద్వాస్తముద్గ తే॥	ఉద్వాస్తమ్-ఉద్గతమ్॥౨-కృక్క-బడిన దాని
౯౭॥	వేళ్ళు, Vomited.
దాస్త (స్తు) దమితే	దాస్తః-దమితః॥౨-అచార్యులచేత శిక్షింపఁ
Trained endured.	బడిన శిష్యాదులవేళ్ళు. భారక్షేశాదులను సహించినదానివేళ్ళని కొందఱు.
శాస్త శ్శమితే	శాస్తః-శమితః॥౨-అడఁపఁబడిన రాగాదుల
	వేళ్ళు, Pacified, Cured, Allayed. [Asked
ప్రార్థితే-అర్థితః॥	ప్రార్థితః-అర్థితః॥౨॥అడుగఁబడినవస్తువువేళ్ళు
జ్ఞప్త (స్తు) జ్ఞాపితే	జ్ఞప్తః - జ్ఞాపితః॥౨- గురూపదేశాదులచేత
Made known.	నెఱింగింపఁబడినదానివేళ్ళు. [Covered.
ఛన్న శ్చాదితే	ఛన్నః-ఛాదితః॥౨-కప్పఁబడినదానివేళ్ళు,
పూజితే-అశ్చితః॥౯౮॥	పూజితః-అశ్చితః (పా) అర్చితః॥౨-పూజింపఁ
	బడినదానివేళ్ళు, Worshipped, Revered.
పూర్ణ (స్తు) పూరితే	పూర్ణః-పూరితః॥౨-జలదులచేనిండింపఁబడిన
	కలశాదులవేళ్ళు, Filled; Full.
క్లిష్టః క్లిశితే	క్లిష్టః-క్లిశితః॥౨-వీడింపఁబడినమనుష్యాదుల
	వేళ్ళు, Tired; Fatigued.
అవసితే సితః॥	అవసితః-సితః॥౨-ముగిసినదానివేళ్ళు, Finished.
ప్రప్త ప్లుప్తాపి తాద	ప్రప్తః-ప్లుప్తః-ఉపి తః-దగ్ధః॥౪-కాల్పఁబడిన
గ్ధే	దానివేళ్ళు, Burnt: [ప్రాదులవేళ్ళు, Pared-
తప్త త్వప్త తనూకృతే	తప్తః-త్వప్తః-తనూకృతః॥౩-చెక్కఁబడినకా
వేధిత చ్చిద్రితౌ విద్ధే	వేధితః-చ్ఛిద్రితః-విద్ధః॥౩-బెజ్జము నేయఁబడిన
	రత్నాదులవేళ్ళు, Pierced.
విన్న విత్త విచారితే ।	విన్నః-విత్తః-విచారితః॥౩- విచారింపఁబడిన
	కార్యాదులవేళ్ళు, Judged; discussed.
నిష్ప్రభేవిగతారోకా	నిష్ప్రభః-విగతః-(పా)విరతః-అరోకః॥౩-కాంతి
	లేని దివాచంద్రాదులవేళ్ళు, Gloomy; obscured.
విలీన విద్యుతద్యుతౌ॥	విలీనః-విద్యుతః-ద్యుతః॥౩ - కరఁగినఘృతౌ
౧౦౦॥	దులవేళ్ళు, Liquefied; melted.

సిద్ధనిర్వృత్త నిఘ్న | సిద్ధః-నిర్వృత్తః-నిష్పన్నః || 3 - సిద్ధించినదాని.
 న్నా పేళ్ళు, Accomplished. [దానిపేళ్ళు, Split..
 దారి తే భిన్నభేదితౌ | దారితః-భిన్నః-భేదితః || 3 - వ్రక్కలింపఁబడిన
 ఊతం స్యూతముతం ఊతమ్-స్యూతమ్-ఉతమ్ || 3 - తన్నున న్నతే =
 (చేతిత్రితయం తన్ను పోగులచే నేయఁబడినవస్త్రాదులపేళ్ళు, Woven,
 సన్నతే) || ౧౦౧ || stitched.

(స్యా) దర్శితే నమస్యి అర్హితమ్-నమస్యితమ్-నమసితమ్-అపచా-
 త నమసిత మపచాయితమ్-అర్హితమ్-అపచితమ్ || ౬ - నమస్కరింపఁ.
 తార్చి తాపదితమ్ | బడిన దేవతాదులపేళ్ళు, Honoured, saluted.

వరివసితే వరివస్యిత వరివసితమ్-వరివస్యితమ్-ఉపాసితమ్ - ఉప-
 ముపాసితం చోపచరిచరితమ్ || ౪ - నేవింపబడిన యుపాధ్యాయునిపేళ్ళు,
 తం (చ) || ౧౦౨ || Served, adored.

సంతాపితసంతృప్తాధూ సంతాపితః-సంతృప్తః-ధూపితః-ధూపాయితః-
 పిత ధూపాయితౌ (చ) మానః || ౫ - తపింపఁబడినదానిపేళ్ళు, Suffering
 దూన (శ్చ) | pain.

హృష్టో మత్తస్తృప్త హృష్టః-మత్తః-త్వప్తః - ప్రహ్లాన్నః-ప్రీము-
 ప్రః ప్రహ్లాన్నః-ప్రీముదిదితః - ప్రీతః || ౬ - సంతోషించిన వానిపేళ్ళు,
 తః ప్రీతః || ౧౦౩ || Pleased, content.

ఛిన్నం ఛాతంబూ ఛిన్నమ్-ఛాతమ్-లూనమ్-కృతమ్ - దాత-
 సం కృత్తం దాతం దిమ్-దితమ్-ఛితమ్-వృత్తమ్ || ౮ - కోయబడిన
 తం ఛితం వృత్తమ్ | తృణాదులపేళ్ళు, Cut.

స్రస్థం ధ్వస్తంభృ స్రస్థమ్-ధ్వస్తమ్-భృష్టమ్ - సున్నమ్ -
 ప్తం సున్నం పన్నం పన్నమ్ - చ్యుతమ్-గలితమ్ || ౯ - జాతిపడినదాని
 చ్యుతం గలితమ్ || ౧౦౪ || పేళ్ళు, Fallen.

లబ్ధం ప్రాప్తంవిన్నం లబ్ధమ్-ప్రాప్తమ్-విన్నమ్-భావితమ్- ఆసాది-
 భావితమాసాదితం (చ తమ్-భూతమ్ || ౬ - పొందఁబడినది, Obtained..
 భూతం (చ)

అన్వేషితం గవేషిత అన్వేషితమ్-గవేషితమ్-అన్విష్టమ్-మార్గి-
 మన్విష్టం మార్గితం తమ్-మృదితమ్ || ౫ - వెదకఁబడినదాని పేళ్ళు.

మృగితమ్॥ ౧౦౫॥ sought.

ఆర్ద్రం సార్ద్రం క్షి ఆర్ద్రమ్-సార్ద్రమ్-క్షిన్నమ్-తిమితమ్-స్తిమి
న్నం తిమితం స్తిమితం తమ్-సమున్నమ్-శ్చ త్తమ్॥ ౨-తడిసినవస్తువుపేళ్లు,
సమున్న ముత్తంచ । Wet, moistened.

త్రాతంత్రాణంరక్షిత త్రాతమ్-త్రాణమ్-రక్షితమ్-అవితమ్-గోపా
మవితం గోపాయితం యితమ్-గుప్తమ్॥ ౬-రక్షింపబడిన దానిపేళ్లు,
(చ)గుప్తం(చ)॥౧౦౬॥ Preserved, saved, guarded.

అవగణిత మవమతా అవగణితమ్-అవమతమ్-అవజ్ఞాతమ్-అవ
వజ్ఞాతే అవమానితం నూనితమ్-పరిభూతమ్॥ ౫-తిరస్కరింపబడిన
(చ) పరిభూతే । దానిపేళ్లు, Disregarded, despised.

త్యక్తం హీనం విధు త్యక్తమ్-హీనమ్-విధుతమ్-సముజ్ఞతమ్-
తం సముజ్ఞతంధూత ధూతమ్-ఉత్సృప్తమ్॥ ౬-విడువబడినదాని
ముత్సృప్తమ్॥ ౧౦౭॥ పేళ్లు, Abandoned, left.

ఉక్తం భాషిత ముది ఉక్తమ్-భాషితమ్-ఉదితమ్-జల్పితమ్-ఆ
తం జల్పితమాఖ్యాత ఖ్యాతమ్-అభిహితమ్-లపితమ్॥ ౭-పలుకబడిన
మభిహితం లపితమ్ । దానిపేళ్లు, Spoken, said.

బుద్ధంబుధితమ్మనితం బుద్ధమ్-బుధితమ్-మనితమ్-విదితమ్-ప్రతి
విదితం ప్రతిపన్నమవసి పన్నమ్-అవసితమ్-అవగతమ్॥ ౮-ఎఱు గబడిన
తావగతే॥ ౧౦౮॥ దానిపేళ్లు, Known, understood.

ఊరీకృత మురరీకృత ఊరీకృతమ్ (ప) ఊరీకృతమ్-ఉరరీకృతమ్-
మణ్డీకృత మాశ్రుతం అణ్డీకృతమ్-ఆశ్రుతమ్-ప్రజ్ఞాతమ్-సంగీర్ణమ్-
ప్రతిజ్ఞాతమ్ । సంగీర్ణ విదితమ్-సంశ్రుతమ్-సమాహితమ్-ఉపశ్రుతమ్-
విదిత సంశ్రుత సమా ఉపగతమ్॥ ౧౧-అంగీకరింపబడినదాని పేళ్లు,
హిత ముపశ్రు తోప Accepted; Promited.

గతమ్॥ ౧౦౯॥

ఈడిత శస్త్ర పణా ఈడితమ్-శస్త్రమ్-పణాయితమ్-పనాయి
యితపనాయితప్రణుత తమ్-ప్రణుతమ్-పణితమ్-పనితమ్-అవగీర్ణమ్-
పణిత పనితాని । అ (ప) గీర్ణమ్-వర్ణితమ్-అభిష్టుతమ్-ఈలితమ్-
వగీర్ణ వర్ణితాభిష్టు తేస్తుతమ్॥౧౨-పొగడబడిన దేవతాదులపేళ్లు,

లితాని (స్తుతాథాని) || Praised.

భక్షిత చర్విత లిప్త భక్షితమ్-చర్వితమ్-లిప్తమ్ (పా) లీఢమ్-ప్ర
ప్రత్యవసిత గిలిత ఖాత్యవసితమ్-గిలితమ్-ఖాదితమ్-పానతమ్-అభ్య
దిత పానతమ్! అభ్యవహృతమ్-అన్నమ్-జగ్ధమ్-గ్రస్తమ్-గ్లస్తమ్-అ
హృతాన్న జగ్ధగ్రస్తగ్రశితమ్ భుక్తమ్ || ౧౦-భుజింపఁబడిన యన్నాదుల
స్తాశితంభుక్తే || ౧౦౧ || పేళ్లు, Eaten.

క్షేపిష్ఠ క్షోదిష్ఠ ప్రేష్ఠ క్షేపిష్ఠమ్=మిక్కిలివేగముగలది, Most quick..
వరిష్ఠ స్థవిష్ఠ బంహి క్షోదిష్ఠమ్=మిక్కిలిక్షుద్రమయినది, Most small..
పాః | (క్షీప్రక్షుద్రాభీ) ప్రేష్ఠమ్=మిక్కిలిప్రియమయినది, Most dear. వరి
స్థిత పృథువీవర బహు వ్యమ్=మిక్కిలివిరివియైనది Most large. స్థవిష్ఠమ్..
ప్రకర్షార్థాః || ౧౦౨ || మిక్కిలిబలిసినది, Most corpulent. బంహిష్ఠమ్=
మిక్కిలితఱచైనది, Most numerous.

సాధిష్ఠ ద్రాఘిష్ఠస్థే సాధిష్ఠమ్=మిక్కిలిపదిలమయినది, Most hard..
వృగరిష్ఠ హ్రసిష్ఠ బృన్ది ద్రాఘిష్ఠమ్=మిక్కిలినిడువయినది Most long స్థే..
పాః | (బాధ వ్యాయత) వ్యమ్=మిక్కిలియధికమయినది, Most abundant..
బహు గురువామనబృ largest- గరిష్ఠమ్=మిక్కిలిభారమయినది, Most
నారకాతిశయే || ౧౦౩ || heavy. హ్రసిష్ఠమ్=మిక్కిలి కుఱుచైనది, Most
short. బృన్దిష్ఠమ్=మిక్కిలి మనోహరమయినది,
Most handsome.

ఇతి విశేష్య నిఘ్న వర్గః విశేషణములగుపదముల సమూహముముగిసెను.

గ్రంథకర్త తాను మునుపుచెప్పిన రూపభేదాదులచేతను
ప్రకృతి ప్రత్యయార్థములచేతను నీ సంకీర్ణవర్గయందు లింగము నెఱుంగ
వలె నని చెప్పుచున్నాఁడు.

మూ॥ ప్రకృతిప్రత్యయార్థాద్యైః | సంకీర్ణే లిజ్గ మున్నయేత్ |

టీక॥ సంకీర్ణే=ఈసంకీర్ణ వర్గయందు, ప్రకృతిప్రత్యయార్థాద్యైః=నా
మార్థప్రత్యయార్థరూపభేద సాహచర్యములచేతను, లిజ్గమ=స్త్రీపున్న
పుంసకలింగములను, ఉన్నయేత్=ఁజూపింపవలెను. నామార్థముచే నెల్ల

నఁగా “అవరస్పరాః పురుషాః-అవరస్పరాః స్త్రియః - అవరస్పరాణి కులాని”. ప్రత్యయార్థముచేత నెట్లనిన ‘శాన్తిః, దాన్తిః’ ఇవి ‘స్త్రియాం క్తిన్’ అను సూత్రముచేత స్త్రీలింగబోధకమయినక్తి ప్రస్తత్యయాంతములు గనుక స్త్రీలింగము లని యెఱుంగవలయు. దూపభేదసాహచర్యములచే మునుపటివలె నెఱుంగవలయు.

కర్మక్రియా	కర్మ న్, న (ప) పు -క్రియా సీ ౨-చేయుట పేళ్ళు, Action, Act.
తత్సత్తత్తే గమ్యే న్యు) రవరస్పరాః	అవరస్పరాః త్రి ౧-తత్సత్తత్తే గమ్యే=ఎడతెగని గమనాదిక్రియ గల సార్థాదులపేరు, (Continual in respect of action.)
(సాకల్యాసజ్గవచనే) పారాయణపరాయణే	పారాయణమ్ న పరాయణమ్ (పా) తురా యణమ్ త్రి ౨-సాకల్యాసజ్గవచనే = వరుసగా అంతయుననునర్థమునకును (Totality). ఒకవస్తువు నం దాసక్తిని (Adherence, attachment) పేర్లు
యదృచ్ఛాస్వైరితా	యదృచ్ఛా - స్వైరితా సీ ౨- విచ్ఛలవిడి వర్తించుట పేళ్ళు, Wilfulness. Independence.
(హేతుశూన్యా త్వస్యా) విలక్షణమ్ ౧౧	విలక్షణమ్ ౪ ౧-హేతుశూన్యా=నిహృరణ మయిన, ఆస్యా=ఉనికిపేరు, Causeless state.
శమధ(స్తు) శమశ్శాన్తిః	శమధః-శమ పు శాన్తిః సీ ౩-కామకోపాదులులేక యుండుట పేళ్ళు, Absence of passion.
దాన్తి(స్తు) దమథో దమః	దాన్తిః సీ దమధః-దమః పు ౩- బ్రహ్మచర్యాది క్లేశమునుసహించుట పేళ్ళు, Endurance of the pain of austerities; Self command.
అపదానం (కర్మవృత్తం)	అపదానమ్ న ౧-వృత్తమ్=పూర్వము నడిచిన, కర్మ=పరిశుద్ధ వ్యాపారము పేరు, An act accomplished. An approved occupation.
(కామ్యదానం) పృథ్వారణమ్ ౧౧	ప్రవారణమ్ (పా) ప్రహరణమ్ న ౧-కామ్యదానమ్=కోరినవస్తువును తా నొక్కఫలము నపేక్షించియిచ్చుట పేరు A gift made with an object

(వశక్రియా) సంవసనం	సంవసనమ్ (సా) సంవదనమ్॥ న॥ ౧ - మణిమంత్రోపధాదులచే వశముగాఁ జేసికొనుట, Subduing by charms, drugs or incantations,
మూలకర్మ (తు) కా	మూలకర్మ॥ న॥ - కార్మణమ్॥ న॥ ౨- మూలి
ర్మణమ్॥ Witch-craft.	కలచేత నైనస్తంభనవశీకరణాదులపేళ్ళు, Magic
విధూననంవిధువనం	విధూననమ్-విధువనమ్॥ న॥ ౨-విదిలించుట
తర్పణం పీణనావనే॥	పేళ్లు, Tremor. [బొందించుట, Satisfaction,
పర్యాప్తి (సాన్య)తప	తర్పణమ్-పీణనమ్-అవనమ్॥ న॥ ౩-తృప్తి
రిత్రాణం హస్తధారణ	పర్యాప్తి॥ నీ॥-పరిత్రాణమ్॥ హస్తధారణమ్
(మిత్యపి) ।	(పా) హస్తవారణమ్॥ న॥ ౩-చంపెదనని వచ్చిన
సేవనంసీవనంస్యాతి	వాని నడ్డగించుట పేళ్లు, Warning off a blow.
ద్విదరః స్ఫుటనంభిదా॥	సేవనమ్-సీవనమ్॥ న॥-స్యాతి॥ నీ॥ ౩-కోకలు
Rending. ౧౧౮॥	మొదలై నవి కుట్టుటపేళ్ళు, 'Sewing.
ఆకోశన మభిషక్తః	విదరః॥ పు॥ స్ఫుటనమ్॥ న॥-భిదా॥ నీ॥ ౩-వ్రక్క
సంపేదో వేదనా (న	తొటకును, వ్రక్కలించుటకును పేళ్లు, Tearing,
నా) ।	ఆకోశనమ్॥ న॥-అభిషక్తః॥ పు॥ ౨-తిట్టుటపేళ్లు,
సమ్మూర్చన మభి	Curse; imprecation.
వ్యాప్తిః॥	సంపేదః॥ పు॥-వేదనా॥ స్ప॥ ౨-సుఖదుఃఖాద్య
యాష్ఠాభిక్షౌఽర్థనా	నుభవము పేళ్లు, Sensation; perception.
౨ర్థనా॥ ౧౧౯॥	సమ్మూర్చనమ్॥ న॥-అభివ్యాప్తిః॥ నీ॥ ౨-అం
వర్ధనం ఛేదనే	తట వ్యాపించుటపేళ్ళు, Pervading.
(ధర్వే)ఆనన్దన సభా	యాష్ఠా-భిక్షౌ-అర్థనా-అర్థనా॥ నీ॥ ౪-అడు
జనే । ఆప్రచ్ఛన	గుట పేళ్ళు, Begging. [Cutting.
Civility, welcome.	వర్ధనమ్-ఛేదనమ్॥ న॥ ౨-నటకుటపేళ్ళు,
(మథా) మ్నాయ	ఆనన్దనమ్ (పా)ఆమస్త్రణమ్-సభాజనమ్- ఆ
పు మ్నదాయః	ప్రచ్ఛనమ్॥ న॥ ౩-బాంధవాదుల నాలింగనస్వాగ
	తాదులచేత సంతోషపెట్టుటపేళ్ళు, Courtesy.
	రాగత మైనయువదేశము, Traditional doctrine.

క్షయేష్యయా ౧౨౦	క్షయః పు -క్షియా సీ ౨- చెడుటవేళ్ళు, Loss.
గ్రహే గ్రాహా	గ్రహః-గ్రాహః పు ౨-పుచ్చుకొనుటవేళ్ళు, Seizure, acceptance. [Wish.
వశః కాంతా	వశః పు -కాంతిః సీ ౨-ఇచ్చగించుటవేళ్ళు
రక్షస్త్రాణే Defence.	రక్షః పు -త్రాణః ౨-రక్షించుట, Protection.
రణః క్షణే Noise.	రణః-క్షణః పు ౨- మ్రోయుట, Sound.
వ్యధో వేధే	వ్యధః-వేధః పు ౨-బెజ్జంపేయుట, Perforation.
పచా పాకే	పచా సీ -పాకః పు ౨-పండుటవేళ్ళు, Cooking.
హవో హూతే	హవః పు -హూతిః సీ ౨-పిలుచుట, Calling.
వరో వృతే ౧౨౧	వరః పు -వృతిః సీ ౨-వరించుట, Engaging.
ఓషః ప్లోషే	ఓషః-ప్లోషః(పా)ప్లోషః పు ౨-కాల్చుటకును కాలుటకును వేళ్ళు, Combustion, burning.
నయో నాయే	నయః-నాయః పు ౨- పొందించుటవేళ్ళు,
Course of conduct.	నీతియు, Guiding policy. [Growing old.
జ్యాని రీక్షా	జ్యానిః-జీర్ణిః సీ ౨-ముదిమి, Wearing out.
భ్రమో భ్రమా	భ్రమః పు -భ్రమిః(ప)భ్రబూ సీ ౨- తిరుగుటవేళ్ళు, Whirling, going round,
స్థాతి ర్వృద్ధౌ	స్థాతిః-వృద్ధిః ౨-పెరుగుటవేళ్ళు, Growth.
ప్రథా ఖ్యాతే	ప్రథా-ఖ్యాతిః సీ ౨-ప్రసిద్ధివేళ్ళు, Fame.
స్పృష్టిః పృక్తౌ	స్పృష్టిః-పృక్తిః సీ ౨-ముట్టుటవేళ్ళు, Touch.
స్పవ స్పృవే ౧౨౨	స్పవః-స్రవః పు ౨-కురియుటవేళ్ళు, Dripping.
విధా సమృద్ధౌ	విధా(పా)పథా-సమృద్ధిః సీ ౨-సమృద్ధివేళ్ళు, Thriving. [Throbbing.
స్ఫురణం స్ఫురణే	స్ఫురణమ్-స్ఫురణమ్ న ౨-అదురుటవేళ్ళు,
ప్రమితే ప్రమా	ప్రమితిః-ప్రమా సీ ౨-నిజముగా నెఱుంగుటవేళ్ళు, True knowledge.
ప్రసూతిః ప్రసవే	ప్రసూతిః సీ -ప్రసవః పు ౨- బిడ్డనుగనుటవేళ్ళు, Bringing forth. [Pouring forth.
శోచ్యతే ప్రాఘూరః	శోచ్యతః-ప్రాఘూరః పు ౨-కాటుటవేళ్ళు,

క్లమథః క్లమే ||౧౨౩||
ఉత్కర్షోఽతిశయే

క్లమథః-క్లమః||పు||౨- బడలుటపేళ్లు, Fatigue.
ఉత్కర్షః-అతిశయః||పు||౨- దొడ్డతనముపేళ్లు,
Excellence.

సన్ధిః శ్లేషే Junction.
విషయ ఆశ్రయే|
Asylum.

సన్ధిః-శ్లేషః ||పు|| ౨ - కదియుటపేళ్లు, Union.
విషయః-ఆశ్రయః (పా) ఆశ్రయః||పు||౨-నిత్యముగా నుండు తావుపేళ్లు, Refuge.

క్షిపాయాం క్షేపణం

క్షిపా - క్షేపణమ్ ||న|| ౨ - పేరేచుట,
Throwing, Directing.

గీర్ణి ర్గిరా
గురణ ముద్యమే||
||౧౨౪||

గీర్ణిః-గిరిః||నీ||౨ - మ్రొంగుటపేళ్లు, Swallowing.
గురణమ్(పా)గురణమ్ ||న||- ఉద్యమః ||పు||
౨-యత్నముపేళ్లు, Effort; Exertion.

ఉన్నాయ ఉన్నయే
Inference.

ఉన్నాయః-ఉన్నయః||పు||౨-మీఁదికినెత్తుట
కుఁగాని, యూహించుటకుఁగానిపేళ్లు, Raising.

శ్రాయ శ్రయణే

శ్రాయః||పు||-శ్రయణమ్||న||౨ - ఆశ్రయించుటపేళ్లు, Reliance, Taking refuge.

జయనే జయః |

జయనమ్||న||-జయః||పు||౨- గెలుచుటపేళ్లు,
Conquest, Victory. [పేళ్లు, Discourse, speech.

నిగాదో నిగదే
మాదో మద Joy.
ఉద్వేగ ఉద్భమే||
౧౨౫||

నిగాదః-నిగదః||పు||౨- స్పష్టముగాఁబలుకుట
మాదః-మదః ||పు|| ౨- గర్వముపేళ్లు, pride.
ఉద్వేగః-ఉద్భమః||పు|| ౨- అవ్యవస్థితచిత్తత్వముపేళ్లు, Agitation; regret.

విమర్దనం పరిమలోఽ

విమర్దనమ్||న||-పరిమలః||పు||౨-కుంకుమాదుల
మెదుపుటపేళ్లు, Trituration of perfumes.

భ్యుపపత్తిరనుగ్రహః|

అభ్యుపపత్తిః||నీ||-అనుగ్రహః||పు||౨-దానా
ద్యనుగ్రహముపేళ్ళు, Conferring a benefit.

నిగ్రహ (స్తద్విరుద్ధ
ప్యాత్)

నిగ్రహః||పు||౧ - తద్విరుద్ధః=ఆ యనుగ్రహము
నకు విరుద్ధమయినయపకారముపేరు, Disfavour.

“నిగ్రహస్తు నిరోధస్యాత్” అను పాఠమున
౨-ను నిగ్రహించుటపేళ్లు, Restraint.

అభియోగ (స్తద్విభిగ)

అభియోగః-అభిగ్రహః||పు||౨ - యుద్ధాదుల

హాః॥	౧౨౬॥	యం దెదురుగానుద్యోగించుటపేళ్లు, attack; కలహమునకుపిలుచుటయనియు Challenge to fight.
ముప్పిబద్ధ (స్తు)సంగార్హా	ముప్పిబద్ధః-సంగ్రాహః॥౨-గట్టిగాపిడికిలించుటపేళ్లు, పిడికిలిపేళ్లనికొందఱు, Clinching of the fist	
డిమ్మే డమర విప్లవో॥	డిమ్మేః డమరః-విప్లవః॥పు॥ ౩- కొల్ల మొదలయిన దేశోపద్రవము, Devastation, assault.	
Irregular war.		
బద్ధనం ప్రసిత శ్చారః	బద్ధనమ్॥న-ప్రసితః॥సీ-చారః ॥పు॥ ౩-కట్టుసాధనములకు పేళ్ళు, Fetters, Ligament.	
స్పర్శః స్పృష్టోపత	స్పర్శః-స్పృష్టా॥ఋ॥ ఉపతప్తా॥ఋ పు॥౩-తపింపఁజేయురోగాదులపేళ్ళు, Morbid heat.	
ప్రతి॥	౧౨౭॥	
నికారో విప్రకార	నికారః-విప్రకారః॥పు॥౨- చెడుపనిఁజేసెననియొకని దుర్జనునిఁగాజేయుటపేళ్లు, Malice. అపకారమాత్రము పేళ్ళనికొందరు, Injury.	
(స్వాస్యత్)		
ఆకార స్విజ్ఞ ఇశ్శీతమ్	ఆకారః-ఇశ్శః॥పు॥ఇశ్శీతమ్॥న॥౩- అభిప్రాయమునుప్రకటించుచేష్టపేళ్ళు, Indication of sentiment	
Hint.		
పరిణామో వికారో	పరిణామః-వికారః॥పు॥౨- పాలు పెరుగఁగొలవలెనేరురూపమును బొందు వికారవిశేషముపేళ్ళు.	
Change of form.		
(ద్వే సమే) వికృతి	వికృతిః-విక్రియా॥సీ॥౨ - పరిణామరూపమైనట్టికానివేఱైనట్టికానివికారముTemporary change	
విక్రియే॥	౧౨౮॥	
అపహార స్తవచయ	అపహారః-అపచయః ॥పు॥ ౨ - హానిపేళ్లు, Stealing, Removing.	
స్సమాహార స్సముచ్చయః॥	సమాహారః-సముచ్చయః॥పు॥౨- చెదరినవస్తువులను ప్రోగుచేయుట, Gathering together,	
ప్రత్యాహార ఉపాదానం	ప్రత్యాహారః॥పు॥-ఉపాదానమ్॥న॥౨- విషయమువలన నింద్రియములను మరలించుట పేళ్ళు, Restraining the organs of sense.	
విహార (స్తు) పరిక్రమః॥	విహారః - పరిక్రమః ॥పు॥ ౨- ఉద్యానాదులయందుఁ గ్రీడార్థమై తిరుగుట, A pleasure walk	
౧౨౯॥		
అభిహారోఽభిగ్రహ	అభిహారః॥పు॥-అభిగ్రహణమ్॥న॥౨- ఎదురు	

ణం	Robbry.	గా దొంగిలించుట, Seizure in one's presence.
నిర్హారోఽభ్యవక్త	నిర్హారః॥పు॥-అభ్యవక్తః॥న॥౧ - నాటిన	
ణమ్	ముల్లు మొదలయినవి తీయుట, Extraction.	
అనుహరోఽనుకార	అనుహరః-అనుకారః॥పు॥౧-సరిపోవుట పేళ్లు	
		Imitation.
(స్వ్యా దర్థ స్వాపగమే)	వ్యయః॥పు॥౧-అర్థస్య=అర్థముయొక్క, అప	
వ్యయః॥	౧౩౦॥ గమే=వ్యయము పేరు, Expenditure.	
ప్రవాహ(స్తు)ప్రవృ	ప్రవాహః॥పు॥-ప్రవృత్తిః॥సీ॥౧-ఎడతెగక	
త్తి (స్వ్యాత్)	వచ్చు-జలాదివరంపరపేళ్లు, Continuous flow.	
ప్రవాహో (గమనం	ప్రవాహః॥పు॥౧-బహిర్గమనమ్=గృహదుల	
బహిః) Issuing.	నుండి వెలుపలికి నడచుట పేరు, Going forth.	
వియామో వియమో	వియామః-వియమః॥పు॥౧-పర పీడాదులను	
యామో యమ స్సం	చాలించుట పేళ్లు, యామః-యమః॥పు॥౧-చా	
యామ సంయమా	లించుటనూత్రమునకు పేళ్లు, సంయమః-సంయ	
॥౧౩౧॥ Forbearance.	మః॥పు॥౧-అన్నియు లెస్సగా చాలించుట పేళ్లు	
	ఈతనుపర్యాయము లని కొందఱు, Restraint..	
హింసాకర్మాభిచార	హింసాకర్మ॥న॥-అభిచారః॥పు॥౧-చంపుటకు	
(స్వ్యాత్)	జేసినహామాదిక్రియ, Incantation to destroy	
జాగర్యాజాగరా (ద్వ	జాగర్యా॥సీ॥-జాగరా॥పు॥౧ - మేలుకొని	
యోః)	యుండుట పేళ్లు, Waking, Watching.	
విఘ్నోఽస్తరాయః	విఘ్నః- అస్తరాయః- ప్రత్యూహః॥పు॥౩ -	
ప్రత్యూహః	విఘ్నము పేళ్లు, Obstacle, Impediment.	
(స్వా)దుపఘ్నోఽ	ఉపఘ్నః-అన్తికాశ్రయః॥పు॥౧-సమీపము	
న్తికాశ్రయే॥	౧౩౨॥ నందుండు నాధారము, Contiguous support.	
నిర్వేశ ఉపభోగ	నిర్వేశః-ఉపభోగః॥పు॥౧-భోగించుట పేళ్లు,	
(స్వ్యాత్)	Enjoyment. [Surrounding, encompassing-	
పరిసర్పః పరిక్రియా	పరిసర్పః॥పు॥-పరిక్రియా॥సీ॥చుట్టు వాఱుట.	
విధురం (తు) పృష్ఠే	విధురమ్॥న॥ప్రవిశ్లేషః॥పు॥౧-ఎడఁబాయుట	
షః	పేళ్లు, Separation.	

అభిప్రాయ శ్చంద్ర ఆశ	అభిప్రాయః-చంద్రః(ప)చంద్రః॥న॥-ఆశయః॥పు॥
యః॥	033॥ 3-అభిప్రాయము పేళ్లు, Meaning; intention.
సంక్షేపణం సమసనం	సంక్షేపణమ్-సమసనమ్ ॥న॥ ౨ - గొప్పను
	కొంచెము సేయుట పేళ్లు, Abridgment.
పర్యవస్థా విరోధనమ్ ।	పర్యవస్థా॥నీ॥-విరోధనమ్॥న॥ ౨-విరోధించుట
	పేళ్లు, Contradiction.
పరిసర్యా పరీసారః	పరిసర్యా॥నీ॥-పరీసారః॥పు॥౨ అంతటతిరుగుట
	పేళ్లు, Moving about.
(స్యా) దాస్యాత్వా	ఆస్యా-ఆసనా-స్థితిః॥నీ॥3 - ఉనికిపేళ్లు, Stay.
సనాస్థితిః॥	03౪॥
విస్తారో విగ్రహా	విస్తారః-విగ్రహః-వ్యాసః ॥పు॥ 3-విరివిపేళ్లు,
వ్యాసః	Diffusion, expansion.
(సతుశబ్దస్య) విస్తరః ।	విస్తరః॥పు॥౧-శబ్దస్య=శబ్దసంబంధియైన, సతు
	=ఆ విరివిపేరు, Lengthy discourse; Prolixity.
సంవాహనం మర్దనం	సంవాహనమ్-మర్దనమ్॥౨॥ఒడలు పిసుకుట
(స్యాత్)	పేళ్లు, Shampooing.
వినాశ (స్యా)దదర్శ	వినాశః॥పు॥-అదర్శనమ్॥న॥ ౨-అగపడకుండుట
నమ్॥	03౫॥ పేళ్లు, Disappearance.
సంస్తవ (స్యా)త్పరి	సంస్తవః-పరిచయః ॥పు॥ ౨-చిరకాల మొక
చయః	వస్తువుతోఁ గూడియుండుట, Acquaintance.
ప్రసర(స్తు)విసర్పణమ్॥	ప్రసరః॥పు॥- విసర్పణమ్॥న॥౨-తైలబింద్యా
	దులు జలాదులయందు నెరయుట, Spreading.
నీవాక(స్తు)ప్రయామ	నీవాకః-ప్రయామః- ॥పు॥ ౨-ధాన్యాదుల
(స్యాత్)	యందలి యాదరాతిశయము, Increased de-
	mand for grain in times of scarcity.
సన్నిధి సన్నికర్ష	సన్నిధిః॥పు॥ సన్నికర్షణమ్ ॥న॥ ౨ సమీప
ణమ్॥	03౬॥ మాట, Proximity.
లవోఽభిలావో	లవః-అభిలావః॥పు॥-లవనమ్॥న॥ 3పైరుమొద
లవనే	లై నవి కోయుట పేళ్లు, Reaping.

నిష్పావః పవనే పవః	నిష్పావః పు - పవనమ్ న పవః పు 3 - ధాన్యాదులను తూర్పెత్తుట, Winnowing, cleaning.
ప్రస్తాన (సాన్య) దవసరః	ప్రస్తావః - అవసరః పు ౨ - అవసరము పేళ్లు, Occasion. Opportunity.
త్రసర సూత్రవేష్టనమ్ A shuttle. ౧౩౭	త్రసరః (పా) తసరః పు - సూత్రవేష్టనమ్ న ౧ - సాలెవాడు నూలుచుట్టు పంట పెండ్లెవేళ్లు.
ప్రజన (సాన్య) దువసరః	ప్రజనః - ఉపసరః పు ౨ - ఆజోతు పసులను చూలుచేయం బ్రవర్తించుట. The impregnation of cow by the bull. చూలగు కాలమును. The season of impregnation.
ప్రసర ప్రణయా (సమా)	ప్రసరః (పా) ప్రశ్రయః - ప్రణయః పు ౨ - ప్రీతి చేతఁ బ్రార్థించుట. Affectionate solicitation..
ధీశక్తి ర్నిష్క్రమో	ధీశక్తిః - నిష్క్రమః పు ౨ - శుశ్రూషా శ్రవణములు మొదలైన బుద్ధిసామర్థ్యము పేళ్లు.
Intellectual Faculty. (౭ ప్రీతి) సంక్రమో	సంక్రమః పు - దుర్గసంక్రమః పు ౨ - పోరాని.
దుర్గసంక్రమః ౧౩౮	జలప్రవాహములయందుఁ బోవుటకుఁ గట్టిసకట్ట మొదలయినవాని పేళ్లు. A difficult passage.
ప్రత్యుత్కృమః ప్రయోగార్థః Preparations for war.	ప్రత్యుత్కృమః (పా) ప్రత్యుత్కృతిః - ప్రయోగార్థః (పా) ప్రయుద్ధార్థః పు ౨ - యుద్ధముకొఱకు భటులయొక్క యుద్ధోగము పేళ్లు.
ప్రక్రమ (సాన్య) దువక్రమః	ప్రక్రమః - ఉపక్రమః పు ౨ - ప్రథమారంభమునకు పేళ్లు, A first beginning.
(సాన్య) దభ్యాదానము ధాత ఆరంభ	అభ్యాదానమ్ న ఉద్ఘాతః - ఆరంభః పు 3 - ఆరంభమాత్రమునకు పేళ్లు, Commencement.
సప్రమమ స్వరా ౧౪౦	సప్రమమః పు - త్వరా నీ ౨ - వేగిరపడుట. Haste. hurry. (ము. Impediment..
ప్రతిబంధః ప్రతిష్టమో	ప్రతిబంధః - ప్రతిష్టమః పు ౨ - కార్యవిఘాత
౭వనాయ (స్ర)నియాతనమ్	అవనాయః పు - నియాతనమ్ (పా) నిపాతనమ్ న ౨ - దిగువద్రోయుట పేళ్లు, Causing to

	descend. [ముపేళ్ళు, Direct perception.
ఉపలమ్మస్తవసుభవ	ఉపలమ్మః-అనుభవః పు ౨ - సాక్షాత్కార
స్సమాలమ్భావిలే	సమాలమ్భః పు విలేపనమ్ న ౨-నలుగిడుట
పనమ్ ౧౮౦	పేళ్ళు, Smearing with sandalwood, &c.
విప్రలమ్భా విప్ర	విప్రలమ్భః-విప్రయోగః పు ౨-ఎడఁబాసినస్త్రీ
యోగో	పురుషులశృంగారము, Separation of lovers.
విలమ్మస్తవతినన్దనమ్	విలమ్మః పు - అతినన్దనమ్ న ౨ - ఇచ్చుట
	పేళ్ళు, Liberality.
విశ్రావ (స్తు)ప్రవిఖ్యాతి	నిశ్రావః పు -ప్రవిఖ్యాతిః(పా)ప్రతిఖ్యాతిః
	సీ ౨-మిక్కిలిప్రసిద్ధిపేరు, Celebrity.
రవేత్తా ప్రతిజాగరః	అవేత్తా సీ -ప్రతిజాగరః పు ౨-ఎచ్చరిక
౧౮౧	పేళ్ళు, Attention. [Reading.
నిపాత నిపతా పాతే	నిపాతః-నిపతః-పాతః పు ౩-చదువుట పేళ్ళు,
తేమస్తేమా సమున్దనే	తేమః-స్తేమః పు సమున్దనమ్ న ౩-తడియుట
	పేళ్ళు, Wetness. [Distress.
ఆదీన వాసప్రహ క్లేశే	ఆదీనవః-ఆసప్రహః-క్లేశః పు ౩-క్లేసము పేళ్ళు,
మేలకే సజ్గ సజ్గమా	మేలకః-సజ్గః-సజ్గమః పు ౩-కూడుట, Union.
అస్వీక్షణంవిచయనం	అస్వీక్షణమ్ (పా) అన్వేషణం, గనేషణమ్-
మార్గణం మృగనా	విచయనమ్ - మార్గణమ్ న - మృగనా సీ -మృ
మృగః	గః పు ౧-వెదకుట పేళ్ళు, Searching; research.
పరిరమ్భః పరివృజ్గ	పరిరమ్భః పరివృజ్గః-సంక్లేషః పు -ఉపగూ
స్సంక్లేష ఉపగూహ	హనమ్ న ౪-కొఁగిలించుట పేళ్ళు, Embrace.
నమ్ ౧౮౩	
నిర్వర్ణనం(తు)నిధ్యానం	నిర్వర్ణనమ్-నిధ్యానమ్-దర్శనమ్-ఆలోకనమ్-
దర్శనాలోకనేక్షణమ్	ఈక్షణమ్ న ౧-చూచుట పేళ్ళు, Sight; seeing.
ప్రత్యాఖ్యానంనిరస	ప్రత్యాఖ్యానమ్- నిరసనమ్ న ప్రత్యాదే
నం ప్రత్యాదేశోనిరా	శః పు -నిరాకృతిః సీ ౪-తిరస్కరించుట పేళ్ళు,
కృతి ౧౮౪	Rejection; disallowance.
ఉపశాయోవిశాయ	ఉపశాయః- విశాయః పు ౨ - పర్యాయ

శ్చ (పర్యాయశయనాశయనార్థకా = పరిహరిదిగువాండ్రునరుసపెట్టు
రకా) । కొనినిదగ్గిపోవుటపేళ్ళు, Watching alternately

అర్తనం (చ)ఋతీయా అర్తనమ్||న|| - ఋతీయా - హృణీయా||-
(చ)హృణీయా(చ)ఘృణా||ర-రోయుటపేళ్ళు, Censure; reproach.

ణా(ర్థకాః)|| ౧౪౩||
(స్యా) ద్వ్యత్యాసో వ్యత్యాసః - విపర్యాసః - వ్యత్యయః - విప

విపర్యాసో వ్యత్యయ ర్యయః||పు||ర - తడఁబడుటపేళ్ళు, Contrariety;
(శ్చ) విపర్యయే। opposition.

పర్యయోఽతిక్రమ పర్యయః-అతిక్రమ - అతిపాతః - ఉపాత్య
(స్తస్మి)స్తతిపాతఉపాత్యః||పు||ర-క్రమము దప్పిపోవుటపేళ్ళు, Trans-

గ్రెషియన్|| ౧౪౬|| gression.

(ప్రేషణంయత్సమా హూయతత్ర స్వాత్) పృతిశాసనమ్|| ౧-భృత్యులను బిలిచి పను
లకుఁ బంపుట; Sending of a servant on an
పృతిశాసనమ్। errand after calling him.

(స) సంస్తావః (క్ర సంస్తావః||పు||౧-క్రతుషు=యజ్ఞములయందు
తుషు యాస్తుతి భూమి ద్విజనమ్రామామ్=ఉద్గాతమొదలయిన బ్రాహ్మణుల
ద్విజనమ్రామామ్|| ౧౪౭|| యొక్క, స్తుతిభూమిః = స్తోత్రము సేయుభూమి
పేరుA place where the priests stand reciting
hymns and prayers.ఆస్తోత్రముపేరనికొందఱు

(నిధాయ తక్ష్యతేయ ఉద్ధనః||పు||౧-యత్రకాష్ఠే=ఏకొయ్యమిఁద,
త్రకాష్ఠేకాష్ఠం స)ఉ కాష్ఠమ్= మఱొకకొయ్యను, నిధాయ=పెట్టి,
తక్ష్యమే=చెక్కఁబడునో, సః=ఆ దాతిమ్రాని
పేరు, A carpenter's work. bench;

స్తమ్బఘ్న (స్తు) స్తమ్బ స్తమ్బఘ్నః- స్తమ్బఘ్నః||పు|| ౨-యేన=దేనిచేత
ఘ్నః (స్తమ్బో యేన స్తమ్బః=కసవుగంటలు, నిహన్యతే= పెల్లగింపఁ
విహన్యతే। A hoe. బడునో,సః=ఆగుద్దలిA sickle for cutting grass.

ఆవిధో (విధ్యతే యేన ఆవిధః||పు||౧- యేన=దేనిచేత, విధ్యతే=ర
త్నాదులుబెజ్జమువేయబడుచున్ననో,తత్ర=బెజ్జ
తత్ర) మువేయువజ్జముపోగరు మొదలయినదానిపేరు.

An auger.

(విష్వక్సమే) నిఘః ।

నిఘః॥పు॥౧-విష్వక్సమే=వెడల్పు నిడుపు సరియైన వేదికాదులపేరు, Circular, round.

ఉత్కార(శ్చ)నికార
(శ్చ ద్వా ధాన్యోత్తేప
ణార్థకా)॥ ౧౮౯॥

ఉత్కారః-నికారః॥పు॥౨ - ధాన్యోత్తేపణార్థకౌ=ధాన్యము పొడవుగాఁ గుప్పచేయుటకుగాని తూర్పెత్తుటకుఁగాని పేళ్లు, piling up corn or winnowing.

నిగా రోద్ధార విత్తా
వోద్ధాహి (స్తుగరణా
దిషు) ।

నిగారః, Swallowing; ఉద్ధారః, Vomiting
వోద్ధాహి, Cough. a sound, ఉద్ధాహి॥ Taking
up, replying in argument పు॥౪-గరణాదిషు=
వరుసగా మ్రింగుటకును, క్రక్కుటకును, క్రాయు
టకును, ఎగురవేసిపట్టుటకును పేళ్లు. ఉద్ధారశబ్దము
త్రేఁపునకుం బేరని కొందఱు.

ఆర త్యవరతి విరత
య ఉపరామే
(వాప్రియాంతు)నిష్ఠే
వః । నిష్ఠ్యాతిర్నిష్ఠీవన
నిష్ఠేవనమిత్యభిన్నాని)
జవనే జూతిః

ఆరతిః - అవరతిః - విరతిః॥సీ॥-ఉపరామః(ప)
ఉపరమః॥ పు॥౪-చాలించుటకు పేళ్లు, Ceasing.
నిష్ఠేవః॥పు॥-నిష్ఠ్యాతిః॥సీ॥నిష్ఠీవనమ్ - నిష్ఠే
వనమ్॥న॥౪-ఉమియుట పేళ్ళు, Spitting.

సాతి స్తవసానే (సాన్తి

జవనం-జూతిః॥సీ॥౨-వేగమునఁబోవుట, Speed
సాతిః॥సీ॥-అవసానమ్॥న॥౨-క్రియాంతము
పేళ్ళు, Conclusion. End of action.

దధ) జ్వరేజూర్తిః॥
ఉదజ (స్తుపశుప్రేరణ)

జ్వరః॥పు॥జూర్తిః॥సీ॥౨-జ్వరము పేళ్ళు, Fever,
ఉదజః॥ పు॥౧-పశుప్రేరణమ్=పసులఁదోలుట,
Driving of cattle.

మకరణి (రిత్యాదయ
శ్చాపే) ।

అకరణి-అజననిః॥సీ॥-అవగ్రాహః॥పు॥-ఇవిమొ
దలయినవిశపించుటయందువ ర్తించును, Curse-

గోత్రాస్తేభ్యస్తస్య
బృన్దమి త్యోపగవకా
దికమ్॥ ౧౯౦॥

గోత్రాస్తేభ్యః= అపత్యప్రత్యయాంతముల
యిన ఔపగవ గార్హ దాత్యాదిశబ్దములమీఁద
ను, తస్యబృన్ద మితి=వానిసమూహమును సర్వము
నందు, ఔపగవకాదికమ్=ఔపగవకమ్-గార్హకమ్

<p>A multitude of descendants of Upagu. ఆపూపికం శామ్మలి క (మేవ మాద్యపచేతసామ్) A multitude of loaves and pies.</p>	<p>దాక్షిణ్యమ్ న -అనునవిమొదలై నశబ్దరూపములు పుట్టుచున్నవి. ఉపగునియొక్క అపత్యములు బౌ పగవములు; బౌ పగవములయొక్క సమూహము. బౌ పగవకము. ఇట్లన్యంబు లూహ్యములు. అచేతసామ్ = ప్రాణివ్యతిరి క్తములై న య పూపములు శష్టులులు మొదలయినవానిసమూ హములయందు వరుసగా “ఆపూపికమ్, శామ్మ లికమ్” ఇవి మొదలయినవి వ ర్తించును. అవి న </p>
<p>(మాణవానాం తు) మాణవ్యం (సహాయానాం) సహాయతా ౧౫౩ హల్యా (హలానాం)</p>	<p>మాణవ్యమ్ న -౧-మాణవానామ్=పిన్నవాం డ్రసమూహము పేరు. A multitude of boys. సహాయతా నీ ౧ సహాయానామ్=తోడువ: చ్చినవారి సమూహము పేరు— of coadjutors. హల్యా నీ ౧ హలానామ్=నాఁగేళ్ళగుంపు పేరు.—of ploughs.</p>
<p>(బ్రాహ్మణ్య బాడబ్యే (తు ద్విజన్మనామ్) (ద్వేపర్శకానాం పృష్ఠానాం) పార్శ్వం పృష్ఠ్య (మనుకృమాత్) ౧౫౪ </p>	<p>బ్రాహ్మణ్యమ్-బాడబ్యమ్ న ౨-బ్రాహ్మణుల సమూహము పేళ్ళు—Priests. పార్శ్వమ్-పృష్ఠ్యమ్ న ౫౨ను; అనుక్రమా త్=వరుసగా; పర్శకానామ్=ప్రక్కయొముకల స మూహమునకును A multitude of ribs. పృష్ఠము లనెడి యజ్ఞసంబంధులయిన స్తోత్ర విశేషముల సమూహమునకు పేళ్ళు; A collection of hymns.</p>
<p>(ఖిలానాం) ఖిలినీ ఖిల్యా (ప్రథ) మానుష్యకం (సౌ శామ్) </p>	<p>ఖిలినీ-ఖిల్యా నీ ౨-ఖిలానామ్=కల్లాలసమూ హము పేళ్ళు; A multitude of threshing floors. మానుష్యకమ్ న ౧- సృణామ్=మనుష్యుల సమూహము పేళ్ళు — of men.</p>
<p>గ్రామతాజనతాధూమ్యా పాశ్యా గల్యా (పుథకపుథక్) ౧౫౫ </p>	<p>గ్రామతా; of villages జనతా; of people. ధూమ్యా; Accumulation of smoke- పాశ్యా; Abundance of fetters- గల్యా; of reeds- ౫౩ను; పుథకపుథక్=వేలువేలుగా-గ్రామములు, జను</p>

లు, ధూమములు, పాశములు, తెల్లుకసవులు
 ఈయైదింటి గుంపులవేళ్ళు, గల్యా-అనునదికంఠ
 ముల సమూహ మని కొందఱు, — of throats.

(అపి) సాహస్రకారీష

సాహస్రమ్, A multitude of thousands.

వార్మణాభర్వణాదికమ్

కారీషమ్ — of pieces of dry cow-dung వార్మ
 ణమ్, Abundance of armour. అభర్వణమ్, Col-
 lection of incantations. ఈ రను, ఆదిశబ్దము

* of burning coals.

† of shields.

చేత అజ్ఞారమ్ * చార్మణమ్ † మొదలయినశబ్ద
 ములును నేఱువేఱుగా, సహస్రములు, పిడకలు,
 కవచములు, అభర్వమంత్రములు, అంగారములు,
 కేడములు, మొదలైనవానిసమూహములవేళ్ళు,

ఇతి సంక్షీర్ణవర్గః—

{ ప్రకృతిప్రత్యయార్థాదుల చేత లింగ }
 { భేదము నొందియుండు నానావిధ }
 { శబ్దముల సమూహము ముగిసెను. }

గ్రంథకర్త యనేకపర్యాయపదములకు నొకయర్థము గలుగునట్లుగా
 నన్నివర్గములను జెప్పియిప్పుడొకపదమునకుననేకార్థములుగలుగునట్లుగా
 నానార్థవర్గమును జెప్ప నారంభించి యీ శబ్దములు పూర్వవర్గలయందుఁ
 జెప్పినవో చెప్పనివో యను శంక రాగా దాని నివర్తించుచున్నాఁడు.

మూ॥ నానార్థాః కేఽపి కాంతాదివర్గే ష్వేవాత్ర కీర్తితాః ।

భూరిప్రయోగా యే యేషు పర్యాయే ష్వవి తేషు తే॥

టీ॥ అత్ర=ఈగ్రంథమున, నానార్థాః=అనేకార్థములు గల, కేఽపి=ఏ
 యర్థమునందును ప్రసిద్ధప్రయోగములేని కొన్ని శబ్దములు, కాంతాదివర్గే
 ష్వేవ=కాంతగాంతాదివర్గలయందే, కీర్తితాః=చెప్పఁబడినవి. అనఁగాఁ
 బర్యాయపదములయందుఁ జెప్పఁబడ లేదనుట. యే=ఏశబ్దములు, యేషు
 పర్యాయేషు=ఏపర్యాయార్థములయందు, భూరిప్రయోగాః=ప్రచురప్ర
 యోగములుగలవో, తే=ఆశబ్దములు, తేషుఅపి = ఆపర్యాయార్థముల
 యందును—(అపిశబ్దముచే) ప్రసిద్ధముగానియర్థమును జెప్పటకొఱకుకాం
 తాదివర్గలయందును, కర్తితాః=చెప్పఁబడినవి. అనఁగా నీవర్గయందు

జెప్పఁగలశబ్దములలోఁ గొన్ని పర్యాయములయందుఁ జెప్పనివియుఁ గొన్ని చెప్పినవియు నగు నని తాత్పర్యము.

(అకాశేత్రిదివీ)నాకో	నాకః॥పు॥౧ అకాశే=అకాశమునకునుSky..
లోకస్సు (భువనేజనే)॥	త్రిదివే=స్వర్గమునకును పేరు. Ether, Heaven.
౧౫౭॥	లోకః॥పు॥౧-భువనే=స్వర్గాదిలోకములకును.
(వద్యేయశసిచ)క్లోకః	౧౫౮॥ World. జనే=జనులకును, (ప) జనసమూహము.
	నకును పేరు, people.
(శరేఖడ్గేచ) సా	క్లోకః॥పు॥౧, వద్యే=నాలుగు పాదములుగల.
యకః ।	పదసమూహమునకును, Verse, యశసిచ=క్లి ౯.
జమ్బుకౌ (క్రోష్టు	క్లిని పేరు. glory.
వరుణౌ)	సాయకః॥పు॥౧, శరే=బాణమునకును, Arrow.
పృథుకౌ (చిపిటా	ఖడ్గే=ఖడ్గమునకును పేరు, Sword.
ర్భకౌ)॥ ౧౫౯॥	జమ్బుకః॥పు॥౧, క్రోష్టు=నక్కకును; Jackal.
ఆలోకౌ (దర్శనోద్వో	వరుణౌ=వరుణ దేవునికిని పేరు. God of water.
తౌ)	పృథుకః॥పు॥౧- చిపిట=అటుకులకును; Fried.
(భేరీపటహ) మానకౌ॥	౧౬౦॥ paddy flattened. అర్భకౌ=పిన్నవానికిని; Infant..
(ఉత్సజ్గచిహ్నయౌ)	ఆలోకః॥పు॥ దర్శన=చూచుటకును; Sight..
రజ్జుః	ఉద్వోతౌ=ప్రకాశమునకును పేరు; Light.
కలజ్జో (ఽజ్జాప	ఆనకః ॥పు॥౧- భేరీ=భేరికిని A doubledrum.
వాదయౌ)॥ ౧౬౧॥	పటహమ్=తప్పెటకును పేరు; A drum,
తక్షకో (నాగవర్ధకోః)	అజ్జః॥పు॥౧॥ ఉత్సజ్గ=తొడకును Flank,
Chief of snakes.	చిహ్నయౌ=గుఱుతునకును పేరు. Mark.
అర్కః (స్ఫటికసూ	కలజ్జః ॥పు॥౧; అజ్జ= గుఱుతునకును;
ర్యయౌ) ।	Sign, అపవాదయౌ=నిందకును పేరు; Slur.
(మారుతే వేధసిబ్ర	తక్షకో॥పు॥౧-నాగ=తక్షకుఁడను సర్పమున.
	కును; వర్ధకోః=వడ్లవానికిని పేరు; Carpenter..
	అర్కః॥పు॥౧-స్ఫటికమునకును, Crystal,
	సూర్యయౌ=సూర్యునికిని పేరు. The sun.
	కః॥పు॥౧ మారుతే=వాయువు; wind; వేధసి=

ధ్నే పుంసి) కః బ్రహ్మ, Brahma బ్రధ్నే=సూర్యుఁడు, The sun;
కం శిరోఽమున్మోః॥ అత్మ, Soul; కమ్ ||న|| ౧- శిరః=శిరస్సు, head,
౧౬౦॥ అమున్మోః=ఉదకమునకును, Water.

(స్యాత్పులాక (స్తు) పులాకః ॥పు॥ ౧-తుచ్ఛధాన్యే=క్షుద్రధాన్య
-చ్ఛధాన్యే సంక్షేపేభ మునకును (ప) పొల్లువడ్లకును, Shrivelled grain;
క్షసిక్థే) సంక్షేపే=సంక్షేపమునకును, brevity; భక్తసిక్థే=
మెత్తుకునకును పేరు. boiled rice.

(ఉలూకే కరిణః పు సేచకః॥పు॥ ౧, ఉలూకే=గుడ్లగూబకును, owl,
-చ్ఛమూపాస్తే చ) పే కరిణః పుచ్ఛమూలోపాస్తే= ఏనుఁగు యొక్క
-చకః॥ ౧౬౧॥ తోక మొదటనుండుమాంసవిశేషమునకును (ప)
తోక మొదటికిని, Root of an elephant's tail.

*(కమణ్డతా చ) కరకః కరకః॥పు॥ ౧, కమణ్డతా=కమండలుపు, Water-
pot, చకారమువలన పక్షివిశేషము, curlew,
వడగండ్లు, hail. దానిమ్మ, Pomegranate.

(సుగతే చ) వినాయ కః వినాయకః ॥పు॥ ౧-సుగతే=బుద్ధదేవర, చకా
రమువలనవిఘ్నేశ్వరుఁడు, Ganesha, గరుత్మంతు
డు, Garuda, గురువు, a spiritual teacher.

కిష్టు (హస్తే వితస్తా కిష్టుః॥పు॥ ౧-హస్తే=మూర, Cubit, వితస్తా
-చ) ॥ =జేన, Span, (చ) ముంజేయి, Fore arm,
కుత్తితుఁడు, Vile man.

*(శూకకీటచ) వృశ్చికః వృశ్చికః॥పు॥ ౧ శూకకీటే=కణఁదురు, wasp.
+The sign Scorpion a caterpillar, (చ) తేలు, Scorpion, తేలుకొండి,
of the Zodiac. ౧౬౨॥ Vangueria Spinosa, వృశ్చికరాశి.†

(ప్రతికూలే) ప్రతీక ప్రతీకః॥ ౧-ప్రతికూలే = ప్రతికూలమునకు
(ప్రీప్యేకదేశేతు పుం పేరయినపుడు॥త్రి॥ Contrary, ఏకదేశే=అవయవ
స్వయమ్) । మునకును పేరయినపుడు ॥పు॥, a limb.

(స్యా) ద్భూతికం (తు భూతికమ్॥న॥ ౧-భూనిమ్బే=నేలవేమునకును,
భూనిమ్బేకత్తణే భూ Gentian, కత్తణే= కామంచికసప్తనకును, భూ
స్త్రణేఽపి చ) ॥ ౧౬౩॥ స్త్రణే=చిప్పకసప్తనకును పేరు, Fragrant grass.

(జ్యోతిస్సు కాయాంచ
ఘోషేచ) కోశాతక్య

(ధకట్న లేస తేచఖది
రే) సోమవల్క (సాన్య)

(దధ సిల్వ కే ||౧౬౪||

తిలక లేచ) పిన్యాకో

బాహ్లికం (రామరేఽపి
చ) | *Asafoetida:† A

horse bred in Bahlik

(మహేంద్ర) గుగ్గలూ

లూక వ్యాల గ్రాహిషు)

కొశికః || ౧౬౫ ||

(రుక్తాపశజ్జా) స్వా

తజ్జః

Sound of a drum.

(స్వల్పేఽపి) త్సుల్లక

(ప్రిషు) |

జై వాతృక (శ్శశా

శ్కేఽపి)

(ఖురేఽప్యశ్వస్య) వ

ర్తకః || *A horse's hoof

(వ్యాఘ్రేఽపి) పుణ్డరీకో

(నా)

కోశాతక్ || సీ || ౧- జ్యోతిస్సు కాయామ్ = పొట్ట.

చెట్టునకును, ఘోషే = ఆవడ చెట్టునకును పేరు.

సోమవల్కః || పు || ౧- కట్న లే = గుమ్మడి చెట్టు.

నకును, సితేఖదిరే = తెల్లచండ చెట్టునకును పేరు.

పిన్యాకః || పు || ౧- సిల్వ కే = అందుగుబంక

మొదలయిన సుగంధ ద్రవ్యముల చేత జేసిన ధూప

ము, Incense; తిలక లే = గానుగపిండి, Oil-cake.

బాహ్లికమ్ (పా) బాహ్లికమ్ || న || ౧- రామరేఽపి =

ఇంగువకును; (అపి) బాహ్లిక దేశమున బుట్టిన గుమ్మ

మునకును; కుంకుమపువ్వునకును పేరు, Saffron.

కొశికః || పు || ౧- మహేంద్ర = దేవేంద్రుని కిని,

Indra; గుగ్గులు = గుగ్గిలపు చెట్టునకును; Bdellium;

ఉలూక = గుడ్ల గూబకును, owl, వ్యాల గ్రాహిషు =

పాముల వాని కిని పేరు, snake-catcher.

ఆతజ్జః || పు || ౧- రుక్ = రోగమునకును Disease,

తాప = తాపమునకును, pain, శజ్జాను = భయ

మునకును, fear, మద్దెల మోతకును పేరు.

త్సుల్లకః || త్రి || ౧- స్వల్పే = కొంచెమయిన

దాని కిని, Small, అపిశబ్దము చేత చులుకనయిన

దాని కిని, త్సుద్రుని కిని పేరు, low. vile, poor,

జై వాతృకః || పు || ౧- శశాశ్కేఽపి = చంద్రుని కిని.

The moon, ఆయుష్కృంతుని కిని పేరు, Long-lived..

వర్తకః || పు || ౧- అశ్వస్య ఖురేఽపి = గుమ్మపు గొరిజ

కును, అపిశబ్దము చేత వెలిచెసిట్టకును పేరు, A quail.

పుణ్డరీకః || పు || ౧- వ్యాఘ్రే = పులి, A tiger. (అపి)

దిగ్గజము, the elephant posted in the S. E.

తెల్లదామర, a white lotus, పుణ్డరీకమ్ || న ||

తెల్లగొడుగు, a white parasol.

(యవాన్యామపి) దీపకః

దీపకః || పు || ౧, యవాన్యామపి - ఓమము.

* A certain elegance of construction. నకును, జీలకఱ్ఱకును, An aromatic seed. దీపమునకును, A lamp: *అలంకారవిశేషమునకును పేరు.

శాలావృకాః (కపికో) శాలావృకః||పు||౧-కపి=కోతి, Ape. క్రోష్టుష్టుశ్వాసః) నక్క, jackal శ్వాసః=కుక్కకును పేరు, dog. (స్వస్థేఽపి) రిక్మమ్|| రిక్మమ్||న||౧-స్వస్థే=బంగారమునకును, Gold ౧౬౭|| (అపి) జేగురునకును పేరు, Red chalk.

(పీడాఽపి) వ్యలీకం వ్యలీకమ్||న||౧-పీడాఽ=దుఃఖమునకును, Pain, (స్యాత్) (అపి) అప్రియమునకును, displeasing, అకార్యమునకును, an improper act.

అలీకం(త్వప్రియేనృతే) అలీకమ్||న||౧-అప్రియే=అప్రియమునకును, Displeasing. అన్యతే=అసత్యమునకును false hood లలాటమునకును పేరు, forehead.

(శీలాన్వయా) వనూకే అనూకమ్||న||౧-శీల=స్వభావమునకు, Disposition, అన్వయకా=వంశమునకును race. పూర్వజన్మమునకును పేరు, former state of existence

శల్కే (శకలవల్కలే)|| శల్కమ్||న||౧, శకల=తునుకకును Part వల్కలే=నారకును, bart * మత్స్యకవచమునకును పేరు.

* Scale of a fish. (సాష్టేశతేసువర్ణానాం నిష్కః||పు||౧- సువర్ణానామ్ = సువర్ణముల హేముల్లో భూషణేయోక్త, నాష్టేశతే=౧౦౮కిని, హేమ్ని=బంగారు పలే। దీవారేఽపిచ) మాత్రమునకును, gold. ఊరోభూషణే=ఊర్మున నిష్క(ఽస్త్రీ) వ్రేలుభూషణమునకును, పలే = పలమునకును, A weight. పైండి టంకమునకును పేరు. సువర్ణమునగా ౮౦ గురిగింజలయెత్తు బంగారము; పలమునగా ౩౨౦ గురిగింజలయెత్తు.

† Ornament worn on the breast.

కలోశ్క (ఽస్త్రీశమ కల్కః||పు|| ౧-శమల=విష్య Ordure, ఏనలై నసః||దమ్మే) (ఽప్యసః=పాపము, sin; దమ్మే=దంభము, fraud. ధ) పినాకో (ఽస్త్రీశం పినాకః||పు||౧-శూల=శూలమునకును, Trident ల శజ్జరధన్వనోః)। శజ్జరధన్వనో=శివుని వింటికిని, Siva's bow. ధేనుకా (తుకరేణ్వాం ధేనుకా||నీ|| ౧-కరేణ్వాంచ=ఆడువనుగు

చ) Milch cow. నకును, A female elephant. లేగటావునకును.
(మేఘజాలే చ) కాలి కాలికా||సీ|| ౧ - మేఘజాలే = మేఘసమూ
కా||౧౭౦|| హమునకును A succession of clouds (చ) పార్వతీ

కారికా (యాత నా కృ తోః) కారికా||సీ|| ౧; యాత నా = తీవ్రవేదనకును Agony.
కృ తోః = చేయుటకును పేరు, Action "యాత నా
వృ త్తోః" అనుపాఠమున వృ త్తియనగా సూత్రార్థ
ము నేర్పడఁ జెప్పవాక్యము, Explanatory verse.

కర్ణికా (కర్ణ భూషణే కర్ణికా||సీ|| ౧ - కర్ణ భూషణే = కర్ణ భూషణమున
కరిహస్తాజ్ఞుతా పద్మ బీజ కును An ear-ring, కరిహస్తాజ్ఞుతా* = ఏనుఁగుతొం
కోశ్యాం) * The tip of డమునో నకును, పద్మ బీజకో శ్యామ్ = తామరపువ్వు
an elephant's trunk. లోనిదుద్దనకును పేరు, the Pericarp of a lotus.
(త్రిషూత్తరే) ౧౭౧|| ముందుఁ జెప్పఁగల బృందారకశబ్దము మొదలు

బృందారకా (హపి బృందారకః||త్రి|| ౧ హపి = చక్ర నిదానికిని; ముఖ్య
ముఖ్యా) Handsome. = గుంపులో ముఖ్యుడయినవానికిని; Chief.

ఏకే (ముఖ్యాన్యకేవ ఏకః||త్రి|| ౧ - ముఖ్య = ప్రధానునికిని; Chief.
లాః)|| అన్య = ప్రకృతముకంటె వేఱయినవానికిని, Other
కేవలాః - తోడు లేనివానికిని పేరు, Alone, one.

(స్వాద్వామ్భికః) కా కౌక్కుటికః||త్రి|| ౧ - దామ్భికః = డంబముగల
క్కుటికో (యశ్చాదూ వానికిని, యశ్చ = ఎవఁడు, అదూరే = సమీపప్రదే
రేరి తేక్షణః) ౧౭౨|| శమునందు, ఈరి తేక్షణః = ప్రేరేపఁబడిన చూపు
కలిగినవాఁడో అట్టి భిక్షువునకును పేరు.

A mendicant who walks always fixing his eyes on the ground for fear of treading upon worms (hence) a hypocrite.

లాలాటికః (ప్రభో లాలాటికః||త్రి|| ౧ - యః = ఎవఁడు, ప్రభోః = ప్ర
భావదర్శి కార్యాక్షమ భువుయొక్క, భావ = భావమును, దర్శి = తెలిసికొను
శ్చయః) ౧ వాఁడో వానికిని, Watchful of his master's look.

కార్య=కార్యమునందు, అక్షమః=అసమర్థుడైనవానికిని పేరు, Incapable of work.

(భూభృన్నితమ్బవల కటకః||పు||౧-భూభృన్నితమ్బ=కొండనడిమికిని, Side of a hill;వలయ=కడియమునకునుbracelet. య చక్రేషు) కటకో (ఽక్రీయామ్) || ౧౭౩|| చక్రేషు=రాష్ట్రమునకును, metropolis, (ప) మాంకకును పేరు; an army.

సూచ్యగ్రే తుద్ర కణ్ణకః ||పు|| ౧- సూచ్యగ్రే = సూదికొన, the point of a needle.తుద్రశత్రో=అల్పశత్రువు, a paltry foe.ఘహన్సే=రోహంచముhorripilation. (చ) ముల్లు, a thorn. ఇచల 'భూభృన్నితమ్బ' యనునది మొదలు ప్రక్షిప్తము.

— ఇతి కాన్తాః — — కాన్తనానార్థకశబ్దములు ముగిసెను. —

మయాఖ (స్వి మయాఖః||పు|| ౧, త్వీట్=కాంతికిని, Brightness. కర=కిరణమునకు, ray of light. జ్వాలాటకర జ్వాలా) సు=మంటకును పేరు, flame.

(స్వలిబాణౌ) శిలీము శిలీముఖః||పు|| ౧-అలి=తుమ్మెదకును, A bee ఖౌ|| ౧౭౪|| బాణౌ = బాణమునకు పేరు, An arrow.

శఙ్ఖో (నిధౌ లలాటా శఙ్ఖః||పు|| ౧-నిధౌ = నిధిపేషమునకును, A hundred billions; లలాటాస్థి=నొసటియెముకకును, The bone on the fore-head. కమ్బా= శంఖమునకును పేరు, The conch. shell.

(ద్రియేఽపి) ఖమ్ । ఖమ్||౨|| ౧-ఇంద్రియే=ఇంద్రియము, Organ of sense. (అపి) ఆకాశము, Sky.

(ఘృణిజ్వాలే అపి) శిఖే శిఖా||నీ|| ౧- ఘృణి=కిరణమునకును, Ray of light, జ్వాలే=మంటకును, flame. (అపి) సిగకును పేరు, Lock of hair on the head.

— ఇతి ఖాన్తాః — — ఖాన్త నానార్థకశబ్దములు ముగిసెను. —

(శైల వృక్షౌ) నగావ నగః-అగః||పు|| ౧-శైల=పర్వతమునకును, A mountain. వృక్షౌ=చెట్టునకును పేర్లు, A tree గా|| ౧౭౫||

ఆశుగౌ (నాయువిశి భౌ)	ఆశుగః పు ౧- వాయు= వాయువునకును, Wind. విశిభౌ=బాణమునకును పేరు, an arrow.
(శరార్కవిహగాః) ఖ గాః!	ఖగః పు ౧, శర=బాణము, an arrow. అర్క= సూర్యుడు, the sun. విహగః=పక్షి, a bird.
పతజ్ఞా (పహిసూర్యా చ)	పతజ్ఞః పు ౧-పక్షి=పక్షికిని, సూర్యా=సూర్య నికిని: (చ) మిడుతకును పేరు, A grasshopper.
పూగః (కృముకబృన్ద యోః) ౧౭౬	పూగః పు ౧-కృముక= పోకచెట్టు. Areca, బృన్దయోః=సమూహము, multitude.
(పశవోఽపి) మృగా వేగః (ప్ర)వాహజవ యో రపి)	మృగః పు ౧-పశవః=పశువులకును, cattle; (అపి) లేళ్ళకును, deer; మృగశీర్ష నక్షత్రమునకును a constellation. ఏనుగుజాతి విశేషమునకును, a kind of elephant. వెదకుటకును పేరు, search
పరాగః (కాసుమేరే శాన్తానీయాదౌ రజ స్యపి) ౧౭౭	నేగః పు ౧-ప్ర)వాహ=ప్ర)వాహమునకును, Stream. జవయోః=వేగమునకును, Speed:(అపి) మలమూత్రాదిప్రవృత్తికిని పేరు, call of nature
పరాగః (కాసుమేరే శాన్తానీయాదౌ రజ స్యపి) ౧౭౭	పరాగః పు ౧-కాసుమేరేశౌ = పుష్పాడికిని, pollen of flowers. శాన్తానీయాదౌ=స్నాననాధన మయిన పిండి మొదలయిన వానికిని, fragrant powder; రజస్యపి=ధూళికిని పేరు, dust.
(గజేఽపి) నాగ మాతజ్ఞా	నాగః పు ౧-గజే=ఏనుగునకును, Elephant. (అపి) సర్పమునకును Snake, సీసమునకును lead
అపాజ్ఞ (స్తిలకేఽపిచ)	మాతజ్ఞః పు ౧-గజే=ఏనుగు Elephant; (అపి) చండాలునికి పేరు A race of mountaineers;
సర్గ (స్వభావనిర్మిత నిశ్చయాధ్యాయ సృష్టి మ) ౧౭౮	అపాజ్ఞః పు ౧-స్తిలకే=బొట్టు, A circlet on the forehead. (అపి) కడకన్ను, Corner of the eye
	సర్గః పు ౧-స్వభావ=స్వభావము, Nature. నిశ్చయాధ్యాయ సృష్టినిర్మిత=విడుచుట, Relinquishment. నిశ్చయ=
	నిశ్చయము, Certainty, అధ్యాయ=కావ్యపరిచ్ఛే దము, Chapter, సృష్టిమ=నిర్మాణము, Creation

యోగ (సన్నహనో) యోగః॥పు॥౧, సన్నహన=కవచాదులు, Armour; సాయ ధ్యాన సంగతి ఉపాయ-సామాద్యుపాయములు, means; ధ్యాన యుక్తిః) =ధ్యానము, Meditation; సంగతి = కూటము; Junction; యుక్తిః=కూర్పుట, union.

భోగ (స్పృహేస్త్యాది భోగః॥పు॥౧-సుఖే=సుఖము, Enjoyment. స్త్యాది భృతా వహేశ్చ ఫణదిభృతౌ=స్త్రీలు ఏనుగులు మొదలయినవాని పో కాయయో॥) ౧౭౯॥పణము, Hire, అహే, ఫణకాయయోః=పాము పడగ, Expanded head of a serpent; పాముశరీ రము, Body of a serpent; భోజనము, eating

(చాతకే హరిణే పుం సారజః॥పు॥౧, చాతకే = వాసకోయిల, సి)సారజ (శబలేత్రిషు A sort of bird. హరిణే=ఇట్టి, deer. శబలే=నానా వర్ణములు గల వస్తువు॥త్రి॥, Variegated.

(కపాచ) ప్లవగ ప్లవగః॥పు॥౧-కపా=కోతి, An ape, (చ) కప్ప, A frog, అనూరుడు the dawn.

(శ్వాపే) త్వభిషజః (ప అభిషజః॥పు॥౧-శ్వాపే=శాపము, Curse. పరా రాభవే॥ ౧౮౦॥భవే=తిరస్కారము, defeat. లేని యపవాదము, Groundless imputation. ఆలింగనముembrace.

(యానాద్యజ్ఞే) యుగః యుగః॥౧-యానాద్యజ్ఞే=కాండికి పేరై నపుడు॥ (పుంసి)యుగం(యుగ్మేపు॥, a yoke. యుగ్మే=రెంటికిని, A pair, కృతాది కృతాదిషు । షు=నాలుగుయుగములకు పేరై నపుడు॥న an age.

(స్వర్గేషు పశు వా గ్వాజదిక్షేత్ర ఘృణి గౌః॥పు, ఓ॥౧స్వర్గ=స్వర్గము, Heaven. ఇషు= బాణము, an arrowపశు=పశువు, a bull వాక్= భూ జలే॥ ౧౮౧॥వాక్కు, speech. వజ్ర=వజ్రాయుధము, the లక్ష్యదృష్ట్యా స్త్రీ thunderbolt. దిక్=దిక్కు, a region నేత్ర=కన్ను an eye, ఘృణి=కిరణము, a ray of light. భూ=భూ మి, the earth. జలే=నీళ్లు, water, ఈ శబ్దము “స్వర్గే వజ్రేచరశ్చౌచ బలీవద్రేచ గౌఃపుమాన్ । స్త్రీ బాణ రోహిణీ దృద్ధిగ్వా గుభిమిష్వపున భూ మ్నిచ”, అని త్రికాండశేషమునందుఁ జెప్పినట్లు

	లక్ష్మ్యదృష్ట్యా=ప్రయోగానుసారముచే, స్త్రీయాం. పుంసి=స్త్రీలింగ పుల్లింగములంగూహింపవలెను.
రిజ్జం (చిహ్న శేఫసాః)	లిజ్జమ్ న ౧- చిహ్న=గుఱుతు, Mark, శేఫ. సాః=శిశ్నమునకును పేరు, membrum virile.
శృజ్జం (ప్రాధాన్య సాన్వోశ్చ)	శృజ్జమ్ న ౧, ప్రాధాన్య = ప్రభుత్వము, Sovereignty. సాన్వోశ్చ=పర్వతశిఖరము, Summit of a mountain; (చ) కొమ్ము, A horn, జీవక మను. గంధద్రవ్యము, a sort of plant;
వరాజ్జం (మూర్ధగుహ్య యోః ౧౮౨	వరాజ్జమ్ న ౧-మూర్ధ=శీరస్సు, The head. గుహ్యయోః = యోని, Pwdendum muliebre; ఏనుఁగు, elephant.
భగం (శ్రీ కామమా హాత్మ్య వీర్య యత్నా ర్కీర్తిషు	భగమ్ న (ప) పు ౧-శ్రీ=ఐశ్వర్యము, Pros- perity, కామ=కొరిక, love, మాహాత్మ్య=దౌడ్డత నము, excellence, వీర్య=శక్తి, strength, యత్న=ప్రయత్నము, attempt. అర్క=సూర్యుఁడు, one of the twelve suns, కీర్తిషు = కీర్తి, glory.
— ఇతి గాంతాః — పరిఘః (పరిఘాతే ౭ స్త్రీ) ౭) పో	— గాంత నానార్థశబ్దములు ముగిసెను. — పరిఘః పు ౧-పరిఘాతే=హింస, Destruction. అస్త్రే=ఇనుపకట్లగుదియ, an iron club. (అపి) పరి ఘయోగము, One of the Yogas in astrology.
ఘో (బృన్దే ౭ మృసాం రయే) ౧౮౩	ఓఘః పు ౧-బృన్దే=సమూహము, multitude, అమృసాం రయే=నీటి వేగము, a current of water.
(మూల్యే పూజావి ధా) వర్ణో (౭ంహో దుఃఖ వ్యస నే) వ్యఘమ్	అర్ఘ్యః పు ౧= మూల్యే=వెల, price. పూజా విధా=పూజనీయుట, Mode of adoration. అఘమ్ న ౧ అంహా=పాపము, Sin, దుఃఖ=దుఃఖము, pain. వ్యసనేషు=జూదము మొదలైన వ్యసనము; passion.
(త్రిపిష్టే ౭ లే) ల ఘుః	లఘుః త్రి ౧-త్రిపిష్టే=ఇష్టమయినది, pleasing. అల్పే=చులుకనయినది, Small; light.
— ఇతి ఘాంతాః. —	— ఘాంత నానార్థశబ్దములు ముగిసెను. —

కాచా (శిశ్యమృద్ధే) కాచః ||పు|| ౧ - శిశ్య=ఉట్టి, A swing for
చద్యుగజః|| ౧౦౪|| suspending a load;మృద్ధేద=గాజు, glass ద్యుగ
జః=కంటిరోగము, a disease of the eye.

(విపర్యాసే విస్తరేచ) ప్రపశ్చ||పు|| ౧ - విపర్యాసే=నై పరీత్యము, Re-
ప్రపశ్చః reverse, విస్తరేచ=విస్తారము, Copiousness.

(పావకే) శుచిః (మా శుచిః||పు|| ౧ - పావకే=అగ్నికిని, Fire; మాసి=ఆ
స్యమా త్యే చాత్యుపధే పాథమాసమునకును, name of a moneh. అత్యు
పుంసి మేధ్యేసి తే పథే=ధర్మాదిపరీక్షలచేతఁ బరిశుద్ధుఁడయిన అ
త్రిమం|| ౧౦౫|| మా త్యే=మంత్రికిని, a tried minister, శుచిః||త్రి||

మేధ్యే = పవిత్రమున వస్తువునకును, Pure,
సి తే=తెల్లనివస్తువునకును, White.

(అభివ్యక్తే) స్పృహ రుచిః||సీ|| ౧ - అభివ్యక్తే=అత్యాసక్తికిని, Passion,
యాంచ గభస్తాచ) స్పృహయాంచ=ఇచ్ఛకును, desire, గభస్తాచ=
చిః (స్త్రీయామ్) కాంతికిని పేరు, Splendour.

— ఇతి చాంతాః — చాంత నానార్థకశబ్దములు ముగిసెను. —

(ప్రసన్నే) భల్లుకే ౭ అచ్ఛః||పు|| ౧ - ప్రసన్నే=నిర్మలమయినదాని
వ్యచ్ఛో గుచ్ఛః (స్తబకహార గుచ్ఛః||పు|| ౧ - స్తబక=గుత్తికిని, A cluster,

యోః పరిధానాశ్చ లే హారయోః=ముత్యాలహారమునకును పేరు a sort.

కచ్ఛో జలప్రాస్తేత్రిలి of necklace, కచ్ఛః|| ౧ - వస్త్రము చెఱఁగునకు
జ్జకః|| అథికపాతము. పేరై నపుడు||పు||, Hem of a garment, కస్సెము

నకు పేరై నపుడు ||త్రి||, bank or shore.

— ఇతి ఛాంతాః — ఛాంత నానార్థకశబ్దములు ముగిసెను. —

(కేకితార్క్ష్యా) వహి అహిభుక్ ||జ్||పు|| ఇది, కేకి=నెమలికిని, A peacock
భుజ తార్క్ష్యా=గరుత్మంతునికిని పేరు, Garuda.

(దస్తవిప్రాణ్ణజా) ద్వి ద్విజః||పు|| ౧ - దస్త=నోటివల్లు, a tooth; విప్ర=
జాః|| ౧౦౬|| బ్రాహ్మణక్షత్రియవై శ్యులు, a regenerate man
of the first three tribes, అణ్ణజాః=పక్షులు సర్ప

	ములుమొదలైన యండజములు, An oviparous animal. a bird &c.
అజా (విష్ణు హరచ్చానా)	అజః పు ౧-విష్ణు=విష్ణువునకును, Vishnu. హర=శివునికిని, Siva. ఛాగాః=మేఁకకును; A goat. బ్రహ్మకును, Brahma. మన్మథునికినిపేరు, Cupid..
(గోష్ఠాధ్వ నివహా) వృజాః	ప్రజః పు ౧-గోష్ఠం=పసులదొడ్డికిని, A cowpen.. అధ్వ=త్రోవకును, a roadనివహాః=సమూహమునకును, a multitude.
ధర్మరాజౌ (జినయమా)	ధర్మరాజః పు ౧-జిన=బుద్ధదేవరకును, Budha., యమా=యమునికినిపేరు; The God of death.
కుజ్జో (దస్తేఽపి సస్త్రియామ్) ౧౮౭	కుజ్జః పు ౧- దస్తే=ఏనుఁగు దంతమునకు, An elephant's tooth. పొదరింటికినిపేరు, an harbour..
వలజే (క్షేత్రపూర్వా రే)వలజా(వల్లదర్శనా)	వలజమ్ స ౧-క్షేత్ర=చేను, A field. పూర్వార్వా రే=పట్టణపువాకిలి, City gate. వలజ నీ వల్లదర్శనా=మంచిచూపుగల స్త్రీ, A pretty woman.
సమేత్మాంశే రణే) ప్యాజః	ఆజః నీ ౧- సమేత్మాంశే=చదరమయిన నేలకును, Evenground race-course; రణే=యుద్ధమునకును War, (అపి)క్షణకాలమునకునుan instant..
ప్రజా(స్యాత్సంతతౌ జనే) ౧౮౮	ప్రజా నీ ౧- సంతతౌ=సంతానమునకును, Progeny; జనే=జనులకును పేరు, People.
అజ్ఞా (శబ్దశశాంక చ)	అబ్జః పు ౧-శబ్ద=శంఖము, A conch, శశాంక=చంద్రుడు, the moon; (చ) తామర, the lotus, ధన్వంతరి, Physician of the gods.
(స్వకే నిత్యే) నిజం (త్రిమ)	నిజమ్ త్రి ౧- స్వకే=తనవస్తువునకును, own.. నిత్యే=నిత్యమయినదానికిని పేరు, Perpetual.
— ఇతి జాన్తాః. —	— జాన్త నానార్థక శబ్దములు ముగిసెను. —
(పుం స్యాత్మని ప్రవీణేతు) క్షేత్రజ్ఞో (వాడు, పు చ్యులిజ్ఞకః) ౧౮౯	క్షేత్రజ్ఞః ౧- ఆత్మని=ఆత్మకు పేరయినపు. ప్రవీణే = నేర్పరికి పేరయినపు. పు soul, ప్రవీణే = నేర్పరికి పేరయినపు. త్రి skilful.

సంజ్ఞా (స్యాచ్చేతనా
నామహస్తా ద్యైశ్చార్థ
సూచనా) ||

దోషజ్ఞా (వైద్యవి
ద్యాంసా)

జ్ఞో (విద్వాన్సమజ్ఞో
ఽపిచ) |

— ఇతి ఖాంతాః. —
(కాకేభగణ్డౌ) కరటా

(గజగణ్డ కటి) కటా ||

శిపివిప్ల (స్త్రుఖలతోదు
శ్చర్మణి మహేశ్వరే) ||
(దేవశిల్పనృపి) త్వష్టా

దిష్టం (దై వేఽపి న
ద్వయోః) || ౧౯౧ ||

(రసే) కటుః (కట్యకా
ర్యేత్రి) మమత్సర తీక్ష్ణ
యోః) |

రిష్టం (క్షేమాశుభా
భావే)

వ్యరిష్టే (తు శుభా
శుభే) || ౧౯౨ ||
(మాయా నిశ్చల

సంజ్ఞా || సీ || ౧-చేతనా=బుద్ధికిని, Thought; నా
మ=పేరునకు, Name; హస్తా ద్యై=హస్తాదులచేత,
అర్థసూచనా=అర్థముసూచనచేయుటకును; Hint

దోషజ్ఞః || పు || ౧-వైద్యునికిని, A physician.
విద్యాంసునికి పేరు, A wise man.

జ్ఞః || పు || ౧-విద్వాంసునికిని, A wise man.
బుధునికిని పేరు, the first of the lunar race,

— ఖాంత నాన ర్థకశబ్దములు ముగిసెను. —
కరటః || పు || ౧-కొక=కాకికిని, A crow. ఇభగణ్డౌ=

ఏనుఁగుగండసలమునకును Anelephant's cheek
కటః || పు || ౧-గజగణ్డ=ఏనుఁగు చెక్కిలికిని,
౧౯౦ || An elephant's cheek. కటి=మొలకును The hip.

శిపివిప్లః || పు || ౧-ఖలతో=బట్టతలవాడు, Bald. దు
శ్చర్మణి=కుష్ఠరోగి, Leper. మహేశ్వరే=శివుడు.
త్వష్టా || ఋ, పు || ౧-దేవశిల్పిని=విశ్వకర్మకును,
Divine artist, (అపి) వడ్లవానికిని, A carpenter.

దిష్టమ్ || న || ౧-దై వే=పురాకృతకర్మము,
Destiny, దిష్టః || పు || ౧-కాలము, Time.

కటుః || ౧-రసే=కారమునకు పేరై నపుడు || పు ||,
Pungency, అకార్యే=చేయఁదగనిదానికి పేరు
నపుడు || న ||, Improper act, మత్సర=మచ్చరము
గలవానికిని, Envious. తీక్ష్ణయోః=తీక్ష్ణమయిన
వస్తువునకును పేరై నపుడు || త్రి ||, Fierce.

రిష్టమ్ || న || ౧-క్షేమ=క్షేమమునకును, Happi-
nees. అశుభ=అశుభమునకును, Ill-luck, అభా
వేషు=నాశమునకును పేరు, Destruction.

అరిష్టమ్ || న || ౧-శుభ=శుభమునకును, Happi-
ness. అశుభే=అశుభమునకును పేరు, misery,
కూటమ్ || పు || ౧-మాయా=ఇంద్రజాలము మొద

యస్త్రేష్ఠకైతవాస్తృతలయినమాయ, Illusion; నిశ్చల=కదలనియాకా
రాశిష్ఠ | అయోఘనేశాదులు, uniform substance (as the ethereal
శైలకృష్ణేసీరాజ్ఞే)కూటelement); యస్త్రేష్ఠ=మృగాదులను హింసించు
(మస్త్రియామ్) ||౧౯౩|| సురులు మొదలయినవి, a trap; కైతవ=కపటము,

Fraud; అన్యత=బొంకు a lie; రాశిష్ఠ = రాశి,
Assemblage; అయోఘనే=సమ్మేట, Hammer,
శైలకృష్ణే=పర్వత శిఖరము; summit of a hill,
సీరాజ్ఞే=నాఁగేటికట్టు ploughshare.

(సూక్ష్మలాయాం)త్తు త్రుటిః ||సీ|| ౧-సూక్ష్మలాయామ్=సన్నయేల
టిః (స్త్రీస్యాత్కాలే) కులు, Small cardamum. అల్పేకాలే=అల్పకాల.
ల్పే సంశయేఽపిచ) | ము, An instant, (ప) అల్పే = లేశము,
An atom, సంశయే=మరణసంశయము, doubt.

(ఆప్యతహర్షా) కోటిః ||సీ|| ౧-ఆర్తి=వింటిహిష్టనకును, End of
యః) కొటోష్ఠ a bow, ఉత్కర్ష=అతిశయమునకును, Eminence,
అశ్రిః=అంచునకును పేరు, Edge, corner.

(మూలేలగ్నకచే) జటా||సీ|| ౧-మూలే=ఊడకును, A root, లగ్న
జటా|| ౧౯౪|| కచే=జడకును పేరు, Clotted hair.

వృష్టిః(ఫలేసమృద్ధా వృష్టిః ||సీ|| ౧-ఫలే = ఫలయోజనమునకును,
చ) Consequence, సమృద్ధా=సమృద్ధికిని, Opulence

దృష్టి(రాజేఽక్షిదర్శన) దృష్టిః ||సీ|| ౧-జ్ఞానే=జ్ఞానము, Knowledge.
నే) అక్షి=కన్ను; the eye, దర్శనే=చూపు, Sight.

ఇష్టి(ర్యాగేచ్ఛయో) ఇష్టిః ||సీ|| ౧-యాగః = యాగమునకును, A
sacrifice, ఇచ్ఛయో=ఇచ్ఛకును పేరు, Desire.

స్పృష్టం(నిశ్చితే బ స్పృష్టమ్ ||త్రి|| ౧-నిశ్చితే = నిశ్చయింపఁబడిన
హులే త్రిషు)|| ౧౯౫|| దానికిని The subject of ascertainment. బహులే
=బహుళమైనదానికిని, much.

కష్టేతు(కృచ్ఛగహ కష్టమ్ || ౧ - కృచ్ఛ) = దుఃఖమునకును,
నే) Painful, గహనే=చొరరానిదానికిని, Not easily
attainable.

దక్షామన్దాగదేషు పటుః॥౧-దక్ష=సమర్థునికిని, Skilful, అమన్ద=చ) । పటు (ద్వైవాచ్యమందుఁడుగానివానికిని Deligent అగదేషు=రోగలిక్ష్ణచ) ములేనివానికిని పేరు, Healthy. ఈ అనుతి.

— ఇతి టాన్తాః. — టాన్త దానార్థకశబ్దములు ముగిసెను. —

నీలకణ్ఠః(శ్చి నేపిచ)। నీలకణ్ఠః॥పు॥౧-శివే=శివునికిని Siva, అపిశబ్దయువలన నెమిలికిని పేరు, a peacock.

(పుంసి)కోష్ఠః(౨ నర్జరం కుసూలో౨ నర్జహం తథా) । కోష్ఠః॥పు॥ ౧- అ నర్జరమ్=లోనికడుపునకును, Stomach, కుసూలో=గౌడకును, Granary, అ నర్జహమ్=లోపలయింటికిని, an apartment.

నిష్ఠా నిష్పత్తినాశాన్తాః) నిష్ఠా॥సీ॥ ౧- నిష్పత్తి=కార్యమాట, Con. Summation, నాశ = కానరామి, Disappearance; అన్తాః=చెడుట, Destruction.

కాష్ఠా(తక్రచేసితొదిలి)॥ కాష్ఠా॥సీ॥౧, ఉత్కృష్ట=ఉత్కృష్ట, Excellence సీతొ=మర్యాద, Limit, దిశ=దిక్కు, region.

తిమ) జ్యేష్ఠః(౨ తిశస్తేపి) జ్యేష్ఠః॥తి॥ ౧-అతిశస్తే=మిక్కిలి శ్రేష్ఠుఁడయినవానికిని, Pre-eminent. (అప్రి)తోడఁబుట్టినయన్నకును, eldest; వృద్ధునికిని పేరు, very old.

కనిష్ఠా(౨ తియువాల్పయోః)।* Very young, కనిష్ఠః॥తి॥ ౧, అతియువా=మిక్కిలికొంచెమైనవయస్సుగలవాఁడుఅల్పయోః=అల్పమైనది small

— ఇతి తాన్తాః — తాన్తనానార్థక శబ్దములు ముగిసెను. —

దణ్డః(౨ స్త్రీలగుడేపిస్యాత్) దణ్డః॥పు॥౧-లగుడే=దుడ్డుకోల, A staff, (అపి) సూర్యపార్శ్వవర్తి, Companion of the sun, చతుర్థోపాయము, Punishment, కప్పము.

గుడో (గో లేక్షుపాకయోః)॥ గుడః॥పు॥ ౧- గోల=మృత్తికాదులచేతఁజేయఁబడినయుండకును, A globe or ball, ఇక్షుపాకయోః=బెల్లమునకు పేరు, raw sugar.

(సర్పమాంసాత్పశూ) వ్యాడో ॥పు॥ ౧- సర్ప=సర్పమునకును, A serpent. మాంసాత్పశూ = మాంసమునుదినుకూరమృగమునకును పేరు, A carnivorous beast.

(భూగోవాచ) స్త్వి డా ఇలాః	ఇడా-ఇళా నీ ఈ అను, భూ=భూమి The earth, గో=ఆవు, A cow, వాచః=వాక్కు-speech.
త్వేడా (వంశశలాకా ఽపి)	త్వేడా నీ ౧- వంశశలాకా=వెదురుచిప్ప A bamboo rod, సింహనాదము, War whoop.
నాడీ (కాలేఽపి షట్క్షణే) ౧౯	నాడీ నీ ౧-షట్క్షణేకాలే=ఆఱుక్షణములకాలము A measure of time equal to 24 minutes. (అపి)
*hollow stalk	క్రొవినరముan artery, కూరకాడలుమొదలై నవి
కాణ్డో (ఽస్త్రీదణ్డ బాణార్వ వర్గావసరవా రిషు)	కాణ్డో పృ ౧-దణ్డోకోల, A stem, బాణ= బాణము, an arrow, అర్వ=కుత్తితుండు, bad, వర్గ=కావ్యాదులయందుపరిచ్ఛేదము A chapter (ప) సమూహము, Multitude, అవసర=అవసర ము, opportunity, వారిషు=నీళ్లు, water.
(సా)ద్భాణ్డ (మశ్వా భరణేఽమత్యే) మూల వణిగ్ధనే ౨౦	భాణ్డమ్ న ౧-. అశ్వాభరణే=గుత్తాల సాము, Trappings of a horse, అమత్యే=మృణ్మయాదిపా త్రము, a vessel మూలవణిగ్ధనే=*వర్తకునిచేత
* stock or capital.	లాభముకొఱకు నుంపఁబడిన మూలధనము.
— ఇతి డాంతాః —	— డాంత నానార్థక శబ్దములు ముగిసెను. —
(భృశ ప్రతిజ్ఞయో) ర్బాధం	బాధమ్ త్రి ౧, భృశ=మిక్కిలి, Much, ప్రతి జ్ఞయోః=అంగీకారము, Promise.
ప్రగాఢం భృశకృ చ్ఛ్చయోః	ప్రగాఢమ్ త్రి ౧-భృశ=మిక్కిలి, Much, కృచ్ఛ్చ యోః=దుఃఖము, Pain. (ప)చారరాని, Difficult
(శక్తస్థూలా తి)షు) దృఢా	దృఢమ్ త్రి ౧-శక్త=లావుగల, Able, స్థూ లా=బలిసిన. bulky.
పూర్ణా (విన్యస్త సంహతౌ) ౨౦	పూర్ణః త్రి ౧- విన్యస్త=బద్ధుతీర్వఁబడినసేన కును, Arranged as an army, సంహతౌ=దట్ట మైన దానికి పేరు, Compact.
— ఇతి డాంతాః. —	— డాంత నానార్థక శబ్దములు ముగిసెను —
భూగో (ఽర్భకే స్సైణగర్భే)	భూగో పు ౧- అర్భకే=పిన్నవానికిని, Child, స్సైణగర్భే=స్త్రీలగర్భమునకు, Human foetus.

బాణో (బలిను తేశరే)	బాణః పు ౧, బలిను తే = బలిచక్రవర్తికుమారునికిని; శరే = అమ్మునకును పేరు, an arrow,
కణో (అతిసూక్ష్మధాన్యాంశే)	కణః పు ౧-అతిసూక్ష్మ = మిక్కిలికొంచెమైనదానికి, A particle. ధాన్యాంశే = నూకలకును A grain
(సంఘాతే ప్రమథే) గణః	పు ౧, సంఘాతే = సమూహము, Multitude. ప్రమథే = ప్రమథగణము, Siva's attendants
పణో (ద్యూతాదిషు తస్మిన్ స్థే భృతౌ త్యే ధనేఽపి చ)	పణః పు ౧-ద్యూతాదిషు = జూదము, కోడిపందెము మొదలయినవానియందు, ఉత్పన్నే = బడ్డనట్టిభృతౌ = పందెము A stack at play మూల్యే = కూలి, wages, వెల, price, ధనే = ధనము, wealth, (అపి) ౩. ౨ గురిగింజలయెత్తురాగిముద్ర, A weight
(మార్వాం ద్రవ్యాశ్రితే సత్త్వ శుక్ల సన్ధ్యాదికే) గుణః	పు ౧-మార్వాం = వింటినారి, A bow-string. ద్రవ్యాశ్రితే = ద్రవ్యాశ్రితములైన రూపరసాదులు, an object of sense. త్యాగశౌర్యాదులు, Virtue, సత్త్వ = సత్త్వరజస్తమస్సులు, an ingredient of nature; శుక్ల = శుక్లనీల వీతాదులు property. సన్ధ్యాదికే = సంధి విగ్రహాదులు, an expedient.
(నిర్వాప్యపారస్థితౌ కాలవిశేషోత్సవయోః యుణః	పు ౧-నిర్వాప్యపారస్థితౌ = వ్యాపారము లేక యూరకుండుట State of being unemployed కాలవిశేష = గడియలో నాటవభాగము, A moment. ఉత్సవయోః = ఉత్సవము, a festival.
వర్ణో (ద్విజాదాశు క్లాదాస్తతౌ వర్ణంతు వాఽక్షరే)	పు ౧-ద్విజాదా = బ్రాహ్మణాదిజాతి, Tribe. శుక్లాదా = తెలుపు మొదలయిన వన్నె, Colour. స్తతౌ = స్తోత్రము పు , Praise, అక్షరము ప్న , A letter.
అరుణో (భాస్కరేఽపి స్యా ద్వర్ణ భేదేపి చ త్రిపు)	అరుణః పు ౧-భాస్కరే = సూర్యునికిని, The sun; (అపి) అనూరునికిని; the dawn: వర్ణ భేదే = ఎఱుపువస్తువునకును త్రి dark red.

స్థాణు (శ్వ ర్వే

స్థాణుః॥పు॥౧-శ ర్వే=శివునికిని, Siva, (అపి) మోటుచెట్టునకును పేరు, A pollard.

౭వ్యథ) ద్రోణః (కా కే)

ద్రోణః ॥పు॥ ౧-కా కే=కాకినికిని, A raven; (అపి) నలుతుమునకును పేరు, a measure.

(౭వ్యాకౌ రవే) రణః॥ ౨౦౫॥

రణః ॥పు॥ ౧-ఆకౌ=యుద్ధమునకును, War; రవే=ధ్వనినికిని పేరు, Sound.

గ్రామణీ (గ్రాపితే పుంసితే) గ్రామాధిపతి (త్రిషు) | * excellent.

గ్రామణీః ॥పు॥ ౧- గ్రాపితే=మంగలివాడు; A barber. ॥త్రి॥ త్రేషే=త్రేష్ఠుడు; గ్రామాధిపే= గ్రామాధిపతి, Superintendent of a village.

ఊర్ణా (మేషాదిలోమ్మి న్నా దావ ర్తేచా న్తరా భ్రువోః)॥ ౨౦౬॥

ఊర్ణా॥సీ॥౧-మేషాదిలోమ్మి=గొట్టె కుండలు మొదలయినవాని రోమమునకును, భ్రువోః=కను బొమలయొక్క, అ న్తరా=నడుమనుండు, ఆవ ర్తే=

* Wool, felt.

సుడికిని A circle of hair between the eye-brows.

హరిణీ (స్యాన్మృగీ హే మప్రతిమా హరితా చ యా) ।

హరిణీ॥సీ॥౧-మృగీ=లేడి, A doe, హేమప్ర. తిమా=బంగారుప్రతిమ, A golden image, యా. హరితా=పచ్చనివన్నె గలది, green.

(త్రిషుపాణ్డేచ) హరి ణః

హరిణా॥౧-పాణ్డే=తెలుపుపసుపువన్నెలుగూడిన వస్తువునకు పేరయినపుడు ॥త్రి॥, Yellowish. White, (చ) ఇట్టికి పేరయినపుడు, ॥పు॥ A deer.

స్థూణా (స్తమ్భే) ౨౦౭॥

స్థూణా॥ సీ॥ ౧- వేశ్మనః స్తమ్భే=ఇంటికంబము. A house post (అపి) ఇనుపప్రతిమ, an iron image.

తృష్ణే (స్పృహాపిపా సే ద్వే)

తృష్ణా॥సీ॥ ౧-స్పృహా=ఆశకును, Desire.. పిపాసే=దప్పినికిని పేరు, thirst.

(జగుపానకరుణే) ఘృణే

ఘృణా॥సీ॥ ౧-జగుపాన=రోతకును, Blame.. కరుణే=దయకును పేరు, pity.

(వణిక్పథే చ) విపణిః

విపణిః ॥సీ॥ ౧- వణిక్పథే=అంగడివీధి, A market.. (చ) అంగడి, A stall or shop.

(సురా ప్రత్యక్) వా రుణీ

వారుణీ॥సీ॥ ౧- సురా=కల్లు, Spirituous liquor. ప్రత్యక్=పడమటి దిక్కు, West.

కరణం (రిభ్యాంస్త్రీనే) కరణమ్ || న || ౧-ఇభ్యామ్=అంజేనుంగునకును
భే) || పు || ౧-ఇభే=మగవనుంగునకును, పేరు.

ద్రవిణం (తు బ లేధనే) ద్రవిణమ్ || న || ౧-బ లే=బలమునకును, Strength.
ధనే=ధనమునకును పేరు, Wealth.

శరణం (గృహరక్షి శరణమ్ || న || ఇది, గృహ=ఇంటికిని, a house,
ప్రతి) రక్షి=రక్షించువానికిని పేరు, Preserver.

శ్రీపర్ణం (కమలేపి శ్రీపర్ణమ్ || న || ౧-కమలే=తామరపువ్వునకును,
చ) || ౨౦౯ || A lotus, (అపి) నెల్లిచెట్టు, Nelumbiam.

(విషాభిమరలోహే తీక్షణమ్ || న || ౧-విష=విషము, poison. అభిమర=
ము) తీక్షణం (క్లి బే ఖరే యుద్ధము, War, లోహే = ఇనుము, Iron. ఖరే=
ప్రతి) వాడియైనది || త్రి ||, Sharp.

ప్రమాణం (హేతు ప్రమాణమ్ || న || ౧-హేతు = ప్రత్యక్షాదిజ్ఞాన
ర్యాదా శాస్త్రీయతా కారణము Proof; authority మర్యాదా=మర్యాద
ప్రమాత్వము) || limit, శాస్త్ర=శాస్త్రము, sacred ordinance. ఇ
*Measure. extent. యతా=కొలత తూనిక మొదలైనమానము; ప
మాత్వము=ఎఱుంగునది, having a right notion.

మఱియు ఏకత్వమునకును పేరనిరభస్కుడు, Unity,

కరణం (సాధకతమ కరణమ్ || న || ౧-సాధకతమ=చేదనాది క్రియల
క్షేత్రగాత్రేంద్రియేష్య యందుపయోగించు ఖడ్గాదులు, Instrument; క్షే
ప్రి) త్ర=క్షేత్రము, Field; గాత్ర=శరీరము, body; ఇ
న్ద్రియేషు=చక్షురాదీంద్రియము organ of sense

*a kind of rythmical (అపి) కారణము, a cause, క్రియ, performance
pause. గణికుడు, A scribe. * నాట్యగీత భేదము.

(ప్రాణ్యత్పదే) సం సంసరణమ్ || న || ౧-ప్రాణి=ప్రాణులయొక్క, ఉ
సరణ (మసంబాధే చ త్పాదే=ఉత్పత్తిహావమయిన సంసారము, Birth,
మూగతే || ౨౧౧ || ఘ and re-birth, అసంబాధేచమూగతే=ఇటుకలు
జ్ఞాపథే) ములేని సేననడుచుట, Unresisted march of
troops. ఘట్టావధే=పెద్దవీధి, a high way.

(అథవాస్తాస్తే) సము సముద్ధరణమ్ || న || ౧-వాస్త = కక్కిన, అన్నే =

ద్ధరణ (మున్నయే) ।	అన్నమునకును, Food vomitted, ఉన్నయే = ఎత్తుటకును పేరు, raising.
(అథ త్రిషు)	ఇరకముందుఁ జెప్పఁగలనా న్తశబ్దములు॥త్రి॥
విషాణం (స్యా త్పశు శృజ్జేభద న్తయోః) ।	విషాణమ్॥త్రి॥౧-పశుశృజ్జ=పసరపుకొమ్మునకును, A horn, ఇభద న్తయోః=ఏనుఁగు దంత ౨౧౨॥మునకును పేరు an elephant's tooth, a tusk.
ప్రవణః (క్రమ ని మ్నోర్వ్యాం ప్రపేష్వ నాతుచతుష్పథే) ।	ప్రవణః॥౧-క్రమ=వాటముగా, నిమ్నోర్వ్యాం=పల్లమయిన నేలకును, Declivity. ప్రపేష్వ=నముఁడైనవానికిని పేరై నపుడు॥త్రి॥Humble, చతుష్పథే=నాలుగు తెరువులుగూడినచోటికి పేరయిన పుడు ॥పు॥ A place where four roads meet.
సంకీర్ణా (నిచితాశు ధ్ధా)*:Miscellaneous.	సంకీర్ణః॥త్రి॥౧-నిచిత=మేచ్చసంకీర్ణము దేశము. న్నట్టు నెరసినదానికిని, అశుద్ధా=†సంకీర్ణముజాతియన్నట్టు మఱొకదానితోఁగలసిన దానికిని పేరు.
† impure, mixed.	
ఇరిణం (శూన్య మూషరమ్) ౨౧౩॥	ఇరిణమ్ (పా) ఈరిణమ్॥త్రి॥౧-శూన్య=పాడైనదానికిని, Desert. ఊషరమ్=చాటి నేలకును పేరు, Salt and barren soli.
— ఇతి ణాంతాః. —	— ణాంత నానార్థశబ్దములు ముగిసెను. —
(దేవసూర్యా) వివస్వంతా	వివస్వాన్ ॥త్॥, పు॥౧-దేవ=దేవతలకును, A god, సూర్యా = సూర్యునికిని పేరు, The Sun..
సరస్వంతా (నదార్ణ వా)	సరస్వాన్ ॥త్॥, పు॥౧, నద=సరస్వంతమును పేరు. గలనదమునకును, అర్ణవౌ = †సముద్రమునకును పేరు, నదమనఁగాఁబ్రత్యక్రవాహముగల ఏను..
Arives + the sea	
(పక్షితార్క్ష్యా) గరు త్మనౌ	గరుత్మాన్ ॥త్॥, పు॥౧-పక్షి=పక్షికిని, A bird, తార్క్ష్యా=గరుడునికిని పేరు, Vishnu's vehicle..
శకుంతా (భాసపక్షి జౌ)॥ ౨౧౪॥	శకుంతః॥పు॥౧భాస=చమురుకాకిని, Vulture; పక్షిజౌ = పక్షిమాత్రమునకును పేరు, A bird..
(అగ్నితృప్తౌ) ధూ మకేతూ	ధూమకేతుః॥పు॥౧-అగ్ని=అగ్నికిని, fire. ఉత్పాతౌ=ఉత్పాతమునకును పేరు, A comet.

జీమూతౌ (మేఘపర్వతౌ) | జీమూతః ||పు||౧-మేఘ=మేఘమునకును, Cloud; పర్వతౌ=పర్వతమునకును పేరు, Mountain.

హస్తా (తుపాణినక్షత్రే) | హస్తః ||పు||౧-హ=చేయి, A hand; నక్షత్రే=నక్షత్రవిశేషము, మూర, a cubit.

మరుతౌ (పవనామరుతౌ) | మరుత్ ||పు||౧-పవన=వాయువునకును, wind: రా) || ౨౧౫ || అమరౌ=దేవతలకును పేరు, A deity.

యన్తా (హస్తివక్త్రే) | యన్తా ||ఋ||పు||౧-హస్తివక్త్రే=వీనుగమనావటి వాడు, An elephant driver. సూతే=సూత్రం.

భర్తా (ధాతరి పోష్టరి) | భర్తా ||పు||ఋ||౧-ధాతరి = మోయువాడు, *Supporter†husband A bearer, పోష్టరి=పోషించువాడు, †మగడు (యానపాత్రేశ్వరౌ) పోతః ||పు||౧-యానపాత్రే=ఏలుదాంటించునట్టి యోడకును A boat, *శిశౌ=శిశువునకును పేరు.

ప్రేతః (ప్రాణ్యస్తరే) | ప్రేతః ||పు||౧-ప్రాణ్యస్తరే=నరకమునందుండు మృతే || ౨౧౬ || జంతువునకును, Evil spirit, మృతే=చచ్చినవానికిని పేరు, departed soul, dead.

(గ్రహభేదద్వజే) కేతుః | కేతుః ||పు||౧-గ్రహభేదే=కేతుగ్రహము, *The ninth planet; ద్వజే=† టెక్కెము, (పా) కాంతి, Brightness. † a flag. ఉత్పాతము, comet, చిహ్నము, Mark.

(పార్థివే తనయే) సుతః | సుతః ||పు||౧-పార్థివే=రాజునకును, King. తనయే=కొడుకునకును పేరు, a son.

స్థవతిః (కారుభేదేఽపి) | స్థవతిః ||పు||౧-కారుభేదే=శిల్పి, An architect, (అపి)బృహస్పతియాగముచేసినవాడు A person performing a sacrifice to the planet Jupiter.

భూభృ (ద్యౌమిధరే) | భూభృత్ ||పు||౧-భూమిధరే=పర్వతమునకును నృపే || ౨౧౭ || mountain; నృపే = రాజునకును పేరు, King.

మూర్ధాభిషిక్తో (భూపే మూర్ధాభిషిక్తః) | భూపే ||పు||౧-భూపే=రాజమాతృకుడు *A crowned king One of the Kshatriya caste అపి=పట్టాభిషిక్తుడు

ఋతుః (స్త్రీకుసుమే) | ఋతుః ||పు||౧-స్త్రీకుసుమే=స్త్రీలరజస్సునకును, A woman's courses. (అపి) వసంతాది

	ఋతువులకును, a season.
(విష్ణువంశ్య) జితావక్తా	అజితః॥పు॥౧- విష్ణుః=విష్ణువు, Vishnu, (అపి) గెలువఁబడనిది ॥తి॥ Unconquered, అవ్యక్తః॥ పు॥విష్ణుః=విష్ణువు, ॥పు॥ (అపి) స్ఫుటముగా నేర్పడనిది ॥తి॥ Indistinct, Any invisible principle,
సూత (స్తవ్విష్టరి సారథా)॥	సూతః ॥పు॥ ౧- త్వష్టరి=వడ్లవానికిని, A cart Wright. సారథా=సారథికిని పేరు, Charioteer.
వ్యక్తః పాఞ్జేఽపి	వ్యక్తః॥పు॥౧॥, ప్రాజ్ఞే=ప్రాజ్ఞునికిని Wise (అపి) స్పష్టమయిన దానికిని ॥తి॥ evident;
దృష్టాంతా (పుణే శాస్త్ర నిదర్శనే) ।	దృష్టాంతః॥పు॥ ౧- శాస్త్ర=శాస్త్రమునకును, A science: నిదర్శనే=ప్రకృతార్థమునకు ప్రతిగా చూచి చెప్పటకును పేరు, an example;
క్షత్తా (స్యాత్సారథా ద్వార్థ సే క్షత్రియా యాం చ శూద్రజే)॥	క్షత్తా॥పు॥, ఋ॥౧- సారథా=సారథి Charioteer, ద్వార్థ సే=వాకిలిగాచువాఁడు, Porter. క్షత్రియాం చ శూద్రజే॥ యాయామ్=క్షత్రియస్త్రీయందు, శూద్రజే= ౨౦౯॥ శూద్రునివలనఁ బుట్టినవాఁడు, A man of the mixed tribe.
పుత్రాస్త (సాన్య ప్రకరణే ప్రకారే కా ర్తస్యివార్తయోః॥	పుత్రాస్తః॥పు॥౧- ప్రకరణే=ప్రస్తావమునకును, Topic. ప్రకారే = విధమునకును, mode. కార్తస్యి=అంతయుననునర్థమునకును, Whole. వార్తయోః=వార్తకును పేరు, Rumour,
ఆనర్త (స్థమరే నృత్యస్థాన సీమద్విశేష యోః)॥	ఆనర్తః॥ ౧- స్థమరే=యుద్ధమునకును, A stage నృత్యస్థాన సీమద్విశేష యోః=పశ్చిమసముద్ర తీరమునందుండు దేశవిశేషమునకును పేరు Name of a country
కృతాంతో (యమ సిద్ధాంతదైవా కర్మసు)॥	కృతాంతః॥పు॥౧- యమ=యమునికిని, సిద్ధాంత=సిద్ధాంతమునకును Demonstrated doctrine దైవపు కృతశుభాశుభకర్మమునకును destiny అకుశలకర్మను=పాపకర్మమునకును, Sinful act

(శ్లేష్మాది రసరక్తాది ము ధాతుః॥పు॥౧-శ్లేష్మాది* శ్లేష్మవాతపిత్తముల హాభూతాని తద్గుణాః॥ కును, రసరక్తాది=రసాస్పృశ్శ్చాంసమేదోఽస్థిమజ్జా ౨౨౧॥ ఇన్ద్రియాణ్యశుక్లములకును, †మహాభూతాని=పృథివ్యప్తేజో శ్రీవికృతి శ్శబ్దయోని వాయ్వాకాశములకునుశ్చ తద్గుణాః=శబ్దస్పర్శరూ శ్చ)ధాతవః॥*Phlegm పరసగంధములకును, ఇన్ద్రియాః=త్వక్పక్షుశ్రో శ్చ wind and bile.†Blood త్ర జిహ్వప్రూణములకును, The five organs. flesh, marrow & c. అశ్రీవికృతిః=జేగుఱు మొదలయిన శీలావికారి †The primary elements & c. ర్గీ their ములకును Fossil, శబ్దయోనిః=శబ్దములకుఁ గారణ మయిన భూవాఽదిక్రియలకును పేరు, Crude verb. qualities: odour.

(కక్షాంతరేఽపి)శు శుద్ధాంతః॥పు॥౧- అసర్వగోచరే= సకలజనులు చూడగూడని, నృపస్య=రాజయొక్క, కక్షాంతరే (నృపస్యసర్వ గోచరే)॥ ౨౨౨॥ అంతరే = లోకట్టునకు అనఁగా సంతఃపురమున ను, The king's private palace, అపిశబ్దము వలన సంతఃపురప్రీతిని పేరు, The king's wife.

(కానూ సామర్థ్య యో) శ్శక్తిః శక్తిః॥సీ॥౧-కానూ=భల్ల మను నాయుధవిశేషమునకును, An iron spear, సామర్థ్యయోః=ప్రభుత్వాదిశక్తులకును, Power, (ప)*కారణవస్తువులందలి ఒకనొక ధర్మమునకును పేరు.

మూర్తిః (కాతిన్యకాయయో)॥ మూర్తిః॥సీ॥౧-కాతిన్య=కతినత్వము Matter, కాయయోః=శరీరము, Body, a definite form.

(విస్తారవల్లో)ర్వృతతిః వ్రతతిః॥సీ॥౧- విస్తార=విరివికిని, Expansion, వల్లోః=ఠీగకును పేరు, A creeping plant.

వసతీ (రాత్రి వేశ్మనోః)॥ ౨౨౩॥ వసతిః॥సీ॥౧-రాత్రి=రాత్రికిని, Night, వేశ్మనోః=ఇంటికిని పేరు A house.

(క్షయార్థయో) రప చితిః అపచితిః॥సీ॥౧- క్షయ=హానికిని, Loss. అర్పయోః=పూజకును పేరు, Worship.

సాతి (ద్దానావసాన సాతిః॥సీ॥౧- దాన=దానమునకును, Gift, అవసానయోః=ముగియుటకును పేరు, Destruction.

ఆర్తిః (వీడా ధను ఆర్తిః॥సీ॥౧- వీడా = వీడకును, Pain, ధను

ఘోట్యోః)

జాతి (సామాన్యజన్మనోః) ౨౨౮

(ప్రచార స్యస్తయో, రీతిః

ఈతి (ర్దిమ్భ ప్రవాసయోః) ।

Travelling abroad. (ఉదయేఽధిగమే) ప్రాప్తిః

త్రేతా(త్వగ్నిత్రయాయకే) †Second age of the world.

(నీణాభేదేఽపి) మహతీ ‡Narada's harp.

భూతి ర్భస్మని సంపది) ।

నదీ నగర్యో రాగనాం) భోగవ (త్యథ

సంగరే ౨౨౯ సక్లేసభాయాం) సమితిః

(క్షయవాసావపి) క్షితిః ।

(రవేరర్చిశ్చ శత్రుం

ఘోట్యోః=వింటికొప్పునకును, End of a bow.

జాతిః ॥సీ॥ ౧-సామాన్య= గోత్రబ్రాహ్మణత్వాది జాతులకును, Cast, kind or sort, జన్మనోః=పుట్టుటకును పేరు, A birth; lineage.

రీతిః ॥సీ॥ ౧- ప్రచార = వ్యవహారమునకును; Usage. స్యస్తయోః=జాటుటకును, Oozing.

చిత్తమునకును = Scoria of metals; ఇత్తడికిని, brass, పేరని రుద్రుఁడు. “ప్రకారస్యస్తయోః” అని పాశము గలదు.

ఈతిః ॥సీ॥ ౧- డిమ్బ=అతివృష్టి మొదలయిన యీతి బాధలాటింట్టికిని, Calamity of season.

ప్రవాసయోః=ప్రవాసమునకును పేరు.

ప్రాప్తిః ॥సీ॥ ౧- ఉదయే=లాభమునకును, Gain. rise, అధిగమే=పొందుటకును పేరు. Obtaining.

త్రేతా ॥సీ॥ ౧-అగ్నిత్రయే=గార్హ పత్యాదులగు మూఁడగ్నులకును, Three sacrificial fires. యుగే=†త్రేతాయుగమునకును పేరు.

మహతీ ॥సీ॥ ౧- వీణాభేదే=నారదునివీణ కును, అధికమయినదానికిని పేరు, Greatness.

భూతిః ॥సీ॥ ౧-భస్మని=భస్మము, Ashes, సంపది=సంపద, Success, superhuman power.

భోగవతీ ॥సీ॥ ౧-నాగానామ్=సర్పములయొక్క, నదీనగర్యోః = నదికిని, పట్టణమునకును పేరు, River of snakes, City of Serpents.

సమితిః ॥సీ॥ ౧- సంగరే=యుద్ధమునకును, Combat, సక్లే=కూటమికిని, Company, సభాయామ్=సభకును పేరు, Assembly.

క్షితిః ॥సీ॥ ౧-క్షయ=నాశమునకును, Loss, వాసా=ఉనికిని, A bode, అపిశబ్దమువలనభూమికిని, Earth,

హేతిః ॥సీ॥ ౧-రవే=అర్చిశ్చ=సూర్యునికిరణమున

చ పహ్నిజ్వాలాచ హేతయః॥ ౨౨౨॥	కును, Sun-beam, శస్త్రంచ=ఆయుధమునకును, Weapon, పహ్నిజ్వాలాచ = అగ్నిజ్వాలకును. Flame, ఆయుధమునకు పేరయినపుడు ॥పు॥
జగతీ (జగతిచ్ఛన్దోవి శేషేఽపి క్షి తావపి) ।	జగతీ॥సీ॥౧-జగతి=లోకమునకును, చన్దోవిశేషే=పంచద్రుణ్డక్షరముల పాదముగల, చందస్సునకును a sort of metre, క్షి తావపి=భూమికిని Earth
పక్షి (శ్చన్దోఽపి దశమం)	పక్షి॥సీ॥౧-దశమమ్=పదిఅక్షరములపాదముగల, చన్దోఽపి=చందస్సునకును, A metre, అపి శబ్దమువలన శ్రేణికిని A row. పనింటికిని, Ten
(స్వాత్ప్రభావేఽపి చాయతిః॥ ౨౨౩॥	ఆయతిః॥సీ॥౧, ప్రభావేఽపి=ప్రభావమునకు, Majesty, అపి శబ్దమువలన భవిష్యత్కాలమునకును, Future time. నిడుపునకును పేరు, Length
పత్తి (ర్గతౌ చ)	పత్తి॥సీ॥౧-గతౌ=నడకనకును, Motion, కాలి బంటునకును, A foot soldier. నే నా భేదమునకును; A platoon.
(మూలేతు) పక్షతిః (పక్షభేదయోః) ।	పక్షతి॥సీ॥౧- పక్షభేదయోః=శుక్లకృష్ణ పక్షములమూల మనగా పాడ్యమికిని, First day of a lunar month, పక్షి తొక్క మొదలునకును, Root of a wing.
ప్రకృతి (రోని లిక్లే చ) *Material cause.	ప్రకృతిః॥సీ॥ ౧-యోనిలిక్లే=ఉపాదానకారణములకును, *స్త్రీపున్నపుంస లింగములకును, Sex (చ) †రాజ్యాంగము లేడింటికిని, పౌరశ్రేణులకును The subjects of a king. స్వభావమునకును Natural disposition. భగమునకును Vagina, సత్త్వాది గుణములయొక్క సామ్యవస్థకును పేరు.
† The constituent elements of the state	
(కై శిక్యాద్యాశ్చ) వృ త్తయః । ౨౨౪॥	వృత్తిః॥సీ॥ ౪-కై శిక్యాద్యాః = అంకారశాస్త్రప్రసిద్ధములయినకై శిక్యాదివృత్తులకును, Style of composition. (చ) జీవికకును, Profession, సూత్యాది వివరణగ్రంథములకును Gloss, సికతా॥సీ॥నిత్యబహువచనమ్॥౧-వాలుకా=ఇను
సికతా (స్పృ	

ర్వాలుకాఽపి)	కకును, Sand ఇనుక నేలకును, Sandy ground.
(వేదే శ్రవసి చ) శ్రుతిః సీ ౧-వేదే=వేదమునకును శ్రవసి=చెవికిని	
తిః *Holy scripture.	Ear; వినుటకును, Listening వార్త కును, Rumour
వనితా (జనితాత్యర్థా వనితా సీ ౧-జనిత=పుట్టింపపడిన, అత్యర్థ=	
నురాగాయాంచ యో మిక్కిలియు, అనురాగాయామ్=ప్రేమగల, యో	
పితి ౨౩౦ పితి=ప్రీతికిని, A beloved woman, (చ) స్త్రీ మా	
గుప్తిః (క్షితివ్యదాసే గుప్తిః సీ ౧-క్షితివ్యదాసే=నేలగుంటకును,	
ఽపి) A hole in the ground, (అపి) రక్షించుటకును,	
	Concealment, చెఱసాలకును పేరు, Prison.
ధృతి (ధారణ ధైర్య ధృతిః సీ ౧-ధారణ=ధరించుటకును Holding;	
యోః) ధైర్యయోః=ధైర్యమునకును పేరు, Steadiness.	
బృహతీ (క్షుద్ర) వా బృహతీ సీ ౧-క్షుద్రవార్తాకీ=ములక చెట్టు An	
ర్తాకీ ఛన్దోభేదే మహా egg-plant (ప) వాకుడు చెట్టు, ఛన్దోభేదే=తో	
త్యపి ౨౩౧ మ్మిది యక్షరముల పాదముగల ఛందస్సు, మహతీ	
*A metre†Greatness = అధిక మైనది, (అపి) ఉత్తరీయము, Mantle.	
వాసితా (స్త్రీకరిణ్యో వాసితా (ప) వాశితా సీ ౧-స్త్రీ, Woman.	
శ్చ) కరిణ్యోశ్చ=ఆడువనుఁగు Female elephant.	
వార్తా (వృత్తైజనశుః వార్తా స్త్రీ ౧-వృత్తై=జీవనోపాయమునకును,	
తౌ) Livelihood, జనశ్రుతౌ=లోక వార్త కును Rumour	
వార్తాం (ఫల్లున్య వార్తాం న ౧-ఫల్లుని=తుచ్చము, Chaff త్రి	
రోగేచ త్రి) అరోగే=రోగము లేనిది, Healthy.	
(వృపుచ) ఘృతా ఘృతమ్, అమృతమ్ న ౨-అపు=నీళ్లు Water..	
మృతే ౨౩౨ (చ) ఘృత=నీయి, Ghee, అమృతే=అమృతము,	
	Nectar యజ్ఞశేషము, Residue of a sacrifice,
	అయాచితము, Unsolicited alms, మోక్షము,
	Exemption from transmigration.
కలధౌతం (రూప్య హే కలధౌతమ్ న ౧-రూప్య=వెండికిని Silver..	
మ్నాః) హేమ్నాః=బంగారమునకును, Gold.	

నిమిత్తం (హేతుల క్షుణ్ణః) ।	నిమిత్తమ్ న ౧-హేతు=కారణమునకును, Cause. లక్షుణ్ణః=చిహ్నమునకును, Token.
శ్రుతం (శాస్త్ర)వ ధృతయోః)	శ్రుతమ్ న ౧-శాస్త్ర=శాస్త్రము, Science, త్రి అవధృతయోః=విసబడినది, Heard.
(యుగపర్యాప్తయోః) కృతమ్	౨౩౩ కృతమ్ న ౧-యుగ=కృతయుగమునకును, The golden age. పర్యాప్తయోః = నివారణమునకును పేరు, Enough.
అత్యాహితం (మహా భీతిః కర్మజీవానపేక్షి చ) ।	అత్యాహితమ్ న ౧-మహాభీతిః=మహాభయము, Great fear. జీవానపేక్షి=ప్రాణము నపేక్షింపని, కర్మ=సాహసకర్మము, Valiant act.
(యుక్తేష్టాదావృతే) భూతం ప్రాణ్యతీతే స మే త్రిషు	౨౩౪ భూతమ్ న ౧- యుక్తే=యోగ్యమయినది, Right, డౌ=పంచభూతములు, an element ముతే=సత్యము, Truth, ప్రాణి=ప్రాణిమాత్రము A living being, అతీతే=భూతకాలము, Past, త్రి సమాసమునందు ఉత్తరపదమై సదృశ వస్తువునకు పేరు, Like.
వృత్తం (పద్యే చరిత్రేత్రి వ్యతీతే దృఢ నిస్తలే) ।	వృత్తమ్ న ౧-పద్యే=పద్యము, Verse. చరిత్రే=చరిత్రము, Conduct. త్రి అతీతే=గడచినది, Past. దృఢ=పట్టువైనది, Firm, నిస్తలే=వట్టువయినది, Round.
మహా (ద్రాజ్యం చా) వగీతం (జన్యేస్యా దర్శితేత్రిషు) ౨౩౫	మహత్ న ౧-రాజ్యమ్=రాజ్యము, Realm, (చ) దొడ్డవానికి పేరయినపుడు త్రి , Great. అవగీతమ్ న ౧-జన్యే=జనాపవాదము Calumny, త్రి గర్హితే=నిందింపబడినది, Blamed.
శ్వేతం (రూప్యేఽపి) రజతం (హేమ్నిరూప్యేసితే త్రిషు) ।	శ్వేతమ్ న ౧-రూప్యే=వెండి, Silver, (అపి) త్రి తెల్లనివస్తువు, White. రజతమ్ న ౧-హేమ్ని=బంగారము, Gold, రూప్యే=వెండి, Silver, త్రి సితే = తెల్లనివస్తువు, White.

(త్రిష్వితో)
జగ (దిక్షేఽపి)

ఇదిమొదలు తాంతశబ్దము లన్నియు ||త్రి||
జగత్ ||త్రి||గ-ఇక్షే=సంచరించువస్తువు, Mov-
able. (అపి) ||న|| లోకము, The world, ||పు||
నాయువు, Air.

ర క్తం (నీల్యాది రాగి
చ)||

౨౩౬||

ర క్తమ్ ||త్రి||గ-నీల్యాది=నీలి మొదలయినదాని
చేత, రాగి=చాయ వేయఁబడిన వస్త్రాదులు,
Tinged, (చ) అనురక్తఁడు, Fond, ఎఱుపైనది
Red, ||న||కుంకుమము, saffron, నెఱుగు, Blood,

అవదాత (స్వితే పీతే
శుద్ధే)

అవదాతః ||త్రి||గ-స్వితే=తెల్లనివస్తువు, White.
పీతే = పచ్చనివస్తువు, Yellow, శుద్ధే = పరిశుద్ధ
మయిన వస్తువు, Clean. తెల్లనివస్తువు, White.

బద్ధార్జునా) సితో
యుక్తేతిసంస్కృతే
మర్రి) నిభిసితో

సితః ||త్రి||గ-బద్ధ=కట్టబడినది, Bound. అర్జునా=
అభినీతః ||త్రి||గ-యుక్తే=యోగ్యమైనది, Fit,
అతిసంస్కృతే=లెస్సగాఁ జేయబడినది, Excel-
lent. మర్రిణి=కోపము లేనివాఁడు, Patient. (ప),
అమర్రిణి=కోపము గలవాఁడు, Impatient.

(౭౪) సంస్కృతమ్ ||
౨౩౭|| (కృత్రిమే లక్ష
ణోపేతేఽవ్య)

సంస్కృతమ్ ||త్రి|| గ- కృత్రిమే=చేయఁబడిన
ఘటాదులు, Wrought or finished. లక్షణోపే
తే=వాగ్వికరణలక్షణయుక్తమయినశబ్దము, Gram-
matically correct, (అపి) లెస్సగాఁ జేయఁబడిన
వస్తువు Excellent, adorned.

నన్తోఽనవధావపి)

అనన్తః ||త్రి||గ-అనవధా=అవధి లేనిది, Infinite.
endless, (అపి) ||పు|| ఆదిశేషుఁడు; విష్ణువు ||న|| ఆకా
శము, The sky. ||సీ|| భూమి, Earth.

(ఖ్యాతేహృష్టే) ప్రతీ
తో

ప్రతీతః ||త్రి||గ- ఖ్యాతే=పేరువడసినవాఁడు,
Famous, హృష్టే=సంతోషించినవాఁడు, Glad.

అభిజాత స్తు (కులజే
బుధే)

౨౩౮||

అభిజాతః ||త్రి||గ-కులజే=కులముగలవాఁడు,
Noble; బుధే=పండితుఁడు, Learned.

వివిక్తా(పూతవిజనా)

వివిక్తః ||త్రి|| గ-పూత=పవిత్రమైనది, Pure.

	విజనౌ=ఏకాంతస్థలము, Desert or lonely.
మూర్ఖితౌ (మూఢ సోఁచ్ఛయా) ।	మూర్ఖితః త్రి ౧- మూఢ = మూర్ఖపోయినది Insensible, సోఁచ్ఛయా=వృద్ధిగలిగిది, High, tall
(ద్యౌచాప్లుపరుషౌ) శుక్తౌ	శుక్తమ్ త్రి ౧-ఆప్లు=ఆప్లువిశేషము, Sour, . vinegar; పరుషౌ=నిష్ఠురమయినది, Harsh; ఆప్లు. విశేష మనఁగా మంటికుండ మొదలయినదాని యందు తేనే, బెల్లముకలి-ఈమూడునుగూర్చి ధా న్యరాశియందుమూడురాత్రులు పెట్టినపులుసు.
శితి (ధవలమేచకౌ)॥ ౨౩౯॥	శితిః త్రి ౧-ధవల=తెల్లనిదానికిని, White, మేచకౌ=నల్లనిదానికిని పేరు, Black.
(సత్యే సాధౌ విద్య మానే ప్రశస్తే భ్య న్నితేచ) సత్ ।	సత్ త్రి ౧-సత్యే=సత్యము, True; సాధౌ= సాధువు, Right; విద్యమానే=కలిగియున్నది, Ex- isting, ప్రశస్తే=శ్రేష్ఠ మయినది, Excellent, అభ్యర్థి తే=పూజ్యమయినది, Respected.
పురస్కృతః (పూజ తే రాత్యభియుక్తే గ్రతఃకృతే)॥ ౨౪౦॥	పురస్కృతః త్రి ౧-పూజితే=పూజ్యుఁడు Rever- ed; అరాతి=శత్రువుచేత, అభియుక్తే=ఆక్రమిం పఁబడ్డవాఁడు Distressed by foes అగ్రతః=ముం దుగా, కృతే=చేయఁబడినది, Placed in front.
నివాతా (వాశయా వాతౌ శస్త్రాభ్యంచ వర్మయత్) ।	నివాతః త్రి ౧, ఆశ్రయఁడుండస్థలము An abode అవాతౌ = గాలిలేని చోటు Free from wind. శస్త్ర=శస్త్రములచేత, అభేద్యమ్=భేదింపరాని, నరఁజోడు, యత్=ఏదో Safe (as strong armour)
(జాతోన్నతప్రవృద్ధా సుస్య) రుచ్చితౌ	ఉచ్చితః త్రి ౧-జాత=పుట్టినది, Produced; ఉన్నత=పొడవైనది, High, tall; ప్రవృద్ధాః = బహుళమయినది, Grown large.
ఉత్థితా (స్తవమీ ౨౪౧॥ వృద్ధిమతో ద్యతోత్పన్నా)	ఉత్థితః త్రి ౧-వృద్ధియత్=వృద్ధిఁబొందిన Increase ed; పోద్యత=ఉద్యోగముగల, Endeavouring; ఉత్పన్న=పుట్టిన. Born.
-ఆదృతౌ (సాద ౪౨	ఆదృతః త్రి ౧-సాదర=ఆదరించు, Respectful,

రార్చితౌ) ।

—: ఇతి తాన్తా:—

అర్ధో(౭భిధేయరై
వస్తుప్రయోజన నివృ
త్తిమ్)॥ ౨౪౨॥

(నిపానాగమయో)

స్తీర్థ (వృషిజుప్తజలే
గురౌ) ।

సమర్థ(స్త్రీషు శక్తిప్తే
సంబద్ధార్థే హితేఽపి
చ)॥ ౨౪౩॥

దశమీస్థా (క్షీణరాగ
వృద్ధౌ)

వీధీ (పదవ్యపి) ।

(ఆస్థానీ యత్నయో)

రాస్థా

ప్రస్థో (౭స్త్రీసాను

మానయో:॥ ౨౪౪॥

—: ఇతి థాన్తా:—

(అభిప్రాయవశౌ) ఛ

న్దా

వజ్రా(జీమూతవత్సరౌ)

అర్చితౌ=పూజింపఁబడిన, Respected.

—: తాన్త నానార్థశబ్దములు ముగిసెను. :—

అర్ధః॥పు॥అభిధేయ=శబ్దమునకు వాచ్యమయి
నది. meaning, రై=ధనము, Wealth, వస్తు=వస్తు
పు, Thing, ప్రయోజన=ప్రయోజనము, Purpose
నివృత్తిమ్=నివర్తించుట, Prohibition, కోరబడు
నది, Request.

స్తీర్థమ్॥న॥ ౧-నిపాన=నూతియొద్దినీళ్ళకొట్టి,
A trough of water, ఆగమయో: = శాస్త్రము,
Sacred science, ఋషిజుప్తజలే = ఋషులచేత,
సేవింపఁబడిన జలాశయము, Sacred water, గు
రౌ=గురువు, Holy instructor. “నిదానాగమ
యో:” అని పాఠాంతరము, Ford,

సమర్థః॥త్రి॥ ౧- శక్తిప్తే=మిక్కిలి శక్తిగల,
Powerful, సంబద్ధార్థే=అన్వయయోగ్యమయిన
యర్థముగల, Connected in sense. హితే=హిత
మైన, Benevolent.

దశమీస్థః॥పు॥౧-క్షీణరాగ=నప్రవీర్యుఁడు Im-
potent. వృద్ధౌ=వృద్ధుఁడు, Very old. [A line,
వీధీ॥నీ॥౧, పదవీ=మార్గము, A road, (అపి)వజ్రీ-
ఆస్థా॥నీ॥౧- ఆస్థానీ=సభకును Assembly.
యత్నయో: =యత్నమునకు, పేరు Effort.

ప్రస్థో॥షు॥౧-సాను=కొండ నెత్తమునకును,
Side of a hill. మానయో: = కుంచమునకును
పేరు, A measure of quantity.

—: థాన్త నానార్థశబ్దములు ముగిసెను. :—

ఛన్దః॥పు॥ ౧-అభిప్రాయ = అభిప్రాయము
Opinion. వశౌ=అధీనము, Subjection.

అబ్జః॥పు॥ ౧- జీమూత =మేఘము Cloud.

	వత్సరం=సంవత్సరము, a year.
అపవాదా (తునిద్దాజ్ఞే)	అపవాదః పు ౧ - నిద్దా=నింద, Defamation;
	ఆజ్ఞే=ఆజ్ఞ, Command.
దాయాదా (సుత బాన్ధవం॥)	దాయాదః పు ౧=సుత=కొడుకు, Son; బాన్ధవం=
పాదా రశ్మ్యజ్ఞే	జ్ఞాతి; Kinsman.
తుర్యాంశాః)	పాదః పు ౧-రశ్మి=కిరణము, A ray of light;
	అజ్ఞే=కాలు, A foot; తుర్యాంశాః=నాల్గవపాలు
	A fourth part.
(చంద్రా)గ్నిరూపా	త మోనుత్ ద్, పు ౧-చంద్ర=చంద్రుడు, Moon
స్తమోనుదః ।	అగ్ని=అగ్ని, Fire; అర్కః = సూర్యుడు, Sun.
నిర్వాదో (జనవాదేఽపి)	నిర్వాదః పు ౧జనవాదే=నింద, Ill report; (అపి)
	నిశ్చితమయిన వాదము, A controversy decided
శాదో (జమ్బూలశ	వాదు లేకుండుట, Absence of contest.
వృష్యాః)॥ ౨౪౬॥	శాదః పు ౧-జమ్బూల=అడుసు, Mud; శవ్ప
(సారావే రుదితేత్రా	యోః=లేతకసపు, Young grass.
త)ర్యాక్రందో (దారుణే	ఆక్రందః పు , సారావే=ఆర్తధ్వనితోఁగూడిన, రు
రణే) ।	దితే=రోదనము, Exclamation in pain; త్రాతరి=
	రక్షించువాఁడు, A defender, దారుణేరణేభ
	యంకరమయిన యద్ధము, Terrific war.
(స్వా)త్రప్రసాదో(౭	ప్రసాదః పు ౧-అనురోధే = అనుసరించుట
నురోధేఽపి)	Compliance; (అపి) నైర్మల్యము, Clearness,
	propitiatory offering, ప్రీతికిని, Favour, కార్య
	గుణవిశేషమునకును పేరు.
సూద (స్వాద్య ద్వ్య	సూదః పు ౧- వ్యజ్జానే=పప్పుమొదలైనవ్యంజ
జ్జనేఽపిచ)॥ ౨౪౭॥	నముCondiment. (అపి) వండెడివాఁడు, A cook.
(గోషాధ్యక్షేఽపి)గో	గోవిందః పు ౧-గోషాధ్యక్షే=ఆవుల నేలువాఁడు
విన్దో	A cow-herd, (అపి) విష్ణువు, బృహస్పతి.
(హస్తే) హస్తామోద	ఆమోదః-మదః పు ౨-హస్తే=సంతోషము
వన్మదః ।	joy; (అపి) ఆమోదశబ్దము పరిమళమునకును;

(ప్రాధాన్యరాజలిక్ష్మణ వృషాక్షే) కకుదోః (2 స్త్రియామ్)॥ ౨౮౦॥	Fragrancy; మదశబ్దము గర్వమునకును పేకు Pride. కకుదః॥ష్న॥(ప్ర)కకుత్॥ద్॥సీ॥గ-ప్రాధాన్య =ప్రధానమైనది, Chief, రాజలిక్ష్మణ=రాజచిహ్నము Royal insignia, వృషాక్షే=ఎద్దుమూఁపురము, Hump of a bull.
(స్త్రీ) సంవిత్ (జ్ఞాన సంభాషాక్రియాకారా ఽజినామసు) ।	సంవిత్॥ద్॥సీ॥గ జ్ఞాన=జ్ఞానము, Knowledge; సంభాషా=సంకేతము, Watchword; (ప్ర)సంభా షణము, Discourse; క్రియాకార=నిశ్చయము, Agreement; ఆజి=యుద్ధము War; నామసు=నామ ధేయము; Name.
(దశరహ) న్యవనిషత్ →	ఉపనిషత్॥ద్॥సీ॥గ-ధశ్రే=ధర్మము, Reli- gious and moral merit; రహసి=రహస్యము, Privacy, Sacred lore.
(స్వాదృతౌ వత్సరే) శరత్॥ ౨౮౧॥	శరత్॥ద్॥సీ॥గఋతౌ=శరదృతువు, Sultry Season. వత్సరే=సంవత్సరము, A year.
పదం (వ్యవసితిత్రాణ స్థానలక్ష్మణ్యై) పస్తుషు ।	పదమ్॥న॥గవ్యవసితీ=ఉద్యోగము, Industry; త్రాణ=రక్షించుట, Defence; స్థాన=స్థానము, Place, లక్ష్మ=అడియాలము, Mark అజ్యై=అడుగు Foot; పస్తుషు=వస్తువు, Thing.
గోష్పదం (సేవితేమా నే)* Spot frequented by kine;	గోష్పదమ్॥న॥గ-సేవితే=ఆవులుతిరుగుప్రదే శము; మానే=ఆవుల గొరిజ దిగబడిన గుంట, As much as a cow's footstep will hold.
(ప్రతిష్ఠాకృత్య) మా స్పదమ్॥ ౨౮౨॥	ఆస్పదమ్॥న॥, ప్రతిష్ఠా=స్థానము, Place. Dignity, కృత్యమ్=చేయదగినది, Business.
(త్రిష్యిష్ట మధురౌ) స్వాదూ	స్వాదు॥త్రి॥, ఇష్ట = ఇష్టమయినది, Desire; మధురౌ=మధురమయినది, Sweet.
మృదు (చాతీష్ట కోమతౌ)॥	మృదు॥త్రి॥గ-అతీష్టక్రూరముకానిది, Gentle, blunt; కోమతౌ=మెత్తనిది, Soft. (మూఢాల్పపటుని మన్దః॥త్రి॥మూఢ = మూఢుడు, అల్ప = అల్ప

రాభ్యాగ్యా(మందా (సున్య)	మైనది. Little: అపటు=సమర్థుడుకాని వాడు, Foolish,dull,నిరాభ్యాగ్యా=నిరాభ్యగ్యుడు Unlucky
(ద్వైతు) శారదా	శారదః త్రి ప్రత్యగ్ర = నూతనమయినది,
(ప్ర)త్యగ్రాప్రతిభా)	New,అప్రతిభా=సమర్థుడుకానివాడు diffident
(విద్యతు) ప్రగల్భా)	విశారదః త్రి -విద్యత్=విద్వాంసుడు, Learned
విశారదా	సుప్రగల్భా=ప్రేభుడు, Confident.
—: ఇతి దాన్తా: :—	—: దాన్తనానార్థకశబ్దములు ముగిసెను :—
(వ్యామోచటశ్చ)న్య	న్యగ్రోధః పు - వ్యామః=బార;A Fathom,వట
గోధా	శ్చ=మణ్డిచెట్టు, Banian tree. [=పొడవు, Height.
ఉ త్సేధఃకాయఉన్నతిః	ఉ త్సేధః పు , కాయే=శరీరము, Body ఉన్నతిః
(పర్యాహరశ్చమా	వివధః-వీవధః పు ౨-పర్యాహరశ్చ=వర్తకుడు
ర్గశ్చ) వివధౌవీవధౌచ	దేశాంతరమునుండి తెచ్చి విక్రయస్థానమం దుని
తౌ	చిననస్తువులు, Storing of corn.(ప)కావడిA yoke
	for burdens: మార్గశ్చ=మార్గము, A high way
పరిధి (ర్యజ్ఞయతరోః	పరిధిః పు , ర్యజ్ఞయతరోః=యజ్ఞార్థ మైనమేడి
శాఖాయా ముపనూ	చెట్టు మొదలైనదానియొక్క, శాఖాయామ్=కొ
ర్యకే	౨౫౩ Branch of a tree at a sacrificeఉపనూర్యకే=
	పరివేషము, A misty halo round the sun.
(బద్ధకం వ్యసనం చేతః	అధిః పు , బద్ధకమ్=క్షేత్రాదులు కుదువపెట్టు
పీడా౨ధిష్ఠాన) మాధ	ట, pledge. వ్యసనమ్ = జూదము మొదలయిన
యః	వ్యసనము, Calamity:చేతఃపీడా=మనోదుఃఖము,
	Anxiety:అధిష్ఠానమ్=ఆశ్రయించుట, Residence
(స్యస్సమర్థననీవాక	సమాధిః పు ౧-సమర్థన=శంకాపరిహారము,
నియమాశ్చ) సమాధ	Reconciling of differences: నీవాక=మాటాడ
యః	౨౫౪ కుండుట, Silence, (ప)అగ్నువైసధాన్యములయం
	దు జనుల యాదరము, Collecting grain in
	scarcity. నియమ=ప్రతోపవాసాదులు, Vow,
	(ప)అంగీకారము, Promise;(చ)చిత్తైకాగ్ర్యము,
	deep meditation.

- (దోషోత్పాదే) ౭ను అనుబంధః||పు||, దోషోత్పాదే=దోషోత్పాదన. బంధ (సాన్యత)కృత్యాము, Offence; ప్రకృత్యాదివిసశ్వరే=ప్రకృతిప్రదివిసశ్వరే. ముఖ్యానుత్యయాదులయందు నశించిపోవు నక్షరము, An indicatory letter not sounded, ముఖ్యానుయా. త స్యానువర్తనేః) యి=ముఖ్యులయిన తండ్రి మొదలైనవారి ననుసరించిపోవు శిశౌ=శిశువు, A child following an example. ప్రకృతస్య అనువర్తనే=ప్రకృతమయినది యెడతెగక యనువర్తించుట, Continued devotion. ముఖ్యులయినవారి ననుసరించినవారికిని, శిశువునకును పేరని కొంచు.
- విధు(ర్విష్టా చంద్ర)మసి) విధుః||పు||, విష్టా=విష్టువు, చంద్ర)మసి=చంద్రుడు. (పరిచ్ఛేదేబిలే) ౭వధిః | అవధిః ||పు||, పరిచ్ఛేదే=మర్యాద, Limit, బిలే=బిలము, A hole.
- విధి (ర్విధానేదై వే ౭పి) విధిః||పు||; విధానే = చేయుట, Performing, దై వే=దైవము, Fate, (అపి) బ్రహ్మ; ప్రకారము, Form, విధాయకవాక్యము, Command.
- ప్రణిధిః (ప్రార్థనే చరే) || ౨౫౬ || ప్రణిధిః||పు||, ప్రార్థనే=ప్రార్థన, Request. చరే=వేగులవాడు, A spy, situation.
- బుధవృద్ధా(పణ్డితే ౭పి) బుధ||పు||-వృద్ధ||త్రి|| ౨.-పణ్డితే=విద్వాంసుడు Learned. (అపి) పరుసగా, బుధునికిని, (Planet Mercury). ముసలివానికిని, (old) పేళ్లు.
- స్కంధ(స్సముదయే ౭పిచ) | స్కంధః||పు||, సముదయే=అధ్యాయాదిసమూహము, Multitude, chapter, (అపి) మూఁపు, Shoulder, చెట్టు మొదలు The trunk of a tree సైన్యము A troop, జౌద్ధశాస్త్రోక్తమైన రూపనేదనావిజ్ఞాన సంజ్ఞా సంస్కారముల నెడి పంచస్కంధములు, The five forms of mundane consciousness.
- (దేశేనదవిశేషే ౭స్థా) సిన్ధుః||పు||, దేశే=దేశవిశేషము; నదవిశేషే=నదవిశేషము; అస్తా=సముద్రము, The sea,

యామ్) ౨౫౨॥	నీ॥౧- సరితి=నది, A river.
విధా (విధౌప్రకారేచ)	విధా॥నీ॥ (ప్ర) పు॥ విధౌ=చేయుట, Action. ప్రకారే=ప్రకారము, Manner, form or rule; (చ) గజాన్నము, Fodder, కూలి Hire.
సాధూ(రమ్యేఽపిచ *త్రిమ)॥	సాధూః॥త్రి॥రమ్యే=బుద్ధిదమైనవస్తువు Hand- some, (అపి)సజ్జనుఁడు, Right, virtuous.
వధూ (ర్జాయ న్నపా స్త్రీ చ)	వధూః॥నీ॥-జాయా=పెండ్లాము, Wife,న్నపా= కోడలు, Daughter-in-law, స్త్రీ=స్త్రీమాత్రము Woman.
సుధా(లేపోఽమృతం న్నహీ॥) ౨౫౩॥	సుధా॥నీ॥ లేప=సున్నముపూయుట, Plaster, అమృతమ్=అమృతముNectar.న్నహీ=జెముడు చెట్టు, Euphorbia Tirucalli.
సన్ధా (ప్రతిజ్ఞామర్యా దా)	సన్ధా॥నీ॥ప్రతిజ్ఞా=ప్రతిజ్ఞ, Promise, మర్యాదా =మేర, Limit.
శ్రద్ధా(సంప్రత్యయః స్పృహః)॥	శ్రద్ధా ॥నీ॥ సంప్రత్యయః=భక్త్యతిశయము Fondness, స్పృహ=ఇచ్ఛ, Belief.
మధు(మద్యే పుష్ప రసే త్క్షాద్రేఽవ్య)	మధు॥న॥, మద్యే=మద్యము, Ardent spirit, పుష్పరసే=పూదేనNectar of flowers,క్షాద్రే= తేన, Honey, (అపి) చైత్రమాసము; మధు వను రాక్షసుఁడు, A demon, ॥పు॥ఇష్పచెట్టు Bas- sia latifolia.
న్ధం(తమస్యపి)॥౨౫౪॥	అన్ధమ్॥న॥ తమసి=చీకటి, Darkness,(అపి) గుగ్గిడివానికి పేరైనపుడు॥తి॥ Blind.
అథ త్రిమ)	ముందుఁ జెప్పఁగల ధాంతశబ్దములు ॥తి॥
సమున్నద్ధా (పణ్డితం మన్యగర్వితౌ)	సమున్నద్ధః॥త్రి॥పణ్డితంమన్య = పండితుఁడుగాక యే తానుపండితుఁ డనుకొనువాఁడు, Conceited of learning,గర్వితౌ=గర్వముగలవాఁడు Proud.
బ్రహ్మబంధు (రధిక్షేపే నిర్దేశే)	బ్రహ్మబంధుః॥త్రి॥అధిక్షేపే=బ్రాహ్మణకర్మహీ నుఁడైనబ్రాహ్మణుఁడు, A nominal Brahmana, నిర్దేశే=ద్వేషముచేత పేర్కొనఁబడినవాఁడు, An

(ధావలమ్బితః॥ ౨౬౦॥
అవిదూరో) ప్యవష్టభ్యః

ప్రసిద్ధౌ (ఖ్యాతభూ
షితౌ)॥

—ఇతి ధాన్తః —

(సూర్యవహ్ని) చిత్ర
భానూ

భానూరశ్మిదివాకరా)

॥ ౨౬౧॥

భూతాత్మానా (ధాత్వ
దేహా)

(మూర్ఖసీచౌ) పృథగ్జ
నౌ ।

గ్రావాణౌ (శైలపా
షాణౌ)

పత్రిణౌ (శరపక్షి
ణౌ)॥ ౨౬౨॥

(తరుశైలా) శిఖరిణౌ

శిఖినౌ (వహ్నిబర్హి
ణౌ)

ప్రతియత్నా (పుభా
లిప్సోపగ్రహా)

(పథ) సాదినౌ (ద్వా
సారథిహయారోహా)

వాజినౌ (౨ శ్వేషు

unworthy Brahmana.

అవష్టభ్యః॥ త్రి॥ ౧-అవలంబితః=అవలంబింపఁ
బడినవాడు, Relied on. అవిదూరః=దగ్గఱనున్న
ది, Near; (అపి) కట్టఁబడినవాఁడు Bound.

ప్రసిద్ధః॥ త్రి॥ ౧-ఖ్యాత=ఖ్యాతిగలవాఁడు, Cele-
brated, భూషితౌ=అలంకరింపఁబడినది, Adorned.

—: ధాన్త నానార్థశబ్దములు ముగిసెను :—

చిత్ర భానుః॥ పు॥ ౧-సూర్య=సూర్యునికిని The
sun; వహ్ని=అగ్నికిని పేరు, Fire.

భానుః॥ పు॥ ౧-రశ్మి=కిరణమునకును, Ray of
light; దివాకరా=సూర్యునికిని పేరు. The sun..

భూతాత్మాన్, పు॥ ౧-ధాత్వ=బ్రహ్మకును,
Brahma; దేహా=దేహమునకు పేరు, Body.

పృథగ్జనః॥ పు॥ మూర్ఖ=మూర్ఖుఁడు, An ignorant
man; సీచౌ=హీనజాతివాఁడు One of low tribe,

గ్రావాన్, పు॥ ౧-శైల=పర్వతము. Mountain;
పాషాణౌ=రాయి, Stone.

పత్రిన్, పు॥ ౧-శర=బాణము, An arrow;
పక్షిణౌ=పక్షి, A bird.

శిఖరీన్॥ పు॥ ౧-తరు = వృక్షము, Tree; శై
లా=పర్వతము, Mountain.

శిఖీన్॥ పు॥ ౧, వహ్ని=అగ్ని, Fire, బర్హిష్టా=
నెమిలి, A peacock.

ప్రతియత్నః॥ పు॥ ౧-లిప్సా=అభిలాష Desire;
ఉపగ్రహా = చెట్టపట్టుట, Making prisoner;
ప్రతికారము, Retaliation.

సాదీన్, పు॥ ౧-సారథి=సారథి, Charioteer..
హయారోహా=గుట్టపురాతు, Horseman

వాజీన్, పు॥ ౧-అశ్వ=గుట్టము Horse; ఇషు =

పక్షిణః) ।

(కు లేఁప్యభిజనో) జన్మభూమ్యామవ్య

(ధ) హోయ నాః॥ ౨౬౮॥

(వర్షార్చి ర్వీ) హి భేదాస్సన్యః)

(చంద్రా) గ్న్యరాహుని రోచనాః ।

(కేశేఽపి) వృజినో

విశ్వకర్మా (ర్క-సుర శిల్పినోః॥) The sun.

ఆత్మా (యతోఽధృతి ర్బుద్ధి స్వభావో బ్రహ్మ వర్స్మచ) ।

(శక్ర ఘాతుకమత్తే భవన్సుకాబ్దా) ఘనాఘనాః॥ ౨౬౯॥

అభిమానోఽ(ర్థాది దర్పేఽజ్ఞానే ప్రణయ హింసయోః) ।

ఘనో(మేఘే మూర్తిగుణే త్రిఘమూర్తే

బాణము, Arrow; పక్షిణః=పక్షి, bird.

అభిజనః॥పు॥౧-కు లే=కులము Family, noble birth or descent, జన్మభూమ్యాం=జన్మభూమి, Native country, (అపి) కీర్తి, Fame, కులాగత మయిన ధ్వజాదులు, retinue.

హోయనః॥పు॥౧-వర్ష=సంవత్సరము A year.

అర్చిః=కిరణము, A ray of light, ప్రీహిభేదాః=ధాన్యచిశేషము, Red rice.

విరోచనః॥పు॥౧-చంద్ర=చంద్రుడు, Moon, అగ్ని=అగ్ని, Fire, అరాహుః=సూర్యుడు, Sun, వృజినః॥త్రి॥ కేశే=వెండ్రుకలకును, Hair, (అపి) న

పాపమునకును, sin ॥పు॥ క్లేశమునకును, Distress.

విశ్వకర్మాన్, పు॥ అర్క=సూర్యునికిని, సుర శిల్పినో॥=దేవశిల్పినికిని, Architect of the gods.

ఆత్మాన్, పు॥౧-యత్న=యత్నము Care, ధృతి=ఆధైర్యము, Firmness, బుద్ధిః=బుద్ధి; intellect, స్వభావః=స్వభావము, Natural disposition, బ్రహ్మ=పరమాత్మ, The supreme Brahma, వర్స్మ=దేహము, Body, (చ) జీవుడు Sentinent soul.

ఘనాఘనః॥పు॥, శక్ర=దేవేంద్రునికిని, Indra, ఘాతుక మత్తేభ=చంపుస్వభావము గల యదపు నాః॥ ౨౬౯॥ తేరః గునకుచు, A vicious elephant వర్సుకాబ్దాః=వర్షించు మేఘమునకును పేరు, A rainy cloud.

అభిమానః ॥పు॥ అర్థాదిదర్పే=ధనాదులచేత దర్పేఽజ్ఞానే ప్రణయవచ్చినగర్వము, Pride of wealth &c. అజ్ఞానే=అజ్ఞానము, Ignorance. ప్రణయ=ప్రార్థన, Request, హింసయోః=హింస, Killing.

ఘనః॥పు॥ మేఘే=మేఘము, A cloud. మూర్తిగుణే=కాఠిన్యము, Solidity. ఘనమ్॥త్రి॥ మూర్తే=

- నిరస్తరే|| ౨౬౨|| కఠినమైన, solid, నిరస్తరే=దట్టమైన, uniformly extended. ఇది లోహముద్గర (anvil) ముస్తాకాంస్య తాళాదులకును (cymbal) పేరు.
- ఇన (సూర్యే ప్రభౌ) ఇనః||పు||౧-సూర్యే=సూర్యునికిని, The sun. పృథ్వా=పృథువునకును పేరు, A king.
- రాజా (మృగాజ్ఞే క్షత్రియే నృపే) | రాజా ||న్,పు|| ౧-మృగాజ్ఞే=చందుగ్రికిని; క్షత్రియే=క్షత్రియ జాతివానికిని; నృపే=భూమి నేలువానికిని, ప్రభువునకును, పేరు, A king.
- వాణిన్యో (నర్తకీదూత్యై) * A drunken woman. వాణినీ||సీ||నర్తకీ=నాట్యమాడు స్త్రీ, A dancing girl, దూత్యై=దూతీకాస్త్రీ, intriguing woman మత్తావిదగ్ధగే వాణిన్యోఅనియు పాఠము.
- (సప్తవన్త్యా మపి) వా హినీ||సీ|| సప్తవన్త్యామ్=నది, River, (అపి) హినీ|| ౨౬౪|| సేనావిశేషము, An army,
- ప్రహదిన్యో (వజ్రతటి తౌ) ప్రహదినీ||సీ||వజ్ర=వజ్రాయుధము; The thunderbolt. తటితౌ=మెఱపు, Lightning.
- (వన్దాయా మపి) కామినీ | కామినీ||సీ||వన్దాయామ్=బదనిక, A climbing plant, (అపి) విలాసినియైన స్త్రీ, A loving woman.
- (తప్తగ్దేహయోరపి) త నుః||సీ||తప్తక్=తోలు, The skin, దేహయోః=దేహము, Body. ||త్రి||అల్పమైన, Small. సన్నమైన, thin.
- సూనా (అధోజిహ్వీ కాపిచ) || ౨౬౫|| సూనా||సీ||అధోజిహ్వీకా=కొండనాలుక, The uvula (అపి) పథస్థానము, Place of execution.
- (క్రతువిస్తారయో రి వితానమ్ || ప్న|| కృతు=యజ్ఞము, sacrifice, విస్తా స్త్రీ) వితానం (త్రిపురయోః=విస్తారము ||త్రి|| expansion. తుచ్ఛకే=తుచ్ఛకే | మద్దే౨౬౬) రిత్తయైన, empty, మద్ద=మందుడు, Dull.
- కేతనం (కృత్యే కేతనమ్ || న || కృత్యే=చేయఁదగినది, An indispensable act. కేతౌ=తెక్కము, a standard or symbol, ఉపనిషత్ప్రణే=బాహ్యముల నిమంత్రణము చేయుట, an invitation.

(వేద స్త త్వంతపో) బ్రహ్మన్, న॥ *వేదము, త త్వమ్=పరమాత్మ The
బ్రహ్మబ్రహ్మ (విప్రఃప్ర supreme being, త పః=తపస్సు Devotion. పు॥
జాపతిః)। *Holy writ. బ్రహ్మ ॥పు॥విప్రః=బ్రాహ్మణుడు, ప్రజాపతిః=
బ్రహ్మ దేవుడు.

(ఉత్సాహనేచహింసా గన్ధనమ్ ॥న॥ ఉత్సాహనే=ఉత్సాహము, Per-
యాం సూచనే చాపి) severance. హింసాయామ్=హింసించుట, Des-
గన్ధనమ్॥ ౨౭౦॥ truction, సూచనే=ఎఱిగించుట, Hint, (అపి)
(ప్రకాశము) Manifestation.

ఆత ఇన్ద్రం (ప్రతీవాప ఆత ఇన్ద్రమ్ ॥న॥ ప్రతీవాప= *ప్రతీవాపము.
జవ నాప్యతా నార్థ జవన = †వేగము, ఆప్యాయ నార్థకమ్ = ‡తృప్తిచే-
కమ్)। * Calcining యుట, ప్రతీవాప మనఁ గరఁగిన బంగారు మొద
+Speed, ‡Gratifying లై నదానిని ద్రవ్యాంతరముతోఁగూర్చి సాడిచే-
యుట, పాలు తోడు పెట్టుట, Causing to curdle.

వ్యజ్జనం (లా ఇన్ద్రనే వ్యజ్జనమ్ ॥న॥ లా ఇన్ద్రనే=గుఱుతు, A mark, శ్మ
శ్మశ్రునిష్ఠా నావయవే శ్రునిష్ఠా నావయవేషు=గడ్డము, మీసాలు, Beard
వ్వపి)॥ ౨౭౧॥ తిమ్మనము, Condiment, స్త్రీపురుషుల గుహ్యవ-
యవములు, private part of male or female.

(అపి) కకారాది వర్ణములు, A consonant.

స్యాత్కలీనం (లో కలీనమ్ ॥న॥ లోకవాదే=లోకాపవాదము, Ru-
కవాదే యుద్ధేపశ్యహి మౌర్యహిపక్షిణామ్యుద్ధే=పశుసర్పపక్షుల
పక్షిణామ్)। యొక్క యుద్ధము, Combat of animals.

(స్యా)దుద్యానం (నిస్స ఉద్యానమ్ ॥న॥ నిస్సరణే=గృహదులనుండి వెడ-
రణేవనభేదే ప్రయోజ లుట; Going forth. వనభేదే=శృంగారపుతోట,
నే॥ ౨౭౩॥ A garden, ప్రయోజనే=ప్రయోజనము Purpose

(అవకాశేస్థితౌ) స్థానం స్థానమ్ ॥:॥ అవకాశే=తావు, Place. తెఱపి
Leisure, స్థితౌ=ఉనికి, Stay.

(క్రీడాదాపి) దేవనమ్ దేవనమ్ ॥న॥ క్రీడాదా=క్రీడ, Sport or play
(అది)విజగీషా(emulation), వ్యవహార(business)
ద్యుతి(splendour), స్తుతి(Praise)కాంతి(beaty)
గతులకును(motion,)(అపి)లీలోద్యాన(Pleasure

	ground, విలాపము, (Grief), జూదము (Gambling)
ఉత్థానం (పొరుషే తన్వీ) సన్నివిష్టోద్గమేఽపిచ॥ ౨౨౮॥	ఉత్థానమ్॥న॥ పొరుషే=పురుష ప్రయత్నము, Manly exertion. తన్వీ=సైన్యము, An army సన్నివిష్టోద్గమే = కూర్చున్న వాడు లేచుట, Getting up. (అపి) మలోత్సర్గము, evacuating, (by Stool &c) హారము, Joy.
వృత్థానం (ప్రతిరోధే చవిరోధాచరణేఽపిచ॥	వృత్థానమ్॥న॥ ప్రతిరోధే=అడ్డుపెట్టుట, Obstruction. విరోధాచరణే=ప్రతికూలము చేయుట, Opposition (అపి) స్వాతంత్ర్యకృత్యము Independent action, సమాధిహనుట Ceasing meditation.
(మారణే మృతసంస్కారే గతౌద్రవ్యేర్థదాపనే॥ ౨౨౫॥ నిర్వర్తనోపకరణానువ్యాసుచ) సాధనమ్॥	సాధనమ్॥న॥ మారణే = చంపుట, Killing. మృతసంస్కారే=మృతుని సంస్కరించుట Obsequies. గతౌ=గమనము, Motion, ద్రవ్యే=నస్తువు Substance. wealth, అర్థదాపనే = అప్పుపుచ్చు కొన్న యర్థము నిప్పించుట Enforcement of the payment of debt నిర్వర్తన=సాధించుట, Accomplishing. ఉపకరణ=ఉపాయము Means అను ప్రజ్యాసు=వెంటఁబోవుట, Following. (చ) సైన్యము, An army, మేధ్రము The penis.
నిర్యాతనం (వైరశుద్ధా దానేన్యాసార్పణేఽపిచ॥ ౨౨౬॥	నిర్యాతనమ్॥న॥ వైరశుద్ధా= పరసాధించుట, Revenge, దానే=దానము, Gift, న్యాసార్పణే= దాచఁబెట్టినది తిరుగ నిచ్చుట, Delivery of a deposit. (అపి) అప్పతిర్చుట. Payment of a debt.
వ్యసనం (విపదిభృంశే దోషే కామజకోపజే॥	వ్యసనమ్॥న॥ విపది=ఆపద, Calamity, భృంశే= పడుట, Fall, కామజకోపజేదోషే=కామక్రోధముల వలనఁబుట్టిన స్త్రీమూల్యాతాదిన ప్రవ్యసనములు Vice
పక్షా (క్షిలోమ్మిక్ష్ణ పక్షున్॥న॥ అక్షిలోమ్మి = లేళ్ళ తన్నాద్యంశేఽపిచ॥ ౨౨౭॥	పక్షున్॥న॥ అక్షిలోమ్మి = తెప్పవెండుకలు, Eyelashక్షిల్పే=అకరువు Filament of a flower తన్నాద్యంశే=సూక్ష్మమైన నూలు మొదలైన

	దానితునుకలు, A short thread, (అపి) పక్షుల తుప్పడు. A wing.
(తిథిభేదే క్షణే) పర్వ	పర్వన్, న॥ తిథిభేదే = పున్నమమొదలైన పర్వ తిథులు, The full and change of the moon క్షణే = ఉత్సవము, Festival; పున్నమపాడ్యమిసంధికిని; కణుపు, A knot or joint; ప్రస్తావము, A chapter;
వర్త్ర (నేత్రచ్ఛదే	వర్త్రన్, న॥ నేత్రచ్ఛదే = తెప్ప, Eyelid.
వ్వని) ।	అధ్వని = తెరువు, A road.
(అకార్యగుహే) కా	కాపీనమ్ ॥ న॥ అకార్య = చేయరానిపని, An unfit act; గుహే = గుహ్యము, privy part,
పీనే	(ప) గోచి, Covering of privy part.
మైథునం (సజ్జతౌ	మైథునమ్ ॥ స॥ సంగతౌ = సంబంధము, Union,
రతౌ) ॥	౨౭౦॥ రతౌ = సురతము, Copulation.
ప్రధానం (పరమాత్మా	ప్రధానమ్ ॥ స॥ పరమాత్మా = పరమాత్మ, The ధీః) supreme soul; ధీః = బుద్ధి, Intellect; ప్రకృతి, Na- ture; ప్రధాని. Minister; ముఖ్యుడు, Chief.
ప్రజ్ఞానం (బుద్ధిచిహ్న	ప్రజ్ఞానమ్ ॥ స॥ బుద్ధి = బుద్ధి, Knowledge;
యోః) ।	చిహ్నయోః = గుఱుతు, Token.
ప్రసూనం (పుష్పఫల	ప్రసూనమ్ ॥ స॥ పుష్ప = పుష్పము A blossom;
యోః)	ఫలయోః = ఫలము, A fruit.
నిధనం (కులనాశ	నిధనమ్ ॥ స॥ కుల = కులము, A family; నాశ
యోః) ॥	౨౭౧॥ యోః = నాశము, Death.
క్రందనే (రోదనాఽహ్వ	క్రందనమ్ ॥ స॥ రోదన = ఏడ్పు, weeping. ఆహ్వ
నే)	నే = పిలుచుట, A calling.
వర్ష్ర (దేహప్రమాణ	వర్ష్రన్, న॥ దేహ = దేహమునకును, Body-
యోః) ।	ప్రమాణయోః = కొలతకును పేరు, Measure.
(గృహదేహత్విట్ప్ర	ధామన్, న॥ గృహ = గృహము, A house;
భావా) ధామాన్య	దేహ = దేహము, Body; త్విట్ = కాంతి, Light,
	ప్రభావాః = ప్రభావము, Dignity or majesty.
అధచతుష్పదే) ॥ ౨౭౦॥	సంస్థానమ్ ॥ స॥ చతుష్పదే = నాలుగు తెరువులు

(సన్నివేశేచ)సంస్థానం సూడిన దిక్కు, Meeting of four roads, సన్నివేశే = సన్నివేశము, An open place near a town, (చ) ఆకృతి, Form, మరణము, Death, సన్నివేశ మనగా అవయవరచనావిశేష మని కొందఱు, Configuration. ఊరిచుట్టు నుండు బయలని కొందఱు.

లక్ష్మి(చిహ్నప్రధాన యో) | లక్ష్మిన్, నచిహ్న=గుఱుతు Token, ప్రధానయోః=ప్రధానము, Chief.

ఆచ్ఛాదనే (సంపిధాన మపవారణ మిత్యభే) || ఆచ్ఛాదనమ్ ||న|| సంపిధానమ్ = వస్త్రము, Clothing, అపవారణమ్=కప్పట, Covering.

ఆరాధనం (సాధనేస్యా దవాప్తతోషణేఽపిచ) || ఆరాధనమ్ ||న|| సాధనే=సిద్ధించుట Accomplishment, అవాప్తా=ప్రాప్తి, Attainment. తోషణే=సంతోషించుట, Gratifying.

అభిషానం (చక్రపుర ప్రభావాధ్యాసనే వ్యపి) || అభిషానమ్ ||న|| చక్ర=బండికన్ను, Wheel, పుర=పట్టణము, A town, ప్రభావ=ప్రభావము Dignity ౨౦౨ || అధ్యాసనేవ్యపి=ఆక్రమించుట, Approach.

రత్నం (స్వజాతి శ్రేష్ఠేఽపి) || రత్నమ్ ||న|| స్వజాతిశ్రేష్ఠే=స్వజాతిలో శ్రేష్ఠమైనది, Excellent of its kind, (అపి)వజ్రము మొదలైన మణులు, A gem, కాననే=అడవికిని, Forest..

వనే (సలిలకాననే) || వనమ్ ||న|| సలిల = ఉదకమునకు, Water. తలినం (విరలేస్తోకే) || తలినమ్ ||త్రి||, విరలే=పలుచనిది, Thin, (ప్ర)

(వాచ్యలిక్ష్ణా స్తథోత్తరే) || నిర్మలమైనది, Clear, స్తోకే=ఇంచుకంత Small. ఉత్తరే=ముందుఁ జెప్పఁగలనాంతశబ్దములు, తథా=ఆతలినశబ్దమువలె, వాచ్యలిక్ష్ణాః=విశేష్య లింగము గలవి.

సమానా(స్పృత్యమైకే న్యుః) || సమానః ||త్రి|| సత్=సజ్జనునికిని, Virtuous సమ=సదృశమయినదానికిని, Similar, ఏకే=ఒక్కఁడైన వస్తువునకును పేరు, Same.

విశునో(ఖిలమాచకా) || విశునః ||త్రి||, ఖిల = దుర్జనునికిని, Wicked..

	సూచకా=కొండగానికిని పేరు, Tale-bearer.
హీనన్యూనా (పూన గర్హా)	హీనః-న్యూనః త్రి ౨-ఊన=శక్కువైన, Deficient, గర్హా=నిందింపబడిన, Blamable.
(చేగిశూకా)తరస్విసా ౨౦౮	తరస్వీన్, త్రి , వేగి = వేగముగల, Swift, శూరా=బలవంతమైన, Valiant.
అభిపన్నో (౭పరా ద్ధో౭రిగ్రస్త వ్యాపద తాపవి) ।	అభిపన్నః త్రి అపరాధః=అపరాధముచేసిన, Guilty, అరిగ్రస్త=శత్రువుచేత బట్టువడిన, Fugitive, subdued. వ్యాపదతాపవి=ఆపదబొందిన, Involved in calamity.
---:ఇతి నాన్తాః---	- :నాన్త నానార్థకశబ్దములు ముగిసెను.:---
కలాపో (భూషణేబర్హే తూణీరేసంహతాపవి) ౨౦౯	కలాపః పు భూషణే=తొడపు, An ornament. బర్హే =నెమిలిపురిPeacock's tail, తూణీరే="అమ్మలపాది, సంహతాపవి=సమూహము Multitude.
(పరిచ్ఛదే) పరీవాపః (పర్యుప్తా సలిస్థితో) ।	పరీవాపః పు , పరిచ్ఛదే=గుడారము మొదలయినది, Furniture, పర్యుప్తా=వెదపెట్టుట Sowing around, సలిస్థితో=నీళ్లు నిలుచుట, Standing water. (ప) నీళ్ళయునికిపట్టు, A piece of water. పరిచ్ఛదమనఁగాపరివారమనికొందఱు, Retinue.
గోధుగోష్ఠపతీ) గోపా	గోపః పు గోధుక్=గొల్లవాఁడు, A herdsman, గోష్ఠపతీ=ఆవుల నేలువాఁడు, The head of a cowpen; (ప)రాజు, A king, అనేక గ్రామాధికారి, Superintendent of a district.
(హరవిష్ణూ వృషాజశీ ౨౧౦	వృషాకపిః పు , హర=శివునికిని, విష్ణూ=విష్ణువునకును, (ప) అగ్నికిని, ఇంద్రునికిని పేరు.
బాష్ప (ఊష్మాశ్రు)	బాష్పః పు ఊష్మ=ఆవిరికిని, Vapour, అశ్రు=కన్నీళ్ళకును పేరు, A tear.
కశిపు (స్తవ్నమా చాచ్ఛదనం ద్వయమ్) ।	కశిపుః ష్ట , అన్నమ్=అన్నమునకును, Food, ఆచాచ్ఛదనమ్ = వస్త్రమునకును, Clothing; ద్వయం=ఈ రెంటికిని పేరు, Food and clothing.

తల్పం (శయ్యాట్ట దారేషు) తల్పమ్||న|| (ప) ||పు||, శయ్యా=పాన్పునకును. A bed; అట్ట = అట్టశ్శకును, An upper story..

దారేషు=పెండ్లామునకును పేరు, A wife;

(స్తమ్బేఽపి) విటపో విటపః||ష్ట||, స్తమ్బే=కనవుగంట, A cluster.. (ఽప్రియామ్)|| ౨౦౨|| (అపి) చిగురు, A sprout; కొమ్మ, A branch..

ప్రాప్తరూపనురూపా ప్రాప్తరూపః సురూపః-అభిరూపః||త్రి||౩-బుధః.. భిరూపా (బుధమనోజ్ఞ విద్వాంసునికిని, Learned; మనోజ్ఞ యోః=బప్పెడి యోః||భేద్యలిక్లాఅమీ వానికిని బేరు; Pleasing.

(కూర్మీవీణాభేదేఽపి) కచ్చపీ||సీ||కూర్మీ=ఆడుతాఁ బేలు, A female కచ్చపీ|| ౨౦౩|| turtle, వీణాభేదే=సరస్వతి వీణ, A lute.

— : ఇతి ఘాంతాః : — — : పాస్త నానార్థకశబ్దములు ముగిసెను : —

[(రవర్ణేపుంసి) రేఫ రేఫః|| రవర్ణే=రవర్ణమునకుపేరైనపుడు||పు||, (సన్యిత కుత్సితే వా కుత్సితే=కుత్సితునికి పేరైనపుడు|| త్రి||, Vile.. చ్యలిజకః)]

— : ఇతి ఘాంతాః : — — : పాస్త నానార్థక శబ్దములు ముగిసెను. —

(అస్తరాభవసత్త్వే ౭శ్వే) గన్ధర్వో (దివ్య గాయనే) గన్ధర్వః||పు||, అస్తరాభవసత్త్వే=అంతరపిశాచము; The soul after death and previous to its being born again; అశ్వే=గుఱ్ఱము, A horse.. దివ్యగాయనే=దేవలోకమునందుపాడునట్టివిశ్వావసువుమొదలయినవారు, A celestial musician.

కమ్బు (ర్నావలయేశజే శమ్బుః||పు||వలయే=కడియమునకును, A ring.. శమ్బే=శంఖమునకును, A conch or shell.

ద్విజిహ్వా (సర్పసూ చకో)|| ద్విజిహ్వా||త్రి||, సర్ప=సర్పము, A serpent.. సూచకో=కొండెగాడు, An informer.

పూర్వో (ఽన్యలిజః పూర్వః||త్రి||, ప్రాకో=పూర్వదిక్కున నుండునది, ప్రాగాహపుం బహు Eastern; పూర్వకాలమునందుండినది, Prior, పూ.. త్వేఽపి పూర్వజాన్) ర్వాః||పు||, బ||పూర్వజాన్ ఆహ=పూర్వులైన పితృ, పితానుహాదులు Forefathers, పుంబహు త్వేఽపి=పుంలింగబహువచనములందువర్తించును. గంధ.

ర్వద్విజిహ్వపూర్వశబ్దములు 'వబయోరభేద'మృ
నుటచేత నీ బాంతములయందుఁ జెప్పబడియెను

—: ఇతి బాంతాః:—
కుమ్భా (ఘటేభమూ
ర్థాంశౌ)

డిమ్భాతు (శిశు బా
లిశౌ)॥

స్తమ్భా (స్థూణా జడీ
భావౌ)

శమ్భా (బ్రహ్మతిలో
చనౌ) ।

(కుక్షి భూణార్భకా)
గర్భాః

విప్రమ్భాః (ప్రణయే
ఽపిచ)

న్యాయేర్యాం దున్ద
భిః(పుంసిన్యాయే) దు
న్దభిః (స్త్రియామ్) ।

(న్యాయేహారజనేక్షేబం)
కుసుమ్భం (కరకేపు
మాన్)॥

క్షత్రియే-పిచ) నా
భి (ర్నా)

—: బాంత నానార్థశబ్దములు ముగిసెను: —
కుమ్భాః॥ పు॥, ఘట=కడవకును, A Jar; ఇభ
మూర్థాంశౌ=ఏనుఁగుకుంభస్థలమునకును పేరు,
Frontal globe of an elephant's head.

డిమ్భాః॥ పు॥, శిశు=శిశువునకును, A child, బా
లిశౌ=మూర్ఖునికిని పేరు, An ignorant man.

స్తమ్భాః॥ పు॥, స్థూణా=కంబము, Pillar, జడీ
భావౌ=మూస్పడియుండుట, Insensibility.

శమ్భాః॥ పు॥ బ్రహ్మ=బ్రహ్మకును, Brahma,
తిలోచనౌ=శివునికిని పేరు Siva.

గర్భాః॥ పు॥ కుక్షి=కడుపునకును, The belly,
భూణ=కడుపులోని శిశువునకును, A foetus:
అర్భక=బాలునికిని పేరు, A child.

విప్రమ్భాః॥ పు॥, ప్రణయేచ=పరిచయము,
Acquaintance. (అపి) క్షీడాకలహము, playful
dispute, విశ్వాసము, Confidence.

దున్దభిః, భేర్యామ్=భేరికి పేరయినపుడు॥ పు॥,
A large drum, అక్షే=పాచిగలయందుడు ఇత్తి
గకు పేరైనపుడు ॥ నీ॥ A die, అక్ష మనఁగా
పాచిక లని కొండలు.

కుసుమ్భమ్॥ న॥, మహారజనే=కుసుమపువ్వు,
Safflower, పు॥ కరకే=కమండలుపు A Water pot.

నాభిః॥ పు॥, క్షత్రియే=క్షత్రియుండు (అపి)
విజిగ్మండునరాజు, An emperor, ॥ పు॥ బొడ్డు,
Navel. ॥ నీ॥ బండికంటినడుము, Nave of a wheel,
ప్రధానము, Chief point, కస్తూరి Musk.

సురభి (ర్నవి చ త్రి యామ్)	సురభిః సీ , గవి=ఆవు, A cow, (చ) పు వసంత రుతువు, Spring, త్రి మంచి పరిమళము గల, Fragrant, మనోహరమైన, Pleasing.
సభా (సంసది సభ్యేచ సభా సీ సంసది=ఆస్థానము A hall, సభ్యే=	సభా సీ సంసది=ఆస్థానము A hall, సభ్యే=
(త్రిష్వధ్యక్షేఽపి) వ ల్లభః	వల్లభః త్రి , అధ్యక్షే=అధ్యక్షుడు, A super- intendent. (అపి) ప్రీయమయినది. Beloved.
— : ఇతి భాన్తా : —	— : భాన్త నానార్థకశబ్దములు ముగిసెను : —
(కిరణ పగ్రహా) రశ్మీ	రశ్మిః పు , కిరణ=కిరణము, A ray of light, ప్రగ్రహా = పగ్గము, A rein, [కప్ప, A forg.
(కపి భేకా) స్వపజ్గమా (ఇచ్ఛా మనోభవా) కామా	స్వపజ్గమః పు , కపి=కోతి, An ape. భేకా= కామః పు , ఇచ్ఛా=ఇచ్ఛ, Desire; మనోభ వా=మనస్కుడు Cupid, కామమ్ న =మిక్కిలి, Much
శౌర్యోద్యోగౌ) ప రాక్రమా	పరాక్రమః పు , శౌర్య= సామర్థ్యమునకును, Power, valour. ఉద్యోగౌ=చేయవలయుపనులం బౌగ్రంభించుటకును, Exertion.
ధర్మాః (పుణ్యయమ న్యాయ స్వభా వా చారసోమపాః) ।	ధర్మః పు పుణ్య=పుణ్యము, Moral and reli- gious merit, యమ=యముడు, న్యాయ=నీతి, Propriety, స్వభావ = స్వభావము, Nature; చార=ఆచారము, Usage, సోమపాః=సోమయా జి (ప) యజ్ఞము. A sacrifice.
(ఉపాయపూర్వ ఆర మ్భ ఉపధాచా) పుష్ప కృమః	ఉపక్రమః పు , ఉపాయపూర్వఆరమ్భః=ఉపా యము నెఱిగిఆరంభించుట, Deliberate under- taking with knowledge of means, ఉపధాచ=
	అమాత్యాదులనుపరీక్షించుట, Test of honesty (అట) ఇది మొదలని చెప్పుట Commencement.

(వణిక్పథః పురంవీ
దో) నిగమో

(నాగరోవణిక్) నైగ
మా (చౌవ)

(బలే) రామో (నీల
చారు సి తే తి)పు॥

౨౯౬॥

శబ్దాదిపూర్వో బృద్ధే
౭పి) గామి॥

(కాన్తౌచ) విక్రమః॥

స్తోమః (స్తోతే)౭ధ్వ
రే బృద్ధే)

జిహ్వా (స్త్రుకుటి లే)౭లసే)॥

గుల్మ (రుక్ స్తమ్భ
సేనాశ్చ)

జామిః (స్వస్థకులస్త్రీ
యోః)॥ ౨౯౭॥

(క్షితి క్షాన్తోః) క్ష

నిగమః ॥పు॥ వణిక్పథః = అంగడివీధికిని
A market. పురమ్ = పట్టణమునకు, A town;
వేదః=వేదమునకును పేరు, Holy writ.

నైగమః ॥పు॥, నాగరః = పట్టణమందున్న
వాఁడు, A citizen, వణిక్=వర్తకుడు, A trader.

రామః॥పు॥, బలే=బలభద్రుఁడు, ॥త్రి॥నీల=
నల్లనిది Black, చారు=ఒప్పెడిది, Pleasing.
సి తే=తెల్లనిది, White

గ్రామః॥పు॥ శబ్ద=శబ్దము, ఆది=మొదలున
శబ్దములుపూర్వః=పూర్వమందుండినపుడుబృద్ధే=
సమూహమునకును పేరు శబ్దగ్రామః, గుణగ్రామః
అని A multitude, (అపి) ఊరికిని, A village. స్వర
సమూహమునకు పేరు, An octave in music.

విక్రమః ॥పు॥ క్రాన్తౌ=ఆక్రమించుటకును,
A stride overcoming; (చ) పగాక్రమమున
కును పేరు, valour.

స్తోమః॥పు॥స్తోతే=స్తోత్రము Praise, అధ్వ
రే=యోగము, A sacrifice, బృద్ధే=సమూహము
An assembly.

జిహ్వా॥పు॥ కుటిలే = వంకరయైనది Crooked.
అలసే=మందమయినది, Slow, lazy.

గుల్మః॥పు॥ రుక్=గుల్మరోగము, A disease
of the spleen, స్తమ్భ=పొద, A bush. సేనాః=
సేనావిశేషము, Body of troops consisting of
9 platoons.

జామిః (ప)యామిః ॥నీ॥ స్వస్థ = తోడఃబుట్టిన
ది, A sister. కులస్త్రీయోః=కులస్త్రీ, A chaste
Woman, జామి॥అవ్య॥=ఆలస్యము.

క్షమా॥నీ॥ క్షితి=భూమికిని, The earth, క్షా

మా (య క్తే) క్షమం (శన్యోః = ఓర్పునకును, Patience, ||న||య క్తే = ఉచిత
క్తేహితే త్రిషు) మయినదానికిని, Fit. ||త్రి|| శ క్తే = సమర్థునికిని

Able, హితే = హితునికిని పేరు, Benevolent.

(త్రిషు) శ్యామా (హరి శ్యామః ||త్రి|| హరిత్ = పచ్చనిదానికిని, Green,
తృష్టా) శ్యామా కృష్ణా = నల్లనిదానికిని, Black, శ్యామా ||సీ|| శారి
(స్యాచ్ఛారి బా నిశా) || బా = సుగంధపాలకును, Convolvulus argon-

teus, నిశా = రాత్రికిని పేరు, Night.

లలామం (పుచ్చపు లలామమ్ (ప) లలామన్ = తోక,
శ్చాశ్వభూషా ప్రాధాన్య కేతుషు) | A tail. పుణ్ణి = తలకము, A mark on the fore-
head, అశ్వ = గుఱ్ఱము; A horse, భూషా = ఆభరణము, An ornament, ప్రాధాన్య = ప్రధానమయినది; Chief, కేతుషు = తెక్కెము; Flag.

సూక్ష్మ (మధ్యాత్మమ సూక్ష్మమ్ ||త్రి|| అధ్యాత్మమ్ = పరమాత్మ, The
ప్యా) supreme soul, (అపి) స్వల్పమైనది; An atom.

(దౌ పృథానే) పృథ ప్రథమమ్ ||త్రి||; ఆ దౌ = మొదటిది; First.
మం (త్రిషు) || ౨౯ || ప్రధానే = ముఖ్యమయినది; Chief,

వామా (వల్లపృథీపా వామః ||త్రి|| వల్ల = మనోహరమయినది; Pleasing
ద్యా) పృథీపా = పృథివీలమయినది; Reverse.

వధమా (న్యూనకుత్సి అథమః ||త్రి|| న్యూన = కొద్దివయినది, Low,
తౌ) | కుత్సితౌ = నిందింపబడిన, Vile.

(జీర్ణంచ పరిభుక్తం యాతయామమ్ ||త్రి|| జీర్ణంచ = చివికినది; Old,
చ) యాతయామ (మి పరిభుక్తంచ = అనుభవించబడినది; Used.

దం ద్వయమ్) || ౩౦ ||

—: ఇతి మాన్తా: —: మాన్త నానార్థకశబ్దములు ముగిసెను: —

(తురంగగుడౌ) తా తార్క్ష్యః ||పు||, తురంగ = గుఱ్ఱమునకును,
క్షా A horse, గుడౌ = గరుడునికిని పేరు. Garuda.

(నిలయాపచయా) క్ష క్షయః ||పు|| నిలయ = ఇంటికిని, A house. అప
యా | చయా = నాశనమునకును పేరు; Destruction.

శ్వశుక్యా (దేవరస్యా శ్వశుక్యః ||పు|| దేవర = మృగనితోడఁ బుట్టిన

.తా)

వాఁడు, Husbands' brotherస్వామి=అలితోడఁ
బుట్టిన వాఁడు, Wife's brother.భ్రాతృవ్య (భ్రాతృ
జన్మిషా॥)

300॥

భ్రాతృవ్యః ॥పు॥ భ్రాతృజ = తోడఁబుట్టిన
వాని కొడుకు, Brother's son, ద్విషా = పగ
వాఁడు, An enemy.

పర్జన్య (రసదబ్దేన్ద్ర)

పర్జన్యః॥పు॥రసత్=కలుముచున్న, లబ్ధ=మేఘ
ము, A thunder-cloud; ఇన్ద్ర=ఇంద్రుడు Indra.(స్వా)దర్యః (స్వామి
వైశ్యయోః) ।అర్యః॥పు॥స్వామి=ప్రభువు, Master; వైశ్య
యోః=వైశ్యుడు, Vysia.తిష్యః (పుష్పేకలి
యుగే)తిష్యః ॥పు॥ పుష్పే=పుష్పనక్షత్రమునకును
కలియుగే=కలియుగమునకును పేరు.పర్యాయో (అవసరే
క్రమే)॥

30౧॥

పర్యాయః॥పు॥, అవసరే=అవసరము, Opportu-
nity, క్రమే=వరుస, Succession.ప్రత్యయో (అధీనశప
భజ్ఞాన విశ్వాసహేతు
షు । రద్ధే శబ్దే) ౨ప్రత్యయః॥పు॥అధీన=అధీనము, Subjection,
శపథ=శపథము, Oath, జ్ఞాన=తెలివి, Knowledge
విశ్వాస=విశ్వాసము, Trust, హేతుషు=హేతువు,
Cause, రద్ధే=అవకాశము, A hole, శబ్దే=కృత్తద్ధి
తములు మొదలగు ప్రత్యయము, An affix.(థా)నుశయో (దీర్ఘ
ద్వేషానుతాపయోః)॥

30౩॥

అనుశయః ॥పు॥ దీర్ఘ ద్వేష=దీర్ఘ ద్వేషము,
An old enmity అనుతాపయోః=పశ్చాత్తాపము
Repentance.స్థూలోచ్ఛయ (స్తవ
సాకల్యే గజానాం మ
ధ్యమే గతే) ।స్థూలోచ్ఛయః ॥పు॥అసాకల్యే=సంపూర్ణము
గాకుండుట, Incompleteness, గజానామ్=ఏనుఁ
గులయొక్క, మధ్యమే=నడితరమైన, గతే=(తీ
వ్రమును మందమును కాని) గమనము An
elephant's middle pace.సమయా (శ్వపథా
చార కాలసిద్ధాంతసం
విదః)॥

30౪॥

సమయః॥పు॥౧. శపథ=శపథము, An oath.
అచార=అచారము, Usage; కాల = కాలము,
Time, సిద్ధాంత = సిద్ధాంతము, Demonstrated

conclusion, సంవిదః = జ్ఞానము సంకేతము, (convention) మొదలయినది.

(వ్యసనాన్యశుభం దైవం విపది) త్వసయా (స్త్రయః)।

అనయః ||పు|| వ్యసనాని=జూదము మొదలైన సప్తవ్యసనములు, vice, అశుభం దైవమ్ = పూర్వము సంజేసిన యశుభకర్మము, Ill fortune, విపత్ = ఆపద, Calamity.

అత్యయో (అతిక్రమేకృచ్చోదోషే దష్టే) ప్య)

అత్యయః ||పు|| అతిక్రమే=అతిక్రమించుట, Transgression, కృచ్చ్రే=దుఃఖము, Distress, దోషే=దోషము, Fault, దష్టే=దండము, Punishment. (అపి) నాశము, Destruction.

(ఘోరపది యుద్ధాయత్యో) సంపరాయః

సంపరాయః ||పు||, ఆపది=ఆపద Calamity.. యుద్ధ=యుద్ధము, War, ఆయత్యో = భవిష్యత్కాలము, Futurity.

పూజ్య (స్తు శ్వశురే) పిచ)।

పూజ్యః ||పు|| శ్వశురేచ=మామ, Father-in-law. (అపి) పూజార్హుడు, Respectable.

(పశ్చాదవస్థాయీబలం సమవాయశ్చ) సన్నయా

సన్నయః ||పు|| పశ్చాత్ అవస్థాయీబలమ్ = సేనకు వెనుకనుండుదుము దారి పౌఞ, Rear guard; సమవాయః=సమూహము, Multitude..

(సంస్థాతేనన్నివేశేచ) సంస్థాయః

సంస్థాయః ||పు|| సంస్థాతే=సమూహము, Assembly, సన్నివేశే = ఊరు చుట్టునుండు బయలు, Vicinity (చ) గృహము, A house.

ప్రణయా (స్తవ్యమి) విప్రమ్భ. యాచ్ఛాప్రేమాణో)

ప్రణయః ||పు|| విప్రమ్భ=పరిచయము Acquaintance, యాచ్ఛా=అడుగుట, Solicitation, ప్రేమాణః=ప్రేమ, Affection.

(విరోధే) సముచ్చయః

సముచ్చయః ||పు|| విరోధే=వైరము, Enmity, (అపి) పొడవు, Elevation.

విషయో (యస్య యోజ్ఞాతస్తత్రశబ్దాదికేష్వపి)।

విషయః ||పు|| యస్య=ఎవనికి, యః=ఏది, జ్ఞాతః=పరిచయము చేయబడునో, తత్ర=అది, Subject matter, శబ్దాదికేషు=శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములు, Object of sense (అపి) దేశము, Country..

(నిర్వాసేఽపి) కషా (నిర్వాసే=కషాయము, Infusion;
యో(ఽప్రీ) (అపి)ఽగరుAstringent taste, మైపూఁత Smear-
ing, perfume.

(సభాయాంచ) ప్రతి ప్రతిశ్రయః॥పు॥, సభాయామ్=సభ, Assembly
శ్రయః॥ ౩౦౮॥ (చ) ఉనికిపట్టు, Refuge. గృహము, House,
ప్రాయో (భూమ్యప్రాయః ॥పు॥, భూమ్ని = బాహ్యశ్యము, Fre-
క్రమనే) quency, అన్తగమనే=మరణార్థమై యాహారము
లేక యుండుట, Starving oneself to death,
ఇదికాక సమాసమునం దుత్తరపదమయిన సప్త
శార్థ మగును, Similar.

మన్య (రైన్యేకృతౌ మన్యః॥పు॥, దైన్యే=దైన్యము, Distress, కృ
కృధి) । తౌ=యజ్ఞము, Sacrifice. క్రుధి=కోపము, Anger.

(రహస్యోపస్థయో)ర్గు గుహ్యమ్ ॥త్రి॥, రహస్య=దాఁచఁదగినది, A
హ్యం secret. ॥న॥ ఉపస్థయోః=స్త్రీపురుషగుహ్యవయ
వము, Privy part. ॥పు॥ తాఁబేలు, Tortoise.

సత్యం (శపథశత్య సత్యమ్॥న॥, శపథ=ఆన, An oath. ॥త్రి॥తథ్య
యోః॥ ౩౦౯॥ యోః॥నిజము, Truth, యుగభేద లోక భేదముల
కును పేరని కొందఱు.

వీర్యమ్ (బలేప్రభావే వీర్యమ్ ॥న॥, బలే=సత్తువ, Animal strength.
చ) ప్రభావే=ద్రవ్యశక్తి, Dignity, (చ) రేతస్సు;
Semen virile, తేజస్సు Splendour.

ద్రవ్యం (భవ్యేగుణా ద్రవ్యమ్ ॥న॥, భవ్యే=మంచినదార్థము. Subst
శ్రయే) । ance, గుణాశ్రయే = గుణాశ్రయమైన వస్తువు,
The substratum of qualities. భవ్యుడనగా
భాగ్యసంపన్నుడనియు యోగ్యుడనియు కొం
దఱు, Wealthy, right.

ధిష్ణ్యం (స్థానే గృహే ధిష్ణ్యమ్ ॥న॥స్థానే=తావునకును, A place, గృ
భేఽగ్నౌ) హే = ఇంటికిని, House, భే=నక్షత్రమునకును,
An asterism, ॥పు॥ అగ్నౌ = అగ్నికిని పేరు,

భాగ్యం (కర్మ శుభా
శుభమ్)॥ 3౧౦॥

(కశేరుహేమ్నా) గ్లా
గ్లేయం

విశల్యా (దన్తికా
పిచ) ।

పుషాకపాయీ (శ్రీ
గౌర్యో)

రభిఖ్యా (నామశోభ
యోః)॥ 3౧౧॥

(ఆరమ్భానిష్కృతిశ్చి
త్తాపూజనం సంప్రధా
రణమ్) ఉపాయః కర్మ
చేష్టాచ చికిత్సాచనవ)
క్రియాః॥ 3౧౨॥

ఛాయా (సూర్యప్రీ
యాకాన్తిః ప్రతిబింబ
మనాతపః) ।

కక్ష్యా (ప్రకొష్ఠేహ
రక్ష్యాదేః కాఞ్చ్ఛ్యం
మధ్యేభబద్ధనే)॥ 3౧౩॥

భాగ్యమ్॥న॥, శుభాశుభమ్=శుభమును అశు
భమునైన, కర్మ=కర్మమునకు పేరు, Destiny;
good luck; ill fate.

గాగ్లేయమ్ ॥న॥ ౧- కశేరు = తామరకలువ;
మొదలయినదాని దుంపకును, A pignut; హే
మ్నా=బంగారమునకు పేరు. Gold.

విశల్యా॥నీ॥౧-దన్తికాచ = దంతిచెట్టునకును,
(అపి) పాపరచెట్టునను, తటిగొట్టుచెట్టునకును
నాగేటిచాలికూరకును పేరు.

పుషాకపాయీ॥నీ॥ ౧-శ్రీ=లక్ష్మీకిని, గౌర్యోః
పార్వతికిని పేరు.

రభిఖ్యా ॥నీ॥ ౧-నామ=నా మధేయమునకును,
యోః॥ 3౧౧॥ Name; శోభయోః=కాంతికిని పేరు. Beauty.

క్రియా ॥నీ॥౧-ఆరమ్భః=ఉద్యోగము, Begin
ning; నిష్కృతిః=ప్రాయశ్చిత్తము, Atonement;
శిక్షా=శిక్ష, Instruction; పూజనమ్=పూజనము
Worship; సంప్రధారణమ్=వ్యవహారమునందు
నిశ్చయమునుబట్టించు లిఖిత సాక్ష్యాదులు, Judi
cial investigation; ఉపాయః = ఉపాయము,
Expedient; కర్మ=వ్యాపారము, Act; చేష్టా=
బుద్ధిపూర్వక వ్యాపారము, Practice; చికిత్సా=
చికిత్స, Remedy; నవ=ఈ తొమ్మిదింటికిని పేరు,
(చ) ధాత్వర్థము మొదలయినది. A verb.

ఛాయా(నీ॥౧-సూర్యప్రియా=సూర్యునిభార్య;
కాన్తిః=కాంతి, Beauty, ప్రతిబింబమ్=ప్రతిబింబ
ము, Reflected image, అనాతపః=నీడ, Shade.

కక్ష్యా॥నీ॥ ౧- హర్యాదేః=మేడలు మొదల
యిన రాజగృహములయొక్క, ప్రకొష్ఠే=అంతరు
పులు, enclosure of an edifice; కాఞ్చ్ఛ్యమ్=

* A rope round an elephant's body.

కృత్యా (క్రియాదేవతయో ప్రీష భద్యే ధనాదిభిః) ।

Seduced from an alliance.

జన్యం (స్వాజ్ఞనవాదేఽపి)

జఘ (న్యోన్యైఽధమేఽపిచ) ॥ 3౧౪ ॥

(గర్వాధీనౌచ) వక్తవ్యా

కల్యా (సజ్జనిరామయా) ।

(ఆత్మవాననపేతోఽథా) దర్శ్యా

పుణ్యం (తు చార్వపి) ॥ 3౧౫ ॥

రూప్యం (ప్రశస్తరూపేఽపి)

వదాన్యో (వల్లువాగ

మొలనూలు, A string of bells, మధ్యేభన్ధనే = ఏనుఁగునడుమునఁ గట్టుమోకు.

కృత్యా ॥ త్రి ॥, క్రియా = చేయుట, An act, దేవతయోః = దేవతావిశేషము, A certain deity. ॥ త్రి ॥ ధనాదిభిః = ధనాదులచేత, భద్యే = లోఁబఱచుకొనందగిన పరరాష్ట్రరాజులు మొదలయిన వారు.

జన్యమ్ ॥ త్రి ॥, జనవాదే = లోకాపవాదము, A rumour, (అపి) యద్ధము; ॥ పు ॥ పెండ్లికొడుకుచెలికాండ్రు, Bridegroom's attendants, పెండ్లికొమారితభృత్యాదులు, Bride's companions, తండ్రీ, Father.

జఘన్యః ॥ త్రి ॥, అన్యైః = వెనుకఁబుట్టినవాఁడు, Last, అధమేఽచ = అధముఁడు, Worst, lowest, (అపి) శిశ్నము, The penis.

వక్తవ్యః ॥ త్రి ॥, గర్వ్యా = కుత్సితుఁడు Reprehensible, అధీనౌ = చెప్పినట్లుచేయువాఁడు, Dependant (చ) పలుకందగినశబ్దము Fit to be said.

కల్యః ॥ త్రి ॥, సజ్జ = నంపాదించంబడినది, Ready, నిరామయా = రోగము లేనిది, Healthy.

అర్థ్యః ॥ త్రి ॥, ఆత్మవాన్ = ఎఱుకగలవానికిని, Intelligent, అర్థాత్ = అర్థమువలన, అనపేతః = ఎడఁబాయనివానికిని పేరు, Wealthy.

పుణ్యమ్ ॥ న ॥, చారు = బుప్పెడిదానికిని, Pleasing, (అపి) సుకృతమునకు పేరు, A good action.

రూప్యమ్ ॥ త్రి ॥ ప్రశస్తరూపే = సౌందర్యముగలదానికిని, Beautiful ॥ న ॥ ముద్రవేసినబంగారునకును వెండికిని పేరు, Gold or silver coin.

వదాన్యః ॥ త్రి ॥, వల్లువాక్ = లెప్పుగామాటలాడు

పి)।	వాఁడు, eloquent, (అపి) దాత, Generous.
(న్యాయ్యేఽపి)మధ్య	మధ్యః॥త్రి॥ న్యాయ్యే=ఉచితమయినది, Just reasonable, (అపి) ॥ష్ట॥ నడుము, Middle.
సౌమ్యం(తు సుందరే సౌమ్యమ్॥త్రి॥సుందరే=బుప్పెడునది, Handsome సోమదైవతే)॥ 3౧౬॥	సోమదైవతే = సోముఁడు దేవతగాఁగల హవి సూక్తములు, Sacred to the moon.
— ఇతి యాంతాః —	—:యాన్త నానార్థకశబ్దములు ముగిసెను: —
(నివహావసరా)వారా	వార ॥పు॥,నివహా=సమూహము, Multitude అవసరా=అవసరము, Occasion.
సంస్తరా (ప్రస్తరా ధ్వరా)।	సంస్తరః ॥పు॥, ప్రస్తరా=దర్భాదులచేతఁ జేయఁబడినపాన్పు, A bed of grass or bark, అధ్వరా=యజ్ఞము, A sacrifice,
గురు (గీష్పతిపిత్రాద్యా) A spiritual teacher.	గురుః॥పు॥గీష్పతి=బృహస్పతి, Jupiter, పిత్రాద్యా=తండ్రి మొదలైన పూజ్యులు, A parent or other venerable relative, భారవస్తువు, Heavy, great.
ద్వాపరా(యుగసంశయా)॥ 3౧2॥	ద్వాపరః ॥పు॥, యుగ=మూడవయుగము, The third age, సంశయా=సంశయము, doubt.
ప్రకారా (భేదసాదృశ్యే)	ప్రకారః॥పు॥, భేద=భేదమునకును, Difference, సాదృశ్యే=పోలికకును వేరు, Similitude.
ఆకారా (విక్లితాఽకృతీ)॥	ఆకారః॥పు॥, ఇక్లిత=అభిప్రాయసూచకమైనచేష్ట Hint. ఆకృతీ=అభిప్రాయసూచకమయిన ముఖ రాగాదివికారము Expression of the face, form
కింశారూ(ధాన్యశూకేషూ)	కింశారుః॥పు॥, ధాన్యశూక=వరిముల్లు॥ Beard of corn, ఇషూ=బాణము, An arrow.
మరూ (ధన్వధరా ధరా)॥ 3౧౮॥	మరుః॥పు॥, ధన్వ=నిర్జలభూమి, A country void of water, ధరాధరా=పర్వతము, A mountain.
అద్రయో (ద్రుమశైలారూః)।	అద్రిః॥పు॥, ద్రుమ=వృక్షము, A tree, శైల=పర్వతము, A mountain. అరూః=సూర్యుఁడు The sun.

(స్త్రీస్తనాబ్దే). పయోధరా ।	పయోధరః ॥పు॥, స్త్రీస్తన = స్త్రీస్తనము, A woman's breast, అబ్దా=మేఘము, A cloud.
(ధావ్దారి దాసవా) పృత్రా	పృత్రః॥పు॥, ధావ్దా=చీకటి, Darkness: అది=శత్రువు, A foe. దాసవా=పృత్రాసురుడు.
(బలి హస్తాంశవః) కరాః॥ ౩౧॥	కరః॥పు॥, బలి=అప్పనము, Tax. హస్త=చేయి Hand, అంశవః=కిరణము, Ray of light.
ప్రదరా (భజ్జ నారీ రుగ్బాణా)	ప్రదరః॥పు॥, భజ్జ=విఘట, Splitting. నారీ రుక్=స్త్రీలయొక్క రక్తస్రావవ్యాధి Excess of menstruation. బాణాః=అమ్ము, An arrow.
అసాః (కచాలపి)	అసః (పా) ఆసః॥పు॥, కచాః=వెండ్రుకలు, Hair; (అపి)॥న॥ నెత్తురు, Blood, కన్నీళ్లు, A tear.
(అజాతశృంగోశాః కాలేఽప్యశృ శ్రురాచ) తూబరః॥ ౩౨॥	తూబరః॥పు॥, కాలే=కాలమునందు, అజాతశృంగః=కోమ్ములురాని, శాః=ఎద్దునకును A hornless bull; అశృశ్రు=గడ్డముమీసమురాని పురుషుని కిని పేరు, A beardless man.
(స్వర్ణేఽపి)రాః॥	రాః॥వి,పు॥, స్వర్ణే=బంగారు, Gold, wealth. (అపి) పదార్థము, Property.
పరికరః (పర్యజ్కుపరి వారయోః) ।	పరికరః॥పు॥, పర్యజ్కు=మంచము, A bed- పరి వారయోః=పరివారము, A dependent.
ముక్తాశుద్ధాచ) తార (స్నాన్యత్)	తారః॥పు॥, ముక్తాశుద్ధా=ముత్యాల శుద్ధి, Elegance of a pearl; (చ)॥నీ॥నక్షత్రము, A star కనుగ్రుడ్డు, The pupil of the eye, ॥తి॥, గొప్ప ధ్వని, A high note.
శారో (నాయకాసతు త్రిమ॥ ౩౨॥ కర్బురేఽ) దాపత్స సజ్గరః ।	శారః॥౧, వాయకా=వాయువునకు పేరయినపు డు॥పు॥, Air, కర్బురే=నానావర్ణములుగలదానికి పేరయినపుడు ॥తి॥, Variegated.
(ధ ప్రతిజ్ఞాఽజసంవి దాపత్స సజ్గరః ।	సజ్గరః॥పు॥, ప్రతిజ్ఞా=ప్రతిజ్ఞ, Promise. ఆజి=యద్ధము, సంవిత్=క్రియానిశ్చయము, Bargain ఆపత్స=ఆపద, Calamity.

- (వేదభేదేగుప్తవాదే) మస్త్రః||పు||, వేదభేదే=గాయత్ర్యాదివేదమంత్రములు, Prayers of the Vedas. గుప్తవాదే=రహస్యాలోచనము, Secret consultation
- మిత్రో (రవావపి)|| మిత్రః||పు||, రవో=సూర్యునికిని, The sun-3.2.2 (అపి)||న|| చెలికానికినివేరు, A friend.
- (మఖేషు యూపఖి) స్వరుః||పు||, మఖ=యజ్ఞము, A sacrifice. ఇషు=బాణము, An arrow. యూపఖిణ్ణే=యూపస్తంభముయొక్క తునుక, A piece of sacrificial post, (అపి) వజ్రాయుధము, Thunderbolt.
- (ద్వహ్యే)వ్యవస్కరః|| అవస్కరః||పు||, గుహ్యే=స్త్రీపురుషులగుహ్యప్రదేశము, Privy part, (అపి) మలము, Excrement, కడవయడుగు అంటు Sweepings.
- ఆడమ్బర (స్తూర్యరవే) ఆడమ్బరః||పు||, తూర్యరవే=వాద్యధ్వని, Noise of trumpets. గజేంద్రాణాంచగర్జితే|| గజేంద్రాణామ్=పనుఁగుల యొక్క, 3.2.3|| గర్జితే=గర్జనము, Roaring of large elephants-(చ) సంరంభము, Making a show.
- అభిహారో (అభియో) అభిహారః||పు||, అభియోగే=అపకారముచేయుట గేచ చౌర్యేసన్నహనే|| అటకు నెదిరించి యాక్రమించుట, A brisk assault, చౌర్యే=దొంగిలించుట, Robbery సన్నహనే=ఆయత్తపడుట, Preparation.
- (స్వాజ్ఞజమే) పరీవారః|| పరీవారః||పు||, జ్ఞమే=పరిజనము, An attendant (ఖడ్గకోశే) పరిచ్ఛదే|| ఖడ్గకోశే=కత్తియొకటి, A scabbard, పరిచ్ఛదే=3.2.4|| ఛత్రచామరాద్యుపకరణము, The insignia of dignity.
- విష్టరో (విటపీదర్భము) విష్టరః||పు||, విటపీ=వృక్షము, A tree, దర్భము ప్రిఃపీతాద్యమాసనమ్|| ప్రిః=దర్భపిడికిలి, A handful of sacred grass, పీతాద్యంతసనం=పీటమొదలైనయాసనము, A stool
- (ద్వారీద్వారోస్థే) ప్రతి ప్రతిహారః||పు||, ద్వారీ=వాకిలి, A door, ద్వారో=ప్రతిహార్యవ్యవస్థ=వాకిటి కావలివాఁడు, A porter. ప్రతిప్రరే|| 3.2.5|| హరీ||న||-అనియు రూపము గలదు. వాకిలి గా

	చుస్త్రీకి, ప్రతిహారీసీ అనిపేరు, A female porter.
(విపులే నకులేవిష్టా)	బభ్రుః పు , విపులేనకులే = గొప్పముంగిస.
బభ్రు(ర్వాపిజ్జలేతిమ)	A large ichheumon విష్టా = విష్ణువు, Vishnu,
	త్రి పిజ్జలే = పచ్చనది, Tawny.
సారో (బలే స్థిరాంశే	సారః పు , బలే = సత్తువ, Strength, స్థిరాంశే =
చన్యాయ్యేక్లీబం వరే	స్థిరాంశము, Essence; న న్యాయ్యే = యుక్తము,
తిమ) 3-౨౬	Propriety, (చ) మెదడు, Marrow, త్రి వరే =
	శ్రేష్ఠము, Excellent.
దురోదరో (ద్యూత	దురోదరః పు , ద్యూతకారే = జూదమాడు
కారే పణేద్యూతే దు	వాడు, A gamester, న పణే = పందెము,
రోదరమ్)	A stake, ద్యూతే = జూదము, Gaming.
మహారణ్యే దుర్గప	కాంతారమ్ పు , మహారణ్యే = దొడ్డయడవి,
థే) కాంతారం(పున్నపుం	A forest, దుర్గపథే = పోవశక్యముకాని త్రోవ,
సకమ్) 3-౨౭	A difficult road.
మత్సరో (ఽన్యశుభ	మత్సరః పు , అన్యశుభ ద్వేషే = పరులమేలు
ద్వేషే తద్వత్కృపణ	చూడఁజాలమికిని, Envy, త్రి మత్సరముగల
యో స్త్రీమ)	వానికిని, Envious, కృపణునికినిపేరు, Niggardly.
(దేవాద్వ్యతే) పర	వరః పు దేవాత్ వృతే = దేవతలవలనఁ బొం
(శ్చేష్ఠే త్రిమ క్లిబే	దఁబడినయభీష్టము. A boon త్రి శ్రేష్ఠే = శ్రేష్ఠ
మనాప్రియే) 3-౨౮	వస్తువు, Excellent, మనాప్రియే = ఇంచుకంత
	ప్రియమయినది, A little approved అపుడుఅవ్య
(వంశాఙ్కురే) కరీరో	కరీరః పు , వంశాఙ్కురే = వెదురుకొమ్మ Shoot
(ఽస్త్రీతరుభేదే ఘటే	of a bamboo. పు తరుభేదే = వెలుతురుచెట్టు,
చ నా)	ఘటే = కడవ, A jar.
(నా చమూజఘనేహ	ప్రతిసరః పు చమూజఘనే = సేనవెనుకదిక్కు,
స్తనూత్రే) ప్రతిసరో (ఽ	Rear-guard. పు , హసస్తూత్రే = పెండ్లిలోఁగట్టు
స్త్రీయామ్) 3-౨౯	కంకణపు దారము, A string worn on the
	wrist at wedding.
(యమానిలేన్ద్ర) చ	హరిః పు , యమ = యమునికిని, అనిల = వాయు

న్దార్కవిష్ణుసింహంశువునకును, ఇంద్ర=ఇంద్రునికిని, చంద్ర=చంద్రునికిని, వాజిషుఁ శుక్లాహికపిథే అర్క=సూర్యునికిని, విష్ణు=విష్ణువునకును, సింహ=కేషు) హరి (ర్వాకపిలే సింహమునకును, అంశు=కిరణమునకును, వాజిషు. త్రి)షు॥ 330॥ =గుఱ్ఱమునకును, శుక=చిలుకకును, అహి=పాము.

నకును, కపి=కోతికిని, థే=కేషు=కప్పకును; ॥త్రి॥ కపిలే=బంగారుచాయగలదానికనిపేరు, Tawny-

శర్కరా (కర్పరాం శేఽపి)

శర్కరా॥సీ॥;కర్పరాంశే = పెంచు Potsherd; (ఆపి) మొరపనేల, Soll abounding in stony nodules. పంచదార, Candied sugar.

యాత్రా (స్యాద్యావ నే గతౌ)

యాత్రా॥సీ॥, యావనే=భోజనము మొదలైన వర్తనము, livelihood గతౌ=గమనము Travelling-

ఇరా (భూవాక్సురా ఽపుస్యాత్)

ఇరా॥సీ॥ భూ=భూమి, The earth; వాక్=వాక్కు, Speech; సురా=మద్యము, Ardent spirit. అపు=నీళ్ళు, Water.

తన్ద్రీ (నిద్రాప్రమీల యోః)

తన్ద్రీ (పా)తన్ద్రా॥సీ॥నిద్రా=నిద్ర Drowsiness. ప్రమీలయోః=ఒడలెఱుంగకుండుట, Lassitude.

ధాత్రీ (స్యాదుపమా తాఽపి క్షితి రస్యాపి లక్యపి)

ధాత్రీ॥సీ॥ఉపమాతా = దాది A nurse క్షితిః=భూమి, The earth. ఆమలక్=ఉసిరికచెట్టు, An emblic myrobalan.

క్షుద్రా (వృక్షా నటీ వేశ్యాసరఘా కణ్ణకారి కా॥ 33౨॥ త్రిషుక్రా రేఽధమేఽల్పేఽపి)క్షు ద్గం

క్షుద్రా॥సీ॥వృక్షా=అంగహీనురాలు, A crippled woman; నటీ=నాట్యకూడుస్త్రీ, dancing girl; వేశ్యా=వేశ్య, A whore; సరఘ=తేనె. టీగ A bee; కణ్ణకారికా=వాకుడుచెట్టు, An egg plant; ॥త్రి॥క్రూరే=క్రూరుడు Cruel; అధమే=అధముడు, Low, అల్పే=కొంచెమైనది, Trifling, (అపి) కృపణుడు, Miserly.

మాత్రా (పరిచ్ఛదేఅల్పేచపరిమాణేచ)మా త్రా

మాత్రా॥సీ॥ పరిచ్ఛదే=పరివారము, Requisites, అల్పే=కొంచెము, a little, పరిమాణే=కొలది, Quantity (చ) అక్షరావయవము ॥న॥

Half a short syllable.

శృం (కారేన్మిఁవ కా రేన్మిఁవ=సకలము, The Whole, అవధారణే=
ధారణే)|| 332|| నిశ్చయము, Only.

(ఆలేఖ్యఁ శ్చర్య చిత్రమ్||న||, ఆలేఖ్య=చిత్తరువు, Painting.
యో, శ్చిత్రం ఆశ్చర్యయో=అద్భుతము, Wonder.
కలతృం (శోణిభార్య కలతృమ్||న||, శోణి=పిఱుదు, The hip and
యోః) loins, భార్యయోః=పెండ్లము, A wife.

(యోగ్యభాజనయోః) పాతృమ్||న||. యోగ్య=యోగ్యుడు, Capable,
పాతృం భాజనయోః=భోజనపాత్రము, A vessel, నద్యా
దుల రెండుదరులనడుము The channel of a river

పత్తృం (వాహనపక్ష పత్తృమ్||న||, వాహన=వాహనము A vehicle;
యోః)|| 333|| పక్షయోః=తెక్క, A wing.

(నిదేశ గృన్థయో) శాస్త్రమ్||న||, నిదేశ=ఆజ్ఞ, Command, గృన్థ
శాస్త్రం యోః=వ్యాకరణాదిగృంథములు Institutes of a
science.

శస్త్ర (మాయుధ శస్త్రమ్||న||, ఆయుధ=ఆయుధము, A weapon;
లోహయోః) లోహయోః=లోహము, Iron.

(స్వాజ్జటాఁశుక నేత్రమ్||న||, జటా = చెట్టువేరు, Root of a
యో) ర్నేత్రం tree. అంశుకయోః=వెలిపట్టుచీర, Wove silk
bleached. ఇదిగాక కంటికిని వేరు, An eye, the
rope of a churn.

క్షేత్రం (పత్నీశరీర క్షేత్రమ్||న||, పత్నీ=పెండ్లము, A wife, శరీర
యోః)|| 334|| యశాః=దేహము, Body, మడి, A field; సిద్ధసాన
ము, A holy spot.

(ముఖాగ్రే క్రోడహ పోతృమ్||న||, క్రోడహలయోః ముఖాగ్రే=
లయోః) పోతృం పందిమూతి, Snout of a hog, నాఁగేటి కొన,
Fore-part of a plough.

గోత్రం (త్రు నామ్ని గోత్రమ్||న||, నామ్ని=నామధేయము, Name,
చ)|| (చృకులము, Family, race, దృవ్యము, Wealth.
పు|| పర్వతము, Mountain, ||సీ|| భూమి, The
earth, గోసమూహము, A heard of kine.

సత్త్ర(మాచ్ఛాదనే) సత్త్రమ్||స|| ఆచ్ఛాదనే=గృహము, A house-
యజ్ఞే సదాదానేవనే covering, యజ్ఞే = యజ్ఞవిశేషము, Sacrifice,
పిచ) || 33౬|| సదాదానే=ఎగతెగనియివి Liberality, వనేచ=

వనము, A forest, (అపి) దంభము, Fraud.

అజరం (విషయే కా) అజరమ్||స||, విషయే=శబ్దాదివిషయము Ob-
యే) ject of perception, కాయే=శరీరము, Body,
(అపి) ముంగిలి, A court-yard, వాయువు Wind.

స్వమృగం (వ్యోమ్ని) అమృగమ్||స||, వ్యోమ్ని=ఆకాశము, The
వాససి) sky, వాససి=వస్త్రము, Apparel.

చక్రం (రాష్ట్రే) చక్రమ్||స||, రాష్ట్రే=దేశము, Realm, (అపి),
సైన్యము, An army, బండికన్ను Wheel, సుడి.
గుండము, Whirlpool, కుమ్మరిసాన, A potter's
wheel, ఆయుధవిశేషము, A sharp discus, ||పు||
చక్రవాకపక్షి, A ruddy goose, సమూహము, .
Multitude.

౭క్షరం (తు మోక్షే) అక్షరమ్||స||, మోక్షే=మోక్షము, The final
౭పి) beatitude, (అపి) అకారాదివర్ణము, A letter,
పరబ్రహ్మము, The supreme soul,

క్షీర (మపుచ) || 33౭|| క్షీరమ్||స||, అప్పు=నీళ్లు, Water. (చ) పాలు,
Milk.

(స్వర్ణే) భూరి భూరి||స||, స్వర్ణే=బంగారము, Gold, (అపి) ||త్రి||
(చంద్రోదౌ) బహుళము, Numerous, చంద్రో||పు||, బంగారము, .
(అపి) చంద్రుడు, కర్పూరము, Camphor, జల
ము, Water.

ద్వార మాత్రే) గోపురమ్ ||స||, ద్వారమాత్రే=వాకిలిమాత్ర
గోపురమ్| ము, Door, (అపి) పట్టణపువాకిలి, A town gate-
తుంగము స్తలు, Cyperus grass.

(గుహాదమ్భా) గహ్వరమ్||స||, గుహా=గుహ, A cavern.
రే(ద్యే) దమ్భా=కపటము, Pride. fraud.

(రహోన్రిక) ముఖ
హ్యే॥ 33౮॥
(పురోఽధిక ముప)
ర్యగా)

(ఋగారే నగరే) పు
రమ్ ముద్దిరం (చాధ)
రాప్త్య) (ఽస్త్రీవిష
యే హ్య దుషదవే॥
దరో (ఽస్త్రీయూం
భయే శ్వభే)

వజ్రో (ఽస్త్రీహీరకే
వవా)

తన్త్రం (ప్రధానే సి
ద్ధాన్తే నూత్రనాయే ప
రిచ్ఛదే॥ 3౪౦

ఔశీర (శ్చామరేదణ్డే)
ఽప్యశీరం (శయనా
ననే)

పుష్కరం (కరిహస్తా
గ్రేవాద్య భాణ్డముఖేద
లే॥ 3౪౧॥ వ్యోమ్ని ఖడ్గ
ఫలేపద్దే తీర్థాపధివిశే
షరూః॥)

ఉపహ్యమ్ ॥న॥ ౧- రహః = ఏకాంతము
Solitude: అన్యమ్ = నమీపము, Near.

అన్యమ్ ॥౧-పురోః = ముందర, Front, అధికమ్ =
అధికము, much, ఉపరి = మీద, Top, ॥త్రి॥ ప్రధా
నము, Chief, ॥౪॥ గ్రానచతుష్టయ వ్యమూః
మయినభిష్ట, Four mouthfuls; కొన, Extremity.

పురమ్-మద్దిమ్ ॥న॥ ౨- అకారే = ఇంటికేని,
A house: పట్టణమునకును, A town.

రాప్త్యః ॥పృ॥, విషయే = దేశమునకును, Country;
ఉషదవే = ఉష్ణదవమునకును, Calamity.

దరో ॥పృ॥, భయే = భయమునకును, Fear, శ్వ
భే = శుబ్రము, A hole in the ground; ఇంచు
పరి యవకు నర్థమునందు ॥అల్ప॥ A little.

వజ్రః ॥పృ॥ హీరకే = వజ్రమును రత్నము,
Diamond, వహే = వజ్రాయుధము, Thunderbolt.

తన్త్రమ్ ॥న॥, ప్రధానే = ప్రధానము, Chief.
సిద్ధాన్తే = సిద్ధాంతము, Right conclusion. నూత్
నాయే = నూలిపడుగు, A weaver's batten,
పరిచ్ఛదే = పరివారము, Dependants.

ఔశీరః ॥పు॥, చామరే = చామరము, A fan.
దణ్డే = యస్త్రి, The handle of a fan. ఔశీరమ్ ॥పృ॥
శయన = శయనము, A bed. ఆననే = పీఠము, A stool
శయన మనగా నిర్మించువి కొండలు. (అపి) ॥త్రి॥
వట్టి నేళ్ళనంబంధమైనది, Fragrant root of grass

పుష్కరమ్ ॥న॥, కరిహస్తాగ్రే = ఏనుగులోండము
కొన. Tip of an elephant's trunk; వాద్య
భాణ్డముఖే = మద్దెల మొదలైన వాద్యములముఖ
ము, Head of a drum, జలే = నీళ్ళు, Water;
వ్యోమ్ని = ఆకాశము, Sky, ఖడ్గఫలే = కత్తివాదర

అస్తర (మవక శాన
ధి పరిధానాస్తరి ఖేద
తా. ర్శే॥ 3౪౨॥ చి
ఽత్మీయ వినా బహిః
వసగ య ధ్యే ఽస్తరాత్మ
సిచ)।

(ముస్తేఽపి) పితరం

(రాజక శేరుణ్యపి) నా
గరమ్॥ 3౪౩॥

శార్వరం (తస్య తమ సే
ఘాతుకే ఖద్యలిజుమ్)

గారోఽ (రుణే సి శే
పీ శే)

(నణకార్యస్య) రమ్
3౪౪॥

జతరః/కతినేఽహి

Edge of a scimitar; పద్మ=కమలము, A lotus;
పీఠ = పీఠవిశేషము, Name of a sacred place;
ఓషధివిశేషయోః=ఓషధివిశేషము, A drug.

అస్తరమ్॥న॥, అవకాశ=ఎడము, Intermedi-
ate time or space; అవధి=మధ్యకాలము, Period; పరి
ధాన=ః ట్టుకోట, Clothing; అస్తరి = మఱుగు,
Concealment; భేద=భేదము Difference; తాద
ర్శ్య=దాః కోటము, Sake; చిర = రంధ్రము,
Hole; ఆత్మీయ=తన సంబంధ మైనది Own వినా=అది
వెలిగా, Other than, బహిః=వెలుపట, Outside;
అవసర=అవసరము, Opportune, time; మధ్యే =
మధ్యప్రదేశము, inside. అస్తరాత్మసి=పరమాత్మ
Supreme soul; (చ) ఆన్యమైనది, Another.

పితరమ్॥న॥, చుస్తే=చుంగము స్తలు, Cyperus-
rotundus. (అపి) కుండ, A vessel,
అహి, A churning stick.

నాగరమ్॥న॥, రాజక శేరుణి=భద్ర ము స్తలు, Cy-
perus perteruis, (అపి) సాంటి, Ginger, త్రివిగర
సంబంధమయినది, Belonging to a city.

శార్వరమ్॥న॥, తస్య తమ సే=ఘనమయిన చీకటి
Very dark; తి॥ ఘాతుకే = చంపునవ్వ భావము
గలది, Destructive.

గారోఽ॥న॥, అరుణే=ఎఱుపువ స్తువునకును Pale
red సి శే=తెలుపు స్తువునకును, White పీ శే =
పచ్చున స్తువునకును శేరు, Yellow.

అరమ్మరః॥ తి॥, వణకారి=వణమును చేయు
నది Corrosive, (అపి) 1పు॥ జడిచెట్టు, Sem-
carpus Anacardium.

జతరః॥తి॥ ఇది, కతినే=కఠినమయిన వస్తువు

	Hard; (అపి) ॥ ౩౧ ॥ కడుపు. The belly.
(దధస్తా దపి) దాధరః	అధరః, అధస్తాత్ = దిశునముండునస్తువు, Low
	(అపి) ॥ త్రిహీనుఁడు, Inferior, ॥ ౩౨ ॥ పెరవి, The lip
అనాకులేపి) వై	వకాగ్రః ॥ త్రి, అనాకులేచ = కలఁక బానిని,
కాగ్రో	Unperplexed. (అపి) సావధానుఁడయిన Attentive.
వ్యగ్రో (వ్యాసక్రిత	వ్యగ్రః ॥ త్రి వ్యాసక్తే = ఒకదానిముందు మనస్సు
కులే) ॥ ౩౪ ॥	కలిగిన, Eagerly occupied ఆకు లే = కలఁతపడిన
	Distracted, perplexed.
(ఉపయ్యదీ స్త్రీ శేష్ఠే	ఉత్తరః ॥ త్రి ఉత్తర = పాఁ కి, Superior, high
ష్వ) పుష్కర (రాని)	ఉదీప్య = ఉత్తరపు క్కునుదు ముకానికిని, Nor-
	thern. శ్రే శేష్ఠః = శ్రేష్ఠునికి, Excellent. (అపి)
	ప్రశ్నోత్తరమునకుదా, An answer.
దనుత్తరః (వహం	అనుత్తరః ॥ త్రి, వహమ్ = పినియొక్క, విపర్య
విపర్యయే శ్రేష్ఠే)	యే = వ్యత్యాసము నందు అనుగా మీఁడుగాని
	దానికిని, Low. ఉత్తరపుదిక్కునందుండనిదానికిని
	Southern, శ్రేష్ఠముగానిదానికిని, Worse శ్రేష్ఠే =
	శ్రేష్ఠుఁకిని, Excellent, ప్రశ్నోత్తరము లేనిదాని
	కినిపేరు, Silent, unable to answer.
(మూరానా త్కౌత్త	దూరః ॥ త్రి, మూ = దూరమున, Distant అనాత్మ =
మాః) పరాః ॥ ౩౪ ॥	తనకంటెఁ బ్రత్యనుయినది Other, ఉత్తమాః = శ్రేష్ఠ
	మయినది, Pre-eminent.
(స్వాదక్రియా తు	ధురః ॥ త్రి, స్వాదు = తియ్య నైఁది, Sweet,
మధురౌ	క్రియా = ఇష్టమయినది, Pleasing.
క్రూరౌ (కఠిన నిర్ద	క్రూరః ॥ త్రి, కఠిన = కఠినమయినది, Hard, నిర్ద
యా) ।	యా = దయ లేనివాఁడు, Cruel; pitiless.
ఉదారో (దాతృ స	ఉదారః ॥ త్రి, దాతృ = దానము చేయువాఁడు
హతోః)	Generous, సహతోః = దొడ్డవాఁడు, Great.
ఇతర (స్వస్య నీచ	ఇతరః ॥ త్రి అన్య = ఇరుఁడు, Other, నీచయోః =
యోః) ॥ ౩౪ ॥	నీచుఁడు, Low, vile.
మద్దస్య చ్ఛ్చదయోః	మద్దః ॥ త్రి మద్ద = అలసుఁడు Indolent. స్వచ్ఛ

స్వైర

స్ఫుభి(మద్దిప్తవక్త
యోః)

—ఇతిరాస్తాః—

(చూడాకిరీటం కేశా
శ్చ సంయతా) మా
య (త్రయః) 1380

(ద్రువప్రభదమాలజ్ఞ
తాల్దాపుష్పాణి) పీటః

కృతాంతానేహసోః
కాలః

(చతుర్థేఽపియుగే)
కలిః 384

(స్వాత్మకరజేషి)
కమలః

(ప్రావారేఽపిచ) క
వృషభః

(రోవహారయోః పు
సి) బలిః (ప్రాణ్యజ్ఞజే
ప్రిమామ్) 385

(స్థావ్య సామర్థ్యపై
స్యేష) బలం (నా కాశ
నీరిహోః)

స్వయోః = స్వతంత్రము, Independent, uncon-
trolled.

స్ఫుభిః = మిక్కిలివీరవీరము,
Splendid, స్ఫుల్లయోః = తెల్లని, White.

— నానార్థాః క్రిందములు ముగిసెను —

మాలిః = పు, చూడా = శిఖ, Lock of hair on
the head, కీరీటమ్ = కీరీటము A diadem; సంయ
తాః కేశాశ్చ = ముడిచినచెక్కుకలు, Hair tied
on the head.

పీటః = పు, ద్రువప్రభద = గోసుచెట్టు,
మాలజ్ఞ = ఏనుగు, An elephant; తాల్దా = బాణము
Arrow పుష్పాణి = పుష్పము, Flower;

కాలిః = పు, కృతాంత = యముడు, Yama; అనే
హసోః = కాలము, Time.

కలిః = పు, చతుర్థేయుగే = నాలవయుగము
The fourth age, (అపి) కలహము Quarrel.

కమలః = పు, కురజే = ఇట్టి, Deer; (అపి) నీలా
మరపువ్వు, Lotus; నిభ్య, Water; సీ = లక్ష్మి.

కవృషభః = పు, ప్రావారే = ఉత్తరీయము (అపి)
కర్ణబలి, A blanket; గంగదోలు, Dewlap. సర్ప
విశేషము, Chief of serpents.

బలిః = పు, కర = అప్పునము, Tax; రోవహారయోః =
పూజోపకరణము; An oblation, సీ = ప్రాణ్యజ్ఞజే =
జంతువుల యవయునములవలనబుట్టినది, అనగా
నొడలి లాటులు, A wrinkle; బలిచక్రవర్తి
A giant.

బలమ్ = న, స్థావ్య = బలపు, Bulkiness; సామ
ర్థ్య = నత్తున, Strength. సైన్యేషు = సేన, Army,
పు = కాశ = కాకి, A crow, నీరిహోః = బలభద్రుడు.

వాతూలః (పురిసి వా
త్యాయా మపి వాతా
న హే తి) యు॥ 3౫౦॥
(శబ్దలింగశ్చ తే) వ్యాలుః
(పురిసి శ్యాపననర్పయో
మలః (2 స్త్రీ పాప) వి
ట్కిట్టా) Filth.

(స్వస్త్రి) శూలం (రుగా
యుధమ్)॥ 3౫౧॥

(శబ్దావపి ద్వయోః)
కీలః

పాలిః (త్ర్యశ్శ్యజ్జ
వ క్షీ-య)॥

కలా (శిల్పే కాలభ దే

* A low and inarti-
culate tone.

స్వాతి (స్పృశ్యావలీలపి)॥
3౫౩॥

(అబ్ధిమ్బువికృతౌ) వే
లా (కాలమర్యాదయో
రపి)॥

వాతూలః॥ పు॥ వాత్యాయామ్ = వాయునమూ
తాము, Whirl-wind; (అపి) వాతానహే = గాలి
నహించుచువాడు, Gouty; ఉర్కస్త్తుడు, Insane;
వ్యాలుః॥ తి॥ శతే = మర్జయము, Wicked; ॥ పు॥ శ్యా
పద = పులి, A tiger; నర్పయోః = పాము, A serpent
మలః॥ పు॥ పాప = పాపము, Sin; విట్ = విన్ద
Excretion; కిట్టాది = వసాశుక్లాది ద్వావశవిధము
లయిన దేహమలములు, Dregs, చిట్టెము, Rust-
శూమ్ ॥ పు॥ రుక్ = శూలరోగము, Colic;
ఆయుధమ్ = ఆయుధము, A weapon.

కీలః॥ పు॥ శబ్దా = మేను, A wedge; (అపి) అ
గ్నిజ్వాల, A flame ॥ స్త్రీ హాచేతి పాము, A blow
with the elbow.

పాలిః॥ స్త్రీ॥ అశి = అంచు, Edge; అబ్ధు = చిహ్న
ము, A mark పక్షి-య = పంక్తి, A row; ఇదిశాక,
మీసాలు గల స్త్రీ, A woman with a beard;
ప్రసము, A measure of capacity; The hip.

కలా॥ స్త్రీ॥ శిల్పే = చిత్రపు మొదలయినవనులు
యందలి నేర్పు, A mechanical art కాలభ దే =
౫౪౦ రెప్పపాటు గల కాలము, A measure of
time. (అపి) చంద్రునిలో పదియూతవసాలు, A
digit of the moon విద్య, Skill; వడ్డీ, Interest
on capital: అన్యక్తమధురధ్వని*.

ఆలిః (ప) ఆలీ॥ స్త్రీ॥ సఖ = చెలికత్తె, A companion
ఆవలీ = పంక్తి; A row; (అపి) కట్ట, A bridge.

వేలా॥ స్త్రీ॥ అబ్ధిమ్బువికృతౌ = నముద్రజలవికా
రము అనగా నముద్రము పొంగుట, Tide; కాల =
కార్యోచితకాలము Time మర్యాదయోః = మర్యా
ద, Limit; (అపి) చెల్లెలికట్ట, Sea shore, అనాయాస
మరణములకును చేరు, Easy and sudden death.

బహులాః (కృత్తికా
గానో బహులే ౭
గ్న్యసితౌత్రిమ) 137౪౮

లీలా (విలాసక్రియ
యోః)

ఉపలాశ్రక్కరా ౭
పిచ) 1

(శోణి తే ౭న్భసి) కీలా
లం

మూల (మాద్యే
శిఫాథయోః) 137౪౯

జాలం (సమూహా
నాయో గవాక్ష త్తా
కా పసి) 1

శీలం (స్వభావే నన్య
త్వే)
(నన్యే హేతుత్వే) ఫ
లమ్ 137౫౦

(ఛదిర్మేత్రదుజోః క్లి
బంసమూహే) పటలం
(పనా) 1

(అధస్వరూపయో

బహులాః 137౪౯ కృత్తికా = కృత్తికానక్షత్ర
మా, The Pleiades; 137౪౯ గానో = గోవులు (చ) పు
కులు; 137౪౯ నల్లినస్తుపు; 137౪౯ అగ్ని కృష్ణ
పక్షమా, The dark fortnight.

లీలా 137౪౯, విలాస = స్త్రీల శృంగార చేష్ట,
Gesture; క్రియయోః = క్రియ, Sport.

ఉపలా 137౪౯, శ్రక్క-రా = మొరపమన్న,
Stony nodule; చక్కెర, Sugar; (అపి) 137౪౯ రత్న
ము, A gem; రాము A stone.

కీలాలమ్ 137౪౯, శోణి తే = నెత్తురు, Blood, అమ్మ
సే = నీళ్లు, Water.

మూలమ్ 137౪౯, ఆద్యే = మొదలు, Origin, శిఫా
= శిశు, Root; థయోః = మూలానక్షత్రము, An
asterism.

జాలమ్ 137౪౯, సమూహాః = సమూహము, A mul-
titude; ఆనాయః = నెల, A net; గవాక్ష = కటికీ, A
window; త్తారకౌ = పసరు మొగ్గ, An unblown
flower; (అపి) గరడివిద్య, Magic; దంభము,
Pride; జలీ 137౪౯ పొట్లచెట్టు, Trichosanthes
dioica.

శీలమ్ 137౪౯, స్వభావే = స్వభావము, Disposition.
చన్యత్వే = చుంచినవలె, Good conduct,
ఫలమ్ 137౪౯, సన్యే = పైరు, Produce; fruit, హేతు
త్వే = ప్రయోజనము, Consequence; బాణా
గ్రిము, Edge of a weapon; డాలు, Shield.

పటలమ్ 137౪౯, ఛది = ఇంటికప్పు Roof. నేత్రీరు
జోః = నేత్రీరోగము, Film over the eye; 137౪౯
సమూహే = సమూహము, Multitude.

తలమ్ 137౪౯, అధః = క్రిందు, Bottom, స్వరూప

౪ స్త్రీ తలం

స్వా (చ్చామిషే) పలమ్ ౩౫౭॥

(బొర్వాన లేపి) సా తలం

చేలం (వస్త్రీ) ౭౪ మె తి)పు॥

కుకూలం (శబ్ద-భిః క్షీరే శ్వభానాతు తుమా నత) ౩౫౭॥

(నిర్ణీతే) కేవల (మిత్ర లక్షణం) త్వేక కృత్స్న యో)

(పర్యాప్తి జ్ఞేయ పు జ్యేయ) కుశలం (శిక్షి తే తి)పు॥ ౩౫౮॥

(వవాల (మజ్జు-రే ౨ వ్యస్త్రీ)

((త్రిషు) నూలం (జడే పిచ) ।

కరాలా (దస్తురేతుజ్జే)

యోః=నర్వరూపము, Essential character; హస్త కవచము, Leathern fence for the arm; అట చేతిదెబ్బ, A slap with the hand.

ఫలమ్ ॥౩॥, అమిషే=మాంసము, Flesh; (చ) ౩౨౦ గురిగింజల యెత్తు, A weight.

సా తలమ్ ॥౩॥, బొర్వానలే = బడబాగ్ని, Submarine fire (అపి) సాగలోకము, Infernal regions.

చేలమ్ ॥౩॥, వస్త్రీ=వస్త్రము, Clothes ॥౩॥ అధమే=అధమమైనది, Inferior.

కుకూలమ్ ॥౩॥, శబ్ద-భిః=మేకులచేత, క్షీరే= నాటంబడిన, శ్వభా=పల్లము, అనగా మేకులు నాటినగుంట్ల, A ditch filled with stakes, ॥పు॥ తుమానలే=కుమ్ము, A fire made of chaff:

కేవలమ్ ॥౩॥, నిర్ణీతే=నిర్ణయింపబడినది, Absolute; (ఇతి) జ్ఞాంతమగునవ్యయమనికొందఱు: ॥పు॥ ఏక= ఒకటి Alone; కృత్స్న యో=అంతయు Entire, all.

కశలమ్ ॥౩॥, పర్యాప్తి=సామర్థ్యము; Adequacy: జ్ఞేయ=శుభము, welfare; పుజ్యేయ=పుణ్యము, Virtue. ॥౩॥ శిక్షి తే=శిక్షింపబడినది; well versed.

వవాలమ్ ॥౩॥, అజ్జు-రే = మొలక, A shoot. (అపి) చిగురు, Tender leaf; వీరాదండము, Neck of a lute; వగడము, Coral.

నూలమ్ ॥౩॥, జడేచ=మందబుద్ధిగల, Stupid; (అపి) బరిసిన, Bulky.

కరాలా ॥౩॥, దస్తురే=ఒడ్డుమిట్ట, Uneven. (వ) మిట్టవండ్లవాడు having projecting teeth; తుజ్జే =పొడవైనది High; వెజ్జుపుబుట్టించునది, Terrible.

(చారా దక్షచ) పేశ
లః॥ 3౬౦॥

(మూర్ఖేర్భక్తేసి)
బాల(స్సన్యత్)

లోల (శృల సత్పన్థ
యోః)।

—ఇతి లాన్తాః—

దనదావౌ (వనారణ్య
సహీ)।

(బ్రూహరా)భవౌ।

౩౬౧

(మనీ)సహాయస్యచ
వౌ।

(పతి శాఖ సరా) ధ
వాః।

అవయః(శైల మే
పార్శ్వాః)।

(అజ్ఞాఽఽహవినాధ్య
రా(హవాః॥ 3౬౨॥

భావ (స్సత్తా న్వభా
వాభిప్రాయచేష్టాఽఽ
త్మజన్మసు)।

పేశలః ॥౩౬౦॥, చారా=మనోహరమయినది,
Beautiful; దక్ష=నేర్పరి, Expert.

బాలః॥౩౬౧॥, మూర్ఖే=మూర్ఖుడు, Ignorant;
అర్భక్=పిన్నవాడు. Young; (అసి)॥౩౬౨॥ పేరు పేరు
Andropogon Schoenanthoeus; ॥పు॥ పుచ్చము,
Tail, కేశము, Hair.

లోలః ॥౩౬౧॥, చల = కదలునది, Tremulous
సత్పన్థయోః=ఆశక్తిగలది, Eager for.

—: లాన్తానాన్తాశబ్దములు ముగిసెను :—

దనః-దానః ॥పు॥౧, వన = అడవి Forest;
అరణ్యసహీ=కాచుచిచ్చ Forest conflagration.

భవః॥పు॥ జన్మ=పుట్టుక, Birth, హరా=శివుఁ
డు, మఱియు సరిసారము, Worldly life.

సహాయః॥పు॥, మనీ=మంత్రీ, A counsellor;
సహాయః=తోడ్పాటుండువాడు, A companion.

ధవః ॥పు॥, పతి=పెండ్లిమి, A husband. (ప)
వలువాడు, A master; శాఖ = చంద్రచెట్టు,
Lythrum fruticosum; సరా = మనుష్యుడు,
A man.

అవిః ॥పు॥ శైల = పర్వతము, A mountain;
మేవ=గొట్టె, A sheep; అర్శ్వాః = సూర్యుడు.

హవః ॥పు॥, అజ్ఞా=అజ్ఞ Command; ఆహవస=

పిలుచుట, Call; అధ్వారా=యజ్ఞము, Sacrifice.

భావః ॥పు॥, సత్తా=ద్రవ్యాదులకలిమి State of
being; న్వభావ=న్వభావము, Disposition. అభిప్రాయ=అభిప్రాయము, Intention, చేష్టా=భాతువా

చ్యక్తి, Gesture, అత్మ, Soul; జన్మ=పుట్టుక,
Birth; మరియు మనోవికారము, Abstract ideas;

శబ్దసప్రతి నిమిత్తము, purport.

(స్వాదుత్పాదేఫలే
పుష్పే) ప్రసవో (గర్భ
మోచనే) 3౬౩॥

(అవిశ్వాసేఽపహ్నవే
ఽపినికృతాకపి) నిహ్న
వః॥

(ఉత్సేకాదుర్నయో
రిచ్ఛాప్రసవేమహ) ఉ
త్సవః॥ 3౬౪॥

అనుభావః (ప్రభావే
చనతాంచ మతిశ్చ
యే)॥

(స్వాజ్ఞస్మహేతుః) వృ
థవః (స్థానంచాఽద్యో
వలబ్ధయే) 3౬౫॥

(శూద్రాయాంవివృ
తనయేశస్త్రీ) పారశవః
(పుమాన్)॥

ధువో (భవదక్షిణే
తు నిశ్చితే కాశ్వతే
తి) 3౬౬॥

సోస్ (జ్ఞాతావాత్మని

ప్రసవః ॥పు॥ ఉత్పాదే=పుట్టుక, production
ఫలే=ఫలము, fruit, పుష్పే=పుష్పము, Blossom
గర్భమోచనే=ప్రసూతి, Bringing forth.

నిహ్నవః ॥పు॥ అవిశ్వాసే=అవిశ్వాసము, Dis-
trust అపహ్నవే=చాచుట, Concealment, ని
కృతో=తిరస్కరించుట, Denial. (అపి) క పటము
wickedness.

ఉత్సవః ॥పు॥ ఉత్సే=ఉత్సాహము, Elevation
అదుర్నయోః=కోపము, Impatience. ఇచ్ఛాప్ర
సవే=ఇచ్ఛపుట్టుట, Rising of a wish, మహాః=
పండుగ, Festival.

అనుభావః ॥పు॥ ప్రభావ=ప్రభావము, Dig-
nity, సతామ్=పెద్దలయొక్క, మతినిశ్చయే=బుద్ధి
నిశ్చయము, Firm opinion, (చ) నాత్మికాదిభా
వమును గుఱించిన భావిత్వే సాదులు, Indication
of a feeling.

ప్రథవః ॥పు॥ జన్మహేతుః=జననమునకు
మయినది, Generative cause, origin, అన్యోవ
లబ్ధయే=మొదట ఎఱుంగుటకు, స్థానంచ=స్థానము
యినది, Place where a thing is first perceived,
source, (చ) పరాకృతియు, Strength

పారశవః ॥పు॥ శూద్రాయాం వివృతనయే =
శూద్రస్త్రీయందు బ్రాహ్మణునివలనఁ బుట్టిన
కుమారుడ, One born of a brahmin in a sudra
woman, శస్త్రీ=అయుధము, Battle-axe.

ధువః ॥పు॥ భవదే=ధ్రువవక్షత్రము, The
polar star, ॥న॥ నిశ్చితే = నిశ్చయించబడినది
Certainty, ॥తి॥ కాశ్వతే=నిత్యమయినది, Per-
petual, immovable.

సోస్ ॥పు॥ జ్ఞాతో=జ్ఞాతి, A kinsman, ॥న॥

స్వం త్రిమ్యుత్తయే
స్వో-ప్రియం నే
(ప్రి-టీ-త్త-నే-
వి) నేవ(పరి-జే-వి-వి)

అత్మని=అత్మ, The soul, || త్రి || అత్మయే=తన సం
బంధమైనది. Own, || స్వ || ధనము, Wealth,
|| నే || నే || త్రి = టీ-త్త-నే-ప్రి = కటిప) దేశ
నుదలి పో-ముడి, The knot of a woman's
wearing garment. పరి-జే-వి = మొదటిసాము,
Principal, (అవి) పంచముగట్టిన ద్రవ్యము,
A stake at play;

శివాగారీపురవయోః)

శివా||నీ||, గారీ=గారీ దేవి, పురవయోః=నక్క-
A jackal, కరక చెట్టు, ఉసిరిక చెట్టు, Myrobalan,
|| పు ||, శివుడు, || న || సుభము, Auspiciousness.

ద్వన్యమ్ (హ-య-
గ్మయోః) 3౬౭

ద్వన్యమ్ || న ||, కలహ = యుద్ధము, Quarrel,
య-యోః=రెండు, A pair, మిథునము, Union
of the sexes.

(ద్ర)వ్యాసు ప్య-హ-
యేషున త్వ (మ-స్తీ)
తు జన్తుషు)

ద్రవ్యమ్ || న || ద్రవ్య = పృథివ్యాదిద్రవ్యము
లు, Substance, అను=పాణిమ- Vitality, వ్యవ
సాయేషు=ఉద్యోగము, Vigour || ౨ || జన్తుషు=
జంతువు, An animal.

క్లిబం (నపుంసకంషణ్డే
వాచ్యలింగమవిక్రమే) 3౬౮

క్లిబమ్ || న ||, షణ్డే=నపుంసకం A eunuch,
|| తి || అవిక్రమే=పరాక్రమహీనుడు, weak
నపుంసకమ్, Neuter Gender

—ఇతి వాన్తా—

—వాన్త సానార్థకబ్రములు ముగిసెను—

(ద్య) విశౌ (వైశ్య
మనుజౌ)

విశ్ || శౌ ||, పు||వైశ్య = వైశ్యుడు, A man of the
commercial tribe, మనుజౌ=మనుష్యుడు, a man.

(ద్య)చారాభిమరా
న్మితౌ, Conflict with
a dangerous animal.

మృశ || పు || చార = వేగులవాడు, A spy. అభి
మరా=యుద్ధము, War. (ప)కూరమ్మగులతో
పోటాట.

(ద్య)రాశీ (పుజ్జమ
పాద్య)

రాశి || పు ||, పుజ్జ=హాగ, A heap- మేషాద్య
= మేషాదరాసులు, A sign of the zodiac.

(ద్య)సంకౌ (కులము

సంక || పు || కుల=కులము, Family మను-

నృ-రా) 320
(రహః) ౧౭౦ ఏకా
కా

నిర్వేశో (భృతిభోగ
యోః)

(కృతాస్తే పుంసీ) కీనా
కః (క్షుద్ర కర్షకయో
స్త్రీ) 320

(పదేలక్ష్యేమితే)
౭వదేశ

(స్నాన్) త్కుశ (మ
పువ) ।

దశా (౭వస్థా౭వదేశ
విధా౭)

స్యాకా (తృష్ణా౭సిచా
యకా) 32౧

వశా (స్త్రీః రిశేవన్ధ్యా)

దృగ్ (జ్ఞానేజ్ఞాతరి
తి) ౩౨౧

(సా) త్కర్షక (స్నా
హాసికః కఠోరామన్య
ణా వపి) 32౨

రా=వెనురు, A bamboo.

ఏకాకః । పు, రహః=ఏకాంతస్థలము, Solitude,
వృకాకౌ=స్ఫుటమైనది; Dispal,

నిర్వేశః । భృ, భృశి=పూరి, Wagas. భోగ
యోః=భోగము, Enjoyment.

కీనాకః । పు, కృతాస్తే=మరుదు, (ప్ర) క్షు
వ)=పరిమృదు; Niggardly. కర్షకయోః=మన్ను
వాడు. Cultivator.

౭వదేశః । పు, పదే=స్థానము; A place, లక్ష్యే=
వ్యాజయ, Pretext (చ) గుణి, A butt నిమిత్తే=
నిమిత్తము, A cause. వసీధి. Fame.

కుశమ్ । పు, అపు=నీళ్ళు Water; (చ) దర్శ,
Sacrificial grass.

దశా । స్త్రీ, అనేకవిధ = అనేకవిధములయిన,
అవసా=బాల్యము మొదలయిన యవస్థలు, Age
(అపి) వత్తి, Wick; కోకబద్దె, Edge of cloth.

అకా । స్త్రీ, ఆయకా = అధికమయిన, తృష్ణా=
అపేక్ష, Desire. (అపి) దిక్కు, Quarter

వశా । స్త్రీ, స్త్రీ, A woman; కరిశే=ఆడవయిన
కు, A female elephant; వన్ధ్యా = గొడ్డుటావు,
A barren cow; । తి) అధీనమైనది, Dependent.

దృగ్ । కౌ, స్త్రీ, జ్ఞానే=జ్ఞానము, Knowledge; । తి)
జ్ఞాతరి=ఎఱుకకువాడు, one who knows or sees
నేత్రము, An eye; । స్త్రీ, చూపు, Sight చూచు
వానికి పరైనపుడు । తి)

కర్షకః । త్రి, సాహసికః=సాహసముగలవాడు,
Violent. కఠోర=కట్టియైనది, Hard: అమన్యజౌ
=వరుసనది, Intangible. (అపి) దయలేనివాడు,
Unmerciful.

ప్రఖ్యాత (అతివ) సిద్ధి
25)

(శిశువక్షేప) బాలి
శిశు
(స్వశంసఖడ్గ) శస్త్ర
శా

పాశో (అనన శస్త్ర
యోః) 323

కోశో (అస్త్రీకుష్మలే
ఖడ్గపిదానే=కాఠు
దివ్యయోః)

— ఇతి శాస్త్రాః —
(సుర మత్స్య) నినిమ
షా

పురుషా (వాత్మమాన
వా)

(కాశ మత్స్యభ్రా)
ధాన్యజ్ఞా

కక్షా (అపూవీరుధా)

అభీషుః (ప్రగ) హే
రశ్మౌ)

ప్రేమః (ప్రేమణ మ
రస్తే)

పక్ష (స్సహాయే)

ప్రఖ్యాతః త్రి॥ అతివ) సిద్ధి=మిక్కిలి ప) సిద్ధ
మయునః, Famous; (అసి) ॥పు॥ ఎండు, Light-
నాలిశః త్రి॥ శిశో=పిన్నవాడు, Young; అక్షే=
ఎఱుక లేనివాడు, Ignorant. (అసి) మూర్ఖుడు.
నిస్త్రీశః త్రి॥ స్వశంస=హించుచువాడు
Cruel. ॥పు॥ ఖడ్గ=కత్తి, A Sword.

పాశః ॥ స॥ బంధన=తాళిను, A rope; శస్త్ర
యోః=అయుధము, A weapon.

కోశః ॥ పు॥ కుష్మలే=మొగ్గ, A bud; ఖడ్గ
పిదానే=కత్తి యెఱు, Scabbard; అకాఠు=ధన
నమూహము, Treasure; దివ్యయోః=నివ్యవ)
మాణభదము, An oath.

— శాస్త్ర నానాథశబ్దములు ముగిసెను. —
అనిమిషః ॥ పు॥ సుర=దేవత, A god. మత్స్య
=మత్స్యము, A fish.

పురుషః ॥ పు॥ ఆత్మ = ఆత్మ, The soul.
మానవా = మనఃస్వరూపుడు.

ధాన్యజ్ఞః ॥ పు॥ కాశ = కాకి A crow. మ
త్స్యజ్ఞ = మత్స్యములను దిను, ఖగ్న=కొక్కెర
పక్షి, Any bird which preys on fish.

కక్షః ॥ పు॥ తృణ = కసపు, Grass; వీరుధా =
ఠికగపాద, A climbing plant. (చ) చంక, The
arm-pit, ఎండిన యడవి, A forest of dead trees,
॥స॥ పాపము, Sin

అభీషుః ॥ పు॥ (ప్రగ) హే = శగ్గము, A rein.
రశ్మౌ = కిరణము, A ray of light.

ప్రేమః ॥ పు॥ ప్రేమణ=అప్పుటకును, Despatch,
మర్దనే=పీడించుటకును, Paining. Fatigue.

పక్షః ॥ పు॥ సహాయే=సహాయము, Partisan.
(అసి) పుక్షకృష్ణపక్షములు, Fortnight, తెక్క-

ఽపుష్పీవ (శ్చిరోవేష్ట
కిరీటయోః) 3221

(మృతలే మూషికే
శ్రేష్ఠే సుకృతే వృష
భే) వృషః ।

(న్యూతేఽక్షే శారి
ఫలకేఽ) వ్యాఘ్రో

ఽఘాత (విద్వియే)॥
3221 (హమ్యాత్థాజ్ఞే
కర్షచక్రే వ్యవహారే
కలిదుఃమే)

కర్ష (ర్వాక్రాకరీహ
గ్నిః) కర్షాః (కుల్యాభి
ధాయినీ)॥ 3221

(పుంభావే తత్త్రియా
యాంచ) పౌరుషం

విష (మపు చ) ।

(ఉపదానే)ఽస్యామి
సం (స్యాత్)

Wing; పార్శ్వము, Side.

ఉష్ణీమః ॥పు॥, శిరోవేష్ట=తలకు నుట్టెను సాగా
మొదలైన వానికిని, A turban. కిరీటయోః=కిరీ
టమునకును వేరు, A diadem.

వృషః ॥పు॥, మృతలే=వీడ్వనృద్ధిగల వాడు,
Lustful. మూషికే=ఎలుక, A rat. శ్రేష్ఠే=శ్రే
ష్ఠుడు, Pre-eminent. సుకృతే=పుణ్యము,
Virtue. వృషభే=వృషభము, A bull.

ఆకర్షః॥పు॥, న్యూతే=జూదము, Gaming.
with dice. అక్షే=పాచికలు, A die. శారిఫల
కే=జూదమాడు పలక, A board for playing.
(అపి) ఆకర్షించుట, Attraction.

అఘాతమ్ ॥న॥, ఇద్వియే=ఇద్వియము, An
organ of sense. ॥పు॥ హమ్యాత్థాజ్ఞే=పాచికలు,
A die. కర్ష=ఎరువని గురిగించుటయెత్తు గలది.
A measure. చక్రే=బండికన్ను A wheel, వ్యవ
హారే=వ్యవహారము, A law suit; కలిదుఃమే=
తాండచెట్టు, The belleric myrobalan.

కర్షాః॥పు॥, వార్తా=కృషి, Agriculture. కరీ
హగ్నిః=పిడకనిప్పు, Fire with cow-dung. ॥న॥
కుల్యాభిధాయినీ=నది, A river.

పౌరుషమ్ ॥న॥, పుంభావే=మగతనము,
Virility, తత్త్రియామ్=పురుషుడు చేయు
పని, Manly act. (చ) నూనినీ యెత్తుపొడవు,
The height of a man's stature.

విషమ్ ॥న॥, అపు=నీళ్ళు, Water. (చ)విషము,
Poison.

అమిషమ్ ॥పు॥ ఉపదానే=కానుక, A bribe,
an offering; (అపి) మాంసము, Flesh.

(అపరాధేఽపి) కిల్బి
వమ్ 325

(స్వాద్యక్షేలోకధా
త్వంశేఽత్పరే) వర్ష
(మప్రిహమ్) ।

ప్రేక్షా (నృతేక్షణం
ప్రజ్ఞా)
భిక్షా సేవాఽర్థనా
భృతిః) । 326

త్వి (బోధభాఽపి

(తి)మవరే)
స్వత్వం (కార్తస్యై
నికృష్టయోః) ।
(వత్సత్వేఽధిక్యతే)
ఽధ్యక్ష

రూక్ష (స్వప్రేక్ష్య
చిక్కతే) 327

—ఇతి మాన్తాః—

(రవిశ్వేతచ్ఛదా)హం
సా

One free from malice

(సూర్యవహ్ని) విభా
వనూ ।

వత్స (తర్లక వత్స

కిల్బివమ్ । నా, అపరాధే=అపరాధమునకును,
An offence. (అపి) పాపమునకును పేగు, Sin.

వర్షమ్ । ప్ప, వృష్టే=వాన, Rain. లోకధా
త్వంశే=భారతవర్షము మీదలయినభూభండము,
A continent. పత్పరే=సంవత్సరము, A year.
'లోకధాత్వంశే' అని పాఠాంతరము.

ప్రేక్షా । సి, నృత్త=నాట్యము, Dancing. ఈక్ష
ణ=చూచుట, View. ప్రజ్ఞా=బుద్ధి, Intellect.
భిక్షా । సి, సేవా=సేవించుట, Service. అర్థనా=
అడుగుట, Begging. భృతిః=ఁజూలి, Wages.

త్విట్ । మ్, సి, శోభా=కాంతి, Splendour.
(అపి) దీప్తి, A ray of light.

తిక్కిన వాంతయు లన్నియు । త్రి ।
స్వత్వమ్ । తి, కార్తస్యై=అంతయు ననుటకును,
Entire నికృష్టయోః=అధమునకును, Inferior.
ఽధ్యక్షః । తి, ప్రతిష్ఠే=సాక్షాత్తుగా నెఱుంగ
గలబడునది, Perceptible. అధిక్యతే=గ్రామాదు
లకు నధికారియైనవాడు, Superintendent.

రూక్షః । తి, అప్రేక్ష్య=ప్రేమలేనిది. Un
friendly. అచిక్కతే=వగునది, Rough.

—మాన్తనానార్థకశబ్దములు ముగిసెను. —

హంసః । పు, రవి=సూర్యుడు, శ్వేతచ్ఛదా=
హంస, Swan. మణియు లోభములేని రాజు, An
unambitious king. విష్ణుపు, అంతరాత్మ, The
soul* మత్సరము లేనివాడు; ఉత్తమసన్న్యాసి,
An ascetic. ఉత్తరపద మయినపుడు ప్రేక్ష్యుడు.

విభావసుః । పు, సూర్య=సూర్యునికిని, The
sun. వహ్ని=అగ్నికిని పేరు, Fire.

వత్సః । పు, తర్లక=మాడకును, A calf. వత్స=

ద్యా)

(సారక్ష్వాశ్వు) దివాక

నః 3౮౦

(శృక్ష్ణరాదా విషే వీ

శ్య గుణే రాగేద్ర) పే

రనః

సంవత్సరమునకును పేరు, A year.

దివాకః॥ న, పు॥ దేవతలు, A god; సార

క్ష్వా=చాతక పక్షులు, Cuculus. (చ) పక్షి, A bird;

రనః॥ పు॥ శృక్ష్ణరాదా = శృంగారాదిరసము,

Sentiment- విషే=విషము, Poison; నీళ్లు, Water-

వీర్యే=బలము, Virility-పాదరసము, Quick silver.

గుణే=మధురాదిమద్రసములు, taste- రాగే=అను

రాగము, Zeal- (ద్రవే=అర్ద్ర) మైనది, liquid-పుల్లనీళ్లు

(పుం)స్య త్తం సావతం

సా (వాకర్ణపూరే=వి

శేఖరే) 3౮౧

(దేవభద్రేన లేక శృ

వనూ(ర త్నేధనే)వసుః

ఉత్తంనః-అవతంనః॥ పు॥ ౩-కర్ణపూరే=చెవులు

బెట్టు పువ్వులు సాములు మొదలయినవి, An ear-

ring- శేఖరే=కీరీటాదిశిరోభూషణములు, A crest.

వసుః॥ పు॥, దేవభద్రే=అవ్వవసువులు, A class of

deities. అనలే=అగ్ని, Fire-ర శృ=కిరణము A ray

of light; ॥న॥ ర త్నే=రత్నము. A gem- ధనే =

ధనము, Wealth.

(విష్టేచ) వేదాః

వేదాః॥ న, పు॥ విష్టే=విష్ణువునకును, (చ) బ్రహ్మ

కును, విద్వాంసుః కీషేరు.

(స్త్రీ)త్వాశీః (హితా

౨శంసా ౨ హిదంప్ర

యోః) 3౮౩

లాలసే (పార్థివౌత్స

శ్య)

అశీః ॥న, నీ॥ హితా౨శంసా=హితమయిన

వస్తువు కావలె ననుట, Benediction; అహిదంప్ర

యోః=పాముకొఱ, Pang of a serpent.

లాలసే॥ పు॥ పార్థివౌత్స = వేడుకొలు, Request.

బౌత్సశ్యే=ఇష్టవస్తు వెప్పుడు కలుగునను రాగ

విశేషము, Eagerness. ॥తి॥ విషయా నక్తుడు,

Taking pleasure in.

హింసా (చౌర్యాది

కర్మచ) ॥

హింసా ॥నీ॥, చౌర్యాదికర్మ=దొంగతనము,

కొట్టుట, కట్టుట మొదలయినవి, Mischief as

robbery &c; (చ) చంపుట Slaughter.

వసనూ (రశ్వాపి)

వసనూః ॥నీ॥ అశ్వా=అడుగుట్టము, A mare,

అపి (తల్లి), A mother,

(భూద్యావా) రోద
స్వా
రోదనీ (చ తే) 3౮౪

(జ్వాలాభాసోర్జవుః)
స్వప్తిః
జ్యోతి (౪ద్యోత
వృష్టిః) ।

(పాపపరాధయో)
రాగః

(భగబాల్యాదిసో)
ర్వయః 3౮౫

(తేజః పురీషయో)
రసో
మహ (నూత్నవ తేజ
సో) ।

రజో (గుణేఽపి
స్త్రీపుష్పే) ।

(రాహవాహ్వస్తే గుణే)
తమః 3౮౬

ఛందః (పద్యేఽభిలా
షేచ)

తమః (కృచ్ఛాదికర్మ
చ) ।

రోదనీనీ భూ = భూమి, The earth, ద్యావా
= అకాశము, The sky.

రోగః || న, న || తే = అభూమికిని, అయాకాశమున
కును పేరు, The earth and sky.

అప్తిః || న, న || జ్వాలా = మంటకును Flame
భాసోః = కాంతికిని పేరు, Light.

జ్యోతిః || న, న || భ = నక్షత్రము A star, ద్యో
త = తేజస్సు, Light. దృష్టిః = వృష్టి, Pupil of
the eye. 1పు సూర్యుడు, అగ్ని.

అగః || న, న || పాప = పాపము, Sin. అపరాధ
యోః = అపరాధము, An offence.

వయః || న, న || భగ = వక్షి, A bird. బాల్యాది
సోః = బాల్యయావహది పనుస్సు, Age.

వర్పు || న, న || తేజః = తేజస్సు, Splendour, పురీ
షయోః = విష్ణు, Ordure.

మహాః || న, న || ఉత్సవ = పండుగ, Festival, తే
జసోః = తేజస్సు, Light.

రజః || న, న || గుణే = రజోగుణము, Quality of
passion. స్త్రీపుష్పే = స్త్రీలముట్టుర క్తము, Wo-
man's menses. (అప్తి) ధూళి, Dust, పుష్పాడి Pollen.

తమః || న, న || రాహవా = రాహువు; Moon's
ascending node. వాహ్వస్తే = చీకటి, Darkness,
గుణే = తమోగుణము, Illusion.

ఛందః || న, న || పద్యే = గాయత్రి మొదలయిన
ఛందస్సు, Poetical metre; అభిలాషే = ఇచ్ఛ, De-
sire, uncontrolled conduct; (చ) వేదము. ఇచ్ఛకు
పేరయినపుడు అకారాంతపుంలింగముం గలదు.

తమః || న, న || కృచ్ఛాదికర్మ = కృచ్ఛము
చాంద్రాయణము మొదలయిన తత్వస్సులు, Aus-

గహ్వో (బలం) సహ
(మూర్తో)

సహజ భావ శాంతి
భావ 3021

టో (సద్బద్ధా) శయ
శ్చ) కా:

సయా: (శ్రీర పయో
ఽమృతం)

టోదీప్తా బలే)

((సోఽభి)యేవిమ
గారయ) 3022

తేజ: (ప్రభావేదీప్తావ
బలే సుత్రే)

(ఽవ్యక్తస్త్రీమ)

విద్వా (విదంశు)

వీధత్సో(హింసా)

ఽవ్యక్తయేత్వమ)

terity, (చ) ధర్మము, Virtue. || ౩౧|| శిశిరము స
ప్ర: సహజ భావము.

సహజన్ సహజ మ్=బలము, Strength. || ౩౧||
శిశిరము, Winter.

భావన్, || ౩౨|| మ్=కాశము, The sky, || ౩౧||
భావన్=భావమునందు, A month.

టో:న్, || ౩౩|| = యశస్సు=శలు, Ahimsa:
అశయన్=శాంతి An asylum (చ) పక్షి, A bird.

సయా:న్, || ౩౪|| ప్త=పాలు, Milk. అమృతం =
ఽమృత, Water.

టో:న్, || ౩౫|| దీప్తా = తేజస్సు, Splendour.
బలే=బలము, Strength.

సోఽభి:న్, || ౩౬|| ఇన్దియే = శ్రోత్రాదీప్రియ
ములు, Organ of sense. విమగారయే = సదీ
నగము, Stream of a river.

తేజ:న్, || ౩౭|| ప్రభావే=ప్రభావము, Dignity.
దీప్తా:న్ = కాంతి, Splendour, బలే = బలిము,
Strength; శుక్రే=రేచిస్సు, Semen virile. (అపి)
తీర్థస్కారము న్యోగముచేయుట, Strength of cha-
racter, not bearing insult with impunity.

ఇవి మొదలు సాంతము లన్నియు || ౩౮|| స్త్రీ
లింగవివక్షయందు వీధత్సోబ్రము తిప్ప కడమ
శబ్దములు ఈ కారణము లొన.

విద్వాన్ || ౩౯|| విదన్=విజ్ఞానముగలవానికిని,
Intelligent, (చ) అర్థజ్ఞునికిని, Having a true
knowledge of the soul. విద్వాన్=విదవాన్, Learned.

వీధత్సో: || ౪౦|| హింసా=చంపువ్వభావముగల
వాడు, Cruel. (అపి) రోత గలది Envious,
అర్జునుడు, Arjuna.

మొదలు జెప్పబడు బ్యాధ్యశబ్దము మొద

(వృద్ధతశ్యయో
ర్యామూన్

కనీశూం (స్యువా
శ్యయోః)

వరీశూం (స్తూనాచరి
యోః)

వాధీమూన్ (వాధు
బాధయోః) 3౯౦॥

—ఇతి శానా—

(వలేపి) బర్హం

(సంబృన్ధోపరాశార్కా
దయా) గ్రహాః

(ద్వా ర్వాపీడే శ్వా
భాసే) ర్యూహా
(నాగదంతకే) 3౯౧॥

(కులానూత్రే శ్వా
దిశ్శావ) గ్రాహావ
(గ్రహా) (పిచ)

త్రైవి రను వ్యాధౌతిశయమునందు వ ర్తి నును.
జ్ఞానూన్ ॥న్ త్రి॥ వృద్ధ=మిక్కిలివృద్ధుడు
Very old, జ్ఞానూన్=మిక్కిలి శ్రేష్ఠుడు
very excellent.

కనీశూన్ ॥న్ త్రి॥ యువా=మిక్కిలివాడు
పునాడు, Very young. అబ్బయోః = మిక్కిలి
చిన్నవాడు Very small.

వరీశూన్ ॥న్ త్రి॥ వరు=మిక్కిలిమారుడు Very
great. చరియో = మిక్కిలి శ్రేష్ఠుడు Very excellent

వాధీమూన్ ॥న్ త్రి॥ వాధు=మిక్కిలిమంచి
వాడు, Very right. బాధయోః=మిక్కిలి బాధ
మొనరాడు Very firm.

—నాస్తూనార్థ ఇబ్బములు ముగిసెను.—

బర్హమ్, ప్లవదలే=ఆకు, A leaf, (అపి)పరి
నాగము, Retinue, నిలిచుపురుగు A peacock's tail.

గ్రహాఃపుంసంబృన్ధం = గ్రహణము, Seizure,
ఉపరాగ=చంద్రుని గ్రహణము, An eclipse.
అర్కాదయాః=సూర్యుడు మొదలుగాగల వక
గ్రహములు, A planet.

ర్యూహాఃపుంసద్వారీ = వాకిలి. A door. ఆ
పీడే=పిరిను జుట్టిన పూలదండ, A chaplet. నాగ
దంతకే=నాగము నాధారముగా నోడిన నాటివ
నాయ్, Wood jutting out of a hall. శ్వాభా
సే=పాలుము, Extracted juice.

గ్రాహాః- (ప్రగ్రహాఃపుంసం) సులానూత్రే =
త్రాసుల మొదలైనవాని త్రాటికిని, The string
suspending a balance; అశ్వాశ్శాశ్శా = అట్టము
మొదలుగాగలవానిని అట్టు వగ్గము మొదలయిన
వానికిని పేర్లు, Halter for horses.

(పత్నీపరిజనాఽగా
నమూలశాపాః) పరిగ్ర
హాః॥ 3౯॥

(దారేవ్యపిగృహాః

(శోణ్యామ్) ప్యారో
హాః(వరస్త్రీయాః)।

వ్యూహాః(బృందే)

స్యహి(ర్వృత్రే)

(స్వగ్నీవ్యరాః-)స్త
మోపహాః॥ 3౯3॥

(పరిచ్ఛదే నృపార్హే
౭ ర్థే) పరిబర్హే

— ఇతి హాన్తాః —

(వ్యయాఃపరే)।

The following are
indeclinable.

ఇతి నానార్థవర్గః.

పరిగ్రహాః॥ పు॥ పత్నీ = పెండ్లము, A wife.
Family; పరిజన=పరివారము, dependent: ఆదా
న=పుచ్చుకొనుట, Acceptance, మూః=మొద
లు, Origin, root, శాపాః=శపథము, Oath.

గృహాః॥ ఘ, నిత్యబలి, దారేఘ = పెండ్లము,
Wife; (అపి) ॥న॥ ఇల్లు, A house.

అరోహాః॥ పు॥ వరస్త్రీయాః = ఉత్తమస్త్రీ
యొక్క శోణ్యామ్ = పిఱుఁడు, A woman's
waist; (అపి) వీనుఁగు మావటివాఁడు; Rider
of an elephant; ఎక్కుట, Ascent; నిఘవు,
Length; పొడవు, Hight.

వ్యూహాః॥ పు॥ బృందే=సమూహము, Multitude;
(అపి) పౌఞా; బారుతీర్చుట, Array of troops.
మిక్కిలియూహ, Reasoning, రచన, Fabrication.

అహిః॥ పు॥ నృత్రే=వృత్తానురుఁడు, A demon
(అపి) సాము. A serpent.

తమోపహాః॥ పు॥ అగ్ని = అగ్ని, Fire.
ఇంద్రు = చంద్రుఁడు The moon, అర్కాః= సూ
ర్యుఁడు, The sun.

పరిబర్హాః॥ పు॥ పరిచ్ఛదే=పరివారము, Retinue,
నృపార్హే = రాజునకు యోగ్యమయిన, అర్థే =
ఛత్రచామరాది వస్తువు, Insignia of royalty.

— హాన్తనానార్థకశబ్దములు ముగిసెను—

ఇది మొదలు లింగాది సంకరావర్గము దనుక
జెప్పఁగల శబ్దము లవ్యయంబులు. అందులో
నానార్థావ్యయంబులు ముందుఁ జెప్పి వెనుక
నేకార్థకావ్యయంబులు చెప్పఁబడుచున్నవి.

{ అనేకములైన యర్థములుగల }
{ పద సమూహము ముగిసెను. }

అజ్ (ఈషద్ధరేభివ్యాప్తా సీమార్థే ధాతుయోగజే) ౩౯౮॥

టీ-ఆజ్॥ అ॥ ఇది, ఈషద్ధరే=ఇంచుక యను సర్థమునందును, ॥ఉ॥ ఆ పాణ్డరీభూమిఁ బ్రవీణమ్, A little, అభివ్యాప్త=ఒకక్రియకు మేరను జెప్పినట్లు, పాణ్డరీ=నడు సర్థమునందును, ॥ఉ॥ ఆకుమారంయశః వాచ్యః, including. సీమార్థే = ఒకక్రియకు మేరను జెప్పినపుడు అందుకు అను సర్థమునందును॥ ఉ॥ ఓపకాంతం ప్రియం పాన్థ యను వ్రజేత్, Up to, ధాతుయోగజే = క్రియయొక్క సంబంధమువలన బుట్టినట్లును, అపకాంతియామోగమువలన బుట్టిన క్రియార్థ ద్వారా ప్రముఖునందును వర్తించును॥ ఉ॥ ఆహరతి.

ము॥ ఆ (ప్రగృహ్యః స్మృతో హక్యే) ౪౦౦॥

టీ-ఆ॥ అ॥ ఇది, స్మృతో=తలంపునందును, Oh (remembering,) ఉ॥ ఆ ఏవం కిం తత్; హక్యే=వాక్యపూరకమునందును వర్తించును; Expletive॥ ఉ॥ ఆ ఏవంను మన్యసే; ఆ అద్యస్వాప్యప్రభోజనం లబ్ధ మితి. ప్రగృహ్యః=దీనికి ప్రగృహ్య మున్నందున సంధిలేదు.

(హ్యఃకోపే తాపపీడయోః)

టీ-ఆ॥ అ॥ ఇది, కోప=కోపమునందును॥ ఉ॥ ఆః క్ష స్త్రి; తాప=తాపమునందును॥ ఉ॥ ఆఃక్వాసిప్రీయే; పీడయోః=పీడయందును వర్తించును॥ ఉ॥ విద్యాం మూరిత మూః (పదర్ప్య.నృపశూన్ భశస్య; ఆః కష్టం వర్తస్తే. Alas (sorrowfully, Angriily, Painfully)

(పాప కు తేనృషధరే) కు

టీ-కు॥ అ॥ ఇది, పాప=పాపమునందును॥ ఉ॥ త్యజేన్ముజనసంగతిమ్ Sinful, తా=నిందయందును॥ ఉ॥ కుభోజనమ్, Bad, ఈషద్ధరే=ఇంచుక యను సర్థమునందును వర్తించును, ॥ఉ॥ కవోష్ణమ్, కోష్ణమ్ A little,

ధిజ్ (నిర్భర్తన నిన్దయోః) ౩౯౯॥

టీ-ధిజ్॥ అ॥ ఇది, నిర్భర్తన=అదలించుటయందును, ॥ఉ॥ ధిక్ గ్రామం నిన్దుగలాపమ్, నిన్దయోః=నిందయందును వర్తించును, ॥ఉ॥ ధిగిమాం దేహభృతా మసాత తామ్, Fy! [menacingly, reproachfully]

ము॥ చా (న్వచయ నమాహ రేతరేతిర నముచ్చయే)

టీ-చి॥ ఇది, అన్వచయ=రెండుక్రియలలో నొకటి ప్రధానమై

యొకటి ముప్రథానమైయుండుటయునునన్వాయమునందును, Moreover
 ||ఉ||భిక్షామట గాంచానయ; సమాహార=ఒకక్రియలోనవయవస్తువుల
 కుప్రధానములేక నముదాయమే ప్రధానమైయుండుట యనునమా
 హారమునందును, And ||ఉ||ఫుత్తోపానహమ్; అశ్వబలీవర్ధమ్; ఇన రేతర=
 పరస్పరసాపేక్షమునయిన యవయవస్తువులకు నొక క్రియతో సంబం
 ధము గలుగుట యను నితరేతరయోగమునందును. Mutually. ||ఉ||
 దేవదత్తయజ్ఞదత్తాభ్యావి సంకార్యమ్, సముచ్చయే=వరస్పరసాపేక్షము
 లయిన యవయవస్తువులకు నొకక్రియతో సంబంధము గలుగుట యను
 సముచ్చయమునందును, Also. ||ఉ|| రాజ్ఞోగౌవశ్యః పునశ్చ సావ
 పూరణ పక్షాంతర హేతువిశ్వయముల యందును నిర్దిష్టము.

స్వ (స్వాశీః జ్ఞేయపుణ్యాదౌ)

టీ:- స్వ స్తి||అ||ఇది, ఆశీ=ఆశీ గ్వరమునందును, Well (benefaction)
 ||ఉ||స్వ స్తితే=స్తులత మునవాన్వక్ష జ్ఞేయ=నిరుపద్రవమునందును, Safety;
 ||ఉ||స్వ స్తిసజాభ్యః, యాతానుకమ్పనవచోయం గౌరే వ్యాకేస్విస్తి
 మతీశ్వరనే; పుణ్య=పుణ్యమునందును, Virtue: ||ఉ||స్వ స్తిమాః=స్వర్గ
 మన్నతే, ఆదిశబ్దమువలన శుభానులయందును వర్తించును, Auspi-
 cious &c; ||ఉ|| ప్రాసానికం స్వ స్త్యయనం ప్రయుజ్య.

(|వకర్షే లజ్ఘనే) వ్యతి||3౯౬|.

టీ:-అతి ||అ|| ఇది, ప్రకర్షే=విక్లిలియను వర్గమునందును, very, ||ఉ||
 అతివృద్ధః, అశిశేతే, లజ్ఘనే=దాటెననుటయందును, past; surpassing;
 excellent. ||ఉ|| అతీకాలస్త్వహ మభ్యుపేతః, అపి శబ్దమువలన పూజ
 యందును వర్తించును.

మూ|| స్వి (త్ప్ర)శ్నే చ వితర్కే చ)

టీ:-స్విత్ ||అ|| ఇది, ప్రశ్నయందును, What (interrogative); ||ఉ||
 కస్యిదే శకీచరతి; వితర్కేచ=విచర్కమునందును వర్తించును, What
 (doubtingly); ||ఉ|| అథ స్విదాసీ గుపిస్విదాసీత్.

తు (స్వా ద్భేదేవధారణే) ।

టీ:-తు||అ||ఇది, భేదే=భేదమునందును, But (indicating difference);
 ||ఉ|| పూజ్యాగౌ కపిలాతుపూజ్యతరా, అవధారణే=నిశ్చయమునందును

వర్తించును, Indeed, ||ఉ|| వేదాన్తు ప్రమాణమ్.

సకృ (త్వ మైకవారే స్యాత్)

టీ:-సకృత్ ||అ||ఇది,నహ=తోడనను సర్థమునందును, Together, ||ఉ|| దేవదత్తయజ్ఞదత్తై సకృచ్ఛుజ్ఞాతే, ఏక వారే=ఒక సారియును సర్థమునందును వర్తించును. Once, ||ఉ|| సకృత్ప్రదీయ తే కన్యా.

ఆరా (ద్వార సమీపయోః) ||౩౯౭||

టీ:-ఆరాత్ ||అ||ఇది,దూర=చూరమునందును. Far. ||ఉ|| ఆరాద్గతో దృష్టివధంవ్యతీతః, సమీపయోః=సమీపమునందును వర్తించును, Near, ||ఉ|| తమర్చ్య మారా దభివ ర్తమానమ్.

మూ|| (ప్రతీచ్యం చరమే) వశ్చాత్.

టీ:-వశ్చాత్ ||అ||ఇది, ప్రతీచ్యమ్=పశ్చిమదిక్కునందును, Westward, ||ఉ|| వశ్చాద స్తంగతోఽపి; చరమే=వెనుకదిక్కునందును వర్తించును, Afterwards, lastly, behind. ||ఉ|| వశ్చాన్యాశి, శ్రోత్రయేభ్యః పూర్వం దీయతాం వశ్చా దితరేభ్యః.

ఉతా (వ్యర్థ వికల్పయోః) |

టీ:-ఉత||అ||ఇది, అవ్యర్థ=అవ్యర్థమునందును, Also, ||ఉ|| ఉతభిన్నోచ్చి రపాశిలోచ్చయమ్, ఉతపల్లః పతివ్యతి; వికల్పయోః=ఇతోలతో అనువికల్పమునందును వర్తించును, What)Doubtingly, either, ||ఉ|| ఉత పర్వతోభి ద్యేత, ఉతతృప్యేద్యజీ, అవ్యర్థమనగాదృఢార్థమును ప్రశ్నయు (పున సందర్భయో) శ్చశ్వత్

టీ:-శశ్వత్ ||అ||ఇది, పునః=మఱియు నను సర్థమునందు, Again. ||ఉ|| శశ్వత్సశ్వతశ్చబద్ధిలహారీ విద్యోల్బణమ్, సందర్భయోః=ఎల్లపునునను సర్థమునందును వర్తించును. Constantly, for ever. ||ఉ|| శాశ్వతం వైరమ్.

సాక్షా (త్ప్రత్యక్ష శూల్యయోః) ||౩౯౮||

టీ:-సాక్షాత్ ||అ||ఇది, ప్రత్యక్ష=ప్రత్యక్షమునందును, Actually. ||ఉ|| సాక్షాద్దృష్టోఽసి, శూల్యయోః=సమానమునందును వర్తించును. Like. in person. ||ఉ|| ఏవా సాక్షాల్లక్ష్మీః.

మూ|| (భేదానుకర్షానంతోఽపి సమ్యక్సూతమస్త్రజే) బత |

టీ:-బత ||అ|| ఇది, భేద=భేదమునందును, Alas (expressing sorrow).

॥ఉ॥ అహో బత నుహత్కృష్టమ్, అనుకమ్పా = నయమునందును, (—pity)
 ॥ఉ॥ మారోదీర్ఘతపుత్రత్వమ్, సంతోష = సంతోషమునందును, (—joy)
 ॥ఉ॥ బతముక్తాస్సృక్కిల్పిపాత్, విస్మయ = ఆశ్చర్యమునందును, (—Surprise)
 ॥ఉ॥ అహోబతాసి స్పృహణీయవీర్యః, ఆమస్త్రణే = పిలుచుటయందును
 వర్తించును ॥ఉ॥ వీహి బతి. Oh! (calling).

హస్త (హస్తే = నుకంమ్పాయాం వాకార్యమృవిపాదయోః)॥
 టీ-హస్త॥అ॥ ఇది, హస్తే = సంతోషమునందును, Oh (expressing Joy.)
 ॥ఉ॥ హస్తజీవితాఃస్నః, అనుకమ్పాయామ్ = నయమునందును, (—com-
 passion). ॥ఉ॥ మారోదీర్ఘస్తపుత్రకః వాక్యారమ్భ = వాక్యారమ్భమునం
 దును, ॥ఉ॥ హస్తతేకథయిష్యామః, విపాదయోః = గుఱుచుట నందును
 వర్తించును, (—grief), ॥ఉ॥ హస్తహతాఃపథికగేహిన్యః.

మూ॥ ప్రతి (ప్రతినిధౌ వీప్సా లక్షణాదాప్రయోగతః)॥

టీ-ప్రతి॥అ॥ఇది, ప్రతినిధౌ = సదృశార్థమునందును, Instead, ॥ఉ॥
 అభిమన్యురద్భునాత్ప్రతి, వీప్సా = గుణక్రియలచేతనన్నివస్తువులను ప్రత్యేక
 ముగా వ్యాపింప నిచ్చుగించుట యనువీప్సయందును. Each ॥ఉ॥ వృక్షం
 వృక్షం ప్రతిసింజ్యతి, లక్షణ = గుఱించి, Towards, for, ॥ఉ॥ వృక్షం పృ
 థ్వప్రతి విద్యోత తేవిద్యుత్; ఆదా = మొదలయినదానియందును, ఆదిపద
 ముచేత నొకప్రకారమును బొందినవానికా జెప్పుటయను నితంభూతా
 భ్యానమునందును, As to; ॥ఉ॥ సాధుర్నాతరంప్రతి; ప్రయోగతః = ఒకటిచిట్టి
 మరియొకటిపుచ్చుకొనుట యను ప్రతిదానమునందును, In exchange
 ॥ఉ॥ తిలేభ్యోమాపాన్ ప్రతియచ్చతి, భాగమునందును వర్తించును, Be-
 longing to (as a portion) ॥ఉ॥ యదత్ర మాం ప్రతిస్యాద్దియతామ్.

ఇతి (హేతు ప్రకరణ ప్రకాశాదినమాప్తిమ్)॥ రం॥

టీ. ఇతి॥అ॥ఇది, హేతు = కారణమునందును. Therefore, ॥ఉ॥ హస్తీతి
 పలాయతే, ప్రకరణ = ప్రకాశమునందును, Thus, ॥ఉ॥ గౌరవోహస్తీతి
 జాతిః, ప్రకాశ = ప్రకారమునందును, well known as such. ॥ఉ॥ ఇతిప్రా
 ణినః, ఆది = మొదలనునర్థమునందును, Etcoetera, ॥ఉ॥ హేలాలీలేశ్వరీ
 హావాః, సమాప్తిమ్ = ముగియుటయందును వర్తించును, Finish ॥ఉ॥ ఇతి
 ప్రథమ స్పర్శః.

మూ॥ (సాచ్యాం)పురస్తా (త్ప్రిథయే పురాథేఽగ్ర)త ఇత్యపి॥

టీ-పురస్తాత్ అవ్య॥ ఇది, సాచ్యామ్=తూర్పుదిక్కునందును Eastward, ॥ఉ॥ పురస్తాదు జేతినూర్వః, ప్రథమే=మొదటి అనునర్థమునందును, First, ॥ఉ॥ పురస్తాత్ప్రియ తేకర్మ పశ్యన్తిస్థతి తత్ఫలమ్, పురాథే=తొల్లియును నర్థమునందును, Formerly, ॥ఉ॥ పురస్తాద్రామోఽభూత్, అగ్ర)త ఇత్యపి=ముందర అను నర్థమునందును వర్తించును, In front. ॥ఉ॥ పురస్తా త్సేవా నిర్వాతి.

యావత్తావ (చ్చ సాకల్నేఽవధౌ నూనేఽవధారణే)॥ ౪౦౧॥

టీ-యావత్-తావత్ అవ్య॥ ఈ అను, సాకల్నే=అంతయుననునర్థము నందును, As much as (the whole). ॥ఉ॥ యావత్కార్యం తావత్కురు, అవధౌ=మేరయించును, Until. ॥ఉ॥ యావత్సవన్యం జ్ఞేత్రం తావత్కృణ్వత్తైః పరివృత్తమ్, నూనే=పరిమాణమునందును, As many as (number), ॥ఉ॥ యావద్దత్తం తావద్భుక్తమ్, అవధారణే=పరిమాణనిశ్చయమునందును వర్తించును, So much (affirmative). ॥ఉ॥ యావదమత్రం తావద్భాగ్యానానామస్త్రీయన్య.

మూ॥ (మజ్జలాస్తరాఽరచుభవోశ్చ కార్తేన్యై)వ్యధో అధ॥

టీ-అధో-అద॥ అవ్య॥ ఈ అను మజ్జ=మంగళార్థమునందును, Auspicious particle, ॥ఉ॥ అధవర్ణసమామ్నాయః, అనస్తర=తర్వాత ననునర్థమునందును, After ॥ఉ॥ అథ ప్రజానామధిపః ప్రభాతే, ఆరభ్య=దొరకొనెడిటయందును, Now. ॥ఉ॥ అథేదానిమేతన్నీ రూప్య జే, ప్రశ్న=అడుగుటయందును, What? ॥ఉ॥ అధైక ధేవోరపరాధ చక్షాద్భురోః శృణు ప్రతిమామ్నభేషిః, కార్తేన్యై=అంతయు ననునర్థమునందును, వర్తించును, All (comprehensively); ॥ఉ॥ అథ సురాదయః కథ్యన్తే.

వృథా (నిరర్థ కావిధ్యోః)

టీ-వృథా॥ అవ్య॥ ఇది, నిరర్థక=వ్యర్థమనుటయందును, In vain, ॥ఉ॥ సా నాదశృజ్గాణివృథాఽధ్యయన్, అవిధ్యోః=విధి లేక చేయుటయందును, వర్తించును, Improperly. ॥ఉ॥ ప్రపన్య తేససర కేయోవృథాలభ తేపశుమ్

దానా (ఽనేకోభయార్థయోః) ౪౦౨॥

టీ-నానా ॥ అ॥ ఇది, అనేక = బహుప్రకారమునందును Many. ॥ఉ॥

నానాచష్టై ర్జలక లలితై ర్నిర్జితం తం నగేంద్రమ్; ఉభయార్థయోః = రెంటియందును వర్తించును, Both ||ఉ|| నానాగాగ్రిం సమిధం తృజేత్.

మూ॥ ను (పృచ్ఛాయామ్ వికల్పే చ)

టీ-ను॥అన్య॥ ఇది, పృచ్ఛాయామ్=ప్రశ్నయందును, What? ||ఉ|| కోనుధావతి; వికల్పేచ=వికల్పమునందును వర్తించును, Or. ||ఉ||భీమా ను ఫల్గునోను యోధా.

(పశ్చాత్తాదృశ్యయో) రను॥

టీ-అను ||అ|| ఇది, పశ్చాత్=వెనుక అనుసంధానమును, After. ||ఉ|| తమనుధావతి; సాదృశ్యయోః=సాదృశ్యమునందును వర్తించును, Like. మాతరమనుకరోతి; సుతీయులక్షణా, Indication; ఇత్థంభూతాభ్యా న, In Particular relation. భాగ, A share. వీచ్ఛా, Repetition సమీప ములయందును Near వర్తించును.

(ప్రశ్నావధారణానుజ్ఞానుకయానున్వేజే) నను ||౪౦౩||

టీ-నను ||అ|| ఇది, ప్రశ్న=ప్రశ్నయందును, What? ||ఉ|| నన్య భోజి; అవధారణా=నిశ్చయమునందును, Certainly. ||ఉ||నన్యధగచ్ఛామః అనుజ్ఞా=అనుమతయందును, Indicating assent. ||ఉ|| సన్వాదితః; అను నయ=ఊరడించుటయందును, A consolatory and kind expression. ||ఉ|| ననుచణ్డిప్రసీదమే; ఆనున్వేజే=సంబోధనమునందును వర్తించును, Vocative particle. ||ఉ|| ననుదేవదత్త.

మూ॥ (గర్వా సముచ్చయ ప్రశ్న శంకా సమ్భావనా) న్వపి ।

టీ-అపి ||అ|| ఇది, గర్వా=నీ దురుముఖ్యత, I suppose you are a little. ||ఉ|| అపిసిద్ధేత్పలాణ్డుమి; సముచ్చయ=సముచ్చయమునందును, I suppose ||ఉ|| భీమా=రుద్రునోఽపి; ప్రశ్న=ప్రశ్నయందును, Earnest inquiry. ||ఉ|| అపి క్రియార్థం సులభం సమితుశ్శమ్; శంకా=అనిష్టమునూహించుట యందును, Doubt or suspicion. ||ఉ|| అప్యగచ్ఛేద్వాస్యఘ్రి; సమ్భావ నాను=యిది ఇటువలె సంభవించునను సంభావనయందును వర్తించును, Possibility and Likelihood even. ||ఉ|| సముద్ర మిపి లజ్జయేత్.

(ఉపన్యాయం వికల్పే) వా

టీ-వా॥అ|| ఇది, ఉపన్యాయమ్=పోలికయందును, Like. || ఉ||అశ్రి

విభావా సమక్రమే; వికల్పే=వికల్పమునందును వర్తించును, Or either
॥ఉ॥ యవైర్వ్యసాధి ర్వా యజేత.

సామి (త్వర్ధేజగుప్సనే) ॥ ౪౦౪ ॥

టీ.-సామి॥అ॥ఇది, అర్ధే=నగమును నర్థమునందును, Half, ॥ఉ॥ సామి
నిమూలితాక్షి; జగుప్సనే=నిదయందును వర్తించును. Blamably.

॥ఉ॥ సామ్యధ్యయన మనధ్యాయే.

మూ॥ అమూ (సహ సమీపే చ)

టీ.-అమూ॥అ॥ఇది, సహ=కూడననుసర్థమునందును With, ॥ఉ॥ అమూ
వాస్య; సమీపేచ=సమీపమునందును వర్తించును, Near, ॥ఉ॥ అమాత్యః

కం (వారిణి చ మూర్ధ్ని చ) ।

టీ.-మీ॥అ॥ఇది, వారిణి=నీళ్ళయందును, Water, ॥ఉ॥ కంజంపద్మమ్;
మూర్ధ్ని చ=శిరస్సునందును, Head, ॥ఉ॥ కన్ధరా, చకారమువలనసుఖము
నందును వర్తించును, Pleasure ease, ॥ఉ॥ కన్ధర్వః.

(ఇ వేత్థమర్థయో) రేవం

టీ.-ఏవమ్॥అ॥ఇది, ఇవ=పోలికయందును, Like as, ॥ఉ॥ భానురేవం
మిని ర్భాతి; ఇత్థమర్థయో=ఈ ప్రకారమునుటయందును వర్తించును.
Thus ॥ఉ॥ ఏవం వాదిని దేవరౌ.

నూనం (తర్కేర్థనిశ్చయే) ॥ ౪౦౫ ॥

టీ.-నూనమ్॥అ॥ఇది, తర్కే=ఊహయందును, Perhaps, ॥ఉ॥ నూన
మున్నమతి యజ్యనాంపతిః, అర్థనిశ్చయే=అర్థనిశ్చయమునందును వర్తిం
చును, Certainly, ॥ఉ॥ త్సుదేహి నూనంశరణాప్రపన్నే; ఉత్పేక్షకు In-
dicating recollection, ॥ఉ॥ మదనస్యేవ నూనంయువతీనాందృశశ్చితాః

మూ॥ (తూష్ణీమరే సుఖే) జోషం

టీ.-జోషమ్॥అ॥ఇది, తూష్ణీమర్థే=మౌనమునందును, Silently, ॥ఉ॥ ఇతి
జోషమవస్థితే మునా; సుఖే=సుఖమునందును వర్తించును, At ease, ॥ఉ॥
జోష మాసీత వర్షాను. కిం (పృచ్ఛాయాం జగుప్సనే) ।

టీ.-కిమ్॥అ॥ఇది, పృచ్ఛాయామ్=ప్రశ్నయందును, That, ॥ఉ॥ కిం
తోఽసి, జగుప్సనే=నిదయందును వర్తించును, bad, ॥ఉ॥ కిం రాజా
యో న రక్షతి.

నామ (ప్రా)కాశ్యసంభావ్య కోధోవగమ కుత్సనే ||౪౦౬||

టీ|| నామ||అ||ఇది, ప్రా)కాశ్య=ఎఱిగింపఁదగిన యర్థమునందును, Evidently, ||ఉ|| హిమాలయోనామనగాధిరాజ, సంభావ్య = ఇటువలె సంభవించునను సర్గమునందును, Possibly, ||ఉ|| అపీహసీతా||నామసంభ వివృతి, కోధ=కోపమునందును, Wrath; ||ఉ|| ఆకంసన్యభయంనామ గోపాన్నాపినురద్వివః, ఉవగమ = అంగీకారమునందును, Indignant consent, ||ఉ|| అస్తునామధనీకించదదాతి, (వ) కోపము చేత సంగీకరించుటయందును, Reproach, కుత్సనే=నిందయందును వర్తించును ||ఉ|| కోనా మాయం ప్రలవతి విభో ర్నిర్విశజ్జం సభాయామ్.

మూ|| అలం (భూషణ వర్యాప్తి శక్తి వారణవాచకమ్) ।

టీ|| అలమ్||అ|| ఇది, భూషణ=భూషణమునందును, Ornament, ||ఉ|| అలంచకారాన్యవధూరహన్కరః, వర్యాప్తి=పూర్ణమును సర్గమునందును, Enough. ||ఉ|| తస్యాలమేమాత్తుదితస్యస్త్వైవ్యై, శక్తి=సమర్థుడను సర్గ మునందును, Able. ||ఉ||అలం దశాన్యన్యవధాయరాఘవః, వారణవాచ కమ్ = చాలింపు మను సర్గమునందును వర్తించును, Prohibition. ||ఉ|| అలంవివాదేన యథాశ్రుతం త్వయా.

హుం (వితర్కే పరిప్రాశ్నె)

టీ|| హుమ్||అ|| ఇది, వితర్కే=ఉహయందును Indicative of doubt and reflection. ||ఉ|| హుంజలం మృగత్వస్త్వాపరిప్రాశ్నె=ప్రాశ్నయందును, ||ఉ|| హుం దేవదత్తోఽయమ్;కోపమునందును, ||ఉ|| హుం నిహన్మి సహనా యుధిశత్రూన్, భర్త్సింఛుటయందును వర్తించును, ||ఉ|| హుం నిర్భజ్యమ్, What (indicating anger, dislike or reproach.)

సమయా(ఽన్తిక మధ్యయోః) ||

టీ|| సమయా||అ||ఇది, అన్తిక=సమీపమునందును, Near. ||ఉ|| గత్తా సమయా వారాణసీ, మధ్యయోః=నడిమియందును వర్తించును, Within, midst. ||ఉ|| సమయా వైలయో ర్నదీ.

మూ|| పున (రప్రభమే ఖదే)

టీ|| పునర్||అ||ఇది, అప్రభమే=మఱియును సర్గమునందును, Again. ||ఉ|| పునర్భాషేతురగన్య రక్షితా; ఖదే=విశేషమునందును వర్తించును.

॥ఉ॥ భౌత్వము పునర్ద్విబాధనాన్, But, on the contrary.

ని (నిశ్చయ నిషేధయోః) ।

టీ:-నిర్॥అ॥ఇది,నిశ్చయ=నిశ్చయమునందును, Certainly. ॥ఉ॥ నిర్ణయః,నిషేధయోః=నిషేధమునందునువర్తించును, Negation. ॥ఉ॥నిర్గతః.

(స్వాత్ప్రబంధే చిరాతీతే నికటాగమికే) పురా ॥౪౦౮॥

టీ:-పురా॥అ॥ ఇది, ప్రబంధే=వాక్యరచనయందును, Text. ॥ఉ॥పురాణమ్, చిర = దీర్ఘ కాలమునందును, Long since. ॥ఉ॥ పురాతనమ్, అతీతే =పోయిన కాలమునందును, Old. past. ॥ఉ॥ పురాగతః నికట=నమీపమునందును, Near. ॥ఉ॥పురాగచ్ఛతీ,ఆగమికే=రాగలదానియందును Future. వర్తించును, ॥ఉ॥ఆలోకేతే నివతతి పురాసాఖివ్యాకులావా, మతియునేడతెగనిపాఠమునందును, Ceaseless study. ॥ఉ॥ఉపాధ్యాయేన పురాధీయతేన్య, పూర్వమునేకకాలము పోయినదానియందును, Long in the past. ॥ఉ॥ పురాతనం త్వం పురుషం పురావినః, ఆనన్నభవిష్య దర్థమందును, Proximate future. ॥ఉ॥ గచ్ఛశీఘ్రంపురా దేవోవర్తతి.

మూ॥ ఊరద్యురీచోరరీ (చ విస్తారేక్షీకృతౌ త్రియమ్) ।

టీ:-ఊరరీ-ఊరీ(పా)ఊరీ-ఊరరీ ॥అ॥ ఈ3, విస్తారే = విస్తారమునందును Expansion. ॥ఉ॥అర్థిమన్వయమురీకృతకామ్యః, అక్షీకృతౌ = ఈయకొనుట యందును వర్తించును Assent; ॥ఉ॥ అజ్ఞా మురరీకృత్యమాతి.

(స్వర్గేచ పరలోకే) స్వర్,

టీ॥ స్వర్॥అ॥ఇది,స్వర్గే=స్వర్గమునందును Heaven. ॥ఉ॥స్వర్నద్యాం సాతిసారదః; పరలోకే=పరలోకమునందు, The Next world.చకార మువలన జన్మాంతమునందును; ॥ఉ॥స్వర్గతస్యక్రియాఃకుర్యాత్పుత్రః పరమభక్తిః, స్వర్గాతస్యహ్యపుత్రీస్యపత్నీతద్యాగమర్హతి, సుఖము నందును Happiness; ఆకాశమునందును, The sky. వర్తించును.

(వార్తానంభావ్యయోః) కిల ॥౪౦౯॥

టీ॥కిల॥అ॥ఇది,వార్తా=లోకవాచకయందును, News. ॥ఉ॥జహానకంసం కిలవాసు దేవః,నంభావ్యయోః=ఇదినంభవించుననువర్థమునందునుProbably, ॥ఉ॥అర్జునఃకిలవిశేష్య తేకురూన్,మతియు,అనత్యమందునువర్తించును, Falsely. ॥ఉ॥గోత్రస్థలితం కిలాశ్చితిమ్. Indicating displeasure.

మూ॥ (నిషేధ వాక్యాలంకార జిజ్ఞాసానునయే) ఖలు॥

టీ.-ఖలు॥అ॥ ఇది, నిషేధ=ప్రతిషేధమునందును, Prohibition
॥ఉ॥ నిర్ధారి తే=రేఖేభేదమున ఖలూక్వా ఖలువాచిక్; వాక్యాలంకార=
వాక్యాలంకారమునందును, Expletive ॥ఉ॥ అథఖలుభగవాన్, జిజ్ఞా
సా=ఎఱుంగ నిచ్చుగించుటయందును, Indicating enquiry ॥ఉ॥ కింఖల్వ
ధీ తేపుత్తః, అనునయే=ఉరడించుటయందును, వర్తించును, A conci-
liatory expression ॥ఉ॥ సఖలు సఖలు ముగ్ధే సాహసం కార్య మేతత్.

(సమీపోభయత శ్రీఘ్ర సాకల్యాభిముఖే) ౭భితః॥ ౪౧౦ ॥

టీ.-అభితః॥అ॥ ఇది, సమీప=సమీపమునందును, Near ॥ఉ॥ వారా
ణసీ మభితోభాగీరథి; ఉభయతః=ఇరుపార్శ్వములయందును, On both
sides ॥ఉ॥ ఖేజే౭భితఃపాతుక సిద్ధసిద్ధిః, శీఘ్రమునందును, Quickly;
॥ఉ॥ అభితత్పత్రురాయాతి, సాకల్య=అంతయుననుసర్థమునందును Entirely
॥ఉ॥ భుక్తే౭న్న మభితో౭తిథిః; అభిముఖే=ఎదురుగాననుసర్థమునందు
నువర్తించును, In front ॥ఉ॥ అభితోహింసకోదస్త్రమామేవపరిధానతి,

మూ॥ (నామప్రకాశ్యయోః) ప్రాదుః

టీ.-ప్రాదుః॥అ॥ ఇది, నామ=నామధేయమునందును, Name ॥ఉ॥
విజ్ఞోరశప్రాదుర్భావాః(ప్ర)సంభావనయందును, ప్రాకాశ్యయోః=ప్రకా
శించుదానియందును వర్తించును, Appearance ॥ఉ॥ ప్రాదురానీద్యనుం
ధరా, “జన్మప్రాకాశ్యయోః ప్రాదుః” అని పాఠముగలదు.

మిథో(౭న్యోన్యం రహస్యసి)॥

టీ.-మిథః॥అ॥ ఇది, అన్యోన్యమ్=తమలోదామను సర్గమునందును,
Mutually, ॥ఉ॥ వాసిష్ఠకౌణ్డిన్యమై తానరుణామిథోవివాహ్యః, హన్య
సి=ఏకాంతమునందును వర్తించు, In private; ॥ఉ॥ మిథస్తద్దాభామా
లోలుపం మనః, మిథఃకృతే మన్మథ ఏష సాక్షి.

తిరో(౭స్తర్థా తిర్యగర్థే)

టీ.-తిరో॥అ॥ ఇది, అస్తర్థా=కప్పటయందును; Concealment ; ॥ఉ॥
కృష్ణమేఘస్తిరోదధే; తిర్యగర్థే=అడ్డముగాననుసర్థమునందును వర్తించును
Awry ; ॥ఉ॥ గతంతిరశ్చీన మనూరుసారథే.

హా(విషాద శు గార్మిషు) ॥౪౧౧॥

టీ:-హా||అ||ఇది; విషాద=వ్యధపడుటయందును; Alas! ||ఉ|| పుణ్యా
న్తః పురమేవ హాప్రవిశతి కుర్దోమునిర్భార్గః; శుక్=శోకమునందును
Regret; ||ఉ||హా ప్రియే జనకరాజపుత్రి; ఆర్తిః=పీడయందును వర్తిం
చును; Alas ||ఉ|| హా హతోఽస్మి.

మూ|| అహ (హేత్యద్భుతే భేదే)

టీ:-అహహ(ప)అహహ||అ||ఇది; అద్భుతే=ఆశ్చర్యమునందును; Indi-
cation of wonder, ||ఉ||అహ హమహ తాంనిస్సీమావశ్యర్పితవిభూతయః;
భేదే=వ్యసనపడుటయందును వర్తించును Of pain or fatigue, ||ఉ||అహహ
కష్టమవణిత తావిధేః ||ఉ||అహహాభిక్షమాణోఽపి క్షుధా సంపీడ్యతే
జనః.

హి (హేతా వవధారణే) ।

టీ:-హి||అ|| ఇది, హేతౌ=కారణమునందును, Because, ||ఉ|| జానా
మ్యగ్నిరిహస్తీతి మహాన్ ధూమోహిదృశ్యతే; అవధారణే=నిశ్చయము
నందును వర్తించును, Indeed, ||ఉ|| చన్ద్రోహిశీతః; పురుషోక్తిః కథం
తస్మిన్ బ్రాహ్మి త్వంహి తపోధన.

{ ఇతినానార్థావ్యయవర్గః=అనేకార్థములుగల }
అవ్యయపదసమూహము ముగిసెను.

చిరాయ చిరరాత్రాయ చిరస్యాఽ (ద్యాశ్చిరార్థకాః), ||౪౧౨||

టీ:-చిరాయ-చిరరాత్రాయ-చిరస్య ||అ|| ఈ 3ను అదృశ్యబద్ధముచేత,
చిరమ్-చిరేణ చిరాత్, అను నవ్యయములును చిర=బహుకాలమును,
అర్థకాః=అర్థమునందు వర్తించును. తడ వనుట, ||ఉ|| చిరాయనంతరస్య
సమిద్భిరగ్నిమ్, చిరరాత్రాయనంచితమ్; చిరస్యదృష్టేన మృతోతి తేవ,
చిరం నసమాతే స్థాతుం పరేభ్యోభేదశబ్దయః; చిరేణ నాభింప్రేక్షమా
దభిప్రవః; చిరాత్సుతస్పర్శనజ్ఞతాం యయా, Long time.

మూ|| ముహుః పునఃపున శ్శశ్వదభిక్ష మనశ్చ (త్సమాః) !

టీ:-ముహుః-పునఃపునః-శశ్వత్ - అభీక్షమ్ - అనశ్చత్ ||అ||-ఈ 5ను
సమాః=సమానార్థకములు, అనగా మాటిమాటికి అను సర్మునందు
వర్తించును, ||ఉ|| అవేక్షమాణంమహతీంముహుర్ముహుఃపునఃపునస్సూత
నిషిద్ధచాపమ్; వస్యన్మత్రిమాంశశ్వత్; అభీక్షమాస్ఫాలయతీవకుమ్భ
మ్; అనశ్చదనవగీతం గీతమాకర్ణయన్తః, Again and again, frequently

ప్రాగ్ డిత్వజ్ఞసాహస్యాయదాజ్ఞజ్ఞ సవసి (దుతే) ॥౪౦౩॥

టీ:-సాక్-ర్పుడితి (సా) ర్పుడితి-అజ్ఞసా, అహస్యాయ-దాక్, మజ్ఞ-
సపది॥అ॥ ఈ ర ను-దుతే=శ్రీఘనను సర్ధమునందువ ర్తించును॥ఉ॥ ప్రాగ్
యాయాతి దేహినామ్ సుతశతమత్యస్తదుర్భరం ర్పుడితి, అజ్ఞసా యాతి
తురగః, అహస్యాయ తావ దరుణేన తక్షానిరస్తమ్, దాగ్భవివ్యతి
సుఖం తప్రియే, మజ్ఞావపాసి పరితః, పటలై రలీనామ్, పచస్తస్యసపది
క్రియా కేవల ముత్తమ్. Soon; instantly.

మూ॥ బలవ త్పుష్ట కిముత స్వత్యతీవ (చ నిర్భరే) ।

టీ:-బలవత్-సుష్ట-కిముత-సు-అతి-అతీవ ॥అ॥ ఈ ౨ ను, నిర్భరే=
ముక్తి-లియచ సర్ధమునందు వ ర్తించును, ॥ఉ॥ పునగ్నశిత్యాబలవన్నిగ్న
హ్య, సుష్టపీతం మయా ఘృతమ్, కిముతాద్య కృతంకార్యమ్, సువృష్టి
స్సస్యవర్ధసి, అతివృష్టి రనావృష్టిః, అతీవ శోభ తే రాజ. Much; very.

పృథ గ్వినాస్తరేణరేహిరు జ్ఞానా (చ వర్జనే) ॥ ౪౦౪॥

టీ:-పృథక్-వినా-అస్తరేణ-ముతే-హిరుక్-జ్ఞానా ॥అ॥ ఈ ౩ ను,
వర్జనే=అదితప్పించియచుటయందువ ర్తించును. ॥ఉ॥ కించిద్దత్వాపృథక్క్రి-
యామ్, తణమవ్యుత్పహ తేనమాంవినా, అస్తరేణ మతంనాస్తిసుఖం
సంసారిణాం భువి. ముతేరవేః శయుశు, త్వాక్షమేత కః, హిరుక్కర్మన
మోక్షఃస్యాత్, నానావిష్టుం మోక్షదో నాస్తిదేవః; Without-except,

మూ॥ యత్తద్యత స్తతో (హేతౌ)

టీ:-యత్-తత్-యతః-తతః ॥అ॥ ఈ ౪ ను, కారణమునందు వ ర్తించును, ॥ఉ॥ యద్విద్యానుప్రగల్భోఽసి తస్మైర్వైరసి సూర్యసే, యతో
గజోఽమృశిన్నాత స్తతో నిష్కల్మషో నరః. Because, therefore.

(అసాక త్యేషు) చిచ్ఛన ।

టీ:-చిత్-చన ॥అ॥ ఈ ౨ ను, అసాక త్యే = కొంతయును సర్ధమునందు
వ ర్తించును, ॥ఉ॥ కరోతి కించి దభ్యాసాత్, అసాతే కుశలైర్దేయం
నకించన ధనం సదా. కించిత్=Some. కశ్చన=Some body.

కదాచి జ్ఞాతు

టీ:-కదాచిత్-జ్ఞాతు ॥అ॥ ఈ ౨ ను ఒకానొకప్పుడు అను సర్ధము

నందు వర్తించును. ||ఉ|| కదాచి దానన్న సఖముభేన సా; నజాతుకామః
కామానా ముపభోగేన శామ్యతి; Sometimes.

సార్థం (తు) సాకం సత్రా సమం సహ ||౪౧౫||

టీ:-సార్థమ్-సాకమ్-సత్రా-సమమ్-సహ ||అ|| ఈ ౫ ను, తోడి సమ
సర్థమునందు వర్తించును; ||ఉ|| సార్థముద్ధనసీరిభ్యామ్; సాకం శక్తిధరేణ
తత్రభవతోదేవాద్భవానీవతే; సదాకలక్షేణ సుఖంసమన్నతే, సమం
సధూభిర్వలభీద్యువానః, నిఃశ్వాసధూమంసహరత్న భాభిః Together with

మూ|| (అనుకూల్యార్థకం) ప్రాధ్వం

టీ:-ప్రాధ్వమ్||అ||౧; అనుకూల్యం=అనుకూలతయచ, అర్థకమ్=అర్థము
గలది, అనఁగా బంధన హేతుకమైన యానుకూల్యమునందు వర్తించును.
||ఉ|| సవ్యేతరం ప్రాధ్వ మితః ప్రయుజ్యే. Conformity.

(వ్యర్థకేతు) వృథా ముథా

టీ:-వృథా-ముథా|| ఈ ౨ ను; వ్యర్థకే=వ్యర్థ మను సర్థమందు వర్తించును;
||ఉ|| ప్రయుక్త మవ్యక్త మితో వృథాస్యాత్, తత్రభిమత్యేవ
ముథా వదజ్ఞిః. In vain.

అహో ఉతాహో కిముత (వికల్పే) కిం కిముత చ ||౪౧౬||

టీ:-అహో (సా) అహో-ఉతాహో-కిముత-కిమ్-కిము-ఉత ||అ|| ఈ
౩ ను, వికల్పే=వికల్పమునందు వర్తించును; ||ఉ|| స్థాణు రయ మాహో
పురుషః; ఉతాహోస్వి దృవోరాజా నలః పరపురజ్ఞయః, కిముత త్వం
శివో బ్రహ్మ, స్థాణు రయం కిం పురుషః, కిము తే శార్య ముతాస్యదీయ
శార్యమ్. Either, or (indicating deliberation.)

మూ|| తు హి చ స్మ హ వై (పాదపూరణే)

టీ:-తు-హి-చ-స్మ-హ-వై ||అ|| ఈ ౩ ను; పాదపూరణే=పాదపూర
ణమునందు వర్తించును; ||ఉ|| రామస్తులక్ష్మణం ప్రాహ; అహంహి యాస్యే
వగరమ్; సచ ప్రాహచ రాజానమ్; మయాన్యభుక్తం సహసా; రామం
హ ప్రాహులక్ష్మణః; తేనవై రాక్షసో హతః. Expletives.

(పూజనే) స్తుతి ।

టీ:-సు-అతి ||అ|| ఈ ౨ ను; పూజనే=పూజార్థమందు వర్తించును;
||ఉ|| సుఖన్తా అతిపన్తాశ్చ; Particles of praise and reverence.

దివాఁ(హ్ని)

టీ:-దివా||అ||అహ్నితి=వగటియందను సర్థమునందు వర్తించును.
||ఉ|| కేదిద్దివా తథారాతౌ|| పాఠినిన స్తుల్యగృప్తయః. By day,

(తృథ) దోషా (చ) నక్తం (చ రజనావితి)|| ౪౧౭||

టీ:-దోషా-నక్తమ్|| అ|| ఈ అను, రజనౌ ఇతి = రాత్రియందను సర్థమునందు వర్తించును|| ఉ|| చోరా దోషా యయః పథి; నక్తమా పాస భూమిషు. By night.

మూ|| (తిర్యగ్గతే) సాచి తిరో Crooked, bent, awry.

టీ:-సాచి-తిరః|| అ|| ఈ అను, తిర్యక్=అడ్డముగానను, అర్థే=అర్థము నందు వర్తించును|| ఉ|| సాచిలోచనయుగం సమయస్తే; తిరోఽచ్ఛతి.

(ఽతృథ సంబోధనార్థకాః |

స్యః) ప్యా డ్పా డ్ జి హే హై భో

టీ:-ప్యాట్-పాట్ (పా) పాట్-అజ్-హే-హై-భోః (పా) భో|| అ|| ఈఅను, సంబోధనార్థకాః = సంబోధనార్థమునందు వర్తించును, ఉ|| ప్యాట్ పుత్రపత సర్వదా, పాట్రియే హ్యహి మన్దిరమ్, పాట్సభే, ఫలిత శ్చూతః, శ్రూయతామజ్గ వామసి, హేవటో భైతమూహర, హైవృక్ష కింకమ్పనే, భోస్సప్తద్విప వర్తినో రాజాన శ్చేతయధ్వమ్, భోరావణో త్రిష్ట మమాగ్రితో యుధి, Vocative particles.

సమయా నికషా హిరుక్||

టీ:-సమయా-నికషా-హిరుక్|| అ|| ఈ 3 ను, సమీపార్థమునందు వర్తించును||, ఉ|| సమయా పర్వతం సదీ, విలజ్జ్వలజ్కాం నికషా హని వ్యతి, పర్వతస్య హిరుజ్జుదీ, సమయా - నికషా - ఈఅను, మధ్యము నందును వర్తించునని కొండలు. Near, midst.

మూ|| (అతర్కితే తు) సహసా

టీ:-సహసా||అ||. అతర్కితే=విచారింపక యనుసర్థమునందు వర్తించును. ఉ|| సహసా విదధిత నక్తియామ్. Inconsiderately, Suddenly.

(స్యాత్) పురః పురతోఽగ్రతః||

టీ:-పురః-పురతః- అగ్రతః||అ|| ఈ3ను, ముందర నను సర్థమునందు వర్తించును, ||ఉ|| పురస్సఫనా మనునీతలోచనే, నాసీరధూలి ధవలా-

పురతః ప్రియాన్తి, ప్రత్యర్థినోఽగ్రిహోలేఖ్యమ్, Before, in front.

స్వాహా దేవ (హవిర్దాసే) శ్రౌష ఙ్ఘోష ఙ్ఘోషత్వత్సహా॥౪౦౯॥

టీ:-స్వాహా-శ్రౌషత్-హోషత్-ఘోషత్-స్వధా॥ అ॥ ఈశు, దేవ=దేవతలకు, హవిః=హవిస్సుయొక్క, దానే=యిచ్చుటయందువర్తించును. ఊ॥ అగ్నియే స్వాహా, అస్తుశ్రౌషత్, శిఖాయైహోషత్, వషట్కరోతి, స్వధా పితృభ్యః- Invocations with the offerings made to the gods or manes.

మూ॥ కించి దీవ స్మనా (గల్పే)

టీ:-కించిత్-ఈవత్-మనాత్॥ అ॥ ఈశు, అల్పే=ఇంచుకంతయునుటయందు వర్తించును, కొంచెమునుట, ఊ॥ కించిత్కుఞ్చితి మూర్ధజః, ఈవదుష్టం పయః పిబ, మనాత్ విహస్య నన్తుప్యః. A little.

ప్రీత్యాముత్రీ (భవాంతరే)

టీ:-ప్రీత్య-అముత్రీ॥ అ॥ ఈశు, భవాంతరే = జన్మాంతరమునందు వర్తించును, ఊ॥ ప్రీత్య స్వర్గే వహీయతే; ఇహ చాముత్రీచ ఫలం, In the next life.

వద్వా యథా తథే వైవం (సామ్యే)

టీ:-వత్-వా-యథా-తథా-ఇన-ఏవమ్॥ అ॥ ఈశు; సామ్యే=సోలికయందు వర్తించును; ఊ॥ సోమవత్ప్రియదర్శనః; పుష్పేక్షణైర్లబ్ధితలోచకైర్వా: తస్యార్తస్య యథావధమ్, యథాచైత్రీ స్తథామైత్రీః; ఇన్దుః క్షీరనిధావివ; అగ్నిరేవం ద్విజో భన్మసాత్కుర్యా దవమానితః; As, like.

అహో హీ (చ విన్మయే)॥

టీ:-అహో-హీ॥ అ॥ ఈశు; విన్మయే = అశ్చర్యమునందు వర్తించును, ఊ॥ అహో మే సాభాగ్యం మమచ భవభూతేశ్వ ఫణితో; హత విధిలసితానాంహీ విచిత్రోవిపాకః Ah! (indicating surprise.)

మూ॥ (మానే తు) తూష్ణీమ్ తూష్ణీకాం

టీ:-తూష్ణీమ్-తూష్ణీకామ్॥ అ॥ ఈ శు-మానే=మానమునందు వర్తించును; ఊ॥ మునిస్తూష్ణీ మాస్తే; జపనాస్తేమునిర్దేవీం తూష్ణీకాం జలమధ్యగః; Silently.

సద్య న్నపది (తత్క్షణే) ।

టీ:-సద్య:-సపది॥అ॥ ఈఅను, తత్క్షణే=అప్పుడే యనుసర్థమునవర్తిం
చును, ॥ఉ॥సద్య: పతతి మాంసేన, సపది ప్రదహన్యేషేక్షితోఽగ్నిః.
Instantly.

దిప్త్యా సముపజోషం (చే త్యాననే)

టీ:-దిప్త్యా-సముపజోషమ్ ॥అ॥ ఈఅను, ఆననే=సంతోషమునందు
వర్తించును, ॥ఉ॥దిప్త్యా త్వ మసి మేధావీ, సముపజోషం భవాన్
జయతి;శోందటు దిప్త్యా-శమ్-ఉపజోషమ్-అసమ్మా-దుపేక్షాః జెప్పిరి.
॥ఉ॥ శబ్ద-ర శృంగరోతు నః, ఉపజోష మిహాస్మహే, Indication of joy
అభావరేతస్తరా ॥౪౨౧॥

మూ॥ అస్తరేణ (చ మధ్యే స్తుః)

టీ:-అస్తరే-అస్తరా-అస్తరేణ ॥అ॥ ఈఅను, మధ్యే=నడుమ ననుట
యందు. స్తుః = వర్తించును, ॥ఉ॥ ఆవయోరస్తరే జాతాః, అస్తరా
త్వాంచ మాంచ కమణ్డలుః, మృణాలసూత్రామల మస్తరేణ స్థితశ్చల
చ్చామరయోర్ద్వయం నః, Between, amidst.

ప్రసహ్య (శు హారాథకమ్.) ।

టీ:-ప్రసహ్య ॥అ॥-హారాథకమ్ = బలాత్కారమునందు వర్తిం
చును, ॥ఉ॥ ప్రసహ్య విత్తాని హరన్తి చోరాః. Forcibly, violently.

(యుక్తే ద్వే) సాంప్రతం స్థానే

టీ:-సాంప్రతమ్-స్థానే॥అ॥ ద్వే=ఈ రెండును, యుక్తే=యుక్తమును
సర్థమునందువర్తించును. తగుననుట॥ఉ॥వ్యయంఛేత్తు మసాంప్రతమ్,సం
ప్రత్యసాంప్రతం వక్తుముక్తేమునలపాచినా, స్థానేధ వానేకసరాధివస్సన్.
Properly.

అభీక్షం శశ్వ (దనారతే) ౪౨౨॥

టీ:-అభీక్షమ్-శశ్వత్ ॥అ॥ ఈఅను, అనారతే=ఎల్లప్పుడు నను సర్థము
నందు వర్తించును, అభీక్ష ముపైరపి తస్య సోష్ణణః, శశ్వవ్యాతి.

Continually, perpetually.

మూ॥ (అభావే) స హ్య నో నా(౨పి)

టీ:-సహి-అ-నో-స ॥అ॥ ఈఅను, అపిశబ్దమువలన; అన-అను
నదియు, అభావే=లేదనుటయందును, కాదనుటయందును వర్తించును;

||ఉ|| నహి స్వాత్మారామం విషయస్య గత్పిష్టా భ్రాంతిః; అవిప్రీతా భావనీ; నోచకీ కిం కులాలః; న మే కించన దవ్యాతే. No, not.

మాన్య మాఽలం (చ వారణే) ।

టీ:-మాన్య-మా-అలమ్||అ|| ఈతిను, వారణే=వద్దనుటయందు వర్తించును; ||ఉ|| సాధోత్పజ్జభ్రాంతిః విమోహో మాన్యభూతుజ్జయిన్యాః; మాభూదా శ్రీమపీడేతి; అలం-అహి-పాల తవశ్రీమేణ, Negative and prohibitive.

(పక్షాంతరే) దృష్టమి చ

టీ:-చేత్-యమ్||అ|| ఈతిను; పక్షాంతరే=పక్షాంతరమునందు వర్తించును. ఇమవతేనై-నవటః; ||ఉ|| సత్యంచేత్తపనాచ కిమ్; శుచిమనోయ ద్యస్తీతిరేవ కిమ్; If,

(తత్త్వే) త్వద్ధాఽజ్ఞానా (ద్వయమ్) ॥

టీ:-అద్ధా-అజ్ఞానా ॥|| ద్వయమ్=ఈరెందును; తత్త్వే=సత్య మను సర్వమునందు వర్తించును; ||ఉ|| ఆరాధితోద్ధామను రప్పరోభిః; అజ్ఞానేతి దురుదుః కచగ్రహైః; Truly.

మూ॥ (ప్రకాశే) ప్రాదు రావి (స్వాత్మ)

టీ:-ప్రాదు-ఆవిః ॥అ|| ఈతిను; ప్రకాశే=అగపమటయందు వర్తించును; ||ఉ|| ప్రాదురాసీ ద్వసుంధరా, ఆవిర్భూతాన కుశగర్భముఖం మృగాణాం యూధమ్. Apparent.

ఓ మేవం పరమం (మతే)

టీ:-ఓమ్-ఏవమ్-పరమమ్||అ|| ఈతిను, మతే=అంగీకరించుటయందు వర్తించును; ||ఉ|| ఓమిత్కుక్తవతోఽథ శార్ఙ్గిణ ఇతి; ఏవం యథాత్థభగ వన్; తతిః పరమ మిత్కుక్తా. Yes.

సమస్తత (స్తు) పరితి స్సర్వతో విష్వ (గిత్విపి) ॥౪౨౪॥

టీ:-సమస్తతః-పరితః-స్వతః-విష్వకో ॥అ|| ఈతిను; ఇత్విపి అన్నం దున విత్వతః-సమంతాత్ - అనునవియు అంతటను అను సర్వమునందు వర్తించును; ||ఉ|| సమస్తతోపరితి మేఘసంఘః; ఆయాన్తి పరితః శ్రియాః; త్వం సర్వతోగామిచ సాధకంచ; విష్వక్తపేఘ పతితి స్ఫుట మస్త ర్విమ్, All around, Every, way.

మూ॥ (అకామానుమతౌ) కామమ్

టీ:-కామమ్||అ|| ౧- అకామ=మనసు రాక, అనుమతౌ=అంగీకరించుటయందు వర్తించును. ||ఉ|| కామం వృషా స్సన్తు సహనశ్శోఽన్యే. Acquiescing with reluctance. కొందఱు 'అకామానుమతౌ' అనుపాఠము నంగీకరించి మిక్కిలి యంగీకరించుటయందు వర్తించుననిరి. Willing compliance.

(అనూ యోవగమే) ౭ స్తు (చ) ।

టీ:-అస్తు-చకారమునలన-భవశు|| అ|| ఈఅను, అనూనూ=బిడ్డ మిచ్చెత, ఉపగమే=సొందుటయందు, అనునా=సోదనము చేయంగీకరించుటయందు వర్తించును ||ఉ|| ధానన్నేవ దభావశః ప్రసాదతే మత్ప్రేయసీమస్తువా; భవశు భవశ్యసుహృజ్జగన్మనః. Be it so (implying regret in the acquiescence.)

నను చ (స్వాస్తిరోధోక్తౌ) Indicating contradiction.

టీ:-ననుచ||అ|| ౧- విరోధ=ఒకడువలెకినందుకు విరుద్ధముగా, ఉక్తౌ=పలుకుటయందు వర్తించును, ||ఉ|| నను చాత తుగాగమః కథంభవతి.

కచ్చి (త్కామప్రవేదనే)||౪౨౭||

టీ:-కచ్చిత్ ||అ|| ౧- కామ=ఇష్టార్థమును, ప్రవేదనే=తెలియజేయుటయందు, అనగా విష్టార్థప్రశ్నయందు వర్తించును, ||ఉ|| కచ్చిజ్జీవతి మేమాతా. I hope.

మూ|| విష్వమం దుష్వమం (గర్హ్యే) Improperly; unseasonably.

టీ:-విష్వమం-దుష్వమమ్|| అ|| ఈఅను, గర్హ్యే=విందింపఁదగినదనియందు వర్తించును, ||ఉ|| విష్వమం వక్తిమూర్ఖః, దుష్వమం వర్తతేవధూః

యథాస్వం (శు) యథాయథమ్ ।

టీ:-యథాస్వమ్-యథాయథమ్||అ|| ఈఅను, తనుతమ నస్తువులను సర్థమునందును, తాము తామును సర్థమునందును వర్తించును, ||ఉ|| యథాస్వమాశ్రమైశ్చ కే; యథాయథంవలాయ న్నః, As thereto appertaining

మృషా మిథ్యా (చ వితథే)

టీ:-మృషా-మిథ్యా||అ|| ఈఅను, వితథే=అసత్యమునందు వర్తించును. ||ఉ|| ఉచ్చాయసాస్తర్యగుణా మృషాద్యాః; మిథ్యాచాదిని దూతి బాధన జన స్యాజ్జాతపీడాగమే, Falsely,

Properly, Suitably. యథార్థం (శు) యథాతథమ్ ||౪౨౬||

టీ:-యథార్థమ్-యథాతథమ్||అ|| ఈ అను. సత్యమునందు వర్తిం
చును, ||ఉ|| యథార్థము క్తవాన్నావ్యత్ ; గురుర్వక్తి యథాతథమ్||

మూ|| (స్వ) రేవం తు పునర్వైవే (త్యవభారణవాచకాః)||

టీ:-ఏవం-తు-పునః-వా-ఏవ||అ|| ఈ అను-అవ భారణవాచకాః=ఇదియ
యను నియమార్థమానందు వర్తించును, ||ఉ|| ఏవ మేతద్వ్యాపాహ
విష్ణుస్తు జగతాంపతిః; రావణంతు దుర్భాతానయః; భవభిద్రాఘనః
పునః; వ్యాసోవాసర్వధర్మజ్ఞః, త్వమేనసాక్షాత్కరణీయ ఇత్యతః; ఇవట
“స్వరేవంతు పునర్వైచేత్యవభారణవాచకాః” అనుపాఠముగలను.
Indeed.

మూ||పా|| (గతీ తార్థకం)

టీ:-పా||గ్||అ||గ, అతీత=జరిగిన కార్యముయొక్క, అర్థకమ్=అర్థము
గలది, అనగా పోయినకాలముందు వర్తించును, ||ఉ|| ప్రాగేవిరేపాక్తవ
జన్మవిద్యాః; Before; anterior.

నూన మనశ్శం (నిశ్చయే ద్వయమ్) ||౪౨౭||

టీ:-నూనమ్-అవశ్యమ్||అ|| ద్వయమ్=ఈ రెండును, నిశ్చయే=నిశ్చ
యమునందు వర్తించును, ||ఉ|| నూనంహస్తాస్మి రావణమ్. అవశ్యం యా తార
శ్చిరతర ముషి త్వాపి విషయాః, Certainly; necessarily.

మూ|| సంవ (ద్వైరే)

టీ:-సంవత్||అ||గ-వత్=సంవత్సరమందు వర్తించును, ||ఉ|| రామః పశ్య
దశే సంవ దయోధ్యాం ప్రవిశేషః. A year.

(౭వరే) త్వర్వాక్

టీ:-అర్వాక్||అ|| గ, అవరే=మేరగాఁ జెప్పవస్తువునకుఁ గ్రిందటిదైన
కాలమునందును, దేశమునందును వర్తించును. ||ఉ|| యామాదర్వాబ్జ
భుజ్జీతః; గామా దర్వాబ్జదీ. Former; prior.

ఆమేవం

టీ:-ఆమ్, ఏవమ్||అ|| ఈ అను, ఒకఁడు చెప్పినదాని సంగీకరించుట
యందు వర్తించును, ||ఉ|| ఆం కరోమి తవ ప్రియమ్, ఏనం కుర్మః.
Assent, consent, promise.

న్యాయ (మాత్మనా)।

టీ.-స్వయమ్||అ|| ౧, అత్మనా=తనంత నను నర్థమునందును వర్తిం చును,||ఉ|| స్వయం కృతప్రసాదస్య, Self; of himself.

(అత్మే) నీచై

టీ.-నీచై||అ|| ౧, అత్మే=కొంచెముందు వర్తిం చును,||ఉ|| తథాపి నీచై ర్వివయా దదృశ్యత. Little, low.

(ర్మహ) త్యుచ్చైః

టీ.-ఉచ్చైః ||అ|| ౧, మహతి=అధికమందు వర్తిం చును, ||ఉ|| శృంజ ముచ్చైర్గిరీ రిదమ్; Great, high.

ప్రాయో (భూ)

టీ.-ప్రాయః||అ|| ౧, భూమ్ని=తటచుగాననునర్థమునందువర్తిం చును. ||ఉ|| ప్రాయో నవవధూః కాన్తమ్; Frequently, generally.

(మృదు) తే శనై|| ౪౨౮

టీ.-శనై||అ|| ౧, అద్రుతే=మెల్లగా నను నర్థమునందు వర్తిం చును, ||ఉ|| ఆలిఙ్గతి శనైశ్శనైః; Slowly.

మూ! ననా (నిత్యే) perpetually; ever.

టీ.-ననా ||అ|| ౧, నిత్యే=నిత్యమునందు వర్తిం చును, ||ఉ|| ననాతనః;

బహి (ర్భాహ్యే)

టీ.-బహిః||అ|| ౧, బాహ్యే=వెలుపల నను నర్థమునందు వర్తిం చును, ||ఉ|| దాసీకుమ్భం బహిర్గ్రామాత్ External; out.

స్మా (తీతే)

టీ.-స్మ||అ|| ౧, అతీతే=కడచె నను నర్థమునందువర్తిం చును, ||ఉ|| సేవతే స్మ శయనం పరాఙ్ముఖే, Formerly.

౨ స్త (మదర్శనే) ||

టీ.-అన్తమ్||అ|| ౧, అదర్శనే=కానరాకుండుటయందు వర్తిం చును; ||ఉ|| అన్తంగతో రావజః, అన్తంగతో భాన్తర ఇతి; Disappearance.

అస్తి (సత్త్వే)

టీ.-అస్తి||అ|| ౧, సత్త్వే = కల దనుటయందు వర్తిం చును, ||ఉ|| అస్తిక్రీరాగౌ. Present; now.

(రుషోక్తాపు

టీ.-||ఉ||అ||౧, నుమా=కోవముచేత, ఉక్త=పలుకుటయందు వర్తించును,
||ఉ||ఉ||ఆ||పక్కము; పుష్కరామ్, అనియు పాఠము, ||ఉ||ప్రభాస్తేనవిచా
రణీయచరితా స్తివస్తు హుం చ గ్రతామ్. Interjection expressing warth.

ఉం (ప్రశ్న)

టీ.-ఉమ్||౧||౧వ)శ్చ నుందు వర్తించును, ||ఉ|| ఆగతశ్చతురూమ్.
(ఁనునయే) న్వయి||౪౨౯||

టీ-అయి ||౨||౧, అనునయే=ఉంఁపించుటయందు వర్తించును, ||ఉ||
అయి ముగ్ధే, Encouraging vocative.

మూ|| (తర్కే) ను (స్యాత్)

టీ.-||౩||అ||౧, తర్కే=ఉహయందు వర్తించును, ||ఉ||అన్తశ్చైలగహ
నంసు వివన్వానావివేశ జలగంసు మహీంసు. తర్కేతుస్యాత్, అనుపాఠ
మునందు స్యాత్ అనునది యూహయందు వర్తించునని యర్థము, ||ఉ||
స్యాత్తి-ఞ్చిన్నోపసగ్యతే. Indicating reflection.

ఉమా (రాత్రే)రవసానే Break of day.

టీ.-ఉమా||౪||౧, రాత్రే=రాత్రియొక్క, అవసానే=అంతమునందు
అనగా ప్రాతః కాలమునందు వర్తించును, ||ఉ|| ఉమా జనాః ప్రబుధస్త్యే,
ఉమాతనో వాయు దుపైతిమన్దం, Close of the night; morn.

నమా (నతౌ)

టీ-నమః ||౫||౧, నతౌ=నమస్కారమునందు వర్తించును, ||ఉ||
నమా విష్ణవే. Hail; salutation, bow,

(పురఃకర్తే)ఁజ్ఞ

టీ.-అ||౬||అ||౧, పురః=గుటి యు నను, అర్థే=అర్థమునందు వర్తించును,
||౭|| మూర్ఖస్తునావసు న్తవ్యః కి మజ్ఞ విద్వాన్. Again; rather.

(నిన్దాయాం) దుష్టు

టీ.-దుష్టు||౮||౧, నిన్దాయామ్=చెడ్డది యను నర్థమునందు వర్తించును,
||ఉ|| దుష్టుచ్చ తిద్దుర్జనస్యాత్. Ill.

సుష్టు (ప్రశంసనే) ||౪౩౦||

టీ.-సుష్టు||౯||౧, ప్రశంసనే=గుంచిన యనుటయందు వర్తించును, ||ఉ||
సుష్టు భుక్తం మయా గృహే, well,

మూ॥ అమా(అనుగుణ్యే) Oh; yes.

టీ:-అమ్॥ అ॥ గ, అనుగుణ్యే = అనుకూలార్థమునందు వర్తించును. ఉ॥ ఆమ్జ్జాతమ్, Oh, I see it now.

(స్మరణే)అయే

టీ:-అయే॥ అ॥ గ, స్మరణే = స్మరణమునందు వర్తించును. ఉ॥ అయే పూర్వం కృతం మయా. Ah (showing recollection.)

ఫ (డ్యిష్టుసిరాక్యతౌ) ।

టీ:-ఫట్ ॥ అ॥ గ, విష్టు = విష్టు ముయొక్క, సిరాక్యతౌ = పోగొట్టుట యందు వర్తించును. ఉ॥ అస్త్రాయఫట్, A word used in uttering spells to ward off evil.

(అక్లీకృతౌ న్యా)దధకిం

టీ:-అథ కిమ్॥ అ॥ గ, అక్లీకృతౌ = అంగీకారమునందు, న్యాత్ = వర్తించును. ఉ॥ దేవదత్త కం భోక్ష్యసి; అథకిమ్. Yes; quite so-

(హీనసంబోధ నేతు)రే॥ ౪౩౧

టీ:-రే॥ అ॥ గ, హీన = హీనునియొక్క, సంబోధనే = పిలుచుటయందు వర్తించును. ఉ॥ రేరేపావమిమాన్తైకాదపనతి 'అమానుగుణ్యే' అన్నది మొదలిదివలనఁ బ్రక్షిప్తముని కొందఱు. Used in addressing menials.

మూ॥ సాయం (సాయే)

టీ:-సాయమ్॥ అ॥ గ, సాయే-సాయంకాలమునందు వర్తించును. ఉ॥ సాయంతన మల్లికాను. Evening.

వ్రగే ప్రాతః (ప్రాతే) Morning.

టీ:-వ్రగే-ప్రాతః॥ అ॥ గ, ప్రాతే = ప్రాతః కాలమునందు వర్తించును. ఉ॥ వ్రగే పృథ్విశా మభి రోహద్యహిః; ప్రాతే ర్హవ్యాయామితి.

నికమా(అన్తికే)

టీ:-నిక మా॥ అ॥ గ, అన్తికే = సమీపమునందు వర్తించును. ఉ॥ విలబ్ధ్య లజ్కాం నికమా హనివ్యతి. Near.

పరుత్పరార్థేషమా(అబ్దే పూర్వే పూర్వతరే యతి)॥

టీ:-పరుత్-పరారి-విషయః॥ అ॥ ఈతనువరునగా, పూర్వే అబ్దే = పోయిన యేటయందును, Last year. పూర్వతరే అబ్దే-అంతకు మున్నేటియందు

దను, Year before the last; యతి = నడచుచున్న యేటియందును వర్తించును, Current year. ఉ॥ పరారినభివృత్తిం పితం పరున్నప్త మభో గతః, ఐషచ శ్రీయతే యత్నా త్తతః కింవా భవిష్యతి.

మూ॥ అద్యా (తా)హ్య

టీ॥-అద్య॥ అ॥ ౧, అత్ర అహ్ని = నడచుచున్న పగటియందు వర్తించును. ఉ॥ నరలోకే ద్యుదుర్లభః. To day.

ధర్మార్వేహ్ని త్యదాపూర్వోత్తరాపరాత్ ।

తథాఽథరాన్యస్యైత రేతరా త్పూర్వేద్యు(రాదయః)॥౪౩౩॥

టీ॥-పూర్వోత్తరాపరాత్-అథరాన్యస్యైత రేతరాత్ -పూర్వఉత్తర అపర అథర అన్య అన్యతర ఇతర అనుశబ్దములవలనః బుట్టిన, పూర్వే ద్యురాదయః, పూర్వేద్యుః = నిన్న, Yesterday; ఉత్తరేద్యుః=రేపు, To-morrow. అనరేద్యుః = ఎల్లుండి, The day after to-morrow; అథ రేద్యుః=మొన్న The day before yesterday; అన్యేద్యుః ఇతరేద్యుః= మఱియొకనాడు, Anotherday; అన్యతరేద్యుః=రెండుదినములలో నొక నాడు One of two days, అనుసర్థములయందు వర్తించును. ఉ॥ నిమిత్త యతిపూర్వేద్యుః; నాస్తిముఖాదుత్తరేద్యు ర్వివాహః పరికీర్తితః; ఆగతా నపరేద్యుస్తాన్; అథరేద్యుస్సమాగతాః; అన్యేద్యురాత్మానుచరస్య భావమ్; పఞ్చమీషష్ఠ్యరస్యతరేద్యుః; పితరం ద్రక్ష్యసి; కప్టదినా దితరేద్యుః పియో దృష్టవ్యః.

మూ॥ ఉభయద్యుశ్చో భయేద్యుః

టీ॥-ఉభయద్యుః ఉభయేద్యుః ॥అ॥ ఈతను, రెండుదినము లను సర్థమునందు వర్తించును. ఉ॥ ఉభయద్యురుత్సవః. Both days.

(పరేత్వహ్ని) పరేద్యవి ।

టీ॥-పరేద్యవి॥ అ॥ ౧, పరేత్వహ్ని = మఱునాటియందు వర్తించును. ఉ॥ దృష్టస్మి పరేద్యవి సఖాయమ్. Next day.

హ్యో (గత్య)

టీ॥-హ్యో॥ అ॥ ౧, గత్యేపోయిన దినమందు అనగా నిన్న యను సర్థమునందు వర్తించును. ఉ॥ హ్యస్సర్వమభవత్కార్యమ్, Yesterday

(ఽనాగతేహ్ని) త్యః

టీ॥-త్యః॥ అ॥ ౧, అనాగత్యే=రానట్టి అహ్ని=దినమందు అనగాతేవను

వర్ణమునందు వర్తించును. ||ఉ|| శ్వేతాశ్వమధ్యకుర్వీత To-morrow
The day after to-morrow. పరశ్వ (స్తవ్య రేహని)।

టీ:-పరశ్వః||అ|| ౧, తత్పరే=అనంతరి, అహని=దినమందు అనగా
నెల్లుండి యను వర్ణముందు వర్తించును. ||ఉ||పరశ్వోవా భవిష్యతి.

మూ|| తదా తదానీం

టీ:-తదా-తదానీమ్||అ|| ఈతను, అప్పుడనువర్ణమునందు వర్తించును,
||ఉ||తదా చక్షుష్మతాం పీతి; యదాస్యా ద్వియమా నజ్ఞః తదా
నీమేవ మే సుఖమ్, Then; at that time.

యుగప దేశదా At once; at the same time.

టీ:-యుగపత్-ఏకదా ||అ|| ఈతను, ఒక్కకాలముం దను వర్ణముందు
వర్తించును, ||ఉ|| యుగపద్వ్యాసశేషిణః; ఏకదా మిళితా ద్విజాః.

సర్వదా సదా|| At all times.

టీ:-సర్వదా-సదా||అ|| ఈతను, ఎల్లప్పు డనువర్ణముందు వర్తించును,
||ఉ|| సర్వదా న్నదోఽనీతి, యాచ తే యాచా స్సచా, Always.

ఏతద్విసమ్ప్రీతివానీ మధునా సామ్ప్రీతం (తథా)। ౪౭౩।

టీ:-ఏతద్వి-సమ్ప్రీతి-ఇదానీమ్-అధునా-సామ్ప్రీతమ్||అ|| ఈతను,
ఇప్పుడను వర్ణమునందు వర్తించును, ||ఉ|| భవంత మేతద్విమనస్విగ్ధ్వి
తే, సమ్ప్రీత్యసామ్ప్రీతంపక్తుమ్, ఇదానీ మస్మిన్సంవృత్తిః, బలాదలేపా
దధునాఽపిపూర్వచత్, కోన్వస్కిన్ సామ్ప్రీతంలోకే Now; at this time.

మూ|| (దిగ్దేశకాలే పూర్వాదా) పాగ్గుడ క్షప్రిత్యగాదయః।

టీ:-పాగ్గుడ క్షప్రిత్య గాదయః=పాగ్గుడ క్షప్రిత్య గాద్యవ్యయము
ఁ, పూర్వాదా=పూర్వాదులయిన, దిగ్దేశకాలే=దిగ్దేశకాలములయందు
వర్తించును. పాగ్||అ||-ఇది పూర్వదిక్కునకును, East; పూర్వదేశము
నకును, Eastern, పూర్వకాలమునకును, Prior time; పేరు. ||ఉ|| పాగ్గు
భోఽన్నాసిభుజ్జీత, పాగ్గుగతఃపతతి హేదముపత్యకాను. (పాగ్గుప్తేః
కేవలాత్మనే. ఉదక్ ||అ||- ఇది ఉత్తరదిక్కునకు, North; ఉత్తరదేశమున
కును, Northern; ఉత్తరకాలమునకును, Subsequent; పేరు. (పశ్చక్||అ||
ఇదిపడమటిదిక్కునకును, West; పడమటి దేశమునకును, Western; పేరు.
అదిశబ్దముచేత. అవాక్ = South, southern, or former, దక్షిణాత్ -

దక్షిణతలదక్షిణేన = Southward: ఉత్తరాత్ - ఉత్తరః - ఉత్తరేణ = Northward; అధరాత్ - అధరతః - అధరేణ - అధరస్తాత్ = Underneath; పురస్తాత్ = Before; ఉపరి - ఉపరిష్ఠాత్ = Above; అధస్తాత్ = Behind, మొదలయినవి గ్రహింపఁబడును.

ఇత్యవ్యయవర్గః = అవ్యయములయొక్క పదసమూహము ముగిసెను.

గ్రంథకర్త తాను గ్రంథాదియందుఁ జేసిన 'సంపూర్ణ ముచ్యతే వర్తేర్నామలిక్ష్ణానుశాసనమ్' అనుప్రతిజ్ఞచొప్పున లింగములతోడనామముల కనుశాసనముకొఱచు వర్గాంతరమును బ్రారంభించుచున్నాడు.

మూ॥సలిజ్ఞశాస్త్రై సన్నాదికృతద్ధితసమానజైః ౪౩౬॥

అనుశైస్సర్జహే లిజ్ఞం సంకీర్ణవ దిహోన్నయేత్ |

టీ॥-ఇహసర్జహే = ఈలింగాదిసంగ్రహవర్గయందు, సలిజ్ఞశాస్త్రైః = పాణిని వరదుచి మొదలైనవారిచేతఁ జెప్పఁబడిన లింగలక్షణములు గల, 'ప్రేమామీమాన్విరామైకాచ్' అనునది మొదలయిన వాక్యములతోఁ గూడినట్టి, సన్నాదికృతద్ధితసమానజైః = సనాద్యంతథాతువులమీది 'అ'వత్ప్రయము మొదలయినకృత్ప్రత్యయములవలనను, కేవలథాతువుల మీదికృత్ప్రత్యయములవలనను, తద్ధితప్రత్యయములవలనను, సమాసములవలనను బుట్టిన, అనుశైః = పూర్వవర్గలయందుఁ జెప్పఁబడిన, 'ప్రీభావాదావనిక్తిన్' మొదలయిన కృత్ప్రత్యయములతోఁ గూడినవాక్యములచేతను 'తల్పృష్టేయేని కడ్యచ్' తా'. ఇవి మొదలయినతద్ధితప్రత్యయములతోఁ గూడినవాక్యములచేతను, 'అదన్తర్ద్విగురేకార్థః' ఇవి మొదలయినసమాసములతోఁ గూడినవాక్యములచేతను, లిజ్ఞమ్ = ప్రీపుం సపుంసకలింగములను, ఉన్నయేత్ = తెలిసికొనవలయును. మఱియుదృష్టాంతముచేతను లింగము నెఱుగు నుపాయమును జెప్పుచున్నాడు. సంకీర్ణవత్ = సంకీర్ణవర్గయందువలె బ్రకృతిప్రత్యయార్థాదులచేతను లింగమును తెలిసికొనవలెను.

ఈవర్గయందుఁ జెప్పనట్టిలింగలక్షణములకుఁ బూర్వవర్గలయందుఁ జెప్పిన విశేషవిధులతో విరోధమువచ్చినప్పు డేలక్షణము ప్రవర్తించునను సందేహమును పరిహరించుచున్నాడు.

లిజ్జశేషవిధి ర్వాప్యశీ విశేషైర్వద్యబాధితః ।

౪౩౨।

టీ:-లిజ్జశేషవిధిః = ఈవర్గయందుఁ జెప్పబడు సామాన్య మయిన లింగలక్షణము, విశేషైః = ఈశాస్త్రమున నక్కడక్కడఁ జెప్పబడిన విశేషవిధులచేత, అబాధితో యది=బాధింపబడని దైనచో, వ్యాప్తి= తాను ప్రవర్తించునది యగును. అనగా నీ వర్గయందుఁ జెప్ప లింగ లక్షణము పూర్వవర్గలయందుఁ జెప్పిన విశేషవిధిని విడిచిపెట్టి కడను దిక్కుననే ప్రవర్తించు నని తాత్పర్యము. అది యెట్లున నీ వర్గయందు న్వర్గపర్యాయములు పుంలింగము లాను అవిధి “ద్యోవివోద్యోప్రి యామ్” అను విశేషవిధిచోట ప్రవర్తించదు.

మూ॥ స్త్రియామ్

టీ:-స్త్రియామ్ అనుపదము ‘పుంస్త్యేనశేదానచరాః’ అను పుం లింగాధికారపత్యంత మనువర్తించి నచ్చును. కావున నదివఱకుఁ జెప్ప శబ్దములు స్త్రీ లింగములు.

ఈదూద్విరా మైకాచ్

టీ:-నీకాచ్=ఒకయచ్చు కలిగిన, ఈ దూద్విరామా=ఈకారాంత ఊకారాంతశబ్దములు ॥నీ॥, ॥ఉ॥ శ్రీః, ధీః, భూః, భూః.

నయోనిప్రాణినామ చ ।

టీ:-యోని కలిగినప్రాణులకుఁ బేరయినశబ్దములు స్త్రీలింగమునందు ప్రవర్తించును, ॥ఉ॥ మాతా; యోషిల్; సురభి; కరేణు.

నామ విద్యున్నిశ్శావల్లి వీణా దిగ్భూ నదీ హియామ్ ॥౪౩౩॥

టీ:-విద్యుత్=మెఱపు, నిశా=రాత్రి, వల్లి=లీలెగ, వీణా=వీణాదిక్= దిక్కు, భూ=భూమి, నదీ=నది, హి=నీగు. ఈవస్తువులయొక్క, నామ= పేళ్లు, విశేషవిధిబాధ లేనివి ॥నీ॥ ఇచట వీణాపర్యాయములకును హి పర్యాయములకును, ‘జాబూజ స్తమ్’-‘ఈదూద్విరామైకాచ్’ అనువిధుల చేత స్త్రీ లింగము సిద్ధించినను విస్వస్థార్థముగాఁ జెప్పినాడు. కొందరు వాణీదిగ్భూనదీధియామ్, అని పాఠము గలదనిరి. మొదటిపక్షమునందు హి పర్యాయములయిన మందాక్షప్రదేశశబ్దములు విశేషవిధిబాధ కలవి గనుక నక్కడ నీ విధి లేదు.

మూ॥ అదన్తద్విగు రేకాద్ధో

టీ:-అవస్థైః = అకారాంతము లయిన యు త్తరపదములతోఁ గూఱు
కొనియున్న, ఏకాఙ్గోద్విగుః = సమాహారమునందలి ద్విగునమాసమునీ!
ద్విగునమాస మన సంఖ్యాపూర్వపదమైన సమాసము, ||ఉ|| పఞ్చా
నాం మూలానాం సమాహారః = ఇచ్చమూలీ, దశమూలీ, త్రిలోకీ.

న న పాత్రీయుగాదిభిః ।

టీ:-పాత్రీయుగాదిభిః = ఉత్తరపదము లయిన పాత్రీయుగాదిశబ్దము
లతోఁగూడియున్న, నః = అద్విగునమాసము, న = స్త్రీలింగము కాదు, ||ఉ||
పఞ్చపాత్రీమ్; చతుర్దశమ్: త్రిభువనమ్.

తల్

టీ:-భావాగ్రమునందును, సమాహారమునందును, స్వార్థమునందును
విధింపబడిన 'తల్' ప్రత్యయ మంతముగాఁ గల శబ్దములు ||సీ||, ||ఉ|| భావా
గ్రమున, పురుషన్వభావః పురుషతా; అశ్వతా; సమాహారమున, గ్రామా
ణాం సమాహః గ్రామతా; జనతా; బన్ధుతా; సహాయతా; స్వార్థమున,
దేవవీవ దేవతా.

బృద్ధేయేనికడ్యచ్ తా

టీ:-బృద్ధే = సమాహారమునందు విధింపబడిన యు, ఇని, కడ్యచ్ (పా)
కట్ట్యచ్, త్రి, అనుప్రత్యయము లంతముగాఁ గల శబ్దములు ||సీ||, ||ఉ|| య
ప్రత్యయాంతమునకు, పాశానాం సమాహః పాశ్యా; ఈలాగే ఇనిప్రత్య
యాంతము నకు ఖలిసి; కడ్యచ్ ప్రత్యయాంతమునకు, రథః ద్యా (పా)
రథకట్యా; (ప్రప్రత్యయాంతమునకు గోతా).

వైర మైధుని కాది పున్ 1౪3౯1

టీ:-వైర = వీరోధమునందును, మైధునిక = వివాహమునందును, అది
శబ్దముచేతి వీపుయందును, దండమునందును, దానమునందును విధింప
బడిన పున్ అనుప్రత్యయమంతముగాఁ గల శబ్దములు ||సీ||, ||ఉ|| వీరోధమున,
అశ్వమహిషయోద్విరోధః అశ్వమహిషికా; కాకోలుషికా; వివాహ
మున, అత్రిధరద్వాజయోద్వివాహః అత్రిధరద్వాజికా; ససివృత్తికా;
వీపుయందు, ద్వౌపాదాదదాతిద్విపదికాండదాతి; ద్విశతికాండదాతి;
దండమునందు, ద్వౌపాదాదణ్డికా; ద్విపదికాండణ్డికా; ద్విశతికాండణ్డికా;
దానమునందు, ద్వౌపాదాదవ్యవస్థాతి ద్విపదికాండవ్యవస్థాతి; ద్విశతి

కాం న్యవన్యజతి, వ్రన్ ప్రత్యయము వుజ్ ప్రత్యయమునకు నువలక్షణము గనక వుజ్ ప్రత్యయాంతములకును కొన్ని యెడల స్త్రీలింగము తాను. ఉ|| శిష్యోపాధ్యాయ మోర్భావః శైష్యోపాధ్యాయ కాఞ్శ్యాదులు.

మూ|| స్త్రీభావాదావని క్రిన్వజ్జన్య చన్వజ్జన్యజేజ్జి కాః|
టీ:- స్త్రీభావాదా=త్ర్యధికారమందలి భావాద్యర్థములయందు విధింపఁబడినది. క్రిన్-స్వల్-ణచ్-స్వల్-క్యప్-యచ్-అజ్-అ-ఇజ్-ని-శ అను ప్రత్యయము లంతముగాఁ గల శబ్దములు నీ|| ఉ|| అజననిః; అకరణిః ఇచట నాకోశమునం దని ప్రత్యయము కృతః; భృతిః భావార్థమునందు క్రిన్ ప్రత్యయము. ప్రవాహికా; ప్రవచ్ఛద్వి కా ఇచట రోగాభ్యయందు స్వల్-కారి కా జీవికా, ఇచట భాత్వర్థమునందు స్వల్-వ్యావకోశీ, ఒకరినొకరు ఖిట్టుకొనుట; వ్యాత్యుక్తి, ఒకరిపైనొకరు నీర్లుచల్లుకొనుట- ఇచట శర్మ వ్యతిహారమునందు ణచ్, భవతః శాయకా; భవతః ఆసికా, ఇచట సర్వాధ్యారథమునందు స్వచ్-భవానర్హతి ఇత్కుభక్తి కామ్: పయః పాయీ కామ్, ఇచట ఆహారమునందు స్వచ్; ఇత్కుభక్తి కాంమే ధారయసి; ఓదనభక్తి కామ్, ఇచట ఋణార్థమునందు స్వచ్, ఇత్కుభక్తి కా, మే ఉదపాది ఓదనభక్తి కా, ఇచట సుత్పత్తియందు స్వచ్, ప్రజ్యా, ఇజ్యా, ఇచట భావార్థమునందు క్యప్. సమజ్యా; నిషద్యా, ఇచట సంజ్ఞయందు క్యప్. మణ్ణనా, ఆననా, ఇచట భావార్థమునందు యుచ్. పచా, చిదా, మృజా, ఇచట భావార్థమునందు అజ్. చిక్తిర్వాజిహీర్వా, ఇచట సన్ ప్రత్యయముమీఁద భావార్థమునందు అప్రత్యయము, కాంకారిమకారీ, ఇమాంకారిమకారకమ్, ఇచట ప్రశ్నాఖ్యానములయందు ఇజ్. జ్యాసిః, గ్లాసిః, ఇచట భావార్థమునందు నిప్రత్యయము. శప్రత్యయాంతమునకు, క్రియా, ఇచ్ఛా, ఇత్యాదులు.

ఉదాదిషు నిరూపితృ

టీ:- ఉదాదులయందలి నిః, ఊః, ఈః అను నీనూడు ప్రత్యయములు సంతముగాఁ గల శబ్దములు స్త్రీలింగమునందు వర్తించును. ఉ|| నిప్రత్యయమునకు, శ్రేణిః; శ్రోణిః. ఉ|| ప్రత్యయమునకు, ఖర్జూః; కణ్డూః, చమూః; ఈ ప్రత్యయమునకు, లిన్దీః, లక్ష్మీః ఇత్యాదులు అన్ని వహ్నియోనిపాక్షి శబ్దములు నిప్రత్యయాంతములయినను పులింగములను విశేషవిధియున్నది.

జ్ఞానూజనం చలంసిరమ్॥ ౪౪౦॥

టీ:-జీ-అనగా, జీవ్-జీవ్-జీవ్; అనుప్రత్యయములు. ఆప్ - అనగా టాప్-డాప్-చాప్, అనుప్రత్యయములు. ఈ మూరును ఊజ్ అనుప్రత్యయమును సంకముగాగల శబ్దములు, చలమ్=విశేష్యవిఘ్నములు అయినవియు; సిరమ్=విఘ్నలింగము లయినవియు ॥సీ॥ ఉ॥ విశేష్యవిఘ్నములయిన జ్యోతిములకు, పుంసః ఇయమ్ పౌంస్త్యి; ఉపగోరియమ్ బౌపగవీ; నియతిలింగములయిన జ్యోతిములకు, కరిణీ; కర్త్రీ, ఇచట జీవ్. దాక్షాయణీ, గారీ, ఇచట జీవ్. శార్దూవీ, బైదీ, ఇచట జీవ్. అజా, ఏడకారమా, ఇచట టాప్. సురాజా, బహుసీమా, ఇచట డాప్ కారీషగన్ధ్యా, వారావ్య, ఇచట చాప్. రమ్భారూః, కరభోరూః, ఇచట ఊజ్ ఇత్యాదులు.

ము॥ తత్క్రిడాయాం ప్రహరణంచేన్మాప్తా పాల్లవా నిదిక్ ।

టీ:-తత్=ఆముష్టిపల్లవాదుల, క్రిడాయామ్=క్రిడయందు, ప్రహరణంచేత్=ఆయుధముయేనేని, ఆయుధమునందు విగ్రహబడిన ఇప్రత్యయాంతశబ్దములు స్త్రీలింగమునందు వర్తించును. ఉ॥ ముష్టిః ప్రహరణ మస్యాం క్రిడాయామ్ మాప్తా. ఈ లాగున పాల్లవా. నిదిక్ అన్నందున దాండాదులును తెలియవలెను.

ఘంజో జి స్సాక్రియాన్యాంచేద్దాణ్డపాతాహి ఫాల్లునీ॥

ము॥ త్రైసంపాతాహి మృగయా తైలం పాతాన్వధేరిదిక్ ।

టీ:-సాక్రియా=అదండపాతాదిక్రియ, అస్యాంచేత్ = ఈఫాల్లున్యాదులయందు కలిగినయెడ, ఆయుధమునందు, ఘంజః=ఘంజంతముమీద విధింపబడిన, ఇః=ఇప్రత్యయాంతము ॥సీ॥ ఉ॥ దణ్డపాతోన్యాంఫాల్లున్యామితిదాణ్డపాతా ఫాల్లునీ; క్షేసపాతోన్యాం మృగయామితిత్రైసంపాతా మృగయా; తిలపాతోన్యాన్వధాయామితి తైలంపాతాన్వధా, దిక్ష్పబ్దమువలన మాసలపాతాదులు నీ లాగున తెలియవలెను.

స్త్రీ స్యా త్కాచి స్సృణా ల్యాది ద్వివక్షాన్వచయే యది॥

టీ:-అల్పార్థమునందు వివక్ష కలిగినయెడ మృణాలీశబ్దము మొదలయినకొన్నిశబ్దములు స్త్రీలింగములైనవి. ఉ॥ అల్పంమృణాలమ్ మృణాలీ; అల్పాఘటః ఘటీ; ఇల్లై; శస్త్రీ; విషాణీ; వీతీ; ఖర్జూరీ; అనునివి మొదలయినవి తెలియవలెను. కొన్ని యన్నందున అల్పవృక్షః వృక్ష

కః, ఇత్యాదులు స్త్రీలింగములు కావు. ఇచటఁ గొందఱు స్త్రీత్వమని చెప్పి స్త్రీత్వవివక్షయందు మృణాల్యాదిశబ్దములు స్త్రీలింగము లందురు.

ఈప్రకారముగా లక్షణముచేత లింగనిర్ణయమును జెప్పి యిఁకను కకారాంతాదిశబ్దమున లింగనిర్ణయమును జెప్పుచున్నాఁడు.

మూ॥ లజ్జా శేఫాలికా టీకా ధాతకీ వజ్జికాఽఽధకీ॥

సిద్ధకా శారికా హిక్మా ప్రాచి కోల్కా పిపీలికా ॥౪౪౩॥

తిన్దుకీ కణికా భజ్జీః సుజ్జా నూచి హాథయః॥

పిచ్చా వితణ్డా కాకిణ్య శూర్పర్ణి శ్వాణీ ద్రుణీ దరత్ ॥౪౪౪॥

సాతిః కన్ఠా కథాఽఽనన్ది నాభీ రాజసభాఽపిచ॥

ఝల్లరీ చర్చరీ పారీ హోరా లట్యాచ సిద్ధలా॥ ౪౪౫॥

లాక్షా లిక్షాచ గణ్ఢామా గృధ్రసీ చమసీ మసీ॥

టీఁ-లంకాశబ్దముమొదలు మసీశబ్దవర్ణంతము ౪౩ శబ్దములు స్త్రీలింగములు. ఈశబ్దముల కర్థము, లజ్జా=రావణవట్టణము, శేఫాలికా=వావిలి, టీకా=విషమపద వ్యాఖ్యానము, ధాతకీ=ఆరెమాను, వజ్జికా=నిశ్చేషపదవ్యాఖ్యానము, అధకీ=తువగిమన్ను-సిద్ధకా=భిల్లమాను, శారికా=గోరుచంకపిట్ట, హిక్మా=వెక్కిళ్లు, ప్రాచికా=అడవియూర, ఉల్కా=కోతివి, పిపీలికా=చీమ, తిన్దుకీ=తుమ్మికిచెట్టు, కణికా = పరమాణువు, ప్రహేళదమును, గోధుమపింఝి యని కొందఱు, భజ్జీః=రచనాప్రకారము, సురజ్ఞా=కన్నము, నూచిః=నూచి, హాథిః=చిగురాకు, వీచి యని కొందఱు, పిచ్చా=గంజయుబూరుగబంకయు, వితణ్డా=నవ్వుపక్షిసాపనము లేని వాదము, కాకిణీ=కర్ష మెత్తులో నాలవపాలు, పలములో నాలవపాలని కొందఱు, చూర్ణిః=గద్యభేదము, శ్వాణీ=సాన, ద్రుణీ=చెవిదూఱుపాము, తాచేలని కొందఱు, దరత్=మేచ్చజాతి, చటియయని కొందఱు, సాతిః=దానము, తీవ్ర)వేదన, యని కొందఱు, కన్ఠా=బొంత, కథా=చరిత్ర, ఆనన్ది=పెండ్లిపీట, శపవాహన మని కొందఱు, నాభిః=బొడ్డు, రాజసభా=రాజకొలుపుకూటము, ఝల్లరీ=వాద్యవిశేషము, చర్చరీ=నృత్యవిశేషము, పారీ=వనుఁగుకాలి గొలుసు, హోరా = లగ్నంశము, లట్యా = ఊరఁబిచ్చుక, సిద్ధలా=పూతిమత్స్యతోదము, సిద్ధేముగలదియు, లాక్షా=లత్తుక, లిక్షా=తెనుగుడ్డు, గణ్ఢామా=పుక్కిలిండుట, గృధ్రసీ=కొండిలోనివాత

వ్యాధి, చమనీ=సోమపానపాత్రము, మనీ=మనీ.

—ఇతి శ్రీవిద్యనామః—

పుస్తే

టీ:-ముందు నపునకే అనువచకుఁ జెప్పఁబడు శబ్దములు పుంలింగ మందు వర్తించు ననుట.

సఖేదానుచరా స్పృహస్యాయా స్సురాసురాః ||౪౪౬||

టీ:-స్పృహయాః=అమర నిర్జరాది పర్యాయములతోడను, దైత్య దైతేయాది పర్యాయములతోడను కూడుకొనియున్న, స్సురాసురాః = సురశబ్దమును, అసురశబ్దమును, సఖేదానుచరాః = తమతమలో విశేష ములయిన యిందాగ్న్యది దేవతల పేళ్ళతోను, నముచిశంబరరావణాది రాక్షసుల పేళ్ళతోను తమతమయనుచరులయిన హాహాహూహూ మా తరపింగళాదుల పేళ్ళతోను, చండముండప్రహస్తాదుల పేళ్ళతోను పుంలింగములొన. ఈశబ్దములలో విశేషవిధిగలశబ్దములం దీవిధిప్రవర్తింపదు.

మూ|| స్వర్గయాగాది మే గాభి ద్రు కాలాసి శ రారయాః|

కర గ ణ్డోష్ దోర్దస్త కణ కేశ నఖ స్తనాః ||౪౪౭||

టీ:-స్వర్గ=స్వర్గము, యాగ=యజ్ఞము, అద్రి=పర్వతము, మేఘ=మేఘము, అభి=నముద్రము, ద్రు=శృతిము, కాల=కాలము, అసి=ఖడ్గము, శర=బాణము, అరి=శత్రువు, కర=హస్తమును, అప్పనమును-కిరణము ను, గణ్డ=కపోలము, ఓష్ఠ=అధరము, దోః=బాహువు, దస్త=దంతములు కణ్డ=కంఠము, కేశ=కేశములు, నఖ=గోళ్ళు, స్తన=స్తనములు, ఈశ వస్తువుల పేళ్ళు, సంభవించినవిక్కును వీనివిశేషముల పేళ్ళుచు||పు||వీనిలో దేనికి విశేషవిధియున్నదో యక్కడ నీవిధిప్రవర్తింపదు. అదియేలాగన, స్వర్గ వాచకము లయిన ద్యౌ దివ్ శబ్దములును, వృక్షవిశేష వాచకము లయిన హరిచందనశింశుపాశబ్దములును, కాలవిశేష వాచకము లయిన తిథిసృతిపదాదులును, బాణవాచక మయిన ఇమృశబ్దమును, కిరణవాచకములయిన దీధిటీత్యాదులును, ఓష్ఠవాచక మయిన దశననానశ్శబ్దమును బాహువాచకము లయిన భుజబాహువులును, దంతవిశేష వాచకము లయిన దంతాస్త్రాస్త్రాపాణశబ్దములును, కేశవిశేష వాచకము లయిన జటా నటాశబ్దములును, నఖవాచకము లయిన నఖనఖరశబ్దములును, విశేష

విధి కలిగియున్నది. కనుక వక్కడ నీ విధి ప్రవర్తింపదు.

మూ॥ అహ్నిహస్తాః

టీ:- అహ్నింతములయిన పూర్వాహ్నివరాహ్నివిశబ్దములును, అహంతములయిన ద్వ్యహ్నిత్ర్యహ్ని శబ్దములును |పు||, అత్యహ్నిభోజనమ్, నిరహ్నివేళా; అను దిక్కుల నన్యపదార్థము నపుంసక మయినను, స్త్రీలింగ మయినను అహ్నింతశబ్దములు పుంలింగములే యని కొందరు.

క్షేపడశేదా

టీ:- విశేషవాచకము లయిన సారాష్ట్రిక శాక్తి కేయాదిశబ్దములు |పు||, కాకోల కాలకూటాదిశబ్దములకు విశేషవిధి యున్నందున నచ్చట నీ విధి ప్రవర్తింపదు.

రాతాంతాః ప్రాగనభ్యుతాః॥

టీ:- ప్రాగనభ్యుతాః=సంఖ్యాపూర్వపదములుగాని, రాతాంతాః=రాతాంతములయినపూర్వరాత అపరరాత అర్ధరాతాది శబ్దములు|పు|| రాతాంత మయినను నమాహారమునందు 'అహోర్నాతమ్' అనికలదు. అతిరాతః అనుదిక్కుల నన్యపదార్థము భిన్నలింగ మయినను |పు|| అని కొందఱు, నభ్యుతాంతాంత మయినపుడు, గణరాతమ్ - పళ్ళారాతమ్, అని |న||

శ్రీవేష్టా(ద్యాశ్చ) నిర్యాసా

టీ:-శ్రీవేష్ట-శ్రీవాన-సరలద్రవ, అనునవి మొదలయిన, నిర్యాసాః=మూనిబంక పేళ్లు |పు||

అనన్తన్తా అబాధితాః |౪౪౮|

టీ:-అబాధితాః=విశేషవిధులచేత బాధింపబడని, అనన్తన్తాః-అశ్శీరస్, పుంధస్ మొదలయిన యసంతిములును, సువర్వస్, ప్లీహస్ మొదలయిన యస్సంతములును |పు||, అబాధితాః - అన్నందున 'యశన్ వయన్ నాహన్' అనుదిక్కుల నీ విధి ప్రవర్తింపదు.

మూ॥ కశేరు జతు వస్తూని హిత్యా తురు విరామకాః ।

టీ:-కశేరుజతువస్తూని=కశేరు జతు వస్తూఅను శబ్దములను, హిత్యా=విడిచి, తురువిరామకాః=తు అను వర్ణము నంతముగాఁగల హేతుసేతు మొదలైన శబ్దములును, య అనువర్ణము నంతముగాఁ గల నతు గురు

మొదలైన శబ్దములును ||పు||, క శేరుజకువస్తు శబ్దములు ||న|| ఇది యువ
లక్షణము గనుక దారు శబ్దము కుస్తుమున్ను మస్తు శబ్దములును || న||.

క వ ణ భ మ రో పాంతాయద్య దంతా అమీ అథ | రరగ |

మూ|| ప థ స య స తో పాంతా

టీ:-క-వ-ణ-భ-మ-ర-ప-అ-య-స-ట- ఈ ౧౨-వర్ణములు ను
పాంతములుగాను, క-వ-ణ-భ-మ-ర-ప-అ-య-స-ట- ఈ ౧౨-వర్ణములు ను
||ఉ|| అరగ-ః, స్పృశ-ః, స్పృశ-ః, నిశ-ః, గణ-ః, గుణ-ః, హ-ః, క-ః, వ-ః,
వ్యా-ః, గ్రా-ః, ధూ-ః, సూ-ః, అర్థ-ః, శ-ః, స్త-ః,
జ-ః, కులా-

గోత్రాఖ్యాశ్చరణాహ్వయాః

టీ:-గార్హ-పత్య-ముదలైన గోత్రావత్యమును జెప్ప
శబ్దములు ||పు||, అనునవి మొదలయిన పదాభిధానములు ||పు||

నా మ్మ్యకర్తృ భవేచ ఖ ఇ జ బ్బ జ్ఞ ఘాఘచః || రగిం |

టీ:- నామ్ని=సంజ్ఞయందును, అకర్తరి = కర్తృవ్యతిరిక్తకారకము
నందును, భావేచ = ధాత్యర్థమాత్రమునందును, యథాసంభవముగా
విధింపబడిన ఘో, అచ్, అప్, నజ్, ఘ, అథుచ్ అనునవి యేవ ప్రత్యయ
ములంతగాఁ గలశబ్దములు విశేషవిధిలేనిచో ||పు||, ||ఉ|| సంజ్ఞయందు
ఘాఘనకు పాదః, రోగః, వేళః కర్తృవ్యతిరిక్తకారకమునందుఘాఘనకుప్ర
క్రియత ఇతి ప్రాకారః; ప్రసీదన్త్యస్మిన్ని తి ప్రాపాదః; రజ్యే అనేనేతిరాగః;
భావార్థమునందుఘాఘనకు త్యాగః; భోగః; అప్రత్యయమునకు నయః;
జయః; చయః; అప్రత్యయమునకు కరః; గరః; లవః; సజ్ ప్రత్యయమునకు
యజ్ఞః; యత్నః; అప్రత్యయమునకున్యాదః; ఘాప్రత్యయమునకుడర్చదః,
దస్తచ్చదః; ఆథుప్రత్యయమునకు వమధుః, వేవధుః; ఇత్యాదులు.

మూ|| ల్యుః కర్తరి

టీ:-కర్తరి=కర్తృగమునందు విధింపబడిన, ల్యుః=ల్యుప్రత్యయం
తములైన, నన్దనః-రమణః-దహనః అనునవి మొదలయిన శబ్దములు ||పు||

ఇమని జ్ఞాతే

టీ:-భావే=భావార్థమునందు విధింపబడిన, ఇమని=ఇమనిప్రత్యయము

లన్నియుఁపు, ఈ శబ్దములలోఁ గొన్నిటిని వర్ణము. కుడజ్జః=పాద,
 న్యూజ్జః=ఎడఁజేగక యుచ్చురంబున యోగ బంధారములు, ధటః=తక్కి
 డ, ఖటః=తృణవిశేషము, కోట్టః=మర్దవిశేషము, ఆరఘటః=దొడ్డబావి,
 హటః=అంగడివిడి, గోణ్డః=దేశవిశేషము, వరణ్డః=ముఖరోగము, దృతిః=
 తోలుతిత్తి, ఉద్గీఢః=సామవేదప్రకారము, కాపమర్దః=సింగ, స్తూపః=
 మన్ను మొదలయినవానితీన్నె, శణవః=ఆయుధవిశేషము, కేసరః=వృక్ష
 విశేషమును, పశువిశేషమును, పూరః=వనాహము, తురపః=శరవిశే
 షము, చుక్రః=పుల్లప్రకృతి, గోలః=నర్మలాకారమైన మృత్పిండము
 మొదలగునవి, ఇంద్రియాధారావయవ విశేషములు, విధవాపుత్రః=
 డను; హింజులః=ఇంద్రియము, పున్దలః=జీవుడు, పరమాణువును; కుల్పా
 వః=అర్ధపక్షములైన ముగ్ధగోధూమాదులు, రణనః=త్వర, కటాహః=
 బహుద్రవ్యాధారమైనమృత్యుయాదిభాండవిశేషము, వశద్ధ్రవః=తప్పు
 వడిగ, తక్కినవాని యర్థంబు లూహ్యంబులు.

—* ఇతి పుల్లింజ్ఞ శేషః *—

సంపునకేఽన్యత్

టీ:-అన్యత్=ప్రీతింగ పుంలింగములకంటె వేఱయినమొందుచెప్పక;
 శబ్దరూపమంతయు, సంపునకే=సంపునమున వర్తించును, ద్విహీనేఽన్య
 త్పు అనుపాతమున నినియ యర్థము.

భారణ్య వర్ణశ్వభిహిమాదకమ్ ॥౪౫౭॥

మూ॥శీతోష్ణ మాంస రుధిర ముఖాక్షి ద్రవిణం బలం॥

ఫలపేనుశుల్బలోహం సుఖదుఃఖశుభాశుభమ్॥ ౪౫౮॥

మూ॥ జలప్రాప్తి లవణం వృజ్జానా న్యనులేపనమ్॥

టీ:-ఖ=అకాశమును, ఇంద్రియమును, తక్కినశబ్దములయర్థము సుబో
 ధ్యము. ఈయనాశాదివస్తువులచేఱును సంభవించినదిక్కునవీనివిశేష
 ముల చేఱును విశేషవిధిబాధితములు కానివి॥

[భయామృత శక్త్యశ్చత్ర చాపాభరణ లాఙ్ఘనమ్॥ ౪౫౯॥

మూ॥ దాశ్వాపధమృధావత్య హృదయోదర కాకుడమ్॥

వత్సనాజర శృక్లార్క ద్వారబహ్మోడు మానసమ్॥ ౪౬౦॥

మూ॥ ధ్యానంచ

టీ:- ఈశ్వరము లధికము లని కొందఱు చెప్పిరి. ఇందుకర్థము - భయము మొదలైన ౩ వస్తువులపేర్లు విశేషవిధిచే బాధింపబడనివి॥ న॥

౭ న్యక్తలింగస్య భణితౌ యత్ప్రియుజ్యతే]

టీ:- అన్యగ్తలింగస్య = స్త్రీయనిగాని, పురుషుడనిగాని యెఱుంగబడని వస్తువుయొక్క, భణితౌ = చెప్పబడియందు, యత్ప్రియుజ్యతే = ఏశబ్దము ప్రయోగింపబడుచున్నచో అ॥ న॥, ఇందుకు “స్త్రీనా పుమాన్వా కిం తన్య జాతు తద్బ్రూహి వణ్ణితి” అని ॥ ఉ॥

కోట్యా శ్చ తాదినశ్ఛ్వా౭న్యా

టీ:- కోట్యాః = కోటిశబ్దముకంటె, అన్యా = వేఱైన, శతాదినశ్ఛ్వా = శత సహస్రాదినశ్ఛ్వావాచకములు॥ న॥, కోటిశబ్దము॥ నీ॥

వా లక్షానియుతం చ తత్ ॥ ౪౬౦॥

టీ:- లక్షా = లక్షశబ్దము, వా = వికల్పముగా॥ న॥ పక్షమునందు॥ నీ॥, తత్ = అలక్షయే, నియుతమ్ = నియుత మునిపించుకొనును,

మూ॥ ద్వ్యచ్ఛ మసి సుసన్న స్తం

టీ:- ద్వ్యచ్ఛమ్ = రెండుచ్చులుగలిగిన, అసి సుసన్న స్తమ్ = అన్ - ఇన్ - ఉన్ - అన్; అనునవి యంతముగాఁగల శబ్దములు॥ న॥ ఉ॥ అనంతమునకు యేశః; పయః. ఇనంతమునకు, సర్పిః, వావిః. ఉనంతమునకు, వపుః; ధనుః. అన్నంతమునకు, నామ; రోమ ఇత్యాదులు.

య దనాస్తమకర్తరి

టీ:- అకర్తరి = కర్తృర్థత్యతిరిక్తము లయిన కరణాధికరణ భావార్థకములయందు విధింపబడిన ల్యుచ్చృత్వయము మొదలయిన ప్రత్యయములకు నాదేశమగు, అనాస్తయత్ = అన అనునది యంతముగాఁగల శబ్దములు॥ న॥ కరణార్థమునందు, సాధ్యతే అనేనేతిసాధనమ్; అధిక రణార్థమునందు, అధిక్రియతే అస్మిన్నితి అధికరణమ్; భావార్థమునందు పచనమ్ ఇత్యాదులు.

త్రాస్తం సలోపధం శిష్టం

టీ:- త్రాస్తమ్ = త్ర అను నక్షరము అంతముగాఁగల వ్రతగ్రతకల త్రాదిశబ్దములును, సలోపధమ్ = లకారోపధములైన కుల ఫల జలాది శబ్దములును, శిష్టమ్ = విశేషవిధిబాధితములు గానివి॥ న॥ కొందఱుసలో

పథ మనునానిని సకారోపధములును లకారోపధములును నని యర్థము చెప్పి యుండు విషయమును ను అందురు కొందఱు 'తాన్తంననోపధం' అని పాఠముచెప్పి కేవల తాంతములైన పాత్రీకళ త్రాడులును సకారోపధములై తాన్తములైన వస్త్రశస్త్రాదులును, సకారోపధములై త్రాంతములైన అస్త్రతన్త్రాదులును ను అందురు.

రాత్రిం పాస్త్రిజ్యయాఽన్వితమ్ ॥ ౪౬౨ ॥

టీ:-సజ్యమాపాత్రిక్ = సంఖ్యాపాతక మయిన పూర్వపదముతో, అన్వితమ్ = గూడిన, రాత్రిమ్ = రాత్రికబ్దము. ను ఉ! గూరాత్రిమ్, త్రిరాత్రిమ్, ఇక్యాదులు.

మూ॥ పాత్రాద్యదన్తై కేకారో వ్యగుర్ల డ్యానుసారతః ।

టీ:-పాత్రాద్యదన్తై = పాత్రశబ్దము మొదలుగాఁగల అకారాంతము లయినయత్తరపదములతో గూడినదై, ఏకారః = సమాహారమునందు వర్తించిన, ద్వ్యకః = ద్విగునమానము, లఙ్కాయనుసారతః = ప్రయోగాను సారమునలకు ను ఉ! పఞ్చపాత్రమ్, త్రిభువనమ్, చతుర్వ్యగమ్, ఇత్యాదులు.

ద్వన్వైక త్వన్వయాభావ

టీ:-ద్వన్వైకత్వం = సమాహారమునందు వర్తించిన ద్వంద్వసమా నమును, అన్వయాభావం = అన్వయాభావనమానమును ను ఉ! సమా హారద్వంద్వమునకు పాణిపాదమ్, అశ్వబలీవర్ధమ్, అన్వయాభావము నకు ఉపకూటమ్, యథావిధి.

పథ సృజ్యోఽన్వయా త్పరః ॥ ౪౬౩ ॥

టీ:-సృజ్యో = సంఖ్యను జెప్పశబ్దములు, అన్వయాత్ = అన్వయపదములు వీరికంటె, పరః = పరమై కృతసమాసాంతమును, పథః = పథశబ్దము, విశేషవిధిభాధితము గానిది ను ఉ! సంఖ్యాపూర్వకమునకు త్రిపథమ్, చతుష్పథమ్, అన్వయపూర్వకమునకు విపథమ్, దుష్పథమ్.

మూ॥ షష్ఠ్యా శ్చాయా బహూనాం చేద్విచ్ఛాయం

టీ:-షష్ఠ్యా అనునీపదము 'కనోశీనరనామను' అనుపర్యంత మను వర్తించును. షష్ఠ్యా = షష్ఠ్యంతముకంటెఁబరమైన, ఛాయా = ఛాయా శబ్దమంతముగాఁగల తత్పురుషసమానము, బహూనాం చేత్ = ఆ ఛాయ

బహువస్తువులసంబంధియైన॥న॥, విచ్ఛాయమ్-అనునది యుదాహరణము. వీనాం పక్షిణాంఛాయా విచ్ఛాయమ్, అని విగ్రహము.

సంహతో నభా।

శాలార్థాఽపివరా రాజాఽమనుష్యాథా దరాజకాత్ ॥౪౬౪॥

మూ॥ దాసీసభం నృపసభం రక్షససభ మిమాదిశః

టీ॥-వ్యవ్యంతముకంటె బరముయిన, సంహతో=సమూహార్థమునందు వర్తించిన, సభా=సభాశబ్ద మంతముగాఁగల తత్పురుషనమానము ॥న॥, వ్యవ్యంతములయి, అరాజకాత్ = రాజశబ్దవ్యతిరీక్తములైన, రాజామనుష్యాథాత్ = రాజపర్యాయములకంటెను రక్షాపిశాచాది వాచకములకంటెను, వరా=వరమై, శాలార్థాఽపి=శాలార్థకమైన, సభా=సభాశబ్ద మంతముగాఁగల తత్పురుషనమానమును ॥న॥, దాసీసభమనునది మొదలు 3 ను, క్రమముగా నుదాహరణములు ఇమాదిశః అన్నందున నీలాగే యుదాహరణాంతరములు తెలియవలెను.

ఉపజ్ఞోప్రకమాస్తశ్చ తదాదిత్వప్రకాశనే॥

౪౬౫॥

మూ॥ కోవజ్ఞ కోవకమాఽది

టీ॥-ఉదజ్ఞోప్రకమాస్తః=బహుచెప్పక యేతనచేత నెఱుంగబడినవస్తువు ఉపజ్ఞా అనబడును, ఒకరు చెప్పకయే తనచేత నారంభింపబడినవస్తువు ఉప్రకమః అనబడును. ఇట్టి యుపజ్ఞోప్రకమశబ్దము లంశములు గాఁగల వ్యతీతత్పురుషనమానములు, తదాదిత్వప్రకాశనే=ఆయుజ్ఞోప్రకమములకు మొదలు తోచునపుడు॥న॥, ॥ఉ॥ కోవజ్ఞమ్, కోవకమమ్, ఇచట కివ్య ఉపజ్ఞా కోవజ్ఞమ్, కవ్య ఉప్రకమః కోవకమమ్, అని విగ్రహములు. ఇందుకు ౪ అనగా ౧౨౩౪ అశుచేత నొకరుచెప్పకయే మొదట నెఱుంగబడినదియనియు, నతఁడచేతనే యొకరుచెప్పకయే మొదట నారంభింపబడినది యనియు వర్ణము. ఆ రెంటికని వరుసగా 'వేదమును సర్గమును విశేష్యములు. ఆదిశబ్దముచేత 'స్రావేతసోవజ్ఞంరామాయణమ్,' ఇత్యాదులు తెలియవలెను.

క న్నోశీనర నామనుః।

టీ॥-ఉశీనర=ఉశీనర దేశమునందలి, నామనుః=సంజ్ఞవిషయమయినపుడు, కన్నా=కన్నాశబ్ద మంతము గాఁగల వ్యతీతత్పురుషనమానము ॥న॥, సోశ

మీనాం కన్యా సౌమికస్థమ్, అహ్వరకస్థమ్ ఇత్యాదు లుదాహరణములు.
భావే నణక చిదోభ్యై నమూహే భావకర్మణోః॥

మూ॥ అద న్నప్రత్యయాః

టీ:- నణక చిచ్ఛ్వాన్ = నప్రత్యయం, ప్రత్యయకప్రత్యయచ కారేత్ప్రత్యయములకుఁ బై, అస్యే = ఇతరులైన, భావే = భావస్వరకమునందు విధింపఁబడిన కృత్ప్రత్యయములను, నమూహే = సమూహార్థమునందును, భావకర్మణోః = భావకర్తార్థములయందును విధింపఁబడిన, అద న్నప్రత్యయాః = అకారాంత తద్ధితప్రత్యయములను సంజముగాఁగల శబ్దములు ॥౪౧॥ ॥౪౨॥ కృత్ప్రత్యయములకు భావార్థమునందు నస్త్యమ్, ఇచట తప్త్యప్రత్యయము, జేయమ్, ఇచట యత్, బ్రహ్మభూయమ్, ఇచ్చటశ్యమ్, సాంరావిణంవర్తతే, ఇచట ఇనుణ్, అకారాంతతద్ధితములకు సమూహార్థమునందు, భిక్షాణాననఃహోభైశ్చమ్, గార్భిణమ్, యాపితమ్, ఇచట అణ్, భావకర్తార్థములయందుశుక్లశ్యభావకర్మవాశౌక్ల్యమ్, క్రాహ్మణ్యమ్, ఇచట వ్యభిక్, యత్నః, న్యాదః, ఆఖాత్యః, జయః, ఇవి మొదలయిన నణకచిత్ప్రత్యయాంతములు ॥పు॥

పుణ్యసుదినాభ్యాం త్వహః పరః॥

టీ:- పుణ్యసుదినాభ్యామ్ = పుణ్యసుదినశబ్దములకుంబై-పరః = పరమై యందు కృతనమాసాంతమైన, అహః = అహశ్యబ్దము ॥౪౩॥ ॥౪౪॥ పుణ్యహమ్, సుదినాహమ్, ఇచట సుదినశబ్దము శోభనమాత్రవాచకము.

క్రియావ్యయానాం శేదకా న్యేకత్వే

టీ:- క్రియావ్యయానామ్ = క్రియలకును, అవ్యయములకును, శేదకాని = విశేషణములయినశబ్దములు. ౪౩, అవి ఏకత్వే విలంబించున నేకవచనములను ౪౪॥ క్రియావిశేషణములకు ముద్ధరితవచన, స్పృదువచన, అవ్యయవిశేషణములకు శ్వశోభనమ్, శోష్వరమణీయమ్.

ఇకను గొన్ని సపుంసకములను వ్యరూపముచే జెప్పుచున్నాడు.

౨వ్యుక్తతోటకే ॥౪౬॥

మూ॥ చోచం బర్హం గృహస్థాణం తిరీటం మర్మయోజనమ్॥

రాజసూయం వాజపేయం గద్యపద్యే కవేః కృతే ॥౪౭॥

మూ॥ కృతావ్య సిద్ధూర చీర చీవర వజ్జరమ్॥

లోకాయతంహారీతాలం విదలం స్థల బాహ్నికమ్|| ౪౧౯||

టీ:-ఉత్తరము మొదలు బాహ్నికశబ్దవర్వంతమైన శబ్దములు|| న|| వీని లోఁ గొన్నిటిక ర్థములు, ఉత్తమ్=సామగ్గిశేషము, తోటమ్=వృత్తవిశేష ము, చోచమ్=తాటిపండు, తీరటమ్=చుట్టట, లోకాయతమ్=చాగ్వాక కాత్తము, విదలమ్=దాడిమవిత్తులు, పెనలు మొదలైన పాని బేడలని కొందఱు, స్థలమ్ = భోజనపాత్రము.

—:- ఇతి నపుంసకలిజశేషః :-—

మూ|| పున్నపుంసకయోః శేషో౭

టీ:-ఇది స్త్రీపుంసాధికారమువలన కనువర్తించును, శేషః=పున్నపుం సకవివరణములయందుఁ జెప్పబడు అర్ధరాచిశబ్దములు|| ౪౨||

౭ర్ధర్చ పిణ్యాక కట్టకాః||

మోదక స్తణ్ణక ప్తజ్ఞు శ్చాటకః ఖర్వటో౭ర్బుదః|| ౪౨౦||

మూ|| పాతకోద్యోగచరక తమాలామలకా నడః||

కువ్దం ముణ్డం శీధు పుస్తం శ్వేడితం శ్చేమ కుట్టిమమ్||

నల్లమం శతమా నార్క శమ్భ లావ్యయ తాణ్డవమ్||

కవికం కన్దకార్పాసం పారావారం యుగన్ధరమ్|| ౪౨౧||

పూయం ప్రగ్రీవ పాత్రీవే యూషం చమన చిక్కనే |

టీ:-ఇందులోఁ గొన్నిటిక ర్థము, అర్ధర్చః=ఋక్కులోనగము, తణ్ణకః= భూషణము(పా) దణ్ణకః, శాటకః=అల్పవస్త్రము, ఖర్వటః=గ్రామశిమి ధ్యమునందునుండు ప్రధానగ్రామము(ప) ఉపగ్రామము(ప)కంటకాశ్వాత గ్రామము(పా)కర్పటః=చిన్న పంచ, చరకః=వైద్యగంధము, పుస్తమ్= పూయుట మొదలయినక్రియ, పుస్తకమును(పా)బు స్తమ్=మాంసవిశేష ము, శతమానమ్=పలిమెఁడువెండి, తూమెఁడుధాన్యము మొదలయినవి యని కొందఱు, అర్క=సేత్రోరోగము, నశారాంతము, అకారాంతమని కొందఱు, శమ్భులమ్=నంబళము, అవ్యయః=అవ్యయశబ్దములు, కవికమ్ (పా)కవియమ్(పా)కవీయమ్=కళ్యేమ, యుగన్ధరమ్=రథమునొగలు, వర్వ తవిశేషమనికొందఱు, పూయమ్=చీము, ప్రగ్రీవమ్=కిటికి, సుదనచేతులని కొందఱు, పాత్రీవమ్=యజ్ఞోపకరణము, యూషమ్=పెనలు మొదలయిన దానికట్టు, చమనమ్=యజ్ఞపాత్రము, చిక్కనమ్=యవాదులబిష్టము.

అర్ధరాత్రాః పృథ్వీనాం పుంస్తం యద్వైదికం భ్రవమ్॥

మూ॥ తన్నోక్తమిహ లోకేఽపిత చేద స్త్యస్త శేషవత్ ।

టీ:-అర్ధరాత్రాః=అర్ధరాత్రులమునందు, పృథ్వీనాం=పృథ్వీ. రాశబద్ధములకు, యత్ పుంస్తమ్=ఏ పులింగముచెప్పబడెనో, అది భ్రవమ్=నిశ్చయముగా, వైదికమ్=వేదసిద్ధము; తత్=తమిళ; ఇహ=ఇక్కడ; నోక్తమ్=చెప్పబడ లేదు; లోకేఽపి=లోకమునందును; తత్=ఆ పులింగప్రయోగము; అస్మిచేత్=కలిగినయెడి; శేషవదస్త్య=శేషమువలె నగును. అనగా 'శేషం తు జ్ఞేయం శిష్టప్రయోగతః' అని ముందు జెప్పబడ్డది; అక్కడ శేషమునగా నీశాస్త్రమునందు దాని జెప్పని నామలింగసిద్ధయములు ఏలాగున శిష్టప్రయోగమువలన జెలియ దగినవో యాలాగున నిక్కడను జెలియవలె నని యర్థము.

—: ఇతి పున్నపుంసశిర్షశేషః :—

స్త్రీపుంసయోః

టీ:-ఇది స్త్రీపుంసకాధికారమువలన కనుపర్చించును.

అవత్యాంతాః

టీ:-అవత్య=అవత్యార్థమునందు విధింపబడిన అన్ ఇష్క్ యష్క్ మొదలయిన ప్రత్యయములు, అంతాః=అంతముగాఁగల శబ్దములు॥ ప॥ 16॥ కౌపగవః, కౌపగవీ, దాక్షిః, దాక్షీ, గార్గ్యః, గార్గీ.

ద్విచతుష్పత్వ దోరగాః ॥ ౧౭౭౪॥

మూ॥ జాతిభేదాః,

టీ:-ద్విచతుష్పత్వద=ద్విచతుష్పత్వదజాతులఁ జెప్పశబ్దములు, ఉర గాః=సర్పవాచకశబ్దములును॥ ప॥, 16॥ ద్విపదజాతికి-పురుషః; పురుషీ; కుక్కుటః కుక్కుటి; చతుష్పదజాతికి-మృగః, మృగీ; పట్నదజాతికి-భ్రమరః; భ్రమరీ; సర్పవాచకములకు-ఉరగః. ఉరగీ; ద్విపదజాతులువలక్షణము కనుక; మత్స్యః; మత్స్యీ; ఇత్యాదులును॥ ప॥.

పుమాభ్యాశ్చ స్త్రీయోగై స్సహ

టీ:-పుమాభ్యాః=పురుషవాచకము లయిన ప్రవృగోపాలగణకాది శబ్దములు; స్త్రీయోగైస్సహ=పురుషసంబంధమువలన స్త్రీలను జెప్పఁచుచు నోపాలిగణకీ ఇత్యాదిశబ్దములతోడ; ప॥, ఇచ్చటమరియొకవ్యా

భావము, స్త్రీ = స్త్రీవ్యక్తి, యోగైః = పురుషసంబధములచేత, పుమా
భావః = వస్త్రగోపాలాః పురుషగానుములను పొందుచు, యాశ్చాభా
నములయందును వస్త్రగోపాలాః ప్రాశాపకమును పురుషుఁడై
జెప్పి ద్విలింగము లొననుట, రేచనవ్యాభ్యాసమునను, 'సహ' అను
పదము ముందటి మల్లకపదముతోఁ జేరుచున్నది.

మల్లకః ।

యోని ర్వరాటః స్వాతిష్ఠ్యైర్గో ర్భూబలో మనుః॥౪౭౫॥

మూ॥ మూమా సృపాటీ కిర్కన్ధూ ర్వప్తి శ్వాటిః కటి కుటీ ।

టీ:-మల్లకశబ్దము మొదలు కుటీశబ్దము సర్వంతములయిన శబ్దములు
॥౪౭॥, ఇందులోఁ గొన్నిటికి సర్థము, మల్లకః=వ్రమిన, వర్ణకః=నీలి
మొదలయినవ న్నెలు, (పా) నల్లకః=వీణెర్భూటలః = మొక్కపుచెట్టు,
ఇయం మనుః=మనువు పెండ్లాము (పా) ఇయం మనునిః=తపస్విని, సృపాటీ=పరి
మాణ విశేషము, నదీవిశేషమును, కుటీ=గుడిసె

—† ఇతి స్త్రీపుంలిజ్ఞ శేషః —

స్త్రీసపుంసకయోః

టీ:-ఈపదము త్రిలింగాధికారమువలన కనువర్తించును.

భావకీయయోవ్యక్తో క్వచిచ్ఛ్రుక్తో ।

మూ॥ జౌచిత్వ మాచితీ మైత్స్యం మైత్రీ వ్రుక్తో పాగుదాహృతః ।

టీ:-భావకీయయోః=భావార్థకర్మార్థములయందు విధిపఱచిన,
వ్యక్తో=వ్యక్తప్రత్యయాంతములును, వ్రుక్తో=ప్రత్యయములయందును
క్వచిత్=ఒకానొకదిక్కున ॥౪౮॥. వ్యక్తప్రత్యయాంతమునకు ఉపాహ
రణములు. జౌచిత్వమ్, జౌచితీ, మైత్స్యమ్, మైత్రీ, అని. ఇది ద్విక్వదర్శనము
కనుక, వైదగ్ధ్యమ్, వైదగ్ధీ, ఆనుపూర్వ్యమ్, ఆనుపూర్వీ ఇవి మొద
లయినవి తెలియవలెను. క్వచిచ్ఛ్రు అన్నందున జాగ్హ్యమ్, దార్ధ్యమ్,
శౌక్ల్యమ్; మొదలయినవి సపుంసకములేను. వ్రుక్తో=ప్రత్యయములయి
యును, పాక్=మునుపే, అనగా మనుష్యవర్గాదులయందు, ఉదాహృ
తః=చెప్పఁబడినానది. అని మొదలు. నోరికా అహోపుగుమికా —ర్థ
కమ్ అని. క్వచిచ్ఛ్రు అన్నందున వ్రుక్తో ప్రత్యయములములు కొన్ని

స్త్రీలింగము లే, కొన్ని నపుంసకలింగములే, కొన్ని, రెండులింగములును కాబట్టి ప్రయోగములవలన తెలుసుకొనఁ దగినది.

వ్యవస్తాప్రాకృతా సేనా ఛాయా శాలా సురా నిశాః ॥౪౭౭॥

మూ॥ స్వర్వాన్వసేనం శ్వనిశాః గోశాల మితరేచ దిక్ ।

టీ:-వ్యవస్తాప్రాకృతవదముగాఁ గల సేనా ఛాయా శాలా సురా నిశా శబ్దములున్న॥, స్వః=బొను, వసేనమిత్యాదులు దాహరణములు. ఇతరేచ అన్నందున-వృక్షచ్ఛాయమ్-యవసురమ్ అనునవియుం దెలియవలెను. ఇచట వా అన్నందున వృసేనా-వృక్షచ్ఛాయా-గోశాలా-యవసురా-శ్వనిశా, అని స్త్రీలింగోదాహరణములును తెలియవలెను. శ్వనిశ మనగా శృంగచతుర్థి.

ఆబన్నంత్రతరవదో ద్వీగు శ్చాపుంసకశ్చబుష్ ॥ ౪౭౮॥

మూ॥ త్రిఖట్వంచ త్రిఖట్వీచ త్రితత్వంచ త్రితవ్యపి ।

టీ:-ఆబన్నస్త = ఆబంతమును అన్నంతమును, ఉత్తరవదః=ఉత్తర వదముగాఁగల, ద్వీగుశ్చ=ద్వీగునమానము, అపుంసకశ్చబుష్=అనగా అన్నంతకాదములకు లోపము వచ్చునని యర్థము, ॥ఉ॥ త్రిఖట్వమ్, త్రిఖట్వీ మొదలయినవి.

—♦ ఇతి స్త్రీనపుంసక శేషః ♦—

తిషు పాత్రీ పుటీ పేటీ వాటీ కువల దాడిమా॥ ౪౭౯॥

టీ:-పాత్రీశబ్దము మొదలొకటిబిందులు మూడు లింగములయందు వర్తింతును.

—♦ ఇతి త్రిలిజ్జశేషః ♦—

వరలిజ్గం స్వప్రధానే ద్వన్వే తత్పురుషేఽపిచ ।

టీ:-స్వప్రధానేద్వన్వే=ఇతరేతరయోగద్వంద్వమునందును, తత్పురుషేఽపిచ=తత్పురుషసమానమునందును, వరలిజ్గమ్=వరపదముయొక్క లింగమువచ్చును, ॥ఉ॥ ఇతరేతరయోగద్వంద్వమునకు కుక్కుటమయూర్యా, మయూరీకుక్కుటా, తత్పురుషమునకు-అర్థపిప్పలి, కరకినలయమ్.

ఇతి వరవల్లిజ్జశేషః.

అథాంతాప్రాద్యలంప్రాప్తాఽపన్నపూర్వాః పరోపగాః ॥౪౮౦॥

టీ:-అథాంతాః - అర్థశబ్దమంతముగాఁగలనమానములును, ప్రాద్యలంప్రా

ప్రాప్తపన్నపూర్వాః=ప్రాప్త్యపన్నగమును అలంకరమును ప్రాప్తశబ్దమును అపన్నశబ్దమును పూర్వముగాఁగలనమానములును, తత్పురుషములయినను, పరోపగాః=విశేష్యలింగము గలవి, అర్థాంతములకు॥ఉ॥ బ్రాహ్మణాయాయమ్ బ్రాహ్మణార్థస్యైవ బ్రాహ్మణార్థాయవాగూః; బ్రాహ్మణార్థం పయః; ప్రాదులకు॥ఉ॥ అతిక్రాంత్యభిప్రాయాత్పురుషః, అతిభిప్రాయస్త్రి, అతిభిప్రాయంకులమ్, ఇత్యాదులు. అలంపూర్వమునకు ॥ఉ॥ అలంజీవికాయై అలంజీవికః అలంజీవికా; అలంజీవిఃమ్; కులాగున ప్రాప్తజీవికః అపన్నజీవికః, అనునవియు.

మూ॥ తద్ధితార్థే ద్విగుః

టీ:-తద్ధితార్థే=తద్ధితార్థమునందువిధింపఁబడిన, దిగ్విః=ద్విగునమానము విశేష్యలింగముగలది, ॥ఉ॥ పశ్చిమకపాలేషు సంస్కృతః పశ్చిమకపాలః పురోడాశః, పశ్చిమకపాలాయవాగూః; పశ్చిమకపాలం హవిః.

సఖ్య సర్వనామ తదస్తకాః।

టీ:-సఖ్య=సంఖ్యావాచక శబ్దములును, సర్వనామ=సర్వనామశబ్దములును, తదస్తకాః=అవియంతముగాఁగలశబ్దములును; విశేషవిధి లేనివి విశేష్యలింగముగలవి, ॥ఉ॥ సంఖ్యావాచకములకు - ఏకః పురుషః, ఏకాస్త్రీ, ఏకంకులమ్, ఇత్యాదులు సర్వనామమునకు-సర్వః, సర్వా, సర్వమ్, ఇత్యాదులు సంఖ్యాంతములకు-పరమైకః, పరమైకా, పరమైకమ్, ఇత్యాదులు. సర్వనామాంతములకు-పరమసర్వః, పరమసర్వా, పరమసర్వమ్-ఇత్యాదులు.

బహువ్రీహిరదిక్షామ్నా మున్నేయం తదుదాహృతమ్ ।౪౮౧।

టీ:-అదిక్షామ్నామ్=దిగ్వాచకశబ్దములకుండు వేఱయినశబ్దములకు వచ్చిన, బహువ్రీహిః=బహువ్రీహినమానము విశేష్యలింగము గలది యాను. తదుదాహృతమ్=దానికి సుదాహరణము, ఉన్నేయమ్=ఉహింపఁదగినది, ఎట్లనగా, చిత్రపటాయస్య చిత్రపటః పురుషః, చిత్రపటాస్త్రీ, చిత్రపటంకులమ్. ఇత్యాదులు.

మూ॥ గుణ ద్రివ్య క్రియా యోగోపాధయః పరగామినః।

టీ:-గుణ=గుణమును, ద్రివ్య=ద్రివ్యమును, క్రియా=క్రియమును. యోగోపాధయః=ప్రకృతినిమిత్తముగాఁగల శబ్దములు. పరగామినః=

విశేష్యలింగముగలవి, ॥ఉ॥ గుణోపాధులకు-శుక్లాశాటిః; శుక్లఃపటః, శుక్లంవస్త్రమ్; బ్రహ్మోపాధులకు-దణ్డీ పురుషః, దణ్డీనీ స్త్రీ; దణ్డీకులమ్; క్రియోపాధులకు పాచకశివుడు; పాచికాస్త్రీ; పాచకంకులమ్; ఇత్యాదులు.

కృతః కర్తర్యసంజ్ఞానాం

టీ:-అసంజ్ఞానామ్-సంజ్ఞావ్యతిరీక్తమయిన; కర్తరి=కర్తృర్థమునందు విధింపబడిన; కృతః = కృత్ప్రిత్యమంతశబ్దములు విశేష్యలింగములు గలవి. ॥ఉ॥ కర్తా; కర్త్రీ, కర్తృ; కుశ్చకారః, కుశ్చకారీ, కుశ్చకారం; ఇత్యాదులు. సంజ్ఞామందు-సింహః; వ్యాఘ్రః; అని | పు॥

కృత్యా కర్తరి కర్మణి॥ ౪౮౨॥

టీ:-కర్తరి=కర్తృర్థమునందును; కర్మణి=కర్మార్థమునందును విధింపబడిన; కృత్యాః=కృత్యప్రత్యయములంతముగాఁగల శబ్దములు విశేషలింగములు గలవి; కర్తృర్థమునందు - భవ్యస్తరుః; భవ్య లతా; భవ్యం ఫలమ్; కర్మార్థమునందు-వక్తవ్యః; వ్యక్తవాక్య; వక్తవ్యమ్; భావార్థమునందు-స్థాతవ్యమ్; అని ॥న॥

మూ॥ అణాద్యంతా స్తేనరక్తాద్యం నానార్థభేదకాః॥

టీ:- తేనరక్తాద్యం=వానిచేత నిది చాయ వేయబడినదియనునది మొదలైనయర్థములయందు విధింపబడిన; అణాద్యంతాః = అన్ప్రిత్యయము మొదలైన తదితప్రిత్యయము లంతముగాఁగల శబ్దములు; నానార్థభేదకాః-నానార్థములకు విశేషణములై విశేష్యలింగములుగలవియౌను. ॥ఉ॥ కుసుమ్బేనరక్తః; కౌసుమ్భాపటః; కౌసుమ్భాశాటిః; కౌసుమ్భవస్త్రమ్; ఇన్ద్రోదేవతావ్యుద్యుతః; పురోదాశః; ఏన్ద్రీముక్; ఏన్ద్రంహవిః; కొండలు “నానార్థభేదకా” అయినవి. ప్రిత్యేకముచేసి నానార్థవాచకములయినశబ్దములు విశేష్యలింగములుగలవియౌనవి యర్థముచెప్పియందులకు నుదాహరణములు; శివోరుద్రః-శివాగారీ-శివంభద్రమ్ అని చెప్పదురు.

ఇతి వాచ్యలిజ్జేశః

పట్నంజ్ఞకా స్త్రీణా నమా యుష్మదన్యత్తిజ్యవ్యయమ్॥ ౪౮౩॥

టీ:-పట్నంజ్ఞకాః=పట్నంజ్ఞశబ్దములును, యుష్మత్=యుష్మచ్ఛబ్దమును,

అన్యత్ = అన్యచ్ఛబ్దమును - తిజ్ = తింజతములును; అన్యాయమ్ = అన్యాయమును; త్రిషునమాః = మూడులింగములయందు నేకరూపములై యుండును. పట్నంజ్ఞములనఁగొవకారాంత సకారాంతసంఖ్యావాచకములును కతిశబ్దమును; ||ఉ|| షకారాంతసంఖ్యకు; షడిమే; షడిమాః; షడిమాని; సకారాంతసంఖ్యకు; షడ్భృపాణాః; షడ్భృప్రీతుః; షడ్భృశ్చిన్ద్రీయాణి కతిశబ్దమునకు; కతిపురుషాః; కతిప్రీతుః; కతికులాసి; యుష్మచ్ఛబ్దమునకు త్వంపుమాకా; త్వంప్రీ; త్వంసపుంసకమ్; అన్యచ్ఛబ్దమునకు, అహంపుమాన్; అహంప్రీ; అహంసపుంసకమ్; తిజస్తమునకు, పచతిపుమాన్; పచతి ప్రీ; పచతి సపుంసకమ్; అన్యాయమునకు, ఉచ్చైర్గిరిః; ఉచ్చైర్కాలా; ఉచ్చైర్భూహమ్.

ఇత్యలిజప్రకరణమ్.

మూ॥ పరం విరోధే

టీ:-విరోధే=విరోధమునఁగానన్యత్రచరితార్థములైన రెండులక్షణము లొకయుదాహరణమందుఁ ప్రాప్తించుట. అట్టివిరోధమిలింగాదిన్లగహ వర్ణయందుఁ జెప్పినలక్షణములకు సంభవించిన దిక్కున; పరమ్=పరమైన లక్షణములచేత విధింపఁబడులింగమే నిర్ణయింపఁదగినది. అది యెట్లన, అనురవర్యాయములు పుంలింగము లని పుంలింగశేషమునందుఁజెప్పిన లక్షణము రాక్షసాదిశబ్దములయందుఁ జరితార్థము. అనంతములు సపుంసకము లని సపుంసకలింగశేషమందుఁ జెప్పిన లక్షణము యశశ్చబ్దాదుల యందుఁజరితాయర్థము. ఈరెండులక్షణములునురక్షశబ్దమందుఁ ప్రాప్తము లాయెను గనుక నిచటపరమై'ద్వ్యచ్ఛమసిసుసన్నంత' మనులక్షణముచే విధింపఁబడిన సపుంసకలింగమే నిర్ణయింపఁదగినది. ఈలాగున నక్కడక్కడ నూహించునది.

శేషంతు క్షయం శిష్టప్రయోగతః॥

టీ:-శేషమ్=ఈకాత్రమునందుఁజెప్పఁబడిననామములును, లింగము

లును; శిష్టప్రయోగతః = చుహాకవిప్రయోగమువలన, జ్ఞేయమ్ = తెలియఁ
దగినది.

ఇతి లింగాదినంగ్రహవర్గః.

మూ! ఇత్యమరసిహక్పతౌ నామలిక్ష్మానుశాసనే ।

తృతీయకాణ్డ సామాన్య సాన్ధ్య ఏవ సమర్థితః॥

టీ:- ఇతి=పూర్వోక్తమైన, నామలిక్ష్మానుశాసనే = నామలిక్ష్మాను
శాసన మను, అమరసిహక్పతౌ = అమరసింహునియొక్క గ్రంథము
నందు, తృతీయః=మూడవదయిన, సామాన్యకాణ్డః=సామాన్యకాండము
సాన్ధ్యఏవ=సమగ్రముగానే, సమర్థితః=నెరవేర్చబడియెను.

నా మ లి ం గా ను శా స న ము న ం దు

తృతీయకాండము సంపూర్ణము.

శ్రీకృష్ణార్పణ మస్తు.

